STUDI E TESTI

445

MORTIMER CHAMBERS

VALLA'S TRANSLATION OF THUCYDIDES IN VAT. LAT. 1801

WITH THE REPRODUCTION OF THE CODEX

CITTÀ DEL VATICANO
Biblioteca Apostolica Vaticana
2008

Published with the support of
American Friends of the Vatican Library

ISBN 978-88-210-0836-8

To Sir Kenneth Dover

SUMMARY

INTRODUCTION

THE HISTORY OF VALLA'S TRANSLATION OF THUCYDIDES

Lorenzo Valla (Laurentius della Valle), one of the most notable humanists of the Renaissance in Italy, was born in Rome in 1407 and died there in 1457. He gained his education in classical languages in Rome and then embarked on his career as lecturer, translator, scholar, and controversialist. He was ordained in 1431 and, failing in his ambition to become a papal secretary, obtained a post as Lector of classical rhetoric in the University of Pavia (1431-1433). He moved from one academic center to another (Milan, Genoa, Ferrara, Mantua), and about 1435 entered the service of King Alfonso V of Aragon (ruled 1416-1458), at whose court in Naples several scholars gathered from 1442 onward. Valla became the king's private secretary. He was already well known through such essays as *De voluptate dialogus*, " Dialogue on Pleasure " (1431). He later titled this work *De vero bono*, " On the true good ". He called this essay a defense of Christianity against the misguided philosophers of paganism, but he found much to approve in the Epicurean doctrine that one should cultivate the search for (mainly intellectual, but also erotic) pleasure. Imitating Plato, for example in the Symposium, Valla constructed this work using three set speeches, each one praising the Stoic, Epicurean, and Christian philosophies, but with a clear preference for the Epicurean position over the Stoic.

In 1440 Valla issued the work for which he is most respected by historians, his *De falso credita et ementita Constantini donatione*, " On the falsely believed and counterfeit Donation of Constantine ", which was an attack on the supposed " donation " by which the emperor Constantine had, in gratitude for his conversion, given Pope Silvester I (314-335) and all his successors temporal power over Rome, Italy, and western Europe in general.[1] Belief in this " donation " was based on an inauthentic document, the " Constitutum Constantini ", forged probably in the eighth century and copied and edited over the years.[2] Valla's patron Alfonso, between whom and Rome relations were strained, welcomed this attack on Papal authority. Some earlier scholars had questioned the authenticity of the Donation, but Valla demolished it thoroughly by criticism of its Latin style, showing that it could not have

---

[1] A Latin text, with English translation: Lorenzo Valla, *On the Donation of Constantine*, translated by G.W. Bowersock (Cambridge, Mass.-London 2007).

[2] Bowersock's concise introduction supplies the needed details. He also points out that Valla did not call his work a " Declamatio ", although this title is often attached to it.

been written in the time of Constantine. The rationalist historian Edward Gibbon, often a critic of the Church and its establishment, hailed Valla's essay as coming from "the pen of an eloquent critic and a Roman patriot".

The attack on the Donation was not the only work by Valla that brought him into a perhaps dangerous confrontation with the Church. In his *Annotationes in Novum Testamentum* (finished about 1448)[3] he brought his linguistic skills to bear on the Latin of the Bible, and his critics saw him as ridiculing the style of St. Jerome, the purported translator of the Vulgate. He showed that a supposed letter from Jesus to Abgar of Edessa, preserved in the church historian Eusebius, was inauthentic, and he argued that the Apostles' creed had not been composed by the Twelve Apostles. For such alleged attacks on the faith he was haled before an inquisition in Naples. Only the protection of his patron, Alfonso, saved him from the worst, perhaps even from the stake. In a lapidary phrase, Symonds called him a "verneinender Geist", a spirit prepared to deny any received opinion.[4] This questioning faculty in Valla and others made possible nothing less than the intellectual development of European scepticism. The Encyclopedia Britannica (11th ed.) found it difficult to "form a just estimate of Valla's private life and character", owing to the controversies surrounding him, but concluded that he appears as a "vain, jealous and quarrelsome man". Posterity honors "not so much the scholar and the stylist as the man who initiated a bold method of criticism, which he applied alike to language, to historical documents and to ethical opinions".

Many scholars believe that Valla's most important contribution to critical thinking was his *Dialecticae disputationes*, in three books; originally finished in 1439, it went through three phases of composition.[5] Valla called it his *Dialectica*. He began work on it during his stay at Pavia but completed it after he had moved to Naples. His main theme is that rhetoric and oratory should not rank below philosophy in the cultural attainments of humanity. Unlike scholastic debate, they can lead to productive action in society. Indeed, he called

---

[3] G. Mancini, *Vita di Lorenzo Valla* (Florence 1891) 238. This remains the most important biographic resource for Valla's life.

[4] J. A. Symonds, *Renaissance in Italy: The Revival of Learning* [vol. 2 of the whole series] (London 1877) 259.

[5] An excellent edition of two of the three versions: G. Zippel, *Laurentii Valle Repastinatio Dialectice et Philosophie* (2 vols., Padua 1982). A good treatment in English: J. E. Seigel, *Rhetoric and Philosophy in Renaissance Humanism* (Princeton 1968), esp. 137-169. Discussion of Valla's major writings: F. Gaeta, *Lorenzo Valla: Filologia e storia nell'umanesimo italiano* (Naples 1955). On Valla as philosopher: P. O. Kristeller, *Eight Philosophers of the Renaissance* (Stanford 1964) 19-36.

oratory "regina rerum", "the queen of all things".[6] Moreover, he saw the language of philosophers, even the greatest, Aristotle, as choked with barely comprehensible jargon. Ordinary people should determine the vocabulary for discussion; therefore words like "ens" (something that exists) or "quidditas" (roughly, what sort of thing something is) were to be banished as meaningless. If any philosopher criticized those who used simple, ordinary speech, he said, "Let the people respond that the judgment and norms of speech are in their power".

Valla also challenged the basis of Aristotelian logic. Aristotle had established ten "categories" to describe all objects in the world: everything partakes of "substance", "quantity", "place", "date", and so on. Aristotle was not always consistent about the number of categories, but in any case Valla reduced the categories to three: substance, quality, and action. Thus one might say, "a large animal runs", giving all the needed information through a noun, an adjective, and a verb, in language freed of labored terminology.

To turn to Valla the philologist, he made a capital contribution with his *Elegantiarum linguae Latinae libri VI*, "Six books on the elegances of the Latin language", written in the 1440s and printed in Venice in 1471. This large work was a detailed analysis of the rules of the Latin language and often distinguished the exact meanings of similar words. It laid down the principles of Latin composition and correct usage and became an immensely popular textbook. By 1536 it had been reprinted some 59 times. The great Cambridge scholar Sir Richard Jebb (1841-1905) said that it "marked the highest level that had yet been reached in the critical study of Latin". This work, and Valla's other writings, are collected in his *Opera*. Despite Valla's daring attacks on the intellectual hierarchy of the Church, he managed to make peace with the papacy, and Nicolas V (reigned 1447-1455) called him to Rome, made him a papal secretary, and brought him into his program of translations of the classics.

In 1448 Nicolas asked him to undertake the first translation into Latin of Thucydides.[7] This work, superbly transcribed by Joannes Lamperti (= Lamperts?) of Rodenberg, near Kassel in Germany, and preserved in cod. Vat. lat. 1801, was complete on 14 July 1452. Valla added to the last page, in his own hand, his proud declaration,

Hunc Thucydidis codicem, qualis nullus ut opinor unquam apud ipsos Graecos vel scriptus vel ornatus est magnificentius, idem ego Laurentius, iussu sanctissimi domini nostri domini Nicolai divina providentia papae

[6] In his *Opera* (Basel 1540, Venice 1592, reprinted with additions, Torino 1962) 960 (*De voluptate*, 2.39).

[7] The date 1448 is established by Mancini (as in n. 3) 252. The translation is discussed by E. B. Fryde, *Humanism and Renaissance Historiography* (London 1983) 83-99.

Quinti, recognovi, cum ipso Joannae [sc. Lamperti], qui eum tam egregie scripsit. Ideoque haec meo chirographo subscripsi, ut esset hic codex meae translationis archetypus, unde cetera possent exemplaria emendari.

"This codex of Thucydides, than which none, in my opinion, among the Greeks themselves is more magnificent in its script or decoration, I myself, Laurentius, at the command of our most sacred master, Nicolas the Fifth, Pope by the grace of God, have edited, along with Joannes [Lamperti] himself, who has so beautifully written it. And therefore have I added these words with my own hand, so that this codex may be recognized as the archetype of my translation, from which all other copies can be corrected".

Valla then turned to translating Herodotus. This work was not finished at Valla's death, but the nearly complete text was first published in Venice in 1474. Valla died on 1 August 1457. He was then a Canon of the church of St. John Lateran and was buried in that church, the cathedral of Rome. Nicolas V had died in 1455, and perhaps the lack of his sponsorship caused the translation of Thucydides, which he had commissioned, to lie unpublished. It is true that many copies of Valla's translation were made in manuscript form, but the work was not published, as the translation of Herodotus had been, in movable type. The Valla expert Marianne Pade has drawn up a list of 25 manuscript copies of Valla's translation in European and British libraries, including five in the Vatican.[8] Valla proclaimed that the original copy, to which he put his name, would remain the archetype "from which others could be corrected", but in fact some of the manuscripts of "Valla" later than cod. Vat. lat. 1801 are superior to it in accuracy, whether because the scribes corrected Valla's Latin or could check it against other Greek manuscripts. Therefore, as Karl Maurer has shown, scholars who wish to "ransack Valla" for better readings in the Greek text to which his Latin may point should not rely on Valla's codex alone but would do well to consult some of these other copies of his translation. Indeed, a proper critical edition of Valla is a pressing necessity.[9]

In fact, Valla's text, as he left it, has never before been published, which is the reason for the present photographic edition. The facts regarding the publication of "Valla's" text are set forth in an essential article by R. I. W. Westgate.[10] In or about the year 1483 Bartholomaeus

[8] "The Manuscript Diffusion of Valla's Translation of Thucydides", *Studi umanistici piceni* 12 (1992) 171-180, at 173. A very comprehensive catalogue of translations of and commentaries on Thucydides by Pade: *Catalogus Translationum et Commentariorum* 8 (2003) 103-181. See also Westlake (as in n. 10 infra) 243 n. 15.

[9] See K. Maurer, "Thucydides, Valla and Vat. Lat. 1801", *Latomus* 58 (1999) 885-889.

[10] "The Text of Valla's Translation of Thucydides", *Trans. American Philological Association* 67 (1936) 240-251.

Parthenius edited the first printed text of Valla's translation, without place or publisher (it is usually ascribed to Johannes Rubeus at Treviso). For the most part, Parthenius does reproduce Valla's text as preserved in our Vatican codex, but at many places he varies from Valla and himself declared in his edition that he had worked "exemplari graeco adhibito", that is, with the assistance of a Greek manuscript to control and emend Valla's translation. It is not known which Greek manuscript this was. Perhaps detailed study of Parthenius' changes in Valla's text would shed some light on this question. In any case, whether relying on this manuscript or on his own knowledge, he frequently changed Valla's Latin. Westgate collated book VII of Parthenius against the Vatican codex and found well over one hundred variations and omissions from Valla's text in that book alone. Therefore from the very beginning Valla's own Latin text has been available only to scholars who consulted cod. Vat. lat. 1801 or obtained copies of it, such as microfilms.

The Latin text of Parthenius, inaccurately transcribing Valla's translation, was followed by others in which the editors did the same thing, each one varying the text of the previous editor. The next edition of Valla was by the Belgian scholar Josse Bade (1462-1535). He was born in Asche and from his birthplace he took the third name Ascensius; he is usually called Jodocus Badius Ascensius. He moved to Paris and formed a printing company that issued hundreds of books, many of them classics. His edition of Thucydides first appeared in 1513 from his own press. Ascensius' edition was reprinted,[11] and I have used the second printing of 1528. At almost the same moment, Conrad Heresbach issued an edition of "Valla",[12] which I have also used. The text, though not identical with that of Parthenius, "coincides with it often enough to suggest that Heresbach took his text of Valla from it, and does not well agree with cod. Vat. lat. 1801".[13] The sudden interest in the Greek historian also inspired the first translation in a vernacular language, namely the version of Valla's text in French by Claude de Seyssel,[14] the bishop of Marseilles and later archbishop of Turin. I do not know which edition of Valla de Seyssel used. His book was printed at the press of Ascensius, so one might guess that he translated the text of Ascensius of 1513. De Seyssel's French translation was the basis for the first translation of Thucydides into English, by Thomas Nicolls, 1550.[15] De

[11] Paris 1528.

[12] Cologne 1527 and later reprints.

[13] Westgate (as in n. 10) 244.

[14] Paris 1527, printed by the firm founded by Ascensius.

[15] *The hystory writtone by Thucidides the Athenyan of the warre, whiche was betwene the Peloponesians and the Athenyans, translated oute of Frenche into the Englysh language by Thomas Nicolls citezeine and goldesmyth of London* (London 1550).

Seyssel's work was soon followed by the first German version, with omissions and compressions, by Hieronymus Boner.[16]

We come to a major station in the life of Valla's text with the great editor Henri Estienne, usually called Henricus Stephanus or simply Stephanus (1528-1598). In 1564 he issued a text of Thucydides in Greek, with the scholia, followed later in the volume by Valla's Latin translation.[17] It is not clear on which Latin text of Valla Stephanus relied, but on the whole his text agrees with that of Ascensius, which may well have been his source. Here and there he shows ignorance of the correct text of cod. Vat. lat. 1801, and it is not clear that he visited the Vatican library to consult it. In his beautiful book, printed at the press of Huldrich Fugger, Stephanus states that he emended Valla's text. Indeed, in his own preface he severely criticizes his predecessor. He "can scarcely be sufficiently astonished at Valla's ignorance on the one hand and negligence on the other": "vix satis mirari possum illius partim inscitiam, partim neglegentiam". He is amazed that the man who wrote about the elegances of the Latin language could often write in inelegant style (to put it mildly) and, above all, how he could, like a schoolboy, often confuse tenses of verbs: "Miror etiam qui [sc. "quo"] fieri possit ut qui de Latinae linguae elegantiis scripserit, tam ineleganti plerunque (ne quid gravius dicam) sermone usus sit: ac praesertim quomodo temporum usum tam pueriliter multis in locis confuderit". As a specimen, Stephanus prints the Greek of 8.96.5, where Thucydides says that the Spartans were "the most convenient people of all" for the Athenians to fight against and then gives the translation of Valla, that of de Seyssel in French and also turned into Latin, and finally "nostra interpretatio".

Valla: Verum non in hoc tantum bello Lacedaemonii, sed in aliis etiam multis, omnium hostium Atheniensibus utilissimi extitere: qui quod plurimum inter se moribus differentes essent, alii properi, alii cunctabundi, et alii manu prompti, alii formidolosi, praecipue in gubernanda classe plurimum Atheniensibus profuere. Quod maxime declaravere Syracusani, qui concordes inter se, praeclarissime belligeraverunt [-vere Valla].

De Seyssel, abridged: [The Spartans] estoyent moult differens de volonté et de maniere de vivre, car les uns estoyent soubdains et

---

[16] Augsburg 1533, discussed by Manfred Kessler, *Thukydides – Lorenzo Valla – Hieronymus Boner* etc. (Diss. Augsburg 2001). I owe this reference to Professor Stephan Heilen.

[17] *Thucydidis Olori filii de bello Peloponnesiaco libri octo. Idem Latine, ex interpretatione Laurentii Vallae, ab Henrico Stephano recognita* ([Geneva] 1564, ed. 2, 1588).

diligens, les autres tardifs et musards [dawdling]: les uns hardis, et les autres craintifs, etc.

Stephanus: Verum non hic tantum Atheniensibus commodius fuit bellum adversus Lacedaemonios quam ullos alios gerere, sed et alibi saepe. Quum enim valde diverso ingenio praediti essent, illi celeres, hi cunctatores: illi ad quidvis aggrediendum prompti, hi timidi, ac praesertim in re navali, magnam utilitatem afferebant. Quod Syracusani declararunt, qui et simillimo Atheniensibus ingenio praediti erant, ita optime in suo adversus illos bello se gesserunt.

Stephanus then invites the reader to observe how Valla's misinterpretation, which was retained in Ascensius' edition of Valla, has also made its way into de Seyssel.[18] What Thucydides says is that the Spartans were different from the Athenians as a whole people, not internally from one another, "inter se", as Valla and de Seyssel have it. One party, the Athenians, "illi", "the former", was swift and active, the other, the Spartans, "hi", "the latter", sluggish and given to delay. Thucydides had already ascribed such a description of the two opponents in the Peloponnesian War to a Corinthian speaker in 1.70.

At times, Stephanus improves Valla's translation even where our first translator had committed no error of interpretation: rather, Stephanus selects, from his encyclopedic knowledge of Latin literature, a phrase that seems to him more elegant. For example, at 2.2.2 Thucydides narrates the betrayal of Plataea in 431 b.c., when some conspirators within the city opened the gates to a force from Thebes. The gates were opened by a Plataean, one Naucleides, along with his associates. Thucydides calls them οἱ μετ' αὐτοῦ, βουλόμενοι ἰδίας ἕνεκα δυνάμεως ἄνδρας τε τῶν πολιτῶν τοὺς σφίσιν ἐναντίους διαφθεῖραι, "those who were in his party, wishing for the sake of their own power to kill those of the citizens who opposed them", etc.

Valla translated this clause unobjectionably as "qui cum eo voluntarii erant, privatae potentiae gratia, civesque sibi inimicos destruendi", etc. But Stephanus, finding this phrasing insufficiently elegant, drew on his perfect knowledge of Latin literature and changed Valla's words to "qui cum eo, privatae potentiae gratia, cives sibi inimicos *de medio tollere … volentes*"; this idiom, "remove from the middle", roughly "to remove from the scene, eliminate, kill", is found in Cicero: see his Pro Roscio Amerino 20: "demonstrant […] perfacile hunc hominem incautum et

[18] The first translator from Greek into French, Louis de Jaussaud, *Histoire de la guerre des Peloponnesiens et Atheniens* ([Geneva] 1600) 530, handled this passage accurately.

rusticum et Romae ignotum *de medio tolli* posse", "it was represented that it would be very easy to get rid of the son, unsuspicious as he was, living in the country, and unknown in Rome" (trans. J. H. Freese, Loeb edition) and compare Livy 24.6, "Thrasone sublato e medio", "when Thraso had been eliminated [that is, executed]".

As Westgate observed, the high reputation of Stephanus as a scholar has caused many readers to consult his version when they seek to ascertain the text of Valla's translation,[19] the fact being, however, that Stephanus often emended Valla's text, which has thus remained unrecoverable for those who lack microfilms or do not visit the Vatican library.

We have seen that the several editors who announced that they were printing Valla's translation emended it at their pleasure, as at 4.23.1, where Thucydides refers to an armistice περὶ Πύλον, "concerning Pylos". Valla gives "ad Pylum" and is followed by Parthenius and Ascensius, but Stephanus improves Valla with "de Pylo". Or at 4.60.1, "Etenim nosse *nos* oportet" (Valla, Parthenius, Ascensius) ("Truly, *we* ought to know", etc.), but the words become "Quamquam nosse *vos* oportet" ("And yet, *you* ought to know") in Stephanus. (The Greek is ambiguous, Καίτοι γνῶναι χρὴ κτλ, with no pronoun.) Or at 6.100.1, Valla uses the passive voice, "ubi satis habere et vallum et substructionem muri visum est", "when it was decided that the trench and the foundation of the wall were adequate" (so Parthenius and Ascensius), but Stephanus disapproved and changed the verb to the active voice: "ubi autem Syracusani sufficere vallum et substructionem muri putaverunt", "when the Syracusans thought", etc.

With the year 1594 we come to another milestone in the history of Valla's translation. In that year Aemilius Portus (1550-1615), professor of Greek at Heidelberg, issued a Greek text of Thucydides in Frankfurt, based on Stephanus' second text of 1588. He included Valla's translation, printed in columns parallel to the Latin, and scholia at the bottom of the page. The editor proudly announces that the translation is based on the translation of Lorenzo Valla, recently edited by Stephanus ("ex interpretatione Laurentii Vallae, ab Henrico Stephano nuper recognita)", but that he has edited Stephanus' translation, "quam [...] ab infinita gravissimorum errorum multitudine novissime repurgavit, magnaque diligentia passim expolitam renovavit", "which he [Portus] has newly purged of an infinite multitude of most serious errors, and has restored, polished throughout with great diligence". He also states that he has followed the "commentarios" of his father, Franciscus Portus (1511-1581), a Hellenist from Chania, a "Lector" at the University of Geneva from 1561 until his death. These commentaries are

[19] Westgate (as in n. 10) 244.

published in Portus' edition after the Greek text; Portus then added an Appendix to the commentaries of his father, in which he discusses matters that Franciscus did not treat. These commentaries give, for the first time, many notes explaining passages in the text.

The Latin translation of Aemilius Portus also supplies many aids to the reader in the form of explanatory phrases within brackets, which later editors largely worked into their own translations, while omitting the brackets. This translation became accepted as the standard Latin version and was adopted by the editions of John Hudson,[20] C. A. Duker,[21] the anonymous editors of the six-volume "Bipontine" edition,[22] J. C. Gottleber and C. L. Bauer,[23] and J. B. Gail.[24] The edition of Gottleber-Bauer was reprinted in London by Richard Priestley, four volumes, 1819; the fourth volume contains the translation by Portus. In 1821 Immanuel Bekker issued his edition, crucially important for his selection of manuscripts, in Berlin in three volumes. This edition was also printed in Oxford in the same year by Parker and Bliss, expanded to include a fourth volume that presents the translation by Portus; this is the last edition known to me that used Portus' version. In 1840 Friedrich Haase issued his edition, in Greek and Latin.[25] His translation was based on that of Portus, but he boldly declared that he had made many corrections to Portus, in whose translation he found a multitude of errors: "fuit in Porti interpretatione vitiorum multitudo", etc. This was, to my knowledge, the final printing of a translation in Latin. By that time the translation had moved away in many details from that of Valla, who should however be saluted as the scholar who first gave us a Latin text on which others could build.

Some Features of Valla's Translation

This is not the place for a full essay on Valla's methods of translation. An introduction to the topic is provided by Marianne Pade.[26] She shows that

[20] Oxford 1696. Hudson first numbered the chapters and his numbers have been used ever since.

[21] Duker's edition (Amsterdam 1731), especially in the very rare two-volume large paper format, is the most sumptuous of all editions of Thucydides. That of Poppo (11 vols., Leipzig 1821-1851, almost 7000 pages with Latin commentary) surpasses it in length but not as a spectacular monument of the bookmaker's art. Poppo established the section numbers within chapters used by subsequent editors.

[22] Zweibrücken 1788-1789, reproducing the material of Duker's edition.

[23] Leipzig 1790-1804, also following Duker's model.

[24] Paris 1807.

[25] Paris, in the Firmin Didot series of classical authors.

[26] "Valla's Thucydides – Theory and Practice in a Renaissance Translation", *Classica et Medievalia* 36 (1985) 275-301.

Valla often added an explanatory word or short phrase to guide the reader through Thucydides' very compressed language, as at 3.39.8, where Cleon warns the Athenians that a rebellious subject state will have to be attacked; "*if unsuccessful (σφαλέντες)*, we shall have an enemy the more upon our hands" (Crawley). Valla gives "*si non expugnaverimus*, ipsos, praeter eos qui nunc sunt hostes, habebimus", "*if we do not defeat them in battle*, we shall have them, along with those who are now our enemies": that is, Valla amplifies the meaning of the participle σφαλέντες and "explains in what respect they might fail" (Pade). She also shows that Valla sometimes weaves into his translation the meaning suggested by a scholiast. At 3.66.2 ἀνεπιεικέστερον πρᾶξαι is interpreted thus by commentators: "iniquius aliquid egisse" (Portus), "to have acted somewhat incorrectly" (Warner), "to act somewhat uncivilly" (Arnold), "act somewhat inconsiderately" (Jowett). Valla translates the noun with a stronger word, as "inhumane", which is a translation of the scholiast's ἀπανθρωπότερον.

Naturally, one wishes to know which Greek manuscript(s) Valla used as the source for his translation. Westgate carried the story down to 1936, pointing out that the modern discussion of Valla began with the editio maxima of Poppo.[27] Valla's Latin words sometimes point to a Greek text that contradicts one or another Greek manuscript. Sometimes, in fact, Valla agrees with no preserved Greek manuscript. For this reason Poppo considered Valla's text itself to have the status of an independent manuscript and to be "codicis instar". But it is not clear that Poppo's knowledge of the Greek text came from the Vatican codex itself. For example, at 1.113.1 Valla did not translate the words καὶ ἀνδραποδίσαντες, "and capturing [them]". Poppo knew this, but for his information he appears to have relied on the report of Valla's words provided by Benedict.[28] This suggests that Poppo did not travel to the Vatican Library to consult codex 1801.

At 1.100.3 Thucydides narrates the attempt of the Athenians to found a colony in the region of Thrace, in northern Greece. But the attempt failed, as the colonists (according to all our manuscripts) διεφθάρησαν [...] ὑπὸ τῶν Θρακῶν ξυμπάντων, "were massacred by all the Thracians". But instead of translating ξυμπάντων, Valla gives "omnes sunt interempti", "they were all killed". From Valla's "omnes", Poppo inferred that his manuscript read ξύμπαντες, which was first printed by J. M. Stahl in his revision of Poppo's editio minor, 1886. Hude (1898), Stuart Jones (1900), Marchant (1905), Luschnat (books 1-2, 1954), and

[27] Westgate (as in n. 10); Poppo, vol. 1, part 2 of his edition, 72-76.

[28] "verba χαὶ ἀνδραποδίσαντες Benedictus a Valla omitti dicit", etc.: Poppo (as in n. 21) 75. See Traugott Friedrich Benedict, *Commentarii critici in Thucydidis octo libros* (Leipzig 1815) 36.

de Romilly (1954) retained the manuscripts' text, as did Gomme in his great commentary.[29] Since Poppo-Stahl, only A. Maddalena (book 1 only, 1951-52) and Alberti (1972), in their editions, and Simon Hornblower, in his commentary,[30] have, quite rightly in my opinion, followed Valla's "omnes" and chosen ξύμπαντες, which gives a better meaning.

Poppo, as we have seen, considered Valla's text to be on the level of another manuscript and thought that his variation from the medieval texts showed that he found his variant readings in a manuscript unknown to modern editors. But two later editors, Hude and Stuart Jones, denied this and thought that Valla changed or "corrected" his Greek manuscript on his own judgment.[31] His divergences from the known manuscripts, on this view, were important only if his emendations were successful; but his departures from the general tradition were unimportant in establishing the history of the text, and Poppo, they thought, was wrong to elevate Valla's translation to the status of a *codex*. Opinion on this matter has not followed Hude and Stuart Jones. There are several occasions on which Valla differs from the manuscripts in ways that could hardly be due to his own decision to emend the Greek. On these occasions he appears to have followed a manuscript.

For example, at 4.13.2, during the Athenian attack on Pylos, some Athenian ships come as reinforcements from Zacynthos. How many ships? Valla gives "naves[...]sexaginta". The older manuscripts attest forty ships, later manuscripts fifty. Only Valla has sixty.[32] Parthenius, Heresbach, and Stephanus retain"sexaginta", but Ascensius evidently looked into another manuscript and printed "quadraginta". It is clear that the manuscript tradition was confused and contradictory at this point. No reason is obvious or plausible as to why Valla should, on his own initiative, amend his text, and we may assume that he found the number sixty in a manuscript.

What manuscripts, then, did Valla use? Professor Gian Battista Alberti, in his monumental edition of Thucydides,[33] analyzed the manuscript tradition most profoundly and concluded that Valla used two manuscripts that are now lost. One he designates as ρ, which is

---

[29] N. 38 infra.

[30] *A Commentary on Thucydides*, vol. 1 (Oxford 1991) 155.

[31] Hude was prepared to consider Valla's variations from the manuscripts only "ubi in verbis Thucydidis corrigendis iudicio ingenioque suo prudenter usus mihi visus esset", p. xii of his edition (Leipzig 1898), while Stuart Jones agreed that Valla should be cited only when "suo Marte codicum mendas feliciter sustulisse videtur", p. iv of his edition (Oxford 1900 etc.).

[32] The Oxford text has 40, Hornblower (as in n. 30) suggests 50 or 44, de Romilly and Alberti accept 50.

[33] Rome 1972-2000, vol. 1, pp. cxix-cxxxii. See also his "Tucidide nella traduzione latina di Lorenzo Valla", *Studi italiani di filologia classica*, n.s. 29 (1957) 224-249.

descended from the Naples manuscript cod. III-B-10, known as N^f, but ρ was also influenced by another lost manuscript that Alberti designates as ξ. This latter manuscript was Valla's other source; it also influenced the surviving manuscript H = Paris, Bibliothèque Nationale cod. gr. 1734. There are not a few places where Valla agrees with the text of H, for example 6.96.3, where Valla has a body of 600 picked men, "sexcenti"; Aemilius Portus followed Valla and printed ἑξακοσίους, which is in the second hand of H and is accepted by modern editors, but the older manuscripts read ἑπτακοσίους, 700. Alberti's conclusions about Valla's sources received the support of Alexander Kleinlogel, himself an expert on the text of Thucydides.[34]

Such disagreements about numbers are not rare in Valla. At 3.81.2 the MSS report that, during the civil war on Corcyra, the authorities tried "about fifty men", ὡς πεντήκοντα, and put them to death. But Valla gives "circiter triginta", which is followed by Parthenius and Stephanus, while Ascensius has "circiter quinquaginta", evidently from a different MS. Again, at 3.115.4 the MSS of Thucydides report that the Athenians manned "40" ships, where Valla gives "sexaginta", which was retained by Parthenius and Ascensius. Both Stephanus[35] and Aemilius Portus strangely retain "sexaginta" in their translations but in their Greek texts print τεσσαράκοντα, 40, with the MSS. A catalogue of 24 disagreements between Valla's numbers and those transmitted in MSS is supplied by Filippo Ferlauto, a pupil of Professor Alberti, in his dissertation.[36]

There are also inaccuracies in the spelling of tribes and peoples. At 5.18.6 Thucydides, in recording the Spartan-Athenian treaty, cites the Mecybernaians, but in Valla they become the "Cyvernaei", which persisted through Parthenius, Ascensius, and Stephanus (both editions). Their name was first corrected in the translations of Veit Winsemius[37] and his son (of the same name) and is correct in Aemilius Portus and Hudson. Regrettably, at 3.90.2 and 90.4, and several times at 4.25, Valla calls the Μεσσήνιοι of the MSS "Mamertini", thus giving them the name of the Italian mercenary company that controlled Messana (today's Messina) before the first Punic war. Ascensius corrected this, but Parthenius had retained it, as did Stephanus, who added a correcting note, "Messanii", in the margin. Aemilius Portus rightly prints "Messanii".

---

[34] *Gnomon* 49 (1977) 754-773: the research on Valla is "meistergültig durchgeführt", 761.

[35] In both 1564 and, not corrected, in 1588.

[36] *Il testo di Tucidide e la traduzione latina di Lorenzo Valla* (Palermo 1979) 50-51. See the Appendix to this introduction for a selection of emendations based on Valla.

[37] Wittenberg 1569, a rare book held in the Bibliothèque Nationale, Paris, the University Library, Cambridge, and the Universitäts-Bibliothek, Göttingen. His son's version: Wittenberg 1580.

We must remember that Valla was dependent on his MSS, which at times misled him. Here and there are minor omissions of words, but few so startling as that at 4.132.2, where the first fifteen words, καὶ ἐτύγχανε […] Περδίκκας, are not translated and must have been missing from his source. Further, at 8.84.2, Dorieus, an admiral from Thouria, is said to have quarreled with Astyochus, the Spartan admiral, who raised his baton as if to strike him (Δωριεῖ). But Valla has "in *Hermocratem* […] levavit fustem". This strange variation from all MSS (so far as I know) was retained by Parthenius, Ascensius, and Stephanus. It was finally corrected by Aemilius Portus. It attests to a remarkable contamination in whatever MSS Valla used.

In 415 B.C., as the Athenians had landed on Sicily and were preparing to attack Syracuse, their engineers did two things (6.66.2): they built a palisade at Dascon, near the beach, and destroyed the bridge over the Anapos river, which flowed from the hills above the city into the harbor.[38] Both these events are briefly described in Valla: the fortification at Dascon ("electis saxis ac lignis") and the destruction of the bridge ("praeterea pontem […] solverent"), but at both times Valla omits the place names. They are missing in Parthenius, Ascensius, and Stephanus. They are also missing in the translations by de Seyssel,[39] by Francesco di Soldo Strozzi, in Italian,[40] by Diego Gracián de Alderete, secretary to Charles V, in Spanish,[41] and by Winsemius, father and son, in Latin (1569, 1580). They are present in de Jaussaud[42] and in the Latin translation of Enenkel.[43] They are naturally present in Aemilius Portus and his successors.

Let us look at a few further places in Valla's translation. If some of these examples disclose misunderstandings by Valla, I intend no disrespect to the great humanist. In fact, J. E. Sandys observed that "It may be doubted whether he [Valla], or indeed any Italian of that age, was equal to the difficult task of translating Thucydides".[44] Today we have the many commentaries, especially of the 19th century (Poppo-Stahl, Krüger, Classen-Steup), which have improved the text and clarified the meaning almost throughout.

1.14.2. Thucydides traces the development of warships and says that only shortly before the Persian War and the death of Darius (486 b.c.)

[38] On the topography, see Dover in A. W. Gomme-A. Andrewes-K. J. Dover, *Historical Commentary on Thucydides* (Oxford 1945-1981), vol. 4, pp. 478-484.

[39] de Seyssel (as in n. 14).

[40] Venice 1545.

[41] Salamanca 1564.

[42] de Jaussaud (as in n. 18).

[43] Tübingen 1596.

[44] *A History of Classical Scholarship*, vol. 2 (Cambridge 1908) 69.

did rulers in Sicily and Corcyra build up large navies: ὀλίγον τε πρὸ τῶν Μηδικῶν, for which Valla wrongly gives "pauloque *post* Medicum bellum", "a little *after* the Persian War". Incredibly, Parthenius retained this but Ascensius and Stephanus corrected it. Perhaps Valla's MS had μετὰ for Thucydides' πρὸ. Or perhaps the mistranslation came directly from Valla, who surely knew the difference between "before" and "after" in Greek: an example of the tricks the brain can play on one; or the fault may have lain with his scribe Lamperti.

At 7.67.1 Gylippus, the Spartan commander, assures the Syracusan forces that they have reasons for hope in the war. "Una et ea maxima [spes]", etc., is rightly in Valla, in P. Oxy. 1376 (= Π^{18}), B, and two later manuscripts, but Thucydides' words τὰ δὲ πολλὰ πρὸς τὰς ἐπιχειρήσεις ἡ μεγίστη ἐλπίς are omitted in all the other six older manuscripts.

At 8.56.4, Alcibiades sought certain concessions from the Athenians in favor of Tissaphernes. "Postulavit", "he requested"; so Valla, Parthenius, Ascensius, Stephanus. But the singular ἠξίου, agreeing with "postulavit", is found in only two later MSS and is accepted by modern editors; ἠξίουν all older MSS, implying that Alcibiades and Tissaphernes made these demands jointly. Aemilius Portus, F. Goeller,[45] and Arnold[46] defend the plural.

The Importance of Valla

Finally, the importance of this translation. We have already noticed that Valla's Latin sometimes guides editors to correcting the Greek of our manuscripts. Somehow the right readings made their way down through the transmission, analyzed by Alberti, into Valla's manuscript(s). These divergent readings invite us to improve our texts by reconstructing what Valla read in the Greek before him. The right readings that editors deduce from Valla's Latin are found in the apparatuses of modern editions. Ferlauto cites some 125 places in Thucydides where at least one modern editor has emended the Greek text by following Valla's Latin.[47]

Valla also launched the interest in Thucydides that led to the several translations into vernacular languages: first, by de Seyssel and then Boner, from Valla's Latin, and then by Nicolls, from de Seyssel's French; and by Strozzi, Diego Gracián, and de Jaussaud from the Greek. In the time of the Byzantine empire, Thucydides was widely read, and imitated above all by the historian Procopius, but in the western European

[45] His edition, London 1835.
[46] Oxford-London, ed. 3, 1868.
[47] Ferlauto (as in n. 36), 15-31.

middle ages he is scarcely to be found. Indeed, his writings were probably unavailable in most libraries and collections. The first Greek manuscripts of Thucydides are known in Italy not long before 1420.[48] Soon after, in 1444, Cosimo de' Medici founded in Florence the great library, usually called the Laurentian after his grandson, Lorenzo "the Magnificent", which houses the most renowned manuscript of the historian.[49] The sudden attention to Thucydides, the historian of political power and its uses, in the fifteenth century, is in line with social thought in the age of Niccolò Machiavelli (1469-1527). This author of profound essays on history and statesmanship read Thucydides, probably in Valla's translation as edited by Parthenius.[50] The intellectual ferment of the Renaissance provided the ideal stage for the dissemination and reception of Thucydides' thought. It was Lorenzo Valla who laid the foundation for Europe's knowledge of this historian. And now, more than five hundred years after its completion, his translation, as he proudly set his name to it, is finally given to the world.

MORTIMER CHAMBERS

APPENDIX

Some readings in modern editions derived from Valla's translation.

1.3.4. θαλάσσῃ ἤδη πλείω χρώμενοι ξυνῆλθον MSS, ξυνεξῆλθον Cobet
mari iam plerumque usi [...] exierunt – "they sailed out (against Troy)": found in Valla's MS.?

1.100.3. πολέμιον ἦν τὸ χωρίον [αἱ Ἐννέα ὁδοί] MSS, del. Cobet
infestum erat id oppidum – deletion made by Valla? The name had already been mentioned.

4.127.1 νομίσαντες φεύγειν τε αὐτὸν καὶ καταλαβόντες διαφθείρειν MSS διαφθερεῖν Cobet
... eum fugere opinantes preventumque se interfecturos, "thinking that he was flying and that they would overtake him and cut him off" (Crawley). Present tense impossible, emendation by Valla?

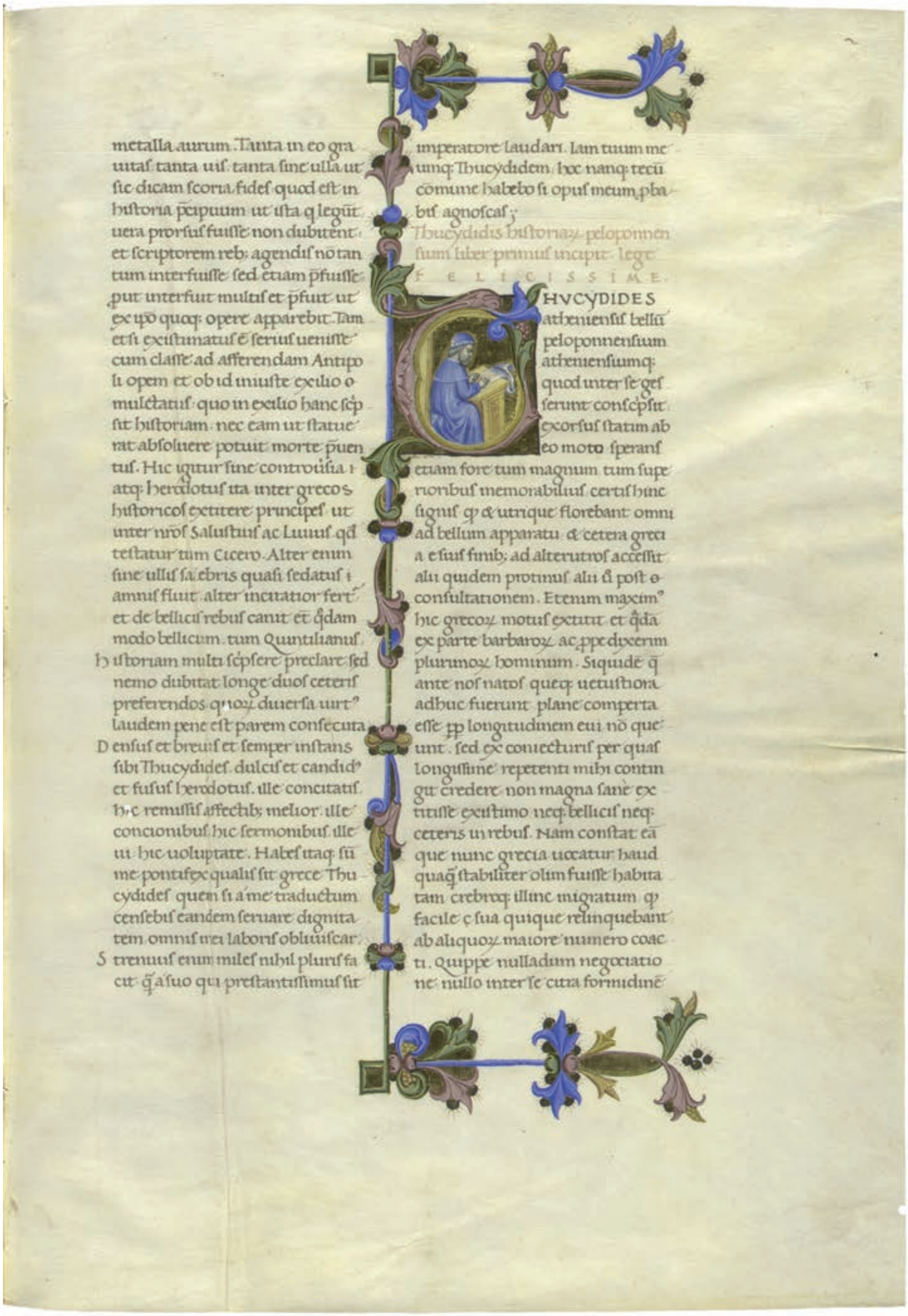
4.130.6. οἱ δὲ Ἀθηναῖοι [...] ἐσπεσόντες ἐς τὸν [Μένδην] πόλιν MSS, del. Dobree
Athenienses [...] ante urbem [...] irrumpentes. Name of city already mentioned several times, omitted deliberately by Valla?

[48] A list is drawn up by Fryde (as in n. 7) 24-25.

[49] Codex Laurentianus LXIX. 2, from the early tenth century, usually designated "C".

[50] For the relationship between the two authors: L. CANFORA, "Tucidide e Machiavelli", *Rinascimento*, ser. 2, 37 (1997) 29-44.

THUCYDIDIS HISTORIAE

metalla aurum. Tanta in eo gra
uitas tanta uis. tanta sine ulla ut
sic dicam scoria fides quod est in
historia perpetuum ut ista q legūt
uera prorsus fuisse non dubitent:
et scriptorem reb: agendis nō tan
tum interfuisse sed etiam pfuisse
put interfuit multis et pfuit ut
ex ipō quoq: opere apparebit. Tam
etsi existimatus ē serius uenisse
cum classe ad afferendam Antipo
li opem et ob id iniuste exilio o
mulctatus quo in exilio hanc scp
sit historiam. nec eam ut statue
rat absoluere potuit morte puen
tus. Hic igitur sine controuśia i
atq: herodotus ita inter grecos
historicos extitere principes ut
inter nros Salustius ac Liuius qd
testatur tum Cicero. Alter enim
sine ullis salebris quasi sedatus i
amnis fluit. alter incitatior fert
et de bellicis rebus canit et qdam
modo bellicum. tum Quintilianus.
H istoriam multi scpsere preclare sed
nemo dubitat longe duos ceteris
preferendos quoꝝ diuersa uirt⁹
laudem pene est parem consecuta.
D ensus et breuis et semper instans
sibi Thucydides. dulcis et candid⁹
et fusus herodotus. ille concitatis
hic remissis affectib; melior. ille
concionibus hic sermonibus. ille
ui hic uoluptate. Habes itaq: sū
me pontifex qualis sit grece Thu
cydides quem si a me traductum
censebis eandem seruare dignita
tem omnis mei laboris obliuiscar.
S trenuus enim miles nihil pluris fa
cit q̄ a suo qui prestantissimus sit
imperatore laudari. Iam tuum me
umq: Thucydidem hoc nanq: tecū
comune habebo si opus meum pba
bis agnoscas ;·
Thucydidis historiaꝝ peloponnen
sium liber primus incipit. lege
F E L I C I S S I M E.
THUCYDIDES
atheniensis bellū
peloponnensium
atheniensiumq:
quod inter se ges
serunt conscpsit
exorsus statim ab
eo moto sperans
etiam fore tum magnum tum supe
rioribus memorabilius certis hinc
signis q̄ & utrique florebant omni
ad bellum apparatu & cetera greci
a e suis finib; ad alterutros accessit
alii quidem protinus alii ū post o
consultationem. Etenim maxim⁹
hic grecoꝝ motus extitit et q̄da
ex parte barbaroꝝ ac ppe dixerim
plurimoꝝ hominum. Siquidē q̄
ante nos natos queq: uetustiora
adhuc fuerunt plane comperta
esse pp longitudinem eui nō que
unt. sed ex coniecturis per quas
longissime repetenti mihi contin
git credere non magna sane ex
titisse existimo neq: bellicis neq:
ceteris in rebus. Nam constat eā
que nunc grecia uocatur haud
quaq̄ stabiliter olim fuisse habita
tam crebroq: illinc migratum q̄
facile ç sua quique relinquebant
ab aliquoꝝ maiore numero coac
ti. Quippe nullادum negociatio
ne nullo inter se citra formidinē

Vat. Lat. 1801, fol. 2r: Opening of Book 1 (see p. 3)

Vat. Lat. 1801, fol. 29v: Opening of Book 2 (see p. 58)

nauali; capta quorum singula singu
lis redempta sunt, itemque naues quas
ceperant. Et hyemps hec finita est
ac tertius belli annus, quod Thucy
dides conscripsit. Finit liber secun
dus:—

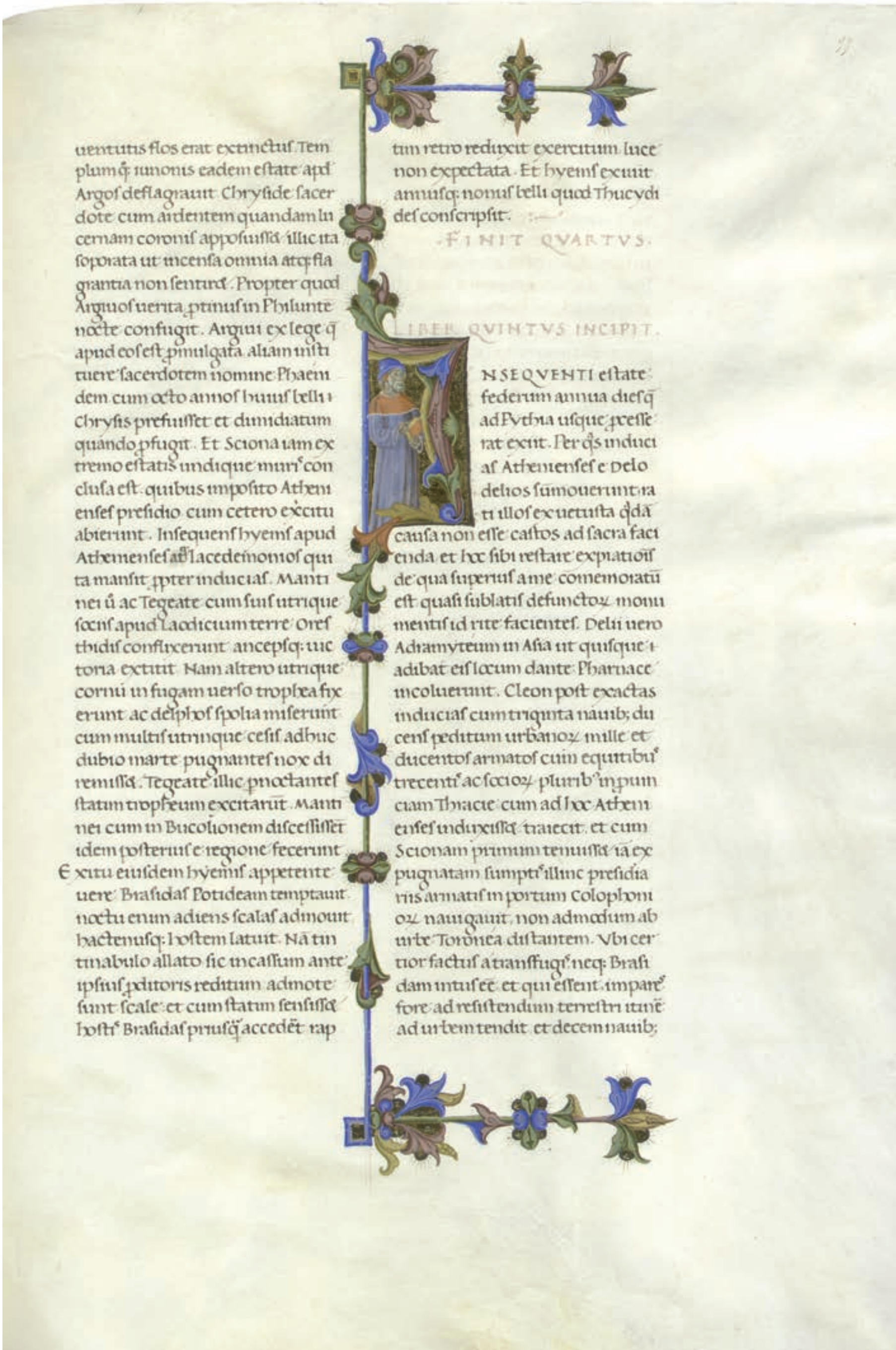
LIBER TERTIVS THVCYCIDIDIS
DE BELLO PELOPONENSIVM
INCIPIT FELICITER:—

INEVNTE ESTATE
adulto iam frumēto
Peloponenses ac socii
duce Archidamo Zeu
xidami filio Lacedemo
niorum rege ingressi sunt
atticam statimque ha
bentes regionem popu
labantur excursionesque faciebant
ut consueverant. Atheniensibus equi
bus quacunque dabatur occasio
quemadmodum consueverant ex
cursionem facientibus leviter ar
matorum plurimam turbam prohi
bentibus ne progressa cum armis se
deret loca urbi vicina. Commorati
autem quoad commeatus suppedi
tavit reversi sunt in suam quis
que civitatē. Sub ipsorum tamen in at
ticam ingressum primus omnis les
bos preter Methymnam ab Athe
niensibus defecit cum id iam inde
ante motum bellum voluisset sed
eam Lacedemonii recipere nolue
runt. Ceterum opinione sua ma
turius deficere coacta est quippe
obstruendis portubus extruendis
muris edificandis navibus prorsus
occupati fuerant utque e ponto que
cunque oportebat sagittarii fru
mentum et que accersierant ve
nirent. Siquidem Tenedii cum quibus
inimicitias exercebant et Methy
nei privatimque ipsorum Mytileneorum
quidam quibus pro factionem publi
cum erat cum Atheniensibus hospi
tium indicium detulerunt omnes
lesbios ad comigrandum Mytyle
nem cogi ac Mytyleneos omni ap
paratu ad defectionem spectare.
Lacedemoniis Boetiisque cognatis
eorum administris et nisi occuparent
Athenienses lesbum amissuros. A
thenienses ut qui et morbo iam
vexarentur et bello eoque acerrimo
preterea existimarent magni ne
gocii esse lesbum bello temptare
et naues habentem et integris vi
ribus non acceperunt ab initio
delationem sed ipsos deferentes ma
iori ex parte redarguebant qui
delicet illa vera esse nollent. At post
quam dimissa illuc legatione non per
suasere ut Mytylenei frequentiam
civitatis et cetera insula et appara
tum dissoluerent timentes iam
antevertere voluerunt missis e
confestim quadraginta navibus
que forte ut Peloponesum obiret
in expedito erant sub Cleippide
Hodimi filio ex tribus ducibus primo.
Renuntiatum enim eis erat fu
turum Apollinis Maloentis festum
extra urbem quod omnis Mytyle
neorum frequentia celebraret spem
esse ut repentino adventu adori
rentur. Quod si conatus procederet rec
te res se haberet sin minus Mytyle
neis edicerent ut naves tradant
muros demoliantur non obtempe
rantibus bellum inferrent. Et naves

Vat. Lat. 1801, fol. 51v: Opening of Book 3 (see p. 102)

Vat. Lat. 1801, fol. 73r: Opening of Book 4 (see p. 145)

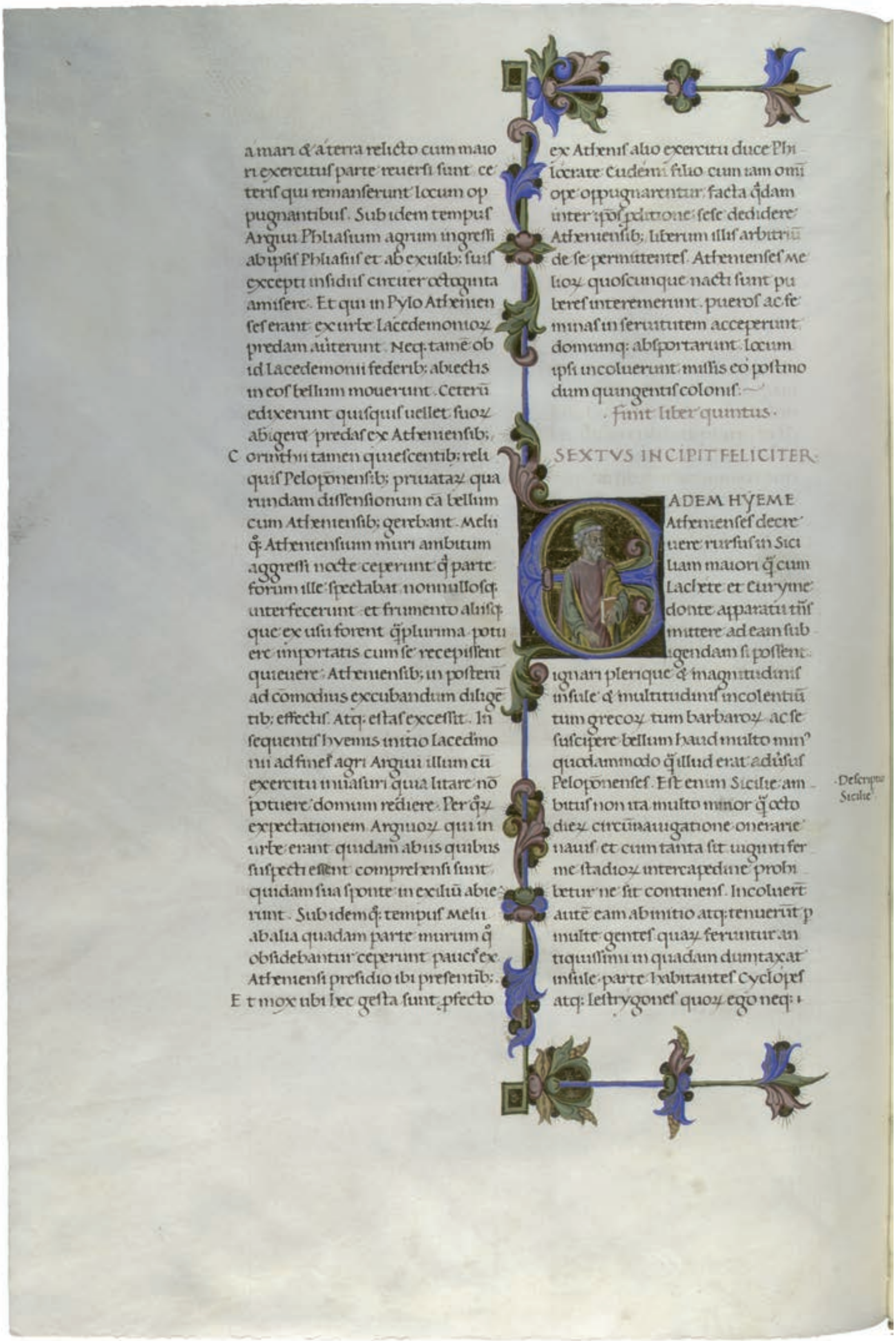
uentutis flos erat extinctus. Tem
plumque Iunonis eadem estate apud
Argos deflagrauit Chryside sacer
dote cum ardentem quandam lu
cernam coronis apposuisset illic ita
soporata ut incensa omnia atque fla
grantia non sentiret. Propter quod
Argiuos uerita prius in Phliunte
nocte confugit. Argiui ex lege que
apud eos est promulgata aliam insti
tuere sacerdotem nomine Phaein
dem cum octo annos huius belli
Chrysis prefuisset et dimidiatum
quando profugit. Et Sciona iam ex
tremo estatis undique muris con
clusa est. quibus imposito Athen
ensis presidio cum cetero exercitu
abierunt. Insequens hyems apud
Athenienses atque Lacedemonios qui
ta mansit propter inducias. Manti
nei uero ac Tegeate cum suis utrique
sociis apud Laodicium terre Ores
thidis conflixerunt ancepsque uic
toria extitit Nam altero utrique
cornu in fugam uerso trophea fix
erunt ac delphos spolia miserunt
cum multis utrinque cesis adhuc
dubio marte pugnantes nox di
remisset. Tegeate illic pernoctantes
statim tropheum excitarunt. Manti
nei cum in Bucolionem discessisset
idem posterius e regione fecerunt
Exitu eiusdem hyemis appetente
uere Brasidas Potideam temptauit
noctu enim adiens scalas admouit
hactenusque hostem latuit. Nam tin
tinabulo allato sic incassum ante
ipsius proditoris reditum admote
sunt scale et cum statim sensisset
hostis Brasidas priusquam accederet rap
tim retro reduxit exercitum luce
non expectata. Et hyems exiit
annusque nonus belli quod Thucydi
des conscripsit.

FINIT QVARTVS.

LIBER QVINTVS INCIPIT.

INSEQVENTI estate
federum annua diesque
ad Pythia usque processe
rat exeunt. Per quas induci
as Athenienses e Delo
delios summouerunt ra
ti illos ex uetusta quadam
causa non esse castos ad sacra faci
enda et hoc sibi restare expiationis
de qua superius a me commemoratum
est quasi sublatis defunctorum monu
mentis id rite facientes. Delii uero
Adramytteum in Asia ut quisque
adibat eis locum dante Pharnace
incoluerunt. Cleon post exactas
inducias cum triginta nauibus du
cens peditum urbanorum mille et
ducentos armatos cum equitibus
trecentis ac sociorum pluribus in prouin
ciam Thracie cum ad hoc Athen
enses induxisset traiecit. et cum
Scionam primum tenuisset iam ex
pugnatam sumptis illinc presidia
riis armatis in portum Colophoni
orum nauigauit non admodum ab
urbe Toronea distantem. Vbi cer
tior factus a transfugis neque Brasi
dam intus esse et qui essent impares
fore ad resistendum terrestri itinere
ad urbem tendit et decem nauibus

Vat. Lat. 1801, fol. 99r: Opening of Book 5 (see p. 197)

a mari & a terra relicto cum maio
ri exercitus parte reuersi sunt ce
teris qui remanserunt locum op
pugnantibus. Sub idem tempus
Argiui Phliasium agrum ingressi
ab ipsis Phliasiis et ab exulib: suis
excepti insidiis circiter octoginta
amisere. Et qui in Pylo Athenien
ses erant ex urbe Lacedemonio⁊
predam auterunt. Neq; tame ob
id Lacedemonii federib: abiectis
in eos bellum mouerunt. Ceterū
edixerunt quisquis uellet suo⁊
abigeret predas ex Atheniensib;
C orinthii tamen quiescentib; reli
quis Peloponensib; priuata⁊ qua
rundam dissensionum cā bellum
cum Atheniensib; gerebant. Meli
q; Atheniensium muri ambitum
aggressi nocte ceperunt q̄ parte
forum ille spectabat nonnullosq;
interfecerunt et frumento aliisq;
que ex usu forent q̄plurima potu
ere importatis cum se recepissent
quieuere. Atheniensib; in posterū
ad comodius excubandum dilige
tib; effectis. Atq; estas excessit. In
sequentis hyemis initio Lacedemo
nii ad fines agri Argiui illum cū
exercitu inuasuri quia litare nō
potuere domum rediere. Per q⁊
expectationem Argiuo⁊ qui in
urbe erant quidam ab iis quibus
suspecti essent comprehensi sunt
quidam sua sponte in exiliū abie
runt. Sub idem q; tempus Meli
ab alia quadam parte murum q
obsidebantur ceperunt paucis ex
Atheniensi presidio ibi presentib:
E t mox ubi hec gesta sunt, pfecto
ex Athenis alio exercitu duce Phi
locrate Eudemi filio cum iam omi
ope oppugnarentur facta q̄dam
inter ipsos pditione sese dedidere
Atheniensib; liberum illis arbitriū
de se permittentes. Athenienses Me
lio⁊ quoscunque nacti sunt pu
beres interemerunt. pueros ac fe
minas in seruitutem acceperunt
domumq; absportarunt. locum
ipsi incoluerunt missis eo postmo
dum quingentis colonis.
· finit liber quintus ·
SEXTVS INCIPIT FELICITER
EADEM HYEME
Athenienses decre
uere rursus in Sici
liam maiori q̄ cum
Lachete et Euryme
donte apparatu tñs
mittere ad eam sub
igendam si possent:
ignari plerique & magnitudinis
insule & multitudinis incolentiū
tum greco⁊ tum barbaro⁊ ac se
suscipere bellum haud multo min⁹
quodammodo q̄ illud erat aduersus
Peloponenses. Est enim Sicilie am
bitus non ita multo minor q̄ octo
die⁊ circūnauigatione onerarie
nauis et cum tanta sit uiginti fer
me stadio⁊ intercapedine prohi
betur ne sit continens. Incoluerūt
autē eam ab initio atq; tenuerūt p
multe gentes qua⁊ feruntur an
tiquissimi in quadam duntaxat
insule parte habitantes Cyclopes
atq; Lestrygones quo⁊ ego neq;
· Descriptio Sicilie ·

Vat. Lat. 1801, fol. 118v: Opening of Book 6 (see p. 236)

pulati sunt. contra q̃s triginta na
ues Arguis auxilio misere Athe
nienses per quod federa que ipsis
erant cum Lacedemoniis aperte st
rupta. Nam ad eam diem latroci
niis e Pylo et circa Peloponesum
potius egerant q̃ in Laconicã cũ
Arguis et Mantineis ingressi bel
lum gesserant. et hortantib; cre
bro Arguis ut Laconicam cum ar
mis eatenus peragrantes quaten⁹
ipsi tenerent et quantulãcunq̃
partem populati secum abirent
nunq̃ id facere in animum indux
erant. Tunc ũ prefectis Pythodoro
Despodicoq; ac Demarato in Epidau
rum egressi Limeram et Prasias et
alia quedam eius regionis loca po
pulati sunt. Ex quo factum ẽ ut
Lacedemonii multo excusatius
se contra Athenienses tuerentur.
Reũsis ex Argo cum classe Atheni
ensib; et item Lacedemoniis Argi
ui Phliasiam incursauere ac p̃te
agri uastata. nonnullisq; interemp
tis domum reũsi sunt.
Finit liber sextus.

THUCYDIDIS LIBER SEPTI
MUS INCIPIT FELICITER.

GYLIPPUS AUTEM
et Pythen posteaq̃ na
ues instruxere ad Lo
cros qui ad occasum
uergunt e Tarento p
fecti sunt. et facti cer
tiores nondum circũuallatas esse
undique Syracusas sed adhuc li
cere uenientib; cum exercitu per
Epypolas introire deliberabant.
utrum dexteriora Sicilie tenentes
periculum facerent intrandi an
ad leuam nauigantes Himeram pe
terent primo. et cõperata tum ex
illis tum ex aliis quos induxissent
manu. pergerent itinere terrestri.
Et constituerunt ad Himeram na
uigandum p̃sertim nondum Re
giũm appulsis quatuor atticis na
uibus quas tñ miserat Nicias cog
nito q᷒ isti adhuc apud Locros eẽnt.
Harum aduentum Gylippus et Py
then p̃uertentes ac per fretũ trans
mittentes cum Regium ac Messa
nam tenuissent. ad Himeram per
ueniunt. Ibi cum essent Himereos
ad belli societatem. et ad se sequen
dum et ad prebenda suaꝝ nauiũ
nautis quib; deerant arma indux
erunt. Naues enim ibidem subdux
erant. Selinuntios p̃terea iussere
missis quibusdam ad certum locũ
sibi occurrere cum omnib; copiis.
Aliquantulum autẽ non tñ mltũ
copiaꝝ missuros se ad istos spopon
derunt. et Geloi et Siculoꝝ nonlli.
multo tunc ad transeundũ aĩosio
res q᷒ & Archonides qui apd q̃sdã
id loci Siculos regnasset nup uita
excesserat. non inualidus Atheni
ensium amicus. & Gilippus ĩpigre
uenire e Lacedemone uidebatur.
Sumptis itaq; Gylippus e suoꝝ nau
taꝝ epibataꝝq; numero quos ar
mauerat ad septingentos et Hime
reoꝝ mille tam leuis q̃ non leuis
armature. et equitib; centũ. Se
linuntioꝝq; aliquot leuiter arma
tis atq; equitib; et Geloꝝ paucis.

Vat. Lat. 1801, fol. 141v: Opening of Book 7 (see p. 282)

Vat. Lat. 1801, fol. 161v: Opening of Book 8 (see p. 322)

Laurentij Vallensis e greco in latinum translatio Thucydidis ad sactissimum dominum nrm dnm Nicolaum papam Quintum proemium feliciter INCIPIT :~

QVOD Eneas apud Virgilium Nicolae Quinte summe pontifex id ego nuc possum dicere et qa carmen est et decantare: iuuat euasisse tot urbes Argolicas: mediosq; uiam tenuisse per hostes. Nam ex argolicis urbibus atq; ex medijs hostib; euasisse mi uideor militia iam quam mihi imperaueras perfunctus. Etenim quemadmodum romani olim imperatores qualis Augustus Antoninus aliq; permulti tua dignitas facit ut hac utar comparatione rome considentes ac per sese urbana negocia procurantes bella presertim peregrina ducibus demandabant: ita tu cum sacra religionem: diuina atq; humana iura: pacem: amplitudinem: salutem latini orbis per teipsu cures mandasti cum alia alijs tum uero nobis quasi tuis prefectis tribunis ducibus utriusq; lingue peritis ut omnem quoad possemus greciam tue ditioni subiceremus. id est ut grecos tibi libros in latinum traduceremus. Propositum sane magnificum singulare et uere summo pontifice sapiente dignum. Nam quid utilius: quid uberius: quid etiam magis necessarium: librorum interpretatione. ut hec mihi mercatura quedam optimarum artium esse uideatur. Magne rei eam comparo cum mercature comparo. Quid enim illa in rebus humanis conducibilius que omnia ad uictum ad cultum ad presidium ad ornamentum ad delitias deniq; uite pertinentia comportat ut nihil usquam desit. omnia ubiq; abundent: et quod in aureo seculo fuisse fertur sint cunctorum quodammodo cuncta communia. Idem fit in translatione linguarum: sed tanto preclarius quanto potiora sunt bona mentis corporis bonis. Siquidem ex rebus quas ista transferendi negociatio nobis apportat animi aluntur: uestiuntur: roborantur: ornantur: delectantur: ac prope diuiniores efficiuntur. Nam quid suauius: salubrius: amabilius et ut uno complectar uerbo melius quam libri qui uel e greca uel ex hebrea uel e chaldaica punicaue lingua in nram traducuntur: siue historicorum siue oratorum siue poetarum siue philosophorum siue medicorum siue theologorum: Adeo nullum cum deo nos latini comercium haberemus nisi testamentum uetus ex hebreo et nouum e greco foret traductum. Longiore opus eet oratione quam ut huic tempori conueniret ad omnes laudes interpretationis exequendas. Sed ut omissa aliarum linguarum mentione ad superiorem militie comparationem redeam: non minus tibi gloriosum est Romane pontifex libros grecos qui reliqui sunt transferendos curare

q̈ aut asiam aut macedoniā aut
ceteram greciam romano adijcē
imperio. Verum enimuero que
mihi uel forte optigit uel con
sulto data est puincia, ita dura et
ita aspera est, ut uix ulla ex om
nibus magis. Octo nanq; ut scias
mi imperator si forte nescis que
expugnanda mihi mandasti op
pida in editissimis sita sunt ac sax
eis montib; que neq; telis tormē
tisue ledi neq; scalis ascendi neq;
uallo cingi ac uix cuniculis op
pugnari possint. Neq; hoc uelim
magis imbecillitati mee attribu
as q̈ rei difficultati. Nam omni
um confessione arduus est saxe
usq; Thucydides cum ceteris in
locis tum ū in orationib; quibus
octo eius referti sunt libri. Vt
Ciceronis quem grecum sue eta
tis homines appellabant ubi scon
stat dicentis in oratore. Ipse ille
conciones ita multas habent ab
ditasq; sententias, uix ut intelli
gantur. At cur sumpsisti hoc opus
quidam inquiunt? Ego uō non
sumpsi sed accepi, nihil minus q̄
mea sponte sumpturus. At cur
accepisti? Nempe q imperatoris
mei detrectare imperia sanctissi
mi alioquin & sapientissimi uiri
nefas esse ducebam: et cum ille
tantum honoris mihi habuisset
ita enim interpretabar ut puin
ciam a nemine unq̄ bello temp
tatam mihi debellandam cōmit
teret timori satius ipsi operi q̄
aut contumaciter aut ignauit
desistere. Decepit me tamē una
qua nitebar spes Bissarion Car
dinalis Nicenus cuius ut opinor
suasu transferendum tu mihi Thu
cydiden iniunxisti uir ne cetās
eius laudes attingam consensu e
ruditoꝝ inter grecos latinissimus
inter latinos grecissimus. Is enī
qui precipue me et potuisset ad
iuuare et uoluisset statim post i
mandatam hanc mihi puinciam,
abs te Bononiam legatus ē missus.
Quo magis desperationem uicto
rie presumebam q meo m̄ marte
agendum esset neminemq; habere
qui aut posset aut uellet auxilio
esse. Itaq; quantum laboris exhau
serim aut potius exanclauerim et
quantum erumnaꝝ periculoꝝq;
pertulerim uel hinc estima q si
mihi ob hoc quemadmodū erga
multos fecisti triumphum decre
ueris non tam ipo triumpho ga
uisurus sim q̄ laboris fine gaudeo.
Quotiens enim mihi uidebar in
suffodiendis cuniculis uersari, aut
in profundis lapidicinis aut in i
scrutandis auri uenis intra uisce
ra montium abditis. unde nec et
suspicere nec pspicere nec respi
cere possem sine ullo laboris mei
aut socio aut conscio. Quare si
his cuniculis oppida expugnaui
si lapides hos porphyreticos excidi
si hoc aurum effodi ut spero numi
num causa est cur fine laboꝝ me
oꝝ hoc est effectu gaudeam. Ete
nim Thucydides ut iam de laudi
bus eius dicam talis est inter his
toricos grecos quale aut inter i
marmora porphyreticum aut int

metalla aurum. Tanta in eo gra
uitas. tanta uis. tanta sine ulla ut
sic dicam scoria fides quod est in
historia precipuum ut ista q legunt
uera prorsus fuisse non dubitent.
et scriptorem reb: agendis non tan
tum interfuisse sed etiam prefuisse.
Qui interfuit multis et prefuit ut
ex ipso quoq: opere apparebit. Tam
etsi existimatus est serius uenisse
cum classe ad afferendam Antipo
li opem et ob id iniuste exilio e
mulctatus. quo in exilio hanc scrip
sit historiam. nec eam ut statue
rat absoluere potuit morte preuen
tus. Hic igitur sine controuersia
atq: herodotus ita inter grecos
historicos extitere principes ut
inter nros Salustius ac Liuius. qd
testatur tum Cicero. Alter enim
sine ullis salebris quasi sedatus
amnis fluit. alter incitatior fert.
et de bellicis rebus canit et quodam
modo bellicum. tum Quintilianus.
Historiam multi scripsere preclare sed
nemo dubitat longe duos ceteris
preferendos. quorum diuersa uirtus
laudem pene est parem consecuta.
Densus et breuis et semper instans
sibi Thucydides. dulcis et candidus
et fusus herodotus. ille concitatis.
hic remissis affectib; melior. ille
concionibus hic sermonibus. ille
ui hic uoluptate. Habes itaq: sum
me pontifex qualis sit grece Thu
cydides. quem si a me traductum
censebis eandem seruare dignita
tem omnis mei laboris obliuiscar.
Strenuus enim miles nihil pluris fa
cit quam a suo qui prestantissimus sit

imperatore laudari. Iam tuum me
umq: Thucydidem hoc nanq: tecu
comune habebo si opus meum pba
bis agnoscas.

Thucydidis historiarum peloponnen
sium liber primus incipit. lege

F E L I C I S S I M E

HUCYDIDES 1
atheniensis bellum
peloponnensium
atheniensiumq:
quod inter se ges
serunt conscripsit.
exorsus statim ab
eo motu sperans
etiam fore tum magnum tum supe
rioribus memorabilius certis hinc
signis quod et utrique florebant omni
ad bellum apparatu et cetera greci
a e suis finib; ad alterutros accessit
alii quidem protinus alii uero post e
consultationem. Etenim maximus 2
hic grecorum motus extitit et quadam
ex parte barbarorum ac prope dixerim
plurimorum hominum. Siquidem que 3
ante nos natos queq: uetustiora
adhuc fuerunt plane comperta
esse propter longitudinem eui non que
unt. sed ex coniecturis per quas
longissime repetenti mihi contin
git credere non magna sane ex
titisse existimo neq: bellicis neq:
ceteris in rebus. Nam constat eam 2
que nunc grecia uocatur haud
quaquam stabiliter olim fuisse habita
tam crebroq: illinc migratum quod
facile e sua quique relinquebant
ab aliquorum maiore numero coac
ti. Quippe nulladum negociatio 2
ne nullo inter se citra formidinem

cōmercio uel terra uel mari: sua
quisque eatenus colentes quatenus
suppetere uictui: non pecunie co
piam habentes: nec humum arbori
bus conserentes utpote incertam
quotiens quis alius superuenies au
ferret ab iis p̄sertim qui muris ca
rerent. et existimantes se necessari
um quotidie uictum ubiq; adeptu
ros haud egre pellebantur. Ideoq; nec
magnitudine ciuitatum ualidi erāt,
3 neq; alio bellico apparatu. Adeo op
tima queq; tellus precipue patieba
tur assiduas incolaꝝ migrationes
ueluti ea que nunc thessalia uoca
tur et Boetia et pleraq; pelopone
sus preter arcadiam queq; alia ter
4 rarum uberrima erat. Nam propter
bonitatem soli maiores aliquoꝝ iam
uires effecte tum seditiones exci
tabant tum uel magis alienigena
5 rum insidiis obnoxii erant. Itaq;
atticam ob sterilitatem segetis lon
go euo pacatam iidem semper in
6 coluere homines. Cuius rei nō mi
nimum indicium est, eam propter colo
nias quas dimisit non in ceteris eq
adauctā fuisse. Nam ex reliq gre
cia qui aut bello aut seditione ex
ciderant, ad athenienses tanq̄ ad
stabiles potentissimi quiq; se rece
pere: confestimq; ciues effecti, iam
inde a uetustate maiorē etiam ho
minum frequentia ciuitatem fe
cere: ita ut postea non sufficiente
iam attica, colonias in ioniam q̄q;
3 dimiserint. Facit autē apud me
fidem prisce imbecillitatis, hoc q̄;
non minimum quod ante troianum
bellum constat greciam id ē hella

dem nihil cōmuniter egisse: ne ip
2 sum quidem hoc nomen tota utiq;
mihi uidetur habuisse: sed quedā
loca ante hellenem deucalionis fi
lium: nec usquequaq; hoc fuisse cog
nomen sed tum suum cuiusq; gen
tis proprium, tum pelasgicum a se ipsis
cognomen impositum. hellene aūt
eiusq; liberis in phtiotia reꝝ poti
tis et eas gentes emolumenti gratia
in alias ciuitates adducentib; singu
los iam maxime ꝑ lingue cōmer
cium hellenes id est grecos ēē uoci
tatos. que res longo tempore non
3 potuit optineri. quod indicat p̄ci
pue homerus qui diu post troianū
bellum natus nequaq̄ cunctos sic
uocauit: nec alios q̄ qui cū achille
ex phtiotide qui et primi hellenes
fuerunt: danaos uero et argiuos
et acheos in carminib; predicat, nec
tamen appellat barbaros, ea re quod
necdum hellenes id est greci in unū
nomen barbaro ut mihi uidetur
4 oppositum concessissent. Qui igitur
tanq̄ greci essent omnes, et inter
quoꝝ ciuitates cōmercium eiusdē
lingue erat, postea uno uocati no
mine nihil prorsus ante troiana
tempora propter inopiam et inpmix
tum uite genus frequentes egerūt.
sed in hanc expeditionem, quod mari
iam pleruq; usi essent, exierunt.
4 Nam Minos eoꝝ q̄s auditu cogno
uimus antiquissimus classem com
parauit maximam [p]artem maris
quod grecum nunc dicitur tenuit.
et insulaꝝ cycladum dominus p̄
mus in eaꝝ plerisq; colonias posuit.
Caribus eiectis: filiisq; suos consti

tuit principes. Insuper quoad potu
it latrones e mari ut credibile est
sustulit potius ut sibi redditus obue
5 nirent. Nam et greci olim et bar
barorum quique in continente et
maritimi erant quique insulas inco
lebant ubi ceperunt crebrius alii
ad alios nauibus transire ad latro
cinium conuersi sunt ducibus non
tenuissimis tum sui questus tum pau
perum uictus gratia. Atque adorti
ciuitates muro uacantes uicatimque
habitantes diripiebant ac maxi
mam uictus partem hinc compa
rabant nullo ob id pudore nonnunquam
2 nihil potius sibi gloriosum. Quod
declarant cum quidam et nunc
in continente quibus decori est hoc
egregie exercere tum uetustissi
mi poete apud quos illi ultro citro
que nauigantes interrogantur nunquid
latrones sint tanquam non inficiaturos
opus ut turpe quod scire studeret.
3 Et in mediterraneis etiam homines
mutuo predantur et adhuc ple
raque in grecia uetustus mos colitur
utique apud locros qui uocantur ozo
le et etolos et acarnanas et hanc
ipsam continentem. Quin etiam ar
ma ferre apud hos ex uetere latro
6 cinio permansit. omnis enim gre
cia arma gestabat quippe uidelicet nec
penates munitionibus cincti nec
difficiles mutuo incursiones essent
uitamque assidue sub armis agebat
2 ritu barbarorum. Cuius rei signum est
ex gentibus grecie adhuc ita uiuen
tibus publica hac inter omnes ali
quando uiuendi consuetudine.
3 Inter quos primi athenienses ferrum
deposuerunt et ex illo soluto uite
genere in lautius transierunt. Nec
multum temporis est ex quo senio
res eorum utique beati ferre desierunt
lineas tunicas cicadasque inserere au
reas ac cincinos in plexilem modum
concinnatos. Unde apud ionum
quoque seniores propter cognationem
4 uiguit hic cultus. Modica autem
ueste ad presentes usque mores usi sunt
primi lacedemonii et cum ceteris
in rebus tum precipue in uictu locu
5 pletiores uulgo sunt similes. Iidem
primi corpora certaturi nudaue
runt propalam se exuentes oleoque
unxerunt cum olim et in olympi
aco certamine athlete subligacu
la circum uerenda habentes pug
narent. Nec ita multi anni ex quo
illa haberi sunt desita que adhuc
uisuntur apud barbaros cum alios
tum uel asianos a quibus premia pu
gilibus ac luctatoribus proponuntur
6 braccatis hoc agentibus. Multis pre
terea ex aliis ostenderet quis gre
cam antiquitatem cum barbarorum
qui nunc sunt moribus congruentem.
7 A ciuitatibus autem que nouissime
sunt contracte presertim que pe
cuniis habundarent hominibus iam
rei maritime scientioribus ad ipsa
litora urbes condite sunt occupatis
isthmis idest terrarum inter diuersa
maria angustiis tum negociationis
causa tum tutele ad usus suos quisque
finitimos. At uetuste urbes propter
assiduam latronum infestationem
procul a mari sunt site siue in insulis
siue in continente. Quia que de
orsum ad mare ciuitates erant igna

re rei maritime mutuo sese spolia
8 bant et adhuc muris carent. Nec
minus latrocinabantur qui ex in
sulis erant Cares phenicesq; Nam i
bi insularum plurimas incolebant.
Quod pbatur testimonio. Siquidē
cum expiaretur ab atheniensibus
hoc bello delus destructis sepulcris
eorum quicunq; in ea insula decessis
sent supra dimidium Cares agniti
sunt tum genere armorum cum qb'
sepulti erant tum ipso more quo
2 nunc quoq; sepeliuntur. Minoe
autem re nautica potito liberius
ultro citroq; nauigatum est subla
tis ab eo insularum predonibus in
earumq; plerasq; deductis ab eodem
3 coloniis maritimi homines iā ma
gis conficiende pecunie dediti i
tutius habitauerunt et inter eos
quidam ut ditiores effecti muris
ciuitatem circūdederunt. Etenī
cupiditate lucrandi et qui tenu
iores erant sustinuerunt seruire po
tioribus et qui potiores cum facul
tates haberent minores ciuitates
4 sibi obsequentes reddiderunt. Atq;
hunc in modum magis cum pfe
cissent insecutis temporibus ad
Troiam cum exercitu pfecti sunt.
9 Ex quib; mihi uidetur Agamenon
tunc uirib; āncelluisse nec tantū
classem coegisse q' duceret helene
procos iureiurando Tindari adac
2 tos. Etenim ferunt qui explora
tissime peloponensium gesta a ma
iorib; natu per manus tradita cog
nouerunt pelopem primum ui
pecuniarum quam portans ex asia
ad parandam sibi inter inopes po

tentiam uenit et si peregrinus erat
tamen cognomen regionis optinu
isse et postea ab ipsius posteris Atre
o Agamemnone plus pecunie fuis
se cumulatum. Eurystheo per Eraci
das in attica interfecto cuius Atre
us erat auunculus. Huic Eurysthe
us patrem fugienti pter Chrysippi
necem cum ipse in expeditione age
ret Micenarum et regni curam pter
ppinquitatem delegauerat. Ubi
non rediit Euristheus amplius i
Atreum uolentib; Miceneis Eracidarum
metu simulq; strenuus uideretur
esse et multitudinis studiosus cū
adesset regno potitum ēē micenarum
et quibuscunq; sororis filius impe
ritauerat maioresq; pelopidas q̄
perseidas extitisse. 3 Que Agamenon
ut mea fert opinio accipiens et p̄
terea re nautica longe ceteris pre
stans exercitum comparauit non
plurib; gratia q̄ metu adductus i
4 Constat enim eum et plurib; cum
nauib; pfectum esse q̄ quenq̄ aliorum
et eas archadibus prebuisse ut ho
merus testatus est. Satis quoq; signi
fuit in sceptri traditione. Ait illū
complurib; insulis et omni Argo
imperitare. Quas insulas preterq̄
uicinas. he autem non multe fu
issent nemo qui foris in continen
te tenuisset nisi aliquid classis ha
buisset. Quod coniectemus licet ex
hoc quoq; exercitu quales prius ex
titerunt. 10 Quoq; Mycene exiguum op
pidum fuit aut si quod tunc oppi
dum pro magno habebatur nunc
non tale uideatur. Nec parum cer
to signo quis utatur ad non creden

dum tantam classem fuisse quantã
& poete memorarunt & sermo op
2 tinuit. Nam si urbs lacedemonioꝝ
desoletur relictis fanis et publicoꝝ
operꝝ pauimentis: multam opinor
pgressu etatis defuturam potentie
fidem quod glorie apud posteros
cedat. Tametsi ex quinq: pelopon
nesi partib: duas colant & totius
ditionem teneant multoꝝq: ext
eam socioꝝ. et tamen si ea urbs nõ
frequens populo esset neq: templis
atq: sumptuosis operibus pdita pa
gatimq: uetusto more grecie habi
taretur manifestum est inferiorẽ
uisum iri. At si atheniensib: hoc idẽ
contingeret: coniectare licet ex eu
denti urbis aspectu duplum uiriũ
3 esse q̃ sit. Itaq: debemus non prsus
fidem habere: nec magis urbium
speciem considerare q̃ uires existi
mareq: exercitum illum maiore
quidem superiorib; fuisse: sed iis
qui nunc sunt inferiorem. si quid
hic homeri poesi credere conuenit.
quem uerisimile est utpote poetã
in maius eum e ornando extulisse.
quanq̃ sic quoq: inferiorem et ma
4 nifestum est. Ex mille nanq: ac
ducentis nauibus fecit Boetioꝝ
quidem singulas centenum ac ui
cenum uiroꝝ. philoctete autem
quinquagenum: demonstrans ut
mihi uidetur maximas minimas
q: cum magnitudinis ceteraꝝ in
nauium recensione non meminit.
Nam qui omnes essent in nauib; phi
loctete remiges et iidem bellatores
aperuit: quippe sagittarios fecit
cuntos et remigantes. Neq: credibi
le est multos superasse in nauigan
do exceptis regib; ac prefectis cum
presertim transfretaturi essent cum
bellico apparatu. nec cataphractas
id est tectas naues haberent sed ue
teri ac magis predonum more con
5 structas. Ex quo inter maxima ac
minimas medium tenenti non ita
multi conuenisse uidentur ut a
11 cuncta grecia cõmuniter missi. Cui'
rei causa non tam exstitit hominũ
q̃ pecuniaꝝ penuria. Comeat' enĩ
defectu minorem duxere exerci
tum tantumq: modo quantum spe
rabant ibidem belligerando aliũ
iri. Postq̃ autem appulerunt plio
optinuisse clarum est. Non enim
muris exercitum ac castra cinxis
sent. Ne hic quidem copiis omib'
usos esse constat. sed ad agricultu
ram cherronesi se conuertisse ad la
trocuniumq: non suppetente come
atu. Quo magis troiani dispersis
eis decem annos ui restiterut. cer
tantes assidue cum iis demum q
2 reliqui essent atq: eis pares. Qd si
suppeditante illi comeatu troiam
adissent et conferti citra latroci
nium agriculturamq: continenter
bellum gessissent facile in prelio
superiores eam euertissent: eisuri
minori & tempore & labore si no
infrequentes ea tantum que ade
rat parte repugnassent. sed omnes
in obsidione mansissent. Verum
ob exiguitatem pecunie & que
ante troianum bellum gesta sũt
inualida fuere & hocipsum quod
illis celebratius fuit datur intelligi
ex operib; minus fuisse fama ac

sermone qui de eo pp poetas inua
12 luit. Quoniam etiam post troiana
tempora greci & e sedibus suis ex
pulsi sunt & alio se habitatum con
tulerunt ne per ocium eis liceret au
2 gescere. Nam ipsorum ab Ilio reditu i
tam sero & multe res noue & in ple
risq: ciuitatib: seditiones exstiterunt.
Vnde qui exciderant urbes condide
3 runt. Siquidem Boetii qui nunc
sunt sexagesimo ab euersione Ilii
anno ex Arna eiecti a thessalis in
coluerunt terram que nunc Boe
tia prius Cadmea uocabatur. in qua
pars eorum quondam fuerat unde p
fecti sunt in Ilium cum exercitu.
Dores quoq: septuagesimo & ipi ano
4 peloponnensium tenuere. Egre aut
longo tempore plane pacata grecia
nec ultra sedibus suis eiecta coloni
as emisit. Et iones quidem ac ple
rosq: ex insulis athenienses colloca
runt. Italiam uero Siciliamq: max
ima ex parte peloponnenses et q
dam reliquae grecie oppida. Om
nia hec post bellum troianum sut
13 condita. Robustiore autem grecia
effecta et ui pecuniarum in dies ma
iore: passim tyrannides in ciuitati
bus sunt constitute: auctis iam p
uentibus. Regna enim prius he
reditaria erant, certis cum iurib:
et nautice rei incumbebat, ac tm
2 mari grecia operam dabat. Corin
thii primi feruntur excogitasse
naues que ad eam que nunc in
usu est formam proxime accede
rent. Et corinthi primum ex oi
3 grecia triremes edificate sut. Con
stat autem Aminoclem corinthiu

naupegum Samiis etiam quatuor na
ues compegisse. Suntq: ex quo hic eo
se contulit anni ad perfectum hoc bel
lum ferme trecenti: uetustissimumq; 4
omnium que nouimus nauale pre
lium exstitit corinthiorum cum cor
cyrensibus. et ipsum ducentos ad
summum ac sexaginta ad hoc temp
annos. Etenim cum urbem incolat 5
corinthii ad isthmum sitam, empo
rium fere semper habuerunt greci
quondam terra magis q mari nego
ciantibus. et qui intra quiq: extra
peloponnesum incolunt per illorum
terram inter se comercium haben
tibus. Pecunia quoq: ppotentes erat
ut etiam ab antiquis poetis demostra
tur locuples oppidum cognominan
tibus. Postea uero q a grecis studiosius
nauigari ceptum comparatisq: nau
bus latrocinium summotum e. utrobis
emporium prebentes, ualidam pecu
niarum puentu urbem habuerunt.
Ac multo post penes iones res naua 6
lis fuit, etate Cyri primi persarum re
gis eiusq: filii Cambisis. qui aliquan
diu cum Cyro pugnantes suo mari
potiti sunt. Polycrates quoq: q Sami
tyrannidem tenuit sub Cambise clas
se prepotens cum alias insulas in sua
potestatem redegit tum Rheniam
quam subactam apollini delio con
secrauit. Iam uero phocenses hi q Mas
siliam incolunt carthaginenses pug
na nauali uicerunt. Nam ualidissi 14
me omnium he res nauales fuerunt
quas constat multis post troica te
pora etatibus exstitisse, exiguo tri
remium usu sed adhuc illo uetusto
more quinquagenum remigum na

2 triremium q: longarum. pauloq: post me
dicum bellum et darii mortem qui
secundum Cambisem regnauit in
persis triremium copia fuit tum i
penes tyrannos circa Siciliam. tum
penes corcyrenses. He nanq: postre
me ante xerxis exercitum digne
memoratu res nautice in grecia ex
3 titerunt. Eginete enim athenienses
q: et siqui alii paruam rim naui
um habuerunt et harum ex mag
na parte quinquagenum remigū.
ac sero utiq: ex quo Themistocles a
thenienses cum Eginetis bellum ge
rentes simulq: aduentum barbari
expectantes persuasit ut facerent
naues quibus & pugnauerunt q̄
nec ipse catastromata tote habue
15 runt. Et tales quidem grecoꝝ res
nauales fuerunt tum uetuste tum
sequentium temporꝝ. Non minimā
tamen qui illis studuerunt sibi uim
comparauerunt uel pecuniarꝝ red
ditu uel alioꝝ dominatione. Quip
pe nauigando insulas subegerunt
et ii precipue qui regionem non
omnia suppeditantem habebant.
2 Nam in terra bellum unde potentia
aliqua ꝑcederet nullum excitatū
est. sed quecunq: fuerunt ea cont̄
suos quibusque finitimos gesta sūt
grecis in peregrinas expeditiones
longe a domo ad alios subigendos
non exeuntibus. Neq: enim adu̇s᷒
ciuitates maximas subditi consur
gebant. neq: ipsi ex equo comunit̄
exercitum comparabant. Inter se
potius finitimi ut semper fit bellige
3 rabant ꝑcipue usq: ad uetus illud
quod inter Chalcidenses et Eretrieos
gestum est bellum reliqua grecia al
terutris adiuuandis diuisa. Mox i 16
aliis aliunde ne augescerent impe
dimenta contigerunt. Nam ionib᷒
in magnitudinem reꝝ ꝓficientib᷒
Cyrus et persicum regnum Creso ꝓ
fligato omnia fluuio Alytenus ad
mare circuferens arma cepit. et ur
bes que in continente sunt in serui
tutem redegit. Darius dehinc phe
nicum classe insulas subegit. Tyran 17
ni autem quicunq: in grecis urbib;
erant suis tantum rebus ꝓspicientes
et corpori ipsoꝝq: domui amplifican
de tutele gratia quoad poterant
in ipsis urbib; plurimum se tenebat.
a quib; nullum opus memoria dig
num actum est nisi aliquod adu̇s᷒
suos quibusque uicinos. Nam qui
apud Siciliam erant in multum po
tentie euaserant. Ita undiq: grecia
longo sane tempore ꝓhibita e tum
cōmuniter quippiam agere illustre
tum per singulas ciuitates audacia
uti. Postea uero tyranni & athenien 18
sium & cetere fere grecie et an hanc
tyrannis subditam plerique ac pos
tremi preterq̄ Siculoꝝ deiecti sunt
a lacedemoniis. Nam lacedemon i
post accessionem doricoꝝ qui nunc
eam incolunt perdiu quantum acce
pimus seditionibus agitata tamen
iam inde ex ultima uetustate et bo
nis legibus predita et libera tyran
nis fuit. Sunt enim anni circiter
trecentos et paulo plures ad finitū
hoc bellum ex quo lacedemonii ea
dem rei publice administratione
utuntur. eaq: re possunt illam in a
liis quoq: constituere ciuitatibus.

A b exactis autem e grecia tyrannis
non ita multos post annos in ma
rathone medi cum atheniensibus
2 pugnauerunt. decimoq; post hanc
pugnam anno rursus ad subigen
dam greciam cum immensa classe
barbarus uenit: et rebus in summū
discrimen adductis lacedemonii
grecie cōmuniter bellum gerentis
duces extiterunt ut qui essent p̄
cipui uiribus. Et athenienses aduē
tantibus medis cum decreuissent
deserere urbem conscensis quā in
struxerant nauibus effecti sunt
nautici. Neq; multo post q̄ pariter
barbarum repulerunt diuisi sunt
ad athenienses ac lacedemonios
tam hi qui ab rege desciuerāt gre
ci q̄ qui contra illum cum ceteris
pugnauerant. Enimuero consta
bat maximas illis duobus adesse
uires alteris terra alteris classe pre
3 ualentibus. Et exiguo quidem tē
pore concordia bellandi mansit.
P ostea uero dissociati lacedemonii
athenienses q; bellum ceperunt cū
suis utrique sociis. ceteriq; greci si
qui uspiam dissidebant ad alter
utros pfecti sunt. Itaq; a Medico
ad hoc bellum assidue nunc pacti
onibus pacificati nunc bellum ge
rentes aut inter se aut adūsus so
cios ab eis deficientes. probe que
ad bellum opus sunt instruxerūt
et expertiores euaserunt usu in
19 periculis facto. Et lacedemonii q
dem non habebant imperii sui so
cios tributarios. atq; hoc solū stu
debant ut illi pariter sub paucoꝝ
principatu que holigarchia dicitur
res publicas administrarent. Athe
nienses autem quas ipo tempore ex
hostibus ceperant nauibus preerāt
preter Chioꝝ lesbioꝝq; iussis socii
certas pecunias pendere. extititq;
eoꝝ seperatim ad bellum apparatus
maior q̄ quantus unq̄ maximus
uiguit dum sincera societas fuit.
Equidem uetera talia eē cōperi ut **20**
difficilia sint ad credendum per oīa
gradatim indicia. Homines enim
famam rerum ante ipos gestaꝝ & si
domestice sint nulla prorsus exa
minatione mutuo admittunt. Si 2
quidem athenienses uulgo opinant
hipparchum ab harmodio et Aris
togitone q tyrannus eēt interfectū
nescientes Hippiam pisistrati filioꝝ
natu maximum tunc imperasse. o
cuius fratres erant Hipparchus et
Thessalus. atq; eo die Harmodium
et Aristogitonem aliquid suspican
tes a suis conscius eē patefactum hip
pie ab hoc quidem tanq̄ prescientē
abstinuisse. Verum priusq̄ compre
henderentur uolentes quippiam a
gendo periculum facere nactos hip
parchum ad fanum quod leocoriū
uocatur in panathaica pompa or
nanda occupatum optruncasse.
Alia quoq; multa que adhuc extāt 3
necdum pter tempus memoria ex
ciderunt ceteri greci non recte opi
nantur. ueluti lacedemonioꝝ reges
non singulos quenque calculos im
mittere sed binos. et pitanatem co
hortem eē apud eos quod reor nunq̄
fuit. Ita segnis apud multos est ue
ritatis uestigatio ad ea se potius que
in promptu sunt conuertentes. Veꝝ **21**

ex his que dixi necessariis signis ta
lia quis estimans et potissimum quam in
narravi non erravit neque credet is
magis aut poetis qui de iis predicant
in maius extollentes. aut logogra
phis qui consuerunt quod suavius
auditu est quam verius dicere. et multa
eorum cum nullis nitantur argumentis
spatio temporis sine fide in fabulo
sitatem profecisse. sentietque copertum
esse manifestissimis signis ita se vete
2 ra habuisse. Et licet homines presens
bellum in quo versantur semper max
imum iudicent eoque finito vetera
ex ipsis operibus vehementius admi
rentur tamen hoc bellum ostendet
animadvertentibus extitisse maius illis.

22 At qui omnia que dixere singuli ut
gesturi bellum vel iam gerentes dif
ficile fuit exacte referre sive a me
ipso audita sive aliunde ab aliis mihi
enarrata. Verum ut quisque semper
de rebus presentibus maxime consen
tanea dicere mihi videbatur et com
muni opinione proxime ad veri
tatem accedere sic a me comemo
2 rata sunt. At quod res in bello gestas
non quas a quocunque audivi dig
nas duxi quas scriberem neque ut
mihi videbatur sed eas quibus ipse
interfui quasque singillatim ab aliis
quam potui diligentissime investigavi.
3 Quod tamen difficillime eruere potui.
quoniam qui singulis gerendis rebus
affuerant non eadem de ipsis dice
bant. sed prout quis in alterutros
aut amore propensior erat aut remi
4 niscebatur. Verum quia non fabulo
se sunt minus erunt fortasse au
ditu suaves. Tamen quicunque volet
rerum gestarum sinceritatem intueri
et cum aliquando talia iterum si
miliaque ut sunt res humane ven
tura sint discernere utilia abunde
poterit. Nam emolumentum po
tius in perpetuum quam ludicrum ad
tempus audiendi componit.

23 Et
superiorum quidem operum maximum
gestum est cum medis et id tamen
duobus navalibus preliis et toti
dem pedestribus celeriter finitum
est. At vero huius belli tum longitu
do in immensum processit tum detri
menta cuncte grecie contigerunt
qualia duntaxat intra tantundem
temporis alias nulla. 2 Nam neque tot
urbes vacue facte sunt alie a bar
baris alie ab ipsis grecis mutuo ex
pugnate. alie fugatis oppidanis in
novis incolis cessere. neque tot fuge
hominum ac mortes. he ex ipso bel
lo. ille ex seditionibus. 3 Atque supe
riora illa que fama memorat re
ipsa minus solida fidem acceperunt
vel terremotuum qui hoc bello in
plerisque orbis terrarum partibus et
iidem vehementissimi persiterunt
vel solis defectionum que crebri
ores quam unquam fando cognite sunt con
tigerunt. vel estus immensi ex quibus
fames ingens et qui non minime
grassatus partem quandam absump
sit pestilens morbus. Omnia enim
ista una cum bello hoc acciderunt.
4 Cuius auctores fuerunt athenien
ses peloponnensesque ruptis que post
Euboiam captam inierant federibus
5 tricennalibus. Cur autem ruperint
causas primum ac dissensiones scri
bendas statui ne qui requirant

aliquando unde conflatum ē tan
6 tum inter grecos bellum. Nam ue
rissimam quidem sed minime sermo
ne celebratam arbitror extitisse o
causam athenienses magnos effectos
et lacedemoniis formidolosos ne
cessitatem imposuisse bellandi. Que
autē ꝓpalam ferebātur utrinquē
cause ꝓpter quas ruptis federibus
itum est in bellum iste fuerunt.

Incipit narratio

24 Epidamnus est urbs ad dexteram
sita nauigantibus ionium sinum
uersus. cui finitimi sunt tablantii
2 barbari gens hillyrica. hanc habi
tatum uenerunt corcyrenses colo
ni a phalio corinthio deducti qui
erat ab hercule oriundus Eratocli
de filius ex metropoli secundum
ueterem legem accersito. Nōnulli
etiam corinthii et alii preterea do
3 rice gentis ex coloniis fuerunt. ꝓ
gressu (temporis) res epidamnensis maiorē
in modum ꝑfecit et fortunis et po
4 pulo. Sed cum multos iam annos
seditionibus laborarent ut fertur
ex bello quodam cum finitimis bar
baris et se et uires ex magna parte
5 attriuerunt. Nouissimā ū an hoc
bellum seditione plebs eorum princi
pes eiecit. At illi cum barbaris ad
quos confugerant, eos qui in urbe
6 erant terra mariq; ꝑdabantur. hi
autē qui intus erant cum sic uex
arentur legatos corcyram ut ad
metropolim mittunt orantes ne
se perditum iri sinerent sed recon
ciliarent profugos secum et bellū
7 barbarorum componerent. Hec sup
plices in iunonis templo sedentes
ꝑcabantur. Corcyrenses non ad
missis precibus illos infecto nego
cio remiserunt. Epidamnenses nul 25
lam sibi uidentes a Corcyrensibus
iniurie ꝓpulsationem ambigebat
quid in re presenti agerent. Mitten
tes itaq; delphos deum consuluert
nunquid corinthiis dederent ciui
tatem ut colonie deductorib; et
num aliquod conarentur ab iis ex
igere presidium. Ille respondit ut
dederent ducesq; facerent. Profec 2
ti corinthum ex oraculo epidam
nenses dedunt coloniam demon
strantes tum deductorem colonie
fuisse corinthium tum dei oracu
lum ꝑcanturq; ne se perditum iri
sinerent sed tutarentur. Corinthii 3
tum quia iustum esse et ultionem re
ꝓmiserunt existimantes non min⁹
suam ee coloniam q̄ corcyrensium
tum odio in ipos corcyrenses a qb;
contemnerentur. Nam cum sint
corinthiorum colonia tamen neq; in 4
publicis solempnitatib; legitimos
honores reddebant neq; in suis sacris
uirum corinthium preficiebant ut
cetere colonie. Contemnebant aūt
illos et ui pecuniarum quam tunc ha
bebant quantam ditissimi quique
grecorum et ualidiore belli apparatu
freti. Etenim elati erant et ꝓpter
rem naualem qua aliquando mlto
prestantiores fuerant, et ꝓ pheacū
qui prius corcyram incoluerant
nauticam gloriam quo magis pa
rande classi incumbebant nec erāt
parum ualidi. Quippe centum eis
ac uiginti naues fuerunt cū bellū
incepere. Ob hec omnia corinthii 26
corcyrensib; succensentes epidānū

presidia miserunt. preter sua etiã
ambraciotarum leucadiorumq; facta
qui uellet illuc habitatum eundi
2 potestate. Profectum est autem p̃
sidium Apolloniam que erat co
rinthiorum colonia. pedestri itinere
corcyrensium metu ne ab illis ma
3 re transeuntes inhiberent. Corcy
renses ubi colonos ad presidia e
pidamnum peruenisse nouerunt
coloniamq; corinthiis deditã egre
acceperunt. statimq; illuc quinq;
et uiginti cum nauibus pfecti de
inde reliqua cum classe iubent p
sua auctoritate simul recipere ex
ules. uenerant enim exules epida
nenses corcyram ac sepulcra cogna
tionemq; demonstrantes atq; allegan
tes obsecrauerant ut et ipsi restitu
erentur. et presidia colonique a co
4 rinthiis missi expellerentur. Illos i
haud quaq̃ imperata facientes inst̃
to exercitu aggrediuntur quadra
ginta nauium cum exulib; tanq̃
eos restituturi hillyriis in societatẽ
5 acceptis. Obsidentes urbem denun
tiant licere cuilibet epidamnensi
um hospitumue impune abire. ali
oquin illum pro hoste se habituros.
V bi non paretur. urbem corcyrenses
est autem locus ille isthmos oppug
27 nant. Corinthii postq̃ eis allatum
est ex iis qui intus erant epidam
num oppugnari exercitum compa
rant. simulq; deducendam epida
num coloniam edicunt. equas iu
rilesq; fore partes ire uolentib; si
quis non ptinus cum ceteris naui
gare uelit et tamen particeps fieri
colonie. numeratis quinquagenis

dragmis corinthio populo licere
manere. Fuerunt autem permulti
et qui nauigarunt et qui pecuniã
2 numerauerunt. Ad hec rogarunt
Megarenses ut suis nauibus comi
tatum prestarent si forte a corcy
rensib; interpellarentur. Illi instruc
tas eis comodarunt octo. et pales
urbs cephalenorum quatuor. rogati
quoq; epidaurii prebuerunt quinq;.
hermiones unam. Troezenii duas.
Leucadii decem. Ampraciote octo.
A thebanis pecunias petierunt. et
a phliasiis. ab heleis naues uacuas
pecuniasq;. Ipsorum uero corinthiorum fu
erunt instructe naues triginta et
28 tria milia peditum. Hunc appara
tum corcyrenses ubi acceperunt
corinthum pfecti cum lacedemo
niis sicyoniisq; legatis quos adhi
bitos uolebant. iusserunt corinthi
os deducere presidia colonosq; e
pidamno tanq̃ ad eos nihil perti
2 nente. Qd si quid aduersus eos fa
cerent uelle se subire iudicium in
peloponneso apud illas ciuitates de
quibus inter utrosq; conueniret et
utris adiudicata colonia foret eos op
tinere. Quin etiam rem ad delphicu
3 relegare oraculum. nec bellum fi
eri permittere. Alioquin necessariu
fore aiebant si sibi uis fieret amicos
facere. quos nollent ex alteutris
eorum qui nunc ppotentes essent tu
4 tele gratia. Corinthii respondent
si naues et barbaros epidamno ab
ducant se consultaturos. Nam prius
non bene habere. cum illi oppug
5 nentur ipsos iudicio contendere. E
contrario corcyrenses dicere si et

illi eos qui intra epidamnum essēt
abducerent: se ista facturos para
tosq; esse & sancte ꝓmittere dum
id per utrosq; fiat secedere donec
29 de causa foret ꝓnuntiatum. Co
rinthii nihil hoꝝ audientes q̊ndo
iam & naues eis plene & socii p̄sto
erant caduceatore premisso qui
corcyrensibus bellum indiceret.
soluentes e portu cum quinq; et
septuaginta nauibus duobusq;
milibus militum epidamnum ůs᷒
nauigauerunt cum corcyrensib;
2 pugnaturi. Preerat nauibus Aris
teus pelliche. Callicrates callie. Tima
nor Thimantis filius. peditib; aūt
Archetimus et Jsarchidas Jsarchi
3 filius. Vt uentum in Actium tēre
anactorie ubi templum apollinis
est in faucibus sinus Amprachii cor
cyrenses caduceatorem eis premit
tunt actuario nauigio qui adůs᷒
se uetaret illos nauigare: simulq;
naues complent: uetustas ut naui
gationi sint utiles innectūt: alias
4 expediunt. Postq̄ caduceator ni
hil a corinthiis pacatum renun
tiat et naues ipoꝝ explete sunt
numero octoginta nam epidam
num quadraginta oppugnabant
obuiam itur pugnaq; nauali cō
5 missa corcyrenses egregie uincūt
ac quindecim naues corinthioꝝ
corrumpunt. Eodem die conti
git ut hi qui intra epidamnum
oppugnabantur deditionem fa
cerent hac lege ut externi q̄de
uenderentur corinthii autē in
uinculis haberentur dum aliud
30 quippiam uictorib; uideret. Se

cundum pugnam corcyrenses tro
pheum in Leucimna corcyre pro
montorio statuerunt: ceterisq;
captiuis necatis corinthios uinc
tos asseruarunt. Post hec cum co 2
rinthii sociiq; nauali prelio uicti
domum redissent corcyrenses om̄
circa mari potiti sunt. nauigan
tesq; in leucada corinthioꝝ colo
niam agrum eius populati sunt.
et cyllenem ubi erant naualia he
liensium incenderunt q᷒ naues pe
cuniasq; corinthiis prebuissent.
Ac plurimo a pugna nauali tēpore 3
mare tenuerunt corinthioꝝq; so
cios adnauigando calamitates in
ferebant: donec circumacta iam
estate corinthii cum socii ipsoꝝ
laborarent nauibus atq; exercitu
misso castra in Actio posuerunt
et circa chimerium Thesprotidos
Leucadis tutande causa aliaꝝq;
ciuitatum quecunque suaꝝ ptiu
erant. Castrametati sunt autē e 4
regione corcyrenses in leucimna
nauibus peditatuq;. Ac neutris
in alteros nauigantib; sed altrin
secus sedentib; hec estas exācta ē:
appetenteq; iam hieme domum
utrique reuerterunt. Toto eo post 31
pugnam et insequenti anno co
rinthii indigne ferentes ad bellū
cum corcyrensib; naues compege
runt. et robustissimas quasque ad
classem instruxerunt cogentes ex
peloponneso remiges et ex reliq̂
grecia solicitantes mercede. Que 2
apparatum audientes corcyrenses
extimescebant. quippe qui non
essent cum aliquo grecoꝝ confe

derati q se non ascripsissent neq:
atheniensium neq lacedemoniorum
federibus. Visum itaq: eis est ut a
thenas irent ad contrahendam so
cietatem temptandumq: aliquid
3 ab illis impetrare subsidii. His cõ
pertis corinthii mittunt et ipsi a
thenas legationem que diceret ne
sibi classis attica ad corcyrensem
adiecta impedimento esset quomi
nus bellum gererent arbitrio suo.
4 I taq: coacta concione in disceptati
onem uenerunt. Et corcyrenses q
dem in hunc modum dixere.

O ratio Corcyrensium apud atheni
enses.

32 PAR est uiri athenienses ut
qui externos adeunt quem
admodum nunc nos imploratum
auxilia si neq: magna ipsorum bene
ficentia neq: societas intercedat +
demonstrent primum quod max
imum est ea que poscunt fore il
lis utilia a quibus poscunt sin mi
nus certe non damnosa. Deinde
firmam se eis gratiam habituros.
horum si nihil demonstrauerint ne
2 irascantur si non impetrarint. Ista
sperantes se probaturos uobis Corcy
renses ad poscendam nos societa
3 tem miserunt. Consilium nostrũ
uiri athenienses antehac inconsul
tum in presentiarum est fructuosũ
4 uobis nobisipsis damnosum. Quip
pe qui nunq̃ hactenus cuiuspiam
socii uoluntarii cum fuerimus nũc
ea de causa desolati in bello quod
cum corinthiis gerimus ad oran
dam aliorum societatem uenimus.
E x quo accidit ut quod uidebatur
prius ẽẽ prudentie nolle cum ex
teris societate inita periclitari id
nunc imprudentie et infirmitati
5 detur. Itaq: classem corinthiorum no
bis bellum inferentem ipsi per nos
met cõpescuimus. At ubi maiori
apparatu et a peloponneso et ab
reliqua grecia statuit hostis in nos
uenire cernentes esse nr̃as tantũ
uires illi impares et simul magnũ
periculum fore si ei subiiciamur:
necesse habemus nos quoq: aliunde
auxilia undecunque implorare:
utiq: uenia digni si quod antea nõ
prauitate sed opinionis errore po
tius inepte non fecimus id nunc
e contrario audeamus. Quos si au
33 dieritis honesta et bona uobis ex
istet ista societas nr̃e necessitatis
multis de causis. Primum q iniu
riam accipientib; non facientibus
opem fertis. Deinde q eos qui in
maximarum rerum discrimen addu
cuntur recipiendo optime bene
ficium collocatis eterno apud nos
testimonio. Et cum classem secun
dum uestram possideamus maxi
2 mam: considerate quenam rarior
occasio uestre prosperitatis que ue
hostibus tristior esse possit q̃ hoc
quam potentiam uos magne pe
cunie ac gratie loco estimaretis
eam ultro uobis adesse atq: offer
ri citra pericula citraq: sumptus
afferentem preterea tum apud
plerosq: laudem tum apud eos
quos protexeritis gratiam tum ipsis
uobis uires que cuncta per pau
cis ex omni memoria pariter con
tigerunt: pauciq: extiterunt qui

a quibus societatem belli peterent.
eisdem ipsi prestarent non minus
presidii et ornamenti q̄ acciperēt.
3 Q(uo)d si quis bellum uobis in hoc autem
utiles esse possumus non immine
re opinatur: is profecto fallitur o
pinione: nec intelligit (et) lacedemo
nios metu uestri spectare ad bellū
(et) corinthios cum per se ualidos tū
uobis inimicos preoccupando nos
affectare iam ad uos inuadendo(s):
ne nos comuni in ipsos odio mutu
o presidio simus: neue eos alter
utra spe frustremur aut nocendi
nobis aut seipsos corroborandi.
4 Q(ua)uos preuenire (et) nos in societate
recipere hoc poscentes (et) insidias
anticipare potius q̄ insidiantibus
contra insidiari uestre sūt partes.
34 Q(uo)d si negent equum ēē suos colonos
recipi a uobis. discant coloniam
omnem ita demum prosequi ho
nore metropolim suam si sibi ab
ea bene fiat: sin u(ero) male ab illa sece
dere. Neq(ue) enim ea re colonie e
mittuntur ut seruiant ijs qui re
2 linquuntur: sed ut sint pares. Nā
istos iniurios ēē in nos. hoc u(ero) palā
est. Quippe citati in iudicium de
epidamno tamen bello maluerīt
3 obiecta refellere q̄ iure. Atq(ue) hec
que in nos agunt cognatos suos
indicio uobis quodāmodo sint
ad non errandum quominus ab
ipsis secedatis et nobis supplicibus
p(ro)tinus subueniatis. Quisquis enī
gratificando hostibus minime si
bi penitenda cōmittit: is sane tutis
35 sime degit. Neq(ue) uero federa que
uobis cum lacedemoniis sūt fran
getis recipiendis nobis qui neu
2 tro(rum) socii sumus: cum in illis dicat(ur)
si qua grecar(um) ciuitatum e socialib(us)
non sit ei licere ad utros libuerit
3 accedere. Et certe indignum pr(ofecto)
est si istis fas est ex socialib(us) homib(us)
cum relique grecie tum u(ero) u(est)ro(rum)
subditor(um) suas naues armare, uobis
interdici societate que offert(ur) et
alia undique utilitate et postea
criminis loco poni si ea nobis que
4 oramus indulxeritis. cum nos nisi
indulxeritis multo maiorem cām
uos insimulandi simus habituri.
Nam si nos repelletis homines et pe
riclitantes: nec uobis inimicos re
pelletis et istos qui uestri sunt ini
mici atq(ue) hostes non solum non ar
cebitis. sed etiam prereptores u(est)rar(um)
uirium esse negligetis: quas neq(ue) q̄(uam)
debetis prerripi sinere: uer(um) p(ro)hibere
illos e u(est)ra ditione tributarios illor(um)
fieri debetis: quinīmo quantūcūq(ue)
cordi fuīt uobis auxilior(um) transmit
tere ad nos aperte transmittere, (et) p(ro)pa
lam nobis in societatem receptis.
5 Ex qua re multe quemadmodum
initio attigimus cōmoditates osten
duntur: et ante omnia q(uod) ut ma
nifestissima fides est. isti (et) hostes
nobis fuerunt, (et) nunc ualidi sunt
ad rebelles suos coercendos. Et cū
uobis offeratur classis non mediter
raneis sociis armata sed talis ut ni
hil uobis damnosius sit q̄ eam amit
tere: decet uos si potestis quod pre
cipuum est. neminem pati alium
classe pollere: sin minus tutissimū
36 quenque uobis pro socio habere. Ver(um)
enim u(ero) cui ista que dicimus uident(ur)

quidē
utilia esse, sed timendum ne ea sec
tantes rumpatis federa, hic intelli
gat diffidere federib; ualidiorem
esse rem ad hostes deterrendos, et
contra illis confidere, et ob id nos
in societatem non recipere rem in
firmam fore et minus tutam q̄ et
hostes ob id reddit robustiores. Pre
terea cum non magis de Corcyra
q̄ de atheniis consulitur non pro
spicit hic que precipue sunt ē dig
nitate atq; ex utilitate athenaꝝ.
et cum cernat bellum non futurū
sed tantum iam non presens ēē. de
recipienda in societatem nrā ciuita
te hesitat: que ad maxima tempoꝝ
momenta uel socia uel hostis est.

2 Sita est enim oportune sane ad tra
iectum in italiam atq; in siciliam
uel ad prohibendam illinc ne clas
sem in peloponnesum uel ad eandē
illuc aliaue in loca transmittendā.

3 Atq; ut uniuersa et singula breuissime
in summam contraham sic habete,
ut sciatis non debere nos deseri. tres
apud grecos classes esse magni faci
endas: uestram: nostram: corinthi
oꝝ. harum duas si in unum coire
contempseritis et corinthii nos oc
cuparint, bellum nauale cum cor
cyrensibus pariter ac peloponnen
sibus geretis. At nobis receptis plus
nauium habebitis quibus cū hoste
4 dimicetis. Hec quidem corcyren
ses. post eos autem corinthii hec.

Oratio corinthioꝝ apud athenienses.

37 Quoniam Corcyrenses isti non
solum de se recipiendis uerba
fecerunt: sed etiam de nobis tanq̄
iniuste bellum sibi intulerimus ne
cessarium nobis est ut nos quoque
de utrisq; mentionem faciamus: sic
ad reliquam orationem deuentum
ut et nrām postulationem sincerius
ꝑspiciatis et istoꝝ utilitatem non
sine ratione repudietis. Aiunt mo 2
destie studio nullius unq̄ societatē
se recepisse. id non uirtutis sed ma
leficii studio fecerunt. qui uidelicet
nollent ullum malefactoꝝ suoꝝ
aut socium habere aut testem. a quo
uerecundie admonerentur. Et sa 3
ne urbs sua ipō situ apposita ad is
toꝝ consilium reddit eos magis
iniuriaꝝ quas faciunt arbitros q̄
subiicit equo iudicio ꝓpter infre
quentem ipōꝝ ad exteros comea
tionem et frequentem alioꝝ illuc
ui appulsoꝝ receptionem. Atque 4
decoꝝ quod pretendunt noluisse
se ēē cuiuspiam confederatos non
eo spectabat ne aliene iniusticie
socii forent: sed ut sine arbitris in
iuriam facerent: utq; ubi preuale
rent aliis uim afferrent. et cum la
tuissent plus emolumenti adipisce
rentur et quod adepti essent eius
erepti pudere non possit. Qd si q̄ 5
admodum predicant forent uiri
boni quominus culpabiles fuerūt
exteris eo magis uirtutem suam
licebat ostendere iusta dando et
accipiendo. Veꝝ neq; erga alios 38
neq; erga nos tales existunt. q cū
sint coloni nri tamen cum semper
antea secesserunt a nobis tum uō
nunc bellum nobiscum gerunt:
allegantes non ideo se a nobis mis
sos colonos ut acciperent iniuriā.
quibus inuicem respondemus ne 2

nos quidem idcirco collocasse eos
ut ab ipsis iniuriam acciperemus &
contumeliam: sed ut presides eorum
essemus et quibus in rebus conue
3 nit aequam honore afficeremur quem
nobis alie colonie prestant preci
pua nos caritate complectentes.
4 Ex quo palam est si in ceteros qui
plures sunt gratia sumus: iniuria
istis solis esse inuisos. Neq; ab re neq;
qualicunq; de re lesi bellum eis in
5 tulimus. quod etiam si ab re intulis
semus: decuerat eos nostre iracundie
cedere: sicut nos uicissim dedecu
isset modestie eorum uim afferre. sed
freti diuitiis, cum alia multa indig
ne peccauerunt in nos. tum uero hoc
quod epidamnum que nostre ditionis
est cum uexaretur bello non uin
dicauerunt: sed cum uindicatum
nos uenissemus, tunc eam occupa
39 runt uiq; tenent. Et aiunt se prius
quam id facerent uoluisse disceptare
iudicio: cum perinde sit ac nihil
dicere: si quis re occupata, alterum
e tuto in iudicium uocet: sed si quis
ex equo et qui antequam dimicetur
2 res et uerba in medium afferat. At
isti non priusquam oppidum obsiderent
sed posteaquam arbitrabantur nos illud non
neglecturos tunc uero equitatem iuris
allegauerunt: atq; huc uenerunt
non contenti peccasse illic: postu
lantes etiam nunc a uobis non belli
sed iniusticie societatem: ut se re
3 cipiatis hostes nostros qui tunc po
tius adire debebant uos cum procul
a periculo aberant, non quando &
nobis iniuria illata est & ipsi peri
clitantur: nec quando uos quidem nullius

eorum tunc potentie participes fuistis
nunc ipsis uestram utilitatem impar
tiatis: et qui a peccatis eorum abfuistis,
tantundem erga nos culpe contraha
tis. Nam qui olim cum aliis uires su
as comunicassent: ij debent que il
lis contingunt habere comunia.
Vos uero ut criminibus modo istorum
affines non fuistis: sic neq; post eo
rundem actiones affines esse debetis.
40 Et planum quidem fecimus eo quo
oportet equitatis ingressu nos ue
nisse, et istos uiolentie in nos aua
req; fecisse. Nunc autem uos haud
iuste recepturos esse horum societatem
2 planum faciendum est. Nam in fe
deribus cum dicitur licere cuilibet
non ascriptarum ciuitatum ad utros
uelit se conferre, non ita dicitur ut
id fiat in perniciem partis alterius.
nec de ea que tutelam imploraret
aduersus eos a quibus secedit, queq;
ijs a quibus recipitur non receptu
ris si saperent bellum pro pace affe
rat, id quod uobis nunc nisi nos au
3 diatis eueniet. Nanq; non tantum
istis auxiliares uerum etiam pro confe
deratis hostes nobis efficiemini. Ne
cesse enim est si ab eis steteritis, ut
dum ipsos tunc uos una ulciscamur.
4 qui perfecto iuste feceritis, precipue
si non fueritis in partibus: sin minus
e contrario atq; isti petunt: si nobiscum
steteritis quibus cum federati estis
aduersus hos cum quibus ne inducie
quidem unquam uobis extiterunt. Neq;
legem ferre debetis, eos qui ab alte
5 ra parte defecerint receptandi. quin
neq; nos cum a uobis Samii defe
cissent et an illis succurrere opor

teret, in diuisum traherent ceteri pe
loponnenses contra uos sententiã
diximus. Itaq; aperte negamus a
liquem a puniendis suis esse phi
6 bendum. Nam si eos qui aliquid
facinoris admiserunt receptando
defenderitis: palam est & uestros
qui non pauciores sunt ad nos ẽẽ
uenturos: legemq; condetis que in
41 uos magis q̃ in nos recidat. Hacte
nus que dicere habuimus apud uoˢ
de iure nr̃o quod satis est secundũ
grecie leges. reliqua exhortandi
atq; flagitandi muneris gratia, hoc
quod petimus non petimus ut hos
tes q̃ noceamus, neq; amici q̃ abu
tamur sed quo utamur: quodq; uoˢ
reddere nobis debere affirmamus.

2 Nam cum aduersus Eginetas Medico
bello penuria liburnicaꝝ nauiũ
laboraretis, uiginti naues cõmoda
to a corinthiis accepistis. Quod nos
trum beneficium, et item alterum
bello Samio q̧ ꝑ nos non tulere
Samiis auxilia peloponenses, pres
titit uobis de Eginetis quidem uic
toriam de Samiis autẽ ultionem.

Atq; iis temporib; hoc factum ẽ qb;
homines studio uincendi hostis in
quem eunt cetera curare omittũt
3 habentes pro amico quemcũq; ope
ram sibi nauantem ẽẽ si antea fu
isset inimicus. rursus pro hoste quẽ
cunq; ex aduerso stantem ẽẽ si ami
cus sit: qui domesticis quoq; rebuˢ
male consulunt presentis conten
42 tionis peruicacia. Hec uos benefi
cia memoria tenentes, et qui inter
uos sunt iuniores a seniorib; edocti,
sentite similib; officiis ẽẽ remune
randa. neq; ista quidem que dicun
tur a nobis esse iusta. sed si bellum
fiat alia fore utilia. Ut quisq; enĩ 2
aliqua in re minime peccat: ita max
ima ex ea utilitas sequitur. Et bel
lum cuius metu uos terrentes ad
iniuste agendum hortantur Cor
cyrenses adhuc non constat futu
rum sit nec ne. Nec dignum uob
est ut ꝓpter incerta belli, certa iam
et presentanea corinthioꝝ susci
piatis odia. Nam quod ad suspici
onem pertinet que prius ꝓpter
Megarenses suberat, prudentie fu
erit eam extenuare potius. Poste 3
rius nanq; beneficium oportune
collocatum etiam si minus fuerit
tamen maius crimen diluere pot.
Neq; ũ q̧ magnam ad societatem 4
offerunt classem ob hoc pellicea
mini: quoniam non afficere iniu
ria pares firmior est potentia q̃
presenti reꝝ specie elatos cum pe
riculis plura acquirere. Itaque 43
nunc aduersa nos usi fortuna, tñ
postulamus id quod apud Lacede
monem ipsi prediximus licere su
os quenque socios plectere, ut idẽ
nunc a uobis impetremus: neue sb
leuati uos nostro decreto nos ur̃o
ledatis. sed equam uicem rependa 2
tis memores hoc illud ẽẽ tempus
quo maxime & qui inseruit ami
cus est, & qui aduersatur inimicus.
Et Corcyrenses hos neq; in societa 3
tatem recipiatis inuitis nobis: neq;
de nobis male meritos defendatis.
quod facientes tum ex officio ur̃o 4
egeritis: tum uobisipsis optime
CONSULUERITIS:~

44 Talia autem et corinthii dixere. Athe
nienses utrisque auditis cum bis
concionem coegissent in priori qui-
dem non minus probauerunt ratio
nes corinthiorum: in posteriori uero
mutato consilio decreuerunt se
confederationem cum corcyrensi
bus non ita facere: ut eosdem hostes
ducerent, eosdem amicos. Si enim
aduersus corinthios iuberentur a
corcyrensibus simul nauigare, rup
tum iri federa que sibi essent cum
peloponnensibus. Subsidiariam ta
men inire societatem ut utrique
forent alteris auxilio, siquis aduersus
Corcyram eat athenasue aut horum
2 socios. Nam et citra hoc rebantur
bellum sibi cum peloponnensibus
fore: nec Corcyram Corinthiis prodi
uolebant, tantum nauium haben
tem: sed eos quam maxime collidi inui
cem, ut inualidioribus effectis si
quid opus esset corinthiis aliisque et
classem habentibus bellum capesse
3 rent: simulque quia italiam uersus
siciliamque nauigantibus comode si
45 ta insula uidebatur. Hoc athenien
ses consilio corcyrenses in societa
tem acceperunt. Nec multo post
corinthiorum discessum decem na
2 ues illis auxilio miserunt ducibus
lacedemonio Cimonis Diotimo et
Strombichi, et Protea Epiclis filio.
3 Quibus preceperunt ne cum Corin
thiis pugnarent nisi aduersus Cor
cyram nauigantibus, in terramque
descendere uolentibus aut aduersus
aliquod ex illorum oppidis. Ita demum
pro uiribus prohiberent, prouiden
tes hoc precepto ne federa rumpe
rentur. Et naues quidem in corcy 46
ram profecte sunt. Corinthii uero postquam
que opus erant instruxerunt ad
uersus eandem uela fecerunt cum
centum quinquaginta nauibus quarum
erant heliorum et Leucadiorum dene.
Megarensium duodecim. Ampra
ciorum uigintiseptem. Anactoriorum
una. ipsorum corinthiorum nonaginta.
2 Prefecti autem sui singularum ciuita
tum et ex corinthiis Xenoclides Eu
tyclis filius cum quatuor collegis.
3 Hi postquam coierunt ad continentem
que spectat Corcyram uelificantes
a leucade tendunt in chimerium
4 quod est ore Thesprotidis. Est autem
portus et super eum urbs a mari dis
tans in palustribus Thesprotidos si
ta nomine Ephire. Iuxta hanc exit
in mare palus acherusia cognomen
nacta a flumine acheronte quod
per thesprotidem lapsum in eam in
funditur. Fluit et thyamis amnis
Thesprotidem Cestrinemque distermi
nans. Intra quos chimerium promon
5 torium coercetur. Ad hanc itaque con
tinentem corinthii cum classe sub
47 euntes castra posuerunt. Quorum ad
uentu in se cognito Corcyrenses ex
pletis centum et decem nauibus quibus
preerant Miciades Esimides et Eu
ribatus castrametati sunt in una
insularum que uocantur Sybota. ad
2 erant eis et attice decem peditatusque
in leucimna promontorio cum mille
armatis zacynthiorum auxiliaribus.
3 Presto erant et corinthiis auxilio
futuri multi ex barbaris in proxima
continente, ex qua omnes semper
48 amici sunt illius. Re instructa corinthii

·sumptisque·

sumptisq; trium dierum cibariis i-
nocte a Chimerio soluunt tanq̄
2 pugnaturi: nauigantesq; prima
luce corcyrensium naues conspicā
tur altum tenentes ex aduersoq; i
3 uenientes. Vt mutuo se conspex
erunt ad confligendum omnia
instruunt. Corcyrensium dextro
in cornu attice naues fuerunt. al
terum ipsi tenuerunt factis tribus
nauium agminibus quorum singu
4 lis singuli preerant. hunc in modū
dispositi erant corcyrenses. Apud
corinthios dextrum cornu tenebāt
megarenses naues et ampracienses.
medium locum alii socii ut qbusq;
cōmodum erat. leuum cornu ipsi
corinthii cum nauibus que uelocis
sime erant e regione atheniensiū
et dextri Corcyrensium cornu. o

49 Postq̄ utrinque sublata sunt signa
concurrentes prelium comiserūt
multos utrique habentes super ca
tastromata milites multosq; sagit
tarios ac iaculatores uetusto ad
2 huc more inscienter instructi. E
rat autem pugna naualis aspera
sed non perinde ex arte: pedestri p̄
3 lio similior. Nam ubi comixti fue
runt non facile eximebantur pre
turba et multitudine nauium, plus
aliquanto de uictoria confidentes
armatis qui super catastromata e
rant pugnabantq; statariam pug
nam nauibus quietis. quib; irrum
pere perrumpere erumpere non li
cebat: uerum animo magis et robo
4 re q̄ scientia pugnabatur. Multus
ubique erat tumultus et turbulen
tum certamen. In quo naues attice

Corcyrensibus sicubi satagebant
presto erant: metum quidem incu
tientes hostibus, pugnam tamen
nequaq̄ capessentes. Quippe uere
bantur prefecti atheniensium pre
5 ceptum. Maxime autem dextrum
corinthiorum cornu laborabat. Nam
eos in fugam uersos dispersosq; ui
ginti nauibus persecuti corcyrenses
in continentem usque ad eorum castra
egressiq; in terram deserta tentoria
incenderunt pecuniasq; diripuerūt.
6 Hac in parte corinthii superati Cor
cyrenses superiores fuerunt. At in
sinistro ubi ipsi corinthii erant facile ui
cerunt absentib; e minori nume
ro corcyrensium uiginti nauibus
7 in persequendo occupatis. Athem
enses cum cernerent corcyrenses sa
tagentes iam minus dissimulanter
suppetias eunt: primum quidem
temperantes ab inuadendo. At ubi
fuga aperte facta est et corinthii
ingruebant. tunc unusquisq; operi
uacat nullo iam hominum discri
mine, cum eo necessitatis uentum
esset ut inuicem corinthii athem
50 ensesq; consererent manus. In fuga
uersis hostibus corinthii non reli
garunt scaphas nauium quas de
merserant traxeruntq; remulco
sed internauigando contriuerunt
animum ad trucidandos homines
potius q̄ ad uiuos capiendos et ami
cos suos nescii illos in dextro cornu
superatos per imprudentiam occi
2 debant. Nam cum permulte forent
utrorumque naues et late mare oc
cuparent ubi promiscui fuerunt no
facile internoscebant qui quos ui

cissent. Siquidem pugna naualis
hec grecorum cum grecis maxima et
omnium extititque ad hunc diem
3 fuere nauium numero. Corinthii
posteaquam corcyrenses ad terram usque
sunt persecuti ad naufragia sua et
cesosque reuersi sunt: ac plerosque
nacti, ut ad sybota comportarent,
ubi barbarorum exercitus qui erat
in terra ipsis auxilium tulerat. Est
autem desertus sybota portus thes
protidis. His actis frequentes rur
4 sus tendunt in corcyrenses. Illi
iis nauibus que agi poterant et
quecunque reliquie erant una
cum atticis et ipsi contra dirigunt
timentes ne in suam oram descen
5 dere conarentur. Et iam serum et
diei erat ac peana canere sunt or
si tanquam in eos inuaderent, cum co
rinthii repente remos inhibere ce
perunt, conspectis uiginti nauibus
atheniensium uenientibus; quas post
decem priores subsidio miserant
athenienses, ueriti id quod accide
rat ne corcyrenses superarentur,
neue decem naues sue pauciores
51 essent quam ut eos tutarentur. His igitur
conspectis corinthii suspicatique athe
nis uenire, non quot cernebant
sed plures sensim retro abierunt.
2 Porro corcyrenses cum atticas na
ues non uiderent (minus enim
ipsis apertus illarum aduentus) mira
bantur corinthios ire cessim: do
nec quidam cernentes dixerunt
naues ille huc tendunt. tunc et
ipsi abierunt. iam enim noctis
tenebre erant. Et corinthii abe
3 untes dissociati sunt. Ita utrique
diremptis, pugna usque ad noctem
4 extracta. Corcyrensibus apud leu
cimnam castra habentibus, ipse ui
ginti naues athenis profecte quibus
preerat Glaucon leagri, et Ando
cides leogori filius, per occisos et
naufragia ducte subierunt castra,
non multo post quam conspecte sunt,
5 corcyrensibus; (erat enim nox) metu
entibus ne hostiles essent. postea
52 cognite, admisse sunt. Postero die
egresse triginta attice naues, et cor
cyrensium quecunque nauigatio
ni idonee erant uela faciunt in et
portum qui est in sybotis ubi stati
onem corinthii habebant, animo
cognoscendi an nauali prelio cer
2 taturi essent. Illi a terra soluentes
altumque capessentes instructi qui
escebant: non incepturi sua spon
te certamen. cum uiderent acces
sisse naues atheniensium integras,
et sibi multa dura accessisse tum
circa captiuorum custodiam quos
in nauibus haberent, tum penuri
am instruendarum nauium in loco
3 deserto. Itaque magis spectabant quomodo
se domum reciperent: timentes
ne rupta athenienses federa exis
timantes quoniam ad manum ue
nissent se illinc nauigare non si
53 nerent. Igitur placitum est eis et
impositos in actuarium nauigium
uiros sine caduceo ad athenien
ses premittere temptandi gratia
2 per quos talia dixerunt. Iniurii (Corinthij)
athenienses estis bellum incipien
tes, federaque rumpentes: qui nobis
hostes nostros ulciscentibus impedi
mento estis, contra ferentes arma,

Quod si uobis constitutum est nos
prohibere quominus in corcyren
ses aliove si quo libeat nauigemus
et federa rumpitis, nos capite pri
3 mos pro hostibus(-)q; utamini. Et
corinthii quidem talia dixerunt.
Corcyrensium uero quicunq; audie
runt exclamant ut protinus ca
piantur trucidenturq;. Atheni
enses autem hunc in modum re
Athenienses 4 sponderunt. Neq; bellum incipi
mus uiri peloponnenses, neq; fede
ra rumpimus sed istis sociis corcy
rensib; auxilio uenimus. Quod si usq;
alio nauigare libet, nauigetis licet.
Sin aduersus corcyrenses aliqueue
illorum locum nauigabitis non ne
54 gligemus quoad poterimus. Hec
cum athenienses respondissent co
rinthii se ad discedendum domum
accinxerunt simulq; tropheum
apud sybota in continente statu
erunt. Corcyrenses naufragia mor
tuosq; que estus ac uentus nocte
exortus passim dispulerant ad ipsos
delata ut quodque erectum erat
sustulerunt ac tropheum in insu
la sybotis e regione statuerunt ue
2 luti uictores. hac utrique ratione
uictoriam sibi uindicantes, corin
thii quidem quia ad noctem usq; su
perassent, ita ut naufragia pluri
ma mortuosq; receperint, capti
uorum non minus mille habentes,
depressis nauibus circiter septua
ginta, tropheum statuerunt. cor
cyrenses autem quia triginta ferme
naues illorum corrupissent et super
uenientib; atheniensib; naufragia
circa se mortuosq; legissent quiaq;
pridie corinthii cessim euntes pug
nam detractassent conspectis atti
cis nauibus neq; uenientib; occur
rissent ex sybotis, ob hec statuerunt
tropheum. Ita utrique se interpre
55 tabantur uicisse. Corinthii illinc
domum nauigantes Anactorium
quod est in ore sinus Ampracii ce
perunt fraude. Erat enim illis co
mune cum corcyrensib; positisq;
in eo corinthiis incolis domum
reuerterunt. Et corcyrensium oc
tingentos qui serui erant uendide
runt, ducentos quinquaginta as
seruarunt uinctos magna adhi
bita cura ut per illos adhibita Cor repetita
cyra potirentur quorum plerique
2 erant potentissimi ciuitatis. Sic igitur
corcyra bello defuncta est aduersus
corinthios. Et ab ea naues atheni
ensium recesserunt. Hec prima co
rinthiis extitit belli causa aduersus
athenienses, quod contra se federatos
56 pro corcyrensib; dimicassent. Post
hec statim contigit et has fieri athe
niensib; peloponnensibusq; simul
2 tates ad bellum mouendum. Nam
corinthiis ut athenienses ulcisce
rentur elaborantibus suspicantes
ipsi athenienses eorum inimicitiam
Potideenses qui ad Isthmum pal
lenes incolunt, corinthiorum colo
niam, socios suosq; uectigales, iu
bent murum pallenem uersus de
moliri obsidesq; dare atq; opifi
ces eicere nec in posterum admit
tere quos corinthii quotannis
mittebant. ueriti ne a Perdicca
corinthiisq; solicitati deficerent
et alios in thracia socios ad defec

57 tionem traherent. Nec athenienses
statim post nauale ad corcyram p̄
lium apud Potideenses p̄pararūt.
2 Nam & corinthii odium pre se fere
bant. & Perdiccas alexandri filius
Macedonum rex erat hostis cum
socius antea atq; amicus fuisset.
3 Ideo autem hostis q' cum philippo
fratre suo et Derda aduersus se bellū
cōmuniter gerentibus societatem
4 fecissēt. eoq; timens misit Lacedemo
na atq; egit ut illis bellum esset cū
peloponnensibus. corinthiosq; si
bi conciliauit. potidee abalienande
5 gratia. Ad hec sermones habuit
cum Chalcidensibus Thracie et Bo
tieis de rebellando. existimans si
has finitimas ciuitates habeat soci
as. fore ut facile cum illis gereret
6 bellum. Que intelligentes athenien
ses ciuitatumq; defectionē uolen
tes occupare. mittebant enim in il
lius terram triginta naues ac mille
peditum Archestrato Leucomedis
filio cum decem aliis prefecto. &
mandant ipsis prefectis obsides
a potideensib; sumant. murum de
moliantur. proximarum urbium
custodiam gerant. ne desciscant.
58 At uero potideenses missis ad athenien
ses legatis si forte persuadeant. ne
quid apud se noui agatur. p̄fecti
etiam cum corinthiis lacedemona
egerunt ut illi pararent si opus
foret defensionem. Vbi uero ab athe
niensibus diu opera consumpta
nihil impetrant. sed naues que in
macedoniam iternq; in ipsos mitte
bantur p̄fecte sunt. simulq; ques
tores lacedemoniorum polliciti si A
thenienses aduersus Potideam irent
se in atticam inuasuros. tūc demū
defecerunt cum Chalcidensib; ac
Botieis cōmuniter coniurati. Perdic 2
cas quoq; Chalcidensibus persuasit
ut relictis maritimis urbib; atq; ex
cisis migrarent Olynthum. unāq;
hanc urbem ualidam facerent. Atq;
his qui suam terram relinquebant
Migdoniam que circa bolbem pa
ludem est dedit incolendam quoad
foret cum atheniensib; debellatum.
Et illi quidem suas urbes demoliti
migrauerunt. ad bellumq; sese pa
rauerunt. At ubi triginta atheni 59
ensium naues in thraciam uenien
tes acceperunt Potideam aliasq; ci
uitates defecisse. Duces non existi 2
mantes se presentib; cum copiis &
posse gerere bellum aduersus Per
diccam et ciuitates que defecis
sent. in macedoniam quo p̄mum
missi fuerant conūtuntur. congres
siq; cum hostibus a Philippi et fratr̄
Derdi partibus stabant qui ex o
montanis cum exercitu superue
nerant. Interea corinthii cum Po 60
tidea desciuisset et attice naues cir
ca macedoniam agerent. timentes
illi oppido ac domesticum existi
mantes periculum. mittunt ex suis
uoluntarios et ex aliis peloponen
sibus mercede adductos mille sex
centos. cum iustis omnes armis. et
quadringentos leuiter armatos &
duce Aristeo Adimanti filio. Cuius 2
p̄pter gratiam non paruum multi ex
corinthio milites ultro comitatū
prestiterunt. Fuerat enim semper
Potideensium studiosus. Peruenitq; 3

in thraciam septuagesimo die q̄ Po
61 tidea defecerat. Affertur autē re
pente atheniensib; nuntius de ci
uitatum defectione: qui ut cogno
uerunt etiam alios cum Aristeo ac
cessisse: mittunt eo ex suis duo mi
lia peditum ac naues quadragīta
duce Callida Calliadi filio cum q̄
2 tuor collegis. Qui pfecti macedoni
am offendunt mille priores iā ther
ma potitos pydnamq; oppugnan
3 tes. Eam & ipsi obsidentes oppug
nauerunt. Sed postea pacificati i
cum Perdicca et necessaria societa
te inita q eos urgeret Potidea et
Aristei aduentus soluerunt ex ma
4 cedonia. Cūq; berriam uenissent &
id oppidum conati prius expugna
re nequiuissent: illinc itinere terres
tri Potideam perrexerunt, tria mi
lia peditum sui corporis pter mul
tos socioꝝ equitesq; macedonum
sexcentos cum Philippo Pausaniaq;
ac nauib; septuaginta terrā legen
5 tibus paulumq; preeuntibus terci
o die Gigonium puenerunt, castra
62 q; posuerunt. Potidenses et q cum
Aristeo erant peloponnenses aduē
tum atheniensium expectantes ca
tra habebant ante olynthum in i
Isthmo: mercatumq; extra urbem
2 agebant. Itaq; socii Aristeum cunc
ti peditatus ducem delegerūt: Per
diccam equitatus: nam protinus
defecit iterum ab atheniensibus:
atq; a Potideensib; stetit. Iolao pro
3 se duce substituto. Erat autē Aristei
consilium cum exercitu quē secū
habebat excipere athenienses si ag
grederentur: Chalcidenses u̇ et socios

qui extra Isthmum equitesq; ducen
tos qui cum Perdicca erant intra
olynthum manere: et cum in eum
tenderent athenienses auxilio ue
nire a tergo hostis eum in medio i
4 clausuros. Callias atheniensiū dux
ac collegę macedonum equites i
mac; paucosq; socioꝝ olynthū mit
tunt illinc auxilium ferri phibitu
ros. Ipsi motis castris Potideam ten
5 dunt: pgressiq; a usq; ad Isthmum
ubi uident hostem sese ad bellū pa
rantem ex aduerso aciem & ipsi in
struunt. nec multo post confligūt.
6 Et ipsum quidem Aristei cornu et
quicunque circa illum erant ex co
rinthiis ceterisq; bellatores autērī
oppositum cornu, perrumpentesq;
longe persecuti sunt. Reliquus ex
ercitus Potideensium Peloponnensi
umq; ab atheniensibus superatus ē
63 et usq; ad murum fugatus. Rediens
Aristeus a persecutione: ut uidit
alterum exercitum uictum hesita
bat utro tendens periclitaret olyn
thumne an Potideam. Visum est
igitur coactis qui secum erant Po
tideam ut in ppinquissimum por
oppidum contendere cursu perq;
mare inter muros et saxa[que] ad arcen
das undas mari obiecta erant mltis
missilibus iactus egre euasit, pau
2 cis amissis, plerisq; saluis. At qui ex
olyntho auxiliares potideensium
erant abest autē olynthus sexa
ginta ferme stadiis sita edito in
loco, ubi pugna cōmissa est et sig
na sublata paululum pgressi sūt
ut opem laturi et macedones eq
tes aciem opposuerunt tanq̄ inhi

bitum. At postq̃ repente uictoria
penes athenienses fuit signaq; reuul
sa rursus ad muros sese receperunt
et macedones ad athenienses. Ita
3 equites neutris affuerunt. Post e
pugnam athenienses tropheum sta
tuerunt: mortuosq; ex iure potide
ensibus reddiderunt. Cecidit ex
potideensib; sociisq; paulo minus
trecentis. ex atheniensib; centum
64 quinquaginta, et Callias dux. mox
q; athenienses murum qui specta
isthmum uallo cinxerunt, ubi t
ã presidium imposuerunt / nam
pallenem uisus murus non erat.
Non enim se suffecturos arbitrabã
tur tueri isthmum, et ad pallenẽ
transgressos murum ducere: ue
rentes ne se diductos inuaderẽt
2 Potideenses ac socii. Cumq; acce
pissent qui athenis erant pallenẽ
non esse muro circundatam, post
aliquantum temporis mittunt ex
suis mille sexcentos pedites, duce
Phormione Asopii filio qui palle
nem petens ex Aphyte egressus
admouebat exercitum potidee
paulatim pcedens, simulq; agros
uastans. Tandemq; nemine pde
unte in pugnam, muro pallenẽ
3 cinxit atq; ita Potidea iam utriq;
uehementer oppugnabat; necnõ
a mari nauibus infestabat. Vrbe
65 uallata Aristeus nullam spem salu
tis habens nisi quid ex pelopõne
so aut aliud inopinatum contin
geret / suadebat ut preter quin
quaginta quoꝝ ipse unus uole
bat esse ceteri obseruato uento
nauib; abirent, quo diutius sup

peteret res frumentaria. Vbi nõ
persuadet ut que in rem erant ap
pararet / utq; exterius negocia op
time haberent, enauigauit, decep
tis atheniensium custodib;. Manes 2
q; apud Chalcidenses illis sociis cũ
alia prelia fecit, tum permultos
Sermylioꝝ locatis ante urbem insi
diis occidit: etiam cum pelopõnen
sibus egit ut aliquid subsidiũ mit
teretur. Post Potideam muro cir
cundatam Phormio mille sexcen
tos habens Chalcidicam plagam bo
tieamq; oppugnauit. quedã etiã
castella cepit. Atq; he suberant cau 66
se mutuo succensendi atheniensi
bus peloponnensibusq;, corinthiis
quidem q Potideam ipsoꝝ coloni
am corinthiosq; uiros ac pelopon
nenses qui in ea erant oppugnarẽt.
Atheniensib; autẽ q ciuitatem so
ciam sibiq; uectigalem ad defecti
onem induxissẽt: et ex professo ue
nientes pro Potideensib; cum ipsis
dimicassent. Nondum tamen bel
lum usquequaque conflatũ erat
sed habebat aliquid laxamenti: Se
peratim enim hec corinthii egerãt.
Iidem cum oppugnaret Potidea 67
nunq̃ quieuerunt, cum de ciuib9
suis, tum de oppido soliciti: orarũt
q; socios ut lacedemona irent: et
ipsi uenientes contra athenienses
uociferabantur q federꝝ ruptores
et in peloponnesium iniurii essent.
Eginete quoq; non illi quidem pa 2
lam legatione missa, sed clam, nõ
minimum cum istis ad mouendũ
bellum incumbebant: dicentes nõ
ẽẽ sui se iuris ex federe. Lacedemo 3

nu coacto concilio, cohortati sicq;
sociorum aliusue quis accepisset ab
atheniensibus iniuriam ex more
4 dicere iusserunt. Et procedentes alii
fere omnes, itemq; Megarenses ii
si sunt accusationibus. demonstran
tes cum alia non pauca que succen
serent, tum id quod sibi preter federa
interdictum esset sub atheniensium
imperio, portubus et terre attice i
5 mercatio. Nouissimi Corinthii
permissis aliis prius acuere lacede
monios, processerunt, atq; ita uba fe
cerunt. Oratio Corinthiorum apud
LACEDEMONIOS.

68 FIDES uestra Lacedemonii o
quam inter uos publice pri
uatimq; seruatis facit ut nobis ali
siquid in uos dixerimus fidem non
habeant. Et in quo uobis sapitis,
in eo circa res exteriores magis de
2 sipitis. Quippe qui nobis sepenumero
predicentibus ac predicantibus apud
uos, quomodo nos lesuri forent A
thenienses, numquam tamen ausculta
re uoluistis que docebamus. sed po
tius ea dici suspicabamini propter pri
uatas que nobiscum erant cum il
lis simultates. ideoq; non priusquam le
deremur sed postquam lesi sumus, soci
os uocandos putastis. apud quos
equum est quo plus criminum ha
bemus que obiciamus et ab athe
niensibus lesi et a uobis neglecti, eo
3 plus uerborum faciamus. Quod si aliqua
ratione non manifestarii forent
ii qui greciam uexant, opus erat
ut planum faceremus apud nesci
entes. Nunc quid attinet longa
uti oratione, cum cernatis ab athe
niensibus alios in seruitutem redac
tos. aliis insidias tendi, et precipue
iis qui nostri sunt socii. ut olim iam
ad bellum siquando bellum sibi in
4 ferretur illos se instruere. Non enim
Corcyram nobis prereptam tene
rent. neq; Potideam oppugnarent,
quarum urbium altera accomodatis
sima est ad prouinciam thraciam op
tinendam, altera maximam pelo
69 ponnensibus classem prestabat. Cuius
rei culpa penes uos est qui tunc
primum permisistis eos post bellum
Medicum reficere urbem. mox et
longos muros extruere. iam inde
ad hanc diem assidue priuantes li
bertate non modo socios suos sed
iam et nostros. Tametsi non tam is q
redigit alium in seruitutem quam is qui
cum possit hoc prohibere contem
nit id facere existimandus est, uti
si preclarum pre se ferat titulum gre
2 cie in libertatem asserende. At
nunc uix tandem congregati r
sumus. ac ne sic quidem ista pro
manifestis habentes, quos oporte
bat non an iniuriam acceperimus
discutere amplius. sed quo pacto
illam ulcisceremur. Nam atheni
enses ad iniuriam faciendam non
inconsulto aduersus nos nondum
ista intelligentes nec tardi ueni
3 unt. Nec nos fallit qua uia in nos
illi paulatim progrediuntur ulterius
arbitrantes se latere ne uos id sen
tiatis, minus idcirco audent; enix
ius ausuri, ubi uos hoc sentientes
4 tamen negligere cognouerint. Soli
enim uos grecorum Lacedemonii te
netis ocium. non uim ui ab aliq

ſed tarditate repellentes ſoliq; uire
hoſtium non cum incipiunt ſed cū
5 duplicate ſunt perditum itiſ. Et i
dicebatiſ uoſ eſſe in tuto fortiuſ lo
quentes q̄ pro rei ueritate. Nam
et ipſi ſcimuſ Medum ab extremo
terraꝝ priuſ in peloponneſum per
uenıſſe q̄ a uobiſ pro dignitate oc
curreretur: et nunc athenienſeſ i
non longinquoſ ut ille erat ſed
uicinoſ negligitiſ: et inuadentibꝯ
reſiſtere mauultiſ q̄ inuadere: et
cum multo q̄ antea fortiorib; di
micando incerta fortune ſubire
cum ſciatiſ et barbarum ipſū ma
giſ aduſiſ caſib;, et athenienſeſ dū
nobiſcum belligerarunt, potiuſ cre
briſ errorib; ſuiſ q̄ nr̄a ultione fu
iſſe ſuperatoſ: eoq; nonnulloſ ali
quando qꝯ imparati eſſent ſpe ur̄i
6 fretoſ in exitium deueniſſe. Neque
aliquiſ ueſtꝝ hec dici a nobiſ exiſ
timet odio magiſ q̄ querela. Nam
querela quidem eſt amicoꝝ de i
amiciſ officio non fungentib; Ac
cuſatio autem eſt de hoſtibuſ qui
70 iniuria affecerunt. Et ſane ſiqui
alii ſunt qui ſint uobiſ dedecori
indefenſi, noſ ut arbitramur ii ſu
muſ qui preſertim de magniſ adō
rebuſ dimicemuſ quaꝝ nullū uoſ
ſenſum nobiſ habere uidemini i
nec unq̄ conſiderare quibuſnam
2 cum hominib; reſ eſt Athenienſibꝯ
eiſdemq; prorſuſ aduſariiſ ur̄iſ ac
nouaꝝ reꝝ ſtudioſiſ, et tum ad i
excogitandum, tum ad ea que ſen
tiunt exequenda uelocibuſ. At
uoſ ea que poſſidetiſ conſeruare
contenti nihil admodum ad ex

cogitandum ac ne ad neceſſaria q
dem exequenda ſufficitiſ. Ad hec 3
illiſ quidem adeſt maior q̄ pro uiri
buſ audacia: maiore hominum opi
nione pericula ſubeuntib; et inter
aſperrima queque bene ſperantibuſ.
Voſ autem et ad agendum infra ui
reſ animoſi, tutiſ etiam conſiliiſ dif
fidenteſ, e difficultatib; nunq̄ uoſ
ereptum iri arbitiamini. Preterea 4
illi impigri, uoſ pigri. illi peregre o
degenteſ: uoſ domi deſideſ. Opinan
tur enim ſe lucrifacere abſentiam
ſuam. uoſ dum alioſ inuaditiſ, reſ
domeſticaſ abſumi putatiſ. illi ſupe 5
rato hoſte longiuſ pgrediunt: ſupe
rati uel minimum animo conſter
nantur: Quin etiam in defendenda 6
urbe miniſterio alieniſſimoꝝ quoq;
utuntur. ſed conſilio tamen intimoꝝ
niſi cogitata confecerint de rebuſ 7
domeſticiſ deperire: et que inuaden
do optinuerint parua pre illiſ eē
que animo agitant exiſtimanteſ:
et ſi quid irrita ſpe temptauerint
noua rurſuſ ſpe amiſſa reparanteſ.
Soli enim omnium pariter habent
ac ſperant ea que deſtinauerunt.
Tanta eſt eoꝝ in aggrediendiſ que
animo conſtituerunt celeritaſ. Atq; 8
in omnib; hiſ per laboreſ atq; pericu
la euum omne conterunt. rebuſ
partiſ uel minimum fruenteſ ſtu
dio aſſidue acquirendi: Non dieſ
feſtoſ eē non aliud quippiam pu
tanteſ niſi conficere que expedi
unt: nec minuſ damnoſam eē qui
etem deſidem q̄ operam laborioſā.
Vſqueadeo ut breui cōplectar, ſiqꝯ 9
dicat illoſ hoc ingenio natoſ eē ut

neq; ipsi queant neq; alios sinant
71 quiescere. Si recte dixerit. hac itaq;
tali ciuitate uobis aduersaria Lace
demonii cunctamini censetisq; iis
demum hominibus plerumq; quietem
sufficere qui que ad apparatum
pertinent probe exequuntur: pre
se ferentes eo se animo esse ut si quis
lacessierit cessuri non sint. Ita uos
ut non ledere alios sic nec ipsi le
damini uim propulsare in hoc colitis
2 equitatem. quod uix consequere
mini uel si similis uobis uicina ci
uitas esset. Nunc autem id quod iam
etiam ostendimus priscis moribus
3 agitis aduersus athenienses. Atq; ne
cessarium est assidue ueluti artis
alicuius ut recentissima queque
euincant: et ciuitati tranquille
optimum non inmutari instituta.
At ea que ad alia urgetur ad mul
ta se conferre debet et multa arti
ficia machinari. Ideoq; athenien
ses propter multam experientiam
multo quam nos magis student rebus
4 innouandis. Hactenus uestra tarditas
progressa finem faciat. et iam cum aliis
tum uero Potideatis quemadmodum
recepistis opem feratis maturime
Atticam inuadentes: ne uiros uobis
amicos atq; cognatos inimicissimis
prodatis. neue nos ceteros cogatis pre
desperatione ad aliam nos aliquam
5 societatem conuertere: nihil profecto
iniuste acturos aut erga deos quos
iurauimus aut erga homines qui
ista sentient. Non enim qui destitu
ti ad alios se conferunt federa fra
gi sunt. sed qui coniuratis suis aux
6 ilia denegant. Ad que auxilia pre
benda si prompto fueritis animo
permanebimus. Alioquin sceleste
faceremus nec alios quam nos ethis ma
gis propensos inueniremus. De his et 7
uos prebe consultetis. detisq; operam
ne peloponneso cum minori dig
nitate presideatis quam cum quanta pa
tres eam uobis tradiderunt. Et 72
hec quidem corinthii dixerunt.
Aderat autem Lacedemone iam an
tea atheniensium legatio aliorumq;
negociorum causa. Qui cum hec uerba
cognouissent. uisum est eis e digni
tate sua esse lacedemonios adire
nihil purgaturos eorum que ciuita
tes crimini darent. sed ostensuros
in uniuersum non esse illis festinato
decernendum sed impensius con
siderandum. necnon se in animo
habere quantum sua ciuitas polle
ret significare. tum redigendo in
memoriam senibus que nossent
tum commemorando iunioribus quorum
inexperti essent. sperantes fore ut
cum audissent propensiores essent
ad quiescendum quam ad bellum mo
uendum. Aditis igitur Lacedemo 2
niis dixerunt uelle se ad multitu
dinem eorum habere orationem nisi
quid prohiberet. Illis iubentibus athe
nienses processerunt atq; in hunc
modum locuti sunt. Oratio Athe
niensium legatorum apud Lacedemonios.

EQVIDEM non ad disceptan 73
dum nos cum sociis nostris lega
ti uenimus sed ad alia transigen
da a ciuitate missi. Verum cognita
non exigua aduersus nostrum aliarum
ciuitatum querela processimus non
criminibus responsuri. Neq; enim iudi

ces uos aut nr̄i aut istoꝝ esti apud
quos habeatur oratio) sed ne uos i
ad socii s credendum faciles de reb᷒
magnis deterius consulatis et sims
quia uolumus de rationib; nr̄is
omnibus quo pacto se habeant
uos facere certiores. neq; ea que
tenemus inpbe optenta, et nr̄am
2 ciuitatem magni precii ee̅. Et p
uetusta quidem illa sane quid at
tinet repetere. quoꝝ magis fama
testis est apud audientes q̄ aspect᷒.
At gesta bello Medico et quecunq;
ipsi nouistis etsi pp uulgus magis
sunt assidue pdicanda tamen co̅
memorari necesse est. que dum
gessimus si cum periculo et ex u
tilitate co̅muni gessimus cuius i
uos participes extitistis. non est
ab eoꝝ prorsus mentione cessan
3 dum. que non magis purgandi
nos gratia dicentur q̄ testifican
di demonstrandiq; aduersus q̄lem
ciuitatem non bene uobis consu
4 lendo uos bellum suscipiatis. Et
enim pre nobis ferimus nos solos
in Marathone aduersus barbarum
periculis obuiam isse. Cui rursus
reuerso cum impares terrestri ce
tamine essemus, conscensis uni
si nauibus ad Salaminem pugna
nauali confluximus. que res pres
titit ne ille peloponnesum prena
uigando oppidatim expugnaret,
cum non possent ciuitates uestre
contra ingentem classem sibi mu
5 tuo auxilio esse. Atq; huius rei
barbarus ipse maximum testimo
nium perhibuit, qui classe uict᷒
tanq̄ nunq̄ amplius futura sibi

pari potentia, pperato cum maiore
copiaꝝ parte abscessit. Ex q̄ tali 74
facto cum patuisset plane res gre
cie classe constare, tria nos in id u
tilissima contulimus: plurimu̅ na
uium numerum. ducem solertissi
mum uirum: excertissimam animi
alacritatem. naues quidem ad qua
dringentas, paulo minus duas toti᷒
partes classis. ducem u̇ Themistocle̅,
qui precipuus auctor extitit ut
pugna naualis fieret inter angusti
as, res pcul dubio statui grecie sa
lutifera. quo nomine uos eum sin
gulari honore psecuti estis pre ex
ternis omnibus qui ad uos uenisset,
alacritatem autem eamq; prestan 2
tissimam declarauimus. qui cum
terra iuuaremur a nemine, iam ce
teris ad nos usque redactis in seruu
tutem, statuimus urbem esse dese
rendam, rem familiarem destruen
dam, non sicut ceteri socii societate̅
deserentes. neq; dispersi qui nullo
sociis usui fuissemus. sed conscensis
nauibus discrimina adeuntes, nec
uobis q antea non tulissetis opem
succensentes. Itaq; psitemur non 3
minus esse de uobis nos meritos, q̄
ut hoc a uobis impetremus. Nam
uos quidem ex habitatis urbibus
pficiscentes, postea q̄ timere cepistis
ut eas in posterum habitaretis, pro
uobis multo plus q̄ pro nobis aux
ilio uenistis: ideoq; cum iam salui
fuimus, amplius non affuistis. Nos
autem ab urbe ubi nulla iam ciui
tas erat pfecti, pro hac ipsa que in
exigua spe erat periculis nos commit
tentes, et uobis ex parte et nobis

4 saluti fuimus. Qui si ad Medum o
transissemus metu subacti quẽad
modum alii terre sue timentes aut
non ausi postea fuissemus classem
conscendere tanq̃ deplorati nihil
sane oportuisset iam uos non satis
nauium habentes classe pugnare
resq; sine certamine ad uotum hos
75 ti cessisset. Quapropter digni sumus
lacedemonii illius nře & generosi
tatis & prudentie gratia qui prin
cipatu quem habemus potiamur
non ita multum grecis inuidioso
2 quippe quem non ui sumus adep
ti sed tum uobis reliquias barbari
persequi recusantibus tum sociis
qui nos adierunt precantib; ut
3 sibi preessemus. Quo ex facto co
acti primum sumus illum hucusq;
ꝑpagare ꝑ̄cipue timoris deinde
honoris postremo utilitatis gratia.
4 Neq; amplius nobis tutum uidetur
esse ut cum multis simus inuisi
nonnullosq; qui iam defecerant
subegerimus uobisquoq; non per
inde amicis sed in suspicionem ad
ductis ac discordantibus intermis
sa industria periclitemur. Nanq;
qui a nobis ii ad uos deficerent.
5 nec inuidiosum est aliquẽ qui in
summum periculum deducat con
76 sulere utilitatib; suis: quoniam uos
quoq; lacedemonii ciuitatib; que
sunt in peloponneso ad uřam uti
litatem constitutis preestis. Enim
si in imperio quod optinuistis hac
tenus perseuerassetis fuissetis inui
si quemadmodum nos utpote q̃
ꝑbe scimus non minus q̃ nos in so
cios seueri cogereminiq; aut ipe
riose dominari aut uestri pericu
lum adire. Ita nec nos miram feci 2
mus rem neq; a morib; humanis
abhorrentem si traditum nobis im
perium suscepimus nec id deponi
mus maximis rebus coacti digni
tate metu utilitate talis facti ne
quaq̃ primi auctores quod semp
factitatum est ut imbecillior a po
tentiore coerceretur quodq; ut
nos faciamus & nřa opinione dig
ni sumus & uobis uidemur. eate
nus sectati utilitatem quatenus
iustitie ratio permisit. quam ratio
nem nemo unq̃ ita utilitati ꝓpo
suit ut oblatam sibi occasionem
plus aliquid ui adipiscendi pre
termitteret. dignique illi sunt laude 3
qui humana natura usi ad aliis
imperandum benigniores extite
runt q̃ ipsum imperium tulit. In 4
quo q̃ modeste nos geramus illi
ut arbitramur maxime ostende
rent si qui hoc imperium acciperent.
quanq̃ ex nřa lenitate quod indig
num est plus dedecoris assequimur
q̃ laudis. Siquidem qui in rebus o 77
contrahendis et in iudiciis equo
iure nos cum illis utimur quod nobis
contumeliosum est tamen litigi
osi putamur. Nec eorum quispiam 2
considerat alios quoscunq; qui
rerum potiuntur quorum ut quisq;
se minime lenem prebet erga sub
iectos ita minime ab illis uitupe
ratur. Vi enim cum obnoxiis nõ
iudicio sibi agendum putant. At 3
nostri socii consuetudine nobiscũ
ex equo agendi si quid uel quan
tulũcunque sibi detractum ẽ ubo

factoque propter rationem imperii quod
opinione ipsorum detractum non opor
tuit: non habent gratiam de pluri
non erepto sibi sed illud modicum
deesse grauius ferunt quam si ab initio
secum non iure sed aperte rapacitate
egissemus. Tunc enim isti ne hiscere
quidem contra nos ausi fuissent et
tanquam fas non foret imbecilliori de

4

trectare imperia superioris. Atque
ii homines indignari potius solent
quibus iniuria infertur si ipsis cre
dimus quam quibus uis. Nam frauda
re quidem alium significat illic
esse iuris equabilitatem, cogere si
illic esse superiorem.

5

Eoque cum atro
ciora sub Medo paterentur tolera
bant. eisdem nunc nostrum imperium
durum uidetur: neque immerito. Sem
per enim subditi presens grauan

6

tur imperium. Quin uos si euerso
dominatu nostro ipsi dominaremini
qua iam beniuolentia quam metu
nostri contraxistis, in maliuolentia
mutaretur. et que tunc ad breue
tempus cum aduersus Medos prefu
istis experti estis declarastis, eisdem
similia agnosceretis. Vestra enim
instituta ac leges cum aliis non
communicatis. Preterea quisquis
a uobis dux mittitur is neque eisdem
quibus antea moribus neque quibus

78

reliqua grecia utitur. Quapropter
tanquam de rebus non exiguis diu de
liberate: neque alienis consiliis cri
minationibusque fidem habentes
domesticum laborem preligatis
atque huius belli incertum quantum
sit prius quam ingrediamini conside

2

rate. Belli enim diuturnitas solet
plerasque res fortuitis obiicere. A
quibus fortuitis utrique equaliter
absumus incertum utri magis in
periculo futuri. Qui cupide bella

3

ineunt prius in negociis uersantur
que posteriora consiliis esse debe
bant. Iidem cum aduenit calami
tas tunc ad rationem sese confert.

4

Cui culpe cum neque nos ullo pacto
affines simus, neque uos esse uideamus
predicimus dum integrum utrisque
est bene consultare, ne federa rum
patis, neque iusiurandum preuarice
mini, sed controuersias nostras ex con
uentis dirimamus. Alioquin deos
quos iurauimus testamur nos bellum
propulsaturos eatenus quatenus uos
eius auctores prouocaueritis.

79

Hec athenienses. Postquam audierunt
Lacedemonii sociorum querelas aduer
sus athenienses et que athenienses
dixerunt, summotis omnibus apud
seipsos de rebus presentibus consul

2

tauerunt et plurium in idem con
uenere sententie: iam iniuste agere
athenienses et quam primum bello ul
ciscendos. Procedens autem Archida
mus eorum rex et solers habitus et
modestus ita uerba fecit. Oratio
Archidami regis apud Lacedemonios.

80

MVLTORVM iam bellorum Lacedemo
nii & ipse sum expertus & ta
les esse scio ex uobis qui etatis eius
dem sunt ut neque per imperitiam
quis id quod multis contingit bel
lum concupiscat neque ipsum ex

2

pedire ac tutum esse existimet. hoc
autem quo de nunc agimus siquis
sagaciter ratiocinetur non inter
minima habendum esse comperietis.

3 Nam adu̇sus quidem peloponnenses
atq; finitimos n̄re uires pares sunt
cum possimus contra singulos ar
ma circūferre. adu̇sus autē uiros
qui procul incolunt. quiq; rei ma
ritime sunt expertissimi. ac cet̄is
rebus omnibus preclarissime mu
niti diuitiis & priuatis & publicis.
classe. equitatu. armis. hominum
copia. quanta in grecia nusq̄ est.
alibi dumtaxat uno in loco. p̄te
rea sociis multis tributariis. quo
tandem modo bellum debemus su
mere? et qua freti re? cum simus
4 imparati illos inuadere? An classe?
at ea inferiores sumus. cui instru
ende si operam impendamus ut
pares simus tempore opus est. An
pecunia? at ista etiam multo sum⁹
inferiores quam neq; in publico
habemus. neq; unde prompte ex
81 priuato conferamus. Confidat for
sitan aliquis q̄ & armis eos & homi
num multitudine āntecellimus. ut
terram eoꝝ peragrantes uastare
2 possimus. Atqui reliquum terre q̄
habent permultum est. et quibus
indigebunt ea mari importabūt.
3 Q̄d si eoꝝ socios ad defectionem soli
citabimus. oportebit nos illis classe
ferre auxilium maiore ex parte
4 insulanis. Itaq; quodnam erit nos
trum bellum? qui nisi aut nauib;
superauerimus. aut p̄uent⁹ unde
classem alunt preripuerim⁹ plura
5 de n̄ris simus destructuri. quanq̄
ne deponere quidem bellum postea
fuit decorum. presertim si illius mo
uendi nos potius auctores fuisse
6 uideamur. Neq; ū spe illa subleuē

mur cito debellandi si agrum eoꝝ
peruastemus. cum timeam magis
ne bellum liberis n̄ris relinquamus.
Neq; credibile est athenienses eos
spirit⁹ habent ut aut p̄p agrū uas
tatum inducantur ad seruiendū
aut bello perterreantur tanq̄ inex
82 perti bellandi. Neq; rursus ita desi
pio ut uos iubeam sinere ab illis le
di socios uestros nec castigare in
sidiantes. sed nondum ad arma p̄
rumpere ueꝝ mittere ad eos expos
tulatum. neq; bellum ualde osten
dentes. neq; tanq̄ sine bello talia p̄
missuri. Et interea n̄ra ipsoꝝ appa
rare. socioꝝ p̄uentu. tum grecoꝝ
tum barbaroꝝ sicunde uirium a
liquid uel ad classem uel ad rem
pecuniariam asciscemus. Extra
inuidiam est quibuscūque tendun
tur insidie quemadmodum nobis
ab atheniensibus eos asciscendis
non grecis modo ueꝝ et̄ barbaris
saluti eoꝝ consulere. Et tamen e
n̄ris rebus copie suppeditabunt.
2 Q̄d si legatos n̄ros exaudierint op
timum fuit. Sin minus duoꝝ tri
umue annoꝝ spacio nos iam meli⁹
3 muniti bellum illis inferemus qui
cernentes iam n̄rm apparatum e
umq; congruere cum uerbis qb⁹
ista significauimus magis conce
dant utique illesum adhuc agru
habentes et de bonis presentibus
nondum ab hoste corruptis deli
4 berantes. Nihil enim aliud ipsoꝝ
agrum putetis ēē q̄ obsidem cū
eum optinent atq; eo magis quo
melius excolitur. cui q̄plurimum
parcere debemus. nec ad desperati

onem compulsos, illos inexpugna
5 biles reddere. Si enim nondum ap
parati, socioꝝ accusationib; induc
ti eum uastemus: uidete ne defor
mius atq; damnosius Peloponeso
6 consulamus. quoniam accusatio
nes & publice & priuatę extingui
possunt: bellum autẽ quod p̄uatoꝝ
causa sumitur ab uniuersis, incer
tum quonam sit euasurum, non
83 facile deponitur cum decore. Qđ
nemini uideatur ignauię dandum
multas urbes aduersus unam non
2 continuo suscipere: sunt & illis
sui socii non pauciores q̃ nobis, &
ii stipendiarii. et bellum fere nõ
magis stat opę armoꝝ q̃ sumptib;
per quos utilia sunt arma, p̄ser
tim hominib; mediterraneis adũ
3 sus maritimos. Quare demus ope
ram prius ut suppetant sumpt⁹
non socioꝝ uerbis efferamur, qui
certe ut plus cause in utrã partẽ
res cadet habebimus: ita per qui
etem utro sit res casura ꝓuidebi
84 mus. Nec uos tarditatis atq; cũc
tationis quam in nobis maxime
reprehendunt, pudeat. Nam &
ꝓperando ad bellum, serius illud
finietis quod imparati adieritis.
& quia nrã ciuitas semper extitit
2 libera et gloriosissima, potest ista
cunctatio precipue uideri ger
mana nrẽ grauitatis. Propter
hanc enim soli nos neq; ꝓsperis
superbimus, et aduersis minus q̃
ceteri consternamur: neq; lau
dib; nos incitantium erigimur
uoluptate ad capessenda difficiliora
q̃ nobis uideantur: neq; si quis ac

cusationibus exacuit, idcirco ma
gis ad assentiendum inducimur. pp̄ 3
modestiam bellaces & iidem circũ
specti. bellaces quidem, quia modes
tię uerecundia particeps est, uere
cundię rursus prestantia animi.
circũspecti ũ. q edocti sumus, in
doctioꝝ esse leges contemnere: mo
destiusq; uel cum difficultate illis
optemperare q̃ sine hac non optem
perare. Neq; in hoc sumus ualde
solertes ut apparatum hostilem
speciosa sed inutili oratione uitu
peremus: et bellum mox nõ ꝑinde
ipso opere ineamus, sed ut sentia
mus cogitationes hominum non
longinquoꝝ proximas ẽẽ nostris
nec fortuitos cas⁹ sub orationem
uenire. Tanq̃ aduẽsus hostem recto 4
consilio utentem, nos factis semꝑ
instruamur, nequaq̃ spem haben
tes ex illo tanq̃ peccaturo, sed quẽ
admodum ipsi nos diligenter sibi
ꝓuisuro. Neq; debemus arbitrari
inter hominem et hominem mag
nopere differre: sed illum ẽẽ pre
stantissimum qui in reb; necessa
riis maxime eruditur. Hec igitur 85
instituta que nobis nr̃i maiores
tradiderunt, queq; ipsi tenentes
perpetuo ꝓfecimus, ne omittam⁹,
neue breui momento temporis
adducamur ad consultandum de
multoꝝ capitibus, de multis pe
cuniis, de multis urbibus, de glo
ria, sed per ocium id agamus qđ
nobis pp̄ potentiam preter ceteros
agere licet. Mittite ad athenienses 2
de Potidea, mittite de aliis expostu
latum quibus illatam iniuriam socii

aiunt. eo quidem magis q̄ iudici
o se offerunt. quod qui faciunt ad
uersus eos tanq̄ iniuriam inferentes
iure legitimum non est. Et nihilo
minus bellum apparate. hec faci
entes & preclarissime consulueri
tis & hostem maxime terrueritis.

3 Et Archidamus quidem ita locutu᷒
est. Procedens autem ultimo loco
Sthenelaidas qui tunc unus erat
ex ephoris hoc est tribunis plebi᷒
sic apud Lacedemonios inquit.

Oratio Sthenelaide ephori id est
tribuni pleb̄ dicta more laconico.

86 VERBA que athenienses mlta
fecerunt equidem non in
telligo. Nam seipos maiorem in
modum iactauerunt. nihil sane
refellentes se non intulisse iniu
riam sociis nr̄is atq; Peloponneso.
qui & si contra Medos tunc boni
fuerunt. nunc q̄ erga nos mali
sunt. duplici sunt digni supplicio

2 mali ex bonis effecti. Nos autē
nr̄i similes quales tunc tales nūc
sumus. Qui si sapimus, socios nr̄os
non habebimus contemptui affec
tos iniuria. nec eos ultum ire dif
feremus cum ipoꝝ non differat

3 iniuria. Nam aliis quidem suppe
ditat multitudo pecuniaꝝ, naui
um equoꝝ. at nobis strenui socii
haud digni quos atheniensib; ꝓda
mus. nec quoꝝ causa iudiciis di
cutiatur et uerbis cum non sint
ipsi uerbis lesi. sed uindicet ma

4 ture atq; omni conatu. Neq; nos
quisq̄ lacessitos iniuria doceat q̄
nam modo consultare conueniat.
eis conuenit potius diu consul

tare qui sunt illaturi iniuriā. Qua 5
de re lacedemonii e dignitate Spar
tana bellum decernite. nec Atheni
enses sinatis effici maiores. nec so
cios a nobis ꝓditos ēē. sed diis ducib᷒
bellum inferamus iniuriam infe
rentibus. ~ Hec locutus cū ēēt 87
ephorus rem ad suffragia retulit
in concionem lacedemonioꝝ. ac 2
negauit clamore enim nō calculis
dant lacedemonii suffragia. dig
noscere se clamor uter maior ēēt.
sed uolens eos aperte sententiam
declarantes ad sumendum bellum
promores ēē inquit. cui uestꝝ ui
dentur lacedemonii rupta federa
et athenienses iniurii ēē, surgat in
locum illum, ostendens eis certū
locum. cui non uidentur in alterū.
Illi transeuntes cum altrinsecus 3
steterunt multo plures fuere qb᷒
federa rupta uiderentur. Accitisq; 4
sociis dixerunt sibi quidem uide
ri iniuste agere athenienses uelle
tamen hortari socios omnes ad dan
da suffragia ut cōmuni consilio
bellum si uideatur gerant. Et illi 5
quidem confectis his domū abiere.
Et post eos legati athenienses cū
responsum retulissent de iis quoꝝ
gratia uenerant. Hoc autē plebis 6
scitum federa ēē rupta factum ē
quartodecimo anno q̄ tricennalia
sunt inita federa euboicum bellū
secuta. Enimuero decreuerunt 88
Lacedemonii federa rupta ēē et
bello uindicanda. non tā inducti
socioꝝ uerbis q̄ metu ne atheni
enses potentiores fierent quibus
cernerent iam plurimum grecie

89 subiectum esse. Nam athenienses hunc in modum ad eas res venerunt
2 in quibus aucti sunt. Postea quam medi ex europa decesserunt navali pariter ac pedestri pugna a grecis victi et eorum qui mari effugerant apud Micalem absumpti sunt. Leotychides lacedemoniorum rex, grecorum qui apud Mycalem erant dux abiit domum habens qui ex peloponneso erant socios. Athenienses vero sociique ex Jonia et hellesponto qui iam a rege defecerant perstando sestum a Medis in sessa oppugnarunt ibique hibernantes ceperunt barbaris dilapsis. post quod omnes fere in urbes rediere
3 navigantes ex hellesponto. Athenienses simulac eis barbari ex regione cesserunt, publice ubi deposuerant recipiunt liberos, uxores et que superaerat rem familiarem: urbemque excitare edificiis parant ac muris. Ambitus enim parum extabat. domus plereque conciderant: pauce in quibus mansérant primores persarum incolumes
90 erant. Quod futurum intelligentes lacedemonii, venere legati quibus quedam voluptati fuerunt cernentibus neque se neque alium quenquam muros habentem. hoc autem molestum utique sociis exacuentibus qui timerent tum navium copiam quanta non antea fuisset tum auc
2 tam in bello Medico audaciam. Postularunt itaque ab eis ne muros reficerent sed potius omnium extra peloponnesum urbium quecunque starent ambitus demolirentur. Quid vellent ac suspicarentur non patefacientes illi quidem atheniensibus, pretendentes tamen ne barbarus si rursus rediret haberet unde ex tuto sicut modo ex thebis procederet, peloponnesum omnibus receptaculum
3 idoneum ac tutamen esse. Athenienses talia locutos Lacedemonios confestim dimittunt cum se missuros illuc de hac re legatos respondisset Themistoclis consilio. Is iussit ut se quamprimum Lacedemona mitterent legatum socios qui eligendi essent non subito sed eos tamdiu detinerent usquedum muros ad iustam altitudinem excitassent, unde commode saltem pugnari posset, omnibus prorsus qui in urbe essent adiuvantibus et ipsis et uxoribus et liberis, nulli parcentes neque privato neque publico hedificio unde aliqua in id opus utilitas foret, sed omnia
4 diruentes. Hec cum docuisset significassetque alia que illic esset acturus discessit: cumque lacedemona
5 venisset non adiit magistratus sed multa pretendebat ac causabatur: quotiensque aliquis questorum interrogaret cur in senatum non prodiret expectationem sociorum excusabat occupatione enim eos aliqua distineri: sperare se tamen propediem venturos et mirari nondum adesse.
91 Que audientes ei propter amicitiam acquiescebant. Cum autem alii venitarent aperteque coarguerent muros fieri, atque adeo iam sublimes esse non habebant unde non crederet.
2 Quod sentiens Themistocles, iubet eos potius quam verbis seducantur certos

ex seipsis mittere qui rem fideliter
3 exploratam renuntient. Illis mit-
tentibus quosdam e suis et ipse clam
per nuntium athenienses admonet
ut eos qui mitterentur a Lacede-
moniis retineant. idque quam minime
aperte. nec prius dimittant quam se
iterum receperint. Et iam college
eius venerant habronychus lysi-
dis et Aristides lysimachi filius:
nuntiantes iam iustam habere al-
titudinem murum. Timuerat enim
ne non a lacedemoniis ubi rem pla-
ne rescissent amplius dimitteretur.
4 Athenienses ut iussi erant legatos
retinent. Et Themistocles tunc de-
mum adiens Lacedemonios palam
inquit urbem suam iam muris pre-
ditam esse. ita ut idonea sit ad eos
qui incolunt tutandos. quod si illuc
velint Lacedemonii sociive legati-
onem mittere. missuros in posterum
tamquam ad eos qui dignoscant que
sibi conducant queque e republica
5 sint. Nam cum antiquius fuit ipsis
visum urbem deserere navesque con-
scendere. ostendisse se sine eis hoc
scire audere et quecumque cum eis-
dem consultare. ea nullo postea de-
6 creto fuisse patefacta. Nunc autem
videri sibi antiquius urbem suam
muros habere. idque et privatim civi-
bus et universis sociis conducibilius
7 fore. Neque enim fieri posse ut ab in-
equali facultate equaliter ac simi-
liter in medium consulatur. Itaque
oportere aut omnes civitates con-
federatas carere muris. aut eos sen-
92 tire hos quoque recte factos esse. His
auditis lacedemonii indignationem

in athenienses non illi quidem pre se
tulerunt. Non enim ut vetarent
sed ut quodammodo in commune con-
silium darent legationem miserant.
presertim adhuc propensi in amorem
atheniensium propter singulare illorum ad-
versus Medos studium. Tamen quod hec
eos spes frustrata esset tacite infensi
erant. Ita utrorumque legati citra in-
cusationem domum reverterunt.
93 Atque hunc in modum athenienses
urbem exiguum intra tempus mu-
2 ro cinxerunt. Et indicio est et nunc
ipsa structura properato fuisse factam.
Nam fundamenta plurifariorum la-
pidum et alicubi non coagmenta-
torum iacta sunt. atque ut quoque offere-
bantur saxa multa etiam ex monumen-
tis elaborataque sunt congesta. Maior
enim murus quam pro magnitudine
civitatis ducebatur. eaque propter omnia
moventes labori pariter incumbebant.
3 Persuasit preterea Themistocles re-
liqua pirei ambitum iam antea incho-
ata quo anno ipse atheniensibus prefu-
isset. existimans tum ipsum locum
commodiorem fore tres suapte natura
portus habentem. tum cives fieri
nauticos magnopere proficere ad po-
4 tentiam ampliandam. Quippe primus
ausus est dicere mari resisti posse. sta-
5 timque moliri cepit. Cuius consilio
athenienses extruxere murum circum
pirea qui nunc quoque demonstratur
eius latitudinis ut per eum duo o
plaustra lapides comportantia e re-
gione preterirent. Intus neque frusta
lapidum inerant neque lutum. sed
saxa grandia ad normam incisa
coagmentataque et que exteriora

erant, ferro inuicem plumboque fer
ruminata. Altitudo fere dimidio
tenus absoluta est eius quod ille
6 destinauerat: destinauerat enim ut
celsitudo ipsa latitudoque arceret
hostiles incursus paucorum hominum
eorumque imbecillissimorum suffectura
custodia: ceteri autem naues con
7 scenderent. Nam in rem nauticam
precipue incumbebat: intelligens ut
mea fert opinio regiarum copiarum
aduentum mari quam terra uehemen
tiorem futurum, ac piream magis quam
superiorem urbem expedire. Adeo
sepenumero athenienses est adhor
tatus si quando a terra urgerentur
ut in hunc descenderent, omnibus
8 que re nauali resisterent. Et athe
nienses quidem ad hunc modum
cum alia muniuerunt, tum murum
extruxerunt statim a discessu medorum.

94 Pausanias namque lacedemonius Cle
ombroti filius grecorum dux cum
uiginti nauibus ex peloponneso
dimissus est: quem comitate sunt
triginta atheniensium naues, et
2 alie sociorum permulte: ingressique
hostiliter cyprum, multa eius op
pida subegerunt. Deinde profecti
sunt Byzantium a Medis occupa
95 tum obsederunt hoc duce. Quo
iam facto imperiosiore cum alii
greci, tum precipue Iones ac qui
cunque recens regio dominatu libe
rati erant offendebantur. Itaque
aditis atheniensibus postularunt,
ut pro necessitudine que inter eos
esset se duces ipsis preberent, nec
Pausaniam uiolenter agere sine
2 rent. Athenienses hec uerba ap
probantes, perspiciebant tanquam uolun
tatem eorum non neglecturi ubi ce
tera constituissent quemadmodum
sibi optime uideretur. Interea la 3
cedemonii Pausaniam accersunt
de iis cogniturum que audissent. Et
enim multa eius iniustitia a gre
cis aduenientibus deferebatur: potiusque
eum uideri tyrannum agere quam du
cem. Euenitque ut eodem tempore 4
ille accerseretur, et ipsius odio socii
ad Athenienses transirent preterquam
ex peloponneso milites. Reuersus 5
lacedemona nonnullarum priuatim
iniuriarum conuincebatur: maximis
autem criminibus absoluebatur. Insi
mulatus est autem non in postre
mis quod cum Medis sentiret, et uide
batur manifestissimum esse. Nec ob 6
id eum amplius pro duce miserunt,
sed dorcen, cumque eo alios quosdam
non magnum exercitum habentes:
qui cum ad ipsos solutum non de
ferrent imperium socii re cognita
abierunt. Postque eos Lacedemonii 7
nullos sibi mittendos esse censuerunt
ueriti ne ii quos mitterent sibi de
teriores fierent: id quod in Pausa
nia perspexerant. Eo quidem magis
quod et defungi Medico bello cuperent
et existimarent Athenienses tum
satis idoneos duces esse, tum sibi ut
illo tempore amicos. Accepta hac 96
ratione athenienses principatu, li
bentibus propter odium Pausanie sociis
statuerunt quas pecunias, quasque
naues equum esset prebere ciuita
tes ad regium bellum, per speciem
reddende calamitatis quam passi
erant, uexandis inuicem bello regis

2 ꝓuincus. Tunc primum greciera
ru prefecti sunt instituti ab athe
niensibus qui tributum reciperent.
S ic enim appellata est pecuniaꝝ
collatio. primumq; tributum in
stitutum quadringentoꝝ sexagin
ta talentoꝝ. fuitq; eoꝝ erarium
delos, quo in templo cetus fiebant.
97 ac duces inter initia ex sociis erant
qui suis legib; uiuerent et ex pu
blicis concilijs consultarent. Huc
usque peruentum est bello et reꝝ
gerendaꝝ studio inter hoc et me
dicum bellum que ipsi gesserunt
cum barbaro. cumq; sociis nouas
res molientib;, et eos peloponenses
qui in omni re semper intercede
2 bant. Scripsi autem ea, ab institu
to sermone egressus ob id q ab i
omnib; qui ante me fuerunt lo
cus hic ptermissus est, scribentib'
aut res ante medicum bellum ges
tas, aut ipsum bellum medicum.
quoꝝ hellanicus qui ista attigit
in attica historia et breuiter me
minit neq; digestis sane tẽporib'.
P reterea q principatus atheniensi
um quemadmodum sit constitut'
98 demonstratur. Primum quidem
eionem, que est ad strymonẽ me
dis tenentib; expugnauerũt diri
pueruntq; duce cimone Miltiadis
2 filio. Dehinc Scyrum in egeo insu
lam, quam incolebant dolopes di
3 ripuerunt ipsiq; coluerunt. Fuit
eis et cum Carystiis sine aliis Eubo
iis bellum, tandemq; in deditionẽ
4 redegerunt. Post hec cum Naxiis
qui defecerant bellum gesserunt,
oppugnandoq; eos subegerũt. Pri
ma hec sociaꝝ ciuitatum pter con
stitutum in seruitutem redacta ẽ.
Mox et alie, ut queque continge
99 bat. Defectionis autẽ cause cum
alie fuerunt, tum uel pcipue tri
butoꝝ ut causabantur penuria
nauiumq; et siquis in militia de
sertor extitisset. Nam exacte age
bant athenienses, erantq; acerbi in
adigendis hominib; erumnaꝝ in
2 suetis easq; recusantib;, et alioquin
non iam ea qua consueuerant co
mitate imperabant. neq; ex equo
militabant, quippe qui facile pos
sent eos subigere qui defecissent,
cuius rei causa illi ipsi extiterant
3 socii. Nam pp hanc militandi pi
gritiam plerique ne domo abessent
constituerunt nauium loco pro por
tione pecuniam soluere. Ex qua
solutione, atheniensium quidem
res naualis adaucta est. ipsi u cũ
desciscebant, bellum et imparati
100 et inopes suscipiebant. Comise
runt post hec athenienses sociiq;
cum Medis prelium, et pedestre
ad flumen eurymedontem in pã
phylia et nauale. atq; in utroque
et eodem die uicerunt. duce ci
mone Miltiadis filio, captis corrup
tisq; omnib; ad ducentas phenicũ
2 triremibus. Aliquantoq; post tpe
contigit ut ab eis deficerent Tha
sii indignatione contracta ob em
poria que in aduersa thracia cũ
aliaꝝ reꝝ tum metalli ab illis fie
bant. Athenienses eo nauib; pfec
ti thasios pugna nauali uicerũt.
3 in terramq; descenderunt. missis
quoq; sub idem tempus ad Stry

mona decem milibus colonoꝝ tū
suoꝝ tum socialium tanq̃ uolentes
habitare oppidum quod hedoni
tenebant tunc decemuias nunc
amphipolim appellatum illo quidē
potiti sunt. Sed ꝓgressi in mediter
ranea thracie ab ipsis thracib; quib'
infestum erat id oppidum si incole
retur apud dramiscum hedonicū
101 omnes sunt interempti. Thasii uͦ
prelio uicti et obsessi lacedemoni
os in auxilium uocauerunt hortā
tes ut ad se tutandos atticam inua
2 derent. Quod se facturos illi clam
atheniensib; receperunt ac fecissent
nisi ꝓhibiti terremotu fuissent q̃
tempore & mancipia & ex finiti
mis Thuriate Ethee(sq;) Ithomē au
fugerunt. Erant autē mancipioꝝ
pleraque ab antiquis illis Messenii(s)
tunc in captiuitatem ductis oriun
da eoq; Messenii omnes uocabant(ur).
3 Itaq; aduersus eos qui Ithome erāt
bellum suscepere lacedemonii. Tha
sii tertio q̃ oppugnari cepti sunt
anno atheniensibus sese dedidert
muris dirutis nauibus traditis pe
cuniis in presentiaꝝ quidem q̃nte
pendi debebant solui iussis in pos
terum reliquis relicta eis continen
102 te ac metallo. Lacedemonii bello
quod gerebant cum iis qui erant
Ithome in longum eunte euocart
cum alios socios tum uͦ athenien
ses prout & ierunt Cimone duce
2 non exiguis cum copiis. Ob id aut
maxime euocati q' precipui uide
bantur ēē in pugna murali q'q;
constabat diutina in obsidione
ista re opus ēē atq; ita ui oppidū
capi posse. Quod & fuisset ueꝝ ex 3
hac primum expeditione inter la
cedemonios athenienses(q;) dissensio
palam facta ē. Lacedemonii enim
cum ui oppidum non caperent re
formidarunt atheniensium tum
audaciam tum ad res nouandas
animum simul(q;) suspicantes ne
quid peregrini si permanerent ab
iis qui Ithome erant solicitati noui
molirentur solos omnium socioꝝ
dimiserunt dissimulata suspicione
tantum negantes se illoꝝ opera am
plius egere. Athenienses haud nesci 4
entes non se meliore causa missos fi
eri sed suspicione aliqua grauiter
acceperunt nec ita de lacedemonii(s)
meritos se ēē existimantes ut ista
paterentur cum primum reuersi
sunt societatem soluerunt cum la
cedemoniis Medico bello contractā
inieruntq; eam cum argiuis illoꝝ
hostibus et inter utrosque adu̾sus
thessalos quoq; ictum ē fedus. Porro **103**
ii qui intra Ithomem erant decimo
demum anno cum iam impares es
sent oppugnantib; acceperunt a la
cedemoniis oblatam conditionem
ne cum ex peloponeso fide publica
excessissent ulterius ipsis regressus
esset si quis deprehenderetur seruu(s)
fieret capientis. Erat autē redditū 2
Lacedemoniis oraculum quoddam
pythium anteq̃ supplex iouis Itho
mita abeat. Exeuntes eos unacum 3
liberis et uxoribus athenienses odio
iam Lacedemonioꝝ exceperunt et
in naupacto quam nuper infessam
a locris ozolis ceperunt collocauert.
Megarenses quoq; a Lacedemoniis 4

ad athen

ad athenienses defecerunt qa co
rinthiis de terminis contendentes
bello uicti essent. Tenueruntq; athe
nienses Megara et fontes: ingentes
q; extruxerunt megarensibus mu
ros ab urbe ad Niseam: eosq; ipsi tu
ebantur. Vnde primum corinthiis
non mediocre in athenienses odiu
104 conflatum est. Inarus aute libyus
Psammitichi filius libyorum rex qui
sunt egypto finitimi ex urbe Ma
ria que est super pharum pfectus
effecit ut ad se pleraque egyptus
ab rege Artaxerxe deficeret. mox
q; athenienses ad belli societatem
2 ascuit: tunc forte apud Cyprum
in expeditione agentes ducentis
cum nauibus tum suis tum sociorum.
Illi relicta Cypro se illuc contulert
et a mari in nilum nauigantes flu
mine ipso et duab; Memphidis
partib; potiti sunt. ad tertiam q
uocatur albus murus cum iis bel
labant qui intus erant Medis Per
sisq; qui eo refugerant et egyptiis
qui cum aliis non rebellauerant.
105 Item egressi nauibus athenienses in
Halias cum corinthiis epidauriis
q; comissa pugna a corinthiis uic
ti sunt. Posteaq; ad Cecryphaleam
nauali cum peloponensib; prelio
2 uicerunt. Moto aute post hec ad
uisus Eginetas bello ingens int hos
ad Eginam extitit pugna naualis
cum suis utrosque sociis: uictoria
q; penes athenienses fuit: captis hos
tium septuaginta nauib; qui egres
si in terram urbem oppugnare ce
perunt duce Leocrate Stribi filio.
3 Peloponenses dehinc Eginetas asse
rere uolentes trecentis primu ar
matis corinthiorum epidaureorumq;
Eginam auxilio transmissis, pmon
toria Gerance occupant. Necnon
Corinthii cum sociis in agrum Me
garicum descenderunt existiman
tes non futuros pares athenienses
tutandis megarensib; absente tum
apud Eginam tum apud egyptum
exercitu et si hos tutari uelint ab
4 Egina decessuros. Athenienses ex
ercitum quidem ab Egina non ab
duxerunt: sed qui reliqui erant ex
ciuitate uel puectioris uel ineun
tis etatis duce Myronida Megara
5 profecti sunt: pugnaq; comissa cu
corinthiis equo marte discessum
est: utrisque in ea re non peius ac
6 tum ee secum existimantib; Athe
nienses tamen ut qui uicissent ma
gis abeuntib; corinthiis tropheu
statuerunt. Corinthii male accep
ti a seniorib; suis qui in urbe erat
post duodecim ferme dies instruc
ti uenerunt e regioneq; tropheum
& ipsi statuerunt tanq uictores.
At u athenienses e Megara cum uo
ciferatione pcurrentes eos quide
qui tropheum sistebant intereme
runt: cum ceteris aute congressi
106 superarunt. illi superati abierunt.
quorum pars quedam non exigua
rapide fugiens cum itinere deer
rarent incidit in priuati cuiusdam
predium magna fossa intercedente
2 te imperuium. Quo cognito Athe
nienses oppositis a fronte armatis
eos abire phibuerunt: circudatas
leui armatura omnes qui introie
rant lapidauerunt: que plaga co

tinthiis ingens fuit. Cetera turba
expeditionis domum eis reuisa ē.
107 Circa illa tempora et athenienses i-
orsi erant longos ad mare muros
extruere, alterum phalerum, al-
2 terum pirea uersus. et phocenses
in expeditione agebant contra
dores lacedemonioꝝ metropolī.
Bion. Cytinon. Erineon. cūq; unū
ex his oppidis cepissent, lacedemo
nii duce Nicomede Cleombroti
filio pro Plistianacte Pausanie re
gis filio adhuc puero auxilium do
ribus tulerunt cum mille quingen
tis armatis sui corporis socioꝝq;
decem milibus. urbeq; in deditio
nem a phocensib; recepta reuerte
3 bantur. quos mari si consilium ei
esset per sinum crisseum transmit
tere athenienses p̄ternauigantes
phibituri erant. Nam p geraniā
haud tutum sibi transitum puta
bant, tenentib; megara et fontes
atheniensib; difficilem alioquin
ad transeundum, et semper athe
niensium presidio infestam, et q̄
senserant se ab illis phibitum iri.
4 Visum ē itaq; eis apud Boetios subsis
tendo dispicere quonam modo tu
tissimi transirent. nonnullis etiā
atheniensium ipsos clam inducen
tibus, qui sperabant democratiam
idest statum popularem tolli pos
5 se, et muros qui edificabant. Adū
sus hos pdierunt omnes cuiuscūq;
erant athenienses, et argiuoꝝ mille,
exq; omnib; fere aliis sociis nume
6 ro quatuordecim milia, tum rati
hostem nescire qua abiret, tū sus
picati illum tendere ad subuersio
nem democratie. Accesserunt q̄q; 7
ad athenienses ex iure cōmilitii
equites Thessaloꝝ qui tamen in re
agenda ad lacedemonios transiert.
108 Cōmisso apud Tanagram Boetie p̄
lio lacedemonii sociiq; uicerunt,
et utrinq; ingens facta est strages.
2 Et lacedemonii agrum megarense
ingressi, cesisq; arborib; retro per Ge
raniam et Isthmum domum redie
runt. Athenienses altero et sexage
simo a pugna die exercitum in bo
etios duxerunt duce Myronida
3 et prelio in arbustis inito, Boetios
uicerunt, Boetiaq; plaga ac phoci
de potiti sunt, murosq; Tanagrensi
um demoliti et Locrensium opun
tioꝝ locupletissimos centum uiros
obsides in acceperunt. suosq; ipoꝝ
4 longos muros absoluerunt. Post
hec Egynete ad athenienses deditio
nem fecerunt, deiectis muris, tradi
tis nauibus, imposito in posterum
5 tributo. Ad hec circūuecti pelopō
nesum Athenienses duce Tolmida
Tolmei filio, lacedemonioꝝ naua
lia incenderunt. Chalcidem corin
thioꝝ oppidum ceperunt. Sicyo
nios in ipō in terram egressu cōn
109 gressi uicerunt. Adhuc apud egyp
tum manentib; atheniensib; illis
atq; sociis quib; et ipsis multifaria
2 bella contigerunt. Iam primum
ubi potiti sunt egypto athenienses
misit rex lacedemona cum pecu
niis Megabazum Zopiri filium ui
rum persam cum ingenti exercitū
genere persam. ut peloponensib'
pecunia persuasis atticam inuaden
tib; sūmouerēt ab egypto atheni

3 enses. Quod ubi parum procedit frus-
traq; pecunia absumpta, quod reli-
quum erat Megabazus rursus in
asiam retulit. mittit Megabazum
Zopyri filium. uirum persam cum
4 ingenti exercitu. qui terrestri pro-
fectus itinere, egyptios ac socios
prelio uincit. ex memphide gre-
cos eicit. ad extremum in prosopi-
de insula concludit. ibiq; annum
solidum ac dimidiatum obsidet
usquedum auersa alio aqua sicca-
tisq; alueis naues in sicco siderent
et ex magna parte insulam facerēt
continentem. quam cum pedita-
110 tu transgressus cepit. Ita res grecorum
sex annis bello gesto perierūt. pau-
ciq; ex multis peragrata libya Cyre-
nem peruenientes incolumes fue-
2 re. plerisque absumptis. atq; iterum
egyptus regis ditioni concessit. preter
Amyrteum in palustrib; regnantē.
Hunc propter uastitatem saltus palustris
expugnare nequierunt. cum pre-
sertim egyptiorum pugnacissimi sint
3 saltum illum incolentes. Inarus
tamen libyorum rex harum omnium
in egypto rerum auctor per proditionē
4 captus in crucem actus est. Athe-
niensiumq; atq; aliorum sociorum quin-
quaginta triremes que successure
in egyptum nauigabant appulse
sunt ad Mendesium unum e Nili
cornib; ignare prorsus rerum gestarum.
Quas a terra aggressus peditatus et
a mari phenicum classis plerasq;
absumpserunt. paucioribus fuga
retro elapsis. Hunc fecit exitum
ingens illa atheniensium sociorumq;
111 in Egyptum expeditio. Ex Thessa-

lia ab Oreste item Echecratide fi-
lio ex Thessalia Thessalum regem fu-
giente, persuasi athenienses ut ipsum
reducerent. assumptis Boetiis Pho-
censibusq; sociis in expeditionem
aduersus Pharsalum Thessalie ierūt
et terra quidem potiti eatenus te-
nebant quatenus non multum pro-
cedendo sub armis erant. Nam ab
equitatu Thessalorum prohibebantur.
urbem tamen non expugnarunt.
et cum nihil ex his quorum gratia expe-
ditionem sumpserant successisset
eis. infecto negocio reuersi sunt. Ores-
tem secum habentes. Nec diu post 2
hec mille athenienses conscensis
nauibus que ad fontes erant. te-
nebant autē ipsi fontes in sicyo-
nem nauigauerunt duce Pericle
xantippi filio. egressiq; in terram
eos qui congressi sunt sicyonum
pugna superauerunt. Statimq; 3
assumptis Acheis transmissa Acar-
nania ad Eniadas in expeditionē
ierunt. obsessoq; sed non expugna-
to oppido domum redierūt. Postea 112
cum iam triennalia federa transis-
sent. inita sunt inter peloponen-
ses Atheniensesq; quinquennalia.
Et cum grecum bellum sustinerent 2
athenienses. Cypro tamen arma
intulerunt cum ducentis tum suis
tum sociorum nauibus duce Cimone.
Ex quibus in egyptum sexaginta 3
profecte sunt. uocatu Amyrtei sal-
tuum regis. cetere Citium obside-
bant. Verum Cimone uita defunc- 4
to fameq; exorta profecti a Citio
tenentesq; cursum super Salami-
nem que est in Cypro cum pheni-

cibus ac Cilicibus et nauali et pe
destri pugna certarunt et utrobiq;
uictores domum sunt reuise una
cum iis que ex hac classe ab egyp
5 to redierant. Lacedemonii post hec
bellum quod sacrum appellatur suspe
runt potitiq; templo quod ē apud
delphos delphis tradiderunt. Post
quorum discessum athenienses iterū
cum exercitu ꝓfecti delphos po
113 titiq; tradidere phocensib;. Inter
iecto deinde tempore cum Boetii
desciuissent bellum athenienses
Orchómeno Cheroneeq; et aliis
quibusdam Boetie oppidis que
rebellassent intulerunt cū mille
ex suo numero armatis aliisq; sin
gulorum sociorum duce Tolmida Tol
mei filio. captaq; Cheronea et ipo
2 sito in ea presidio cum reuerteren
tur fecerunt in eos impetum ex
Orchómeno boetiorum cumq; his Eu
boiorum exules ac locri et quicūq;
earundem partium erant uicto
resq; atheniensium alios interfe
3 cerunt alios uiuos ceperunt. Cum
quibus athenienses transegerūt
recuperatis captiuis omnem boe
4 tiam missam facere. In quam re
migrantes boetiorum ꝓfugi ceteriq;
omnes sui iterum iuris effecti sūt.
114 Neq; multo post hec Euboia ab Athe
niensib; defecit. Ad quam pericli
cum atheniensium copiis iam trās
gresso nuntiatur Megara desciuis
se presidia atheniensium a Mega
rensib; ēē cesa preter eos qui in
Niseam ꝓfugissent. defecerāt aūt
Megarenses ascitis corinthiis Sicy
oniisq; et epidauriis. Peloponenses
quoq; atticam inuasuros. Ille con
2 festim ex Euboia copias reduxit. et
peloponnenses atticam ingressi E
leusinam usque ac Trioze depopu
lati sunt duce Plistoanacte Pausa
nie regis filio Lacedemoniorum du
ce nec ulterius ꝓgressi domū re
3 diere. Et athenienses iterum Pericle
duce transgressi Euboiam omnem
subegerunt eamq; pactionib; cōpo
suerunt preterq̄ hestieas unde eiec
tis incolis ipsi eam sibi terram ha
115 buerunt. Reuersi ex euboia non
ita multo post federa cum Lacede
moniis sociisq; tricennalia ꝑcusse
runt redditis Pisea fontib; Troize
Achaia (hec enim de Peloponensib'
2 tenebant athenienses. Sexto autē
anno cum excitatum ēēt inter Sa
mios ob Pirenem et Milesios bellū
cum iam forent impares bello Mi
lesii Athenas ꝓfecti in Samios inuec
ti sunt cum assensu quorundā ex
ipsa Samo priuatorum hominū no
uarum rerum in re publica cupidorum.
3 Ex quo ꝓfecti Samum athenienses
cum quadraginta nauib; statū po
pularem constituerunt sumptis ob
sidibus quinquaginta Samiorum li
beris totidemq; uiris quos apud
Lemnum deposuerunt et presidio
4 imposito abierunt. Ex Samiis autē
(aliquot enim fuerunt qui nō ꝑsti
terant sed in continentē ꝓfugerat
ex composito cum potentissimis
ciuitatis et societate inita cū Pis
suthne hystaspi filio qui sardibus
tunc preerat coactis septingentis
auxiliariis noctu in Samum trans
5 miserunt. Et primum aggressi po

pulum multitudinis uictores exti
terunt. Deinde obsidibus suis ex le
no subtractis rebellarunt: athenien
siumq; presidium ac principes quos
penes se habebant Pissuthno dona
uerunt: expeditionem et in Miletum
confestim parantes Byzantiis q; re
116 bellionis sociis. Quod ubi acceperunt
athenienses cum sexaginta nauib'
aduersus Samum nauigarunt quarum
sedecim usi non sunt partim in Ca
riam ad impediendas phenicum na
ues. partim in Chium ad lesbum ad
euocanda auxilia iter habentibus.
Quatuor et quadraginta nauib; Pe
ricle duce cum nouem collegis ad
Tragiam insulam cum Samiorum sep
tuaginta nauib; in quarum uiginti
milites uehebantur et que cuncte
pficiscebantur a Mileto pugnarunt
2 uiceruntq;. Et cum postea eis ueni
sent auxilio Athenis quadraginta ex
chio et lesbo uigintiquinque naues
egressi in terram pugnaq; pedestri
uictores urbem obsederunt tripli
3 ci muro etiam a mari. Pericles sup
tis ex iis que superuenerant sexagi
ta nauibus quam celerrime in Cauinum
et Cariam contendit: accepto illic
nuntio naues phenicum in ipsos i
cursum tenere. Aberat enim ex Sa
mo quoq; Stesagoras cum quinque
nauibus et alii aduersus classem phe
117 nicum. Interea Samii repentina e
ruptione nauigantes castra nullis
munitionib; predita inuadunt spe
culatorias naues corrumpunt: ce
teras que obuiam uenere superant.
totoq; circa mari potiuntur quatuor
decim ferme dieb; quecumque libuit

importantes exportantesq;. Reuerso
Pericle nauibus iterum conclusi sunt
et Athenis post hec subsidio naues
aduenere cum Thucydide Agnone
et Phormione quadraginta: cum
Tlepolemo quoq; et Antide uiginti
3 ex Chio etiam et lesbo triginta. Cum
quibus Samii breue quoddam naua
le prelium fecerunt. cumq; oppug
nantibus impares essent nono sese
mense dediderunt deiectis muris
datis obsidibus traditis nauibus pe
cunias que impense essent certis tem
poribus soluturi. Conuenerunt et
Bizantii ut sicut prius imperata fa
118 cerent. Non multis iam hinc annis
posterius gesta que superius comme
morata sunt corcyrensia potideen
siaq; et quecumq; belli huius extitere
2 materia Uniuersa hec que greci
uel inter se uel aduersus barbarum i
gesserunt intra quinquaginta fer
me annos gesta sunt a discessu xer
xis ad huius initium belli. Intra quos
suum Athenienses imperium ppa
garunt et in multum potentie p
cesserunt. Quod intelligentes Lace
demonii non tamen impedimento
fuerunt nisi ad breue tempus. et
interim plerunque quieuerunt.
nequaquam celeres antehac ad bellum
capessendum nec nisi coacti non
nihil etiam intestinis phibiti bellis
priusquam Atheniensium potentia apte
augescere et eorum societatem exper
ti fuissent. Tunc non ulterius tole
randum duxerunt sed omni incum
bendum studio in hoc bellum quod
sumerent ad illorum si possent poten
3 tiam extendam. Igitur ubi statue

runt federifragos atque iniurios esse
athenienses, delphos ad deum con
sulendum miserunt, nunquid p̄
staret bellum gerere. quibus ille ut
aiunt oraculum reddidit, penes
bellantes pro uiribus uictoriam fore
seque inquit et uocatum et inuoca
119 tum auxilio futurum. Rursus
accitis sociis, rem ad consilium pla
cuit referri, nunquid bellum sume
expediret necne. Et cum uenisset
sociorum legati habereturque concili
um ceteri quidem que uoluere
dixerunt accusantes plerique athe
nienses et ut bellum fieret postu
lantes. Corinthii uero et antea prati
seperatim singulas ciuitates ut +
suffragia darent de bello mouen
do uerentes ne prius potidea eu
teretur et tunc presentes ultimo
que loco procedentes hanc orationem
habuerunt. Oratio corinthiorum
apud socios :

LAcedemonios uiri socii tamque
120 nec ipsi decreuerint bellum
gerendum iam desinamus incu
sare cum nos ad hoc ipsum congre
gandos putauerint. Debent enim
hii qui presunt sicut in ceteris
honore cunctos antecellunt sic res
priuatas equabiliter distribuen
2 tes in comune prospicere. Nos autem
quicunque ab atheniensibus disso
ciati sumus non necesse habemus
admoneri ut ab eis caueamus. sed
ii potius qui mediterranea nec ad
emporia incolunt, ut intelligant
nisi inferiora incolentibus opem fe
rant difficiliorem se fructuum per
ceptionem habituros et item dif
ficiliora subsidia que mare medi
terraneis subministrat. nec debere
eorum que dicuntur praui iudices
esse tamquam hec ad ipsos non pertineat
sed expectare si res inferius colen
tium neglexerint aliquando ca
lamitatem ad se peruenturam nec
de se nunc minus quam de aliis con
sultari. Quominus oportet eos esse 3
segnes ad bellum pro pace sumen
dum. Nam grauium quidem ho
minum est si non lacessantur in
iuria quiescere. Egregiorum autem
si lacessiti fuerint pacem bello mu
tare. eos. dem re bene gesta in con
cordiam redire. neque bellorum prospe
ritate extolli neque ex ocio pacis
uoluptate captos in pati iniuria. 3
Nam qui propter uoluptatem deses est 4
is confestim desidie sue iocundi
tate propter quam segnis est priuetur si
quieuerit. et qui frequenti suc
cessu bellorum utitur hic infida fe
rocia inflatus que sunt cogitan
da non cogitat. Multa enim male 5
consulta hostibus inconsultius agen
tibus emendata sunt. quin etiam
plura que bene consulta uidebantur
turpiter in contrarium ceciderunt
quia nemo tali opere rem exequitur
quali credulitate deliberat. sed
cum fiducia certa de futuris senti
mus: cum timore autem in actione
deficimus. At nunc et iniuriam 121
passi nos et multa habentes in A
thenienses crimina bellum confla
mus, ubi istos ulti fuerimus, in
tempore finituri. In quo nos uictores 2
fore multis de causis credibile est.
primum quod hominum numero et

rei militaris peritia precellimus.
deinde quod omnes pereque ad ea que
3 sunt imperata properamus. Classem
autem qua illi prestant supplebi
mus tum priuatis facultatib; pro
rata parte, tum ex pecunia que
in delphis est atq; olympiis. Mu
tuati namq; pecuniam possumus pe
regrinos illorum nautas maiori mer
cede conducere. Mercenarie enim
magis quam uernacule sunt athenien
sium copie. quod minus in nobis
contingit qui plus corporib; quam
4 pecuniis pollemus. Quod si uel una
nauali pugna superentur, de ipsis
actum est, ut credere oportet. Sin
resistant, et nos diutius rem nau
ticam meditabimur, superiores
illis futuri animi prestantia ubi
eo peritie peruenerimus. Quod enim
nos natura optinemus, hoc illis
nequaquam doctrina contingat. At
quo illi prestant scientia, id nobis
est exercitatione consequendum.
5 Pecunias quoque que huic rei suppe
tant conferemus. An uero durum
nobis hoc fuit ut cum illorum socii
pro sua ipsorum seruitute conferre
non recusent, nos pro inimicorum
ultione ac pro nostra salute pecuni
as erogemus, et certe ne his per illos
ereptis ob easipsas male mulcte
122 mur. Assunt preterea nobis alie
quoque belli gerendi uie. et in primis
solicitatio sociorum ad defectionem
res que illis adimat prouentus quibus
prepollent. tum regionis illorum ine
dificatio et alia que nondum quis
prospiciat. Perraro bellum eo quo
euasurum predicatur euadit. Mul
ta ipsum per sese preter ea que as
sunt comminiscitur. In quo quisquis
erecto usatur animo tutior exsistit.
quisquis irato, non minus labi con
sueuit. Cogitemus autem si forent 2
singulis nostrum de finibus ac limiti
bus cum aduersariis lites, id debere
tolerari. nunc autem Athenienses cum
ad uniuersos nos, tum ad oppidatim
subigendos ualidi sunt, ita ut nisi
et frequentes et per regiones ac ci
uitates singulas unoque consilio eis
obstiterimus, haud difficulter sint
nos seperatim agentes oppressuri.
quorum uictoriam de nobis, et si au
ditu quoque hoc triste est, tamen quisquis
audit sciat nihil plane aliud affer
re quam seruitutem. quod uel oratione 3
agitare fedum est peloponeso, ne
dum re tot urbes ab una infestari,
in quo uidemur aut merito esse
aut metu patientes degeneran
tes a maiorum gloria qui greciam li
berauerunt, quod ne ad tutandam
quidem nostram libertatem suffici
amus, sinamusque ciuitatem se ef
ficere tyrannum, cum in una ci
uitate tyrannus ut tollatur postu
lare soleamus. ignari quonam modo 4
ab his tribus maximis incommodis
eximamur: uecordia, ignauia, se
cordia. Neque tamen ut ista nomina
fugiatis, quod pretendatis excusatio
nem temeritatem deuitaueritis
plerisque perniciosam. que excu
satio quia multos decepit contrario
nomine sui accusatio cognomina
tur. Quamquam quid attinet que hac 123
tenus gesta sunt, longius quam contentus
nunc expedit reprehendere, expe

dit autem iis qui postmodum mala
passuri sunt auxilium nos ferre. q̊
niam patrium uobis est per labores
assequi uirtutes. nec mores imuta
re uos decet. qui et si nunc diuitiis
illos aliquantum atque potentia supe
ratis: tamen iniquum sit quod pau
pertate partum est, id per diuitias
perdere: decet, cum multis de cau
sis fidenter uos ire ad bellum, tum
dei responso qui se quoq; adiutorẽ
fore pollicetur, adiutrice et cetera
grecia, partim ob metum, partĩ ob
2 utilitatem. Nec ideo federa priores
rumpetis que deus ipse qui nos iu
bet bellare censet illos esse preuari
catos: sed auxilium potius federib'
ruptis feretis. Rumpunt enim fe
dera non qui resistunt inuadenti
124 bus sed qui priores inuadunt. Ex
quo undique nobiscum bene agitur
si bellum suscipimus. Quod si hec que
nos in cõmune exhortandi gratia
dicimus, certissimum ẽ rebus et
publicis et priuatis conducere, no
lite cunctari cum aliorum libertatẽ
tueri, tum uero potideatis opitulari q
sunt dores et quod olim contrari
um erat ab Ionibus obsidentur.
quoniam res non patitur amplius
expectationem, ne palam fiat nos
partim iam ledi, ceteros ne idem i
paulo post patiamur, conuentum
quidem fecisse sed ulcisci non au
2 dere. Verum uiri socii uos ad hanc
necessitatem deuenisse simulq; a
nobis que optima sunt dici exis
timantes, bellum decernite: haud
quaq̃ deterriti subita illius asperi
tate. sed pacem que ex eo diutur

na sequetur exoptantes. Nam pax
magis confirmatur ex bello. At ex
ocio non perinde periculo cares ne
3 bello lacessaris: existimantes item
ciuitatem que se in grecia tyran
num constituit equaliter consti
tui in omnes, ita ut iam aliis do
minetur aliis dominari destinet.
hanc si inuadimus subigemus et
ipsi in posterum tuto habitaturi
et grecos qui nunc seruiunt in li
bertatem uindicaturi. Et hec
125 quidem corinthii dixerunt. Lace
demonii uero auditis omnium sen
tentiis calculos cunctis qui ade
rant sociis intulerunt, gradatim
a maxima ad minimam quanque
ciuitatem. et ille frequentes de
bello sumendo dedere suffragia.
2 Ceterum non erat in procinctu exe
qui quod decreuissent utpote im
paratis. Quapropter uisum est singulos
conferre que expedirent, nec in
tercedere dilationem. In quo ne
cessariarum rerum apparatu non ẽ
annus insumptus, et si paulo minus
donec sumpto palam bello atticã
126 inuaderent. Hoc interim tempore
legatos ad athenienses mittunt
crimina obiicientes, ut quam excusa
tissime bellum illis inferretur, nisi
2 dicto audientes essent, primum
iubendo tolli dei piaculum. Quod
3 quidem tale erat. Cylon quidam
atheniensis fuit uir uetuste nobi
litatis ac potens et qui in olympia
uicisset. huic in matrimonium
accepta Theagenis Megarensis fi
4 lia tunc Megarensium tyranni, apud
delphos oraculum deus reddidit,

quando maximum foret festum
iouis occuparet arcem athenarum.
5 Is acceptis a Theagene copiis per
suasisque amicis ubi aduenere in pe
loponneso olympia, arcem urbis
occupauit tamquam tyrannum acturus
illud esse maximum festum iouis in
terpretatus et sibi qui uicisset oly
6 pia nonnihil conuenire. An uero
in attica an uspiam alibi maximum
festum diceretur, necdum ille con
siderauerat, nec oraculum declara
uerat. Siquidem sunt apud Athe
nienses quoque dialia maximus di
es festus que iouis Milichii uocan
tur extra urbem: ubi totius popu
li conuentu plerique non ueras
uictimas immolant sed commode as
simulatas. Credens itaque Cylon se
recte sentire, opus aggressus est.
7 Quo cognito athenienses ex agris con
currunt uniuersi ad hos coercendos
8 obsessosque oppugnant. Sed diuti
na obsidione affecti magna ex
parte discessere delegata nouem
principibus custodia et permisso
quod optimum censerent esse agen
di arbitrio. Tunc hi nouem prin
cipes multa sane ad rem publicam
9 pertinentia administrarunt. At
ii qui cum Cylone obsidebantur
misere habebant aque et cibo de
10 fecti. Et ipse quidem Cylon eiusque
frater fecerunt clam fugam. ceteri
uero fame consumpti, nonnullis iam
extinctis supplices ad aram que
11 est in arce sederunt. Quos surgere
iussos, ii quibus permissa custodia
erat cum uiderunt expirantes in
templo nequid in eo sceleris admit
terent, abductos interemerunt quos
dam etiam in ipso transitu et apud
propinquos deorum atque ad altaria seden
12 tes. Unde impii ac prophani et illi
et ab eis progeniti sunt appellati, insu
per et ab atheniensibus in exilium
acti, necnon a Cleomene Lacede
mone postea cum atheniensibus
seditione laborantibus non modo
uiui expulsi, sed etiam sublata de
functorum ossa sunt abiecta. Nihil
tamen minus postea reuerterunt
genusque illorum adhuc in ciuitate
127 perstat. quod piaculum Lacedemo
nii exterminari iubebant utique
ante omnia deorum uicem ulciscen
tes. Sed scientes Periclea xantippi
filium huic piaculo affinem esse
materno ex genere, credebant eo
deiecto facilius sibi de atheniensibus
2 successurum. non tamen tanta spe
ut hoc ille pateretur, quanta ut i
hoc ipsum ei apud populum confla
ret inuidiam quod ex magna parte
hoc exciteret bellum ne ille damno
3 afficeretur. Etenim cum esset ut
illis temporibus potentissimus ciui
tatis et rei publice administrator,
usquequaque Lacedemoniis aduer
sabatur; nec sinebat Athenienses
succumbere, sed ad bellum excita
128 bat. Iusserunt itaque uicissim athe
nienses Lacedemoniis ut et ipsi pi
aculum ex Tenaro tollerent. Siqui
dem Lacedemonii aliquando e
templo Neptuni a Tenaro excita
tos abductosque fugitiuorum supplices
obtruncarunt. Quam obrem sibi
ipsis opinantur ingentem terre tre
morem apud Spartam extitisse.

2 I usserunt preterea eosdem tollere
piaculum palladis Chalcidome ·
quod hunc in modum contigit.
3 P ostq̃ Pausanias a Spartiatis p̃mū
reuocatus ab imperio prouincie
in Hellesponto criminib; absolu
tus est, publice non amplius ē di
missus sed ipse priuatim sumpta
triremi hermonide sine lacede
moniis abiit in hellespontū ūbo
quidem ad grecum bellum, re au
tem cum rege transigendi nego
cii gratia quod inchoauerat affec
4 tans grecie principatum. Atque
hunc primum liberalitatem erga
regem instituens totius rei prin
5 cipium fecit. Cum primo aduen
tu post reditum e Cypro Byzan
tium quod Medi necessariiq; regis
atq; cognati tenebant cepisset, &
eos qui intus erant remisit ad re
gem captiuos clam sociis, iactata
6 illoꝝ fuga, adiutore in hac re Con
gylo eretriensi cui curam Byzan
tii captiuoꝝq; mandauerat. Eiq;
Congylo dedit ad regem epl̃am
in hec ūba ut postea cōpertū ē.
·Epl̃a Pausanie ad regem· 7 P ausanias Sparte dux. Istos tibi q̊s
armis cepi conciliandi tui gratia
missos facio: habeoq; in animo si
tua uoluntas fert, filiam tuam in
matrimonium ducere ac tibi
Spartam cum reliqua grecia ob
noxiam reddere. Cui rei par ēē
mihi uideor cōmunicatis tecum
consiliis. Hoc igitur si tibi ē cōdi
fidelem mittito ad mare quēpi
am qui cum cetera colloquar.
129 H ec demum significabat epl̃a. Ex
qua xerxes uoluptatem cum ce
pisset misit Artabazum Pharnaci
filium in oram maritimam, iussum
accipere p̃uinciam diascylitem
Megabata qui prefuerat, reuocato.
dataq; ei epl̃a ad Pausaniam ut eā
Byzantium q̃ celerrime mitteret
illiq; sigillum ostenderet et siquid
pausanias de iis ipsis negociis man
daret q̃ rectissime et q̃ fidelissime
2 conficeret. Ille ubi uenit cū alia
quemadmodum dictum ē confe
cit, tum ꝰ epl̃am misit in hec ūba
3 respondentem. Ita inquit rex xer ·Epl̃a regis
xes. Pausanie. & ob uiros q̊s mihi
trans mare ex Byzantio saluos ēē
uoluisti. habetur tibi gratia nūq̃
domui nr̃e delenda, & uerbis tuis
gaudeo. Neq; nox te neq; dies re
moretur quin sedulo agas quod
mihi spopondisti: nullis retardat'
neq; auri neq; argenti sumptib'
neq; copiis sicubi presto illas esse
oportea. Verum cum Artabazo
uiro egregio quē ad te misi transi
ge, nihil diffisus unde & mee &
tue res ex amboꝝ dignitate atq;
utilitate optime habebunt. His 130
Pausanias litteris acceptis, cū prius
in magna fuisset apud grecos ue
neratione p̱p̱ imperii magnitudi
nem, tunc maiorem in modū aīos
sustulit: non sustinens modesto
more uiuere, sed Medico cultu e
Byzantio prodiit: euntemq; per
Thraciam Medi atq; egyptii satel
lites comitabantur. Mensa quoq;
ei Medica apponebatur. Deniq;
cogitationem cohibere non potāt
paucis actib; prodens quenam aīo
in posterum maiora esset acturus.

2 Ad hec difficilem aditu se prebebat:
tamq; acerba in omnes equaliter
utebatur iracundia ut nemo pos
set accedere. Eapropter uel maxime
se ad Athenienses socii applicaue
131 runt. Quib; rebus cognitis Lacede
monii eum ob hec ipsa primum re
uocauerunt. Postquam rursus hermioni
de naui iniussu eorum profectus eadem
agere notatus est et Byzantio ex
pugnantib; atheniensib; eiectus
Spartem non rediit sed in troadis
quibusdam pagis se tenens, tracta
re cum barbaris nec sincere mora
facere delatus est. Ita non iam cunc
tandum sibi amplius putauerunt:
missoq; caduceatore cum bacillo
ephori id est tribuni plebis, edicunt
homini a caduceatore ne discede
ret alioquin Spartiatas bellum in
2 dicere. Ille uolens quam minimum sus
pectus esse speransq; pecunia se cri
minib; absolutum iri iterum re
dit Spartem. Ante omniaq; in car
cerem ab ephoris conicitur. Licet
enim hoc ephoris in regem agere.
Mox deinde per quosdam quos corru
perat exiuit: exhibuitq; in iudi
cium sese insimulare uolentibus.
132 Et signum quidem euidens nullum
Spartiate habebant, neque inimici
neq; ciuitas omnis quo stantes li
bere mulctarent uirum utique
tum regii generis tum in presentiarum
preditum dignitate. Nam regis Pli
starchi Leonide filii adhuc pueri
2 tutelam patruus gesserat. Multum
tamen suspicionis dabat uite in
solentia et barbarorum emulatione:
ne illis se similem esse apud suos
affectaret. Cuius cum alios actus
sicubi leges atque statuta transgressus
esset considerabant, tum quod aliquando
tantum sibi tribuisset ut in tripo
de quem apud delphos greci ex +
Medorum manubiis primicias con
secrarunt, priuatim hoc elegium
carmen inscriberet. Postquam grecorum
dux agmina medica fudit, Phebo
Pausanias hec monumenta dedit.
3 Quod carmen lacedemonii protinus
e tripode deleuerunt, inscripseruntq;
ciuitates nominatim quecumque
simul barbarum euerterunt. Hoc
quoq; Pausanie crimini dabatur
quod in ipso reatu uel multo magis
abhorrere a mente hominis rei
4 uidebatur. Quippe audiebant quod
dam eum agitare cum seruis, prout
et erat. Spondebat enim et illis li
bertatem et ciuitatem si secum in
surgere et omnia exequi uellent.
5 Verum ne sic quidem nec seruorum
indiciis fas esse ducebant noui quicquam
in eum statuere: utentes quo con
sueuerant more erga seipsos ne
celeres essent ad aliquid de uiro
Spartiata quod inemendabile sit
sine indubitatis indiciis decernen
dum. Priusquam hoc fieret quidam +
Postremas qui ut fertur ad regem
scriptas epistolas erat ad Artabazum
perlaturus, uir Argilius et aliquando
ipsius amasius idemq; illi fidissimus,
ad eos indicium detulit, territus
ex quadam animi cogitatione quod
nemo rediret prorsus superiorum
nuntiorum, assimulatoq; sigillo ne
si deceptus esset opinione, aut si
quid ille rescribi postularet agnos

ceret, soluit epistolas in quib; put
suspicabatur ad aliquid tale mit
tebatur: inuenitq; scriptum ut ipse
133 occideretur. His litteris per hunc t
ostensis Ephori uehementius illi q
dem crediderunt: suis tamen au
ribus ipsum Pausaniam audire
uoluerunt. hoc hominis machina
mento ut specie supplicis ad Tena
rum uenirēt/ constructoq; latibu
lo duplici sepe discluso quosdam
ex ephoris abscondit. qui cū ad
hominem Pausanias uenissēt/ cau
samq; obsecrationis sciscitaretur:
plane omnia cognouerunt. illo i
tum incusante que de se scripta
essent. tum referente singula. et
se quem nunq̄ ministeriis que ad
regem pertinerent adhibitum uo
luisse tamen hoc honore pre ceteris
dignum putauit ut quemadmo
dum priores ministri perirēt. et is
to hec ipsa confitente et in p̄senti
arum non sinente irasci sed fidem
per ipsum templum dante future
salutis. oranteq; ut q̄uelocissime i
pergeret/ ne que agenda essent im
134 pedirēt. Hec cum diligenter audi
sent ephori abierunt. planeq; re
compertam habentes cōprenden
dum Pausaniam in urbe curauerūt.
Qui cum iam comprehendendus eēt
conspecto in uia unius ephororum
uultu fertur intellexisse qua grā
uenirēt/ alteriusq; id tacito uultu
ob beniuolentiam significantis in
templum Palladis chalcidome se
prripuisse, cursuq; ceteros p̄uenisse.
Erat autē in uicino fanum in cui
ediculam ingressus ne sub dio ages

affligeretur quieuit. Statimq; qui 2
insequebantur affuerunt. Tum de
nudato tecto edicule obstructisq;
ianuis illum intus agentem et inte
rius reductum custodientes atq; ob
sidentes fame expugnauerunt. Cū 3
cum iam efflaturus animam esset
prout se habebat in edicula, ubi cog
norunt e fano educunt adhuc spi
rantem. qui eductus continuo ex
pirauit. Eundem in fossatum in q 4
noxii solent deiectum erat. Postea
uisum alicubi in p̄pinquo defodē.
Sed deus qui ē apud delphos oracu
lum postea reddidit lacedemoniis
sepulchrum eo transferrent ubi de
cessisset. Et nunc situs ē an fanum
ut lapides litteris incisi declarant. ac
tanq̄ piaculum admisissent, duo p
uno corpora Palladi chalcidome red
derent. quod et fecerunt duabus ex
ere statuis pro Pausania consecra
tis. Athenienses igitur tanq̄ deus pi 135
aculum quoq; iudicasset uicissim ex
egerunt a lacedemoniis illud amo
ueri. At illi missis ad athenienses le 2
gatis Themistoclem eiusdem cuius
Pausaniam p̄ditionis insimulant
q cum Medo senserit ut cōpererūt
ex factis circa Pausaniam p̄bationi
bus: postulantq; eisdem eum affici
suppliciis. Isti fidem uerbis habentes 3
erat autē Themistocles extorris a
pud argos uitam agens et per ce
teram peloponesum cōmeare solit'
mittunt una cum lacedemoniis ad
illum simul persequendum paratis quosdā
cum mandatis ut ducerent ubicū
que eum adipiscerent. Themisto 136
cles rem presentiens ex peloponeso

in Corcyram quo de populo bene
meritus erat pfugit. illis uereri se
dicentibus tanq̃ lacedemonios et
atheniensesq; si eum tenerent hos
tes habituris deductus ab eis ē in
2 oppositam continentem: et perse
quentibus iis quibus hoc manda
tum erat ad rumorem quanā iret
compulsus est pre incerto consilii
ad Admetum Mollossorum regem et
3 non sibi beniuolum diuertere. tūc
forte domo absentem sed ab uxo
re eius cui supplicem ipse prebuerat
edoctus ut eorum sumpto filio apd
4 lares sederet. non ita multo post re
uerso Admeto ostendit quis esset.
nec siquid ipē illi atheniensium
supplici contradixisset. equum ēē
censeret penas sumere de pfugo. se
enim nunc multo imbecilliorem
(ledi) ab illo q̃ ille tunc fuisset cū lesus ē.
et generosum ēē pares a parib; ex
petere ultionem. preterea se qdem
illi pro cōmodo quodam non p sa
lute laboranti fuisse adūsatū: ipm
ū si iis qui psequerentur et ob eam
causam traderet hominem salute
137 anime priuaturum. His auditis Ad
metus eum cum filio ut illum tenes
erexit sedebat. ē enim hoc maximū
supplicandi genus. nec lacedemoni
is atheniensibusq; multa memorā
tibus tradidit sed dimisit uolentē
ad regem pergere itinere pedestri
ad alterum mare usque Pydnam
2 que erat Alexandri. Ibi nauigiū
nactus quod in Ioniam iter habe
bat eo conscenso tēpestate delat⁹
est in exercitum atheniensem qui
Naxum obsidebat. Ac territ⁹ gu

bernatori aperit quis esset. Nam et
ignotus iis qui in naui erat, qpq;
fugeret et nisi ipsum seruet, ait se
dicturum ab illo duci pecunia p
suaso. remedium ēē ut nemo an
confectam nauigationem nauim
exeat. si acquiescat dignam se ei
gratiam redditurum. Atq; ita fe
cit gubernator. et cum diem ac
noctem in salo supra exercitū ste
tisset, postea Ephesum tenuit. Que
3 Themistocles liberali pecunia psecu
tus est. Venerunt enim ei postmo
dum et Athenis ab amicis et Argo
que superauerant. et cum quodā
maritimorum persarum in mediterra
nea pfectus litteras ad Artaxerxē
dedit Xerxis filium, nuper regnare
4 incipientem in hanc sententiam.
Themistocles. Ad te uenio q domū
(Epla Themistoclis ad Artaxerxem) quidem urām usque eo phibui mul
tas inferre grecie calamitates qād
patrem tuum nos inuadentē coac
tus sum ppulsare: sed multo plura
bona contuli postq̃ mihi in integro
fuit. Et ille qui in periculo positus ite
rum reuersus est. hoc mihi beneficiū
debet. (Scripserat autē ex Salami
ne Themistocles illi ut occuparet
reditum, et pontium quam tunc
falso futuram ppter eum simulaue
rat solutionem.) Et nunc magno
tibi emolumento futurus adsum,
persequentib; me grecis ut tibi a
micum. Constitui autē annū hic
subsidere ut ea tibi demonstrem
138 quorum gr̃a uenio. Rex admiratus
ut aiunt illius ppositum ita agere
iussit. Hic intra annum q̃ morat⁹
ē, quicquid disci potuit et lingue

& consuetudinis persice didicit,
2 exactoq; anno ad regem se contu
lit, effectusq; est apud eum magn⁹
et quantus nemo unq̃ grecorum tũ
ꝓpter pristinam hominis dignita
tem, tum ꝓ spem quam ꝓponebat
ei greciam subiiciendi, maximeq;
ꝙ specimen sui dabat ut solers ui
3 deretur. Fuit nãq; Themistocles q
uim ingenii sui ualidissime signi
ficaret, et in hoc multo magis q̃
quiuis alius admiratione dignus.
natura solers, neq; ꝓcedente ulla
neq; accedente doctrina ad subi
tos cas⁹ presentissimi consilii, futu
rorum optimus plerũq; coniector.
eorum que inter manus haberet, ef
ficax administrator. quorum esset
inexpertus, ab iis comode iudican
dis non alienus. in rebus adhuc i
ambiguis quid melius peiusue
foret precipue ꝓuidens. denique
in omnib; dicendis, tum nature
beneficio tum consilii celeritate
prestantissimus hic eorum que opor
4 teret explicator extitit. Morbo
autẽ correptus, uita defunctus ẽ.
Quidam aiunt eum sponte et ue
neno decessisse, desperantem posse
prestare que regi spopondisset.
5 Itaq; monumentum eius apd̃ Mag
nesiam asie in foro ostendit. Nã
huic regioni prefuit a rege sibi
date. Magnesie quidem ob panẽ
que quotannis quinquaginta i
pendebat talenta. Lampsaco aũt
ob uinum. putabatur enim tũc
ea uini ubertate prestare. Myun
6 ti ũ ꝓ obsonium. Ossa eius dicũt
a ꝓpinquis domum reportata, ipi⁹

N. de uirtutib; Themistoclis.

iussu. clamq; atheniensib; in attica
fuisse humata. Neq; enim fas erat
ꝓditionis reum sepeliri. Hunc ex
itum habuerunt Pausanias Lacede
monius et Themistocles atheniensis.
apud suos uterque grecorum nobi
139 lissimi. Lacedemonii cum in pri
ma legatione ista iussissent, inui
cemq; iussi essent de piaculis tollen
dis: iterum aditis atheniensib; iu
bent restitui pod potideatas et egi
nam suis sini uiuere legib; et sup
omnia negant apertissime bellũ
fore si decretum de Megarensib;
illi reuocent, quo Megarensibus
interdictum erat portubus in athe
niensium ditione et foro in attica.
2 Athenienses cum in ceteris tum ũ
in decreto reuocando non paren
dum ẽẽ censuerunt: dantes cri
mini megarensib; ꝙ exercerent
sacrum solum et indefinitum, qq;
3 fugitiuos receptarent. Ad extremũ
uenerunt Lacedemone legati Rhã
phius. Melesippus. et Agesandrus,
nihilq; ex consuetis dixerunt nisi
hec. Lacedemonii pacem uolunt
ẽẽ. fuit autem si grecos liberos di
mittatis. Conuocato concilio Athe
nienses, factaq; in medium consu
lendi potestate, uisum est semel
4 de omnib; respondendum. Et alii
multi ꝓcedentes in utrãque ptem
disserebant uel oportere sumi bel
lum uel non oportere. nec illo de
creto impediri pacem, sed ẽẽ reuo
candum. Tum ꝓcedens Pericles i
xantippi filius, uir ut illis tẽporib;
primus ac in dicendo et agendo
prestantissimus, hanc sniam dixit.

Oratio Periclis apud Athenienses.

140 Etsi non me fallit uiri Athenienses non eodem ardore bellum homines gerere quo ad id inducuntur sed ex euentis mutare sententiam. ego tamen semper in eadem permaneo non cedendi Peloponensibus. uideoque similia ac proxima iis que prius mihi esse consulenda equum esse existimans eos qui ex uobis mee sententie assentientur siquid preter communem opinionem aduersi contigerit illuc succurrere si hoc non contingat prudentiam sibi uendicare. Solent enim calamitates accidere non minus temere quam per hominum cogitationes. eoque quotiens aliquid inopinatum accidit consueuimus incusare fortunam.

2 Lacedemonios cum antehac insidiatos fuisse nobis tum et nunc insidiari palam est. Quippe qui ex conuentis ubi dicitur utrosque de rebus controuersis offerre inuicem et admittere iudicium optinentes que tenebant neque ipsi postularunt iudicium neque nos dantes receperunt quod uidelicet bello malunt diluere crimina quam uerbis. Nec iam ad expostulandum sed ad imperandum 3 presto sunt iubentes ut a Potidea decedamus. Eginam liberam sinamus esse decretum in Megarenses antiquemus. Hi postremi qui uenerunt precipiunt ut 4 grecos suis legibus dimittamus. Ne quis tamen uestrum de exigua re bellum fore arbitretur si decretum non antiquauerimus de Megarensibus quod illi maxime pretendunt si antiquetur bellum non fore. ne uos quidem commutatis ut quasi exiguam ob rem bellum susceperitis. 5 Nam hoc exiguum omne continet firmitatem uestre speciminisque sententie. quod si illis concesseritis protinus aliquid aliud maius imperabitur tanquam ad obsequendum metu adactis. At si semel eis acriter abnueritis reddetis illos faciliores ad loquendum ex equo uobiscum.

141 atque hoc reputate uobis aut optemperandum illis antequam aliquid cladis accipiatis aut quod mihi satius uidetur bellandum nullo seu magno seu paruo pretextu cedentibus nec cum metu que acquisiuimus possessuris. Nam simili ratione possent merito proximus quibusque eandem seruitutem inducere ante iudicium siue grauissima siue leuissima eorum imperata. 2 Si uero bellum excitetur saluis suis utriusque partis uiribus cur non peiore conditione futuri simus cognoscite singillatim omnia audientes. 3 Iam primum Peloponenses operarii homines sunt pecuniam neque publice neque priuatim habentes. deinde bellorum diutinorum maritimorumque imperiti quia exiguum pre inopia in medium conferunt. 4 Atque huiuscemodi homines non sepe aut naues implere possunt aut pedestres exercitus emittere quod ab re familiari sunt absentes pariter et absumentes. 5 Adde si mari intercludantur cum bella magis sustineant facultates et copie quam uiolente collationes.

operarii homines promptiores sūt
ad bellandum corporib; quam pecuniis.
pro certo habentes illa quidem e peri
culis euasura. has autem quam minus
ante finem belli erogent non posse
recusare presertim si diuturnius
opinione sua ut credibile ē fuit
6 bellum. Nanq; Peloponenses et so
cii in uno quidem prelio pares fu
erunt omnib; grecis. in bello autē
impares iis qui essent instructiores
quia non uno concilio utentes +
extemplo quod agendum ē acri
pente peragunt. et cum in suffra
giis dandis sint omnes equales o
gente dispares suo quisq; cōmodo
uacant. ex quo nihil perfecti effi
7 ci consueuit. aliis puniri quēpiā
maxime uolentib; aliis absumi rē
domesticam maxime nolentib;
et cum in concilium cunctanter
coeant. breui momento de rebus
cōmunib; deliberant: maiore tē
poris parte rem familiarem admi
nistrant. nemine opinante rē pu
blicam sua unius negligentia ledi
sed pro se cuipiam alteri cure fore
ista prospicere. Hoc cum singuli o
pinentur latet eos cōmune bonū
142 ab omnib; perdi. At quotiens his
reb; sedulam curam adhibere uo
lunt id facere prohibentur pecuni
arium penuria. cum tamen belli +
tempora hoc dum fiat nō expectēt.
2 Neq; ē quod uallo murali illorum aut clas
3 se terreamur. Nam muro quidem
urbem quanta est hec uallare uel
in pacato arduum sit nedum in
hostico: tametsi non minus & no
bis liceat uicissim muros extruere

in illorum solo. Quod si muro illi presi 4
dium imposuerint nocebit quidē
nobis tum excursionib; in aliquā
partem agri. tum hominum ad il
los transfugiis: non tamen suffici
ent ad nos prohibendos quin in suā
terram transgressi illic edificem⁹
et quo genere antecellimus classe
nos defendamus qui certe ex usu 5
rei naualis plus peritie habem⁹ ad
pugnam terrestrem quam ipsi ex usu
militie terrestris ad pugnā naualē.
Nec facile est illis rei nautice gna 6
ros euadere. Nam cum nos a bello 7
Medico id exercentes non tamen
cito consecuti simus. quo tandē
modo uiri telluris non maris cul
tores et preterea assidue classis in
cursionib; in hoc assuescere prohi
bendi. conficiant quippiam alicui⁹
momenti. Atq; aduersus paucorum 8
impetum quamuis imperiti tamē fre
ti sua multitudine periculum for
tasse capesserent aduersus multas
undique ingruentes id facere su
persedebunt hac ipsa desuetudine
imperitiores futuri et quod con
sequens est inertiores. Genus artis 9
est ut quidlibet aliud res nautica.
nec que temporum succisiuis contin
gat sed potius in qua exercenda
nihil succisiui temporis relinquatur.
143 Quod si amota olympiacorum aut e
delphis pecunia solicitent maio
re mercede nautas peregrinos a
nobis conductos id si egre facerent
etiam si ipsi neq; hostes nobis essēt
et cum suis incolis nauigarent +
Nunc autē hostes sumus. quodq;
ualidissimum est gubernatores

habemus nros populares aliosq; +
ad ministros & plures & meliores
2 q reliqua omnis grecia. Neq; qsq
hoc in animum inducat periculu
subesse ne nri mercenarii milites
hinc ad illos transfugiant minore
cum spe utpote ad ob maius qde
3 stipendium sed ad paucos dies. Et
hec sunt & his similia que mihi +
de peloponensib; uident dicenda.
Ista de nobis nos eoru que illis obi
cimus inmunes ee et alia egregia
4 habere que illi non habent. Qui si
nram terram inuaserint nos illoru
uicissim cum classe inuademus +
non ex equo futura iactura nob
partem peloponesi uastantib; et
illis omnem atticam quonia no
alia superest illis regio bello libera
ut nobis qui multum preterea te
re & in insulis & in continente op
5 tinemus. Magna enim res e maris
imperium. In quo animaduertite.
Si enim insulani aliqui eem essem
inexpugnabiles. Cui rei nunc aio
pxime accedentes debemus terra
cum suburbanis pro relicta habe
maris aute ac urbis custodiam a
gere nec cum peloponensib; ob suos
agros uastatos irascentib; q multo
sunt plures conserere pugna. Qui
superiores si euaserimus rursus ab
inferiorib; non oppugnabimur. si
quam aute in pugna cladem acce
perimus subsidia ex sociis unde i
nostrum robur existit perierunt.
Neq; enim socii nri quiescent iam +
nobis ad se cum exercitu inuaden
dos inualidis. Nec uillas et agros
qui amittuntur decet nos deplo
rare sed corpora. Non enim posses
siones uiros sed uiri possessiones nan
ciscuntur. Adeo si crederem me uos
persuasurum suaderem ut ipsi ad
illas uastandas pcederetis ostende
retisq; Peloponensib; uos eis ob ista
144 non ee obtemperaturos. Alia insu
per multa habeo quib; uictorie uo
bis spem faciam si uolueritis & ppa
gandi imperii si non huic bello pa
riter et alius que debemus ultro sus
cipere uacauerimus. Nam magis
uereor domestica nroru peccata
2 q adusarioru cogitata. Verum ista
que sint alia oratione cum temp
rerum agendaru aderit a me expli
cabuntur. Nunc autem legatos cu
hoc responso mittamus Megaren
sibus nos non interdicere foro et
portubus dum & lacedemonii no
interdicant usu urbis sue peregri
nis ut nobis sociisq; nris quia sicut
illud quod ipsi faciunt ita qd nos
impedimento non est federib; ser
uandis. Ciuitates quoq; liberas sine
si modo liberas cum federa inita sut
habuimus. et si illi ciuitatibus suis
reddant ut sic libere sint ne in re
publica administranda laconica
instituta sectentur sed suis legib;
uiuant et pro suo quoque arbitra
tu. Quin etiam uelle nos ex conuen
tis iudicioru adire coplexum nec
bellum moturos sed motum nobis
ppulsaturos. Hec enim sunt iusta
pariter & decora huic ciuitati q
3 respondeantur. Simulq; nos intel
ligere oportet tum necesse ee bellu
geri. quod si uoluntarii potius sus
ceperimus minus infestum hoste

Significat italiam et siciliam quas subigere cupiebat.

Non pmittunt lacedemonii pegrinos habitare lacedemone siue Sparte.

habebimus. tum ē maximis quibusq; ꝯpaticulis maxima perinde operepretia & publice & priuatim secuti ta. **4** Itaq; patres nr̄i Medis obuiam euntes non ex tanto quanto nos sumus preediti imperio, īmo relictis rebus quas possidebant et consilio potius q̃ fortuna, et prestantia maiore q̃ uiribus barbarum repulerunt, et hucusq; imperii ꝑgressi sē. quod nequaq̃ deserere debemus, sed omni ope & hostib; resistere & conari ut hoc posteris non imbecillius tradamus. **145** Pericles quidē hec locutus est. Quem athenienses optime consuluisse existimantes in ipsius sententiam decretum fecerunt et ex eius oratione lacedemoniis responderunt singillatim ut ille docuerat, in sūma nihil ex ys que iuberentur se ēē facturos: paratos tamen in iudicio equabili atq; cōmuni diluere obiecta. Et illi quidem domum rediere nulla **146** postea legatione missa. He autē cause discordieq; inter utrosque ante bellum extiterunt, incepte statim ab iis que in Epidamno & Corcyra sunt acta. Nihil tamē minus inter has discordias cōmercia inter se habebant, seq; mutuo adibant citra caduceatores quidem sed non citra suspitionem. Nam ea que fiebant ꝑturbatio federum erat ac belli materia. Finit liber primus.

THUCYDIDIS DE BELLO PELOPONENSIUM INCIPIT LIBER SECUNDUS. LEGE FELIX.

1 [H]INC IAM initium sumit inter Athenienses Peloponensesq; et utroriuque socios bellum quod & nullo inuicem cōmercio citra caduceatorem et nulla ex q̄ cepit intermissione gestum ē ordine scriptum ut singula queque estate atq; hieme sunt acta. **2** Nam quatuordecim quidem annos tricennalia federa que post debellatā Euboiam inita fuerant durauerūt. Quintodecimo autē anno sub Chryside tunc apud argos duodequinquagesimum sacerdotii annum agente, et Enesio apud Spartā Ephoro et Pythodoro iam alterum mensē Atheniensib; presidente, sexto mense a pugna apud Potideam cōmissa, ineunte uere, Thebanorum quidam paulo plures trecentis ducib; Boetiorum primorib; Pythangelo Phylide et Diemphoro Onetoride filio primum circa somnum cum armis ingressi sunt Plateam Boetie athe niensium sociam. **2** Quibus portas aperuerunt iidem qui eos induxerant uiri Platenses Nauclides et qui cum eo uoluntarii erant ꝓpria te potentie gratia ciuesq; sibi inimicos destruendi, et urbem tradendi Thebanis. **3** Egerunt autē hec ꝑ Eurymachum Leontiade thebanorum potentissimum. Etenim Thebani ꝓuidentes utique bellum fore, statuerunt ꝑ Plateam semper ipsis infestam in pace nondum moto palam bello intercipere. Quo facilius isti

ingressi, nulladum posita custodi
4 a latuerunt, positisq; in foro armis
non crediderunt iis qui sese dedux
erant ut rem exequerentur et ad
domos inimicorum tenderent. Sed
decreuerunt mitibus uti edictis,
et in concordiam amicitiamq; ad
ducere ciuitatem: sperantes hunc
in modum facile populum conces
surum. Itaq; preco edixit. Si quis
uelit patrio Boetiorum instituto esse
in belli societate poneret apud ip
3 sos arma. Plateenses ubi senserunt
intus esse thebanos ac repente cap
tam urbem suspicantes timentesq;
ne multo plures uenissent, non enim
per noctem uidebant, conditionem
acceperunt, habitisq; colloquiis q
euerunt presertim cum nihil in
2 quempiam noui temptaret. His
actis animaduerterunt non multos
esse thebanos nec magno negocio
si inuaderentur posse superari. nam
populus Plateensis ab atheniensi
3 bus deficiebat inuitus. Uisa igitur
eis est res esse temptanda. Suffossisq;
comunib; parietib; ut peruii essent
ne per uias comeantes se proderet
congregantur, ac plaustra iumen
tis libera in uiis statuunt ut uicem
muri prestarent: itemq; cetera o
construunt, prout quicque ex uti
4 litate presenti fore uidebatur. Cum
pro facultate parata sunt omnia et
nocte etiam in custodiis acta iamq;
ipso aduentante diluculo e domi
bus in eos uadunt ne in luce cum
ferociorib; consererent manus et
• ex equo dimicantib; sed cum iis
qui per noctem timidiores ut in

urbe inexperta essent ipsis imbe
cilliores. Ita repente irrumpentes
statim ad manus uenerunt. Illi 4
ut cognouerunt opinione decep
ti in seipsos conglobabant et sicubi
irrumpere possent impressionem
faciebant. Cumq; bis terue repelle 2
rentur tum ui multo strepitu et
ipsorum inuadentium et mulierum do
mesticorumq; pariter a domib; cla
mantium ululantiumq; et lapi
des ac tegulas iacientium, ad hec
pluuia que multa nocte illa fue
rat terrebantur, ac dantes terga per
urbem fugiebant, plerisque ut in
tenebris et in ceno ignaris que uie
peruie forent qua seruari se opor
teret, nam tunc in fine erat mensis (Mensem lunare intellige)
et quo minus possent effugere, gna
ros persecutores habentibus. ex quo
permulti conficiebantur. Et quidam 3
Plateensium portas per quas intra
rant que sole patebant spiculo
pro uecte in seram traiecto obsera
uit ut ne illac quidem exitus foret.
Eorum qui per urbem agebantur 4
quidam conscensis muris seipsos
foras deiecerunt quorum plerique
extincti sunt, quidam apud deser
tas portas data a muliere securi la
titantes diffracta sera exiere, nec
ii multi. Nam cito rescitum est. Alii
alibi per urbem passim trucidabantur.
Maxima tamen pars precipueq; qui 5
conferti erant irrumpunt in gran
de edificium muris contiguum o
cuius fores erant forte aperte, opi
nati ianuas esse portas et plane illa
uiam extra ferre. Eos ut Plateenses 6
uidere comprehensos, deliberabant

utrum ita ut erant incenso edifici
o concremarent: an alio penę gnē
7 uterentur. Tandem & hi & ceteri
thebanorum qui supererant per urbē
palati dediderunt sese Plateensi
bus & arma arbitratu suo usuri. Et
8 hi quidem quidem qui apud Pla
5 team erant ita egerunt. Ceteri at
thebani quos iam per noctem cum
omnibus copiis uenisse oportuerat
siquid minus pcederet ingressis ac
cepto in uia rei geste nuntio suppe
2 tias ierunt. Abest autē Platea a The
bis stadia septuaginta et aqua ei[us]
noctis fuerat remorata uenientes.
S iquidem Asopus amnis fluebat
3 multus nec transitu facilis erat. Ita[que]
facientes iter in pluuia et uix trās
misso flumine sero uenerunt iam
suorum aliis interfectis aliis captis.
4 R e comperta consultabant de inua
dendis iis qui extra urbem agebāt
Plateensibus. Erant nāq; in agris
& homines & utensilia qualia in
pace cum nulla est calamitatis ex
pectatio eo consilio ut si quē ca
perent is esset pro iis qui intra ur
bem siqui modo uiui supererant.
5 A dhuc his deliberantib; suspicati Pla
teenses aliquid huiusmodi futurum
soliciti q; pro iis qui foris essēt ca
duceatorem ad Thebanos miserē
qui diceret non sancte illos facē
qui stante federe ipsorum conati sīt
ipsorum occupare urbem qđ superest
nihil exterius ledant alioquin se
interempturos quos uiuos hrēnt
reddituros autē illis eosdem si ex
6 ipsorum agro recederent. Hec illos
Thebani aiunt iureiurando confir

masse. Plateenses pernegant se spo
pondisse plane reddituros continuo
captiuos et habito prius cum The
banis colloquio iusiurandum non
7 interposuisse. Igitur Thebani ex il
lorum finibus nulla cum offensione
reuersi sunt. Plateenses simulac ex
agris raptim omnia cōportarunt
uiros interemerunt. Erant autem
captiui numero centum octogita
et ex iis unus Eurimachus apud
quem rem transegerant pditores.
6 Hec ubi egerunt & nuntium Athe
nas mittunt & mortuos ex more
restituunt thebanis & urbem qua
eis uisum ē ad presentes us[que] muni
2 unt. Athenienses cum mature ei[s]
renuntiatum esset que a Plateen
sibus essent gesta Boetis protinus
quicunque in attica erant cōpre
hensis preconem Plateam miserūt
denuntiatum ne quid noui in the
banos quos cepissent ageret prius
q̃ ipsi de iis aliquid constituissent
3 Nondum enim nuntiatum erat
q[uod] perissent. Quippe ad ipsum statī
ingressum thebanorum nuntius p[r]im[us]
exierat secundus iam uictis ac cap
tis. ultra que nihil resciuerant athe
nienses ita rem nescientes pconem
miserunt. Ille ut uenit uiros cōpe
4 rit interemptos. Secundum hec
Athenienses cum exercitu Plateā
pfecti frumentum importarunt
relictoq; presidio inutilissimos q[uo]sq;
cum feminis ac pueris ad[d]uxe
7 runt. Hac apud Plateas gesta re
federibusq; aperte ruptis Athem
enses se comparabant tanq̃ bellū
gesturi. Comparabant se item La

cedemonii

cedemonii eorumque socii utrique legationes ad regem et ad alios barbaros missuri siquod alicunde presidium se adepturos sperarent utque conciliarent sibi in societatem ciuitates extra ipsorum imperia positas. **2** Et Lacedemonii quidem preter eas quas habebant negocium dederunt iis qui ex italia et sicilia in partibus erant naues conficerent pro magnitudine ciuitatum ad quingentas omnino et certum argenti numerum pararent ceteris intermissis nec reciperent athenienses nisi una naui dum hec omnia essent comparata. **3** Athenienses uero tum socias ciuitates recognoscunt tum uel magis ad loca circum peloponnesum legationes mittunt ad Corcyram ad Cephaleniam ad Acarnanas ad Zacynthum cernentes si hec in amicitia sint tutius se circum peloponnesum bellaturos. **8** Nihil paruum utrique agitabant animo nec humilius quam pro sua dignitate bellum capessebant. Omnes enim inter initia flagrantius se tuentur et multa que tunc erant in peloponneso multa atheniis iuuentus bellum non inuita sequebatur utpote non experta. Et cetera grecia erecta animo erat primis ciuitatum concurrentibus. **2** Multa quoque oracula ferebantur multa uates canebant tam in iis ciuitatibus que pugnature erant quam in ceteris. **3** nec non delus parum ante hec tremuit prius semper immota dumtaxat grecorum memoria. Dicebantur credebanturque ea que facienda erant significari

et siqua alia huiusmodi fieri contigit omnia requirebantur. **4** At uero homines multo in amorem lacedemoniorum propensiores erant presertim predicantium se greciam in libertatem asserturos. Properabatque pro se quisque et priuatim et publice tum sermone tum opera ad auxilium illis prestandum existimans eatenus impediri negocia quatenus ipse non adesset. **5** Ea plerosque tenebat in Athenienses indignatio alios quod cuperent imperium tolli alios quod ne sibi imperaretur timerent. **9** Huiusmodi igitur et apparatu et animo mouebantur. Utrisque autem he socie ciuitates ad bellum aderant. **2** Lacedemoniis quidem omnes intra Isthmum peloponenses preter Argiuos et Acheos. erant enim et his et illis amici. Soli ex Acheis Pellenses fuerunt in partibus ab initio. mox deinde et ceteri. extra peloponesum Megarenses. Phocenses. Locri. Boetii. Ambraciote. Leucadii. Anactorii. **3** Ex quibus classem prebuerunt corinthii. Megarenses. Sicyonii. Pellenenses. Elii. Ambraciote. leucadii. Equitatum Boetii. Phocenses. Locri. Peditatum cetere ciuitates. Hec lacedemoniorum societas est. **4** Atheniensibus uero Chii. Lesbii. Plateenses. Messenii qui sunt in Naupacto. Acarnanum plerique. Corcyrenses. Zacynthii et alie tributarie ciuitates in his tot nationibus. Caria que ad mare sita est. Dores Caribus finitimi. Ionia. Hellespontus. Thracie loca. insule quecunque peloponesum inter et Cretam ad solem orientem uergunt. Cycladum exceptis Melo

5 et Thera, cetere omnes. Ex his naues
prebuerunt Chii Lesbii Corcyrenses.
6 ceteri peditatum pecuniamque. His so
cii atque hic apparatus utrorumque ad h(oc)
10 bellum fuit. Lacedemonii post illa
que apud Plateas gesta sunt edix
erunt sociis intra atque extra pelopo
nesum ut in expedito haberent in
urbibus copias cum iis necessariis
qualia deceret in externam profecti
onem habere tanquam atticam inuaden
tes. 2 Quod ubi ad prestitutam diem
factum est eodem tempore due par
tes ex singulis ciuitatibus ad Isth
3 mum contenderunt. Quo postea
quam omnis coactus est exercitus rex
lacedemoniorum Archidamus huius
dux expeditionis conuocatis om
nium ciuitatum pretoribus et in
primis qui dignitate prediti forent
maximeque digni qui adessent hunc
in modum disseruit. Oratio Archi
dami regis :~

11 VIRI Peloponenses ac socii Et
nostri maiores multas expediti
ones tum in ipsa Peloponeso tum
extra eam sumpserunt et ii qui
ex nobis ipsis prouectiore sunt etate
haud inexperti sane sunt rei belli
ce nunquam tamen maiorem habentes
apparatum belli processimus. Verum
nunc aduersus ualidissimam pergi
mus ciuitatem et ipsi optimi in
2 re militari et plurimi. Quo magis
par est nos apparere tales quod neque
a maiorum neque a nostra ipsorum gloria
degeneremus. Omnis enim grecia
ad hunc motum animo erecta
est et attenta uotaque facit propter
atheniensium odium ut nobis ex

sententia eueniat. Itaque non est fa 3
ciendum ut sicut uidemur permulti
in hostem ire, ac magna fiducia esse
ne ille prodeat ad conferendum no
biscum prelium iccirco aliquid de
apparatu belli remittatur sed unus
quisque et dux sue ciuitatis et mi
les semper expectet in aliquod dis
crimen sibi per sese esse ueniendum.
Anceps enim bellorum conditio et ex 4
paruo sunt multa et cum indig
natione confligitur. Sepe minor
manus dum metuit maiorem pre
contemptu parum instructam profli
gauit. Oportet autem in hostili ter 5
ra militantes animo quidem esse pre
stanti ad rem uero agendam cum metu
se preparare. Ita namque et ad inua
dendum hostem promptiores fuerint
et ad congrediendum tutiores.
Neque uero aduersus ciuitatem nos ten 6
dimus ita inualidam ad se ulciscen
dam sed omnibus quam maxime rebus
instructam ut omnino credendum
sit eos in certamen esse uenturos si
minus nunc cum nondum sub as
pectum uenimus at certe cum ue
nerimus agentes hostiliter in ipsorum
terra ac cuncta uastantes. Omnes 7
enim qui ante suos oculos subito
insolitum quippiam patiuntur ira
cundia subit, et qui ratione mi
nimum utuntur ii plerique ad
agendum furore prosiliunt. Quod
Athenienses maxime omnium cre 8
dibile est esse facturos qui se dig
num censent et aliis imperare et
uicinorum terram uastare potius quam
suam ab aliis uastari cernere. Igitur 9
tanquam aduersus tantam ciuitatem

expeditionem molientes ac sum
mam gloriam tam pgenitoribus
nris q̄ nobisipsis allaturi, ad utruq;
prout res feret sequimini q̄cunq;
uos aliquis duxerit: memores in oī
re ornatus atq; custodie et celeri
ter iussa exequentes. Nam pulcher
rimum hoc tutissimumq; cū multi
sint cunctos tamen eodem orna
12 tu preditos cerni. Hec tantum lo
cutus Archidamus soluto concili
o Melesippum Diacriti filium ui
rum Spartiatam ante omnia Athe
nas dimittit siquid iam humilius
sentiant Athenienses cum iam eos
2 in itinere uideant. Illi hominem
neq; in senatum neq; in urbem ad
mittentes, optinuerat enī Periclis
sententia neq; caduceatorem neq;
legatum admitti lacedemonio℞
si in expeditionem exissent, inau
ditum remiserunt, iussum eodem
die finibus excedere et hec renun
tiare siquid in posterum uellent,
regressi prius in sua, legationes mit
terent. Addunt et huic qui eum
deducerent ut cum nemine col
3 loquium ferret. Is ubi ad fines i
uenit iamiam dimittendus, hac
tenus locutus abscessit. hic dies i
ingentium grecis malo℞ erit ini
4 tium. Melesippo ad castra reuiso
Athenienses Archidamus ubi cognouit, nihilo
minus animos demittere, ita de
mum mouit castra, pgressusq; ē
cum exercitu in hostium terram.
5 B oetii cum reliquis copiis, nā parte
equitatumq; cōmilitio pelopōnen
sium dederant, uenientes Plateā
13 agrum populabantur, nondum

Pelopōnensib; ad Isthmum coacti
sed iam iter facientib; priusq̄ atti
cam inuaderent. Pericles xantippi
filius Atheniensium dux decimus
ut cognouit aduentum hostium fo
re: suspicatus Archidamum quia
hospes eius erat aut sua sponte ut
amico gratificaretur, aut lacede
monio℞ iussu ad conflandam ei
inuidiam sicut eiusdem causa ius
serant tolli piacula, relicturū sub
inde agros ipsius intactos pdixit
in concione quoniam hospes sibi — Oratio Periclis obliq̄.
aliquando esset Archidamus non
fore tamen id malo ciuitatis. seq;
fundos ac uillas suas si non ut ce
tero℞ uastentur ab hostib; sinere
rei publice ēē nec uocandum ob
id in aliquam suspitionem. Et qd 2
ad presentia attinet hortatus est
quemadmodum prius et expedi
tos ēē ad bellum et ex agris omīa
comportare, nec prodire in pug
nam sed ingressos urbem tutari et
rem nauticam qua pollerent di
ligenter aptare et res socio℞ sub
manu tenere. ex hoc enim pecu
nia℞ puentu futuras eis uires ac
magna ex parte bellum uinci i
consilio et pecunie ui. Iubens p̄ 3
terea confidere tum prouentu
sexcento℞ talento℞ que quot
annis fere a sociis pro tributo pen
derentur ciuitati preter alios p
uentus, tum signato argento qd
esset in arce sex milium talento℞.
Nam cum plurima, decem milia
talento℞ fuere trecentis minus.
Ex quib; et in propylea arcis ali
asq; substructiones et in Potideā

4 fuerat erogatum. Preter aurum ar
gentumq; non signatum puatim
publiceue repositum . preterq; ua
sa sacra uel pomparum uel certami
num : ac medica spolia et si quid a
liud huiusmodi non inferioris sū
5 me quingentoꝝ talentoꝝ . Adde
bat etiam ex aliis quoq; templis nō
exiguas pecunias quib; uterentur.
et si omnia prohiberentur . ēē auro
quo dea est ipa circūdata affirmās
simulacrum illud quadraginta pon
do talentoꝝ habere auri excocti ·
totumq; pro salute rei publice tol
lendum . iterum tamen non mino
6 re mensura resarciendum . Atque
hunc in modum pecuniis eos confi
dere hortabatur . Esse preterea tre
decim milia armatoꝝ . iis exceptis
qui in presidiis aut in ppugnaculis
7 essent numero sedecim milib; . Tot
enim excubabant circa initia ad
uentus hostium . tum senioꝝ . tum
adulescentuloꝝ . tum peregrinoꝝ
quicumque armati erant . Siqdem
& phalericus murus erat triginta
et quinque stadioꝝ ad urbis ambi
tum . et ipē ambitus quatenus cus
todiebatur . trium et quadraginta
nam pars eius sine custodia erat int
longum murum et phalericū me
dia . longi ů muri ad pirea usque
quadraginta stadia habebant . qꝝ
exteriora custodiebantur et Pire
os uicina . Omnis autē ambitus ·
sexaginta erat stadioꝝ . cuius dimi
8 dium custodiebatur . Ad hec mille
ducentos hippotoxotas . triremes
9 quoq; que agi possent trecentas . Hec
enim athenienslib; fuerunt omnia

nihil inferiora q̃ referuntur . q̃ tpr̄
ingressuri ipoꝝ fines erant pelopon
nenses ad bellum sese accingentes .
Alia quoq; Pericles qualia consue
rat disseruit ad demonstrandū su
14 periores se bello futuros . Quibus au
ditis , persuasi athenienses omnia
ex agris comportant . liberos coniu
ges supellectilem utensilia ligna ·
denique edificioꝝ que diruebant .
pecora quoq; ac iumenta in Eubo
iam circūiectasq; insulas dimittūt .
2 Que demigratio fuit eis sane moles
ta ppter inueteratam plerisque con
suetudinem semper agendi in agris
15 iam inde ab ultimo initio preter ·
ceteros athenienslibus usurpatam .
Siquidem sub Cecrope illisq; priscis
usque ad Thesea regibus attica oppi
datim habitabatur curias habens et
magistratus hominib; haud quaq̃
solitis cum nihil timerent adire re
gem gratia consultandi quibusdā
etiam bella gerentib; ueluti Eleusi
niis iuncto Eumolpo cum Erictheo .
2 Theseus ů postea q̃ regno potitus est
uir potens et perinde solers cū alia
regionis eius excoluit tum ů illud
q̃ ceteroꝝ oppidoꝝ & conciliabula
& magistratus aboleuit . et in ea que
nunc est urbe uno instituto conci
lio et una curia cunctos collocauit .
coegitq; sua quenque ut prius colen
tes una tamen hac urbe uti quam
ingentem iam omnibus in ea ordina
tis effectam successorib; per manus
tradidit . Cuius congregationis athe
nienses etiam nunc diem solemnem
3 in dee honorem publice agunt . Nā
ante Thesea que nunc summa urbs

est tunc urbs fuit. et id precipue quod
4 sub ea spectat aquilonem. ut testan
tur que ibi sunt delubra etiã aliorum
deorum. et que extra illud sunt ab hac
precipue parte extructa uisuntur
delubra Iouis olympii. Telluris Bac
chi in limnis cui uetustiora baccha
nalia fiunt decimo mensis Anthes
terionis die. quemadmodum nũc
quoque Iones ab atheniensibus oriun
di existimant. Necnon alia huius
generis extructa sunt uetusta tẽ
5 pla. Et fonte qui nunc postea quam ty
ranni concinnarunt nouem fistule
nominatur olim autẽ calliroe cũ
fontes extarent. quia uicinus erat
utebantur in maximis quibusque
rebus. Vt hodie quoque ex uetustate
durat opinio ante coniugalia et
in alia que sacrorum sunt illa aqua
6 esse utendum. Et nunc etiam propter uetus
tam hanc habitationem summa pars
urbis uocatur ab Atheniensibus urbs.
16 1 Igitur suo fere arbitratu Athenien
ses passim domicilia habentes postquam
una in menia coiere tamẽ ob morem
in agris agendi cum omni familia
plerique et priorum et posteriorum usque
ad hoc bellum non facile migrabant
eoque difficilius quod nuper post bellum
medicum supellectilem reportaue
2 rant. Grauabantur etiam et egre fere
bant quod deserturi essent penates ac
templa que ipsis ob uetustum per
petuo ritum patria erant. desertu
ri quoque uite consuetudinem. denique
nil aliud quam si suam quisque urbem
17 desereret. Vbi in urbem migratũ
est paucis quibusdam domus fuerit
nonnullis apud amicos necessariosque

effugium. aliqui que magna portio
fuit infrequentia urbis loca ad habi
tandum cepere. templaque ac basili
cas omnes preterquam summe urbis et
Eleusine. et si quid aliud robuste
erat obseratum. necnon pelasgicũ
quod uocatur summe urbi subiec
tum. quodque inhabitare nefas erat
put et Pythici oraculi fine uersus
uetabatur dicente. satiusque pelasgi
con ocia seruet. Ob ipsam tamẽ rẽ
pentinam necessitatem prestitit u
sum domus. Ceterum ut mihi uide 2
tur oraculum in contrarium ceci
dit quam expectabatur. Non enim propter
prophanatum habitatione templũ
calamitates ciuitati contigerunt
sed propter bellum inhabitandi necessitas.
Nec nominatim templum hoc ab
oraculo prenotatum est aliquando
infauste habitandum esse. In turribus 3
quoque murorum multi sibi habitacu
la construxerunt. denique ubi quisque
poterat. Quippe non prohibebat ciui
tas hoc agere tot unã immigrantes.
Sed postea dispositi in longis muris
et in magna parte pirei habitarũt.
Iam uero iis etiam qui ad bellum spec 4
tabant prestringebantur tum sociorum
cons auxilia cogentes. tum centũ
nauibus que exiture in peloponesũ
erant apparandis intenti. Et Athe 5
nienses quidem in hoc erant occu
pationis. Peloponnensium autem 18
exercitus in atticam tendens perue
nit primum ad oenoem qua atti
cam erat ingressurus. Vbi cũ sub
sedissent tormenta machinasque quibus
muros quaterent parabant. Nam 2
oenone muris predita e attica ab

Euboia disterminans qua Athen-
enses quotiens bellum incidit pro
munimento utuntur. Circa hanc
peloponnenses cum in pparandis
machinis temporis satis triuerūt,
3 tum ū pp Archidamum quē non
parum insimulabant q' uideret-
et in euocandis auxiliis lentior et
q' atheniensium studiosus esse ne-
quaq̄ uehemens hortator ad bellū.
C ontractis autē iam copiis dabant-
ei crimini et statua apud Isthmū
habita et in cetero itinere facien
do cunctatio et super omnia ad
4 oenoem segnicies. Que hominis ne-
gligentia si non extitisset uideban
tur sibi peloponnenses celeri ad
uentu omnia que extra urbem
haberent athenienses nam interi
hec illi intro portauerant occu
5 paturi fuisse. Hac itaq: inuidia p
mebatur Archidamus in obsidi
one oenoes quam ut fertur ideo
tolerabat u q' expectaret ut athe
nienses nondum uiolata ipsoꝝ
terra aliquid de timore remitte
rent non passuri ante suos eam
19 oculos uastari. At postq̄ oenoem
adorti omniq: ope conati expug
nare nequierunt nullumq: Athe
nienses caduceatorem mittebāt
ita demum castris illinc motis
octogesimo fere die ab iis q̄ apud
Plateam thebanis ingressis acta
sunt estate frumentisq: maturis
atticam inuaserunt duce Archi
damo zeuxidami filio suo rege.
2 A c subsidentes depopulati sūt pri
mum Eleusina campumq: Thri
asium fugatis aliquantulū circa
loca que dicuntur Rhiti Athen
ensib; equitibus. Deinde pgressi
ad dexteram habentes egaleon +
montem per copriam ad Acharnā
usque peruenerunt maximum
omnium oppidoꝝ qui attice po
puli uocantur: positisq: in obsi
dione castris diu illic habuere
statiua populationib; occupati.
20 Fertur Archidamus circum Acar
nas cum exercitu tanq̄ ad pugna
instructo mansisse nec illa expe
2 ditione in plana descendisse eo
consilio q' suspicaretur Athenien
ses multa iuuentute florentes et
ad bellum ut nunq̄ alias instruc
tos in occursum pdituros nec in
oculis suis agrum uastari passuros.
3 Vbi neq: ad Eleusina neq: ad cam
pum Thriasium occurrerunt ex
pertus statuit dum Acharnas obsi
4 det an occurrere auderent simul
q' locus statiuis habendis oportun'
uidebatur simul q' Acarnes qui +
magna pars ciuitatis Quippe tria
milia armatoꝝ erant non crede-
bantur q' sua corrumperent ne
glecturi sed omnes in prelium ex
ituri si non exirent tunc Athenien
ses minore iam metu in posterum
posse uastari campum et ad ipam
urbem accedi. Acharnes enim suis
rebus exutos non ita promptos
ad subeundum pro alieno agro +
discrimen ideoq: discordes senten
5 tias fore. Et hac quidem cogitati
one cum Acharnas [illegible] / Ar
21 chidamus erat. Athenienses uero
quoad hostis circa Eleusina et cam
pum Thriasium subsedit / spem +

nonnullam conceperant non esse
propius progressurum: memoria te
nentes Plistoanactem Pausanie fi
lium Lacedemoniorum regem quattu
ordecim ante hoc bellum annis e
cum peloponnensi exercitu dum
atticam inuasisset ad eleusina et
Thrioze nec ultra progressum redisse.
Eoque ex Sparta relegatus est. creditur
2 id fecisse pecunia. Vt autem circum
sidentem Acharnas exercitum cog
nouerunt sexaginta stadiis ab ur
be distantem: cum esset in conspectu
ut credibile est regio uastaretur
quod numquam preterquam Medico bel
lo neque iuuenes neque senes aspexe
rant. id uero acerbum sane nec tam
negligendum tolerandumque, sed
obuiam prodeundum cum aliis
tum precipue iuuentuti uisum
3 est. Coacto concilio magna inter
eos altercatio erat aliis exire iube
tibus aliis quibusdam non sinenti
bus. Vates quoque multifaria uati
cinia referebant. ad quos audien
dos undique coibatur. Acharnes
quod putarent apud se non minimam
portionem atheniensium esse quod ip
sorum terra uastaretur ad exeundum
precipue urgebant: atque omni ex
parte ciuitas tumultuabatur et
Pericli irascebantur, prorsus imme
mores eorum que prius ille suasisset.
conuiciabantur etiam quod cum es
set dux non tamen eos educeret et
existimantes ipsum omnium que
22 paterentur auctorem. Quos Peri
cles uidens ex presenti conditione
afflictari utpote non recte senti
entes de exeundo ut ipse faciebat

concionem non aduocauit nullum
que habuit cetum ne quid ira magis
quam iudicio peccarent congregati. Ita
Itaque urbem custodit et quam maxime
potest quietam ciuitatem tenet:
equites tamen emittit ne ii qui ab 2
exercitu excurrerent urbi uicinos
agros adorti predas agerent: pug
naque equestris parua in phrigiis
commissa est inter unam athenien
sium turmam adiunctis Thessalis
et Boetiorum equitatum. In qua non
inferiores erant Athenienses et o
Thessali donec Boetiis equitibus
pedites auxilium tulerunt. Tunc
facta fuga atheniensium Thessa
lorumque aliquot desiderati sunt. quos
tamen ipso die preterquam hostem ro
garent receperunt. postero die et
tropheum Peloponenses statuerunt.
Hec autem Thessalorum auxilia ex 3
uetusta societate atheniensibus af
fuerunt Larissei: Pharsalii: Parasii.
Cranonii. Pirasii. Gyrtonii. Pherei
ducibus ex larissa quidem Polyme
de et Aristono ex sua utroque fac
tione: ex Pharsalo autem Menone
et deinceps ceteris suorum ciuium
ducibus. Peloponnenses ubi Athe **23**
nienses se obuiam non ferunt in
pugnam ex Acharnis mouerunt:
populatique sunt alios quosdam ex
populis sitos inter Parnethum et
Brilessum montes. Dum hi in at 2
tica agunt Athenienses centum na
ues quas instruxerant cum mille
armatis quadringentisque sagittariis circum
Peloponesum miserunt ducibus
Carcino xenotimi, Protea Epiclis
et Socrate Antigenis filio. Qui cum 3

hoc apparatu soluentes e portu ue-
la fecerunt. Peloponenses tam diu
in attica morati quoad commeatus
suppeditauit, per Boetiam qua non
inuaserant sunt reuersi: preter eun-
tesque Oropum regionem nomine
Piraicem quam oropii atheniensi-
bus subditi colunt, populati sunt:
ac regressi in peloponesum in suas
24 quisque urbes discesserunt. Post quorum
abitum athenienses terra marique
custodias collocauerunt quemad-
modum per omne bellum custodi-
as acturi erant. Necnon mille talen-
ta ex iis que in summa urbe essent
placuit ipsis qui preclaram fecerant
seponere: nec erogare: sed ex aliis
sumere in usum belli. Quod si quis
aut referat aut ferendis suffragiis
optineat mouendam pecuniam in
hanc alios in usus nisi si hostes clas-
se adoriantur urbem propulsarique o-
porteat penam mortis sanxerunt.
2 Ex hac pecunia centum extra or-
dinem formosissimas triremes quot
annis fecerunt cum suis prefectis
quarum nulla fas erat in aliud quicquam
uti nisi cum eadem pecunia ob ide
25 periculum si opus foret. His centum
in nauibus qui erant Athenienses
cum quinquaginta Corcyrensium
que uenerant auxilio prenauigan-
tes Peloponnesum cum aliis nonnul-
lis illinc sociis, preter alias clades et
quas intulerunt ingressi in terram
Methonem que est in laconica ad-
orti sunt, tum muris inualidam
2 tum hominibus uacuam. Forte in
iis circa locis erat cum presidio Bra-
sidas Thellidis filius uir Spartiates
hic re cognita cum centum armatis
auxilio iis qui intus erant aduenit:
perque medium atheniensium exer-
citum huc illucque palatum et ad
muros conuisum in urbem irrupit
aliquot sociorum in ipsa impressione
amissis eamque tutatus est. Propter
quam strenuitatem ante omnes qui
bellum administrarunt apud Spar-
tam collaudatus est. Athenienses in- 3
de soluentes abierunt et cum Phiam
Elidem tenuissent biduo populati
sunt: et ad prohibendam uim ueni-
entes ex conuallibus Elidis trecen-
tos egregios uiros et ex finitimis il-
linc eliorum alios pugna inita uice-
runt. Ceterum exorto ingenti uen- 4
to cum tempestate iactarentur in
loco portu carente multi conscen-
sis nauibus preteruecti promontori-
um quod dicitur piscis in portum
qui est in Phia uenerunt. Interim
Messenii et nonnulli alii qui con-
scendere naues nequiuerant terrestri
profecti itinere Phiam expugnarunt:
posteaque in naues que circumibant 5
recepti sunt atque illinc relicta Phia
multa enim iam manus eliorum ue-
niebat auxilio nauigantes Athe-
nienses alia circa loca populabant.
Per idem tempus Athenienses triginta 26
naues miserunt ut obirent locridem
simulque Euboiam tutarentur duce
Cleopompo Clinie filio: qui egressus 2
in terram nonnulla maritima loca
uastat: Thronium capit: obsides illic
accipit, apud Alopem qui ex locris
auxilium ferebat commisso certamine
superat. Hac eadem estate Egine- 27
tas cum liberis uxoribusque e sedibus

suis eiecerunt athenienses. exprobra
ta uel precipue eis belli culpa. cum
presertim tutius fore uideret egi
nam utique Peloponeso obnoxiã
teneri suoꝝ colonia illuc missa p(ost)
2 ut non ita multo post missa ẽ. Illis
eiectis peloponensibus tum Athe
niensium odio tum de se beneme
ritis et terremotus tempore & ser
uili bello Thyream incolendam &
eius agrum colendum dederunt
qui ager argiuum ac laconicum
diuidit ad mare usque pertingens.
ubi ad hoc tempus eoꝝ nonnulli i
habitant. ceteri per greciam dissi
28 pati sunt. Eadem quoq; estate i
kal. lunaribus hoc ẽ interlunio
quo solum tempore creditur posse
contingere. sol defecit secundum
meridiem nonnullis internitenti
bus stellis. rursusq; e curua in soli
29 dam speciem repletus est. Per ean
dem quoq; estatem Nymphodorũ
Abderitem Pythei filium magne i
apud Sitalcem sororis uirum auc
toritatis quem pro hoste prius ha
buerant sibi conciliauerunt. ac
cerseruntq; uolentes per Sitalcẽ
contrahere cum Thereo thracum
2 rege societatem. Hic autem Teres
Sitalcis pater magnum Odrysaꝝ
regnum primus reliqua thracia i
maius reddidit. Nam bona pars e
3 thracum ipsius iuris est nihilq; Te
reo illi attinet qui Procnem Pandi
onis filiam ex Athenis duxit uxo
rem. neq; ex eadem ambo thracia
extitere. Siquidem Tereus Dauli
am que nunc terre Phocidis uocat
incoluit. tunc a thracibus habitatã.

Qua in terra femine facinus illud
circa Ithym patrauerunt patraue
runt et a multis poetaꝝ in comme
moranda philomena (l. luscinia) auis daulias
celebratur. Et credibile est Pandio
nem tantulo distantem affinitatẽ
ex filia p(ro)p(ter) auxilium mutuum ma
luisse. q̃ eam que tot dierum uiam
usque ad odrysas distaret. At Teres
ne nomen quidem habens idem reg
num Odrysaꝝ ui primus adeptus
est. cuius filium Sitalcem Atheni 4
enses in societatem asciuerunt cu
pientes per hunc sibi & loca in thra
cia & Perdiccam comparare. Cum 5
uenit Athenas Nymphodorus et i
societatem Sitalcis mandato iniit
et filium ciuem atheniensem fecit
nomine Sadocum. et bellum quod
esset in thracia dissoluturum se re
cepit persuaso Sitalce ad mitten
das atheniensib; copias thracum
equitum clipeatoꝝq;. Conciliauit 6
eis etiam Perdiccam. inductis ad i
Thermen illi reddendam. Unde Per
diccas protinus Atheniensibus ac
Phormioni iunctus arma intulit
Chalcidensibus. Ita Sitalces et Per 7
diccas ille Terei. hic Alexandri fili(us)
alter Thracum. alter Macedonum
rex fedus cum Atheniensib; p(er)cus
serunt. Athenienses autẽ q cum **30**
centum adhuc nauibus Pelopone
so obuersabantur Sollion Corinthi
oꝝ oppidum postq̃ diripuerũt id
cum agro solis Acarnanum Paleren
sibus colendum tradiderunt. Asta
ractumq; ui captam Euarcho tyrã
no eiecto in societatem consciue
runt. et in Cephaleniam insulam 2

Hanc solam dr auctor fabulam tangere.

uelificantes citra certamen ea po
titi sunt. Sita ē autē Cephallenia
Acarnaniam uersus et leucadem
quatuor habens ciuitates Palenses
Cranios Sameos Promeos. Nec mul
to post reuerse sunt Athenas naues.
31 Sub huius estatis autumnum Athe
nienses cum incolis duce Pericle
xantippi filio populariter incur
sionem fecerunt in agrum Mega
ricum, et ii qui peloponesium cum
centum nauibus preteruehebantur
apud Eginam autē tunc erāt do
mum repetentes ut acceperunt
omnem ciuitatem in expeditiōe
esse ad Megaram directo illuc cur
2 su cōmixti sunt, qui maximus ex
titit dumtaxat coactus athenien
sium exercitus utpote florenti ci
uitate necdum morbum passa. Fu
erunt enim atheniensium sub ar
mis decem milia preter tria apud
Potideam preterq; incolarum qui una
in expeditionem armati prodierūt
non minus q̄ totidem milia. preter
etiam aliam leuiter armatorum nō
exiguam turbam. Hi magna in
parte terre illius hostiliter cum e
3 gissent sese receperunt. Fuerunt
alie quoq; Atheniensium quotannis
in agrum megarensem incursiones
nunc equitatu, nunc omni exer
32 citu, donec Piseam exciderūt. A
quibus etiam Atalante in arcem
est muris firmata: et iam extre
ma estate hac insula iuxta locros
opuntios prius deserta, ne predo
nes ex Opunte et aliis locrorum op
pidis nauigantes Euboiam preda
33 rentur. Gesta sunt autē ista esta
te hac post peloponensium ex at
tica discessum. Ineunte hyeme
Euarchus Acarnan uolens in Astac
tum reuerti persuadet corinthiis
ut cum Quinquaginta nauibus
mille quingentos armatos feren
tibus se reducerent. Ipse quoque
nonnihil auxiliorum conducit. Pre
erant autē his copiis Euphamidas
Aristhonymi. Timoxenus Timocra
2 tis et Eumachus chrysidis filius: q
illuc nauigantes hominem redux
erunt et cetere Acarnanie nonnul
la ad mare oppida subigere uolen
tes: id frustra conati domum reu
3 tebantur. et cum preternauigantes
Cephalleniam tenuissent, excissentq;
in craniorum oram specie deditionis
ab illis decepti ex inopinato inua
dentib; partem suorum amiserunt
et cum acrius urgerentur domu
34 se receperunt. Eadem hyeme A
thenienses uetere instituto bustū
publice fecerunt iis qui primum
hoc in bello mortem oppetissent
2 hunc in modum. facto ante triduū
tabernaculo mortuorum ossa propo
nuntur et suorum quisque reliquiis
3 siquid libeat imponit. Cum effe
runtur singularum tribuum singu
las arcas sue quanque tribus ossa
continentes uehicula portant. Vnus
item thorus inanis fertur constra
tus eorum qui non extant qui int
4 cesos non fuere coperti. Efferunt
autē promiscue uoluntarii quique
uel ciues uel hospites feminis propin
quitate coniunctis ad sepulcrum
5 eiulantibus. Conduntq; in publi
co monumento quod est iuxta mo

numentum Callisti apud suburba
na ubi semper eos sepeliunt qui in
bello ceciderunt. preterq̄ qui in
Marathone quorum singularem fu
isse uirtutem existimantes eodē
6 in loco sepulcrum fecerunt. Poste
a uero q̄ eos humauerint aliquis ab
ipsa ciuitate delectus uir haud
quaq̄ pro inconsulto habitus et
cui pro dignitate conueniat sup
eos orationem habet qualem decet
de illorum laudibus. qua habita dis
7 ceditur. Hoc quidem more sepe
liunt quo per omne belli tempus
quotiens id eis accidit legitimo u
8 tuntur. Vt autem ad hos qui primi
mortem oppetiere laudandos Pe
ricles xantippi filius delectus est
et tempus affuit a sepulcro in ex
celsum suggestum quo a pleraq;
frequentia exaudiretur procedens
ita disseruit. Oro Periclis funebris.

35 MVLTI quidem eorum qui ex hoc
hactenus loco uerba fecerunt
hunc legibus institutum morem
in concione dicendi ad exequias
defunctorum in bello ut pulchrum
laudant. Mihi uero satis eē uisum ē
uirorum factis prestantium factis
honores declarare qualia circa
bustum hoc publice instructa
conspicitis. nec in uno uiro mul
torum uirtutes periclitari debere
et siue bene siue male is dicat ha
2 beri fidem. Arduum enim in di
cendo seruare temperamentum
in ea re in qua uix etiam ueritatis
opinio asseri potest. Nam auditor
qui et rem agnoscit et hominem
diligit aliquid fere et opinione
et uoluntate sua inferius dictum
existimat. Qui uero inexpertus est
is propter inuidiam quicquid sup̄ sua
uim audit aut supergressum esse
ueritatem. eatenusq; tolerande a
liene laudes uidentur quatenus
seipsum quisque parem arbitratur
alicui illarum assequende. quib; uero
imparem iis inuidet fidemq; nō
habet. Verum quando quidē ita 3
olim iam probatum est hec recte fi
eri oportet me quoq; legi obsequen
tem ad urām singulorum et uolun
tatem et opinionem q̄ plurimum
potero accōmodare orationem
sumpto a progenitorib; initio. Equū 36
enim simul ac decorum ē ex hoc
loco eis honorem hunc memorie
reddere qui regionem istam ipsi
semper incolentes posteris ad hoc
tempus liberam sua uirtute tra
diderunt. Et cum illi laude dig 2
ni sint, tum uel magis patres nri
qui ad ea que acceperant hoc q̄n
tūcunque habemus imperium ad
icientes non sine labore partum
nobis qui nunc sumus reliquerunt.
Que uero ultra hoc sunt ipsi nos qui 3
assumus perfecta precipue etate
propagauimus. et patriam omnibus
que uel ad pacem uel ad bellum
pertinent instruximus atq; orna
uimus. Vbi ergo res bellicas quibus 4
parta sunt omnia uel a nobis uel
a patribus nris strenue gestas in
propulsandis bellis a barbaro uel a
grecia illatis omitto nolens lon
gus esse apud scientes. At q̄ studio
huc euasimus et qua rei publice
administratione quibusue artib⁹

ꝓpagatum imperium ē cū demōs
traro. ad hos laudandos accedā. ex
istimans nec alienum eē hoc tpr̄e
ista memorari nec inutile ab oī +
cetu ciuium pariter hospitumq; +
audiri. 37 Fungimur enim ea reipu
blice administratione que uicina
rum leges non sectetur ciuitatum.
ipsi potius exemplum alteri q̄ ali
ena imitantes. nomenq; habem⁹ nō
quod ad paucos sed quod ad multō
pertinet. democratia. Idem iuri⁹ q̄n
tūlibet priuatum inter se differenti
bus omnibus est. honores put qsq;
aliquod sui specimen dederit. neq;
iis qui ex certa parte ciuium sunt
potius q̄ ex uirtute. neq; ꝑꝑ pauper
tatem quis quominus publico mu
nere non fungatur. dummodo pa
trie ꝓdesse possit pro uirili parte
ꝓhibetur. 2 Ingenue & in re publica
& in mutua quotidianoꝝ operū
suspitione uersamur. nōn succen
sentes si quis uicinoꝝ ꝓpioꝝ cū uo
luptate aliquid agat. ac ꝓferentes
innoxiam quidem sed tristem q̄n
dam in alieno gaudio seueritatem.
3 Priuata alacriter cōmunicamus. q̄
ad rem publicam spectant. minime
preuaricamur ꝑꝑ metum. tū eoꝝ
qui sunt in magistratu. tum uero
legum. eaꝝq; precipue que uel in
auxilium lesoꝝ late uel que late
non sunt. euidentem ignominiā
irrogantes. 38 Iam ů laboribus pluri
mas animi remissiones indulgem⁹
sacra certamina. anniūsariaq; sa
crificia cum decenti priuatoꝝ ap
paratu interponentes. quoꝝ q̄tidi
ana delectatio tristitiam discutit.

· Contra Lacedemonios quib; ly curgus scripsit leges emulatus Cretenses atq; egyptios :—

· Oligarchia .i. paucoꝝ ꝓncipat⁹ est Lacedemonioꝝ :—

· Propter lacedemonios apud q̄s Heraclides regnant qui sunt ex parte ciuitatis ꝓpt' nobilitatem non ꝓpt' uirtutem regnantes.

· Notat tristitiam moꝝ lacede monioꝝ et quedā ſpetialr̄ fcā.

· Toto anno hec faciunt Athenien ses uno die excepto :—

2 Importantur huc ꝓpter magnitu
dinem ciuitatis ex omnib; terris
omnia. euenitq; nobis ut non ma
gis hinc natiuis bonis fruamur q̄
iis que sunt apud alios homines.
39 In studiis autem rei bellice hinc q̄;
differimus ab hostib;. q̄ hanc ur
bem omnibus exhibemus. nullisq;
explosionib; hospitum quēpiam
uel discere uel spectare ꝓhibemus.
quasi hec non occultata sint ꝓfu
tura hosti si uiderit. Neq; magis +
aut apparatui belloꝝ aut fraudib;
confidimus. q̄ id quod ipsi prestare
possumus. ad res agendas animi p̄
stantia. Apud quosdam in discipli
nis iuuenes ab ineunte statim eta
te uirile robur pertinaci exercita
tione nanciscuntur. Nos autem q
iam remissius uiuimus. nihilo tamē
segnius hostilia discrimina adim⁹.
2 Cuius rei signum est. q̄ neq; Lacede
monii per se tantum sed cum om
nibus terram nr̄am inuaserunt. &
ipsi per nosmet finitimoꝝ fines in
gressi. eos qui domi sue sua tueban
tur. haud difficulter plerūque sube
gimus. 3 Adeo nemo hostium unq̄ ad
uersus omnem nr̄am uim ferre se
ausus est. tum ꝑꝑ nr̄m rei nautice
studium. tum ꝑꝑ copias quas in di
uersa terraꝝ loca dimittimus. In q̄ꝝ
si quo conserta pugna cum aliq̄b;
nostꝝ illi fuere superiores. cunctos
nos superasse gloriantur. et cum +
uicti sunt ab uniuersis uictos eē se
predicant. 4 quanq̄ si quiete potius
q̄ laboꝝ assiduitate. nec legib; ma
gis q̄ generosis morib; periclitari ue
limus. satius est nobis non defatiga

ri erumnis anteq̄ ueniant. et cum
tempus est illas subeundi uideri sb
ire non minus strenue q̄ ii q semp
in erumnis agunt. Licet hinc quoq;
ciuitatem istam admiratione dig-
nam sicut in ceteris cognoscere. q̄
speciosa quidem socia mediocritate
40 complectimur. philosophamur au
tem. id est inopiam toleramus citra
animi eneruationem. diuitiisq; u-
timur potius in re℞ oportunitate
q̄ cum uerbo℞ iactantia. Egestatē
suam nulli fateri deforme est. dfor
me ut eam deuitet non anniti. e
2 A. dest preterea eisdem hominib; su
arum simul et cōmunium re℞ cu
ra. et iis qui rebus agendis incum
bunt non minor de rei publice i
statu notitia. Soli enim nos eum q
nihil rationis cum re p. habet non
ciuem ociosum sed inutilem arbi
Contra Lacedemonios. tramur. Iidem si quas res recte iu
dicamus concipimusue. non exis
timamus orationem iis reb; officere
sed potius non doceri prius illas si
3 cut oportet exequaris. Nam hoc i
quoq; prestantius habemus q̄ inte
pcipue in iis que aggredimur et
audacia utimur et ratione. cum
aliis inscitia fiduciam. ratio cūc
tationem afferat. Prestantissimo i
quique animo equissime iudicat
qui et dura simul apertissime ac io
cunda cognoscunt. et ob id a peri
4 culis se non subtrahunt. Iidem er
ga multos ultro uirtutis officiis
fungimur. Quippe qui non acci
piendis sed dandis beneficiis ami
cos comparamus. Quoniam melio
re conditione est qui benefacit.

peiore cui bene fit. cum ille quod
fecit tueri debeat beniuolentia. hic
sciat se in dando non gratificatu
rum sed gratiam redditurum. Iidē 5 Contra Lacedemonios.
soli non emolumenti magis q̄ libera
litatis fideliter exercende ratione
habita aliis magnifice gratificam̄.
Atq; ut semel dicam uidetur mihi 41
hec ciuitas tum in totum ēē grecie
magisterium. tum per singulos ui
ros corpus ad plurima re℞ genera
idoneum exhibere. cum gratia p̄
cipue et uenustate. Et quia hec 2
in p̄sentia℞ non orationis iactati
one magis q̄ rerum ueritate niti
mur. hec urbis potentia quam his
artibus parauimus ē documento.
que sola omnium earum que nūc 3
sunt fama sui ut experimento con
stat maior est. solaq; nec hosti oc
currens irascitur ob acceptam ab
illo cladem. neq; a subiectis male
audit tanq̄ indigna que dominet.
Neq; nullis potentiam nr̄am sed ut 4
maximis testificamur indiciis fu
turis presentib; uenturisq; miracu
lo. Nec desiderantes aut homerū
preconem aut quisquis in presens
carminibus mulceat. Opinionem
rerum ueritas delet. Sed omnia ma
ria omnesq; terras nr̄a audacia p
peruias fecimus. ubique bonorum
malo℞q; sepatim monumenta col
locantes. Pro hac igitur ciuitate 5
et isti q̄ indignum ducerent eam
euerti preliantes generose occubu
erunt. et reliquo℞ decet unūquēq;
uelle anniti. Que causa mihi fuit 42
ut pluxius de ciuitate loquens tū
docerem non de pari re nobis esse

certamen et quibus nihil simile
adest tum planam facerem pba
tionibus hoꝝ laudem de quibus
2 nunc a me habetur oratio. Cuiu(s)
laudis ea que maxima iam dicta
sunt. Nam que ego ciuitatis de
cora pdicaui, ea nimirum istoꝝ
atq; eoꝝ similium uirtuti deben
tur qualis non in multis grecoꝝ
de suis operib; ratio constet. Atq;
mihi uidetur uirtutem uiri ut
nunc istoꝝ uita significare mor(s)
3 plane declarare. Etenim iustum
ē eos qui prestare alia nequeunt
certe in bellis patrie fortitudinē
animo pponere cum melius pu
blice de ciuitate q̄ peius priuatim
meruerint hoc malum illo bono
4 obruentes. ueluti isti q̄ꝝ nemo i
neq; diuitiis mollitus est poptās
illis in posterum frui neq; spe pau
pertatis in diuitias cōmutande a
subeundis asperis retentus est hos
tilis pene q̄ salutis sue cupidiores
5 Simulq; hoc omnium pulcherri
mum periculum existimantes uo
luerunt ex ultione hostium ad
hec peruenire freti spe id qđ nō
uiderent consequendi dignum
etiam opus ex iis que iam uide
rant ducentes cui se crederent
satiusq; esse in ppulsanda ui pa
ti q̄ in cedendo incolumes fieri
et cum dedecus infamie fugiūt
rem corpore pertulerunt et bre
uissimum intra tempus cum for
tuna potius per summam gloria
43 q̄ cum timore transigere. Et isti
quidem quales par erat tales in
patriam extitere. Reliqui ū de
bent minus quidem obnoxium ca
sum optare sed nequaq̄ minus au
dacem postulare in hostes ut ha
beant animum considerantes nō
solum oratione constare pfectum
quem apud uos non minus q̄ ego
cognitum habentes ampliaret quispi
am cōmemorando quantum boni
inest in hostibus ppulsandis. sed i
uel magis si contemplantes q̄tidie
ex operib; potentiam ciuitatis ef
ficiamini illius amatores. et cū ea
uobis magna uideatur eē cogitet(is)
uiros magnanimos qui ius fasq; in
telligerent in operib; pudentes ista
comparasse et qui quotiens eis ex
sententia non cessisset non statue
runt sua uirtute fraudandam esse
ciuitatem speciosissima eam collec
ta donantes. Publice namq; cōpa 2
impenderunt priuatim laudem
que nunq̄ senescerent acceperunt
simul et honorificentissimam se
pulturam npn in qua non magi(s)
ipsi sunt siti q̄ sempiterna eoꝝ glo
ria ut se quoq; offeret tempus uel
narrandi uel imitandi celebranda
relinquitur. Quippe illustrium ui 3
roꝝ omnis terra sepulchrum est.
neq; id domesticoꝝ tantum saxoꝝ
testatur inscriptio sed etiam sine
scripto in exteras gentes egressa
memoria magis apud animum
cuiusque q̄ apud urnas hospitat(ur)
Quos ipsi nunc ad imitandū uob 4
pponentes et felicitatem existiman
tes libertatem eē, rursus libertatē
esse felicitatem nolite bellica recu
sare discrimina. Neq; enim calami 5
tosi quibus spes boni non adest i

iustius uite non parcant q̄ ii q̄ꝝ
diuersa uite conditio et presertī
6 optima periclitatur. Tristiorq; est
uiro prudentia predito contume
lia comes ignauie q̄ per robur &
publicam spem sine sensu futura
44 mors. Ideoq; parentes istoꝝ nunc
quicunque adestis non magis de
fleo q̄ consolor. Cum enim multi
plicibus dum educantur ut scim⁹
subiaceant accidentib; preclare
cum illis agitur qui p̄clarissimum
sortiuntur ut nunc isti obitū uos
merorem et quibuscunque datū
est ut eoꝝ uita feliciter acta pari
2 ter & finita censeatur. Nec me fal
lit arduum ēē persuasu ne mesti
tiam sentiatis quotiens uobis istoꝝ
memoria refricabitur. in aliorū
rebus secundis quib; & ipi aliqn̄
exultastis. & ex iis bonis non quib⁹
nunq̄ potituri sed quib; diu poti
3 ti priuantur. Tolerare tamē opor
tet spe alioꝝ liberoꝝ eos qui in e
tate adhuc sunt p̄creandi. Siqui
dem & futura soboles & quibusdā
erit peculiaris obliuio defūctoꝝ
& rei publice bis p̄derit q⁹ eā nec
desolatam patietur & tutam pres
tabit. Non enim possunt aut par
aut iustum consilium dare ii qui
exponunt periculis liberos istoꝝ
4 more & qui non exponunt. Vos
ů qui etate p̄cessistis quo diutur
niorem uitam feliciter traduxis
tis eo plus lucri uos fecisse existi
metis. et hoc quod superest uite
breue futurum quod utique ob
istoꝝ gloriam leuius fiet. Sola ı
naque magnanimitas nō senescit.
nec magis in affecta iam etate lu
crari delectat ut quidam aiunt
q̄ honorari. Filii autem hoꝝ ac fra **45**
tres qui adestis magnum uideo ı
uobis p̄positum esse certamē. Nā
eius qui fato functus est uirtutē
nemo non solū p̄sequi laude ac
fere supra modum. At uos non ı
pares iudicamini sed aliquantu
lo inferiores esse. Quippe uiuenti
um inter emulos liuor est. quo
sublato uirtus cum beniuolo celebrat̄
assensu. Siquid autē me oportet 2
de muliebri quoq; uirtute cōme
morare eaꝝ que nunc erunt in
uiduitate breui omnia exhorta
tione complectar. Etenim ingen
ti uobis est glorie non ēē uos sexu
uestro infirmiores hoc est pudi
cas ēē. Cuius rei decus dedecusue
minimum cadat cadit in uiros.
In hac ego oratione legib; iniūc **46**
ta retuli quecunque habui utilia
& re ipsa qui sepeliebantur ornati
sunt. Quoꝝ liberos ciuitas hinc
ad pubertatem publice alet. uti
lem p̄fecto & istis & futuris p̄pones
lauream talium certaminū. Que
enim uberrima uirtutis p̄posita
sunt premia ad ea optimo q̄sque
in rem .p. animo contendit. Iam 2
postq̄ suos quisque necessarios de
plorastis abscedite. Actum est **47**
autē huiusmodi funus hyeme ı
cum qua primus annus belli fini
tus est. Ineunte estate Pelopōnen 2
ses sociiq; ex duab; queadmodū
superiore anno partib; atticam in
gressi sunt duce Archidamo zeu
xidami filio Lacedemonioꝝ rege

castrisq; positis regionem popula
3 bantur. Vbi cum non multos dies
fuissent morbus primum apud a
thenienses cepit, prius quidē ut
aiunt, alibi quoq; et circa lemnū
et aliis multis in locis grassatus; ce
terum neq; tantum pestilentie i
neq; tantum funerum usq̄ fuisse
4 memoratur. Nam huic nec medi
ci pares erant, ignoto eis inter ini
tia īmo ipoꝝ plurimi extingue
bantur ut maxime illos adibant.
nec alia ulla hominum pars nec
que in templis exposcebantur: nec
diuinationes & que sunt id genꝰ
quib; utebantur. omnia deniq;
frustra fuerunt. Eaq; homines ma
lo ipso euicti cum morerent reli
48 querunt. Incepit autē ut fertur
primum ex ethiopia que est sup
egyptum deinde in egyptum li
byamq; descendit et in regis mag
2 nia ex parte regionem confestiq;
Athenas inuasit, principio in pire
o contagionis facto ita ut ab eis
diceretur uenena in puteos, non
dum enim illic fontes erant, a Pe
loponnensib; eē deiecta. Mox &
in superiorem urbem pcessit, mul
3 toq; magis iam mors ingruebat. Re
feratur igitur hoc ut cognoscat
quisque uel peritus medicine uł
imperitus unde credibile sit id i
extitisse, quasue satis idoneas ex
istimet causas que ad tanta mu
tationem uim haberent. Ego uō
que potero referam et que sibi
quis pponens siquando hoc rursꝰ
incidat iam predoctus habeat ali
quid precipue unde non ignoret.

aperiam, & ipē passus hunc morbū
& alios patientes intuitus. Enī uō 49
annus ille ut confessione fere om
nium constat maxime immunis
fuit alioꝝ morboꝝ. Qđ si quo qs
alio prius laborabat is morbus in
hunc omnino conuertebatur. Cete 2
ros uō salubri corpore repente nulla
ex causa corripiebant ante omīa
capitis acres feruores, oculoꝝ suffu
sio ruboris adustioq;. Introrsum uō
statim lingua cum faucibus sangui
nolenta uisebatur. spiritus arcte
et cum grauiolentia meabat. De 3
inde ex iis sternutatio raucitasq;
existebat: nec diu post labor in pec
tus cum uehementi tussi descende
bat et cum ad pcordia heserat, illa
uexabat. sequebantur cuncte fellꝭ
et humoris que a medicis nominan
tur apocatharses & ipse cum ingen
ti cruciatu & plerisque inanis in 4
cidebat singultus acrem ciens spas
mum, qui in quibusdam protinus
in quibusdam serius sedabatur. Et 5
corpus quidem exterius nō admo
dum feruens tactu erat, neq; palli
dum sed subrubrum, fuscum minu
tis pustulis ac papulis scatens. inte
rius autem ita ardebat ut neq; per
q̄tenuia uestimenta aut sindones
inici neq; aliud quippiam nisi nu
ditatem sustineret. Iocundissimū
erat in gelidam seipsos aqua abij
cere, id quod in puteis multi eoꝝ
quib; custos deerat fecerunt, inex
hausta siti adacti, quanq̄ perinde
erat nimis ac minus bibere. Acce 6
debat huc inquies membroꝝ per
petuaq; uigilia. Neque uō corpus

quoad morbus augebatur flacces
cebat sed opinione hominū for
tius pesti reluctabatur. Adeo plu
rimi intra nonum et septimum ꝛ
diem ab ardore urente uitalia ne
cabantur adhuc aliquid roboris
habentes aut si hoc tempus excissent
tamen desidente ad uterum mor
bo atq; illum acriter conuellente
idq; cum assiduo pfluuio multiq;
postmodum debilitate ipsa peribāt.
7 P eruagabatur enim omnem cōpis
superficiem in capite primum co
alita lues. Ex qua utique pernici
osissima siquis conualescebat eius
uiolentiam significabant extrema
8 membroꝝ. Siquidem ad uerenda
et ad summas manus summosq; pe
des prumpebant. quib; nonnulli
amissis liberabantur quidā amissis
& oculis. Sunt etiam quos simul ac
surrexerunt omnium parit cepit
obliuio necessarioꝝ quoq; ac sui
50 ipsoꝝ. Nam genus morbi in singu
lis extitit & maius q̄ ut exprimi
& acerbius q̄ ut humana natura
tolerari possit in hoc declarans pre
cipue aliquid aliud fuisse preter
consueta q cum multa hominū
cadauera iacerent insepulta alites
quadrupedesq; ea uel non adierūt
uel quecunque gustarunt attige
2 runtq; periere. Quibus ex auibus
euidens fiebat coniectura q neq;
circa cadauera neq; alibi uisebant.
C anes magis pp̄ter hominis consue
tudinem mali significationem da
51 bant. Verum ut alia multa calami
tatis genera p̄teream que singulis
acciderunt alius q̄ aliis asperius ei9

modi in totum morbus fuit. Cui
aliud quiddam insolens fu accessit
quod tunc animos affligeret q qc
quid fiebat pficiebat in morbum
peribantq; alii per incuriam alii 2
per multam curationem nec de ul
la medicina constabat quā quis
diceret utilem fore si offerretur q̄
enim alteri pderat id officiebat al
teri. Corpus integrum erat nullū 3
pre se ferens roboris imbecillitatisue
discrimen idq; & si quantalibet ob
seruatione curaretur a peste cōri
piebatur. Teterrimum tamen toti9 4
mali fuit animi defectio quoties
quis languoris sibi conscius erat
ptinus anticipata desperatiōe sui
multo seipos magis destituebant
nec languori resistebant. et quia
alius ob alterius curationem plus
ledebatur ritu ouium moriebant
que precipua mortium causa ex
titit. Nam siue pre metu inuicem 5
non adirent destituti peribant.
unde multe domus uacue facte
sunt. siue adirent inficiebantur
et precipue qui officii gratia dili
gentius aliquid administrassent
utpote pudore non adeundi ami
cos ipsi sibi non parcentes. Postq̄
domestici eos qui uita excesserāt
complorauerant deficiebant luis
uehementia superati. Verum ii p̄ci 6
pue morientem laborantemq; mise
rabantur qui ipsi euaserant qppt
id iam antea experti ac de se secu
ri. Neq; enim bis eundem morbus
corripiebat dumtaxat ut extin
gueret. Qui quidem ab aliis beati
censebantur et sua ipsi sponte ob

sue sospitatis letitiam spem in pos
terum presumebant nequando a
52 lio morbo absumerentur. Angebat
autem eos preter ingruentem pes
tem comportatio rerum ex agris
in urbem. iis qui ex agris migraue
2 rant grauior. Quippe domo⁊ pe
nuria in cauernis utique tēpore
estiuo animam strangulantibus
agitabant. Ita non modo sine ul
la dignitate expirabant sed alii
aliis in mortui mutuo iacebant.
semianimesq; in uiis et circa fon
tes omnes aque desiderio uolu
3 tabantur. Quin ipa templa in qb⁹
tabernacula fecerant referta e
rant illinc mortuo⁊ hominibus
uiolentia mali quid agerent nō
habentib; abalienatisq; a cogniti
4 one sacro⁊ sancto⁊q; perturba
tis pariter omnib; sepulcro⁊ iuri
bus quib; antea utebantur cum
sepeliret quisque ut poterat. Mul
ti quoq; crebra iam familiarium
strage quia idonea deerant ad
pudenda conuertebant sepulcra.
Nam alii occupatis quos alieni ex
truxerant pyris mortuum suum
imponebant ignemq; subiciebāt.
alii cum alter arderet superiecto
53 quem ferebant abibant. Vnde ⁊
primum incepit in ciuitate uitiū
hoc in maius euasurum. Facilius
enim quis audeat ea que prius oc
culta uoluisset ne comperta foret
iniuncis uoluptati. Videntes tam
in promptu fortune cōmutatio
nem beatos repente morientes ⁊
modo inopes repente illo⁊ bona
2 consequentes operepretium pu

tauerunt ad subita gaudia uolup
tatesq; transire diurnam arbitran
tes & uitam & pecuniam. Nemoq; 3
per honestatem quam cernebat ⁊
animum induxit ad ferendas sibi
erumnas inexploratum habens pri
usq̄ ad illam perueniret occūberet
necne. Quod autē in p̄sentia erat
iocundum et undique ad se ani
mum pelliciens id & honestū con
stituebat & utile. deo⁊ metu aut 4
hominū legibus nequaq̄ coercitus.
cum & in equo ponerent pium ut
impium eē uidentes equalit᷑ cunc
tos oppetere mortem nec timeret
eousque uindicte ueniendum ut
delicta iuuentestis luerent mul
toq; maiorem illius iudicii penam
imminere in quo tulissent iam fa
ta sententiam que anq̄ decidat se
aliquantulum uita frui consen
taneum eē. Tali igitur clade A 54
thenienses circūuenti uexabant
hominib; intra muros mortem ob
euntib; et extra hostib; agrum
ferro igniq; uastantibus. Qua in 2
calamitate cum alia repetebant
memoria qualia credibile est tū
ū hoc carmen quod senes aiebant
iam pridem decantari. Doriacū
ueniet Limos ecanta comitante
duellum. De quo altercatio erat 3
num limos id est pestilentia in hoc
carmine ab antiquis nominaret
an limos id est fames. Sed uicit
in presentia⁊ merito pestilentie
interpretatio. Ad ea enim que pa
tiebantur homines oraculum re
torquebant. Equidem existimo
si aliud post hoc aliquando con

tingat doricum bellum, itidē ex
rerum fide famem cantaturos. +
4 Memorabant preterea qui norant
oraculum lacedemonioꝝ cū illis
deus consulentib; an oporteret
bellum mouere, respondit, penes
omni conatu bellantes uictoriā
5 fore seq; ipsum auxilio. Itaq; si ita
circa hoc q; futura augurabant.
Morbus autē primo statim Pelopō
nensium ingressu cepit: nec ipam
peloponēsum inuasit ut dignum
relatu sit. Athenis precipue grassa
batur. Secundo loco aliis oppidis
ut quocque frequentissimum po
pulo erat. Et hec quidem q̄ circa
55 morbum extitere. Peloponenses
ū ubi campestria populati sunt,
in partem que maritima uocatur
ꝓcesserunt usque ad laurium, ubi
sunt argentea metalla athenien
sibus. et hanc primum que Pelo
pōnesum spectat, deinde que ad
Euboiam et Andrum uergit uasta
2 uerunt. Pericles autē tunc q̄s dux
in eadem perstabat sententia sicut
superiore expeditione fecerat, ne
56 Athenienses exirent. Qui cū hostes
adhuc in campo agitarent. ꝑusq̄
in maritima copias ꝓmouerent,
centum naues ad inuadendum
Peloponēsum instruebat. q̄s oīb;
2 ꝑparatis soluit ducens in iis Athe
niensium armatoꝝ q̄tuor milia
equites in hippaginib; quas tunc
primum ex uetustis nauigiis fece
rant trecentos, comitantib; Chiis
et lesbiis cum nauib; quinq̄ginta.
3 Dum soluerent Pericles cum exercitu
Peloponenses ad maritima attice

agentes reliquit. Ubi peruentum 4
est Epidaurum que est in pelopō
neso, magnam agri partem popu
lati sunt, adortiq; urbem in spem
uenerant expugnandi sed nō suc
cessit. Recipientes se illinc idem 5
fecerunt in ora Troizenide et Ha
lide et Hermionide. Que loca in
Peloponēso sunt ad mare omnia.
ꝓfecti illinc in Prasias quod est in 6
ora maritima laconicum oppidū
uastato agro ipsum ceperunt di
ripueruntq;. His actis domum re
diere. nec nacti sunt apud attica
peloponenses iam domum reuisos.
Quādiu Peloponenses in attica erāt **57**
et Athenienses cum classe nauiga
bant, tam diu morbus athenienses
domi forisq; uexabant. Ex q̄ fere
batur Peloponenses metu morbi
quem de transfugis discebant in
ciuitate seuire, et simul sepeliri +
mortuos sentiebant, raptim ex fi
nib; excessisse. Hac autē expediti 2
one Peloponenses cum diutissime
mansissent, uniuersam regione fer
ro populati sunt, quadraginta fer
me dieb; illic consumptis. Eadem **58**
estate Agnon Nicie et Cleopomp⁹
Clinie filius college in pretura Pe
riclis sumptas easdem quibus ille
usus fuerat copias festinato duxe
runt aduersus eos qui sunt in Thra
cia Calcidenses, Potideamq; adhuc
obsessam. cum peruenissent machi
nas urbi admouent, omniq; ope
illam expugnare conantur. Sed 2
neq; conatus hic neq; apparatus ali⁹
ꝓcessit interueniente morbo qui
prorsus in Atheniensium exercitu

grassabatur, ita ut eo prior exercitus
ob hunc qui cum Agnone super
uenerat lederetur cum hactenus
prospera ualitudine usus esset. Nam
Phormio cum mille sexcentis apud
Chalcidenses amplius non esset. erat.
3 I taque Agnon mille quinquaginta
militibus, quadraginta circiter
intra dies morbo amissis, Athenas
renauigauit, relictis pristinis in Po
59 tidee obsidione militibus. Post al
teram uero peloponensium inuasio
nem Athenienses cum et ager ip
sorum iterum ferro uastaretur, et o
morbo pariter ac bello premerentur
2 mutata uoluntate Periclem insi
mulabant tanquam auctorem ipsius
belli gerendi, eique calamitates refe
rebant acceptas. Igitur ad ceden
dum Lacedemoniis animo incli
nantur. Sed missi aliquot legati
re infecta redierunt. Tunc undique
consilii inopes in Periclem inuehe
3 bantur. Ille cernens eos presentem
statum egre ferentes omniaque agen
tes que ipse preuiderat aduocata
concione, adhuc enim pretor ex
ercitus erat, exhortatus est eos ad
bene sperandum, reuocans iracun
diam ad lenitatem et metum ad
fiduciam. Procedens itaque hunc in
modum locutus est. Oro Periclis.
60 [H]EC inexpectata mihi ira in
me indignatio fuit. intelli
go enim eius causas, et eam ob rem
coegi concilium ut in memoria
redigam ac reprehendam siquid
uos haud recte uel mihi succense
2 tis uel aduersis succumbitis. Ego enim
existimo melius agi cum ciuibus
priuatim si tota ciuitas fortunata
sit quam si per singulos ciues felix sit pu
blice uero labefactetur. Nam cum e
3 uertitur patria, is cui priuatim bene
est nihil tamen minus et ipse euertitur.
Cui autem male, is in illa prospere agen
4 te multo magis incolumis est. Quoti
ens igitur patria suas ipsius potest
tolerare clades quas nemo unus pos
sit: quo pacto non conueniat uni
uersos illi opitulari: neque id quod
nunc agitis, domesticis iacturis at
tonitos rei publice salutem pro derelicta
habere, incusantes me qui belli con
silium dedi, atque adeo uos ipsos qui
5 id comprobastis. Et mihi tali uiro
irascimini qui ut reor sum nulli
secundus uel in cognoscendo que
opus facto sunt, uel in explicando
uel in amanda ciuitate uel in uin
6 cenda pecunia. Nam qui nouit et
neque id quod sentit explicat, perinde
est ac si nesciret. Qui uero utrumque ha
bet nisi studiosus rei publice fuerit, is pereque
nihil ex utilitate ciuitatis loquetur.
Cui autem hoc etiam affuerit si idem
pecunia uincatur pro hac una ha
7 bebit cuncta uenalia. Itaque si mihi
hec omnia mediocriter preter ceteros
adesse uos iudicantes de bello ge
rendo fidem habuistis: nunc haud
probe eidem crimen imponitis.
61 Etenim eos qui prospera fortuna u
tuntur, bellum preoptare quam pacem
magna uecordia est. Sin uero necesse
sit aut finitimis cedentes imperata
facere aut pro uictoria belli adire dis
crimen: profecto qui cedunt iis qui
2 resistunt uituperari digniores. Et
ego quidem idem qui antea sum

nec a sententia discedo. Vos autē
uacillatis, quos constat integra re
mihi acquiescere, accepta calami
tate penitere: et rationem meam
urā infirmitate metientes nō rec
tam iudicatis. quia sensum moles
tiarum unusquisque hactenus ha
buit. cōmunis autem utilitas non
dum patet. magnaq; mutatione i
facta et hac ex leui momento mens
urā languescit ad ea perferenda q̄
3 decreuistis. Rapiunt enim consi
lium repentina et inexpectata et
longe preter opinionem acciden
tia. id quod nobis cum circa alia tū
uel maxime circa morbum usu i
4 uenit. Tamen cum urbem ciuitatē
q; magnam habeamus. & perinde
egregiis institutis simus educati i
decetne maximis quidem nos in
cōmodis uelle succūbere nec apli
tudinem nrām labefactare. Nam
equi iuris esse q̄ homines censent &
accusare eum qui per ignauiam i
glorie quam optinet desertor est
& odisse eum qui per confidentiā
gloriam ad se non pertinentem af
fectat. sepositoq; priuatarum rerum do
lore debemus salutem publicam
62 uindicare. huic belli labori ne mag
nus sit neue aliud contingat resis
tentes. Et satis quidem illa sint in
quib; alias sepe demonstraui me
non iure uobis in suspicionem ue
nire. Aperiam autē & hoc qd neq;
ipsi uidemini unq̄ cogitasse cum
uobis assit de magnitudine uestri
imperii neq; ego in pristinis orati
onib; usurpaui. ne nunc quidē me
moraturus utpote specie ipsa iac
tantiusculum. nisi uos preter ratio
nem attonitos uiderem. Ipsi quidē 2
existimatis in socios tantum uos te
nere imperium. ego uero pronuntio ex
duabus partibus que in usum patēt
terra et mari uos alterius in solidū
potentissimos eē. dūtaxat quaten⁹
obire consuestis et si plus obire uel
letis potentissimos fore. Neq; ē hac
tempestate rex quispiam aut aliq̄
gens que uos instructa que nunc
adest classe nauigantes prohibere
possit. Qua ex potentia ut apparet 3
ne iis quidem caremus que uos o
magnifacitis ad domesticum et terre
usum pertinentia. Itaq; non ē con
sentaneum iniquo uos ea ferre aio
et non potius equo ac sedato exis
timantes ornamentum diuitiarum
apud potentiam esse. et libertatē
per nos incolumi. facile hec iri recu
peratum. queq; si ne seruiamus. īmi
nui libenti animo patimur in neu
tro degenerare nos a patrib; nris
iudicandos qui hec non ab aliis ac
ceperunt. sed laborib; suis parta atq;
custodita nobis tradiderunt. Nam
turpius est q̄ conatu potiendi frus
trari. exui potientem. Conuenitq;
aduersus hostem ire nos non modo con
fidentes sed etiam fidentes. Siqdem 4
confidentia ex improuisa q̄ṗ psperi
tate in ignauum et aliquē cadit.
fiducia uero prebet ei qui se consi
lio credit ut hosti preualeat id q̄
uobis accidit. Et in pari conditiōe 5
fortune solertia ex altitudine men
tis tutiorem reddit audaciam speį
cuius uis in lubrico est minus fidei
habens q̄ ex presentib; copiis consilio

63 cuiuis explorator prudentia ē. De
cet item uos publice ob imperium
dignitati qua cuncti letamini con
sulere nullum recusantes laborem
nisi & honores recusetis: neq; exis
timare de libertate tantum amit
tenda rem esse sed de amittendo
quoq; imperio periculumq; sube
undum ob eas quas in imperio con
2 traxistis offensas. A quo discedere
uobis iam integrum non ē. ne qs
hoc in presentiarum ueritus existimet
se nullo negocio liberaliter degē.
Quippe imperium iam ueluti tyrā
nidem administratis qđ sumere
quidem uidetur ēē iniurium de
3 ponere autē periculosum. Nam
huiusmodi homines qui bellum
timent persuadendo alios ptin⁹
& ciuitatem perderent & siquib⁹
ipsi preessent eos liberos ēē sine
rent. Enimuero ocium neq; pot
ēē incolume nisi negocio modi
ficatum. neq; in principe ciuita
conducit te, sed in ea que bona fide tole
64 rat seruitutem. Vos ū neq; hui⁹
cemodi ciuibus seducamini neq;
mihi succenseatis cui de bello ge
rendo fuistis assensi. Qđ si hostis
aduentus ea fecit que facturum
ēē credibile erat uobis sibi obs
obedire nolentib; et si accessit
preter expectationem hic mor
bus res sola omnium spē nra po
tentior unde scio me magna ēt
ex parte magis inuisum ēē. pfecto
iniuste me perosi estis nisi & quo
tiens uobis pspere preter opinio
nem euenit: eam mihi felicitatē
2 referatis acceptam. Oportet eni

que diuinitus necessario que ab
hostib; pficiscuntur fortiter ferre.
Que cum fuerint olim in more hu
ius ciuitatis cauete ne nunc dis
3 soluantur in uobis: cum p̄sertim
sciatis eam apud omnes homines
ideo maximum habere nomē qp
non cedat aduersis. qq; plurimos
labores ac plurima corpora in bel
lo consumpserit et summa ad hāc
diem sit potita potentia. Cuius
apud posteros in eternum siqn̄do
nunc cedamus. Natura enī com
paratum ē ut omnia decrescant.
memoria deseretur atq; adō gre
corum. quoniam greci nos latissimū
tenuimus imperium et maxima
tolerauimus bella tum aduersus
uniuersos tum adūsus singulos: ci
uitatemq; opulentissimam et fre
4 quentissimam habuimus. Quanq̄
qui segnis est ista haud dubie ui
tuperabit: sed rerum gerendarum
studiosus emulabitur. Qđ siquis
opes non adeptus sit inuidebit.
5 Ceterum odisse et mestum ēē om
nibus quidem in suo tempore con
tingit quicunque se dignos exis
timarunt ut aliis imperarent. Qsqs
autem in maximis reb; inuidiam
suscipit is recte consulit. Nam &
odium non admodum resistit. Verum
splendor in presens et perpetua
in posterum gloria celebranda re
6 linquitur. Que duo uos pspicien
tes decus futurum et dedecus pre
sens alacri iam animo decus ca
pessite ac dedecus deuitate nullū
ad lacedemonios caduceatorem
mittendo significantes uos pre

sentib; erumnis opprimi tanq̃ ii
qui quoniam inter accidentia e
minimum affluctantur animo e
re: q̃ maxime reluctantur sunt i
omnium et priuatim et publice
65 prestantissimi. Talibus Pericles
dictis temptauit tum mitigare in
se conceptam Atheniensium iram
tum animos a presentib; malis ab
2 ducere. Cui publice quidem acq
euerunt: nullisq; amplius ad Lace
demonios missis legatis impensi⁹
incubuere in bellum. priuatim i
tam̃ difficultates egre ferebant:
plebs quia quas tenues habebat
facultates exhauriebant: pceres
q⁹ eximia in agris predia uillasq;
sumptuose magnificeq; edificatas
amiserant: pro pace maximum
3 omnes bellum habentes. Nec p⁹us
quam gerebant indignationem
posuere q̃ eum pecunia mulcta
4 runt: rursusq; non multo post id
quod fieri uulgus amat ducẽ de
legerunt omnium ei rex pmisso
arbitrio quem etsi suam quisque
uicem dolentes ob iacturam rei i
familiaris abiectiori iam aĩo erãt
tamen in iis que ad rem .p. specta
bant longe omnium prestantis
5 simum iudicabant. Quãdiu enĩ
rei .p. prefuit in pace moderate eã
administrauit integre tutatus ẽ
amplissimam reddidit: illatoq; o
postea bello ciuitatis uires ut liqt
6 preuidit. Cuius post obitum pui
dentia in bellum. duos enim ab eo
moto annos et dimidiatum uixit
7 uel magis cognita ẽ. Nam is dice
bat ita demum uictores euasuros

si bello abstinerent rem nauticam
curantes neq; imperium capesserẽt
in bello neq; ciuitatem in periculũ
uocarent. Illi ã hec omnia e cont
rio egerunt et cetera que extra bel
lum esse uidebantur ex sua qsque
ambitione atq; priuato questu in
suam sociorũq; perniciem adminis
trãrunt. Que si pspere cessissent i
fructuosa priuatis hominib; et ho
norifica potius fuissent. Cum uero
improspere cesserint perniciosa
in bellum rei .p. extiterunt. Cui⁹ 8
rei causa fuit q⁹ cum ille polleret
dignitate atq; consilio et pecunia
pcul dubio incorruptus eẽt libere
multitudinem continebat nec ma
gis illi se comitem q̃ ducem prebe
bat. nec enim adeptus per illicita
potentiam aliquid ad uoluptatẽ
loquebatur sed unde moueret in
dignationem cum auctoritate e
contradicebat. Quotiens itaq; intel 9
ligebat eos quippiam intempestiue
ferociterq; conantes orationis acri
monia deterrebat. Quotiens ab re
formidantes rursus ad fiduciam
erigebat. Deniq; uerbo quidem po
pularis status re autẽ ipsa penes
primarium uirum principat⁹ erat.
Nam qui successerunt cum poti⁹ 10
inter se pares forent. primũ qsq;
locum affectantes ad demulcendũ
uoluptatib; populum se conuẽte
runt negociis relaxatis. Unde cũ 11
alia multa ut in magna ciuitate
tum ũ illud peccarunt q⁹ in sicili
am nauigauerunt magnum im
prudentie flagitium non tam pp
eos aduersus quos ierunt q̃ propt

eos qui miserunt non pspicientes
iis quos mittebant. Nam dū domi
inuicem perturbantur mutuisq;
criminibus de principatu conten
dunt statum postea exercit⁹ con
12 quassarunt. Re autem apud Sici
liam infeliciter gesta alioq; appara
tu amisso cum classis maiore parte
et intra urbem iam seditione labo
rantes tamen tres annos restiterūt
et prioribus hostib; et Siculis ad hos
adiunctis cum iam plerique socioꝝ
defecissent et mox Cyrus regis fili⁹
esset in partib; pecunia ad classem
Peloponensib; data. Neq; prius suc
cubuerunt q̄ ipsi priuatis inter se
13 discordiis collisi defecerunt. Adeo
suppeditabant Pericli que ipē pre
uiderat et quidem facile sane ad
resistendum in eo bello peloponen
66 sib;. Lacedemonii autē sociiq; eadē
estate centum cum nauib; ac mi
litib; mille Cnemo spartiata nauar
cho pfecti sunt in zacynthum in
sulam que e regione Elidis iacet
Acheoꝝ qui sunt in Peloponeso co
loniam atheniensib; belli sociam.
2 Egressiq; in terram multa hostiliter
egerunt et cum illos ad deditioē
non possent compellere domū se
67 receperunt. Eadem iam extrema
estate Aristeus corinthius lacede
moniorumq; legati Aneristus Nico
·NICOLAVS· laus Pratodemus ac Timagoras Tege
ates et suo nomine Pollis argius
iter habentes ad regem in asiam si
qua ratione persuaderent illum ut
pecuniam darent belliq; societatem
inire adierunt prius in thracia Si
talcem Terei filium uolentes si posset
eum inducere ad cōmutandam cū
ipsis quam haberet cum atheniensi
bus societatem simulq; cum copiis
eundum Potideam quam exercitus
Atheniensium ſ obsideret. Cumq; p
regnum Sitalce iter ingressi essent
iter ingressi essent transituri Hel
lespontum ad Pharnacem Pharna
bazi filium a quo erant ad regem
deducendi forte legati Athenien 2
ses cum apud Sitalcem essent Lear
chus Callimachi et Ameniades Phi
lemonis suadent Sadoco Sitalce fi
lio qui factus erat Atheniensis ut
ipsis illos interciperet ne ciuitatem
eius per quam ad regem pergebant
aliqua ex parte lederent. Is autē 3
persuasus missis aliquot cum Lear
cho et Ameniade eos iam Thraciam
emensos anteq̄ nauem conscendēnt
hellespontum transituri cōprehen
dit iussitq; his dari. Eos traditos
iidem Athenas portauerunt. Ubi 4
peruentum est ueriti Athenienses
nequid Aristeus rursus adhuc in
ipsos grassaretur si euasisset quem
antea omnium que apud Potide
am et Thraciam acciderant aucto
rem fuisse constabat cunctos eo
dem die interemerunt indemna
tos et quedam dicere uolentes +
atq; in fossas deiecerunt arbitrati
se iuste suis sociorumq; negociatorib;
parentare quos circa Peloponesū
onerariis nauib; cursum tenentes
nacti Lacedemonii trucidarant in
fossasq; abiecerant ipsi in iniuria
priores. Quippe initio belli q̄scūq;
mari cepissent omnes uelut hostes
uita priuabant siue Atheniensium

68 partes secutos suie neutroꝝ. Circa
extremum eiusdem estatis Ampra
ciote ascitis in societatem multis i
barbaroꝝ expeditionem sumpse
runt adu(er)sus Argos Amphilochicū
2 ceteramq; amphilochiam. exorta
3 hinc primum simultate. Amphi
lochus Amphiarai filius post bellū
troianum cum domum repperiret ex
osus Argi domicilium condidit in
sinu Ambracico urbem quam no
mine patrie sue appellauit Argos
cognomine Amphilochicum cum
4 cetera Amphilochia queq; fuit in
omni Ambracia maxima poten
5 tissimos habens populares. Ii multis
postea etatib; agitati cladib; Am
braciotas sibi finitimos in consor
tium accersierunt linguaq; tunc
primum ex Ambraciotis una ha
bitantib; grecam effecerunt. Nam
ceteri Amphilochi barbari sunt.
6 Progressu itaq; temporis Ambracio
te urbe argiuis expulsis ipsi poti
7 untur. Qua de re Amphilochi sese
Acarnanib; dedunt et utrique in
auxilium uocant Athenienses. Ab
iis Phormio dux cum triginta na
uibus ad eos missus ubi peruenit
in argos capiunt ambraciotas di
ripiunt comuniter ipsi urbem in
8 colunt. Atq; his gestis primum int(er)
Athenienses initia e Acarnanesq; so
9 cietas. et Ambraciotis orta aduersus
Argiuos p(ro)p(ter) eoꝝ suoꝝ captiuitatē
simultas. Postea u(er)o belli tempore co
acta manu et ipsoꝝ et Chaonum et
alioꝝ quorundam ex finitimis Ar
barbaroꝝ Argos se contulerunt et
regione occupata cum urbem ag
gressi expugnare nequissent domu
in sua quique loca redierunt. Hac
tenus estate gestum ē. Ineunte hy **69**
eme Athenienses uiginti quidem i
circa Peloponesum naues dimisere
Phormione duce. Qui profectus ex
Naupacto obseruabat nequa na
uis corinthum sinumq; crisseū aut
intraret aut exiret. Alias aute sex
in cariam lyciamq; duce Melisan
dro illinc pecuniam exacturas et
oneraria nauigia ex Phaselide et
Phenice atq; ex illa continente psi
ciscentia prohibituras a latronib;
ex Peloponeso infestari. Egressus in 2
lyciam Melesander eductis in aciē
Atheniensium socialiumq; nauium
copiis superatus occisusq; ē amissa
suoꝝ parte. Eadem hyeme Potide **70**
ate cum iam obsidentib; impares
essent et Peloponensium expediti
ones in atticam nihil magis sumo
uissent ab obsidione Athenienses,
re frumentaria deficiente adeo ut
iam preter alia que acciderunt pe
nuria cibi quidam mutuo se depas
ti essent ita demum in colloquium
de deditione uenerunt cum Athe
niensium ducib; quib; ea cura man
data erat Xenophonte Euripidis.
Hestiodoro Aristoclide. et Phenoma
cho Callimachi filio. Qui ideo con 2
ditionem acceperunt. q(uia) uidebant
exercitus erumnam in loco hyberno
et duo milia talentoꝝ in obsidione
per patriam esse consumpta. Con 3
uenit itaq; ut exirent ipsi et liberi
et auxiliares cum singulis uestim
tis. femine cum binis cumq; certa
singuli ad uiaticum pecunia. Et hi 4

quidem interposita fide in regio
nem Chalcidis abierunt quo quisque
potuit. Athenienses uero duces suos quod
iniussu ipsorum conuenissent incusa
uerunt, existimantes hos si uoluis
sent urbem expugnaturos fuisse. +
Etiam postea colonis ex suo corpore
illuc missis habitauerunt. Atque hec
per hyemem gesta sunt secundusque
belli annus finitus quod Thucydi
des conscripsit. 71 Ineunte estate Pe
loponenses sociique non in atticam
sed in aduersus Platteam cum exercitu
uenerunt duce Archidamo Xeu
xidami filio Lacedemoniorum rege.
Quem castra iam metatum et regio
nem uastaturum, missa protinus Pla
teensium legatis adiit, itaque inquit.

Oratio legatorum Platteensium

Archidame ac Lacedemonii
2 neque iuste neque e dignitate +
ura patrumque urorum facitis quod agrum
Platteensem hostiliter insidetis. Na
Pausanias Lacedemonius Cleombro
ti filius qui greciam Medorum dominatu
liberauit cum iis grecis qui pugne
apud nos comisse ultro subiere di
crimen uictimis in foro Platteensi
immolatis Ioui liberatori i conuoca
tisque omnibus sociis reddidit Platteen
sibus et agrum et urbem, ubi suis le
gibus uiuerent, nequis iniuste neue
dominandi causa illis arma infer
ret. Alioquin eos qui aderant soci
3 os pro uiribus auxilio futuros. Hec
patres uestri uirtutis ergo qua fu
erunt in illis periculis prestantia no
bis dederunt. At uos e contrario
agitis qui cum Thebanis inimicissi
mis nostris ad redigendos nos in ser
uitutem uenistis. 4 Itaque et eos qui
iuriiurando tunc affuerunt et uestros
patrios et nostros indigenas deos testa
ti dicimus uobis, ne agrum Platteen
sem ledatis neue iusiurandum ui
oletis sed nostro nos iure uiuere sina
tis quemadmodum Pausanias sta
tuit. Hec tantum locutis Platteensi
bus excepit Archidamus. 72 Recte
inquiens dicitis uiri Platteenses si
uerbis facta respondeant. Quemad
modum enim Pausanias uobis pres
titit ut ipsi uestro iure uiuatis +
prestate uos quoque pro uestra uirili
liberos alios quicumque et pericu
lorum et iurisiurandi uobis ea tempes
tate participes nunc atheniensibus
seruiunt: quorumque in libertatem as
serendorum gratia tantus apparatus fit
tantumque bellum. Cuius liberatio
nis ut maxime adiutores fueritis
ita maxime iusiurandum seruaue
ritis. Sin minus eadem que iam an
tea hortamur, ocium agite colen
tes que uestra ipsorum sunt: nec sitis in
partibus apud alterutros et tamen
utrosque pro amicis recipite. Hec sat
uobis erunt. Non plura Archidamus. 2
Que cum audissent legati platteen
ses ingressique urbem ad multitudi
nem retulissent Archidamo respon
derunt impossibilia sibi factu esse
que suaderentur sine Atheniensibus
apud quos liberi ipsorum atque uxores
essent: timere quoque se toti ciuitati, ne
scilicet aut illis digressis athenien
ses uenirent ista non permissuri aut
thebani utpote in iureiurando +
contenti, dum utraque pars reci
pitur, rursus urbem occupare co

Responsio regis Archidami

Legatorum responsio

Iterũ Archidami rñsio. 3 narentur. Ille bene eos iubens spe
rare respondit. Vos ũ urbem ac
domos nobis Lacedemoniis tradite.
fines agri demonstrate. arboresq;
quicquid aliud potest sub nume
rum cadere adnumerate. Ipsi q̃
cunque libuerit abscedite q̃usq;
fuit bellum. ubi desierit redditu
ri uobis quecunque acceperimus
habentes ea interim in deposito
colentesq; ac fructum qui uobis
ad usum suppetat uite reddentes.

Alia legatoꝝ rñsio. 73 Eo audito legati regressi iterũ ha
bito cum multitudine consilio +
dixerunt ea que suaderent uelle
se prius cõmunicare cum Atheni
ensib; accepturosq; conditionem
si illos psuaserint. Interea loci ius
serunt sibi fidem dari in ipsoꝝ re
gione nihil eos hostiliter acturos.
Atq; ita interposita fide intra quot
dies credibile fuit acceptum in re
sponsum a regionis uastatione te
2 perarunt. Aditis atheniensib; le
gati Plateenses agitatoq; cum eis
consilio reuersi hec ciuitati renun
3 tiant. Neque in superiori tẽpore
uiri Plateenses ex quo societatem
inuimus inquiunt Athenienses
se permisisse uobis iniuriam fieri
neq; nunc esse neglecturos sed p
uiribus adiuturos. Admonentq;
uos iurisiurandi quo uestri se pa
tres obstrinxere nihil noui se cir
74 ca societatem acturos. Hec cum
legati renuntiassent Plateenses de
creuerunt non pdere Athenien
ses sed resistere et si oporteat uel
ante ipsoꝝ oculos uastari agros et
quicquid aliud contingere posse
pati neminemq; emittere sed de
muro respondere impossibilia sibi
esse que Lacedemonii suaderent.
Qui cum respondissent tunc ũ Ar 2
chidamus rex stetit contestans +
deos atq; heroes indigenas hĩ ũbis.

Optestatio regis Archidami :—

Dii quicunque terram Plateen
sem tenetis heroesq; conscii estte
iureiurando prius ab istis uiolato
non incipere a nobis iniuriam q
in hanc terram uenimus in qua
patres nrĩ uotis apud uos nuncu
patis Medos superauerunt quaq;
uos ppitii adiutricem grecis in p
lio prestitistis. neq; nunc nos siqd
faciemus iniustos fore. Quoniam
adhortati eos multis iustisq; ratio
nibus nihil pficimus. Itaq; conce
dite ut et ĩj qui ceperunt iniuriã
facere penas dent et qui merito
punire parant penas sumant. His 75
deos precatus milites bellum pmit
tit. Et primum urbem nequis iam
egrederetur ex populatis arborib;
cancellato uallo circundat. Dein
aggerem ante urbem iaciunt spe
rantes ppe diem se expugnaturos
tanta manu in opere occupata. +
Itaq; cesam e Citherone materiam 2
utrinque muris opponentes supra
urbis edificia extruunt in modũ
canistroꝝ intextam ne copiosus
agger diffluere. in quem et con
gerunt ac superiaciunt ligna la
pides humum et siquid aliud ad
excitandam magnitudinẽ facit.
Quo in opere dies noctib; nulla in 3
termissione iunctos septuaginta
consumpserunt uicib; quiescentes.

Nam cum alteri congerebant alteri somnum cibumque capiebant prepositis operi Lacedemoniis qui peregrini singularum ciuitatum militis duces erant atque urgentibus. 4 Hunc aggerem Plateenses extolli cernentes murum ligneum et ipsi componunt quem ubi statuerunt qua parte muri hostis aggerem excitabat in edificant latericulis uicinarum domorum 5 quas diruebant lignis eos interne(c)tentibus ne succrescens edificium minus sese sustineret pretexentibusque ad tutelam id coriis ac palliis ne et ipsi in opere et ligna missilibus igniferis ferirentur. 6 Atque ita murus in multum altitudinis processit. Nihil tamen minus agger ex aduerso surgebat. At Plateenses tale quiddam commenti sunt. Interciso muro qua uinee aggeris admote erant illarum 76 humum egerebant. Ca re Peloponnenses comperta subactum cenum canistris arundinaceis eo ubi subtractam humus erat iniecerunt ne sicut humus diffluens efferretur. 2 A quo exclusi Plateenses id quidem tulerunt sed actis sub terram ab urbe ad aggerem cuniculis per certa uestigia rursus humum ad se subducebant diuque eos qui erant foris latuerunt ita ut illis etiam atque etiam aggerentibus minus tamen moles cresceret subducto seorsum aggere et assidue in locum uacuefactum desidente. 3 Ceterum ueriti ne pauci permultis essent impares hoc quoque excogitauerunt. Omissa magni edificii contra uineas substructione ab utroque eius latere qua muro humiliori committebatur intra urbem lunari specie murum ducunt ut si magnus caperetur hic hostis intercluderet cogeretque iterum agere uineas et procedendo duplicem laborem subire magis et in ancipiti futuros. 4 Promouerant autem urbi machinas ab aggere Peloponenses unam iuxta uineas contra substructionem oppidanorum qua substructione uehementer quassata animos illorum perterrefecerant alias alibi contra murum. Quas oppidani tum circundatis laqueis refringebant tum hac ratione. Trabes ingentes quas ferreis longisque catenis utrinque a capitibus suspenderant transuersas a binis antennis supra murum inclinatis porrectisque contraxerant et quotiens datura ictum machina erat prominentem eius partem laxatis catenis atque e manu remissis precipiti incussione decurtabant. 77 Post hec Peloponenses cum et nihil proficerent machine et aduersus uineas antemurale excitatum esset existimantes arduum esse inter tot impedimenta capere urbem ad circundandam muro eam se accingunt 2 prius tamen igni temptandum rati si possent ingruente uento incendere cum spatiosa non esset. Omnia enim secum uersabant siqua ratione rem sine sumptu et sine obsidione conficerent. 3 Allatos itaque materie fasces ab aggere in id fossatum quod ad murum prius interiacebat coniciunt quod protinus utpote a tanta hominum manu impleto processerunt quantum plu

rimum alterius urbis occupare e
loco superiore potuerunt. Iniecto
q; igni cum sulphure ac pice ma
4 teriam incenderunt. Vnde tantū
flame excitatum est quantū ne
mo unq̄ ad tempus illud inspexit
dumtaxat de industria factum.
N am aliquando uentis collisa secum
silua in montib; sua sponte ignem
5 ededit et ex eo flamam. Hoc incen
dium cum ingens extitit tum uō
parum abfuit quin oppidanos q;
alia mala effugerant absumeret
exiguo urbis tractu relicto q̄ non
pertingeret. Qd si uentus ut hoste
sperauerant comodus fuisset actu
6 de illis erat. Nunc illud ē fertur
contigisse magnam uim aque de
celo cum tonitruis effusam extinx
isse incendium atq; ita periculum
78 sūmouisse. Hoc q̄q; frustrati Pelopō
nenses retenta quadam exercitus
parte cetera remissa urbem muro
circundant certo assignato singu
lis ciuitatibus loco ducta interius
exteriusq; fossa ex qua lateres effe
2 cerunt. Eo perfecto sub exortum
arcturi relicto ad ç tutelam dimi
dii muri presidio nam alterum di
midium Boetii custodiebant cū
exercitu redierunt ad suas quique
3 urbes digressi. At Platеenses cum
liberos et uxores cum seniorib; atq;
hominum nullius usus multitudi
nem iam ante exportassent ipsi reliqui
qui obsidionem expo sustinebant
quadringenti numero erant et A
theniensium octoginta cum centū
ac decem feminis que panem face
4 rent. Tot omnino fuerunt cuncti

l. manufactum

qui ad tolerandam obsidionē sunt
constituti nemine alio intra muros
nec seruo nec libero. Huiuscemodi
fuit platteensium aduersus oppug
nantes preparatio. Eadem estate ob **79**
sidionis principio cum duob; milib;
sui corporis armatorum ducentisq; eq
tib; duce Xenophonte Euripidis fi
lio cum aliis duob; ducib; arma in
tulerunt in Thracia Chalcidensib;
et Botteis frumento maturo. Et cū 2
Spartolo que est Bottica copias ad
mouissent frumentum corruperunt.
Videbatur autē ea ciuitas ad Athe
nienses defectura quorundam qui
intus erant opera. Sed uocatu eorum
qui hec nolebant ex olyntho ar
mate copie presidio uenerunt.
Cum quib; Spartolo progressis Athe
nienses ante ipsam urbem conseru
erunt pugnam. Chalcidensiumq; 3
peditatum cum nonnullis auxili
arib; superarunt ad urbemq; com
pulerunt sed peditatus ac leuis
armatura a Chalcidensib; equiti 4
bus ac leuiter armatis habentib;
aliquot scutatos e regione que
dicitur Chrusidis superatus ē. Ges
to iam prelio superueniunt alii
ex olyntho scutati auxilio futuri.
Quos ut uiderunt ex Spartolo le 5
uiter armati addito animo tum
accessione sociorum tum q̄ antea nō
inferiores fuissent iterum cū Chal
cidensium equitatu ac subsidia
riis Athenienses inuadunt. Illi ū
sese ad duas cohortes recipiunt q̄s
cum impedimentis reliquerant.
Qui quotiens infestis armis se in
ferebant instabatur missiliaq; in 6

totiens ab hoste fuga fiebat. cum rursus se referebant

gerebantur adequitantib; chalci densib; equitib; et qua uidebatur adorientib;. Deniq; non mediocri ter iam perculsos in fugam uertunt, 7 longoq; tractu psequuntur. Athe nienses Potideam fuga perlati re ceptis postea ex federe interfectis Athenas reuerterunt cum reliquis exercitus. ex quo desiderati sunt quadringenti ac triginta cum omnib; ducibus. Chalcidenses ac Battiei ubi tropheum statuerunt mortuosq; suos legerunt in suas 80 quique urbes discessere. Eadem estate non multo post hec Ambro ciote Chaonesq; auidi omnem Acarnaniam uexandi et ab Athe niensib; alienandi lacedemoniis suadent classem ex socialib; urbi bus parare, armatos mille in Acar naniam mittere q dicerent si se cum illi cum nauibus simul ac pe ditatu irent quando quidē Acar nanes mari nequeant mutuo sibi ee auxilio facile in potestate re dacta Acarnania Zacyntho et Cephallenia ee potituros nec A thenienses itidem ut nuper Pelo ponesum pernauigaturos spemq; 2 Naupacti capiende fore. His per suasi lacedemonii Cnemū adhuc Nauarcum et milites cum aliquot nauib; e uestigio mittunt iussū instructa qprimum classe nauiga 3 re in leucada. Studebant autem pcipue Corinthii Ambraciotis ut pote suis colonis. et classis quidē Corinthioꝝ Sicyonioꝝq; & circa oppidoꝝ instruebatur. Nam Leu cadioꝝ Anactarioꝝ Ambriotaꝝ

iam pfecta apud leucada presto labatur. Cnemus et mille cum eo 4 milites ubi transfretarunt ignaro Phormione qui decem circa Nau pactum presidiariis Atheniensium nauibus preerat, in terra confesti copias educit in aciem. eiq; presto 5 fuerunt ex grecis Ambraciote, Leucadii Anactorii preter eos mille Peloponenses quos ipe addux erat. barbaroꝝ chaones qui non sub regib; sed sub annuis ex prin cipali genere magistratib; uiuūt mille Photio et Nicanore ducib; adiunctis Thesprotis & ipsis sine rege agentib;. Molossoꝝ et Atin 6 tanum dux erat Sabylinthus Tha ripis regis adhuc pupilli tutelā gerens. Parauaeoꝝ Oridus rex ad iuncto cōmilitio mille Orestaꝝ Antiochi regis eoꝝ permissu. Misit 7 & Perdiccas clam Atheniensibus mille Macedones qui postea sup uenerunt. Hoc exercitu Cnemus 8 nolens e corintho opperiri classem pfectus est. perq; Argium agrum iter facientes cum uicum limne am sine muris diripuissent Stra tum peruenerunt, maximā Acar nanie urbem rati si hanc pmam cepissent ceteras haud egre in deditionem uenturas. Acarnanes 81 ubi cognouerunt terra multam manum aduenisse et mari hostes cum classe affuturos non misert mutuo auxilia (sua enim quique custodiebant) sed Phormionem accersierunt iubentes ire suppe tias. Ille respondit id fieri non posse ut cum classis e Corintho

solutura sit. Naupactum sine p̄si
2 dio relinquat. Peloponēnses in treˢ
dispertiti acies ad urbem Stratioꝝ
iter intendunt eo consilio ut cas
tris cominus positis nisi uerbis in
duxerint oppidanos re oppidum
3 temptent. Et medium quidē lo
cum in pergendo tenebant Cha
ones et barbari alii, dexteram ū
Leucadii Anactoriiq; et qui cum
eis erant. Sinistram autē Cnemus
cum Peloponēnsib; et Ambraciotᵉ
magno inuicem interuallo, adeo
ut aliquando a mutuo ꝓspectu ab
4 essent. Et greci seruatis ordinibus
exploratisq; itinerib; pergebant
dum idoneo in loco castra cōmu
nirent. Chaones autem suis uirib⁹
freti ut qui omnium illius conti
nentis bellacissimi haberent non
sustinuerunt castris deligere locū
sed robore ipō feroces additis aliˢ
mutuo auxilio barbaris urbem se
ipso clamore expugnaturos spera
5 bant, suumq; id opus fore. Quos
propius accedere Stratii animad
uertentes, arbitrati si ab aliis seiūc
tos superassent fore ut nequaq̄
postea greci similiter accederent
circa urbem insidias collocant. I
llosq; cum propiores facti essent
ex urbe pariter & ex insidiis ꝓsili
6 entes circūuenirunt timore ꝓcul
sos: multisq; Chaonum trucidatis
cum alii barbari hos cedentes uide
runt ne ipsi quidem iam sustinu
7 ere sed in fugam se coniecere, neu
tro grecoꝝ agminum sentiente
hanc pugnam, ita multum illi p̄
cesserant sed opinante deligendiˢ

castris occupatos. Quos postq̄ ef 8
fusa fuga ferebantur ad se recepe
runt: contractisq; agminib; ibidē
per diem quieuerunt Stratiis nō
uenientib; cum ipsis ad manum,
q̄ uidelicet alii acarnanes auxilia
non ferebant, sed eminus fundis
cum periculo lacessebant, q̄ genē
Acarnanes excellere existimant.
Non enim eis loco moueri sine ar
mis fas erat. Vbi nox aduenit Cne **82**
mus cum exercitu trepide regressˢ
ad amnem Anapum octoginta sta
diis a Strato distantem, postero
die cesos recepit ex federe. & cū
Oniades interuenissent ꝓ amici
tia ad eos concessit priusq̄ undiq;
auxilia coirent: atq; illinc omnes
domum discesserunt. Stratii tro
pheum statuerunt prelii cū bar
baris gesti. Classis autē quam ex **83**
corintho et ab aliis sociis ex sinu
Criseo ad Cnemum ꝑfectam opor
tuit: ne mari superiores Acarna
nes opem ferrent non uenit: sed
coacta est per ipsos dies prelii ad
Stratum cōmissi pugnare cum
nauib; uiginti quib; Phormio ad
tutelam Naupacti preerat. Nam 2
eas Phormio extra sinum cū ten
derent obseruabat, consilio in i
aperto mari inuadendi. Corinthii 3
ū sociiq; non tanq̄ ad nauale pre
lium sed ad terrestre militariter
instructi in Acarnaniam nauiga
bant: nihil minus opinantes q̄
contra suas septem et q̄draginta
Athenienses cum uiginti nauib;
ausuros conserere pugnam. Eos
postq̄ uiderunt e regione ueni

entes iuxta ipsorum terram sumptis
ex patris achaie iis qui in opposita
continentem ad Acarnaniam tran
sibant nouerunt Athenienses esse.
ex Chalcide et Eueno fluuio infes
tis proris euntes. et licet noctu pro
gressi non tamen latuere hostem.
1 Ita necesse fuit in medio freto pre
4 lium facere. Duces iidem qui in sin
gulis ciuitatib; constituti fuerant
Corinthiorum autem Machaon et
5 Isocrates et Agatharchidas. Et Pe
loponenses quidem in orbem naues
disposuere quam latissimum poterant
exitum hostium intercludentes,
proris extra, puppib; intro uersis,
minoribus nauigiis in medium
receptis. simulque quinque nauib'
omnium uelocissimis, ut exiguo ex
interuallo siqua hostis incurreret
84 prosilientes adessent. Athenienses
uero suas in seriem singulas circum a
gebant speciem prebentes iam iam
inuadendi, ac pene radentes cursu
quos circuibant in angustum redi
gebant: ueriti a Phormione prius
inuadere quam ipse signum dedisset.
2 Quippe qui speraret fore ut ordo
ille non prestaret sicut in pugna
peditum, utque naues se inuicem com
pingerent, ac nauigia turbamen
tum preberent. Ad hec flaturum e
sinu uentum sub exortum auro
re fieri consuetum ille obnauigan
do prestolabatur: existimans tunc
nec illos aliquo momento futuros
stabiles. et suo se arbitratu aggre
di posse ob maiorem nauium suorum
uelocitatem, idque uento spirante
3 precipue. Qui ubi flare cepit, et iam
in arctum naues redacte, tum uento
leuia nauigia propellente, tum mediis
cum exteriorib; se compingentib;,
utreque alteras turbare, mox alia
in aliam incidere, uiri contis inui
cem alienam et nauem a sua repellere
uociferarique; et dum se ab aliis tutan
tur mutuoque conuiciantur, nulla
neque precepta neque iussa exaudire:
et quia remos in undoso mari refer
re non poterant. Quippe homines
imperiti prebere naues minus guber
natorib; obsequentes. Ibi Phormio
tali in tempore suis signum dat. Illi
inuecti primum unam ex pretoriis
nauibus deprimunt, deinde ceteras
quascunque adorti corrumpunt:
adeo tumultuose agentes ut nemi
nem hostium animum recipere per
mitterent. Fugientes itaque Patras usque
4 et Dymen Achaie persecuti duode
cim naues ceperunt ac plurimis e
arum hominib; occisis in Molycrium
nauigarunt: positoque in promontorio
tropheo et naui neptuno consecra
5 ta in Naupactum rediterunt. Pelopo
nenses quoque confestim cum reliquis na
uibus ex Dyme et Patris ad Cyllenen
que sunt Eliorum naualia abiere. Quo
etiam Cnemus e Leucade nauesque
quas cum his mixtas oportuit post
prelium ad Straton gestum uenerant.
85 Huc preterea mittunt Lacedemo
nii Cnemo Timocratem, Brasidam,
et Lycophronem quorum consilio il
le in re nautica uteretur: iubentes
aliud prelium nauale comodius in
strui, nec a paucis nauibus mare
2 prohiberi. Videbatur enim cum propter
alia, tum quod quia tunc primum plurium

nauale temptauerant illud sane p̄
ter rationem fuisse cōmissum nec
tantopere classem suam imparem
sed ignauiam quandam potius ex
titisse. Non reputantes quantum
distaret ab eoꝝ rei nautice tiroci
nio iam ueterana Atheniensium
exercitatio. Itaq; cum indignatio
3 ne istos miserunt. Qui cum ad Cne
mum peruenerunt edicunt certas
ciuitatibus naues: que iam aderāt
ex utilitate pugne naualis refici
4 unt. Phormio q̄ ipse Athenas cum
nuntio uictorie mittit qui de hosti
um apparatu edoceant: iubens naues
q̄ q̄plurimas q̄ q̄maturrime sibi
mitti prope diem prelium expectan
5 ti. Athenienses ei uiginti naues mit
tunt: mandantq; ut simul illas ac
cepisset in Cretam ante omnia na
uigaret. Nicias enim Cretensis Cor
tynius Atheniensium amicus auc
tor eis erat in Cydoniam traicien
di q̄ diceret se eam illoꝝ hostē in
potestatem redacturum. sed hoc Po
lichnitas Cydoniataꝝ finitimos de
6 mereri studebat. His nauib; accep
tis Phormio adiit Cretam ac iūctus
Polichnitis agrum Cydonioꝝ uas
tauit. Vbi uentis et difficultate na
uigandi retentus non exiguum
86 triuit tempus. Peloponenses inte
rea omnib; que ad pugnam naua
lem pertinent instructis in Panor
mum Achaicum nauigauerunt:
ubi in terra Peloponensis exercitus
2 presto erat eis auxilio futurus. Phor
mio cum eisdem uiginti quibus
pugnauerat nauib; p̄fectus in pro
montorium P Molycritum exteri

ora tenuit. Erat autē hoc p̄monto 3
rium partium Atheniensium. Nam
alterum e regione in Peloponeso
septem fere stadioꝝ maris interual
lo Crisei sinus os. Ipsi q̄; Peloponen 4
ses Achaicum promontoriū haud
ita multum a Panormo distans ubi
aderat eis peditatus subierunt cū
septem et septuaginta nauib;. Idē 5
ubi aspexere Athenienses utrique
altrinsecus in statione manserunt
meditantes preparantesq; pugnā
singulis dieb; sex septemue eo con
silio q̄ neq; illi egredi e p̄monto
riis in liberum mare uolebant su
periori clade conterriti neq; hi in
gredi angustias rati pro illis ēē in
arcto pugnare. Ceterum Cnemus 6
et Brasidas et ex Peloponensib; alii
duces uolentes primoq; tempore
pugnam cōmittere priusq̄ aliqd
auxilioꝝ ab Atheniensib; superue
niret concionem primum militū
aduocauerunt. Quoꝝ multos pri
ore calamitate p̄territos cum a
nimaduerterent ad eos excitandos
hunc in modum uerba fecerunt.
Oro Peloponensium ducū ad milites.
Siquis uestrū uiri Peloponenses 87
propter superiorem pugna
futuram reformidat is non recte
sibi timendum interpretatur. Nam 2
q̄ apparatus tunc oportunus defu
it ut scitis nec ad prelium nauale
nos magis q̄ ad exercitum nauiga
bamus. Acciderunt autē aduersa
non modica ex fortune temerita
te et in primis pugne naualis insci
tia nonnihil obfuit. Itaq; neq; nra 3
culpa euenit ut superaremur neq;

conuenit cum non usqueadeo sis
uictus consilio. habeasq; aliquas a
pud te in contrarium rationes ob
id quod accidit animo consterna
ri: sed existimare ut homines for
tunis fallantur usu uenire. cum
eisdem tamen bene agi si fortes sint
semper suo consilio freti, nec excu
santes imperitiam cum adest aī
4 uigor: usq̄ instrenui fiant. Et sane
uobis nequaq̄ ita deest peritia, ut
superest audacia. At istoꝝ quam p̄
cipue extimescitis scientia. si quidē
fuerit fortitudine predita memor
erit inter aspera exequi que didi
cit. sin minus nullum tunc artifi
cium ualet. Timor enim memori
am excutit. et ars, citra prestanti
am animi inter pericula nihil p
5 dest. Ergo illoꝝ maiori experien
tie maiorem opponite audaciā.
timori quia uicti estis, opponite
6 q̄ imparati fuistis. Ad hec suppe
ditat uobis copia tum nauium
tum militum in terra & nr̄a & ui
cina ad pugnam naualem accinc
toꝝ. Plures enim ac melius instruc
7 ti fere preualent. Itaq; ne unum
quidem reperimus quod uos defi
ciat: et quecunque prius pecca
uimus, hec eadem ipso experimēto
8 nos edocent. Prestanti igitur aīo &
gubernatores & naute suū q̄sque
munus exequamini non deseren
9 tes locum cuique assignatum. qb'
non peiorem q̄ superiores duces
fecerunt cōmoditatem pugnan
di prestabimus: nec causam ulli
ut sit instrenuus. Qd̄ siquis talis
esse uoluit, is pro merito plectet'

Strenui uero dignis uirtute p̄miis
ornabuntur. Huiusmodi uerbis + 88
duces Peloponensium suos animaue
runt. Phormio autem timens &
ip̄e militum pauorem, & animad
uertens q̄ addensatis inter se nauib'
multitudinem classis hostilis for
midabant uoluit conuocatos eos
animare pariter & in presens tēp'
admonere. Nam semper antea quo 2
animū illoꝝ p̄pararet, negauerat
ullam tantam classem eē cui inua
denti non fore ab eis respondendū.
Et ipsi milites iam pridem hanc +
intra se fiduciam sū p̄sumpserant
ut quia Athenienses essent, nulli
q̄libet numerose Peloponensium
classi cederent. Tunc tamē eos cer 3
nens presenti reꝝ aspectu animo
debilitatos, statuit audacie cōmo
nefaciendos. Conuocatisq; illis hoc
modo disseruit. Oratio Phormi
onis Atheniensis ad milites :—
CVM uos animaduertam uiri 89
milites pertimescere multitu
dinem hostium conuocandos cen
sui q̄ absurdum duco eoꝝ que hor
renda non sunt horrore p̄stringi.
Nam isti primum idcirco tot naue 2
nec ex equo comparauerunt q̄
prius superati et sibi conscii sunt
non esse se nobis pares. Deinde ido
ueniunt tanq̄ in quo precipue con
fidunt eos deceat animosos esse +
nulla de re alia audaces nisi q̄ in
pedestri acie plerunque uictores
discedunt: rati idem se in re nau
tica facturos. que facultas si qua 3
eis in illo multo iustius nobis in is
to adest Quoniam ex ipsa aīosita

te nihil antecellunt. Verum hoc quod
utrique in suo quisque loco exp
tiores sumus. nos audaciores facit.
4 1 Lacedemonii preterea quod sociorum
principes sunt. sue glorie gratia
multos inuitos in periculum du
cunt. alioquin nunquam temptaturi
rursus pugnam in qua ita supera
5 ti sunt. Eorum uos nequaquam extimes
catis audaciam quibus ipsi uehe
mentiorem ut credibile est incu
titis metum. tum quia iam uicti
sunt. tum quia existimant nos i
ta obstituros ut nonnihil egregie
6 dignum nobis agamus. Atque hostes
quidem qui numero prestant ut
isti magis uiribus quam consilio freti in
uadunt. Qui uero pauciores sunt nec
pugnare coguntur. ii confirmato
ex conscientia ingenii animo au
dacter obuiam eunt. Quod isti re
putantes merito non magis exter
riti sunt ob id quam ob tantulum na
7 uium apparatum. Multi iam exer
citus per imperitiam a minoribus
quidam etiam per ignauiam profli
gati sunt. quarum rerum utriusque
8 nos sumus expertes. Neque uero commit
tam ut quantum in me erit aut
intra sinum certamen ineamus
aut in eum penetremus. cum sciam
angustias loci non competere pau
cis nauibus agilioribus sub peritis rec
toribus contra multas ab imperitis
infestas. Non enim aliquis nisi ex
longo prospectu hostium quasi hoc
expediat in eos inuehatur. neque
cum periclitabitur quotiens opor
tuerit se subducere queat. nullusque
ibi elapsus nulli receptus. que agi

liorum et nauium et nautarum opera
sunt. sed necesse fuit pro nauali pe
destre certamen fieri. melioremque
in eo conditionem plurium nau
ium. Sed harum ego rerum quoad po 9
tero curam habebo. Vos uero apud na
ues in suo quisque ordine manen
tes e uestigio preceptis obtempera
te cum presertim breui momento
inuadendi constet occasio et inter
agendum plurimi existimate or
natum ordinis et silentium. que
cum aliis in rebus bellicis conducunt
tum precipue in naualibus. Propul
sate igitur istos pro dignitate eorum
que gessistis. magna uobis re in hoc 10
certamine proposita. utrum spem
Peloponensibus eripiatis cum classe
nauigandi an Atheniensibus metum
maris propiorem afferatis. Illud quoque 11
uobis in memoriam redigo uos su
perasse eorum permultos uirorumque qui
superati sunt. mentes nescire in e
isdem periculis sibi constare. Talibus **90**
et suos Phormion adhortatus est.
At Peloponenses quando quidem
ab istis non procedebatur intra sinum
atque angustias uolentes introducere
inuitos sub exortum aurore profec
ti quadrato agmine uela faciunt
intra sinum. suam terram uersus
dextro cornu precedente sicut in
statione steterant. ubi uiginti na 2
ues maxime celeres constituerunt
ut si ipsos Naupactum uersus ten
dere ratus Phormion. ad ferendam
opem idem iter intendat non ef
fugiat exterius uelificantis cornu
incursum, sed ab eo intercludatur.
Phormion quod illi captabant ue 3

ritus pro oppido presidiis carenti
ut ꝓficiscentes inspexit inuitus fes
tinabundusq; impositis in naues mi
litib; terram legit, simulq; peditat⁹
Messenioꝝ presto erat auxilio fu
4 turus. Hos ut uiderunt Peloponen
ses nauem naui sequente iam int̃
sinum ac prope terram nauigantes
id quod maxime uolebant uno re
pente signo conuersis nauib; dirigũt
cursum in Athenienses ut quisque
celerrime poterat sperantes omne
5 hostium classem a se captum iri. Ce
terum hanc conuersionem & dextrũ
cornu supterfugerunt in apertũ
mare undecim naues que prece
debant. ceteras fuga petentes terrã
Peloponenses circũuenire. premẽ
corrumpere. homines quicuq; ena
6 tare non poterant conficere. quas
dam quas depresserant naues ina
nes trahere. Nam unam demũ cu
ipsis uiris ceperunt. Quasdam Messe
nii subsidium ferentes cum armis
mare ingressi cum conscendissent
e tabulatis pugnando eripuerũt
91 iam trahi incipientes. Hunc in mo
dum superauere Peloponenses cor
rupereq; atticas naues. Eoꝝ uigin
ti que pro cornu dextro locate fu
erant. undecim illas Atheniensiũ
insequebant̃ que declinata in al
tum fuga elapse peruenerant hostẽ
preter unam. applicantesq; Nau
pactum portum adepte ꝓpe Apol
linis templum conuersis proris sese
ad defensionem accingebant si
contra ipsos in terram hostes naui
2 garent. Illi posterius uenientes int̃
nauigandum peana canebant tanq̃

uictores. Harum longe prima leu
cadia nauis unam que reliq̃ erat
atticaꝝ insequebatur. forte nauis 3
oneraria aliquantum ꝓcul a litore
ad ancoras stabat: quam attica na
uis cum occupasset eiq; se circũe
gisset mediam leucadiam incurrit
demergitq;. Que res ex improuiso 4
& inopinato cum accidisset Pelo
ponenses terrore concussit. Ad hec
incompositi ut in uictoria sequen
tes partim demissis remis cursum
inhibuerant: rem inutilem sibi u
tilem Atheniensibus ad se ex breui
spatio inuadendos cum uolunt
aduentum plurium opperiri, ꝑtim
imperitia locoꝝ in breuia impege
rant. Quod fieri uidentes Atheni 92
enses subit audacia: unaq; se uo
ciferatione adhortantes in eos ten
dunt. Illi ꝓpter ea que peccauerat
et q̄ incompositi erant paulisper
modo sustinuere. Tum dantes terga in
stationem unde discesserant tendũt.
Quoꝝ tamen sex naues que maxie
ꝓpinque fuerant Athenienses inse 2
cuti ceperunt: et suas quas illi cor
ruptas tunc primum ad terram re
ligauerant abstulerunt. hostium
aliis occisis aliis quos ceperant reser
uatis. Nam Timocrates Lacedemoni⁹ 3
in naui leucadia nauigans que cir
ca onerariam est depressa, ubi ea ꝑ
fracta est gladio se transegit in por
tumq; Naupactum decidit. Reuersi 4
Athenienses tropheum ibi statuere
unde ꝓfecti uicerunt. mortuosq;
ac naufragia quecũq; apud oram
ipsoꝝ erant legerunt, et sua hostib⁹
ex federe reddiderunt. Peloponen 5

ses autem et ipsi tropheum statuert
p uictorib; agentes obfugatas ad
terram quas corruperunt naues et
eam quam ceperunt iuxta trophe
um in achaico pmontorio conse
6 crarunt. Post hec uerti ne superue
nirent ab Atheniensib; auxilia noc
tu uela fecerunt in sinum Criseum
Corinthumq; omnes preter Leuca
7 dios. Nec ita post ab eo*r* digressu
Athenienses e creta uiginti cum
nauibus quas ante pugnam ad
Phormionem adductas oportuit
Naupactum appulse sunt, estasq;
93 exacta. Prius tamen q classis corin
thum in sinumq; Criseum discederet
Cnemus et Brasidas et alii pelopon
nensium principes edocti a Mega
rensib; ineunte hieme uoluerunt
temptare Pireum Atheniensium
portum qui neq; custodiretur neq;
clauderetur haud ab re quoniam
multo ceteris antecellerent re na
2 uali Athenienses. Placitum autem
singulos nautas cum singulis remis,
scalmis pellib; quas remiges sibi in
remigando substernunt Corintho
pedib; ire ad mare quod Athenas
spectat, atq; illinc q celerrime con
tendere Megaram, deductisq; ex
Nisea que sunt illo*r* naualia qua
draginta nauib; que illac erant na
3 uigare confestim in pireum ubi
neq; ulle naues ad custodiam essent
neq; expectatio ulla hostium ex
improuiso unq innauigantium
siue ex aperto et per ocium siue ex
4 insidiis quin psentirentur. Vbi u
hoc eis agere placuit statim abiert.
cumq; noctu peruenissent et naues

ex Nisea deduxissent in Pireum con
tendebant. non etiam ut crediti
sunt periculum metuentes. et qui
dam etiam uentus dicitur eis impe
dimento fuisse. Supra pmontorium
quod Salaminem respicit Megaram
uersus presidium erat iuxtaq; tres
ad custodiam naues nequid inue
heretur Megarensib; neue qd illinc
eueheretur. hoc illi presidium ag
gressi sunt, triremes uacuas dedux
erunt; ceteram Salaminem ex im
94 uiso adorti diripuerunt. Sed ab iis
qui expugnabantur leuati sunt
ignes Athenas uersus aduentum hos
tium significantes. Ex quo tantus
peruasit animos terror ut nullus
fuerit maior eo bello. Nam qui in ur
be erant, iam in Pireum hostes in
uectos arbitrabantur. et qui in
Pireo, Salaminem esse captam tantu
q; non in se ueniri quod sane faci
le illi fecissent si et cunctari nolu
issent nec uento interpellati fuis
2 sent. Athenienses igitur prima lu
ce populariter succurrentes in pi
reum naues deduxerunt festinan
terq; ac multo tumultu cum ascen
dissent in Salaminem uela fecert
peditatu ad tutelam Pirei relicto.
3 Quos ubi sensere Peloponenses a
auxilio uenire, magna ex parte
Salaminem peruagati captis ho
minib; preda et tribus ex Budo
ro castello nauib; propere in Nise
am renauigarunt diffisi nauib;
que ad tempus deducte nec ma
ri ferendo satis firme erant, psec
tiq; Megaram iterum Corinthum
4 pedestri itinere redierunt. Quos

apud Salaminem non adepti Athe
nienses et ipsi reuersi sunt: atq; ex
eo die piream impensius custodi
erunt, tum claustris portuu, tum
95 alia diligentia. Per idem temp⁹
circa initium huius hyemis Sital
ces Odrises Terei filius Thracum rex
expeditionem sumpsit aduersus
Perdiccam Alexandri filium Ma
cedonie regem et Chalcidenses q
sunt in Thracia ob duo promissa
quorum alterum uolebat reposcē
alterum Atheniensib; ipse psoluē.
2 N am et ei Perdiccas principio belli
cum reb; eius ad perniciem spec
tantib; sponsionem fecisset si ipm
Sitalces Atheniensib; reconciliaf
set, nec Philippum fratrem eun
demq; hostem restituerit in reg
num que spoponderat non excol
uit. Et ipe Atheniensib; receperat
ubi societatem cum Perdicca iniss
set compositurum se in Thracia
3 Chalcidicum bellum. Vtraque ig
causa expeditionem suscepit, et
Amyntam Philippi filium in reg
num macedonium ducebat cū
legatis atheniensium qui huius
rei causa aderant duce Agnone:
O portebat enim Athenienses q; cu
classe et peditatu aduersus Calcide
96 ses presto ee. Igitur ab Odrysis in
gressus accersit primum Thraces
quibuscunque imperitabat int
Emum montem et Rhodopem
ponto Euxino tenus et Hellespon
to. Deinde superato Emo getas q
quecuque alie cis Istrum fluuiū
magis ad pontum Euxinum uer
gentes incolunt populi qui sunt

gete et Scytharum finitimi ac sides
cultu, omnes ex equis sagittarii
quos hippotoxotas dicimus. Pre 2
terea euocauit montanorum Thracū
permultos genus liberum et mache
ris accinctum, qui dii uocant Rho
dopem plerosque incolentes, pti
mercede inductos partim studio
secutos. Accersit et agrianes et le 3
eos et ceteras gentes peonias impe
rii sui ultimos usque ad Graeos et
leeos peonas, et Strymone amnē
qui fluit e Scomio monte p Gra
eos ac leeos ubi imperii ē termin⁹.
hinc ad peonas sui iam iuris: illinc 4
qua spectat Triballos qui et ipi sui
iuris sunt Trenibus ac Tilateis ter
minantib; qui Scomium monte
incolunt ad septentrionem con
tinenter ad solem occidentē usq;
ad Oscium flumen ex eodē quo
Nestus et Ebrus oriens monte, in
culto et sane Rhodope uicino. Fu 97
it autē Odrysorum imperium mag
nitudine ad mare usque ptinges
ab urbe Abderorum ad pontum Eux
inum usque ad flumen Istrum.
Ea ora ubi minimum spatii het
potest ambiri nauigando si uent⁹
a puppi semper inspiret naui ro
tunda, quatuor diebus ac totidē
noctibus. Item itinere terrestri ubi
breuissimum ab Abderis ad Istrū
uir expeditus undecim intra dies
transmittat. Et tanta quidem fuit 2
ad mare longitudo. Per mediterra
nea uero a Byzantio ad Leeos et super
Strymonem. hinc hac enim longissim⁹
est a mari tractus homini expedi
to tredecim intra dies peragrabit.

3 Tributum q; quod ex barbaris gen
tibus grecisq; exigebatur sub Seu
tho qui post Sitalcem regno potit'
maxime id auxit quadringentorum
fere talentorum fuit uis sūma auri et
argentiq;. Nec inferiora his que af
ferebantur ex auro et argento mu
nera. preter res textiles uel uillosā
uel leues. et aliam suppellectilem et
que non modo ipsi sed et pceribus
nobilibusq; Odrysorum stata erant.
4 longe alio q̄ apud regnum persarum
instituto. et q̄ apud alios Thraces
accipiendi citius q̄ dandi. Defor
mius enim erat eum qui poscere
tur non dare q̄ eum qui posceret
non impetrare. Tam et si hoc insti
tuto plerumque imperiose utebāt.
quoniam nihil donanti nihil t̄nsi
gere licebat. Ita regnum eo potē
5 tie peruenit. Quippe omnium q̄
in europa sunt inter Ionium sinū
et pontum Euxinum hoc maximū
extitit prouentu pecuniarum et ce
teris opibus sed robore certandi
et exercit' magnitudine multo
6 est Scytharum gente inferius. Nā
Scythis non modo que in Europa
sed etiam que in Asia sunt natio
nes equari nequeant. ut singule
illis omnib; inter se concordib;
resistant. ne in alia quidem soler
tia ac prudentia ex presenti uti
98 litate uiuendi. Sitalces igit' tam
ingenti plage imperans ubi cō
parato exercitu omnia in expe
dito fuerunt. pfectus in Macedo
niam est primum per suū regnū
deinde per Cercinam montem ha
bitatorib; uacuum qui Sintos Pe
onesq; cōmittit eadem uia quam
ipe prius in expeditione aduersus
Peones fecerat silua succisa. Eum et 2
montem transeuntes. ad dexterā
habebant Peones. ad sinistram Sin
tos et Medos. Quem emensi uenert 3
in doberum Peoniam. nihil in eo su
perando passi nisi aliquid morbo.
Nam morbus incidit. Siquidem
Thracum sine imperio non parum
multi ultro sequebantur prede et
gratia. Itaq; fertur omnis multitu
do non minor centum quinqgin
ta milib; extitisse et hec maxima 4
ex parte pedestris. ex tertia autem
ferme equestris. qui equitatus ex
odrysis precipue constabat. scdm
hos ex Getis. Ex peditatu Mache
riferi qui e Rhodope descendert
gens sui iuris. bellacissimi erant. Ce
terum ū uulgus. ipsa terribilissi
mum multitudine pmiscuum se
quebatur. In Doberum ubi coiert **99**
que in rem fuerant seq ppararunt
ut e montis iugo inuaderent in
feriorem macedoniam que Perdic
ce parebant. Nam inter macedo 2
nas sunt et Lyncestae et Elimiote
et alie in superiorib; gentes socie
illis atq; obnoxie. In hisq; Perdic
cas regnum habebat. Nam eius pr 3
Alexander ac pgenitores Timenide
olim ab Argo oriundi eam que nūc
maritima est macedoniam primi
adepti sunt in eaq; regnarunt bel
lo expulsis ex Pieria quidem Pieri
bus qui postea sub Pangeo plaga
uergens trans Strymonem incolu
erunt Phagretem. aliaq; ite oppida
Unde nunc q; sub Pangeo plaga et

uergens ad mare uocatur sinus Pie
ricus. Ex ea uero que nominatur Bottia
Botties qui nunc Chalcidensium sunt
4 confines. Quin etiam in Peonia iux
ta Axium amnem occuparunt o
Stenentinem a montanis ad Pellam
usque et mare pertingentem ac
trans Axium Strymonetenus eam
que Mygdonia appellatur eiectis
5 Hedonibus. Eiecerunt et ex Eordi
a, ita nanque nunc uocatur, Eordos
quorum permulti deleti sunt: aliquantu
lumque adhuc ex hiis circa Fyscam
sedes habet: necnon ex Almopia Al
6 mopes. Alias insuper gentes in potes
tatem redegerunt macedones hi
quibus nunc etiam imperant An
temuntem Grestoniam Bisantiam
et ipsorum Macedonum Pollam que omnia
macedonia uocantur; queque regis
Perdicce Alexandri filii erant quo
100 tempore Sitalces inuasit. Atque hi qui
dem Macedones ingressis tam multis
copiis resistere cum non possent que
cunque in regione erant compor
tarunt in loca munita ac muros
habentia tunc non admodum mul
2 ta. Nam postea Archelaus Perdicce
filius regno potitus ea que ibi nunc
sunt extruxit amplasque uias mu
niuit ac cetera ex usu belli equis
armis alioque apparatu melius quam supe
3 riores octo reges adornauit. Exer
citus autem Thracum ubi ex Dobe
ro mouit primum ingressus ea que
prius Philippi ditionis fuerant ui
cepit Cnidomenem Gortyniam
uero et Atalantam et alia quedam
oppida accepit in fidem ob amici
tiam Amynte cuius Philippus filius

aderat. Europum autem cum temp
4 tasset expugnare non potuit. De
hinc in reliquam progressus est Mace
doniam que ad dexteram Pelle ia
cet et Cyrri. His interiora non adiit
Bottieam et Pieriam: sed Mygdoni
am Grestoniam Anthemuntem po
5 pulatus est. Macedones cum se pa
res peditatu fore diffiderent acci
tis equis a sociis superiora habitan
tibus pauci contra multos adorti
sunt exercitum Thracum: et qua
impressionem fecerunt nemo sus
tinuit utique equites egregios ac
loricatos sed multitudine circumfu
sa longe numerosiore ancipiti mar
te preliabantur. Cumque superatum
se iri a pluribus animaduerterent pug
nam ad extremum inhibuerunt.
101 Et Sitalces apud Perdiccam uerba
fecit quamobrem arma intulisset.
Et quoniam Athenienses cum classe
non aderant quippe non iturum
credentes dona ad eum legatosque
miserant partem copiarum in Chalci
denses Batticosque dimittit: atque cas
tellis extructis regionem uastabat.
2 Ubi dum statiua habet Thessali qui
ad austrum spectant et Magnetes
et ceteri sub imperio Thessalorum Ther
mopylarumque tenus greci metu perculsi
ne in ipsos iret exercitus in armis e
3 rant. Trepidabant item trans Stry
monem uergentes ad aquilonem
Thraces quicunque campestria in
colunt. Panei insuper et Odomanti
et Droi et Dersei qui omnes suis le
4 gibus uiuunt. Sitalces autem cum gre
cis Atheniensium hostibus in colloq
uium uenit se illorum inductu nequaquam

. iure · fecit ·

iure societatis inuicem inuasuros.
5 Ipse Chalcidicam et Botticam et item
Macedoniam infestus uastabat. 1
Cum tandem cum nihil eorum confecis
set quorum gratia uenerat et comme
atu careret exercitus atque hyeme
uexaretur Seuthes Spardoci filius
ipsi et patruelis et potentia secundus suadet
ut quam celerrime discedat. Seuthem
autem Perdiccas clam sibi concili
auerat pollicitus sororem se illi cum
6 pecunia daturum. Ita Sitalces per
suasus triginta dieb(us) et horum apud
Chalcidem octo consumptis cum
exercitu domum quam celerrime reuer
sus est. Et Perdiccas sororem Stra
tonicem uti spoponderat Seuthe
in matrimonium dedit. Atque ita
circa Sitalcis expeditionem res ges
102 te sunt. Ii autem qui apud Naupac
tum agebant Athenienses eadem
hyeme postquam classis Peloponensium
dissoluta est duce Phormione sub
armis ad Astacum nauigauerunt:
egressique in mediterranea Acarna
nie cum quadringentis suorum clas
siariorum armatis ac Messeniis totidem
eos qui dubie in partes fidei uisi
sunt ex Strato et Corontis aliisque
oppidis eiecerunt. Et Cynete The
olyti filio in Corontem reducto i
2 terum se ad naues receperunt. non
ausi propter anni tempus Oeniades
solos omnium Acarnanum assidu
os hostes lacessere. Nam Achelous
amnis ex Pindo monte deuolutus
per Dolopiam Agraos Amphiloch
os perque Acarnanicum campum
superne Straton urbem Oeniadasque
interfluens mari miscetur. restag
natque horum oppido intolerabilem
utique hyeme propter alluuiones mili
tiam prestat. Iacent autem plereque 3
Echinadum insularum e regione Oe
niadum ab eluuionibus Acheloi ni
hil admodum distantes. quarum non
nulle quotiens torrens fluuius hu
mum aggessit cum continente iun
guntur. crediturque fore non ita mul
to post tempore ut hoc ille non pa
tiantur. Nam et estus et est ingens 4
multus sabulosus et insule crebre et
limi aggestu intersepiente comisse
nec gradatim nec in fluminis diffi
parentur sed ita ut non rectum aquis
in pelagus exitum prebeant. preterea 5
inculte et parue. fertur autem Alcme
oni Amphiarai filio post matrem neca
tam errabundo Apollo terram hanc
habitandam oraculo significasse re
spondens non prius illum terroribus
liberatum iri quam in ea regione locum
ad habitandum reperisset qui neque
dum a sole conspectus neque terra esset
quando matrem necauit ut omni
alia terra ab ipso ob parricidium pro
phanata. Ille ut aiunt incertus con 6
silii uix tandem intellexit alluuio
nem Acheloi eum esse. Satisque soli il
lud ad usum corporis uisum est postquam
occisa matre non exiguo tempore
pererrasset. incolensque circa Oenia
des loca regnauit. et a filio Acarna
ne cognomen regioni reliquit. Et
de Alcmeone quidem que accepimus
eiusmodi referimus. Athenienses at **103**
autem cum Phormione ex Acarna
nia in Naupactum profecti primo
uere Athenas nauigarunt secum
portantes libera capita in preliis

naualib; capta quorum singula singu
lis redempta sunt, itemq; naues quas
ceperant. Et hyemps hec finita est
ac tertius belli annus, quod Thucy
dides conscripsit. Finit liber secun
dus: —

LIBER TERTIVS THVCYCIDIDIS DE BELLO PELOPONENSIVM INCIPIT FELICITER: —

[A]NEVNTE ESTATE
adulto iam frumẽto
Peloponenses ac socii,
duce Archidamo zeu
xidami filio, Lacedemo
niorum rege ingressi st
atticam. stantiaq; ha
bentes regionem popu
labantur: excursionesq; faciebant
ut consueverant. Atheniensib; equi
bus quacunque dabatur occasio
quemadmodum consueverant ex
cursionem facientib; leuiter ar
matorum plurimam turbam prohi
bentib; ne progressa cum armis le
deret loca urbi uicina. Cõmorati
autem quoad cõmeatus suppedi
tauit reuersi sunt in suam quisq;
re ciuitatem. Sub ipsorum tamen in at
ticam ingressum, primus omnis les
bos preter Methymnam ab Athe
niensib; defecit: cum id iam inde
ante motum bellum uoluisset, sed
eam Lacedemonii recipere nolue
runt. Ceterum opinione sua ma
turius deficere coacta est. Quippe
obstruendis portubus, extruendis
muris, edificandis nauib; prorsus
occupati fuerant, utq; e ponto que
cunque oportebat sagittarii, fru
mentum et que accersierant ue
nirent. Siquidem Tenedii cum quib;
inimicitias exercebant et Methy
mnei priuatimq; ipsorum Mytileneorum
quidam, quib; per factionem publi
cum erat cum Atheniensib; hospi
tium, indicium detulerunt, omnes
lesbios ad cõmigrandum Mityle
nem cogi, ac Mitylenos omni ap
paratu ad defectionem spectare,
Lacedemoniis Boetiisq; cognatis
eorum administris; et nisi occuparent
Athenienses Lesbum amissuros. A
thenienses ut qui et morbo iam t
uexarentur et bello eoq; acerrimo,
preterea existimarent magni ne
gocii esse Lesbum bello temptare
et naues habentem et integris ui
ribus, non acceperunt ab initio t
delationem, sed ipsos deferentes ma
iori ex parte redarguebant: qui ui
delicet illa uera esse nollent. At post
quam dimissa illuc legatione non per
suasere ut Mitylenei frequentiã
ciuitatis et cetera insula et appara
tum dissoluerent timentes iam,
anteuertere uoluerunt, missis o
confestim quadraginta nauibus
que forte ut Peloponesum obiret
in expedito erant, sub Cleippide
Hodinii filio ex tribus ducib; primo.
Renuntiatum enim eis erat fu
turum Apollinis Maloentis festũ
extra urbem, quod omni Mityle
neorum frequentia celebraret, spem
esse ut repentino aduentu adori
rentur. Quod si conatus procederet, rec
te res se haberet. Sin minus Mityle
neis edicerent ut naues tradant,
muros demoliantur, non obtempe
rantib; bellum inferrent. Et naues

4 quidem pfecte sunt. Decem autē
triremes Mitylenęorum auxiliares q̄
ex federe tunc aderant retente
sunt et uiri qui in eis erant, in car
5 cerem coniecti. Quidam tamen
Athenis pfectus in Euboiam, atq;
illinc terrestri itinere cū Gereston
peruenisset, nactus ibi onerariam
nauim secunda nauigatione us',
triduo q̄ Athenis discessit, Mityle
nem delatus nuntiauit eis naues
in se Atheniensium uenire. Illi nec
ad Maloentem exierunt et cetā
murorum atq; portuum ubi semis
arcta erant sarcientes custodias
4 egerunt. Nec ita multo post Athe
nienses cum appulissent uidissēt
q; hec denuntiant duces manda
ta illis non audientib; dicto ad o
2 pugnam se instruunt. Oppidani
& imparati & e repentino coacti
pugnare, pgressi sunt nauibus a
liquantulum ante portum tanq̄
ad prelium. Deinde insequente
Atheniensium classe fugientes, in
colloquium ducum uenerunt, uo
lentes, siqua miti conditione trāsi
gi posset e uestigio naues dimittē.
3] Atq; Atheniensium duces admise
runt et ipsi timentes ne nō satis
essēt ad omnem Lesbum debellan
4 dam, factis induciis mittunt athe
nas Mitylenei, cum alios, tum uō
unum ex iis qui detulerant indi
cium, quem iam facti penitebat,
si forte persuadeant ut naues ab
ipsis abscedant, tanq̄ nihil rerum
5 nouarum molientibus. Et interea i
legatosq; cum triremi Lacedemo
nem mittunt, clam Atheniensiū

classe, que ad septentrionalem ur
bis partem in Malea stationem ha
bebat. Non enim fidem habebant
iis que ab atheniensib; offerebant.
6 Atq; hi quidem legati asperrima
nauigatione usi in pelago delati
Lacedemoniam, agebant cum illis
5 ut aliquid ueniret auxilii. Ubi ū
alii legati Athenis re infecta redie
runt, ad bellum se accingebat &
Mitylena & cetera lesbos preter
Methymnam, nam hec Athenien
sibus fauebat, et Imbrii et Lemnii
et ex aliis insulis aliquantulū so
2 ciorum. Et cum eruptionē quandā
totius populi in castra Atheniensi
um fecissent: cōmissaq; pugna nō
inferiores extitissent, tamen regres
si sunt, q' sibi ipsis fidem non habe
rent ibi pernoctare non ausi, ac
deinceps quieuerunt, uolentes
siquid ex Pelopōneso et ex alio
apparatu pueniat, periculum fa
cere. Etenim superuenerūt Me
leas Lacon et Hermondas theban'
missi illi quidem ante defectionē
sed qui aduentum Atheniensium
peruertere cum nequissent, postea
cōmissa iam pugna, clanculum tri
remi aduecti sunt, hortatiq; ut i
secum aliam triremem cum lega
tis mitterent, prout & miserunt.
6 Horum quiete aucti animo Athe
nienses accersitisq; sociis q nihil
roboris uidentes esse apud lesbi
os ociius affuerunt, circūdato ad
australem urbis partem excitu
bina hinc atq; hinc castra muro
cingunt, et in utroque portu in
gressum nauib; muniunt, phibito 2

Mitylenēis usu maris. Nam cetera
terram oppidani aliq: lesbii qui
iam auxilio uenerant potiebant~
non multum atheniensib: circum
castra tenentib:, cum Malea potius
eis & nauium statio & mercatus es
set. Atq: ita ad Mitylenem bellum
7 gerebatur. Per idem huius estatis
tempus Athenienses circa Pelopon
nesum triginta naues dimiserunt
Asopio Phormionis duce iussi ab i
Acarnanib: aliquem sibi uel filiū
uel consanguineum Phormionis
2 mitti pro duce. His nauib: Asopius
pfectus maritima laconice loca i
3 diripuit. Dehinc eaꝝ plerisque do
mum remissis ipse cum duodecim
Naupactum se contulit. Post hec
euocato omni acarnanum pplo in
tulit arma Iniadibus. Acheloum i
nauibus inuectus pedestri excitu
4 regionem populante. Sed cu hosti
non concederēt misso peditatu ipse
in Leucadem nauigat egressusq:
in Nericum dum se recipit ab ho
minib: loci mutuo sibi auxilianti
bus paucisq: nonullis presidiariis
cum exercitus parte interfectus ē.
5 postea ceteri concessa hostib: uicto
ria ex federe receptis mortuis abi
8 erunt. Mitylenei autem legati qui
prima cum naui missi fuerant que
admodum ipsis Lacedemonii dixe
rant ut ad olympia adessent quo
ceteri q: socii eis auditis consulta
rent ad olympiam presto fuerūt
quo in loco olympias festum fiebat
2 Dorieo rhodio iterum uictore. Atq:
ubi solempnib: celebratis in collo
quium uentum est ita uba fecerēt.

Oro La Mityleneoꝝ apd Lacedimonios.

SCimus quidem uiri Lacedemo 9
nii sociiq: hoc receptum apud
grecos ac iustum esse ut qscunque
belli tempore a pristina societate de
ficientes in suam accipiunt eos tan
tisper in deliciis habeant dum illi u
tiles sint. Sed cum existiment supe
rioꝝ amicoꝝ pditores fuisse eosdē
peiores fore utique censent. Neq: id 2
iniuria si tamen equales inter se es
sent qui deficiunt et qui deserunt~.
Cum enim aliqui pares sunt consi
lio ac beniuolentia si idem equales
sunt apparatu et uirib: nulla subest
equa causa defectionis quod in nob
Atheniensibusq: non fuit: nec ui peio 3
res fore uideamur si a quib: in pace
honestati sumus ab iis inter aduersa
desciscimus. De iustitia nanq: ac uir 10
tute cum presertim societatem pre
cemur uerba faciemus scientes neq:
amicitiam inter priuatos initam et
stabilem neq: consortium inter ciui
tates aliquid pollere nisi mutua in
tercedat opinio uirtutis et circa ce
tera moꝝ uiteq: consensio. Quippe
discordib: in mentib: differentia i
consistit actionum. Enimū inter 2
nos Atheniensesq: societas incepta
est cum uos ab armis post Medicū
bellum discessistis et illi reliquias
earum reꝝ persequebant~. Quā nos 3
societatem non contraximus ad sub
igendos Atheniensib: grecos sed a
Medoꝝ seruitute eximendos et eo 4
usque illos sumus prompto aīo se
cuti quoad equo iure pfuerūt. Vbi
animaduitimus summoto hoste Medo
tendentes ad imponendam sociis ser

uirtutem. iam non sine timore sum?
5 sed quia non licuit ad [illegible]uum ppul
sandam sociis in unum conuenire
pp multitudinem consultantium et
omnes preter nos et chios in serui
tutem redacti sunt. Nos cum nri
iuris essemus et liberi nomine tm
dumtaxat cum Atheniensib; mili
6 tauimus nequaq pro fidelib; eos
ducib; habentes sumpto ex superi
orib; factis exemplo. Neq; eni cre
dibile erat cum illos subegissent q
bus cum fedus una nobiscum inie
rant non idem eos in ceteros fede
ratos siquando facultas afforet ee
facturos. Qd si nri adhuc iuris essem
11 omnes plus eis fidei haberem? ne
nihil noui molirentur. Cum uero
plerosque socior subegerint indig
nius eos credibile est esse laturos
sibi nos in reb; agendis equari itaq;
in hoc admodum pcesserunt cum
sole nos iam secum ex equo uersem
pcipueq; q quanto ipsi potentiores
2 tanto nos desertiores efficimur. At
Nota. societatem nil aliud fidelem facit
q mutuus metus. Nam qui preua
ricari quippiam uult nisi alteri ui
ribus prestet ab eo inuadendo de
3 terretur. Et nos nulla alia causa li
beri ab illis relicti sumus nisi ut q
cunque ad parandam potentiam
moliebantur non tam re uera q ut
iuste honeste probe sumpsisse ui
4 derentur simulq; ut hoc testimoio
uterentur nisi aliquid peccassent
ii contra quos arma ferrent nõ fu
isse militaturos una socios qui idẽ
haberent auctoritatis. Unde factũ
ẽ ut et maximas primum uires ad

uersus infirmissimum quenque col
ligerent. et paulatim sublatis aliis
extrema que relinquebantur red
derent infirmiora. Qd si a nobis ce 5
pissent omnib; adhuc suas uires et
ubi consistere oporteret habentib;
haud similiter subegissent. Quibus 6
nonnihil etiam timoris incutiebat
classis nra ne in unum coacta et aut
uobis aut alicui alteri se applicans
periculum eis crearet. Euasimus aut 7
eos tum rem. p. ipsor tum quosque
magistratus delenuendo pfecto nisi 8
conflatum esset hoc bellum non
multum duraturi ut uidere licet ex
aliorum exemplo. Quenam igit hec 12
amicitia extitit aut que fida liber
tas ubi preter opinionem utrique
alteris sumus suspecti illi nobis in
bello pre timore blandientes et
nos illis uicissim reb; paratis qdq;
aliis beniuolentia id nobis timor
stabile fidum firmum prestitit.
Ita metu magis q amicitia in socie
tate perstitimus et utris citius se
curitas sui prebuisset audaciam
ii priores ad preuaricandum futu
ri fuerunt. Qd sicut uidemur iniuri 2
pp eor in nocendo cunctationem
q priores defecimus non prestó
lantes ad plane cognoscendu siqd
illi nocerent is non recte conside
rat. Nam si ex equo ualuissemus 3
et tendere illis insidias uicissim et
cunctari quid attinebat nos eis
pares sub ipsis esse? Cum uo semper Caute.
penes illos facultas hec esset temptan
di penes nos hoc ee deceret ut defen
sionem anticiparemus. Has nos cu 13
haberemus Lacedemonii ac socii ra

tiones causasq; defecimus et aper
tas audientib; ad cognoscendum t
nos recte fecisse et ualidas ad nos
perterrendos ut ad aliquod presi
dium conuerteremur. Hoc nos o
lum iam facere uolentes etiam in
pace missis ad uos qui de defecti
one agerent tunc uobis respuen
tib: facere ꝓhibiti nunc Boetis ꝓ
uocantib; confestim optempera
uimus: existimantes duplicē hāc
esse defectionem. unam ne stantes
ab Atheniensib; greciam opprima
mus sed eam in libertatem asseram⁹.
alteram ne ipsi in posterum ab illis
ꝓfligamur. sed incolumitati nr̄e
2 consulamus. Et ꝓpere quidē ac p̄
mature facta est hec nr̄a defectio.
Quo magis oportet uos socios recep
tis nobis q̄ celerrime subuenire ut
declaretis uos eodem tempore et
eos tutari quos debetis et hostibus
3 obesse. Ad quod adest oportuni
tas tanta quanta nondum ulla t.
Siquidem et morbo consumpti st̄
Athenienses et sumptib; nauesq;
eoꝝ partim circa oram urām agi
tant partim aduersus nos instru
4 untur. ut credibile non sit eos a
bundaturos classe. si uos estate t
hac nauib; pariter ac peditatu t
rursus eos inuadatis sed aut non
futuros pares uobis maria obeun
tibus aut utrisque uobis nobisq;
5 cessuros. Neq; ū quispiam existi
met pro peregrina se terra debere
domesticum adire periculū. Cui
enim ꝓcul abesse uidetur Lesbos
huic illa utilitatem eꝑpinq̊ pres
tabit. Nam non in Attica bellum
erit quemadmodum aliquis putat
sed illic unde attica sumit emolu
6 mentum. Est autem illi pecuniaꝝ
ꝓuentus a sociis: eritq; ēt maior si
nos in potestatem redegerint. q̄m
neq; alius deficiet et nr̄a illoꝝ fient.
Nosq̊; duriora patiemur q̄ qui iam
7 pridem seruierunt. Qđ si nobis in
pigre uos auxilium tuleritis tum
ciuitatem accipietis preditā mag
na classe cuius in primis uos indige
tis tum Athenienses facilius destru
etis suptractis eoꝝ sociis cū quisque
sit audacius desciturus: tum eam q̄
uos premit effugietis inuidiam nō
opitulandi iis qui ad uos desciscūt.
Si autem uos illoꝝ liberatores osten
14 dentis uires belli firmiores habebi
tis. Erubescentes igitur frustrari gre
coꝝ de uobis spes erubescentes Ioue
olympium cuius in templo eq̊les
uobis supplicesq; sedemus ꝓtegite
Mitylenenos inita cum eis societate:
nec ꝓdere uelitis priuato quidem
corpoꝝ periculo expositos sed cō
munem omnib; si recte succedat
utilitatem allaturos cōmunioremq;
perniciem si recte non succedet uo
2 bis frustra temptatis. Estote uiri t
quales et greci uos censent ēē et nr̄a
15 necessitas desiderat. Talia Mityle
nei dixerunt. Que cum audissent
lacedemonii ac socii approbassentq;
Lesbios in societatem recipiendos
censuerunt. Et Lacedemonii tanq̄
in Atticam expeditionem sumptu
ri edicunt sociis qui aderant ut pri
moq̊; tempore cum duab; partib;
presto essent et ipsi in primis ꝓfecti
palangas nauium apud Isthmum

comparabant, ueluti illas e corin
tho subuecturi ad mare quod Athe
nas spectat ut hostem classe parit
2 ac peditatu inuaderent. Et hi qui
dem hec strenue confecerunt. Ce
teri uō socii lente conuenerūt tū
occupatione fructuum legendoꝝ
tum tedio militandi. Eos cum in
telligerent Athenienses per contēp
16 tum hostilis imbecillitatis se instru
ere centum naues instruere arma
uerunt, uolentes declarare nō rec
te illos sentire seq; preterq̄ q̄ clas
sem mouerent uel que ad lesbum
uel que circa peloponesum esset
facile posse resistere. Ingressi castā
ip̄i p̄t equestris et secundi ordinis
homines q̄ peregrini preteruecti
Isthmum sese ostentabant et in
Peloponense solum quacunq; eis
2 uidebatur egrediebantur. Hanc la
cedemonii classem longe maiorē
opinione cernentes arbitrati q̄ fl̄a
esse que a Mitylenēis referebant q̄
sibi rem arduam cum neq; socii ad
essent et triginta naues Athenien
sium que circa Peloponesum erāt
uicina urbis ipsoꝝ uastare nunti
3 arentur, domum redierunt. Post
hec edificata classe quam in lesbū
dimitterent quadraginta naues p̄
ciuitates edixerunt delecto Alci
da nauarcho qui illuc se conferret.
4 Athenienses ubi illos abire senserūt
q̄ ipsi cum centum nauib; abierūt.
17 Per hoc tempus quo profecte sunt
he naues Atheniensium longe q̄
instructissima q̄ ornatissima clas
sis fuit. et si circa belli initia tot
numero et uel plures naues exti
terunt. Centum enim atticam Eu
2 boiam Salaminem custodiebant
totidem circa Peloponesum uolita
bant preter illas que ad Potideam
et alibi erant. ut in summa fuerit
una estate ducente quinq̄ginta.
3 que res precipue pecuniam exhau
4 sit et illa potideana. Siquidem q̄
Potideam defensarunt milites fu
erunt autem principio tria milia
nec pauciores qui obsederūt tū
mille et sexcenti qui prius cum
Phormione abierunt binas pro
stipendio dragmas singulis dieb;
acceperunt alteram suo alteram
famuli nomine. eandem q̄ uniū
se naues mercedem. Atq; ita pe
cunie primum consumpte sunt
18 q̄ tot tanteq; naues explete. Per
idem tempus Mitylenei quo lace
demonii apud Isthmum agebant
Methymne tanq̄ proditione mo
lienti bellum a terra intulerunt
adiunctis auxiliariis, Temptataq;
urbe cum res non p̄cederet qua a
parte expectabant in Antissam
et Pyram et Eressum abierūt. Quaꝝ
ciuitatum cum q̄ res stabilissent
q̄ muros firmiores fecissent festi
2 nabundi domum reuersi sunt. Eis
reuersis Methymnei cum copiis
Antissam inuadunt. sed ab Antis
seis auxiliariisq; quibusdam qui
superuenerant perculsi multi amis
3 sis ceteri trepide recesserunt. Hec
ubi Athenienses resciuerunt ac Mi
tyleneos terra potiri nec illis p̄hi
bendis pares esse milites suos mittūt
ineunte autūno Pachetem Epicuri
filium pro duce cum mille sui e

4 corporis multitib; qui in nauib; offi
cio remigum functi cum Mitylenem ap
pulissent: eam simplici muro cin
gunt: ac ualidis in locis castella ex
5 citant. Et Mitylene quidem utrin
que iam & a mari & a terra uehe
mentissime urgebatur: hyempsq;
19 appetebat. Ceterum Athenienses
ad obsidionem deficiente pecuni
a tunc primum ipsi tributum con
tulerunt ducenta talenta. et ad so
cios legende pecunie gratia duodeci
naues miserunt lyside cum quattuor
2 collegis duce. Is cum alia loca cir
cumuectus illinc pecuniam exegis
set ex Meunte per Meandrium i
campum transgressus Cariam ad
collem usq; Sandium a Caris Ane
itisq; inuasus et cum multis suorum
20 cesus est. Eadem hyeme Plateen
ses adhuc enim a Peloponensibus
et Boetiis obsidebantur: cum &
penuria rei frumentarie laborarent
neq; in Atheniensib; ulla spes defen
sionis esset neq; alia salus ostende
retur: consilium ineunt ipsi et qui
una cum eis obsidebantur Athenienses pri
mum ut superato hostium muro
omnes exirent si in consequi posset
auctorib: Theeneto Tolmido uiro
uaticino et Eupolpida daimachi
2 filio qui ipsis preerat. Deinde di
midia parte quod ingens existimarent
periculum reformidante ad du
centos fere ac uiginti in sententia
exeundi permansere in hunc mo
3 dum. Scalas ad altitudinem muri
fecerunt: sumpta illius mensura
ex laterculorum coagmentatione:
qua parte murus ad eos spectans

tectorio carebat. Numerabant autem
permulti pariter coagmenta lapi
dum quorum nonnulli erant aberra
turi sed a plurib; uera ratiocina
tione coniectabatur cum presertim
sepius numerarent: et cum non lon
ge abessent facile murus in id quod
uolebant subiectus oculis erat. Itaque 4
hunc in modum proceritatem scalarum
ex crassitudine laterum coniectantes
instar muri ceperunt. Erat autem 21
Peloponensium muri structura i
huiusmodi. Habebat is duos ambi
tus alterum Plateas uersus: alterum
exteriorem si quis Athenis adorire
tur sedecim inter se pedum spatio
distantes. quo in spatio habitacula 2
custodum edificata erant distincta
quidem sed continua ita ut unus
solidus murus uideretur: utrinque
pinnas habens et ad decimam quamque 3
pinnam ingentes turres eiusdem
qua murus crassitudinis et ad eius
frontem intrinsecus extrinsecusq;
tendentes ne transitus circa sed per
eas esset. Noctib; quotiens imber e 4
rat illi relictis pinnis custodias e tur
rib; parum remotis ac superne tec
tis agebant. Huiuscemodi que ob
seruabant Plateenses murus erat.
qui posteaquam rem instruxerunt ob 22
seruata nocte que & pluuia & uen
to turbida esset et preterea sine luna
exierunt ducib; eisdem qui conatus
auctores erant. Et primum fossam
que ipsos ambibat transeunt. dein
muro succedunt ignaris hostium
custodib; utpote non perspicientib;
propter tenebras nec exaudientib; ac
cedentium strepitum uento obstre

2 pente. Et nihilominus isti ne ar
ma inuicem offensa sensum prebe
rent multum inter se distantes i
bant. Erant autem leuiter armati
sinistro tantum pede calceato ne in
3 luto laberentur. Igitur qua intertur
rium erat pinnas subeunt scientes
illas esse desertas. primiq; conscen
dunt qui scalas tulerant admoue
rantq;. deinde duodecim pugio
solum ac thorace armati duce Am
mea corebi filio qui & primus as
cendit. hunc sex qui sequebant
utranque superant turrim. post q̃s
deinde succedunt alii cum eadem
armatura ac iaculis a tergo hoꝝ q̃
facilius ꝓcederent aliis scuta gestan
tib; et cum ꝑpe hostes uentum eet
4 tradituris. Ubi maiore ex parte in
muros euaserant. custodes turriū
sensere. Nam quidam Plattensium
apprehensam in ascendendo tegu
lam e pinnis eiecit que cadens so
5 nitum fecit. statimq; a custodibus
uociferatum est. Exercitus q̃; ad
muros contendit. non enim scie
bat quidnam discriminis foret i
nocte obscura et ꝓcellosa. Et alio
quin qui reliqui erant in urbe Pla
teenses egressi Peloponensium mu
rum diuersa q̃ qua sui conscende
rant parte inuadunt ut q̃minimi
mum illis mentem hostium aduite
6 ret. Tumultuabantur itaq; Pelo
ponenses in loco manentes. nemo
tamen eoꝝ ex custodia opem fer
re audebat. sed in ancipiti erant
quidnam accidisset coniectantes.
7 Eoꝝ trecenti illi quib; datum nego
cium erat ut siquid opus esset sub
sidio forent e muro ad uociferatione
ꝓcesserunt. facesq; hostilis aduent⁹
indices Thebas uersus sublate sunt.
8 Platteenses et ipsi ex suo muro cō
plures excitant faces prius ad hoc
ipsum ꝑparatas. ut hostis quid sibi
lumina uellent incertus et aliud
aliquid contigisse q̃ quod erat ex
istimans opem non ferret dum socii
sui qui exierant fugam ac tuta ca
23 pesserent. Interea Plattensium qui
cunque primi conscenderant u
traque turri custodib; occisis poti
ti eaꝝ transitus nequis illac subsi
dio ueniret tutabantur. et admo
uentes e muro turrib; scalas ple
rosque in superiora recipiebant. iis
qui pro turrib; stabant missilibus
eos qui ueniebant auxilio super⁹
inferiusq; arcentib;. Eoq; plures in
terea scalas ipsi iam plures admoue
bant. simulq; deiectis pinnis per
2 interturrium ascendebant. et sub
inde qui recipiebatur crepidini
fosse imminens sagittis illinc atq;
iaculis incessebat siquis hostium
auxilio uenire ad prohibendum
3 ipsoꝝ transitum fosse. Ubi omnes
transierunt murum sed egre et no
uissime qui de turrib; descendert
ad fossam tendunt. ibiq; ex aduso
se offerunt trecenti illi lumina ges
4 tantes. Quibus eo magis conspecti
Platteenses. eadem causa minus
ipsi conspiciendi, preterq̃ q; in ob
scuro erant pro crepidine fosse i
stantes nuda corpoꝝ missilib; fe
riebant. Ita postremi q̃; fossā tran
miserunt difficulter tamen et o
5 perose. Nam eius aqua non ita in

ſolidam concreuerat glaciem ut
permeari poſſet, ſed aquoſa glaci
es erat, qualis ſub ſolano potius q̃
aquilone flante ſolet eſſe. et eo ᵻ
uento nox illa pluuioſa, foſſe a
quam uehementer adauxerat o
quam uix aſtantes tranſierunt
et ipſi magnitudinem tempeſtatis
potiſſimum ad fugam elegerant.

24 1 Illinc digreſſi uiam que Thebas e
fert ire conferti pergunt ad dex
teram habentes iunonis delubrũ
ab Androcrate conditum, q' ui
delicet exiſtimarent minime cre
ditum iri in id ſe iter deflexiſſe ᵻ
quod ad hoſtes ferret. et ſimul con
ſpicantur Peloponenſes cum lu
minib; pſequentes uia que p ci
theronem et capita quercus Athe
nas ducit.

2 Vbi ſex ſeptemue ſta
dia uerſus Thebas perrexerũt, di
uertentes uia que per montẽ ad
Erythras et Hyſias fert abierunt,
adeptiq; montes Athenas perfu
gerunt numero ducenti duode
cim ex plurib;. Siquidem nõnulli
eoꝝ anteq̃ murum conſcendẽnt
in urbem reuerterunt. unus ſagit
tarius in exteriori foſſa captus ẽ.

3 Peloponenſes poſtq̃ a ferendo ſub
ſidio deſtiterunt in ſua quiſque
ſtatione manſerunt. At Plateen
ſes ex urbe nullus eoꝝ que conti
gerant gnari, ceteris qui redierãt
neminem ſupereſſe renuntianti
bus, ubi illuxit caduceatorẽ mi
ſerunt de mortuis recipiendis ſed
re comperta deſtiterunt. Atque
hunc in modum Plateenſes muni
tiones tranſgreſſi ſalutem ſibi pepe
rerunt.

25 Sub extremum eiuſdem
hyemis ex urbe Lacedemone miſſ⁹
eſt cum triremi Mitylenem Salet⁹
lacedemonius qui uectus in Pyr
ram pedeſtri illinc itinere per al
ueum quendam torrentis qua mu
nitiones tranſiri poterant occulte
ingreſſus eſt Mitylenem retulitq;
primorib; expeditionem in atticã
fore et quadraginta naues que ᵻ
auxilio ire debebant, pariter affu
turas ſeq; tum haꝝ reꝝ tum aliaꝝ
curandaꝝ grã premiſſum.

2 Vnde
Mitylenei ſũpta fiducia minus
ad Athenienſes animo inclinaban
tur ut cum eis conuenirent. Atq;
hec hyemis quartuſq; annus belli
exceſſit quod Thucydides conſcꝑ
ſit.—

26 Inſequentis eſtatis principio
Peloponenſes poſtq̃ Alcidam q eoꝝ
erat nauarchus cum quadraginta
nauibus cumq; mandatis miſerũt
ipſi ac ſocii atticam inuaſerũt ut
Athenienſes utrinque diſtricti mi
nus poſſent nauium Mitylenem
mittere ac reꝝ gerere.

2 Preerat huic
expeditioni pro rege Pauſania Pliſ
toanactis filio adhuc pupillo Cleo
menes patruus.

3 Populati autẽ ſunt
ex attica tum ea que prius et ſiqd
refruticauerat, tum ea que ſuperi
orib; expeditionib; intacta reliquẽ
rant. Que expeditio poſt ſecundã
acerbiſſima omnium Athenienſib;
extitit

4 quoniam hoſtis actum ali
quid in Leſbo per ſuam claſſem q̃ſi
iam appulſam ut audire expectãs
paſſim diſcurrendo pleraque uaſ
tabat. Sed cum nihil ex ſententia
eueniret et res frumentaria defe

cisse in suam quisque ciuitatē dis
27 cessit. Mytylenei interim cum tam
diu naues ex peloponeso nō ueni
rent frumento iam defecti ad trās
igendum cum Atheniensib; adac
2 ti sunt idq; ob hanc causam Salet⁹
ne ipse quidem iam naues expectās
populum prius leuiter armatum
ad se armandum inducit tanq̄ in
3 Athenienses exiturus. Vbi arma i
sumpserunt oppidani iam magis
tratib; non optemperabant. factis
q; agminib; iubebant proceres exhi
bere frumenta ac uiritim exhibitē
diuidere: affirmantes alioquin
se urbem Atheniensib; prodituros.
28 Quod ubi cognouerunt qui res ad
ministrabant cum neq; ad prohi
bendum pares essent et in pericu
lo futuri si a pactione excludērent
cōmuniter pacti sunt cū Pachete
atq; exercitu ut Atheniensib; lice
ret de Mytyleneis consultare quā
nam satisfactionem uellent. utq;
ipsi exercitum intra urbem reci
perent et legationem pro se Athe
nas mitterent et dum illa rediret
Paches neminem Mytyleneoꝝ neq;
occideret neq; alligaret neq; capti
2 uum duceret. Et hec quidē con
uentio fuit. At hi qui precipue
cum lacedemoniis tractauerant
sibi timentes ad ingressum exercit⁹
expectare non sustinuerunt sed a
pud aras pariter considebant. Quos
illinc excitatos Paches ne quid in
iurie fieret transmisit in Tenedū
quousq; atheniensib; aliquid ui
3 deretur. Antissamq; missis eo tri
remib; in potestatem redegit. et

cetera quod ad exercitum attinet
29 p suo arbitrio constituit. Pelopon
nensium ū quadraginta naues q̄s
subito uenisse oportebat. in circu
eunda peloponeso tempus triuere
et in cetera nauigatione ociose
uenientes latuerunt quidē q ex in
urbe erant Athenienses quoad te
nuerunt delum. Illinc digressi a
pud Clarum et Myconum primū
accipiunt in deditionem uenisse
2 Mytylenem. Ceterum uolentes re
exploratam habere ad Cimbatum
Erythree se conferunt septimo fer
me a capta Mytylene die. Ibi cō
perto negocio e reb; p̄sentib; deli
berabant. Quib; Teutiaplus Heleus
ita locutus est. Oratio Teutiapli.
30 Alcida ceteriq; collegę mei
qui adestis Peloponensium
duces mihi uidetur nobis Mytyle
nem eē nauigandum. prius q̄ pala
fit quemadmodum apud nos aga
2 tur. Offendemus enim ut credibi
le est pleraque incustodita apud
homines urbe recens potitos preci
pueq; a mari qua ex parte nec ipi
hostium quempiam uenire suspi
cantur et nos maxime ualidi sum⁹.
Credibileq; est eoꝝ peditatum ut
in uictoria negligentius agentem
3 et per hospitia dispersum. In quos
si et repentino et noctu irruamus
spero fore ut cum iis qui intus sūt
siquis superest nr̄i studiosus opta
4 ta consequamur. Neq; nos pericu
li pigeat existimantes nihil aliud
in bello q̄ ex huiusmodi reb; acci
dere nouitatis. Hoc siquis dux et
intra se seruet et in hoste obser

uanſ illum adoriatur plerunque
31 compoſ eſt uoti. Hec demum locu
tuſ eſt ille Alcidam non perſuaſit.
A lii nonnulli ex Ionia exuleſ et Leſ
bii qui una nauigabant hortaban
tur ut quandoquidem periculũ
metuerẽt aliquam in Ionia urbẽ
aut Cumam in Eolide occuparet e
ex qua urbe prodeunteſ Ioniam
ad defectionem inducerent. ſpem
enim eſſe nulliſ ſe inuitiſ uenturoſ
et hunc qui maximuſ eẽt Athen
enſib; puentum non modo ereptu
turoſ ſed et prerepturoſ ſi inuade
rent. arbitrari ſe q; dicebant pſua
ſum iri Piſſuthnẽ ad belli ſocietatẽ.
2 A lcidaſ ne hiſ quidem acquieuit ſu
eq; ſententie plurimoſ e conſilio
ſocioſ habuit. ut quoniam eum
Mitylene fruſtrata eſſet rurſuſ in
Peloponeſum q̃primum reuteret.
32 I taq; cum Embato ſoluenſ appuliſſet
ad Myoneſum que eſt inſula Teio
rum multoſ captiuoſ quoſ nauiga
2 do interceperat trucidauit. et cũ
Epheſum ſubiſſet adierunt eum i
Aneorũ Samiorũ legati negantes
ipſum recte aſſerere greciam in li
bertatem ſi illoſ necarẽt qui neque
arma contra tuliſſent. neq; hoſteſ
eſſent, ſed tantum Athenienſium
neceſſario ſocii forent. et niſi de
ſineret paucoſ ex hoſtib; ſibi con
ciliaturum pluresq; amicorũ pro
3 hoſtib; habiturum. Quib; pſuaſuſ
Alcidaſ quoſcunque iam habebat
Chiorũ et ex aliiſ aliquot miſſos
fecit. Nam homineſ conſpectiſ na
uibuſ non refugiebant ſed potiuſ
tanq̃ ad atticaſ accedebant inme
tuenteſ ne Athenienſib; maria te
nentib; naueſ Peloponenſium in Io
niam unq̃ tranſmitterent. 33 Alcidaſ
autem ex Epheſo raptim abiit fu
gamq; fecit. Conſpectuſ enim fuãt
a nauib; Salaminia et Parala cum
adhuc ad Claron in anchoriſ eſſet
que naueſ ab Atheniſ curſum tene
bant. que ne ſe pſequerentur ille
ueritus alto ferebatur tanq̃ nuſq̃
ad terram ſua ſponte niſi ad Pelopo
neſum applicaturuſ. 2 Pacheti Athe
nienſibuſq; cum undique tum uõ
ex Erythrea huiuſ rei nunciuſ af
fertur. Quippe cum Ionie urbeſ mu
riſ careant ingenſ metuſ ſubibat ne
Peloponenſeſ cum claſſe pretereunteſ
et ſi non haberent in animo manẽ
tamen diriperent ut in quaſque in
ciderent urbeſ. Salaminiaq; nauiſ
ac Paraluſ ſeſe hoſtem ad Claron ui
diſſe referebant. 3 Eum Pacheſ enixe
perſecutuſ uſq; ad Latmon inſulã
poſtq̃ adipiſcendi ſpeſ abfuit retro
rediit exiſtimanſ ſe lucrifeciſſe q
illaſ in alto nuſq̃ adeptuſ eſſet ne
caſtra munire et cuſtodiaſ agere
et ipſoſ aggredi neceſſe fuiſſet. 34 Cũ
rediit Notion urbem Colophoniorũ
tenuit quam Colophonii incolebat
eiuſ arce ab Ithame et barbariſ ir
rumpentib; per domeſticam illorũ
ſeditionem capta eodem fere tpr̃e
quo Peloponenſeſ iterum Atticam
ſunt ingreſſi. 2 Rurſuſ in Notio int
eoſ qui illuc confugerant et priſ
tinoſ oppidanoſ ſeditione orta al
teri accerſita a Piſſuthne et ab Ar
cadib; ac barbariſ auxilia in muriſ
urbem interſepientib; habebant.

et qui in arce Medis fauebant re
cepti pariter rem p. administra-
bant. Alteri cum se fuga subduxis
sent exules Pachetem accersierunt.
3 Hic Hippiam eorum qui intra muros
illos erant ducem ad colloquium
euocauit ut si nihil quod placeret
illi dixisset rursus eum in muros
saluum sanumque restitueret. Et ille
ad hunc processit. Hic eo in custodia
sine uinculis haberi iusso muniti
ones repente adortus nihil tale ex
pectantes Arcades capit ac barba
ros quicunque intus erant occidit.
Dehinc Hippiam sicuti pepigerat in
troductum comprehendit sagitti
4 sque conficit. Colophoniis Notion re
stituit preter eos qui cum Medis
sensissent. Eo postea Athenienses
coactis omnibus si quis usquam erat Co
lophoniis secundum ipsorum leges
colonos ad habitandum Notion
35 miserunt. Et Paches Mitylenem re
uersus Pyrram et Eresson in ditionem
redegit captumque Saletum Lacede
monium in urbe latitantem Athenas
misit pariter et eos Mitylenenses quos
apud Tenedon deposuerat et si quis
alius ei uisus est extitisse seditionis
2 auctor dimissaque maiore exercitus
parte cum reliquis remansit ad
constituendam arbitrio suo nego
36 cia Mitylenes ac cetere Lesbi. Ubi
Athenas ii qui a Pachete missi fue
rant peruenere Athenienses Sale
thum uita priuarunt licet polli
centem cum alia quedam tum ut
a Plateis adhuc enim obsidebant
2 se Peloponenses abducturum. De
reliquis autem cum ad consilium
relatum esset pre indignatione cen
suerunt non modo qui adessent
sed omnes etiam qui puberes essent
Mitylenensium interficiendos. impu
beres uero ac feminas in seruitutem re
digendos dantes crimini tum quod
defecissent cum non ea conditione
qua ceteri sub imperio forent tum
uel magis quod naues Peloponensium
ad opem eis ferendam ause essent in
Ioniam cum periculo ire. Non enim
subito consilio uidebantur defecisse.
3 Mittunt igitur propere triremem
nuntiatum decreta Pacheti impe
ratumque ut Mitylenenses necaret.
4 Postero die subit eos penitentia qui
dam et facti reputatio uisumque se
uum ac uehemens decretum totam
necare ciuitatem potius quam eos qui
5 auctores mali fuissent. Quod ubi
senserunt Mitylenensium legati et qui
eis studebant Athenienses aditis
primoribus haud egre persuaserunt
ut de eo iterum ad consilium refer
rent quibus et ipsis notum erat ma
iorem ciuium partem uelle per ali
quos ad se rursus de re eadem refer
6 ri. Coactaque confestim concione
alie dicebantur a singulis sententie.
At Cleon Cleoneti filius cuius et ui
cerat pridie de occidendis sententia ci
uis aliquin omnium uiolentissi
mus et maxime ut illa tempestate
apud populum auctoritatis preces
sit iterum atque ita uerba fecit.

Oratio Cleonis apud Athenienses

37 Cum sepe alias ego statum po
pularem animaduerti inualidum
esse ad aliis imperandum tum preci
pue nunc in uestra de Mitylenensibus pe

2 nitentia. Etenim quia secure int᷑
uos quotidie et sine insidiis agitis
eodem modo erga socios estis affec
ti et quicquid aut illoꝝ oratione
persuasi delinquitis aut misericor
dia tribuitis non sentitis id ad ues
trum periculum pertinere et ad
nullam eoꝝ gratiam uos emolliri
non considerantes imperium quod
habetis ẽẽ tyrannidem et eos qui
parent ad insidiandum intentos
et inuitos parere neq; ob id uobis
dicto audientes ẽẽ q̄ lesi tamẽ eis
ueniam datis sed quia uirib; uris
potius q̃ ipsoꝝ beniuolentia supera
3 tis. Perniciosissimum autẽ ex om
nibus est si apud nos nihil eoꝝ q̃
decreuerimus stabile erit nec intel
ligemus melius agi cum ciuitate
que malis legib; dum constanter
utitur q̃ cum ea que bonis sed in
constanter: utilioremq; ẽẽ impe
ritiam cum modestia q̃ in peritia
cum immodestia: ac tardioris in
genii homines administrare cõ
modius plerunque ciuitates q̃ so
4 lertiores. Nam isti tum legibus sa
pientiores uideri tum semper ex
· cellere dicendo in consultatione
rei p. uolunt tanq̃ nulla sit alia
materia maior ubi uim ingenii
sui ostendant. Vnde in multas ca
lamitates ciuitates incidunt. Illi
sue peritie diffidentes non abnu
unt se legib; esse imperitiores et cum
inualidiores sint q̃ ut bene dicen
tis orationem refellant potius ex
equo sunt iudices q̃ concertato
res ideoq; eis plerunque feliciter
5 cedit. Hunc in modum decet et

nos facere non facultate dicendi
et solertie contentione subnixos
uestre multitudini aliter ac senti
mus suadere. Quod ad me attinet 38
in eadem sententia sum eosq; mi
ror qui iterum retulere de Mityle
neis ac tempus teri permittunt rẽ
illis cõmodiorem qui iniuriam fe
cere q̃ uobis. Nam sic qui iniuriã
accepit remissius iram exercet q̃
ille qui fecit. In ulciscendo cum
recentissima offensa est tum max
ime par supplicium sumimus. Mi
rorq; esse quisquis is erit qui con
tradicat ostendendumq; sibi ducat
iniurias quidem Mityleneoꝝ nob
utiles ẽẽ detrimenta uẽ non ad soci
oꝝ calamitatem redundare. Huc 2
palam est aut fretum facultate di
cendi contendere ut quod euides
sane est id e contrario ostendat
esse incognitum aut lucro euoca
tum conari uos exculta oratione
seducere. Huiusmodi ex controu 3
sus ciuitas aliis quidem emolumẽta
prebet ipsa uẽ in discrimen addu
citur. Cuius rei penes uos culpa ẽ 4
qui praue instituistis ista certami
na quiq; consuestis ẽẽ uerborũ
spectatores operum auditores con
iectantes ita maxime posse fieri
futura ut quisque optime dixit
et etiam factis non id certius ex
istimantes esse quod ipsi uidistis
q̃ quod audistis deleniti pulchroꝝ
cõmendatione uerboꝝ. Itaq; faci 5
les estis falli nouitate sermonis et
difficiles animo ad exequendum
quod probatum est. serui semper in
eptiaꝝ consueta fastidientes et

6 se potissimum singuli cupientes et
posse dicere. si hoc nequeatis asti
pulantes iis qui talia dicunt. ut
eorum sequendo sententiam non ui
deamini illis inferiores esse. Quin
etiam alio aliquid acute dicente
proni ad id quod dicitur laudandum
et ad significandum uos antequam dice
retur sensisse. cum tardi sitis ad ea
prouidenda que illinc sunt euentu
7 ra. aliud querentes ut sic dicam
quam ea quibus uiuitis. ne presentia quidem
satis intelligentes. prorsus uolup
tate aurium capti ac similes spec
tatoribus sophistarum sedentibus potius
39 quam de re p. consultantibus; A quibus
ego uos conabor abducere. osten
dens unam Mytileneorum ciuitatem
precipuam uobis iniuriam intulis
2 se. Nam si qui quia aut imperium
uestrum ferre nequeant. aut quia
ab hostibus compellantur desciscunt.
ueniam do. Si uero ii qui insulam te
nent et urbem muris preditam. ubi
nisi a mari formidolosus non est
hostis noster. et ubi ipsi contra il
lum non sunt indefensi. instructa
iam classe. liberi preterea et a no
bis ante omnes in honore habiti.
hoc egerunt. quid aliud quam insidiati
sunt. inferentes potius bellum quam de
sciscentes a nobis. Defectio enim eorum
est quibus aliqua uis infertur. Cap
tarunt quoque per inimicissimos nostros et
nos perdere. quod indignius est quam
si suis ipsorum uiribus nos bello petissent
3 quibus nec calamitates uicinorum
exemplo fuerunt. quicumque iam
post rebellionem a nobis superati
sunt. nec presens sua felicitas seg

nitiem attulit ne in pericula ueni
rent. effectique ad futura audaces et
maiore quidem spe quam pro uiribus
sed minore quam uoluntas fuit bellum
sumpserunt. anteferendam iusti
tie potentiam rati. Nulla enim in
iuria lacessiti. ob id quo se superatu
ros arbitrati sunt. nobis arma intu
lerunt. Siquidem solet usu uenire 4
in ciuitatibus presertim iis quibus
breui et insperato felicitas contigit
ut ad insolentiam conuertantur. et
plerumque que secundum rationem
hominibus prospera eueniunt. stabi
liora sint quam que preter opinionem.
faciliusque prope dixerim est propul
sare aduersa quam tutari secunda. De 5
cuerat autem iam olim Mytilene
os nihilo peculiarius honore quam ce
teros a nobis affici. Nam non eo pe
tulantie processissent. et alioquin na
tura comparatum est. ut obnoxios
sibi quisque contemnat. non obnox
ios admiretur. Plectantur itaque 6
nunc pro magnitudine sceleris.
neque paucis culpam imputantes
populum absoluatis. Cuncti namque
nos pariter inuaserunt. quibus lice
ret nunc si ad nos confugissent et
rursus in urbe degere. Sed quia
existimarunt tutius periculum
esse si per paucos res ageretur ipsi quoque
defecerunt. Respicite quin etiam 7
ad socios quorum si easdem penas in
fligitis et iis qui coacti ab hoste et
iis qui uoluntarii defecerunt. quem
tandem fore existimatis qui non
ad deficiendum quantulacumque
causa impellatis. cum si prospere
cedit liber sit. sin minus nihil in

8 toletandum patiatur. Ex quo nos
in omnib; ciuitatib; periculum sb
ibimus tum pecuniaꝝ tum cōpoꝝ.
et si ciuitatem expugnauerimus.
ea pfligata prouentib; per q̄s uire
bemus in posterum carebimus. si
non expugnauerimus ipos preter
eos qui nunc sunt hostes habebim'.
et quo tempore nos oportet adūs
illos stare in bello sociali occupa
40 bimur. Non igitur conuenit spem
eis pponere aut sermone psuasā
aut pecuniis emptam uenie con
sequende tanq̄ hominum more i
peccauerint. Non enim inuiti le
serunt sed scientes insidiati sunt.
Quod citra uoluntatem fit id dignū
2 est uenia. Itaq; ego et tunc pmū
repugnaui et nunc ne decretoꝝ
uroꝝ uos peniteat repugno. neue
tribus reb; imperio perniciosissimis
delinquatis: misericordia. uolup
3 tate orationum. lenitate. Nam mi
sericordiam quidem iis qui similes
sunt tribui iustum ē. non iis q nec
e diuerso miserentur. et necessari
o se perpetuos constituerit hostes.
Oratores autem qui dicendo oblec
tant. habebunt aliis minoribus in
reb; dicendi certamen. non ubi ci
uitas paululum oblectata faciat
magnam iacturam. et ipsi ob bene
dicta bene accipiant. Lenitas uō
illis potius exhibetur qui in posteꝝ
morigeri q̄ qui nihilominus hostes
atq; iidem futuri sunt si relinqūt.
4 Atq; ut semel omnia dicam si mihi
assensi fueritis que iusta sunt et
utilia circa Mitylenaeos agetis. sin
minus. neq; illis gratificabimini q

uosipsos potius condemnabitis. Quip
pe si recte isti defecerunt pfecto uos
non legittime imperatis quanq̄ et si
non legitime. tamen cum hoc agen
dum uobis censeatis. oportet uos nō
legitime ex urā utilitate de istis sup
plicium sumere aut certe ab impe
rando desistere. ac sublato periculo
bonoꝝ uiroꝝ fungi officio. Refun 5
datis agedum eandem in auctores
penam. ostendatisq; uos non min'
exulcerato esse animo in ulciscendo
licet euaseritis q̄ illi fuerunt in insi
diando. cogitantes quenam ipsi si
uicissent credendi sunt fuisse factu
ri. qui presertim iniuriam facere ce
perint. Qui nulla iniuria irritati ad 6
ledendum ueniunt. ii ad perniciē
tendunt suspicantes periculum q
eos manet ab hoste quem relinquāt.
Quisquis enim a quo non oportuit
lesus est acerbior est si euasit in illū
q̄ iustum in hostem. Nolite q̄ uestri 7
ipsoꝝ fieri pditores. et aīo q̄ proxime
accedentes ad ea que passuri fuistis
put nihil preoptastis q̄ ut eos cape
retis nunc talionem reddatis. non
ptinus ob presentem statum emolli
ti. nec cladis que tunc uobis impen
debat obliti. Plectite istos p merito
pariter et ceteris sociis insigne pre
bete exemplum. quisquis desciuerit
eum a nobis morte mulctandum.
Hoc enim si cognouerint uos depo
sita cura minus cum uris ipsoꝝ sociis
q̄ cum hostib; decertabitis. Hec Cle 41
on. Post quem Diodotus Eucratis
filius qui maxime in superiore con
cione contradixerat ne Mityleni
necarentur pcessit atq; ibi huius

cemodi uerba habuit. Oro Diodoti
dicentis sniam Cleoni contrariam.

42 NEQVE illos ego qui de Mityle
neis iterum ad consilium retu
lerunt accusandos puto: neq; illos
laudandos qui maximis de rebus
sepius consultari uetant: statuoq;
duo precipue contraria esse ad be
ne consulendum celeritate et irã.
quorum alterum inscite fieri amat
alterum temere ac parum consi
2 derate. et eum qui repugnat quin
res uerbis doceatur aut amente ee.
aut putare sua aliquid interesse.
A mentem quidem si quo alio modo
censet fieri posse ut futura que la
tent nisi oratione patefiant. Sua i
autem interesse si uolens aliquid
turpe persuadere non arbitrat' de
eo se posse belle dicere sed eos q ex
aduerso dicturi et qui audituri sit
3 deterrere criminando. Verum illi
odiosissimi sunt qui contradicenti
bus preiudicium aliquod corrupte
le opponunt. Nam si imperitia obi
ceretur is cuius sententia in senatu
non uicit pro imperitiore utique
non pro iniustiore discederet. ob
iecta u' iniustitia idem siue eius sen
tentia uicit suspectus fit, siue nõ ui
cit iniustus habetur non solum in
4 scitus. Ex quo etiam res. p. detrimen
to afficitur deficientibus ei hoc timore
qui consulant quasi melius cum ea
ageretur si tales ciues nulla dicendi
facultate preditos haberet q; ita i
minimum ad peccandum homies
5 inducerentur. Porro debet et cuius
bonos non absterrere alios a contr
dicendo sed ex pari loco demonstr
re se meliora dicere et bene morata
ciuitas nullo eum honore afficere q
pre ceteris bene consuluerit sed nec
honorem quem ille het imminuere.
Item eum qui in consulendo inferior fuerit
nullo dedecore nedum supplicio p
6 sequi. Ita enim et is cuius sententia
pbata est q' minimum uel ad gram
uel aliter ac sentit quo plus honoris
consequatur loquetur et is cuius
sententia improbata e q' minimum
concupiscet eadem ratione gratiã
faciendo conciliare sibi multitudi
43 nem. Quorum nos contraria agimus
qui si quis de corruptione suspect'
sit etiam si optime dicat tamen in
uidia lucri nondum explorati ex
ploratam ciuitatis utilitatem repu
2 diamus. Nec dubium est stati cu
audiuntur non minus suspecta bo
na esse q' mala. Ex quo oportet ut
similiter et qui optima et q pessima
ciuitati uult persuadere dolo idem
3 mendacio agat nec possit ob has
prestigias ex pfesso quispiam illi
soli prodesse nisi decipiat. Nam q
palam largietur ei aliquid is in sus
pitionem uenit ne id clam lucri
4 facere uelit. Enimu' decet nos qui
ex hoc loco de reb; summis tantiq;
momenti dicimus longius prospi
cere quos qui ex ppinquo conside
ratis cum presertim nos ratione red
dere debeamus consilii nri uos nõ
5 debeatis urẽ auscultationis. Nam
si is qui persuasit et is qui psuasus e
eque mulctarentur pfecto uos mo
destius iudicaretis. Nunc si quando
destituti spe estis unam psuasoris
sententiam cum iracundia plectitis

mos fuit loquendi Thucydidis, ut Salustii eius imitatoris vulgus amat fieri.

non uestras ipsorum qui frequenter una
44 peccastis. Ego autem neque contra
dicturus pro Mytileneis processi neque
quempiam accusaturus. Non enim
de illorum facinore nobis certamen
est si sapimus sed de bene nobis con
2 sulendo. Neque eis si nocentes plane
asseruero idcirco uitam adimi iu
bebo: neque si qua uenia dignos id
circo ueniam dari nisi constiterit
3 idem ciuitati conducere. Quippe
cum existimem de futuro nos ma
gis quam de presenti consultare. Et
hoc quo Cleon precipue nititur
utile esse ad cohibendas in posterum
rebelliones utile esse penam proponi
mortem ego e contrario interp
tor ac melius aliter rem esse casu
4 ram: quesoque ne pre istius ad per
suadendum apposita oratione u
tilitatem mee respuatis. Nam eius
oratio cum sit ad iustitiam propen
sior forsitan apud uestram quam nunc
in Mytileneos ira est preponderet.
Verum nunc non disceptamus nos
iudicio cum illis ut de iure queri
oporteat sed de eis deliberamus
quemadmodum nobis sint utiles.
45 Est quidem multis in ciuitatibus
constituta mors pena non modo
huiuscemodi criminibus sed etiam
minoribus: tamen spe sollicitati
homines periculum adeunt. neque
id unquam ad hoc aliquis accessit quod
opinaretur nequaquam insidias sibi
2 successuras. et que ciuitas unquam
non ideo deficit quod crederet se
maiorem habere quam habebat appa
3 ratum uel suum uel socialem. In
genitum natura est omnibus &
priuatim & publice delinquere.
Nec ulla lex tanti est que istud
prohibere possit cum per omnia
sit itum supplicia si quomodo his
terroribus homines a facinorosis mi
nus lederentur. Nec ab re olim in
maximis sceleribus mitiores fuerint
pene constitute. Harum plereque
cum iam eas tempore preuarica
remur in mortem redacte sunt:
quam tamen & ipsam preuaricamur.
4 Itaque aut aliquis isto uehementior
inueniendus est terror aut ne iste
quidem coercebit. Nempe huic
ex necessitate inopia prebet au
daciam illi auariciam opes per in
solentiam ac tumorem illis alie
que accidunt cause. Impetu ho
mines ut suo quisque occupatur
insanabili quodam et potentiore
quam ut reprimatur in periculum de
ducuntur. Preterea plurimum offi
5 ciunt spes et amor. hic quidem
dux illa uero comes. hic insidiarum in
tandarum immemor illa prosperitate
fortune suggerens. Ex quo fit ut
que in incerto sunt premia po
tentiora sunt penis que subiecta
6 sunt oculis. Accedit his fortuna
que nihilominus ad euocandos
animos pollet. Nam ex inopinato
oblata aliquando uel ex minoribus
causis elicit aliquem ad periclitan
dum: nec minus ciuitatem immo
tanto magis quanto de maioribus
ei res est de libertate de imperio
propagando: et quisque ceteris cum
ciuibus iunctus inscite plus quiddam
7 spe sibi proponit. Denique & impos
sibile & ingentis uecordie est crede

quotiens humana natura ad ali
quid agendum concitato impetu
tendit ulla prohiberi aut legum
46 ui aut alia difficultate. Quare nō
oportet nos neq; mortis penā tanq̄
fideiussore confisos de Mitylene
is consulere deterius neq; ad despe
rationem illos qui defecerunt im
pellere tanq̄ eis penitere nō liceat
nec breuissimo tempore delictum
2 eorum eluere. Considerate nanq; si
qua nunc ciuitas que defecerit
norit non desperandam sibi a uo
bis salutem eam de se dedenda ī
conditiones accepturam adhuc
habentem unde reddat uictorib;
impensas belli et in posterum tri
buta soluat. At illo modo quam
tandem putatis que non et meli⁹
se q̄ nunc fecit ad bellum instru
at et obsidionem ad extrema p
ferat. An idem ualet diu post et
confestim in deditionem uenire.
3 Et nobis quomodo detrimentosū
non sit dum illi se dedere recusāt
nos sumptus facere in obsidendo.
et si capimus pfligatam capere ci
uitatem et emolumentis ex illa
deinceps priuari pp que sumus ī
4 nos hostib; pares. Quapp nō tanq̄
iudices debemus nos exacte de no
centib; sumere supplicium sed cō
siderare quemadmodum in futu
rum rationem habeamus pecuni
arum suppeditandarum ex ciuitati
bus moderate mulctatis nec cus
todire eas ex legum seueritate sed
5 ex operum sedulitate. Cuius rei nūc
contrarium facimus qui si que
liberum sed ui alterius imperio sb
ditum et merito repetentem defi
ciendo libertatem subegimus tru
citer in eum putamus animaduer
tendum. Oportet non ualde plec 6
tere liberos homines q̄ rebellarūt
sed ualde custodire anq̄ rebellent
et anteuertere ut ne ueniant qdē
in huiusmodi cogitationem cūq;
ceperimus pro minima culpam
hanc eis imputare. Animaduertite **47**
preterea quantopere sitis peccatu
ri si Cleoni assentiamini. Nunc q 2
dem singularum ciuitatum popul⁹
in amorem uestri ppensus est et
aut non deficit cum potentibus
aut si deficere cogitur continuo
defectionis auctorib; infestus est.
Ita ciuitatis illius uulgus urī stu
diosum habentes pergitis in bellū.
Qđ si populum Mitylenēum occi 3
ditis qui et tunc deditionis expers
fuit et ubi arbitrium armorum
nactus est ciuitatem tradidit pri
mum in benemeritos eritis iniuri
deinde id quod maxime optant
potentes constituetis. Quippe ubi
ad defectionem traxerint ciuita
tem protinus habebunt in partib⁹
populum pposita per uos eadem
omnib; pena tam iis qui delique
runt q̄ iis qui non deliquerunt
qui si etiam deliquissent dissimu 4
landum est ut id quod adhuc no
bis superest sociale non fiat hosti
le. et hoc ipse multo utilius arbi 5
tror ad imperii conseruationem
nos iniuriam accipere nō iniuitos
q̄ eos occidere quos non debemus.
Neq; id quod Cleon ait reperiet
ultionem iustam eandemq; utilē

48 esse posse. Vos u cum intelligatis hec
meliora esse nihil neq; misericordie
neq; lenitati indulgentes quibus
ne ego quidem adduci uos sino ex
his que suasi mihi acquiescite de
iis quos Paches tamquam noxios misit
per ocium iudicate ceteros illic ha
2 bitare permittite. Hec enim et in
posterum bona sunt et hostib; iam
formidolosa. Nam quisquis bene
consultat is contra hostes plus pol
let quam qui temeraria ferocitate ad
49 facta prorumpit. Talia Diodotus.
His sententiis dictis inter se maxime
contrariis tamen res in controuersia
fuit apud Athenienses et cum ad
suffragia uentum est parem utraq;
sententia numerum tulit et Diodo
2 ti superior fuit. Mittunt itaq; aliam
e uestigio triremem ne forte non as
secuta hec priorem que uno ferme
die et una nocte precesserat extic
3 tam offenderet ciuitatem. Instruc
ta est autem nauis a Mitylenensis le
gatis et uino et ordeaceo pane ip
sisq; uiri promissis onerati si alteram
nauem preuerterent. Qui tanto
studio nauigarunt ut inter remi
gandum comederent panem uino
oleoq; maceratum et per uices alii
somnum caperent alii remigarent
4 nullo flatu quod fortunatum fuit
adusante. Hunc in modum sibi
instantem hanc nauim superior
illa utique ad triste ministerium
non festina tantisper precessit dum
Paches decretum legeret et ad exequ
enda mandata se prepararet. Ibi pos
terior superueniens ne ciuitas per
deretur prohibuit. Adeo Mitylene

in pari numero sententiarum sine suffragiorum minor uincebat sententia.

prope periculum uenit. Ceteros aut 50
quos Paches miserat ut precipuos
defectionis auctores ex Cleonis sen
tentia Athenienses morte mulcta
runt numero paulo plures mille
et muros urbis eorum demoliti sunt
et naues ademerunt nec tributum 2
postea lesbiis imposuerunt sed di
uiso solo preterquam Methymneorum in
tria milia partium diis trecentas de
dicauerunt in ceteras colonos inter
se illas sortiti miserunt iussis lesbiis
in singulas partes eis pendere quot
annis binas argenti minas ut ipsi
colerent terram. Ademerunt preterea 3
quecunque tenuerant oppida in
continente Mitilenei unde postea
Atheniensib; paruerunt. Et apud
lesbum quidem ita res geste sunt.
Eadem estate post receptam lesbum 51
Athenienses duce Nicia Nicerati fi
lio cum copiis aduersus Minoam
insulam ierunt que ante Megara
iacet quaq; Megarenses turri ibi ex
structa pro presidio utebantur. Vole 2
bat autem Nicias Atheniensib; illic
custodiam esse breuiore spatio et non
in Budoro atq; Salamine neue pe
loponenses quotiens illinc proficisce
rentur laterent eorum triremes quod le
prius contigerat latronum excur
sionibus neue Megarensib; introi
re nauib; unquam liceret. Iam primum 3
igitur a Nisea duas que prominebant
turres machinis e mari expugnat
nauium inter illa et insulam accessum
liberat atq; id continentis quod ponte
uersus per palustria mittebantur
auxilia insule non ita multum dis
tantia a continente muro munit.

Vbi hoc.

4 Ubi hoc paucos intra dies confecit et
mox relicto in insula apud mu
rum presidio cum copiis redit.

52 Per eadem huius estatis tempora Pla
teenses cum iam comeatum non
haberent nec expugnari possent
cum Peloponensib; transegerunt
2 ad hunc modum. Accesserunt illi
ad muros urbis, eos isti ad ppulsan
dum inualidi erant. Quoz imbecil
litatem intelligens Lacedemonius
dux noluit urbem ui capere: quippe
cui ex Lacedemone preceptum e
rat ut siquando cum Atheniensi
bus conueniret et utrique ad i
reddenda oppida bello capta con
sentirent, non esset Platea redden
da, tanq sua sese sponte dedidis
sent. Mittit autem ad eos caduce
atorem qui diceret nunquid se
et urbem uellent ultro Lacedemo
niis dedere: iudicesq; illos habere
de noxiis supplicium de indemna
3 to nemine sumpturos. Hactenus
caduceator. Isti se et urbem iam
enim in ultima erant debilitate
dediderunt. Quos aliquot dieb;
pauere Peloponenses usquedum
ex Lacedemone quinque iudices
4 aduenerunt. Illi ubi affuerunt i
nulla his accusationem pposuere
tantum accersitos perconctati st
nunquid a bello moto a.. de Lace
demoniis ac sociis quippiam bene
5 meriti essent. Hi respondentes po
poscerunt licere sibi longius dicere.
Acceptaq; dicendi uenia delecti ex
eis Astymachus Asopolai et Lacon
Aimnesti filius cui publicum erat
cum Lacedemoniis hospitium pro
gressi talia dixerunt. Oratio Plate
ensium apud Lacedemonios:

53 Equidem Lacedemonii uobis
habentes fidem nos deditioe;
ciuitatis urbisq; fecimus: non exis
timantes tale subeundum nobis ee
iudicium sed ciuilius aliquod: neq;
apud alios iudices ut nunc est q ap
uos et de iure maxime disputandu.
2 Nunc autem ueremur ne utraque
nos fefellerit opinio. Suspicamur
enim merito et certamen hoc nob
ee de uita et uos non ex equo ad
iudicandum uenisse. Cuius rei sig
num est, q neq; ulla nri accusatio
quam debeamus refellere ancessit
sed ipsi ut loqueremur in poposci
mus: et interrogatio ura perbreuis
fuit. Ad qua breuis responsio uera
cause nre inimica est: falsa, coargui
3 potest. Undique itaq; ancipiti in i
conditione constituti et cogimur
et tutius q tacere arbitramur aliq.
dicendo periclitari. Etenim id quod
dici potuit si dictum non est, fodi
cat mentem eoz qui in hoc casu po
siti sunt tanq saluti tunc futurum
4 si dictum fuisset. Et nobis pret ce
tera arduum e ad psuadendum uo
bis. Nam si ignoti inuicem essemus
efferendis testimoniis quoz essetis
ignari haud dubie pficerem. nuc
apud scientes omnia loquemur: ue
riti non quidem ne nobis qs antea
cognitos habetis hoc crimini detis
q nre uirtutes uroz socioz uirtu
tib; inferiores sint: sed ne ad alioz
gratiam iudicium subeamus iam

54 peractum. Nihilo tamen minus quod
iuris et aduersus simultatem The-
banorum et erga uos ceterosque grecos
habemus exhibebimus ac persuade-
re conabimur nostra benefacta recen-
2 sentes. Etenim quod ad breuem in-
terrogationem pertinet nunquid
hoc bello de lacedemoniis sociisque
benemeriti simus dicimus si ut hos-
tes interrogamur non fecisse nobis
iniuriam quod nullo uos beneficio af-
fecimus: sin ut amicos nostra senten-
tia uos peccasse potius bellum nobis
3 inferentes. At in pace quoque eam nunc
nos priores non rupimus et aduersus
medum quod soli ex Boetiis tunc ad
uos accessimus pro grecie libertate
4 boni fuimus. Siquidem cum medi-
terranei simus tamen apud Artemi-
sium prelio nauali pugnauimus:
et dum in agro nostro dimicatum est
uobis ac Pausanie affuimus: et siqua
alia per id tempus cum discrimine
sunt a grecis gesta, eorum nos omni-
um participes supra uires extitimus.
5 Vobis quoque seperatim lacedemonii cum
maximus Spartam terror circumste-
tisset, post terremotum facta in i
Ithomen mancipiorum fuga tertiam
ex nobisipsis partem auxilio mi-
simus. Quarum rerum nefas est ex-
55 cidere memoriam. Et talem qui-
dem priscis temporibus operam op-
timamque nauauimus. At hostes i
postea fuimus. Vos in culpa, qui nos
societatem obsecrantes cum a The-
banis angeremur reiecistis utque ad
Athenienses tanquam uicinos confuge-
remus iussistis cum ipsi longinqui
essetis. In bello itaque nihil indignum 2
a nobis neque passi fuistis neque pas-
suri. Quod si ab Atheniensibus uestro 3
iussu deficere noluimus, haud in-
iurium est. Etenim cum nos illi et
contra Thebanos dum uos pigebat
adiuuerint, prodere eos honestum
non erat, presertim quos in socie-
tatem precibus adduxissemus, a quibus
beneficia, a quibus ius ciuitatis ac-
cepissemus. Ex quo decuit quecunque
nobis illi precepissent nos strenue
exequi. Que uos duces cum suis 4
utrique sociis egistis si quid non
probe egistis, facti culpa non penes
illos est qui secuti sunt, sed penes
eos qui duces ad praue agendum
extiterunt. Thebani cum alias mul- 56
tas nobis iniurias intulerunt tum vero
postremam hanc que ut nostis i
horum causa est que patimur. Nam 2
cum urbem nostram federum tempore
et die solemni cepissent merito i
eos supplicio affecimus secundum
comunem omnium legem, que
sanxit hostem mulctari licere a
quo inuadaris: propter quem mulcta-
tum nunc haud recte nos plectimini.
Nam si iustitiam presenti utilitate 3
uestra ex illorum comilitio metiemini
perfecto non religiosos uos iudices
esse declarabitis et comodo magis
quam honesto inseruire. Quod si uobis 4
isti nunc utiles uidentur esse, certe
multo nos magis ac reliqui greci
tunc utiles extitimus cum in maiori
essetis discrimen adducti. Nunc enim
uobis ad alios inuadendos animi
uiresque assunt. At eo tempore bar-

barus seruitutem grecis omnib; im
ponebat dum isti cum illo fuerũt.
5 Vt iustum sit huic nr̃o peccato si q(uid)
peccauimus opponi nr̃m q̃ tũc er
ga uos fuimus studium. quod ipo
peccato maius esse reperietis, et eo
maius q(uod) ea tempestate rari fuerũt
e grecis qui uirtutem suam obice
rent uiribus xerxis. Laudatiq; poti(us)
sunt qui dum inuaderent nõ ha
buerunt rationem utilitatis tute
leq; sue. malentes cum periculo au
6 dere pulcherrima. ex quib; nos fu
imus et quidem p̃cipuo honore af
fecti. Quo nomine nunc ne pere
amus ueremur. secuti poti(us) Athen
7 enses iuste q̃ uos astute. Enimuero
decet idem de eisdem reb; uos sen
tire pariter et declarare. nec utili
tatem re ulla alia metiri q̃ socio(rum)
pbitate a quib; dum firma perpe
tuo gratia beneficiis habetur. p̃sens
pfecto quam aliquando nobis de
57 buerunt grã refertur. Considerate
q(uo)q; nunc a plerisque uos grecis exis
timari probitatis ee uirtutisq; exe
plar. qui si de nobis iniquam tulen
tis sententiam. uidete. non enim oc
culte hanc causam iudicabitis ne
factum uestrum (non) pbetur. qui de no
bis bonis uiris ipsi meliores indecẽs
aliquid statueritis. et hominum te
grecia benemerito(rum) spolia publi
2 cis in templis reponatis. Et sane in
dignum uideatur uos Lacedemoni
os euertere Plateas. quam ciuitatẽ
patres uri uirtutis ergo in tripode
delphico inscripserint. et ex omni
grecia prorsus delere pp Thebanos.
3 Eo nãq; calamitatis deuenimus ut et

peritum fuerimus si Medi uicissent.
et nunc apud uos prius amicissimos
superemur a Thebanis duasq; diffi
cultates maximas subeamus tunc
quidem fame pereundi nisi nos
urbemq; dederemus. nunc autẽ
capitis causam dicendi. Et ab oĩb; 4
Plateenses sumus abiecti deserti in
honorati qui supra uires fuimus
studiosi greco(rum). neq; eo(rum) tunc so
cio(rum) quisq̃ nobis est auxilio etiã
ne uos Lacedemonii unica spes nr̃a
parum firmi sitis extimescimus.
Quos p̃camur in honorem et tunc 58
socialium deo(rum) et nr̃o(rum) in grecos
officio(rum) flectamini. et siquid a The
banis persuasi estis a sententia re
cedatis. reposcatisq; uicissim illos
gratiam urãm de nobis occidendi(s)
quos minime debetis speciosã gra
tiam pro turpi reddentes. nec in
prebenda aliis uoluptate dedecus
ipsi accipiatis. Nam in promptu 2
est uobis corpora nr̃a morte mulc
tare. sed arduum eius facti infami
am abolere. q(uod) nos iniquo suppli
cio afficiatis homines uobis amicos
non inimicos et si necessitate hos
tes. Itaq; si nobis metum mortis ex 3
imetis innocenter iudicaueritis
illud ante omnia cogitantes in ues
tram nos potestatem uenisse uolun
tarios ac manib; passis cuiusmodi
homines grecie ritus occidi uetat.
pterea de uobis perpetuo nos ee
benemeritos. Intueamini nãq; se 4
pulchra patr(um) ur̃o(rum) quos a Medis
interemptos et in nr̃a terra sitos
quotannis publice honestamus
cum aliis inferiis tum ũ indumento(rum).

apparatu et quoscunque nostrum
solum fert fructuum primitiis ius
ta solventes viri ex amica vobis re
gione et benivoli et aliquando so
cii vestri commilitones. Quibus vos
e contrario facitis non recte senti
5 entes. Considerate enim. Pausanias
quidem qui illos sepelivit [sepelivit] tanquam in
terra amica et apud amicos. Vos
autem si nos occideritis agrumque
Plateensem Thebanum feceritis quid
aliud quam patres vestros atque cognatos
iis quibus nunc afficiuntur honori
bus exutos relinquetis in terra hos
tili et apud ipsorum interfectores.
1 Insuper solum in quo greci servitu
te liberati sunt in servitutem redi
getis. delubra deum apud que con
ceptis votis illi medos superarunt
deserta patiemini. patrias aras e
orum qui hec condiderunt edifi
59 caruntque tolletis. rem profecto lace
demonii indignam vestra gloria. in
dignam publicis grecie institutis
indignam progenitorum memoria. in
dignam beneficiis nostris ut aliene in
imicitie gratia nihil ipsi lesi nos oc
cidatis cum dignum sit ut veniam
detis ut animo frangamini ut mo
destia capiamini misericordia con
siderantes non solum qualia sed quales
les simus acerba passuri et ipsius ca
lamitatis incertum quandoque acci
2 dere etiam immerenti. Vos itaque
prout debemus et prout necessitas cogit
oramus implorantes eorundem al
tarium et grecie communes deos ut
nobis hec allegantibus assentiamini
ne iusiurandum quod patres vestri
iurarunt obliviscamini. per quorum
sepulchra supplicamus invocantes
etiam eos vita defunctos ne subici
amur Thebanis neve amicissimi vestri
inimicissimis nostris tradamur. illum
vobis in memoriam redigentes diem
quo cum patribus vestris preclarissime
gessimus. hodiernum esse quo durissi
ma queque periri pati periclitamur.
3 Sed quoniam hominibus in hac condi
tione positis ut necessarium ita tris
tissimum est finem loquendi facere.
quia cum fine loquendi finiri vita
periclitatur. loqui cessantes adhuc
loquimur. civitatem nos urbemque
non tradidisse Thebanis. preoptasse
mus enim quam hoc turpissima nece fa
meque interire. sed vobis fidem vob
habentes. Quod nisi exoramus iustum
est in eadem nos unde processimus re
stitutos sini quodcunque periculum
4 deligere. hoc etiam admonentes ne
Plateenses homines grecorum aliquando
studiosissimi ex vestris manibus lacede
monii eque vestra fide et vestri supplices
Thebanis capitalissimis inimicis pro
damur. sed nostre salutis auctores sitis
ne qui ceteros grecos vindicatis in
libertatem iidem nos extinguatis.
60 Et talia quidem dixere Plateenses.
Thebani autem veriti nequid ob hec
lacedemonii concederent processerunt
et seque orationem habere velle dix
erunt. quoniam ipsorum longior opi
nione data esset venia responden
di illis ad interrogationem. Ubi lo
quendi facta potestas est ita exorsi
sunt. Oratio Thebanorum contra Plateenses.

61 Equidem dicendi partes haud
quaquam postulassemus si isti et
breviter ad interrogata respondisset

nec in nos conuersi crimina obiecisent. nec seipsos preter rem tum excusassent nemine accusante; tum laudassent nullo detrahente. Nūc autem oportet ea nos partim negare partim coarguere: ne ipsis et sua iactantia et nr̄a prosit inertia. Vos ū auditis utrisque; quid ueri sit iu-

2 dicabitis. Iam primum cur horum aduersarii facti simus hinc extitit q cum Plateam ex omni Boetia postremam condidissemus aliaq; cum hac oppida que conuenis exterminatis optinuimus. isti nostrum imperium quemadmodum a principio fuerat constitutum dedignabantur soli omnium boetiorum transgressi patrie instituta. Ad que custodienda cum cogerentur ad Athenienses defecere. cumq; illis nos permultis iacturis affecere: quarum et ta-

62 lionem acceperunt. At postq̄ barbarus greciam inuasit. aiunt se solos ex Boetiis non sensisse cū Medis, et in hoc precipue tum se iactant

2 tum nobis conuiciantur. Nos si fatemur eos non sensisse cum Medis quia nec Athenienses. Verum cum eadem ratione tenderent Athenienses aduersus grecos dicimus uos solos ex Boetiis ab Atheniensibus

3 stetisse. Atq; id quo pacto utriq; fecerimus considerate. Nostra qdē ciuitas ea tempestate neq; per legitimum paucorum principatum neq; per popularem statum administrabatur: sed quod legib; ac ciuilitati infensissimum est proximeq; ad tyrannidem accedit potentia paucorum

4 qui suas facultates fundandi spe si Medus rerum potiretur. ui plebem coercentes barbarum induxerunt. quod certe ciuitas uniūsa nō fecit neq; tunc sui arbitrii. Vt indignum sit exprobrare ei quod non saluis le-

gib; peccauerit. At ubi post Medi 5 discessum leges recepit considerare oportet. cum postea Athenienses et inuaderent greciam et sue ditioni nr̄am regionem subicere conarentur. eiusq; ꝓp intestinas discordias bonam partem subiecissent. nūqd nos pugna apud Cheroneam cōmissa uictores Boetiam liberauimus. et nunc libenter aliam greciā cū ceteris liberamus. tantum equorum copiarumq; prestantes quantum

nulli sociorum. Atq; hec hactenus de 63 purgando crimine q cum Medis sensimus. Qd autem uos magis greciam leseritis ac digniores sitis oī suppliciis temptabimus ostendere.

Extitistis ut dicitis ad nos ulciscen 2 dos Atheniensium socii atq; conciues. Oportebat ergo uos dumtaxat in aduersum nos non etiam aduersus alios illis prestare comitatum. cū presertim si quo ab eis inuiti ducebamini presto lacedemonii essent societate uobis cum istis iam inde contra Medum contracta. quam ipsi tantopere allegatis que satis erat ad nos arcendos ab inferenda iniuria. et ad uestre prorsus securitati consulendum. Sed nimirum uolentes non coacti iam partes A-

theniensium elegistis. Et postea di 3 citis deforme futurum fuisse prodere benemeritos. imo deformius fuit uniuersos ꝓdere grecos cum

cum quibus coniurastis q̄ solos A
thenienses et greciam liberantes
4 q̄ in seruitutem redigentes, quib;
non equam uos gratiam retulistis
nec a dedecore alienam. Quippe
iniuria lacessiti ut dicitis illos as
ciuistis et eisdem in facienda aliis
iniuria uos socios prestitistis. Et sa
ne minus turpe est similem gratiā
non reddere q̄ eam que cum iusti
tia debetur per iniustitiam reddē.
64 Ex quo declarastis uos solos ex Boe
tiis non grecoꝝ causa non stetisse
a Medis sed quia nec Athenienses
steterunt, eadem que illi facē uo
lentes contraria que ceteri greci.
2 Et nunc ab iis contra quos pro aliis
strenui extitistis exiguis ut uob
ꝓsint. Verum nequaq̄ est equū:
sed quēadmodum Athenienses e
legistis sic ab eis adiuuemini nec
allegetis illius temporis coniurati
onem tanq̄ nunc ob illam uos libe
rari oporteat cuius desertores ꝑ
uaricatoresq; fuistis, potius ad egi
3 netas et aliquot alioꝝ qui coniu
rauerant subigendos q̄ subigi ꝓhi
buistis. Et hec neq; inuiti utpote
saluis legib; quas in hunc diem ha
betis neq; sicuti nos ab aliq̄ coacti.
Nouissimam q; anq̄ muro conclu
deremini exhortationem ne esse
tis in partib; sed in ocio admittere
4 recusastis. Qui nam igitur sunt a
pud omnes grecos uobis odio dig
niores qui in illoꝝ perniciem stre
nui maluistis eē, ꝓfecto nunc ea
in quib; aliquando boni extitistis
ut fertis nequaq̄ uobis natura con
uenire indicantes. Nam ea demū
ꝓbata sunt nisi ueritate que na
tura ꝑpetuo uoluit ueluti hoc q̄
cum Atheniensib; iniquum ingre
dientib; iter perrexistis. Hactenus 5
que pertinebant ad ostendendū
& nos inuitos a Medis & uos ab A
theniensib; uoluntarios stetisse.
65 Qd autē ad extremum dicitis uo
bis iniuriam factam q̄ nefarie nos
stantibus federib; et die solemni
ad urbem urām accessimus, ne in
hoc quidem nos magis q̄ uos delin
quere existimamus. Nam si dū ad 2
urbem urām uenimus oppugnasse
mus uos agrumq; hostili more uas
tassemus, iniurii nimirum fuissem⁹.
Sin ū quidam ex uobis tum opib;
tum genere primores q̄ uellent
uos ab externa societate desinere
et ad cōmunia omnium Boetioꝝ
redire iura nos ultro accersierunt
quid tandem iniurie facimus? Qui
enim ducunt potius q̄ qui sequūt
delinquunt. quanq̄ nec nos nec 3
illi ut nrā fert opinio delinquūt.
Quippe ciues ut uos et qui pluri
bus q̄ uos rebus periclitabantur, i
suas ipsoꝝ portas aperuerunt et in
suam urbem intromittentes ami
ce nos non hostiliter uolebant eos
qui ex uobis peiores essent nō am
plius malos esse et qui boni que
mererentur optinerent, moderato
res ipsi urāꝝ mentium, non corpoꝝ
exterminatores e patria sed redin
tegrantes in pristinam dignitatē
necessitudinem nec ulli uos hos
tes esse sed cum omnib; equaliter
federatos reddere uolentes. Cui⁹ 66
rei signum est q̄ neq; hostiliter egim⁹

siquidem nemini a nobis uis illata
est. et ediximus ut quisquis secundum
comunes Boetie ritus degere uellet
2 ad nos transiret. Vosque libenter tran
sistis. ac pactione inita initio qui
euistis. Sed postea cum nos paucos
esse cognouissetis non paria nobis
siquid inhumane uidebamur e
gisse reddidistis qui cum multitu
dine ingressi non oratione nos
inducendo ut exiremus a noui
tate operis supersedistis sed contra
pactionem in nos cuncti irruistis.
Et quos quidem pugnantes occidis
tis eos haud ita sane desideramus.
nam iure quodam id passi sunt.
at quos et uiuos et manus protendentes cepistis quosque spopondistis
nobis nequaquam uos interfecturos
eos nefarie interemistis. opus quidem in
3 nefarium, inmane, et ter iniquum.
idque breue intra spatium tum sol
uendo pactionem tum uiros pos
tea occidendo tum illos non iri
occisum si nihil agros uestros lederemus mendaciter pollicendo. Et
tamen dicitis nos preter ius agere
et uos esse qui penam detis indig
nos. Indignos pena profecto si non
recte isti iudicabunt. immo dignos
67 qui ob ista omnia penas detis. Atque
hec nos lacedemonii et uestra et nostra
causa comemorauimus. uestra
quidem ut qui condempnaturi
hos estis iuste sentiatis et nos in ex
petenda ultione tanto magis simus
2 insontes. Neque uero prisca istorum deco
ra siqua extiterunt audientes uos
frangant que iniuriam quidem
patientibus debent esse presidio

iis uero qui aliquid turpitudinis ad
miserunt duplicare supplicium
quoniam nulla rationabili causa
peccauerunt. Neque lamentis aliquid
ac miseratione proficiant implorantes patrum uirorum sepulchra et suam so
litudinem deplorantes. Nam mul 3
to tristiora nos passam ostendimus
nostram iuuentutem que ab istis tru
cidata est. cuius patres partim in
Coronia cum ad uos Boetiam du
cerent mortem oppetierunt. parti
in senio filiis orbati apud desolatas
domos. Longe iustioribus uos precibus
obsecrant ut de istis sumatis sup
plicium quia ex omnibus hi dignis 4
simi sunt misericordia qui indig
num aliquid passi sunt. et e contra
rio ii a quibus indignitas uenit dig
ni sunt quorum calamitas gaudea
mus. quales hi sunt. sua ipsorum nunc 5
culpa deserti qui meliores socios
libenter repudiauerunt quique ni
hil a nobis prius lesi leserunt ma
gis odio quam causa iudicantes. Adeo
minores quam pro merito nunc penas
dabunt. nam legitime punientur.
Neque uero ut aiunt manus in pugna
protendentes sed ex pacto sese in iu
dicium tradiderunt. Que cum ita 6
sint Lacedemonii et legi quam isti
preuaricati sunt subuenite. et
nobis qui passi sumus multa ius
tam gratiam reddite eorum que gna
uiter gessimus. neque istorum uerbis
apud uos repulsam feramus. Edite
grecis exemplum non uerborum uos i. proponere
sed rerum certamina. Res si bone fu
erint breui comemoratione con
tente sunt. Compti autem modula

tiq; sermones peccatis uelamenta
7 pretendunt. Quod si illi penes quos arbi
trium est ut nunc penes uos contr
actis in summas dubiis cunctos se
mel interrogarent, minus captaret
aliquis in turpib; rebus pulchros
68 sermones. Hec Thebani. Lacedemo
nii tamen statuerunt suam sibi in
terrogationem recte processuram, nunquid
de ipsis belli tempore Plateenses bene
meruissent: quoniam propter equum
censebant illos ex uetustis Pausani
e legibus reliquo tempore quieuisse
usque dum oblata est conditio ut
in medio essent priusquam muro ual
larentur. At ubi repudiata condi
tio est tum uero ob suam uoluntatem
equam se iam nullo cum illis federe
teneri, deque se male meruisse illos
rati rursus eodem modo productos
singulos percunctati sunt nunquid
eo bello de Lacedemoniis sociisque
benemeriti essent. Cum nihil dice
rent, illinc abductos interfecerunt
2 excepto nemine; Plateensium quidem
non pauciores ducentis, Athenien
sium uero qui una obsessi fuerant
quinque et uiginti, feminis in cap
3 tiuitatem abductis. Vrbem autem
Megarensib; propter seditionem domo
profugis et reliquis Plateensibus qui
cum ipsis senserant, Thebani inco
lendam dederunt. Anno uerten
te demoliti illam ad solum a fun
damentis totam, prope Iunonis tem
plum extruxerunt diuersorium
quoquo uersus ducenum pedum
circumdatum domiciliis supra in
fraque, sumptis ad hunc usum laque
arib; ac ianuis Plateensium aliisque

que ex auro et ferro muros pretex
uerant, atque id lectis constructis Iu
noni dedicauerunt, eidemque tem
plum ex lapidib; centum pedum
edificauerunt. Agrum publicatum
et ad decem annos locatum colu
ere Thebani. Non nihil et propemodum 4
omnino Lacedemonii Thebanorum
gratia sic auersi a Plateensib; fuere
existimantes bello quod iamtum
excitatum erat perutiles illos fore.
Hunc finem habuerunt que gesta 5
sunt ad Plateam nonagesimo ter
tio anno quam Plateenses inierunt cum
Atheniensib; societatem. Quadra 69
ginta autem Peloponensium naues
que Lesbo uenerant auxilio, postquam
per pelagus insequentem Athen
iensium classem fugientes prope
Cretam tempestate iactate, illinc
pallantes Peloponesum tenuerunt
offendunt apud Cyllenem triremes
tredecim Leucadiorum Ambraciorumque
cum Brasida Tellidis filio Alcide con
siliario qui illuc superuenerat. Ha 2
bebant enim in animo Lacedemo
nii quoniam eos Lesbos fefellisset
adauctam classem mittere in Cor
cyram seditione laborantem, cum
duodecim omnino naues Atheni
ensium ad Naupactum essent: utque
id prius quam ex Athenis plures subue
nirent Brasidas et Alcidas occupa
rent, instructi erant. Etenim Cor 70
cyrenses intestinis agitabantur dis
cordiis, ex quo ii qui pugna naua
li ad Epidamnum capti domum
a Corinthiis remissi fuerant, uerbo
quidem ob octingenta talenta quam
Corcyrensium hospites pro ipsis fi

deuisserant re autē ut Corinthiis
Corcyram ab eis persuasi subicerēt.
Et solicitantes isti singulos ciues ni
tebantur ab atheniensium societa
2 te abducere. cūq; attica nauis et
item corinthia uenisset utraque
cum legatis ac uentum in colloq
um esset: censuere Corcyrenses A
thenienses quidem ex conuentis
socios esse, Peloponenses uͦ quemad
3 modum prius amicos. Siquidem
Pithias qui preerat ciuitati uolū
tarius erat Atheniensium hospes. Cū
uiri isti in iudicium uocant ponen
tes in crimine q' Corcyram subige
4 ret Atheniensibus. Absolutus hic
inuicem reos facit quinque ex eis
maxime locupletes q' diceret illos
precidere uallos e Iouis fano et Al
cini quoꝝ pro singulis singuli sta
5 teres erat pena constituta. quā pe
nam cum soluere deberent et ob ei'
magnitudinem apud templa sede
rent supplices ut mulcta soluenda
modificaret' Pithias suadebat aliis
adhuc enim princeps senat' erat
6 ut lege uterentur. Illi quando qdē
lege compellebantur et simul audi
ebant Pithiam quoad senator eēt
multitudini suasurum ut eosdem
amicos hostesq: duceret quos Athe
nienses facta manu arreptisq: pugi
onib; repente in senatum irrūpūt
ac Pithiam optruncant et alioꝝ
tam senatoꝝ q̄ priuatoꝝ ad sexa
ginta. Pauci eoꝝ qui cum Pithia
senserant ad atticam triremem q̄
71 adhuc aderat effugiunt. Hac illi
re perpetrata conuocatis corcyren
sib; inquiunt optime sic habere se

rem et minime redigi iam eos ab A
theniensib; in seruitutem. quod reli
quum est neutros nisi pacifici cum
singulis ueniant nauib; recipiendos
si cum plurib; pro hoste habendos.
Ubi hec dixere et ad ea decernen
2 da adegere populum statim lega
tos Athenas mittunt. qui & rem ges
tam doceant tanq̄ ita fuit op' facto
& eis qui illuc confugissent psua
deant ut nihil inconueniens age
72 rent ne quid turbaretur. Hi cum
Athenas peruenissent tanq̄ res noua'
molientes & ii quoscūque persua
serant ab Atheniensib; cōprehensi
sunt et apud Eginam in custodia
2 habiti. Interea Corcyrensium op
timates sub aduentum Corinthie
triremis legationisq; lacedemonioꝝ
populum adorti sunt ac pugna i
comissa uicerunt: noctisq; intuen
3 tu in arcem populus atq; urbis supe
riora confugit: ibiq: frequentes cō
munito loco portum hyllaicum
tenebant. Victores forum ceperūt
ubi permulti ipsoꝝ habitabant et
portum qui in forum et continen
73 tem spectat. Postero die nōnihil
inter eos missilib; certatum est et
ab utrisque in agros missum ad so
licitanda seruitia sponsione liberta
tis. Sed ad societatem potius ipsi
multitudo seruioꝝ se contulit.
Ad alteros uͦ octingenti e continen
74 te auxiliares. Atq; uno die interiec
to comissa iterum pugna populus
uicit. tum locoꝝ ui tum hominū
numero superior: feminisq; eū ad
iuuantib; que audacter et supra
sexum sustinentes tumultum tegu

2 lis e domib; feriebant hostē. facta
sub crepusculum fuga ueriti op
timates ne sublato clamore ipso
impetu aduersarii naualia occupa
rent et se occiderent, circumiectas
foro domos et illis contiguas neq̄
in eos fieret impressio incendunt,
neq; suis neq; alienis parcentes.
Adeo ingentis pecunie res negoci
atorum sunt concremate, uenissetq;
in periculum urbs ne absumeretur
si uentus flame urbem uersus ingru
3 isset. Vbi a pugna tanq̄ utrinque
cessatum est, quieti noctem in cus
todia egerunt. et quia populus i
uicerat nauis corinthia clandes
tina discessit. itemq; auxiliarium
plerique latentes hostem se in con
75 tinentem receperunt. Postera lu
ce Nicostratus diotrephis Athe
niensium dux ex naupacto ad o
pem ferendam uenit cum nauib;
duodecim quingentisq; messeni
orum armatis. atq; quo in concordi
am reducat, persuadet ut inuicē
concederent decem uiros ad con
demnationem qui precipui malorum
auctores extitissent. qui tamen
iudicium non expectarunt, ceti
urbem habitarent icto inter se
et cum Atheniensib; federe ut e
osdem pro amicis eosdem p hosti
2 bus haberent. Hec cum transegis
set abiturusq; esset egerunt cum
eo primores populi ut quinque
ex suis naues ipsis relinqueret q̄
minus altera se factio mouere
posset totidem ex eis quas exples
3 sent cum illo mitterent. Quo ac
quiescente suos aduersarios in
naues deligebant. Sed illi extimes
centes ne Athenas ablegarentur
in templo Pollucis et castoris sede
4 bant. Nicostrato excitante eos ac
consolante sed frustra. Vnde ppls
hac ratione tanq̄ nihil sani cogita
rent diffisi cum Nicostrato nauiga
re omnia e domib; illorum arma
submouet. et nonnullos ut quiq;
incedebant optruncasset utique
5 nisi Nicostratus phibuisset. Quod
fieri cernentes alii consederunt in
templo iunonis supplices nō pau
ciores quadringentis. Ceterum
nequid ab iis innouaretur ueritus
populus persuasos erexit et in in
sulam que e regione templi iuno
nis est transportauit, queq; ad u
76 sum uite erant mittebat. Cū in
hoc statu seditio esset quarto qu
toue a transportatione in insulā
die, naues peloponensium ex Cyl
lene ueniunt stationē illic habi
ta post reditum ex Ionia numero
tres et quinquaginta duce Alci
da ut prius socio consiliorum Bra
sida. ingresseq; portum Sybota
qui est in continente sub exortū
77 aurore in Corcyram tendūt. Hic
magno tumultu trepidantes op
pidani tum circa res urbanas tū
circa hostium aduentum sexagin
ta pariter instruunt naues et ut
quanque expleuerant in occur
sum hostium mittunt Athenien
sibus ut se priores exire sinerent
illiq; postea cum omni classe suc
2 cederent hortantib;. Vbi sparsi
euntes hostib; incaute uicine fu
erunt, due protinus ad illos transe

unt. In ceteris ii qui erant corcy
renses inter se preliabant̃ nullo
ordine sed omnia tumultuose 7
3 agentes. Conspicati id Peloponen
ses duodecim in hos naues dirigũt
reliquas in duodecim atticas quarũ
due erant Salaminia et Parala.
78 Et Corcyrenses quidem et mẽbra
tim et incomposite concurrentes
a seipsis pfligabantur. Athenien
ses uero timentes hostium multitu
dinem, ne se circũuenirent, non
in confertas neque in earum mediũ
que ex aduerso instructe erant
incurrunt sed in cornu impacte
unam nauem demergunt. deĩ
in orbem digeste hostilem circu
2 eundo turbare conabant̃. Quo
cognito qui aduersus Corcyren
ses erant timore perculsi ne idẽ
quod apud Naupactum contin
geret, auxilio ueniunt. addensa
teque omnes pariter in Athenien
3 ses dirigunt cursum. Illi iam ces
sim euntes se subducebant uolen
tes etiam dum ipsi lente retroce
dunt et hostes ex aduerso instruc
ti sunt tunc maxime fugam occu
4 pare corcyrenses. Talis itaque pugna
79 in solis occasum extracta ẽ. Cor
cyrenses suspicati in se urbem ue
hostem ut uictorem uenturum
aut ex insula uiros recepturum
aut aliud quippiam noui molitu
rum, sumptos illos ex insula repor
tant iterum in delubrum iunonis
2 urbemque custodiunt. Hostis quãquam
uictor tamen non ausus urbem pe
tere cum tredecim quas ceperat
Corcyrensium nauibus in continen
tem unde pfectus fuerat concessit
3 nihiloque magis postero die ausus
est si perturbata uehementer ac tre
pida ciuitate quamuis Brasida ut fer
tur Alcidam adhortante cum nu
mero sententiarum esset inferior, e
gressus est in Leucimnam pmon
80 torium agrosque uastauit. Interea
istius aduentum metuens populus
Corcyrensis uenerat in colloquium
cum supplicibus aliisque de conser
uanda ciuitate. et eorum nonnullos
ut naues conscenderent persua
serat. Nam utcunque triginta
expleuerant et hostium opperi
2 ebantur aduentum. At illi ad me
ridiem usque terram populati 7
uela fecerunt. Per noctem autẽ
lumina eis significauerunt sex
aginta Atheniensium naues pfi
ciscentes a Leucade. quas Atheni
enses facti certiores de Corcyren
sium seditione deque classe que
illuc cum Alcida erat itura, mise
rant duce Eurimedonte Thucles
81 filio. Itaque eadem nocte festina
bundi domum se itinere terres
tri receperunt, nauibus ne in cir
cueundo conspicerentur p Leu
cadium Isthmum in contrarium
2 litus traductis. Harum discessum et
atticas aduentare ubi sensere Cor
cyrenses in urbem Messenios qui
prius extra erant introducunt:
nauibusque quas expleuerant ius
sis hyllaicum adire portum dum
circũuehuntur si que hostium 7
nanciscerentur occiderunt et quos
cunque ad conscendendas naues
induxerant eiectis abierunt et

ad delubrum iunonis profecti cum
ex supplicib; circiter triginta ad
subeundum iudicium persuasisset
3 omnes morte damnarunt. Quod
cernentes qui persuasi non fuerant
ibidem in templo se mutuo intere
merunt. quidam ex arboribus se
ipsos laqueo suspenderunt. omnes
utcunque licuit sibi mortem con
4 sciuerunt. septemq; intra dies quibus
Eurymedon cum sexaginta naui
bus mansit Corcyrenses eos quorum
uidebantur inimici morte mulc
tarunt crimini illis dantes quod sta
tum populi dissoluerent. Occisi
sunt etiam quidam priuate simul
tatis causa. quidam et pecuniarum
5 creditarum ab ipsis debitorib;. Omnis
deniq; mortis species uisebatur. ni
hilq; non contigit quod in huius
modi casu fieri solet atq; etiam amplius.
E tenim pater filium uita priuauit.
homines a templis ad necem abstra
hebantur atq; adeo intra ipsa ne
cabantur. Alii obstructo Bacchi
82 delubro immortui sunt. Eousq;
processit cruenta seditio ob idq;
uisa maior quod prima hec apud eos
extitit. Nam postea in omni pene
grecia grassata est. ubique factio
nib; exortis cum primores popu
li accerserent Athenienses optima
tes Lacedemonios. hanc in pace non
habentes causam pariter et occasi
onem quam in bello alterutri in
societatem acciti sui corporis ho
minib; prodessent et diuersi nocerent.
Q uib; illecebris cupidi rerum nouarum
2 facile inducti sunt. multaq; ciui
tatib; per seditionem et acerba ac

ciderunt et accident semper quamdiu
eadem natura hominum erit. uel
atrociora uel mitiora uel aliis mo
dis uaria prout queque mutatio
nes fortuitorum contingent. Siqui
dem in pace ac reb; secundis tum
publice tum priuatim melius ho
mines sentiunt quod in odiosas neces
sitates non incidunt. Bellum uero
copiam rerum suptrahens quotidia
ni uictus uiolentus magister est
et ad presentem conditionem impe
3 tum multorum accomodat. Agitati
sunt itaq; seditionib; status ciuitatum.
et quicquid alicubi actum audi
ebatur aliorum animos ad id postea
superandum acuebat uel rerum no
uitate uel conatus solertia uel ul
4 tionis insolentia. consuetis rerum
uocabulis in excusationem immu
tatis. Temeritas enim fortitudo ami
corum studiosa uocabatur. conside
rata cunctatio honesta formido.
modestia ignauie uelamentum.
in omnibus solertia in omnibus
segnicies. preceps indignatio uirili
tati ascribebatur. tuto consultare
5 excusata tergiuersatio erat. qui
excestuaret is fidelis semper. qui
huic contradiceret is suspectus
habebatur. cui insidie succedebant
hic erat astutus. et eo astutior si
alterius insidias preuidisset. qui prospi
ciebat ne foret in partib; hic ami
citie dissolutor et aduersariorum timens.
Omnino qui in nocendo alterum
preuenisset laudabatur. et qui ad
hoc non cogitantem exhortatus esset.
6 Quin etiam ex alienis quam ex propinquis
sodalicium potius quam ad audendum

Pulchre et ad nostri temporis corruptelam omnia hec congruunt :—

sine excusatione paratus erat. Nō
enim huiusmodi conuentus p le-
ges latas ob utilitatem sed contra
leges ob auaritiam fiebant. Nec fi
dem inter se magis habebant iure
diuino q̄ aliquo in rem. p. scelere.
7 Ea que ab aduersariis probe dicebant
non animi generositate admitte
bantur obseruabantq; sed si ad suā
utilitatem redundabant. Pluris fa
ciebant talionem reddere q̄ nihil
iniurie pati. Iusiurandum siquando
inuicem interponeretur de fide p̄
sentis reconciliationis tam diu ua
lebat q̄diu nihil aliunde uirium
accedebat. Quantulacunque in re
quis audendo alterum occupasset
quem securum uidisset hoc sibi io
cundius pp fidei illius fiduciā du
cebat q̄ si ex professo id fecerit: qm
id et tutum factu ee et quia mali
cia uicerat certamen extitisse pru
dentie e arbitrabatur. cum facilius
nocentes que magna multitudo
est uocentur industrii q̄ imperiti
boni: et in hoc quidem homines eru
8 bescant in illo ū glorientur. Quarum
rerum omnium causa est auaritia
et honorum appetitus et ubi de illis
certamen est partium studia. Nam
qui in ciuitatib; preerant honesto
utrique nomine alteri statum po
pularem equabilitatem ciuilem
alteri paucorum regimen optimatū
appellantes preferebant et uerbo
quidem rem. p. fouentes certabant.
Sed hoc inter eos quoquomodo uin
cendi erat certamen. tum atrocissi
ma queque audendo tum atrocio
res penas irrogando non illas ex mo
do iustitie aut ex utilitate ciuita
tis sed sua semper uoluptate metien
tes quam utrique de alteris utcūq;
capiebant siue per iniqua suffragia
condemnatis siue ui oppressis expe
diti ad implendam statum animi i
concitationem. Adeo neutri deorum
religionem ullius momenti faciebat
in contrahendo sed qui aliquid cō
modius transegissent colore uerborum
ii ab omnib; melius audiebant. Qui
quis ciuium in partib; non erat is
ab utraque factione occidebatur
uel q ab illa non stabat uel pp inui
diam q malorum erat immunis. Ita 83
pp seditiones omne facinoris genus
in grecia extitit. Et simplicitas que
precipue generositatis est particeps
cum derisu exterminabatur. mutu
oq; consilia cum perfidia intercipe
res excellens existimabatur. Inter 2
reconciliatos enim nullus sermo ro
bur habebat. nullum iusiurandum
timori erat. et cuncti ad diffidendū
q̄ ad fidendum promiori cogitatiōe
malebant sibi pspicere nequid ca
lamitatis acciperent q̄ credere. Infir 3
mioris q; consilii homines plerumque
superiores erant. quippe qui et sui
sibi defectus conscii et aduersariorum
prudentiam intelligentes ueriti
ne eorum et diserte orationi essent im
pares et agilitate ingenii p̄uenirentur.
ad rem agendam temerarii des
cendebant. At illi tum pre horum con 4
temptu q longius puiderent tum
quia non oportebat facto aggre
di que consilio agere licet incau
ti magis opprimebantur. Apud Cor 84
cyram itaq; multa huiusmodi an

dacie exempla sunt edita et item
quecumque facerent uel qui se adm
sus ultores damni iniuria dati po
tius quam iure rursus ulciscerent uel
qui ex diutina inopia eximi uel
lent uel qui uicinorum bona affec
tantes que maxima causa fuit o
contra ius assequi se illa confide
rent uel qui non auaricia sed in
dignatione ducti propter inscitiam quod
id equum precipue censerent seue
2 et ineffrenate inuaderent. Pertur
bataque tunc uita in ciuitate uic
trix legum solita hominis natura
ostendit illas libenter se preuarica
ri impotentem ira imbecillior iure
potentior plura possidentis inimi
ca uindictam sanctitati lucrum
innocentie preponens potentie
3 nihil ipsi nociture inuidens et com
munes de his leges in quibus reposi
ta est omnibus spes salutis inter ad
uersa dissoluens in expetenda ali
orum ultione nec aliquid sibi relin
quens si quando ipsa in discrimen
85 adducta egeat aliqua illarum. Eius
modi igitur iras ante omnia inter
se Corcyrenses in urbe exercuerunt
et Eurymedon Athenienses que cum
2 classe profecti sunt. Post hec ii qui
profugerant Corcyrensium ad quin
gentos enim ex eis euaserant cap
tis muris qui in continente erant
sua potiti sunt terra atque illinc e
gressi predas abigebant ex insu
la hominibus loci magnam cladem
inferentes ex quo ingens fames in
3 ciuitatem inuasit. Iidem missa
Lacedemonem Corinthumque lega
tione de reditu suo cum nihil pro

fecissent aliquanto post tempore
comparatis nauibus auxiliaribusque
militibus in insulam transierunt nu
mero omnes circiter sexcenti atque
incensis nauibus ne qua alia quam po
tiende terre spes foret montem
Histonem conscenderunt ac mu
ro ibi extructo eos qui intra ur
bem erant uexabant terra potiti.
86 Extremo huius estatis Athenien
ses uiginti naues in Siciliam dimi
serunt ducibus Lachete Melanopi
2 et Chariapha Euphileti filio. Sy
racusani namque cum Leontinis bel
lum gerebant. Erant autem Syra
cusanorum socie preter Camerinam
cetere Dorides ciuitates que cum Lacede
moniis ante ceptum bellum soci
etatem contraxerant Leontinorum
uero Chalcidice Camerinaque. Ex Ita
lia Locri Syracusanis Regini utpo
te cognati Leontinis studebant.
3 Miserunt itaque socii Leontinorum
Athenas qui pro uetusta societate
et quia Iones essent persuaderent
illis ut sibi naues traicerent prohi
beri enim se a Syracusanis et terre
4 usu et maris. Et traiecerunt Athe
nienses per speciem necessitudinis
eo tamen consilio ut neque illinc
frumentum exportaretur in Pe
loponesum et temptarent numquid
possent Siculas res sibi subiicere.
5 Igitur cum Regium appulissent
additis sociis bellum gerebant et
87 estas excessit. Hyeme ineunte
morbus iterum corripuit Atheni
enses numquam ille quidem omnino
quietus sed aliquantulum tamen
2 interquiescens tunc uero immoratus

non minus solido anno, prius aut
etiam biennio, ut nihil magis A
3 theniensium uires afflixerit. Neq;
enim pauciores quatuor milib;
et quadringentis ordinario℞ mi
litum trecento℞q; equitum ex
tincti sunt. Nam alterius turbe ꝛ
4 numerus iniri non potest. Extite
runt preterea tremores terre fre
quentes ꝛ Athenis ꝛ in Euboia et
cum in cetera Boetia tum ū in Or
88 chomeno. Eadem hyeme qui in
Sicilia erant Athenienses ac Regi
ni cum triginta nauib; inuasert
Eoli ut uocant insulas tutꝫ estate
2 ab hostib; aque penuria. Colunt
autē eas Liparei Cnideo℞ coloni
sed ex iis unam incolunt nō gran
dem nomine liparam et ex hac
transeuntes uiri alias serunt Didy
3 mam Strongylam et Hieram: cre
duntq; in Hiara uulcanum exer
cere erariam q̄ ea noctib; cernit
ꝑmultum ignem dieb; fumū red
dere. Sunt autē site et insule Sicu
·Hi Siculi, parte Sicilie incolunt·
lum usus ac Messanum agrū socie
4 tunc Syracusano℞. Vastata horū
terra cum dedere se recusarent, Re
gium rediere athenienses hyems
q; et quintus annus exiit huius
belli quod Thucydides conscͤpsit.
89 Appetente estate Peloponenses ac
socii sumpta in atticam expediti
one ad Isthmum usq; uenerunt,
duce Agide Archidami filio Lace
demonio℞ rege. sed cum crebri ꝛ
terremotus fierent priusq̄ atticā
inuaderent, retro se receperunt.
2 Per hec tempora tremorib; terre Eu
boiam agitantib; apud Orobias ma

re ab ea que tunc erat tellus cum
estu supergressum partem quandā
urbis restagnauit eamq; alibi de
seruit alibi diluit cum nece om
nium qui excelsa cursu superare
nequierunt, et quod antea tellus
3 fuerat, nunc mare est. Simillima
huic alluuio extitit circa Atalan
tam insulam apud Locros et Athe
niensium tum castellum ex pte
subruit tum dua℞ nauium que
subducte erant alteram diffregit.
4 Et in Peparetho restagnatio q̄da
citra tamen alluuionem et terre
motus nonnihil muri diruit atq;
orreum et alias aliquot domos.
5 Cuius rei fuisse causam reor q̄ ter
remotus qua parte uehementissi
mus extitit illinc expulit mare
et cum rursus illud uiolentior re
pente retrahit fecit alluuionem.
Sine terremotu autē non uidet
90 mihi contingere ut hoc fiat. Eadē
estate alii q; in Sicilia ut q̄busque
contigit belligerauerunt et ipsi
Sicilienses inter se alii aliis arma
inferentes, et Athenienses sociis ꝛ
uinctis. Que autē aut hi aut con
tra hos illi gesserunt maxime dig
na memoratu ho℞ habebo menti
2 onem. Etenim Chariada Athenien
sium duce occiso a Syracusanis in
bello Laches penes quem summa po
testas nauium erat cum sociis ꝑfec
tus est Mylas mamertino℞ ubi erāt
presidio due cohortes illo℞ que ꝛ
cum insidias quasdam classicis te
3 tendissent ab atheniensib; ac sociis
in fugam uersi, multos e suis ami
serunt: et admotis ad munitionē

copiis pactionem facere coacti sunt
ut et arcem dederent et aduersus
4 Messanā una militarent. Et mox
Mamertini ꝓgredientib; Athenien
sib; sociisq; deditionem et ipsi fece
runt datis obsidib; et quecunque
ad fidei tutelam pertinent prestiti⁹.
91 Eadem estate Athenienses triginta
quidem circum Peloponesum naues
dimiserunt quib; preerant Demos
thenes Alcisthenis et Procles Theodo
ri filius. sexaginta ū in Melum cum
duob; milib; armatoꝝ quib; ꝑerat
2 Nicias Nicerati filius. Melios enim
cum essent insulani q̄ dicto audien
tes esse nollent et militie societatē
3 abnuerent subigere uolebant. Vbi
uastato agro nihil minus illi ad pa
ciscendum descendunt Athenien
ses in oropon quod est e regione +
traiciunt. Cumq; per noctem qui
euissent protinus armati e nauib⁹
itinere pedestri in Tanagram Boe
4 tie ire pergunt. Et ex Athenis cūc
tus populus ducibus Hipponico +
Callie et Eurimedonte Thuclis
filio dato signo eodem loci ꝑ terrā
5 occurrunt. cōmunitisq; castris hūc
diem cōmorati in Tanagra popula
tionem fecerunt ac postridie su
peratis prelio qui progressi inuase
rant Tanagreis et aliquot qui aux
ilio uenerant Thebanis detractis
armis tropheo posito abierunt hi
6 ad urbem illi ad naues. Cum q b⁹
nauib; ꝑfectus Nicias ubi Locridi⁹
oram populatus est domū redit.
92 Per idem tempus Lacedemonii he
racleam in Trachinia coloniam
2 posuerunt hac de causa. Milienses
in tres uniuersi partes distinguūt
Paralios Hieres et Trachinios. Ex his
Trachinii cum ab Oeteis finitimis bel
lo uexarentur habuerunt in āio a
principio Athenienses asciscere sed
illoꝝ diffisi fidei Lacedemonē mit
3 tunt Tisamenum pro legato cum
quo ad idem rogandum perrexerūt
dores que est Lacedemonioꝝ me
4 tropolis et ipsi ab Oeteis uexati. Hos
cum audissent Lacedemonii cepe
runt consilium mittende colonie
tum ad Trachinios doresq; ꝓtegen
dos tum quia bello Atheniensi cō
mode sibi urbs sita uidebatur fore.
Quippe et ad instruendas contra
Euboiam naues exiguum traiectū
esse et in Thraciam euntes oportu
num diuerticulum habituros. Itaq;
omni ope ad condendum oppidū
5 incumbunt consulto primum apd
delphos deo. Quo annuente colo
nos miserunt tum suoꝝ tum circa
populoꝝ alioꝝq; grecoꝝ uolunta
rio quoque sequi iusso, pret Iones
et Acheos et aliquot alias gentes +
trib; Lacedemoniis ponende colonie
ducibus Leonte Alcida Damagonte.
6 Hi collocatis colonis urbem ex inte
gro muris cingunt, que nunc He
raclea nominatur tractu fere qua
draginta stadioꝝ a Thermopylis di
midio eius a mari distans. Naualia
q; et ꝓparauerant et ceperant face
iuxta Termophylas atq; ipsas angus
93 tias ad tutelam reꝝ suaꝝ. Hac urbe
instituta Athenienses a principio ti
mere ceperunt ac sentire aduersus
Euboiam ꝑcipue illam conditā esse
q̄ breuis illinc esset ad Ceneum Eu

boie traiectus. Sed eis postea preter
opinionem quia nihil inde cala
(2) mitatis euenit idq: ob hanc causā
q & Thessali qui ibi rerum potie
bantur & hi quorum in solo urbs con
dita erat ueriti ne ꝑpotentes acco
las haberent infestarunt assiduo
q: bello nouos colonos lacessierūt.
donec ad paucissimos redigerent
cum fuissent initio permulti audac
ter unoquoque illuc euntē tanq̄
stabili futura ciuitate cuius auc
tores Lacedemonii essent. Tametsi
ipsi Lacedemonii principes illuc tra
icientes uel maxime & statū de
struxerunt & homines ad pauci
tatem redegerunt, tum deterren
do plurimos, tum nonnullis in reb'
aspere imperando. Ex quo facilius
94 finitimi eos superauerunt. Eadē
estate et eodem tempore q̄ apud
Melon Athenienses tenebant tri
ginta eorundem naues que Pelopō
nesum lustrabant primum apd' El
lomenum leucadie insidiis positis
quosdam ex presidiis interceperūt.
deinde ampliore cum classe leuca
dem petiuerunt comitantib; cunctis
populariter Acarnanibus ꝑter Oeni
ades zacynthiisq: et cephalensibus
ac Corcyrensium quindecim nauib;.
(2) Qua tanta hostium manu oppressi leu
cadii cum ipsorum ager tam extra q̄m int
Isthmum ubi leucas ipa sita et apolli
nis templum uastaretur quiescebāt.
Et quidem Acarnanes agebant cum
Demosthene Atheniensium duce ut
eos muro intercluderet existiman
tes eam ciuitatem tum facilem fore
ad expugnandum, tum se illa sep.

ipsis hoste liberandos. Ceterum ille (3)
tunc a Messeniis suadebatur tanq̄
honestum esset tanto exercitu coacto
arma Etolis inferre q & Naupacto
hostes essent & si hos superassent faci
le his copiis ceteram epirum in potes
tatem atheniensium redacturos. Na (4)
etsi gens Etolorum grandis esset et bel
licosa tamen cum uicos muris caren
tes et hos inter se ualde distantes ha
bitaret et leui armatura uteret' aie
bant non difficulter eam subigi pos
se anteq̄ succurretur: iubebantq: ut (5)
primum inuaderent Apodotos de
hinc Ophioneos post hos Euritanes
que maxima est pars Etolorum lingua
ignotissimos et queadmodum dicit'
omophagi hoc est cruda carne ues
centes. His enim captis facile ceteros
concessuros. Demosthenes qua erat **95**
apud eum Messenii gratia his uerbis
adductus est cum presertim arbitra
retur se sine Atheniensium copiis tm
Epiroticis sociis cum Etholis posse i
tinere terrestri aduersus Boetios ire ꝑ
Locros Ozolas ad Cytinium doricum
quod Parnasum ad dexteram habet
usque dum ad Phocenses descendat
quos sperabat pro perpetua cum
Atheniensib; amicitia studiose co
militum prebituros aut certe co
actos. Et Phocensib; contermina Bo
etia est. Igitur soluens a leucade cū
cum omnib; copiis nauigauit in i
Solion Acarnanib; inuitis. Cum qb' (2)
suum consilium cum communicasset
neq: id illi admisissent q leucadem
non interclusisset, ipse cum reliquo
exercitu cephallenensium Messeni
orum trecentorumq: ex suis classiariis

athenienſium (nam qiundecī Cor
cyrenſium naues abierant) bellū
3 intulit etholis. profectus ex Oene
one Locridis. Erant autē hi Ozole
federati cum locris debebantq; A
theniensib; presto esse cum omni
exercitu in mediterraneis quippe
cum finitimi sint Etolis et genere
armoꝝ similes ad hec et pugne il
loꝝ et locoꝝ periti magno usui eo
96 rum auxilia fore uidebantur. Et
cum statiua in templo Nemei Iouis
habuisset quo in templo fertur He
siodus poeta ab incolis interemptus
cum oraculum accepisset se in Ne
mea hoc ee passurum, sub aurora
2 motis castris in Etoliam pergit. ac
primo die Potidaniam expugnat:
sequenti Crocylion: tertio Tichion.
ubi subsidens predam in Eupolion
Locridis misit. habens in animo cū
cetera in potestatem redegisset sic
aduersus Ophiones nisi se dederent
postq̄ Naupactum redisset tendē.
3 Sed non latuit Etolos hic apparatus
ac ne tum quidem cum primum
cepit consilium inuadendi. Postq̄
omnis exercitus introgressus ē tūc
ingenti manu omnes auxilio ue
nere: et ab ultima Ophionia q ad
Maliacum sinum pertingunt Bo
97 mienses Callienſesq;. Ibi Demosthe
nem Messenii tale quiddā quale
prius admonendo faciles ee Etolos
ad debellandum, hortabantur ut
q̄primum iret ad uicos nec expec
taret dum uniuersi conferta acie
occurrerent, oblatam semper occa
2 sionem raperet. Quibus ille uerbis
acquiescens ac fortuna fretus nihil

dum aduersi expertus, locros q uentu
ri sibi auxilio erant non prestolatus
cum precipue iaculatorib; leuis
armature egeret contendit aduersus
Egitium aggressusq; expugnat. na
oppidani fuga dilapsi erant et col
les qui oppido imminent insidebat.
Est enim situm excelsis in locis, re
motum fere octoginta stadiis a ma
3 ri. Ibi Etoli (iam enim ad auxiliū
uenerant alii ex aliis tumulis de
currentes) athenienses sociosq; in
uadunt missilia ingerunt. et q̄
tiens atheniensium exercitus instat
pedem referunt, referentib; pede
instant: diuq; huiusmodi fuit pug
na alterutra insecutione ac fuga
et in utraque inferiores erant Athe
98 nienses. Itaq; quoad suppeditaret
sagittariis tela licuitq; munere suo
uti restiterunt. Nam Etoli ut leuis
armati dum sagittis peterentur se
subducebant. At ubi sagittarioꝝ
prefectus occubuit ceteri dissipan
tur multo iam continentiq; labo
re defessi et Etolis urgentib; iacu
lantibusq; sic in fugam terga uer
tunt atq; incidentes in rupes inui
as ac loca sibi ignota (Siquidē eoꝝ
dux itineꝝ Chronon Messenius
2 occiderat) interiere. Quoꝝ cum
multos in ipa fuga assecuti cominus
Etoli iaculis occiderunt homines
ueloces ac leuiter armati: tum u
plures uiis aberrantes tum delatos
in siluas imperuias immisso igne
3 concremarunt: ut nullum non i
genus fuge ac mortis in athenien
si exercitu uiseretur: egreq; qui su
perfuerunt ad mare et ad Oeneo

nem locridis unde ꝓfecti fuerant
4 euaderent. Perierunt autē cū ex
sociis multi tum atheniensium ar
matoꝝ circiter centum uiginti.
hi tot uiri et etate florentes et in
hoc bello ex p̄pło atheniensi p̄stan
tissimi amissi sunt. Perit q; alter
5 ex ducib; Procles. Victi uictorib;
concessa uictoria mortuos suos re
cuperarunt. et in Naupactum se
dehinc Athenas naub; receperūt.
Demosthene apud Naupactū et
eadem circa loca relicto quod Atheni
99 enses ob ea que gessisset timeret. Per
eadem tempora Athenienses q cir
ca siciliam agebant cum in locri
dem nauigassent in egressu q̊dā
locros qui loco auxilium ferebāt
superant ac Peripolion capiunt qd
oppidum situm est ad flumen hale
100 cem. Eadem estate Etoli iam ante
a missis corinthum ac lacedemona
legatis Lopho Ophionensi et Bori
ade Eurytane ac Tisandro Apodo
to suadent ut sibi aduersus Nau
pactum mittantur auxilia ꝓpter
2 Atheniensium ingressum. Et mise
runt lacedemonii tria milia gra
uis armature ex sociis quoꝝ fuere
quingenti ex urbe heraclea tunc
recens apud Trachiniam condita
duce Eurilocho comitib; eius Ma
cario et Menedato omnib; Spar
101 tiatis. Coacto apud delphos exer
citu Eurylochus locris ozolis ut si
bi presto essent edixit. Illac enim
in Naupactum iter erat. et simul
eos ab Atheniensib; abducere uole
2 bat. habens p̄cipue sui studiosos +

Amphisses. qui ꝓp odium Phocensi
um timentes et primi dederūt ob
sides et alios ad dandum induxere
aduentu exercitus territos et āna
omnes sibi finitimos Myones qua
parte locris inaccessa ē maxie de
inde Ipnenses. Messapios. Tritanes.
Chaleos. Tolophonios. Hessios. et Oe
anthenses. qui omnes militiam se
cuti sunt. Nam Olpei sequi nolue
runt. tantum obsides dederūt. hi
ei autem ne obsides quidem dede
runt priusq̄ eoꝝ uicus captus ē
102 nomine Polis. Vbi cuncta in expe
dito fuere et obsides in dorico Cy
tinio depositi aduersus Naupactū
per locros cum exercitu contendit
inq; ipo itinere faciendo Oeneone
de locris capit et Eupolion. Nam
2 imperata facere recusauerant. Cū
in Naupactiam uentum est et Eto
li uenere auxilio regione popu
lantur et suburbana muris uacan
tia capiunt. Profectiq; Molycion
Corinthioꝝ coloniam sed Atheni
3 ensium ditionis expugnant. De
mosthenes autē Atheniensis. nam
adhuc post reditum ab etholica
clade circa Naupactum agebat.
prescito hostium aduentu de urbe
solicitus adiens Acarnanes p̄suadet
et si egre ꝓp discessum a leucade ut
4 Naupacto subueniant. A quibus
missi cum eo mille armati naub;
ingressi urbem tutati sunt. Metus
enim uehemens erat cum muri o
magni essent et ꝓpugnatores pau
ci ne parum ad defensionem suffi
5 cerent. Eurylochus et qui cū eo

erant: ubi cognouerunt ingressis
copiis oppidum expugnari non
posse, abierunt, non in Peloponesu,
sed in Eolidem que nunc Calydon
uocatur et Pleuronem aliaq; circa
loca, necnon in Proschion Etolie.
6 Nam eos Ambracii adierant, suaden
tes ut secum Argos Amphilochi
cum ceteramq; Amphilochiam
preterea Acarnaniam subigeret:
affirmantes si potiantur iis, fore ut
totam Epiroticam gentem in Lace
demoniorum societatem adducent.
7 His persuasus Eurylochus omissis Eto
lis per illa loca conquieuit: dum
Ambraciis auxilio uenientib; ad
uersus Argos eundum esset. estasq;
103 excessit. Sub hyemem autem que in
Sicilia agebant Athenienses cum
sociis grecis et quicunq; Siculorum
uel ab imperio Syracusanorum ad
ipsos defecerant uel eorum socii erant,
aggressi sunt Nisam Sicilie oppi
dum cuius arcem Syracusani te
nebant quam cum expugnare
2 nequissent abierunt. Sed in abe
untes impetu dato illi ex arce pos
tremos atheniensium socios in fu
gam uertunt nec paucos occidit.
3 Post hec Laches et athenienses egres
si e nauibus nonnulla in loca Locri
dis iuxta Caicinum amnem Locren
ses ad arcendam uim occurrentes
cum Proxeno Capatonis filio cir
citer trecentos ceperunt detractisq;
104 armis abierunt. Eademq; hyeme
delum expiauere athenienses ex
oraculo quodam. Nam et Pisistra
tus tyrannus eam prius expiauerat

sed non omnem, uerum catenus quo
tenus a templo prospectus patebat: tunc
autem omnis expiata est, idq; ad hunc
2 modum. Quecunque in delo defunc
torum extitere monumenta, omnia
sustulerunt, et in posterum edixe
runt ne quis in insula neq; moreretur
neq; nasceretur, sed morituri iam
ac parturie in Rheniam transpor
tarentur insulam ita parum a de
lo distantem ut Policrates Samiorum
tyrannus cum aliquando et classe
polleret et aliis insulis imperitaret
captam Rheniam catena annecteret
delo delioq; apollini consecraret.
Tunc quoq; primum post lustratione
Athenienses lustralia festa id est o
3 quintoquoque anno fecerunt. Fu
erat autem alias prisca memoria in
gens apud delum celebritas Ionum
et ex circiniectis insulis hominum,
qui cum coniugib; ac liberis specta
bant ut nunc ad Ephesia festa Iones
confluunt. fiebatq; certamen gym
nicum musicumq; et ciuitates cho
4 ros ducebant. Que ita fuisse decla
rat in primis Homerus his uersibus
que sunt ex proemio Apollinis. Tunc
tibi magnopere in delo mens gestit
apollo. Cum natis quotiens cum con
iugibusq; frequentes Iones influxa
celebrant tua compita ueste. Certi
bus et uariis certamina sacra choreis
Oblectant, referuntq; tuas modula
5 mine laudes. Quod autem et musicis
certamine proposito illuc se certaturi
conferebant in his uersib; indicat
qui sunt ex eodem proemio. Siquidem
deliacum feminarum chorum laudas

Carmen hym nicum homeri

ita uersus

Carminis eidem alia pars.

ita uersus eius laudationis finit in quib; & suimpsius meminit. Verum agedum nobis assis cum phebe diana. Vos etiam cuncte me discedente ualete: Et memores estote mei posthac homo siquis Venerit huc alius peregre dicatq; puelle Q́s uir in his uersans unq̃ lepidissim⁹ oris Pectora p̃cipue demulsit uŕa canendo. Vos uno assensu sic respondete fauentes. Vir qui luminib; captus

6 chion incolit altam. His homeru^s significauit iam olim apud delon magnum conuentum ac festũ consuesse celebrari. Ad quam postea & insulam & Athenienses choros cum sacris missitarunt. Sed certamina et cetera pleraque aduersi^s casib; ut credibile est exoluerunt. primiq; athenienses certamen instituerunt et cursus equoꝝ qd́ añ nõ

105 fuerat. Eadem hyeme Ambracii p̃ ut spoponderant Eurylocho cum exercitu presto fuerunt. p̃fectiq; Argos Amphilochicum cum trib; milibus armatoꝝ atq; Argiam ingressi. Olpas capiunt ualidum in colle murum mari imminentem. q̃ Acarcanes eius auctores aliquando p̃ publico iudicii loco utebantur. distantem fere quinque et uiginti stadii^s ab argiuoꝝ que maritima ẽ urbe.

2 At ũ Acarnanes partim argos suppetias ierunt. partim uitq; qui ex amphilochia ne se lateret peloponensium qui cum Eurilocho ueniebant in Ambracios transit⁹ custodias eo loci agebant qui fontes uocantur.

3 Mittunt preterea tum in Etoliam ad Demosthenem qui fuerat Atheniensium dux ut sibi preesset. tum ad uiginti que circa Peloponesum erant naues Atheniensium quib; p̃erat Aristoteles Timocratis et hierophon

4 Antimnesti filius. Qui apud Olpas erant Ambracii mittunt & ipi ad urbem ut sibi ueniat omnis p̃plsi auxilio. extimescentes ne Eurylochus cum iis quos habebat Acarnanes pertransire non posset neue sibi destitutis aut preliandum foret aut redire uolentib; minime tutũ.

106 Hos ubi uenisse senserunt Eurylochus ac Peloponenses. motis e Proschio castris confestim ad ferenda eis auxilia p̃ficiscuntur. Ac transmisso Acheloo per Acarnaniam ob missa Argos presidia uacua iter faciunt. ad dextram habentes & urbem & presidium Stratioꝝ. ad sinistram reliquam acarnaniam.

2 et cum illoꝝ agrum pertransisset per Sphytiam et rursus per Medeonis extrema dehinc per limnea ad Agreoꝝ regionem que nõ Acarnanie iam sed ipsis amica erat

3 pergunt. occupatoq; Thyamo monte inculto ac superato in Argiam iam nocte deueniunt. atq; illinc inter urbem argioꝝ et Acarnanũ ad fontes custodiam. furtum itinẽ facto cum Ambraciis qui apud i

107 Olpas erant miscentur ac simul illuxit confercti añ urbem que uocatur Metropolis consistunt. castraq; metantur. Nec ita multo post hũc naues uiginti Atheniensium argii^s auxilium lature ad Ambraciũm affuerunt. illinc Demosthenes cũ ducentis Messenioꝝ armatis et i

Atheniensium sagittariis sexaginta.
2 Et classiarii quidem milites nauibus
egressi tumulum circa Olpas inua
serunt. Acarnanes autem et Amphi
lochorum aliquot: nam eorum plerique
ab Ambraciis detinebantur) cum
iam Argos conuenissent se ppara
bant tanq̄ cum aduersariis pugna
turi delecto duce socialis exercitus
Demosthene cum ipsorum pretorib;.
3 Hic promotis copiis prope Olpas ca
stra posuit, dirimente utrosque in
genti rupe. et dies quinque cessa
tum est. Sexto ad pugnandū se
utrique instruebant. sed maior
erat ac supererat peloponensium
acies. Ex quo Demosthenes ne cir
cūueniretur metuens, in quadā
caua et dumosa uia collocat tā
ex armatis q̄ ex leui armatura +
ad quadringentos: ut cū hostis
numero superior eet. in ipō con
gressu surgentes ex insidiis eum
4 a tergo aggrederentur. Vbi utri
que instructum ad manus itum
est. dextrum cornu demosthenes
cum Messeniis et paucis Athenien
sib; tenebat. alterum Acarnanes
ut quique erant instructi, et qui
aderant Amphilochorum iaculato
res. Peloponenses et Ambracii in
structi pmiscue erant pter Man
tineos. Hi enim in leuo potius nec
eo extremo confercti stabant. Nā
eius extremum tenebat Eurylochus
cum suis contra Messenios Demos
108 thenemq;. Cum iam manus con
sererentur peloponensesq; circū
uenirent sinistro suo dextrū ad
uersariorum cornu atq; concludēnt
superuenerunt iis a tergo ex insidiis
Acarnanes ūt quique erant instruc
ti, datoq; impetu hostem atq; auer
tunt. ita ut uirtutis immemor no
resisteret. sed territus. maiorem ex
ercitus partem ad fugiendum indu
ceret. Quippe ubi uidit Eurylochi
cornu quod erat ualidius cedi mi
to maiori metu perculsus est. et ab
ea parte Messenii cum Demosthene
rem conficere annituntur. Sed 2
Ambracii et qui in dextro cornu
erant a sua parte uicerunt, hosteq;
ad Argos usq; sunt persecuti. Nam
illorum circa pprorum pugnacissimi sūt.
Hi cum reuertuntur ad suos eosq; + 3
maxima ex parte superatos et in se
tendentes ceteros Acarnanes conspi
cantur, egre ad Olpas salutem sibi
peperere, multis eorum interfectis dū
incompositi et nullo ordine inua
dunt. preterq̄ Mantineorum qui ex
omni exercitu maxime cōposite
sese receperunt. Cessauitq; sub ues
perum pugna. Postero die Mene 109
deus defuncto Eurilocho ac Maca
rio suscipiens ipse imperium ob ac
ceptam ingentem calamitatē du
bius quonam modo aut remanens
ferret obsidionem terra ac mari ob
septus aut tuto discederet. mentio
nem facit apud Demosthenem du
cesq; Acarnanum de paciscendo
discessu recipiendisq; cesis. Illi cesos 2
quidem reddiderunt ac suorum fere
trecentis receptis tropheum statue
runt. Abeundi uero facultatē nō palā
indulxere omnib; sed clam et Man
tineis tantum cum Menedeo ac ce
teris peloponensium ducib; et qcūq;

ex eis erant precipue dignitatis uo
lentes cum Ambraciotis et peregri
num militem mercede conduc
tum desertos esse, tum uero Lacedemo
niis ac Peloponensibus apud grecos
illos conflare inuidiam tanquam
proditoribus qui sue ipsorum non so
(3) ciorum saluti consuluissent. Hi re
ceptos mortuos suos festinabun
di pro presenti copia sepelierunt.
et de abeundo ii quibus data facul
tas erat clanculum deliberabant.

(110, 1) Ubi Demosthenes cum Acarnanibus
certior fit Ambraciotas primo illo
ex Olpis nuntio excitos uenire in
auxilio ac uelle per Amphilochos
iis qui in Olpis essent se commiscere
nihil admodum eorum que gesta es
(2) sent scientes. Itaque protinus partem
quandam copiarum mittit ad obsi
dendas insidiis uias ac tutissima
queque loca occupanda. ceteras
copias ad ferenda iis auxilia in
struit.

(111) Interea Mantinei et ii cum
quibus transactum erat, per causam
legendi olera ac sarmenta paula
tim egredientes abibant: et cum
legendo ea quorum gratia exierant iam
procul ab Olpa erant progressi tunc se
(2) ocius proripiebant. Quos abire Am
bracii ubi sensere et ceteri qui sic
frequentes eo se contulerant, et
ipsi prodeunt, capessuntque cursum
(3) uolentes assequi socios. Eos arbi
trati Acarnanes initio omnes e
qualiter sine pactione abire Pe
loponenses insequi cepere, et fu
ere qui in quosdam e ducibus in
sequi uetantes ac dicentes data
fide illos abire, iaculum emiserint
existimantes se proditos esse. Tunc omis
sis Mantineis ac Peloponensibus
(4) Ambraciotas trucidabant: eratque in
gens et contentio et error quisnam
ambraciensis quisue peloponensis
esset: et ex eis ad ducentos cesis ce
teri in Agridem que contermina
erat diffugiunt. quos Salynthius
Agreorum rex utpote amicus exce
pit.

(112) Inter hec Ambracii qui ex
urbe ad hos iter habebant ad Ido
menem perueniunt. Sunt autem
Idomene duo excelsi tumuli quorum
eum qui maior est occupauerunt
qui e castris a Demosthene premis
si fuerant cum hostem in uenien
do ac preueniendo latuissent. mi
norem illi priores ascenderant
(2) atque insidebant. Demosthenes a
cena ac primo statim crepusculo
cum cetero exercitu uiam ingre
ditur dimidium eius secum habens
altero dimidio per amphilochicos
(3) montes eunte: ac sub exortum au
rore inuadit Ambraciotas adhuc ia
centes necdum aliquid rerum ges
tarum gnaros: quinimo opinantes
(4) potius istos ex suis esse. Nam astute
demosthenes primos omnium Mes
senios ire iusserat ac dorice alloqui
ad faciendam primis excubatori
bus fidem, presertim non cernenti
(5) bus cum adhuc nox esset. Ubi igitur
cum omnibus copiis impetus factus
est in fugam uertuntur: multi
ibidem ceduntur: ceteri in mon
(6) tes uersus fuge se mandant. Uerum
occupatis iam itineribus ad hec Am
philochis tum leuiter armatis, tum
regionis peritis aduersus armis

graues et quo se uerterent ignaros
et in loca aut prerupta aut ab in
sidiantib; iam insessa incidentes i
7 trucidabantur: et cum omne fuge
temptarent genus nonnulli ad i
mare non ita distans contendebat
ac conspectis que terram legebat
atticis nauib; ad eas ita rei condi
tio urgebat annatabant: existi
mantes presenti in metu satius ee
ab iis qui in nauib; erant si opor
teat interfici se: q̃ aut a barbaris i
aut ab inimicissimis amphilochis.
8 Hunc itaq; in modum Ambraciis p
fligatis e multis pauci in urbem e
uaserunt. Acarnanes spoliatis ca
dauerib; tropheisq; erectis Argos
113 rediere. Et ad eos postero die cadu
ceator uenit ab iis Ambraciis qui
ex Olpa ad Agreos fugerant peti
turus eoꝝ corpora qui post p̄ma
pugnam cesi fuerant dum nulla
fide accepta cum Mantineis et aliis
qui fidem acceperant simul excis
2 sent. Ceterum intuens spolia Am
bracioꝝ qui ex urbe pdierat admi
rabatur numerum neq; enim re
sciuerat numerum cladem sed ea
3 socioꝝ suoꝝ ee arbitrabat̃ et cum
quidam opinatus ab iis uenire q
apud Idomenem essent quidnam
admiraretur interrogat et q̃t ex
ipsis periissent. Circiter ducentos in
4 quit ille. Atqui non ducentoꝝ ar
ma hec sunt excepit qui interro
gabat sed plus q̃ mille interfectoꝝ.
Et ille rursus non q̃ sunt eoꝝ qui
nobiscum in acie steterunt. Cui
idem respondit. Sunt sane: uroꝝ
siquidem uos heri in Idomene p
pugnastis. Atqui nos inquit ille i
heri cum nemine pugnauim' sed
nudiustertius cum abiremus. Et
hic nos ũ ait cum istis heri certaui
mus ex urbe Ambracioꝝ auxilio ue
5 nientibus. Quo audito caduceator
intelligens auxilioꝝ urbanoꝝ stra
gem edito gemitu re infecta conti
nuo abiit attonitus p̄sentium ma
loꝝ magnitudine nec ulterius ce
6 sos repetiit. Hec enim clades hoc bel
lo maxima extitit utique una in
ciuitate et intra tam paucos dies.
Nec numerum cesoꝝ scripsi ut in
credibilem quoniam maior ee fer
tur q̃ pro magnitudine ciuitatis.
Hoc scio Acarnanes atq; Amphilochos
si Athenienses ac Demosthenem au
dire uoluissent ipo clamore Ambra
ciam fuisse expugnaturos. Hunc i
ptimuerunt ne tenentes illam Athe
nienses grauiores ipsis accole forent.
114 Post hec tertia spolioꝝ parte Athe
niensib; sorte data reliquum int̃
ciuitates diuiserunt. Et que Athe
niensib; cesserunt pleraque fuere
intercepta. Nam que in templis af
fixe uisuntur trecente solide arma
ture ee peculiariter demostheni i
date et ab eo nauib; apportate sũt.
Cui ob has res gestas tutior in patri
am post calamitatem in Etolia ac
2 ceptam reditus fuit. Ubi uiginti i
Atheniensium naues Naupactũ re
diere et Athenienses ac Demosthe
nes abiere. Acarnanes et Amphi
lochi publica fide interposita ueni
am dedere Ambraciis atq; Pelopon
nensib; qui ad Salynthium et Agre
os confugerant ex Iniadis abeundi.

3 Aditoq; Salynthio cum Ambraciis
in posterum ad centum annos fi
de data societatem coierunt his
legib; ut neq; cum Acarnanib; am
bracii Peloponensib; arma inferrent
neq; cum Ambraciis Acarnanes A
theniensibus: sed mutuo sibi auxi
lio forent: redderentq; Ambracii
Acarnanib; quicquid aut oppidorum
aut finium de Amphilochis tenent
nec opem Anactoriis ferrent acar
4 nanum hostib:. His conuentis bellū
soluerunt. Post hec Corinthii psi
dium ex suis ad trecentos armatos
in Ambraciam miserunt cū duce
xenoclide Eutydis filio: qui egre i
tinere per Epirum facto peruenert.
1 Ita se habuere res ad Ambraciā ges
115 te. Eadem hyeme qui apud Sici
liam erant Athenienses cum egres
si nauibus in himeream essent Sici
liensibus una superne inuadenti
2 bus extrema himeree: cūq; ad Eo
li insulas nauigassent in Regium
se receperunt. Vbi Pitodorum Iso
lochi filium Atheniensium ducem
offendunt successorem Lachetis in
3 nauium prefectura. Nam Sicilien
ses socii aditis Atheniensib; psua
serant ut se maiore classe adiuua
rent. Quippe Syracusani cū terra
forent illis superiores et mari pau
cis nauibus impedirentur talem
classem instruxerant ut posthac
4 contemni non possent. Itaq; sex
aginta naues expleuerunt Athe
nienses tanq̄ sociis mittendas et i
tamen tum sic existimabant citi?
ibi bellum finitum iri tum uole
bant fieri nauium experimentū

5 Igitur unum e ducib: Pithodorum
cum paucis nauib; miserunt: mis
suri cum plurib: Sophoclem Sostra
tide filium et Burymedontē Thu
6 clei. Pythodorus accepta iam Lache
tis prefectura pfectus ē sub extre
mum hyemis ad psidium Locrorum
quod ceperat Laches: et uictus a lo
116 cris in pugna discessit. Per idē uer
pfluuium ignis ex etna monte
omnium Sicilie maximo emana
uit quemadmodum alīs et aliq̄n
tulum soli Catinensium corrupit
2 sub Etna incolentium. Fertur aūt
pfluuium hoc quinquagesimo a
superiore emanasse anno et ad
summum ter extitisse ex quo Si
3 cilia a grecis incolitur. Hec p eam
hyemem gesta sunt et sextus exit
annus huius belli quod Thucydi
des conscripsit. Finit liber tertius

QVARTVS LIBER INCIPIT LEGE FELICITER

1 [I]NEVNTE ESTATE
cum frumenta iam ex
tant in spicis pfecte
decem Syracusanorum
naues totidemq; locren
sium Messanam in Sici
lia ceperunt ab ipsis op
pidanis acciti. Defecit autem ab
2 Atheniensib; ea ciuitas pcipue opa
tum Syracusanorum qui cernentes
id oppidum inuadende Sicilie o
portunum metuebant ne se maio
rib; copiis aggrederent: illinc pfec
ti Athenienses: tum locrensium q
Reginos sibi inuisos uolebant o

3 utrinque oppugnari. Itaq; in eoꝝ
agrum cum omni exercitu inua
dunt: simul ne mamertini illi fer
rent auxilia: simul inducti ab Re
ginis qui apud ipsos erant exulib;.
Nam Regium permulto tempore se
ditionib; agitabatur nec in p̄senti
poterat locrenses arcere quo etiã
4 magis illi ingruebant. q posteaq̃
agrum populati sunt redierre cũ
peditatu. Nam naues ad Messanam
in presidio erant eodemq; alie q
instruebantur uenture atq; illinc
2 bellum gesture. Per idem uer nõ
dum adultis frumentis Pelopon
nenses ac socii atticam ingressi s̄t
duce Agide Archidami filio lace
demonioꝝ rege: statiuaq; haben
2 tes eam populabantur. Athenien
ses ũ ut instruxerunt q̄draginta
naues in Siciliam miserunt cũ iis
qui reliqui erant ducib; Eurymе
donte et Sophocle. Nam Pythodo
rus ex iis ducib; tertius iam eodẽ
3 abierat: mandaruntq; ut Corcy
reoꝝ q; qui intra urbem erant cu
ram in transitu haberent excenti
bus in eos latrocinia exulib; qui
in montib; agebant et sexagin
ta peloponensium nauib; que ad
ulciscendos illuc eos aduenerant
existimantes rem facile confectũ
iri ciuitate admodum fame labo
4 rante. Mandarunt itẽ Demosthe
ni qui priuatam ẽ a reditu ex A
carnania uitam degebat hoc ipm̄
flagitanti ut his nauib; circa Pelo
3 ponesum si uellet uteretur. Hi cũ
oram laconicam p̄teruherentur
accepissentq; ad Corcyram iam ẽẽ
peloponensium naues. Eurymedon
quidem ac Sophocles in Corcyram
tendere ꝑperabant. Demosthenes
autem ut prius in Pylon et cum
loco potiti essent et que oporteret
egissent in Corcyram tenderent
iubere. Illis contradicentib; oppor
tune tamen exorta tempestas cũ
2 classem detulisset Pylon postulare
ut confestim muro locum muni
rent. Ea enim re simul se nauigas
se. Ad hec ostendere affatim ma
terie ac lapidis adesse et situ locũ
munitum desertumq; ac magno
circa tractu desertum. Abest naq;
Pylos a Sparte stadia circiter q̄
dringenta sita olim in agro Mes
senio quem lacedemonii uocant
3 coryphasion. Illi dicere multa ẽẽ
in Peloponeso ꝑmontoria deserta
si libeat in iis occupandis exhauri
re ciuitatem. Ceterum huic non
nihil a quolibet alio differre uide
batur hic locus q adiaceret ei port⁹
q̄q; ei Messenii quondam incole
illinc ꝑdeuntes plurimum infesti
lacedemoniis ꝓ lingue comerciũ
futuri essent fidelesq; loci custodes.
4 Vbi neq; ducib; neq; militib; ꝑsua
det etiam postea cum prefectis re
comunicata, quieuit, nondũ apto
ad nauigandum mari. Donec ipsis
militib; ocium agentib; cupido in
cessit concludendi munitionibus
2 locum. Itaq; rem aggressi moliunt̄.
et cum lapidariis carerent ferramt̄
collectos passim lapides ferebant
et ubi quisque quadrabat coag
mentabant, lutum sicubi opus
illo esset uasoꝝ penuria, humeris

comportantes ut id cōmodissime
illic manerent incurui neue deflu
eret manib; post tergum conserti
3 omniq; ratione annitentes opor
tunissimis quibusq; oppugnatiōi
partib; cōmunitis, anteuenire i
succursum lacedemonioꝝ. Nā ple
runque loci suopte situ munitū
5 muro non indiget. Lacedemonii
cum hoc accepissent, agebant aut
·quoddā tunc forte festum solemne: contep
serunt tanq̃ dum exissent aut hos
te non expectaturo aut se oppidū
paruo negocio recepturi. Nonni
hil etiam eos exercitus qui ad A
2 thenas erat remoratus est. Atheni
enses cōmunito intra sex dies loco
terram uersus ubi maxime opor
tebat ad tutelam eius Demosthe
nem cum quinque nauib; relin
quunt: cum ceteris in Corcyra ac
6 Siciliam ire pergunt. At Pelopon
nenses qui in attica erant ut Pyla
captam acceperunt, ꝓpere domū
redire. Quippe cum lacedemonii
Agisq; rex domesticum sibi existi
marent ad Pylon bellum et quia
premature fuerant egressi ad huc
uiridi frumento permulti comme
atu deficerentur. Ad hec celi tem
pestas maior q̃ pro anni tempore
2 uexauerat exercitum adeo ut quod
sepe alias contigerit eos ocius disce
dere et in hac expeditione q̃breuis
sime imorari. Nam quindeci dies
7 in attica manserunt. Per ide tps
Simonides Atheniensium dux co
acta paucoꝝ Atheniensium q̃ tūc
in presidiis erant et magna illinc
socioꝝ manu Eona que est in Thra
cia Mendoꝝ coloniam sed tūc hos
tem per ꝓditionem cepit. illicoq; Cal
cidensibus ac Bottieis suppetias fe
rentibus expulsus est ac multos mi
8 lites amisit. Regressis ex Attica Pe
loponensib; Spartiate quidem ipi
et finitimoꝝ proximus quisque ꝓ
perant ad ferenda auxilia Pylon
iere. Ceteroꝝ ū lacedemonioꝝ tar
dior ꝓfectio extitit modo reuisoꝝ
2 ex alia ꝓ expeditione. Edixerunt
autem per Peloponesum ut primoquoque
— tempore Pylo subueniret et ad
suas sexaginta naues que apd Cor
cyram erant miserunt. Que trans
portate per leucadium Isthmum
cum atticam classem que ad Zacyn
thum erant latuissent. Pylum pue
nerunt cum iam presto esset pe
3 dester exercitus. Demosthenes ad
huc eo cursum tenentib; Pelopo
nensium nauib; occupat duas ex
suis sumittere ad nuntiandū Eu
rymedonti aliisq; qui apud Zacyn
thum cum classe erant Athenien
sibus, tanq̃ loco in discrimen adduc ·ut presto essent
4 to. Et illi quidem ꝓut Demosthe
nes mandarat festinanter affuerit.
Lacedemonii ū uelut oppugnatu
ri a terra et a mari locū se instrue
bant: sperantes facile se expugna
turos opus quod et a ꝓperantibus
esset extructum et a paucis teneret.
5 Ceterum cum atticaꝝ nauium e
Zacyntho auxilia expectarent, in
aīo habebant nisi prius expugnas
sent obstruere fauces port⁹ ne il
lum subire fas esset Atheniensib;
6 nauib;. Insula eni noīe Sfacteria
portui pretenta efficit et portum
atq; uicina

tutum et introitus angustos ut hinc
qua vergit ad Atheniensium muni
tiones et Pylum bina navigia illinc
qua vergit ad reliquam continen
tem octona novenave transeant.
silvestris tota et propter solitudinem invia
quindecim ferme stadiorum magnitu
7 dine. Introitum igitur intercludere
statuerunt navibus confertim fo
ras spectantibus quin etiam in ipsa
insulam, timentes ne sibi ex ea bel
lum fieret, armatos transportarunt
8 aliis in continente collocatis. Ita
namque Atheniensibus et insulam fore
hostilem et continentem ut que
egressum illis non preberet. Nam ce
tera circa Pylon extra hos introitus
pelagus spectantia importuosa sunt
nec talia unde illi proficiscerentur ad
suos adiuvandos. Se vero citra pugna
navalem citraque periculum ut cre
dibile erat locum expugnaturos
in quo commeatus non esset nisi ad
9 breve tempus sumptus. Ubi hec eis
prospecta sunt et milites in insulam
transportati ex omnibus sortiti co
hortibus aliique subinde atque alii per
vices traiecti postremi qui illic re
licti trecenti ac viginti fuerunt
preter eorum servitia duce Epitada
9 Homolobri filio. Demosthenes cer
nens Lacedemonios peditatu pariter
et classe aggressuros et ipse se instru
it ac triremes que sibi reliquae erant
subducit ad munitiones clatrisque
prefigit. Earum nautas scutis invali
dis armat et saligneis plerisque; neque
enim poterant inculto in loco sup
peditare arma. Quin hec ipsa cepe
rant e triremi Messeniorum actuaria

que navigio cum forte illuc appulis
sent Messenii numero fere quadra
ginta, quibus una cum aliis Demos
thenes usus est. Is igitur cum multos 2
et inermium et armatorum super tuta
ipso situ sed precipue super extructa
qua parte in continente vergunt
disposuisset, precipit ut peditatum si
aggrediatur arceant. Ipse delectis
sibi ex omnibus sexaginta armatis et
aliquot sagittariis muros egreditur
mare versus, qua maxime parte
illos descendere conaturos in loca
aspera petrosaque ad mare versa et quod
murus ipsorum fragilissimus erat eum
revellere ausuros suspicabatur. Murum ei 3
fragilem fecerat quod putabat numquam
fore ut navibus superior esset hostis
et si superior esset ad egrediendum
in terram oppidum captum iri. Itaque ad ma 4
ritimam partem profectus illic arma
tos disposuit ad arcendum quoad
posset hostem eosque his verbis est ad
hortatus. Oratio Demosthenis ad milites.

VIRI qui mecum hoc subistis **10**
periculum nemo vestrum malit
in hac necessitate videri intelliges
reputando omnes que nos circum
stant difficultates potius quam secure
et bona cum spe audacter hostes in
vadere ex eis incolumis evasurus.
Quecunque enim ut hec ipsa in ne
cessitatem devenerunt ea minime
rationem celerrimum periculum
desiderant. Quamquam ego plura nobiscum 2
facere video si et manere nec ea que
potiora nobis assunt prodere volumus
multitudine illorum deterriti. Etenim 3
partem loci quam tenemus inaccessi
bilem arbitror adiutricemque fieri

nobis ut perstantibus recedentib;
ũ et si difficilem accessu tamen fa
cilem fore nullo prohibente. Hos
tem q̄; ex hoc acriorem habebimus
q᷒ ei si a nobis urgeatur non facil[s]
rursus sit sui receptio. Nam & dū
in nauib; ē facillime illi resistitur
et dum egreditur iam equo in lo
co ipsius multitudo q̄libet magna
4 in exiguo enim dimicatur, nō ual
de timenda est ob litoris in qđ des
cenditur iniquitatem. neq; exer
citus ille in terra est utiq; futurus
maior ex loci qualitate sed e na
uibus pugnat in mari ubi necesse
est periculosa multa contingere.
5 Ađo suas illoꝝ difficultates existi
mo instar ēē qualis nr̄a est hominū
paucitatis. Super hoc uos obsecro
cum sitis Athenienses ut experien
tia in alios e nauibus desiliendi i
gnari si quis perstet nec terrore il
lisoꝝ fluctuum & cum impetu in
currentium nauium summoueatur
hunc nunq̄ ui summoueri uti mane
atis ad ipsas litoris salebras arcen
do hostem uosq; ipsos pariter ac lo
11 cum conseruetis. His tantum ex
hortato Demosthene Athenienses
alacriores effecti descendentes ad
2 mare sese al disposuerunt. Lacede
monii ũ ꝓgressi castris peditatu
munitiones nauibus que tres et
quadraginta erant Thrasymelida
Cratesiclis Spartiata nauarcho i
partem qua Demosthenes operie
3 batur inuadunt. Athenienses &
ipsi utrinque a terra et a mari re
sistebant. Illi delectis aliq̄t nauib᷒
quoniam plurib; adiri nō poterat
per uices aliis quiescentib; adnaui
gabant omni audacia atq; exhor
tatione utentes si quo pacto reiec
4 tis hostibus loco potirentur. Inter
quos maxime extabat Brasidas i
unus e trierarchis: qui cum cernēt
locum accessu difficilem sed sicubi
accedi posse uidebatur trierarcho[s]
gubernatoresq; formidantes ac na
uibus cauentes ne colliderentur
uociferabatur dicens improbum

Oratio Brasidae ad commilitones obliqua.

ēē cum lignis parcunt spectare il
lic hostem ubi muros extruxisset
iubebat ut illisis litori nauib; ui
in terram descenderent neue pige
ret socios in p̄sentiaꝝ naues suas ꝓ
acceptis magnis beneficiis Lacede
moniis impendere: sed illis impac
tis quacumque ratione in litus e
12 gressos & uiris & loco potiri. Talib᷒
uerbis Brasidas alios instigans gu
bernatorem suum ad applicandā
nauem adegit pergensq; ad ponte
conatus descendere ab Athenien
sibus percutitur: et cum m̄ltis uul
nerib; sauciatus eēt linquente aio
in remigium collabitur clipeusq;
eius defluxit in mare et ad terra
depulsus ē. quo recepto Athenien
ses postea ad tropheum sunt usi qđ
2 de hac aggressione statuerūt. Aliis
item Lacedemoniis aderat quide
animus ad egrediendum sed facul
tas deerat tum locoꝝ asperitate tū
Atheniensium nihil cedentium ꝑ
3 seuerantia. Atq; eo fortuna ꝓue
nit ut Athenienses e terra et ea la
conica Lacedemonios applicare ꝓ
hiberent. Illi aduersus hos in t̄ram
suam tunc hostilem descendē co

narentur. Nam fere eo tempe de
utrisque talis opinio erat, ut hi
mediterranei pedestrib; copiis lõ
ge prestantissimi essent, illi inter
maritimos plurimum re nauali
13 precellerent. Atq; hoc die ac pte
insequentis aliquotiens aggressi
destiterunt. Tertio die aliquot
naues ad materiam machinaꝝ
in Asinam dimiserunt, sperantes
se murum qui portum spectat, al
tum quidem sed egressioni preci
pue oportunum machinis expu
2 gnaturos. Hoc interim tempore
naues Atheniensium sexaginta
ex Zacyntho affuerunt. Nam ac
cesserunt eis auxilio aliquot pſi
diarie ex Naupacto et quatuor
3 Chie. He ubi vident et continen
tem et insulam armatis refertã
et naues que in portu erant non
pdire, ambigebant quonã inten
derent. Ceterum tunc quidem
contenderunt in primã insulã
et desertam nec ita distantem
ibiq; stationem habuerunt. Pos
tero die uelut ad nauale pliũ
instructi pcedunt si uoluntas ĩ
hostium ferret in apertum mare
obuiam ire, sin minus in portũ
4 ipsi ingressuri. Illi neq; obuiam
iere neq; queadmodum consti
tuerant aditum obstruxere, sed
quieti in terra naues explebant
et se pparabant tanq̃ in portu, q
non paruus est, si quis ingrederet
14 pugnaturi. Quo cognito Atheni
enses ab utroque ingressu in illos
tendunt, inuectiq; in eas q̃ plures
et iam exteriores infestis proris
erant naues in fugam uertunt, ac
persecuti, ut in breui spatio, mltas
laceratas quinque capiunt et eaꝝ
unam cum ipsis uiris, ceteras que
in terram refugerant inuadunt,
quaꝝ que adhuc plene erant pri
usq̃ subducerentur feriunt, q̃sdã
unde uiri fugam fecerant alligan
2 tes uacuas trahunt. Que conspi
cientes Lacedemonii et eam iactu
ram egre ferentes q' qui apd insu
lam essent intercipiendi forent ad
auxilium ueniunt utq; erant ar
mati mare ingressi apprehensas e
contrario naues retrahunt, existi
mantes per se quisque id opus im
pediri cuicunque ipe non adesset
3 eratq; ingens tumultus. cõmuta
ta amboꝝ ad naues forma dimi
candi. Quippe Lacedemonii pre
studio atq; formidine nihil aliud
q̃ ut sic dicam a terra nauale pre
lium. Athenienses ũ uincentes ac
presenti fortuna q̃ plurimum pce
dere uolentes de nauibus pedestre
4 prelium gerebant multoq; labore
ac multis inuicem uulnerib; accep
tis dirempti sunt. et a Lacedemo
niis uacue naues pter eas que prin
5 cipio capte fuerant seruate. Regres
si in sua utrisque castra, Athenien
ses erecto tropheo, restitutis mor
tuis, potiti naufragiis, ptinus insu
lam circũuenium nauib; custodi
untq; tanq̃ uiris qui in ea esset cap
tiuis. Peloponẽnses autem qui iam
ex omni mediterranea regione ĩ
auxilio uenerant, e diuerso circa
15 Pylum stationem habebant. Postq̃
Sparte que ad Pylum gesta sũt re

nuntiata, placuit eis uelut super
ingenti clade magistratus ad cas
tra se conferre consultaturos re
inspecta q̄primum quidnā agen
2 dum uideretur. Illi ubi animadū
terunt nulla ratione posse suis suc
curri, nec periclitandum putarēt
ut illi uel fame aliquid paterent
uel a multitudine opprimerent
caperenturue, uisum est cū Athe
niensium ducib; agendum, ut cū
indutie belli ad Pylum si uellent
facte essent legatio Athenas de
conuentionib; mitteretur, q̄ suos
primo quoque tempore conaren
16 tur recupare. Accepta per duces
Atheniensium conditione ita con
uenit. Lacedemonii quidem naues
in quib; pugnassent et quecūque
in laconica ora longe essent con
tractas ad Pylum traderent Athe
niensib; nec arma inferrent mu
nitionib; neq; a terra neq; a mari.
Athenienses sinerent illos e conti
nente comportare suis in insulā
certum moliti frumenti modum
binas chinicas atticas et totidem
cotylas uini et carnem uiritim +
dimidium seruis idq; Atheniensi
bus inspectantib; neue ullum il
lic nauigium furtim irent et ni
hilominus insulam custodirent
ne qua illi abirent, neue arma la
cedemonioꝝ castris inferrentur
2 uel terra uel mari. Quicquid aūt
hoꝝ uel quantūlibet alterutri
transgrederentur ibi indutie pro
solutis essent, et autē durarent +
dum Athenis lacedemonioꝝ le
gati redissent. quos Athenienses

portarent triremē atq; reportarent.
Sub eoꝝ reditum indutiaꝝ tēpus
exiret. Utq; has naues cuiusmodi
accepissent Athenienses, eiusmodi
3 restituerent. Ad hunc modum in
dutie pacte sunt naues q; tradite
circiter sexaginta, ac legati missi
qui cum Athenas puenissent ta
libus disseruerunt. Oratio Lacede
moniorum apud Athenienses.

17 Lacedemonii nos misere huc
Athenienses ad transigendū
de his qui in insula sunt uiris sua
dentes quicquid uobis emolumē
tum idem nobis ut in hoc calami
toso casu dignitatem p̄cipue alla
2 turum. Neq; ū longiorem preter
consuetudinem hēmus orōnem
sed nr̄i instituti est ubi pauca sup
petunt non uti multis, rursus uti
plurib; quotiens postulat temp'
nos docere uerbis quid in primis
3 opere pretium sit facere. Que uos
nolite hostili animo accipere neq;
tam sua imperii doceamini apud
quos mentionem de bene consu
lendo facimus q̄ peritos existima
4 mus. Etenim licet uobis p̄sentē
p̄speritatem recte collocare pro
iis quos in ur̄a potestate habetis
accipiendo honorem et gloriam
nec admittendo id quod quidā
faciunt adepti aliquid inexperti
boni qui semper pp p̄sentem ex
inspera inopinato p̄speritatem
sperantes maiora concupiscunt.
5 At ii quib; crebre alternanti' for
tune uicissitudines contigerunt
iusti sunt ac minime creduli p
speritatib; id quod p̄cipue & urē

ciuitati ob experimentum et nre
18 merito conueniat. quod licet intel
ligatis respicientes ad nros casus q
cum simus summe apud grecos dig
ni- tatis tamen uos adiuimus ad
ea postulanda que dare antehac
ipsi ut credimus potentiores eram'
2 non delapsi in hoc infortunium
aut inopia militum aut copia in
solenter habita sed more rex hu
manax opinione decepti ubi om
3 nium equa conditio est. Quo mi
nus oportet uos presenti ciuitatis
ure robore et accessione aliax rex
fretos opinari fortunam uobiscu
4 perpetuo futuram cum sit prudox
hominum felicitatem suam p cer
to habere in incerto positam esse
ut ferendis accidentib; sint instr
uctiores neq; existimare quaten'
uoluerit quis aggredi bellum ea
tenus ei facultatem adesse sed qte
nus fortuita sua ducent. Huiusmoi
Nota. homines quia animos no tollunt
sua psperitate confisi minimum (maxime)
labantur in summa felicitate tre
5 pidi. Quod si erga nos hoc tempore
facietis Athenienses bene uobcum
agitur. Sin nos respuatis et poste
a quid aduersi patiamini qlia
multa contingunt non e ut pu
tetis uos ea que nunc successert
retenturos cum possitis nullo cu
periculo famam et potentie et
prudentie relinquere ad posteri
19 tatem. Lacedemonii uos ad fede
ra ad finiendum bellum puocāt
offerentes pacem societatem et
aliam in posterum quācūque a
micitiam familiaritatemq; p his

reposcentes eos qui in insula sunt
uiros. satiusq; utrisque fore existi
mantes tum non adire discrimen
an illi fugiant oblata aliqua salu
tis occasione an si expugnati po
2 tius capiantur tum uehementes
inimicitias ita demum usqquaq;
dissolui non si dimicando pars al
tera in bello iam multo superior
alteram ad iusiurandum adigat
neq; ex equo paciscatur sed si du
tempus adest idem faciendi tame
uictrix occasionis pulchrius atq;
modestius alterius expectatione re
3 concilietur. Nam ille iam obnoxi'
non ad obsistendum tanq coactus
sed ob uerecundiam ad referenda
gratiam ppensior stabit conuentis.
4 Quod citius faciunt homines erga
maiores q erga mediocres aduersari
os cum sit natura coparatum ut
sponte cedentib; libenter indulge
amus insolentib; etia contra aip
positum cum periculo aduersemur.
20 Nobiscum u utrisque si unq alias
nunc pfecto preclare agitur si in gram
redeamus priusq indignum aliqd
nos interea pati contingat ex quo
necesse sit nos eternum erga uos
gerere odium publice priuatimq;
et uos eax rex amittatis arbitriu
2 quas nunc flagitamus. Sed qmia
adhuc anceps euentus est recon
cilemur uos cum gloria nraq; be
niuolentia nos cum mediocri to
lerabiliq; iactura deuitato dedeco
re. et quia ipsi pro bello pacem eli
gimus nimirum ceteris grecis fine
malox prestabimus. quox culpa
potius in nos illi refundent nisi hoc

concesseritis. Nam hactenus bellum
gerunt nescientes utri auctores
belli extiterint. facta uero reconcili
atione cuius nunc penes uos maior
potestas est. gratias uobis habebunt.
3 dum sciatis facultatem uobis ades
se ut lacedemonios firmos uobis
amicos efficiatis. a quibus ad hoc pro
uocamini. si de ipsis bene potius quam
4 male meriti fueritis. In quo quot
bona inesse credibile sit considera
te. Nam hec nobis uobisque tractan
tibus cetera grecia ut scitis inferi
21 or dignitate comprobabit. Hec
demum Lacedemonii dixerunt ra
ti athenienses cupidos quidem fe
derum pristinorum sed per ipsos prohiberi.
oblatam uero pacem libenter acceptu
ros ac reddituros quos haberent.

2 At illi quia hos habebant arbitran
tes quotiens uellent secum ad faci
endum fedus paratos esse Lacedemo
3 nios. maiora affectabant. presertim
urgente Cleone Cleoneti filio uiro
populari ea tempestate et in dicen
do multitudini acceptissimo. Is per
suasit respondendum oportere. prius
eos qui in insula essent. et armis et
seipsis traditis Athenas portari. se
cundo loco ubi reddidissent Lacede
monii Niseam et Pegas et Troezena
et achaiam que bello non cepissent
sed athenienses ex superiore pacti
one cladibus affecti concessissent. tunc
uero aliquanto decentius paciscentes
recipere suos ac federa inire tam di
uturna quantum utrisque placuisset.

22 Ad hoc responsum lacedemonii nihil
contradixerunt. iusserunt tamen
eligi sibi disceptatores apud quos qui
ete singula exponendo audiendoque
conueniretur in iis que alteri alteris
2 persuasissent. Tunc Cleon uehementer
instare dicendo agnoscere eos etiam
ante nihil fuisse in quo ius haberent
et nunc esse manifestos qui nihil di
cere apud multitudinem uellent
sed apud concilium paucorum siquid
sani cogitarent iubere ut apud uni
3 uersos loquerentur. Illi cernentes neque
sibi fas esse ad populum loqui et si quid
calamitate adducti concedendum
illis putarent apud socios inuidio
sum fore re orata et non exorata
neque Athenienses moderate se gestu
ros in iis ad que prouocarent infecto
23 negocio Athenis discesserunt. Quibus
profectis indutie confestim ad Pylum
facte solute sunt. et repetentibus naues
ex conuento athenienses reddere
recusarunt. dantes crimini quod con
tra conuentum munitionibus incur
rissent aliaque que non exigua uide
bantur hac ratione nitentes quod in con
uentis dicebatur ea soluta fore si quid
esset quantulumcumque transgressum. Con
tradicentibus illis et hoc improbe agi
clamantibus discessum est utrumque ad
2 bellum parandum. et omni ope ad
Pylum ab utrisque decertatum bi
nis nauibus e regione semper interdiu
insulam obeuntibus. noctu omnibus
deinceps in statione manentibus
preter eas que ad pelagus quotiens
uentus esset excubabant. Ad quas
accesserunt ex Athenis ob iniectam
causam uiginti. Ita ut uniuerse numero
essent septuaginta. At Peloponen
ses a terra castra habentes subinde
muros adoriebant obseruabantque

siqua occasio offerretur suos libe
24 randi. Interea apd Siciliam Syracu
sani ac socii sumpta cetera classe et
quam instruxerant bellum ex ur
be Messana aduersus p̄sidiarias int̄
2 urbem naues agebant solicitati et
maxime a locrensibus ob inimici
tias Reginoꝝ iam et ipsis in eorū
agrum cum omni manu egressis.
3 uolebantq; naualem experiri pug
nam. q̄ uidelicet cernerent pau
cas adesse Atheniensium naues sed
plures affuturas cum insulam illi
4 oppugnari audissent. Sperabant
enim si classe uicissent terra mariq;
aggressos se Regio potituros ac res
suas iam potentiores futuras. et cū
in ꝓpinquo sint Regium italie ꝓ
montorium et Messana in Sicilia
non permissuros ut ingrediantur
Athenienses fretumq; optineant.
5 E st autem autem fretum inter Re
gium atq; Messanam mare qua
breuissimo interuallo Sicilia dis
tat a continente et hoc appellat̄
carybdis qua fertur Vlixes ptran
sisse haud abre sic existimatum
q̄ cadat rabide per angustias pe
25 lagi tyrreni ac siculi. In hoc igit̄
medio Syracusanoꝝ socioꝝq; pau
lo plus q̄ triginta naues coacte
sunt sub serum diei pugnare cū
Atheniensium duodeuiginti et
Reginoꝝ octo nauibus circū na
uigium q̄ illac cursum tenebat
2 concurrentes. ac uicti ab Athen
ensibus celeriter in sua castra q̄
quenque sors tulit contenderūt
una ad Messanam et ad Regium
naui amissa. cum nox prelio in

tercessisset. Posteaq; locrenses e Re
ginoꝝ agro discesserunt et Syra
cusanoꝝ socioꝝq; in unum coacte
naues oram Peloridem que ē agri
Mamertini subierunt eisq; affuit
4 peditatus. quas intuiti uacuas A
thenienses atq; Regini aggressi in
(unam) iecta ferrea manu ex eis perdide
5 runt uiris natando elapsis. Mox
easdem ingressis Syracusanis et fu
ne trahentib; Messanam uersus rursus
Athenienses occurrunt et illis da
to signo prius inuadentib; alterā
6 nauium amiserunt. Hunc in modū
Syracusani et in facienda nauiga
tione et in nauali certamine non
inferiores in portum se Messane
7 receperunt. Athenienses uero in Ca
marinam quam prodi Syracusa
nis acceperant per Archiam et q
eum sequebantur. Mamertinoꝝ
interea omnis populus a terra pa
riter et nauibus adusus Naxium
chalcidicam que in finibus sita
8 est ꝓficiscitur. ac primo die int̄
muros repulsis Naxiis agrum po
pulatur. postero cum classe pre
nauigans ad amnem Acesinem
agrum uastat peditatu oppidū
9 oppugnante. Atq; interim Siculi
montani ad ferendam Naxiis ope
frequentes in Mamertinos descen
dunt. Quos ut conspexere Naxii
addito animo seipos inuicem adhor
tantur tanq̄ sibi ueniant auxilio
L eontini cum aliis grecis sociis
et subito ex urbe erumpentes in
Mamertinos irruunt. in fugā uer
tunt ac supra mille occidunt. ce
teris egre domum elapsis. Nam bar

bari in uiis aggressi permultos tru
10 cidauerunt et naues que Messa
nam tenuerant mox in suã queq;
urbem remearunt. Statimq; leon
tini ac socii cum Atheniensib9 mes
sanam ut conquassatam oppug
natum contendunt. Athenienses
quidem a portu cum classe; pedi
11 tatus uero a terra. At illi & ex Lo
crensibus aliquot cum Demote
le post cladem acceptam ad presi
dium relictis repentina irruptio
ne inuadentes exercitum leonti
no℞ plerũque in fugam uertunt
ac multos occidunt. Quo inspec
to Athenienses aggressi nauibus
auxilium ferunt. rursusq; Mamer
tinos persecuti sunt ad urbẽ usq;
perturbatis instantes. ac posito t
12 tropheo Regium reuerterunt. Post
hec greci qui in Sicilia sunt inter
se sine Atheniensib; alii alios bello
26 infestabant. At ad Pylum laced'
monius in continentẽ statiua ha
bentib; sui adhuc obsidebantur
2 in insula ab Atheniensib;. eratq;
illis admodum laboriosa custodi
a. tum cibi et aque inopia. Null9
enim erat nisi unus in uertice Py
li fons. et is non magnus. Sed ef
fosso plerique ad mare sabulo t
qualem credibile est aquam po
3 tabant. tum loci angustia in q
posita erant castra et nauib; sta
tionem non habentib;. q℞ alie
per uices e terra frumentũ conue
hebant alie exterius excubabãt.
4 tum summo animi angore quẽ
longior expectatione mora affe
rebat opinantib; eos qui in insu
la deserta essent salsaq; aqua ute
rentur paucis diebus expugnan
5 dos. Cuius rei causa erant lacede
monii qui edixerant ut quisquis
uellet illuc frumentum molitum
uinum caseum et si quod aliud
esculentum esset obsessis utile co
portaret ingenti id ptio taxantes
seruisq; libertatem spondentes ide
6 facientibus. Ita cum alii tum uo
serui adito periculo cõportabant
transmittentes a Peloponeso qua
cunque poterant. et noctuq; ten
dentes ad eam insule partem que
7 pelagus spectat. obseruato maxie
uento illuc ferente. quia cũ flat9
a ponto erat facilius latebãt cus
todiam triremium quib; tunc tu
tum non esset circum insulam bre
stationem. et illi nauigia sua lito
ri impingerent securi. tum tax
ato pro illis pretio tum armatis
sociis qui insula erant ad descens9
in insulam nauium custodientib9.
Quicũque tamen tranquillo pe
riculum fecerunt intercepti sũt.
8 Cõmeabant etiam illuc p portũ
natantes urinatores. funiculo tra
hentes in utrib; papaueris mellitũ
semen et lini pinsitum. Quib; cũ
a principio latuissent custodes ap
9 positi sunt omniq; ratione p se
utrique cõmiscebantur illi ut
cibaria transmitterent hi ne ce
27 larentur. Athenienses qui in urbe
erant ubi resciuerunt cum excitu
suo misere agi et frumentum in
insulam transportari inopesq; con
silii erant. uerebantq; ne custodie
suo℞ hyems intercederet. cernen

Vrinari ẽ sub aqua natare.

tes neq; necessaria illis circa Pelopo
nesum posse sumi utique in loco in
culto neq; per estatem sufficientia
transmitti, neq; stationem sufforé
locis importuosis et illos qui forent
in insula si custodia intermitteretur
futuros incolumes aut eisdem na
uibusque frumentum ipsis attulis
sent obseruata tempestate abitu
2 ros. et quod ante omnia timebat
existimantes aliquantulum iam
meliore conditione lacedemonios
caduceatorem non missuros ad ip
sos de pacificatione: adeo penitebat
eos federa non admisisse. que ne
3 fierent se impedimento fuisse Cle
on intelligens illos suspicari nega
bat uerum dicere qui ea nuntiarent.
cumq; ii qui inde aduenerant hortaren
tur ut si ipsis fidem non haberet ali
quos speculatum mitteret: Ipse pro
speculatore ab Athenensib; cum
4 Theogene delectus est. Sed anim
aduertens fore necessario ut aut ea
dem diceret que illi quib; detrax
erat, aut contraria dicendo men
dax agnosceretur suadet Athem
ensib; quos cernebat animatos ad
plusculum copiarum quam constituerant
mittendum: non expediri mitti
speculatores neq; tempus omitten
do expectare sed si uera uiderentur
que renuntiabantur illuc classem
5 ire. significabat autem Niciam Nice
rati filium cui erat inimicus tunc
ducem exprobrans facile esse appa
rata classe proficiscentes si uiri essent
imperatores capere eos qui in insu
la forent idq; facturum se si esset im
perator. At Nicias uidens tum Athe
nienses nonnihil succensentes Cle
oni quod ne nunc quidem si facile si
bi uideretur nauigaret, tum illum
ipsi exprobrantem iussit eum ut sump
tis copiis si quas uellet officio ipsius
2 fungeretur. Hic uero a principio ratus
uerbo dumtaxat eum sua iura cedere
paratum se ostendebat. ubi re uera
cedere cupientem cognouit tergi
uersabatur inquiens non se sed illum
esse imperatorem. uidelicet uerebatur
iam cum non existimasset sibi illum
3 cedere ausurum. Rursus Nicias idem
iubens pretura aduersus Pylum suscep
ta abiit athenienses testatus. Illi quo
magis Cleon subterfugiebat nauiga
tionem ac tergiuersabatur eo magis
qualia uulgus facere gaudet iubere
Nicie ut traderet magistratum et
4 conuiciari Cleoni ut iret. Ille ubi
nihil habuit quo a dictis suis se ex
imeret munus suscepit procedensq;
inquit non se timere lacedemonios
nauigaturumq; nullo e ciuib; sumpto
sed lemniis atq; Imbriis armatis qui
aderant et Peltatis qui ex Aeno aux
ilio uenerant et aliunde sagittariis
quadringentis. Hos super eos qui ad
Pylum essent habentem se ait intra
uiginti dies aut lacedemonios ui
uos adducturum aut ibi mortem
5 oppetiturum. Cuius sermonis leui
tas Athenensib; etsi risum mouit
tamen iocunda extitit prudentibus
alterum duorum bonorum fore conside
rantib; aut se liberatum iri impor
tunitate Cleonis quod magis spera
bant aut si opinione fallerentur
lacedemonios in ipsorum manus uen
turos. Perfectis omnib; in concione

reb; Cleon delegata sibi per suffra
gia Pylo puincia. uno sibi delecto
Demosthene ex iis imperatoribus
qui ad Pylum p̄ erant e uestigio
2 pficiscitur. Delegit autē demosthe
nem q audiret & ipsum in animo
habere in insulam descendendi.
Cetenim milites locoꝝ difficultate
male accepti et obsessi potius q̄ ob
sidentes ad periclitandum aīati
erant. et huic addebat animū in
3 sula iam cremata. Nam cum prius
esset pleraque siluestris et inuia p
ppetuam desolationem reformida
bat demosthenes. idq: magis esse p
hostibus arbitrabatur q sibi cum
magnis copiis egresso in terrā illi
ex abditis locis adorti nocere pos
sent. ipē ū non item illoꝝ aut er
rores aut copias supter siluam ag
noscere. cum sui exercitus pecca
ta omnia in aperto essent. adeo ut
quacunque hostis uellet ex imp
uiso impetum dare posset penes i
quem foret arbitrium manus con
4 serendi et si hostem in locum arbo
ribus densum compelleret et si nu
mero inferiorem tamen qa loci
expertus esset superiorem multi
tudine inexperta iudicabat. suū
q: exercitum cum multus esset ig
noratum iri sicubi laborantibus o
porteret mutuo ferre auxilia. qa
30 nullus foret in saltu pspectus. Et
cum per se mouebant hec demos
thenem tum ū postq̄ apud Etoliā
male pugnauerat cuius ei cladis
2 maxima pars extitit silua. Cum
autē milites angustia silue cogēn
tur dum ad extrema silue ppin
quant per prima queque excubi
aꝝ loca prandii parandi grā quidā
paulatim siluam incendit inuitus
et mox exorto uento cum multū
ex ea cremaretur tamen id hostem
3 fallebat. Ita Demosthenes apertius in
tuens plures ēē lacedemonios q̄ qb'
fuerat suspicatus mitti frumentū
et maius operepretium facturos
Athenienses si festinarent insulāq:
ad descendendum faciliorem accin
gebat se ad inuadendum euocatis
e uicino socialibus copiis ac cetera
4 pparans. Ad hunc Cleon premisso
de suo aduentu nuntio cum iis q̄s
flagitauerat copiis uenit ad Pylū.
congressiq: ambo ante omnia ad
hostium castra que erant in conti
nente caduceā torem dimittunt. puoca
tum illos an iubere uelint sine pe
riculo eos qui in insula essent & ar
ma & seipos dedere asseruandos to
lerabili custodia donec aliquid de
31 summa reꝝ fuisset transactum. No
accepta conditione unum diem
supersederunt. Postridie armatis
omnib; in paucas naues imposi
tis noctu discedunt. et cum sub au
roram in insulam descendissent u
trinque & a pelago & a portu octin
genti ferme armati cursu tendūt
aduersus primum hostium in insula
2 presidium. Ita nanq: dispositi erāt.
Excubabant autem in ea prima
statione triginta circiter armati.
Nam media et planissima queq;
& aquis circūiecta ne tebat pleraque
pars cum Epitada duce aliquot
alii extremum insule Pylon uersus
quod preceps in mare atq: a terra

minimum expugnabile erat ꝓpt'
castellum illic quoddam uetustū
saxis passim lectis constructum q̄
sibi ꝓfuturum arbitrabantur si q̄
maiore ui retro ire cogerent. Atq;
32 ita quidem illi dispositi erant. Athe
nienses ū quos inuasere in prima
statione custodes, illico trucida
uere nacti eos in cubilib; et adhuc
arma capientes quippe quos des
census hostium latuisset, opinan
tes ex consuetudine naues noctu
2 ad stationem comeasse. Exorta i
statim aurora reliquus exercitus
nauium paulo plus q̄ septuaginta
preter Thelamias superuenit ut
quisque erat instructus cum sa
gittariis octingentis nec paucio
rib; peltatis Messāniisq; auxiliari
bus et aliis quicūque circa Pylon
tenebant p̄terq̄ munitionū cus
3 todes. Hi a Demosthene dispositi
inter se distabant duceni et eò
plures alicubi pauciores occupa
tis locoꝝ cacuminib; ut q̄ pluri
mum hostes angerentur undiq;
conclusi, nec habentes quorsū
se dirigerent, sed ipa multitudi
ne ancipites essent feriendi ab iis
qui in fronte stabant, si in eos q
a tergo erant tenderent ab iis
4 utrisque si in transuersos assidue
in terga eoꝝ quacunque cederēt,
hesuri leuiter armatis, et q non
cominus sed eminus strenui sūt
sagittis, iaculis, lapidib;, fundis in
quos inuadere non licebit, qppe
cum fugiendo uincant et instēt
cedentib;. Hoc quidem consilio
Demosthenes & in egressu prius

& in re agenda postea est usus. Illi
33 ū qui circa Epitādam que maxiā
in insula eoꝝ portio erat, ut uide
runt & primum presidium ꝓfli
gatum & in se uadentem exerci
tum aciem instruunt et in Athe
nienses armatos. ii enim ex adūso
stabant ex transuerso, et a tergo
leuis armatura tendunt, uolen
2 tes uenire ad manus sed nequie
runt manus conserere, neq; sua
militari scientia uti ꝓhibentib;
utrinque leuiter armatis. Ita in
occursū no iere sed quieti stetere
nisi q' qua maxime parte in ipos
impetum dabat leuis armatura
tendunt uo progressi eam fuga
bant. Illi tamen inter fugiendū
sese defensabant utpote homines
expediti et facile fugam occupan
tes per loca aspera et ob p̄stinā so
litudinem salebrosa, Lacedemo
nius qui arma gestarent ꝓsequi
34 non ualentib;. Sic aliquantisper
inter eos leui certamine actum
est. Et cum Lacedemonii iam non
possent celeriter erumpere qua
lacessebantur eosq; iam tardiores
effectos animaduteret leuis arma
tura & ipsa plus audacie sumere
ac pre se ferre q' multo plures ipi
essent, q'q; assueti iam minus ter
ribiles illos putare a quib; non
statim qualia suspicabant passi
fuissent cum primum in terram
egressi sunt tanq̄ captiui futuri.
Itaq; q' ii Lacedemonios irent par
ui facientes, sublato clamore con
fertum tendunt, missilibusq; inces
sunt lapidib;, sagittis, iaculis, put

aliquid quisque habebat ad manū.
2 Hoc clamore edito atq; impetu tēro
incussus est hominib; huiusmodi
pugne insuetis. et cum puluis sil
ue nuper incense in sublime ferre
tur arduum erat pspicere sibi ad
uisus multoꝝ hominum sagittas
saxaq; que una cum puluere fe
3 rebatur. Ibi res indigna uisa ē La
cedemoniis quoꝝ neq; pilea eos
a sagittis ptegebant et haste dū
emitterentur frangebantur quiq;
non pspicere circūsepti non exau
dire que ipsis pcipe rentur potant
magis ac magis uociferante hos
te. nullam undique circūsistente
periculo spem habentes quonam
modo se tutantes oporteret euatē.
35 Postremo multis iam sauciis cū as
sidue eodem in loco uersarentur
conserti euadunt in extreme in
sule castellum haud ita distans et
2 ad suum ibi presidium. quo ubi
concessere tunc ū leuiter armati
maiori & clamore & audacia
instare. et quoscūque ex Lacede
moniis a suis digressos excepissent
trucidare. Sed plerique ad muni
tiones elapsi cum illaꝝ custodib;
sese instruebant tanq̄ defensuri
locum qua parte oppugnabilis e
3 rat. Athenienses ū eos insecuti cū
se circūfundere et locum conclu
dere situs difficultate non possent
aggressi aduersa fronte ppellere
4 conabantur. Diuq; ac maxima diei
parte utrique enecti pugna siti
sole tamen obnitebantur hi q̄dē
ut illos e loco superiore detrudēt
illi ū ne detruderentur. qđ facere
q̄ antea eis facilius erat. quia neq;
circuiri iam poterant neq; a lateri
36 bus inuadi. Sed cum nullum res ł
habere exitum. dux Messenioꝝ
Cleonem atq; Demosthenem adi
ens inquit incassum eos laborare
si ū sibi aliquantulum sagittarioꝝ
ac leuis armature uellent dare
circūuenturum se illos a tergo
quācunque uiam inueniret qua
2 se putaret se posse peruadere. Idē
que depoposcerat acceptis clancu
lum ne conspiceretur digressus as
sidue secundum prupta insule per
gens ad eam partem quam Lacede
monii loci situ freti non custodie
bant egre ac uix circuiens illos la
tuit atq; ex impulso et repente et
in loco superiore et a tergo hostiū
conspectus hos metu consternauit
suos quod expectauerant cernen
3 tes multo magis erexit. Ita Lacede
monii cum utrinque cederentur
eo fortune deuenerant qualis ut
parua magnis comparentur apd
Thermopylas fuit. Illi enim in semi
ta circūuenti a Persis interempti
sunt. at isti cum undique cedērent
non amplius resistebant sed pau
ci cum multis dimicantes langui
dis inedia corporib; cedebant et
iam Athenienses potiti erant acces
37 sibus. Quos quo magis cedebant
eo magis interfectum iri animadu
ertentes Cleon atq; Demosthenes pug
nam sedarunt inhibitis suis uolen
tes adduci uiuos illos ad Athenien
ses si forte uoce caduceatoris audi
ta frangerentur animo ad arma
tradenda et presenti casu uince

2 rentur: denuntiat caduceator nū
quid uelint arma et seipos dedere
Atheniensib; ad decernendum qc
38 quid illis uideatur: Hoc cum au
dissent scutis plerique positis ma
nus excutiebant significantes se
accipere conditionem. Factis de
hinc indutiis in colloquium ueni
unt: Cleon Demosthenesq; et ex
illis Styphon pharacus Epitada q.
primus ex priorib; ducib; fuerat
occiso et hippagreto qui secund⁹
ab illo fuerat electus inter mortu
os iacente tanq̃ defuncto tamen
adhuc uiuo ipe tertio loco suffec
tus ad imperandum ex lege siqd
2 illis accidisset. Is ait ꝗ ii qui cum
eo erant uelle id se denuntiare iis
qui in continente essent Lacede
moniis quidnam ipos facere opor
3 teret: Hoc non permittentes Athe
nienses ipsi e continente caducea
tores euocarunt: et cum bis terue
interrogatum esset postremus q e
Lacedemoniis ad eos ex continen
te nauigauit renuntiat: Lacede
monii iubent uti de uobis ipsi +
consulatis nihil tamen turpiter
facientes. Illi inter se consilio im
4 to arma seq; dediderunt. atq; in
custodia habiti diem illum noctē
q; insequentem. Postero die Athe
nienses erecto in insula tropheo ce
tera ad nauigationem parabant
captiuis ad custodiam p trierarchos
distributis et Lacedemoniis misso
caduceatore mortuos reddiderūt.
5 Tot autē in insula aut cesi sunt aut
uiui capti. Quadringenti ac uigin
ti numero transierant armati. horꝝ

trecenti minus octo uiui capti st.
quorꝝ ad centum uiginti Spartia
te erant. ceteri cesi. Ex Atheniensi
bus non multi desiderati. non enī
39 pugna stataria fuit. Tempus autē
uniuersum quo illi in insula obses
si sunt a pugna nauali ad hanc +
2 duo et septuaginta dies fuere: et
eorꝝ uiginti quib; abiere legati fe
derꝝ gratia frumentum illis prebi
tum est. reliquo tempore clandes
tinis nauigationib; aliti sunt. Et
erant frumenti atq; aliorꝝ esculen
torꝝ ibidem reliquie: Siquidē Epi
tadas dux parcius illa q̃ pro copia
3 prebebat. Et Athenienses quidem
ac Peloponenses e Pylo cum exer
citu utrique domum abierunt ef
fectum consecuta et si uesana Cle
onis repromissione. Nam intra uigin
ti dies quemadmodum pollicitus
40 est hostem adduxit pter opinione
cum aliorꝝ tum ū eorꝝ grecorꝝ qui
bello affuerunt. Non enim de La
cedemoniis ita censebant ut nul
la fame nulla necessitate adacti
traderent arma sed illa retinentes
et quoad possent dimicantes occū
2 berent. et suis qui morte oppetisset
similes nequaq̃ se dederent. Quorꝝ
captiuorꝝ quidam cum eū postea
aliquando p contumeliam interro
garet aliquis ex Atheniensiū sociis
nunquid ii qui occubuissent ex eis
boni atq; honesti fuissent respōdit.
magni pfecto faciendum eē fusū
sagittam uidelicet intelligens si bo
nos internosceret. significans ut +
quisque in lapides ac sagittas inci
41 disset occubuisse: Ubi autem eos
· accepere ·

accepere Athenienses decreuere in
uinculis asseruandos donec aliquid
cum Peloponensibus conuenisset
si prius illi in agrum ipsorum intrasset
2 eductos e carcere occidendos. In
Pylo autem cum idem presidium
collocassent Messenii e Naupacto
missis eodem nonnullis suorum oppor
tunissimis tamquam in patriam. Est enim
Pylus Messenii quando Messena
fuit soli. Latrociniis laconicam in
festabant maximisque iacturis af
ficiebant cum eiusdem lingue es
3 sent. Huiusmodi belli antea insue
ti Lacedemonii et quod serui sui ad
hostem fugiebant ueriti ne quid
ulterius apud ipsos nouaretur non
facile ferebant et quamquam id occul
tum esse uolebant Atheniensibus
tamen ad eos legationem misere
temptantes et Pylum recipere et
4 captiuos. At illi maiora affectan
tes identidem reuersos legatos re
infecta remiserunt. Et hec quidem
42 circa Pylum gesta. Eadem estate
statim secundum hec Athenienses
in agrum Corinthium profecti sunt
cum nauibus septuaginta duo milia
armatorum hominum attici cumque
hippaginibus ducentos equites feren
tibus. Comitabantur eos e sociis
Milesii Andrii Carystii. Preerat
huic classi Nicias Nicerati filius
2 cum duobus collegis. Sub exortum
aurore inter Cherronesum ac Rhi
tum tenuerunt litus loci super quem
Solygius collis est quo colle dorenses
quondam communito cum Corin
thiis qui colles intra urbem essent
belligerauerunt estque nunc ibi
castellum nomine Solygia a qua
litus quod naues tenebant distat
stadiis duodecim ab urbe corintho
circiter sexaginta ab Isthmo uigin
ti. 3 Corinthii ex Argo certiores facti
de uenturo Atheniensium exercitu
omnes ad Isthmum preter eos qui
extra Isthmum colunt diu ante
succurrerant quorum sexcenti in
Ambraciam et Leucadiam presidii
gratia abierant. Ceteri sine delec
tu obseruabant ad quam partem
Athenienses appellerent. 4 Sed cum
eos illi noctu preteruectos latuisset
et signa de hostium aduentu ipsis
erecta essent relicta suorum dimidia
parte apud Cenchream si forte ad
uersus Cromyonem Athenienses
irent propere auxilium tulerunt. **43** Et
Battus alter e ducibus duo namque
prelio affuerunt accepto agmine
pergit ad Solygiam tutandam cas
tellum muris non preditum cum
reliquis Lycophron cum hoste con
fligit. 2 Corinthiis a principio in
dextrum atheniensium cornu con
statim ante Cherronesum procelle
rat illatis deinde ceteris copiis e
ratque asperum et totum in manibus
prelium. 3 Et dextrum quidem Athe
niensium cornu cum Carystiis hi
enim postremi in acie erant Co
rinthios excepit atque egre repulit.
Illi cum ad maceriam usque cessissent
totus enim locus erat accliuis su
perne lapidibus hostem inferius po
situm incessebant cumque peana ceci
nissent rursus inuasere et excipi
entibus eos Atheniensibus iterum pug
na in manibus erat. 4 Ceterum cohors

quedam corinthioꝝ sinistro suoꝝ
cornu suppetias ferens dextrum
Atheniensium in fugam uertit et
ad mare persecuta est. Hanc rur
sus Athenienses atq; Carystii a na
5 uibus fugant. Reliquus autē ex
ercitus continenter utrinque di
micabat, p̄cipue dextrum Corin
thioꝝ cornu, in quo stans Lyco
phron sinistro Atheniensium re
sistebat. Suspicabantur enim eos So
44 ligiam castellum temptaturos. Ita
diu neutri cedentes alteris obnixi
perstabant. Tandem corinthii ab
equitatu qui Atheniensib; aderat
ipsi enim equos non habebant, in
fugam uersi sunt et in collem se
recipientes depositisq; armis non
amplius descendentes quieuere.
2 1 n hac fuga plurimi eoꝝ e dextro
cornu interiere et in iis lycoph
ron dux. Reliqua exercitus pars
neq; hoste uehementer insequen
te neq; effusa fuga postq̄ superata
est, ad altiora succedens loco se tu
3 tabatur. Athenienses ubi iam ni
hil lacessiuntur, hostium cadaue
ra spoliant, suoꝝ tollunt tropheū
4 continuo statuunt. Porro dimidi
e parti Corinthioꝝ que in Cench
rea subsederat custos ne hostis in
Cromyonem nauigaret non erat
apertum sub Oneo monte spectacu
lum pugne sed puluis. quo uiso +
ac re cognita confestim auxilio
uenit. Veniunt item auxilio ex
urbe corinthii senes ubi quod ge
5 reretur sensere. Quos uniuersos
conspicati Athenienses in se tēden
tes rati inuadi se a uicinis circa Pe
loponensibus, ꝓpere ad naues reces
sere, habentes spolia et suoꝝ cada
uera preterq̄ duoꝝ que cum repe
rire nequissent reliquerant atq; 6
conscensis nauibus ad circūiectas
insulas transfretarunt. Vnde mis
so caduceatore quos reliquerant
mortuos e federe receperunt. In
terfecti autem sunt Corinthioꝝ
in prima pugna ducenti duodecī.
Atheniensium paulo minus quin
ginta. Profecti ex insulis cum in 45
Cromyonem qui est agri Corinthii
centum et uiginti stadiis ab urbe
distantem eodem die uenissent A
thenienses ingressi regionem popu
lati sunt noctemq; ĩmorati. Poste 2
ro die nauigantes primum in Epi
daurium agrum nonnihilq; egres
si in Methonem ueniunt que int̄
Epidaurum ac Troezenem sita ē
Isthmumq; cheronesi ubi Metho
ne est capiunt, muro circundant
impositoq; presidio quod longo
postea tempore in agro Troezenio
et Haliensi et Epidauro latrocinia
exercuit, domum redierūt. Per 46
idem tempus quo hec gesta sunt
Eurymedon ac Sophocles cū clas
se Atheniensium e Pylo in Sicilia
ꝓficiscentes cum uenissent in +
Corcyram, ꝓdierunt in aciem, ad
ditis sibi iis qui oppidum incole
bant aduersus eos Corcyrenses q̄
monte Isthone insesso post sediti
onem transeuntes regionem sue
ditionis fecerāt uehementerq; uex
abant. Isti adorti munitiones ex 2
pugnant. Illi fugam uno agmine
intendentes in locum quendam

editiorem, pacti cum hostibus sunt
ut auxiliares quidem traderent,
de se vero post tradita arma Atheni
ensi populo cognosci permitterent.
3 Ita eos in insulam Ptychiam data
fide duces transportant asseruan
dos donec Athenas mittant; ita
tamen ut siquis fugiens deprehensus
sit pro soluta sit omnibus fides.
4 Verum primores populi Corcyrensis
uerentes ne Athenienses illuc pro
fectos istos non morte afficerent
5 huiusmodi rem machinantur. Sub
mittunt ad quosdam qui apud
Ptychiam erant aliquot amicorum
ut eos subornent docentes optimum
factu esse ut primo quoque tempore il
linc fugam capessant navigio ali
quo preparato: tradituros enim duces
47 Atheniensium ipsos populo Corcy
2 rensium. Assenserunt huic commento
in primis Atheniensium duces, quo
plus illis occasionis ad fugam ac
minus timoris ad comminiscendum
esset, pre se ferentes quoniam in
Siciliam navigarent nolle illos
uiros in aliorum potestatem uenire,
sed premii loco in istorum a quibus
3 ipsi acciti essent. Hos cum acce
pissent Corcyrenses intra grande
edificium cohibuerunt. Productos
dehinc uicenos gemino armato
rum ordine utrinque stipatos
atque inter se colligatos deduce
bant, pungentibus percutientibusque
qui circa instructi ibant, sique
inimicum suum quis aspexisset,
ac lictoribus eos qui tardius in
cederent pretereundo urgentibus.
48 Atque hunc in modum eductos tru
cidarunt ad sexaginta ignaris rei
iis qui in edificio supererant, qui pro
opinantibus socios alio traduci. Ut
autem rescierunt a quodam edocti,
tunc inuocare Athenienses, ac iu
bere ut se, si uoluntas eorum ferret, ipsi
occiderent, negare se aut exituros
aut aliquem introire quoad possent
2 permissuros. Corcyrenses vero ne ipsi
quidem uim afferendam foribus
existimauerunt, sed conscenso e
dificii tecto reuulsoque lacunari te
gulis sagittisque infra positos pete
3 bant. Illi ut poterant se protegebant,
ipsorumque multi sibi mortem consci sce
bant, partim sagittas ab hoste mis
sas iugulis imprimentes, partim
cubilium suorum que illic inerant
funibus, partim restibus que fece
rant ex uestibus strangulantes. Omni
denique ratione pleriqueque noc
tis (nox enim interuenit) tum sibi
manus inferentes, tum a superne
4 ferientibus absumpti sunt. Quos
orta luce Corcyrenses in plaustra
aceruatim coniectos extra urbem
portarunt, eorumque uxores quecunque
intra edificium capte sunt in ser
5 uitutem redegerunt. Tali morte
Corcyrenses qui montem insede
rant a populo sunt affecti, atque
seditio que multa extiterat hunc
finem habuit quatenus ad hoc
bellum pertinet. Neque enim de aliis
quicquam reliquum erat suspiti
6 one dignum. Athenienses in Si
ciliam quo primum instituerant
profecti, adiunctis illinc sociis bellum
49 gerebant. Extremaque estate qui
apud Naupactum erant Athenien

ses atq; Acarnanes cum exercitu e-
untes Anactorium corinthiorum op
pidum in ore sinus Ambracii situ̅
per proditionem ceperunt idq; eiec
tis undique Corinthiis Acarnanes
ipsi tenuerunt ipsi. Atq; estas exi
50 it. Ineunte hyeme Aristides Ar
chippi unus e ducib; classis ad so
cios ob pecuniam cogendam mis
se apud Eionem que est sup Stry
monem cepit Artaphernem uiru̅
persam ab rege missum lacedemo
2 nia. Quo Athenienses perducto e
pistolas legerunt ex assyriis lris
traductas quarum cum alia multa
scriberentur ad lacedemonios su̅
ma hec erat nescire se quid lace
demonii uellent nam cum multi
legati uenirent nullum eade̅ di
cere. Si uellent aperte loqui per
hunc persam ad se mitterent.
3 Artaphernem postea Athenienses
una cum legatis triremi dimise
runt Ephesum. Vbi cum accepis
sent Artaxerxem xerxis filium
pxime excessisse de uita per id
enim tempus decesserat domum
51 rediere. Eadem hyeme Chii no
uum murum Atheniensium iussu
demoliti sunt suspicantium ipos
nouis rebus studere et si fide̅ fe
cerant et quoad poterant satisda
bant se nihil aduersus eos noui
cogitaturos. Et hyems exiit sep
timusq; annus huius belli qd Thu
52 cydides conscripsit. Initio stati
insequentis estatis circa nouilu
nium sol ex parte defecit eodemq;
2 mense extitit terremotus et Mi
tylenei aliiq; lesbii exules pmisti

e continente pfecti coacta illinc
manu et auxiliis ex Peloponeso mercede
conductis Rheteum occupant et
acceptis duob; Phocaicorum stateru̅
milib; rursus reddiderunt prius
illesum. Mox ad Antandrum transe- 3
untes urbem interueniente prodi
tione capiunt quorum propositum erat
cum alias ciuitates que Actee uo
cantur quasq; prius incolentib;
Mitylenei Athenienses tenebant
in libertatem uindicandi tum uero
Antandrum transeuntes urbem
et cum ea potiti essent quippe in
qua erat magna oportunitas fa
ciendarum nauium ob materiam
et illinc et ex ida supra posita atq;
ob alium apparatum facili illinc
transitu infestandi lesbum adeo
uicinam et occupandi eolicos ui
cos in continente. Et hi quidem
hec facere constituerant. Eadem 53
uero estate Athenienses cum nauib;
sexaginta duo milia armatorum
et aliquot equites ducentos ex
sociis Milesios et alios nonnullos
duce Nicia Nicerati Nicostrato
diotrephis et Autocle Tolmei filio
bellum intulerunt Cytheris que e̅ 2
insula laconice opposita ore Ma
leam uersus que lacedemoniis cir
cumiectis habitatur et ad qua̅ ma
gistratus ad ius dicendu̅ quotannis
ex Sparta transibat armatumq;
presidium semper mittebatur et
eius ingens a lacedemoniis cura
gerebatur quoniam ipsis erat ex 3
egypto et libya nauigiorum recep
tus et minus latrones a mari qua
tantum parte poterant grassari.

laconicam oram uexabant. utpote
totam Siculo ac Cretico pelago ob
54 noxiam. Cum igitur appulissent A
thenienses cum exercitu decē na
uium et duum milium Milesiorum
armatorum. urbem maritimam capi
unt nomine Scandeam. Reliq͂ cū
exercitu abeuntes ab insula in lo
ca Maleam spectantia tendunt ad
maritimum oppidum Cythereorum
oppida nosq: reperiunt omnes sub
2 armis stantes. Cōmissa pugna Cythe
rei cum paulisper sustinuissent ter
ga dantes ad urbem superiorem re
fugiunt. Postea cum Nicia atq: col
legis transegerunt ut sese Athenie
sibus permitterent citra tamē mor
3 tem. fuerant autem prius habiti
sermones inter Niciam et q͂sdā Cy
thereorum. Quo festinantius aptiq;
que ad conuentionem & in p̄ntiarum
& in posterum pertinebant cōfec
ta sunt. Siquidem Athenienses Cy
thereos transtulerunt. tum q͂a Lace
demonii erant tum quia eorum īsu
la est adeo laconice ore obiecta.
4 Post conuentionem Athenienses ac
cepta Scandea oppido sup portū
sito et Cytheris imposito presidio
nauigarunt in Asinam in Helos et
in plurima ad mare loca ē quib; e
gressi in terrā considentes ubicūq;
oportunum erat terram popula
55 bantur circiter septem dies. Laced'
monii cernentes ab Atheniensib;
teneri Cythera. cum expectarēt suā
q; terram similiter inuasum iri o
nusq͂ illi quidem cum multis copi
is putarunt occurrendum. sed per
regionem eas distribuendas ꝓut
quisq; locus presidium postulabat.
Alia quin etiam custodiebant. timē
tes nequid sibi noue seditionis ori
retur. cum & in insula inopinata i
et ingens calamitas accepta esset. &
Pylus ac Cythera amissa bellumq;
ip̄os undique circumstaret repentinū
2 et improuisum. Adeo ut p̄ter con
suetudinem equites quadringentos
ac sagittarios compararent et ad i
militandum siquando alias tūc max
ime segnes redderentur contrahen
tes in speciem apparatus quem habe
bant ad nauale certamen idq; con
tra Athenienses. qui quotiens aliq͂d
non aggrediebantur ideo non ag
grediebantur q͂ sibi non id effectu
3 ri uidebantur. Preterea fortuita mł
ta que ipsis preter rationem accide
rant summum metum incutiebāt
nequando calamitas aliqua rursus
4 qualis ad Pylum eis contingeret. Ea
ꝓpter erant ad pugnandum timi
diores existimantes quicquid mo
lirentur id infaustum fore. decep
ti opinione q͂ insoliti ān hac fue
56 rant aduerse fortune. Atheniensib;
autē oram maritimam uastantib;
ip̄i plerūque quieti erant. ut aduersus
singula presidia illis descendendū
esset censentes & numero eos & in
ea re inferiores futuros. Vna autem
cohors que presidio erat Cotyre et
Aphrodisie turbam leuis armature
palatam repente aggressa terrefecit.
sed excepta a graui armatura rursus
se recepit amissis aliquot suorum atq;
armis. Athenienses erecto tropheo
2 in Cythera abierunt atq; inde in E
pidaurum Limeram mox uastata

soli parte in Thyream terre quam
uocant Cynuriam agrum Argiuum
atque Laconicum disterminantis,
quam Lacedemonii colentes Egine
tis patria electis incolendam de
derant, tum ob liberalitatem qua
in ipsos usi illi fuerant & terremotus
tempore & restitutis mancipiis,
tum quod Atheniensibus subditi tamen
57 pro eis assidue senserant. Aduentan
tibus igitur cum classe Atheniensi
bus Eginete relicto que ad mare
extruxerant muro ad superiorem
quam incolebant urbem refuge
runt, decem fere stadia a mari
2 distantem. cumque eis una cohors
Lacedemoniorum data ad presidium
loci que extruendo muro socia
fuerat, tamen muros ingredi no
luit ne precantibus quidem Eginetis
rata periculosum sibi fore muris
includi. sed cum impares se ad o
pugnam existimarent nacti loca
3 editiora quieuerunt. Interea A
thenienses terram tenentes admo
tis omnibus copiis Thyream capi
unt, diripiunt, incendunt Athe
nasque redeunt, Eginetas quicunque
in certamine non occubuerant
et Tantalum portantes Patroclis fi
lium qui apud illos fuerat pro Lace
demoniis dux. uiuus enim cum
4 uulneratus esset captus est. aliquot
etiam ex Cytheris qui tutele gra
tia uisi sunt transferendi. Et hos quidem
ex Cythereis censuerunt Atheni
enses in insulas transcribendos, ali
os qui illic relinquerent tributum
quaterna talenta pendere. Egi
netas uero propter perpetuam simultatem

omnes quicunque capti essent necan
dos. Tantalum autem supra ceteros
Lacedemonios apud insulam cap
58 tos alligandum. Eadem estate in
sicilia inter Camarineos atque Gelo
os indutie primum inite sunt,
mox ceteri Siculi legatis singulorum
ciuitatum ad Gelam coactis inter
se tractabant siquo pacto recon
ciliarentur, et cum multe ultro
citroque sententie dicerentur dissen
tientium et prout quisque se lesum
iri arbitrabatur expostulantium,
hermocrates hermonis filius Syra
cusanus qui precipue eos ad commu
ne bonum hortabatur huiusce
modi habuit orationem. Oratio
hermocratis ad Sicilienses :-

59 Non ex ea ciuitate uiri Sici
lienses que aut minima sit
aut maxime bello laboret ego or
tus uerba facturus sum sed ut a
periam que mihi sententia optima
uideatur in commune totius Sici
2 lie bonum. Atque quam sit tristis res ge
rere bellum et uniuersa que in eo
solent contingere quisnam longa
apud scientes oratione exequatur?
Nemo enim aut rerum imperitia
ad hoc agendum compellitur, aut
ab hoc agendo siquid amplius adi
pisci sperat terrore coherceтur. Usu
tamen uenit ut his maiora uide
antur lucra fore quam difficultates, il
li uero malint subire pericula quam uel
aliquam iacturam in presentia facere.
3 Quod si hec ipsa neutri nisi temporis
beneficio facere queunt nimirum
exhortatio de reconciliatione con
4 ducit id quod nobis hoc tempore

si acquiescimus in primis operę pre(ti)
um erit. Nanq; antea ut suis quisq(ue)
rebus bene consuleret bellum sus
cepimus. et nunc inuicem alter
cantes temptemus in pristinam
redire gratiam. rursum reuersuri ·t·
ad bellum nisi suum ius cuique
60 reddatur. Etenim nosse nos opor
tet non de priuatis modo rebus si
sapimus coactum esse concilium.
sed nunquid etiam uniuersam Sici
liam ab insidiantib; ut ego arbitr(or)
Atheniensib; possimus eximere. atq;
huius rei existimare ipsos Atheni
enses uel magis quam uerba mea pacis
sequestros ee necessarios. qui max
imum inter omnes grecos exerci
tum ad obseruanda delicta n(ost)ra
presto sunt cum paucis nauibus.
res quidem nomine societatis le
gitima. sed natura hostilis. quippe
cum ad emolumentum suum inten
2 ti sint. Nam si bellum elegerimus ·t·
et hos uiros accersierimus qui et nō
accersentib; bellum inferent. ubi
nos mutuo uexauerimus domes
ticis sumptib; cum p(er)fectu imperii
istorum credibile est eos aliquanto
cum maiori classe uenturos. ac n(ost)ra
omnia quos affectos cognoscent
in suam potestatem redigere cona
61 turos. Et certe si sapimus satius ē
unicuique aliena inuadendo q(uam)
ea que possidet destruendo soci
os accire ac pericula suscipere. ex
istimantem seditiones maxime
perniciosas ee ciuitatib; atq; Sici
lie. quam nobis incolentib; uniu
sis tenduntur insidie dum n(ost)re ci
uitates alia cum alia contendunt.

Que nos animaduertentes debemus 2
priuatus cum priuato et ciuitas
cum ciuitate redire in gratiam.
communiterq; dare operam ut om
nem Siciliam liberemus. nec in ·t·
mentem uenire cuiquam oportet
nostrates quidem dores Athenien
sibus ee hostes. Chalcidenses autem
pro Ionum cognationem fideles. ·t·
Neq; enim Athenienses inferunt 3
bellum gentibus n(ost)ris partium odio
sed fortunarum auiditate. quas cuncti
in Sicilia possidemus. id quod modo 4
in partibus Chalcidensium decla
rarunt ab illis acciti. Nam a quib;
nunquam ex federe societatis aduti fu
erant. iis ipsi libentius ius confede
rationis prestiterunt. Et Atheni 5
ensib; quidem hec p(er)spicientibus
ac p(ro)ficere uolentib; nimirum ue
niam do. nec imperium affectan
tes uitupero. sed p(ro)niores ad impe
rata facienda. Humani naq; inge
nii natura comparatum ē ut se
summitenti presis. caueas ab inua
dente. Hec quisquis nostrum cognos 6
cit nisi probe p(er)spiciat atq; hoc an
tiquissimum iudicet. comunem
metum esse comunem omnium
salutem. fallitur. Hoc metu si inui 7
cem conueniamus. quam primum li
berabimur. Neq; enim ex sua nos
terra Athenienses inuadunt. sed
ex eorum a quibus acciti sunt. Atq;
ita non bellum bello sed discordia
pace sedabitur. nullo negocio. Et
qui accersiti uenerunt honeste
iniusti iure optimo abibunt in 62
fecta re. Et hoc quidem quantum
ad Athenienses attinet. bene con

Erant partes in Sicilia que in tota grecia. dorice et ionie. Inter dores erant Lacedemonii. inter iones erant Athenienses —

sulentibus bonum esse coperietur.
2 Pacem u̅ quam cuncti optimum e̅e confitentur quonam modo non oporteat inter nos fieri? Nunquid existimatis sicut boni quid adest aut sicut quid e contrario est no̅ potiorem ei quietem e̅e q̅ bellum? ut ab armis discedentes utrique nra per quietem conservem⁹ fruamurq; per pacem sine periculo honoribus dignitatib; aliisq; q̄cu̅q; quis oratione longa exequat̅ que̅admodum e contrario de incomodis belli. Que uos considerantes debetis non uerba mea p nihilo habe̅. sed suam potius quisque salutem
3 ex iis puidere. et si quis arbitrabitur se aut iure aut iniuria aliqd utique effecturum ne spe frustrante grauiter labatur cum sciat plerisque contigisse iam ut cum uel ad ulciscendas iniurias uel solicitante spe utique freti aliqua potentia ad amplianda facultates i tendunt neutri quod uellent effecerint. sed e contrario hi salu
4 tem illi res suas amiserint. Vltio enim non quia iniuste cupiam fit ptinus iustam psperitate nanciscitur. Neq; uires stabilis res est quia bene speretur et plerunque futuri temeritas preualet. q̅ cum sit rerum omnium fallacissima tn utilissima uidetur. At cu̅ tantundem timoris adest circunspectius
63 alius alium inuadimus. Itaq; nos nunc tum futuri quod obscurum et inexploratum est tum Atheniensium qui formidolosi iam assunt metu quod superest existimem⁹ que quisque nostrum se acturum arbitrabatur ea prorsus phiberi his ce impedimentis et hostem huic regioni imminentem missum facia mus et an omnia ipi ipinter nos eternum fedus ineamus. sin min⁹ certe u̅el longissimum tempus induti fact⁹ priuatas in aliud te̅pus
2 discordias differamus sciente in sum̅a si mihi assensum sit sua cuique futuram liberam ciuitate̅ unde habeamus arbitrium bene male ue agenti pro merito ac iure uicem reddendi. sin assensum mihi non sit & alios audiamus non de ulciscendo nobis aliquo res erit sed si ad uotu psperre cedet necessario efficiemur amici quidem iis qui sunt maxie hostes. adu̅sarii u̅ his quibus nos
64 e̅e non conuenit. Et ego que̅admodum initio dixi ex e̅a ciuitate cum sim que & maxima est & bellum magis infert q̅ repellit. hortor ut in posterum psp̅icientes int⁹ nos conueniamus neue sic adu̅sarios mulctemus ut nos ip̅os uehementius ledamus neue contentionis insania arbitremur dominos esse nos & ppri consilii & cuius neq̅q̅ dominamur. o fortune. sed q̅ten⁹ par est aut nos aut alios iure su
2 perari eatenus nobis per nos faciendum non ab hostib; patiendum.
3 Neq; enim deforme est dorem aliquem a dore aut Chalcidensem a suo gentili superari cum omnes inuice̅m confines simus et incole unius terre eiusdemq; insule et ite̅ sortiti nomen Sicilienses qui q̅de̅ bellum geremus ut opinor quando

conueniet et rursus in mutuam
redibimus gratiam habito comu
4 ni colloquio. Alienigenas autem
huc uenientes si sapimus semper
coniuncti propulsabimus. et si quibus
seperatim uis afferatur, uniuersi
periclitamur. Nec socios unquam post
hac accersamus neque reconciliato
5 res. Quod facientes Siciliam et in
presentiarum duobus bonis non frau
dabimus ut eam et ab Atheniensibus in
testinoque bello liberemus. et in poste
rum liberam per nos possidebimus
aliorumque insidiis minus obnoxiam.

65 Talia locuto Hermocrate persuasi
Sicilienses inter se in hanc sententiam
conuenerunt ut ab armis discede
retur optinentibus quibusque que
optinerent. modo fore Morganti
na Camarineorum certam Syracu
2 sanis pecuniam reddentium. Socii
uero Atheniensium accitis illorum primo
ribus aiunt federa que ineunda
essent fore cum eis communia. His
probantibus pacificati sunt. Post quod
Atheniensium naues e Sicilia de
3 cesserunt. Earum duces domum
reuersos ciuitas mulctauit exilio
quidem duos Pythodorum et So
phoclem pecunia uero tertium Eu
rymedontem quasi penes eos fuis
set Siciliam subigere uerum persuasi
4 muneribus abscessissent. Adeo freti
presenti prosperitate dignum duce
bat ut nihil sibi obsisteret. utque dif
ficillima pereque atque facilia et i
hec siue magnis copiis siue exigu
is possent efficere. Cuius rei causa
erat que animos ad sperandum
subministrabat multiplex preter
rationem felicitas.

66 Eadem estate
Megarenses tum bello Athenien
sium bis quotannis in agrum ipsorum
cum omnibus copiis ingredientium
tum a suis exulibus qui per seditionem
multitudinis exacti assiduis latro
ciniis grassabantur affecti in col
loquium uenerunt tanquam oporteret
recipi exules ne per utrosque ciui
2 tas perderetur. Id mussari intelli
gentes eorum qui extra erant amici
postulare et ipsi quam antea apertius
ut huiusmodi colloquium haberetur.
3 Intelligentesque primores ciuitatis
plebem tolerandis malis parem non
fore timore adacti in colloquium
cum Atheniensium ducibus Hippo
crate Ariphronis et Demosthene
Alcisthenis filio ueniunt uolentes
dedere ciuitatem, existimantesque
sic minus sibi periculosum quam si ab
ipsis eiecti reuerterentur. Conuen
tum est primum ut Athenienses
demolirentur muros amplos octo
ferme stadiorum ab urbe ad Niseam
eorum portum ne ex Nisea succur
rerent Peloponnenses qui soli illic ob
eius urbis tutelam presidium habe
bant. deinde temptarent ut arx
in edito sita traderetur. res futura
concessu facilis illo concesso. Ubi
ab operibus atque a colloquio ad res

67 preparandas utrinque itum est Athe
nienses noctu ad Minoam Mega
rensium insulam profecti cum sex
centis armatis duce Hippocrate
ad fossam consederunt. unde la
teres ad extruendos muros non ita
illinc longe faciebant. Plateensi
2 bus leuiter armatis aliisque circa

incolis cum Demosthene altero +
duce apud templum Martis quod
ꝓpius abest ad insidias collocatis ne
mine sentiente preter eos quib;
3 cure fuit ea nocte sentire. Et cū
aduentaret diluculum Megaren
ses qui ꝓditionem moliebantur
iam pridem cōmenti aperitionem
portarum huiuscemodi rem fecerāt.
Soliti erant noctu ueluti latrones
persuaso suo magistratu actua
rium nauigium carro impositū
ꝑ fossam ad mare traducere ac
nauigare et rursus ante lucem
id per portas carro in muros intro
ferre: ut sua Atheniensib; ex Mi
noa insula fore occulta custodi
a cum nullum omnino in portu
4 nauigium esset. Et tunc ad por
tas iam erat carrus cum ille ex +
more tanq̄ ad recipiendam na
uiculam sunt aperte. Athenien
ses hoc uiso (ex composito enim
factum erat) ex insidiis ꝓcurrūt
uolentes priusq̄ iterum claude
rentur portas occupare atq; irrū
pere dum adhuc carrus in illis ē
impedimento ne occludant. et
cum ipsis pariter qui rerum erāt so
cii Megarenses custodes apđ ipsas
5 portas trucidant et omnium ꝓ
mi qui ~~apud~~ Demosthenē erant
Plateenses ac circūhabitantes ir
rumpunt quo loci nunc trophe
um uisitur: confestimq; intra
urbem eos peloponenses qui ue
niebant auxilio senserunt ei
qui in ꝓximo agebant Pelopōnen
ses congressi superant et supue
nienti Atheniensium graui arma

ture tutas portas prestant. Illi ut 68
quisque initiarat tendere ad mu
rum Pelopōnensium ꝑsidiariorum 2
a principio resistentes pauci eum
arcere nonnulli occubere plerīq
in fugam se dare timentes ingru
entem nocte hostem et cum illic
pugnarent Megarenses ꝓditores
ab omnib; se Megarensib; ꝓditos
ēē existimantes. Contigit enim 3
ut preco Atheniensium suopte
consilio denuntiaret quisquis
uult Megarensium ad Athenien
ses transeat armis depositis. Quod
ubi Pelopōnenses audierunt re
uera putantes ab utrisque se op
pugnari non amplius ꝑstiterunt
sed in Niseam fugam intenderūt.
Et prima aurora iam muris captis 4
ac tumultuantib; intra urbē Me
garensib; ii qui fauerant Atheni
ensibus una cum aliis conscia rei
multitudine dicere portas ape
riri oportere et in pugnā exire
uidelicet conuenerat ut apertis 5
portis Athenienses irrumperent:
ipsi neue lederentur internoscen
di oleo essent inuncti. Potior tn̄
eis extitit q̄ ex apertione portarum
tutela. Siqdē quatuor milia pe
ditum grauis armature et sexcen
ti equites Atheniensium noctu
itinere facto ab Eleusine ex cō
posito aderant. Et cum illi inunc 6
ti iam ad portas essent unus ex
consciis insidias iis qui inscii erāt
exponit. Isti conspiratione facta
frequentes ueniunt negantq; ꝓ
dire oportere. Neq; enim se antea
hoc cum ualidiores essent se ausos

fuisse: neq; in apertum crimen ci
uitatem esse deducendam. si quis
ei non pareat, ipsius pugnam fo
re: dissimulantes se scire quid fa
ciendum foret, sed tanq̃ ad cõsul
tandum quid optimum esset se
roborarent, et insuper ad custodi
endas portas permanebant. Adô
non licuit insidiatoribus cogitata
69 pperpetrare. Animaduertentes autẽ
Atheniensium duces rei impedim̃
tum intercessisse, nec se satis uali
dos futuros ad urbem expugnan
dam, ptinus Niseam muro cõclu
dunt, arbitrantes si prius eam q̃
aliqui succurrerent cepissent fo
re ut ocius Megara in deditionẽ
2 uenirẽt. Et cum ex Athenis ppere
aduenissent ferrum, tectores, a
liaq; necessaria murum extrux
erunt ab eo quem ipi tenebant
sumpto initio Megarenses uers9
et ab illo utrinque ad mare Nisee,
utentes tum lapidib; atq; laterib9
ex suburbanis, tum arboribus q̃s
cedebant aliaq; materia et sicu
bi quid deerat locum clatris mu
nientes, exercitu muros ac fossã
destruente. Quin et ipse domus
suburbane acceptis pinnis erant
p castellis. In quod opus totus di
3 es insumptus ẽ, et sequens usque
ad uesperum in id quod restabat
pficiendum. Vnde metu pculsi
qui in Nisea erant, tum frumẽti
inopia quo ex arce que supior
est deuecto in diem uiuebant, tũ
desperatione celeris Peloponensi
um auxilii, tum q9 Megarenses t
hostes ee suspicabantur, depacti

sunt cum Atheniensib; ut traditis
armis, certa singuli pecunia dimit
terentur. Atheniensib; autẽ liceret
in Lacedemonios eorumq; duces et si quis
alius intus esset libero uti arbitrio.
Ita pactione facta abierunt illi, et 4
Athenienses longis muris ab urbe
Megarensi intercisis ac Nisea accep
ta, ad alia se instruebant. Per hec 70
tempora Brasidas Lacedemonius
Tellidis filius circa Sicyonem et
Corinthum agens ad cõparandũ
in Thraciam exercitum ut acce
pit de expugnatione murorum ti
mens Peloponensib; qui intra Ni
seam erant ne ue caperent Mega
ra, mittit ad Boetios iubens ppere
eos cum omni exercitu presto si
bi esse ad Tripodiscum qui ẽ uic9
agri megarici habens hoc nomen
situs sub monte Grania. Eo ipse
uenit cum grauis armature Corin
thiorum duob; milib; ac septingen
tis: phliasiorum quadringentis, Si
cyoniorum sexcentis, preter eos q̃s
iam ipse coegerat, credens Nisee
nondum expugnate se laturum
auxilia. Vbi rem accepit, noctu 2
enim ad Tripodiscum peruenit,
egressus anteq̃ hosti auditus esset
cum delecta trecentorum manu ac
cessit ad urbem Megarensium igna
ris Atheniensib; qui ad mare age
bant, Niseam temptaturus uerbo
quidem sed re q̃ si posset quodq;
pcipuum erat urbem Megarensiũ
si intrasset muniturus. Poposcit
autem ut se reciperent q9 diceret
in spe ee Niseam capiendi. Verũ 71
utraque Megarensium factio ue

rita, altera quidem ne ille reductis
exulibus ipsam expelleret, altera uero
ne hoc timore populus in eam impe-
tum faceret et secum ipsa dimicans
ciuitas ab insidiantibus e propinquo
Atheniensibus perderetur; non re-
cipiendum putauit, sed sibi quies-
centibus euentum expectandum.

2 Sperabant enim utrique fore ut
inter Athenienses et eos qui aux-
ilio uenerant prelium committeretur
atque ita tutius ipsi, ut quisque cum
illis sensisset, ad uictores accederent.

Brasidas ubi non persuaderet, retro
72 ad alium rediit exercitum. Ac pri-
mo statim diluculo Boetii affue-
runt in animo habentes priusquam
ad ipsos Brasidas mitteret ad suc-
currendum in Megara ire, tanquam
non alieno ab ipsis periculo. Et cum
iam in agro Plateensi cum omni
exercitu forent, aduentu nuntii
animatiores multo effecti duobus
milibus ac ducentis armatis equi-
tibusque sexcentis ad Brasidam mis-
sis cum maiori ipsi exercitus parte
2 redierunt. Cum autem iam afforet
omnes copie armatorum non minus
sex milium et Athenienses in acie
circa Niseam et mare instructi
essent et leuis eorum armatura per
campos palata, hanc ex improuiso
Boetiorum equitatus in eam impetu
dato in fugam uertit ad mare usque,
quippe prius quam alicunde Megaren-
3 sibus subueniretur inuaserat. Cum
quo in occursum progressi Atheni-
enses ad manus uenere ac diu e-
questre prelium fuit. In quo utrique
non inferiores se extitisse existi-
marunt. Siquidem Athenienses pre- 4
fectum equitum et aliquot alios i-
ad ipsam Niseam prouectos intereme-
runt spoliaruntque et cum cadauera
quibus potiti erant illis ex federe red-
didissent, tropheum statuerunt.
Verum cum in omni pugna neutri a-
criter usque adeo instarent, direpti
sunt Boetii ad suos, Athenienses ad
Niseam se recipientes. Secundum **73**
hec Brasidas cum exercitu propius ma-
re atque urbem Megara progressus oc-
cupato idoneo loco instructa acie
quiescebat, ratus quod Athenienses se
inuasuros et Megarenses ad spec-
taculum stare utrorum sit futura uic-
toria, et secum bene utrocumque modo 2
agi ut neque ipsi priores lacesserent
illos periculumque pugnandi ultro
adirent et ubi palam esset eos esse
paratos ad defensionem, sibi tanquam
sine puluere cessuram merito uic-
toriam; itemque quod ad megaren-
ses attinet recte contingere. Nisi 3
enim uenisse uisi essent a Megaren-
sibus nequaquam se fortunam adituros
sed haud dubie ueluti uictos se pro-
tinus urbe cariturus; nunc autem
hoc certe assecuturos ut Athenien-
sibus pugnare nolentibus ipsi ea op-
tineant citra pugnam quorum gratia
uenissent. Quod et contigit. Siquidem 4
Megarenses ubi Athenienses egressi
apud muros longos instructa acie
quieuerunt idem et ipsi fecerunt.
Quiescebant autem illi quod eorum duces
censebant si a lacedemoniis non
inuaderentur haud quaquam par esse
discrimen suum et illorum. Nam cum
ipsis pleraque successissent si priores

prelium adu'sus plures inirent aut
uictores Megara capturos aut uic
tos optimam copiarum partem a
missuros. Illos u' quorum exercitus no
ex una ciuitate sed ex singularum
partibus constaret audacter haud
ab re periculum facere uelle. Et
cum satis mansum est ubi ab alt'
utris nihil temptatur ab Athenien
sibus prius discessum in Niseam tu
a Peloponensib; eo unde processerant.
1 ta Megarenses exulum amici tanq
Atheniensib; nolentib; iam certa
re addito magis animo portas a
periunt Brasidę uelut uictori cu
ciuitatum primoribus. et cum re
ceptis in colloquium ueniunt al
terius factionis hominibus ia ti
74 more perculsis. Mox dilapsis in ur
bes suas sociis Brasidas Corinthum
reu'sus exercitum in Thraciam q
antea constituerat coparabat.
2 Reu'sisq; Atheniensib; domum Mega
renses quicunq; participes maxime
extiterant rerum ad hos trahendarum
uidentes se esse deprehensos conti
nuo ex urbe se subduxerunt. Ce
teri habito cum exulum necessa
riis colloquio eos qui apud Pegas
agebant reuocarunt interposita
fide cum maximo iure iurando
nihil se iniuriarum memores fore
sed que optima essent ciuitati co
3 sulturos. Iidem ubi magistrat' ef
fecti sunt dum arma recognoscunt
dispositis manipulis deligunt ex
inimicis qui precipue studiosi A
theniensium fuisse uidebant ad
centum uiros. et hos adacto ad
ferenda palam suffragia populo

tanq condempnatos interficiunt
ciuitatemq; fere ad holigarchiam
id est ad dominatum paucorum re
digunt. atq; hic status ex seditione 4
secutus diu sub paucissimis dura
uit. Eadem estate cum Antan **75**
drus a Mitylenesis quemadmodu
constituerant muniendam esset ubi
id eos moliri senserunt Athenien
sium duces classis ad legendam pecu
niam misse Demodocus et Aristi
des qui circa Hellespontum age
bant. nam tertius eorum Lamachus
in pontum cum decem nauibus
abierat res momentosa uisa est
eis ne idem quod apud Anea in
Samo contingeret ubi Samiorum
exules sese communientes Pelopo
nensibus gubernatores eis mitten
do in rem nauticam adiumento
erant. et eos qui intra urbem erant
perturbabant. et qui excederent
urbe receptabant. Ita coacta ex
sociis manu Antandrum petunt.
commissaq; cum iis qui ex Antan
dro prodierunt pugna iteru locu
recipiunt. Neq; ita post Lamach' 2
qui pontum intrauerat. cum flu
uium Calecem qui per agrum He
racleensem fluit subisset naues
amisit subita in torrentium aquarum
superne deuoluta. Ipse cum exer
citu itinere pedestri per Bithynos
thraces qui trans mare in asia sunt
Calcedonem uenit in ore ponti
sitam. Megarensium coloniam.
Eademq; estate Demosthenes A **76**
theniensium dux cum nauib; q
draginta in Naupactum se contu
lit statim a discessu ex agro Me

2 garensi. Nam et Hippocrates de
rebus Boetiis cum quibusdam a
pud ciuitates uiris transegerat
cupientib; transferre statum illū
in popularem ut Atheniensium
erat auctore p̄cipuo Ptiodoro ex
ule thebano. Atq; hunc in modū
3 res p̄parauerunt. Constituerant
quidam per p̄ditionem tradere
Siphas oppidum soli Thespici in
sinu Chriseo maritimum, cū iam
alii ex Orchomeno quod quodā
Minyeum nunc Boetium uocāt
Cheroneam Orchomeni uectiga
lem dedituri essent adiutoribus
precipue Orchomeniis exulibus
qui ex Pelopōneso homines mer
cede conduxerant. Est aut̄ Che
ronea in extremis Boetie e regi
one Phanotidis in agro Phocensi
p̄miscue habitantib; phocensiū
4 nonnullis. Enimuͦ oportebat A
thenienses delium occupare Apol
linis templum in Panagrea Eubo
iam uersus, et hec ipā fieri condic
ta die ne Boetii in delium freq̄n
tes opem ferrent sed de suis ipoꝝ
reb; soliciti quique satagerent.
5 Et si conatus recte cessisset et deli
um muro clusissent facile spera
bant etsi non protinus tamē ali
quid moliri reꝝ nouaꝝ apd res
publicas Boetioꝝ, se loca hec te
nentib; et regionem p latrocinia
infestantib; et cum singulis e p
pinquo receptus esset non intra
id loci rem constituram, sed tem
pore Athenienses ad eos acceden
do qui defecissent Boetiis non
satis copiaꝝ habentib; per hec si
bi uiam ad occasiones munituros.
77 Huiusmodi igitur insidie tendebāt.
Hippocrates qui copias habebat +
debebat ipe quidem cum tempus
afforet eas ex urbe in Boetios ducē
Demosthenem tamen cum nauib'
quadraginta ad Naupactum pre
mittit ut coacto ex illis locis exer
citu Acarnanum ceteroꝝq; socioꝝ
in Siphas nauigaret ad p̄ditionem
spectantes cum oporteret occursur'.
Et dies inter eos est constituta qua
2 die hec confici oporteret. Et demos
thenes quidem habens tum Oniades
a cunctis Acarnanib; in societatē
Atheniensium adactos tum socioꝝ
auxilia que illinc undique euo
cauerat p̄fectus, primum ad Sa
lynthium et Agreas admotis copiis
alia simulando sese p̄parabat ut
quando opus esset occurreret ad
78 Siphas. Brasidas per hoc idem es
tatis tempus cum mille et septin
gentis armatis ad obeundas res
thracie pergens ubi peruenit He
racleam que est in Trachine pre
mittit in Pharsalum ad necessari
os suos nuntium efflagitans ut se
atq; exercitum deducerent. Qui
cum ad eum in Melitiam Achaie
uenissent Panerus, Dorus, Hippo
lochidas, Torylaus et Strophacus
Chalcidensium hospes, tunc ire con
2 tendit deducentib; eum cū aliis
Thessalis tum uͦ ex Larissa Niconida
Perdicce filio eius necessario. Ete
nim Thessaliam semp alioquin dif
ficilem transitu tunc sine duce
transire non poterat utique cum
armis, quia proxima queq̄ suspec

ta reddidisset cum omnibus grecis
pariter iussit transitum exorasset:
tum uero Atheniensibus in quorum amo
rem perpetuo fuit propensum Thessa
3 lorum uulgus. Itaque nisi Thessali do
minatu potius quam equitate legum
quod ipsorum est proprium uterentur,
nunquam Brasidas pertransisset. Namque
tunc ei ire pergenti contrarie fac
tionis Thessali ad flumen Enipeum
occurrunt: pergere prohibentes quod
dicerent iniuriosos eos esse qui sine
publica auctoritate transirent.
4 At hi qui duces huius erant nega
re se inuitis illis transituros, sed cum
celeriter uenissent essentque hospi
tes esse excipiendos. Ipse quoque Brasidas
dicere per Thessalorum se terram ire
quorum amicus esset et Atheniensi
bus suis hostibus non eis arma infer
re, nec ullas scire inter Thessalum
et Lacedemoniorum esse inimicitias,
quin uterque alterius solo utatur,
nunc illis inuitis progredi se nec uel
le nec posse: orare tamen ne prohi
5 beretur. His illi auditis abierunt.
Brasidas autem hortatu ductorum
antequam plures ad inhibendum iter c
currerent nusquam subsistens cursim
perrexit: et eodem quo ex Meliti
profectus est die Pharsalon perue
nit et ad flumen Apidanum cas
tra posuit. Atque illinc in Phacium
6 et inde in Parebiam, illincque iam
Thessalis ductoribus digressis Peribi
qui ditionis thessalorum sunt ad Di
on usque deduxerunt, oppidum
ex imperio Perdicce sub olympo
situm Macedonie monte thessa
79 liam uersus. Hunc in modum Bra
sidas thessaliam transcurrens per
uenit priusquam se quis ad inhibendum
prepararet, et ad Perdiccam et in re
gionem Chalcidis se contulit. Si 2
quidem ii qui in Thracia ab Athe
niensibus defecerant atque Perdic
cas ubi res Atheniensium secunde
esse cepere metu copias ex Pelopo
neso abduxerunt. Chalcidenses qui
dem quod in se primum uenturos
suspicabantur Athenienses quodque
finitime eorum ciuitates que non
defecerant clam se communi con
silio preparabant. Perdiccas uero non
ille quidem ex professo hostis sed
tamen et ipse reformidans pristinas
cum Atheniensibus discordias preci
pueque quod Arribeum Lyncestarum re
gem deiectum uolebat. Accessit 3
ad facilius educendum ex Pelopo
neso exercitum presens infelicitas
Lacedemoniorum. quippe qui spe 80
rabant Athenienses cum cetere
Peloponeso tum uero ipsorum regioni
imminentes hoc maxime modo
auertere siquid inuicem eis do
leret, misso aduersus eorum socios
exercitu, presertim cum parati
essent qui hunc exercitum ale
rent, quique ipsos in facienda ab A
theniensibus defectione accerseret
eo quidem magis quod per causam 2
hanc uolebant seruitia emittere
nequid noui ea tempestate Pylo
capta molirentur. Cum hoc fecis 3
sent Lacedemonii illorum et iuuen
tutem et turbam reformidantes
fere enim eis inter precipuas curas
fuit semper seruitiorum custodia pre
ceperunt ut quicunque inter hostes

strenuissimi sibi uiderent excitis
se secernerentur tanq̄ liberandi i
ad explorandam illoꝝ sententiā
rati ut quisque primus dignum
se libertate duceret ita maxime
4
insidiaturum. Quoꝝ cum ad duo
milia discreti essent et templa co
ronati circuissent tanq̄ libertate
donati non ita multo post de lu
ce suptracti sunt neq: quo pacto
5
quisque periérit quisq̄ nouit. Et
tunc libenter septingentos arma
tos ex ipsis cum Brasida dimise
runt. Nam ceteros hic mercede
adductos ex Peloponeso eduxit.

81 E
um autem & lacedemonii misert
maxime cupidum eundi et Chal
cidenses preoptauerunt uirum
& in Sparta pro impigro ad omia
habitum & postq̄ exiit plurimi i
2
apud lacedemonios effectum. Et
enim statim a principio iustum se
et temperantem erga ciuitates i
cum prebet plurima loca ad eu
defecerunt, nonnulla per ꝑditio
nem sunt capta. Ex quo lacedimo
nis euenit ut efficerent quod i
uolebant redditionem locoꝝ ac
receptionem et in Peloponeso bel
li laxamentum. Quin etiā circa
bellum quod res siculas insecutū
est Brasidę uirtus atq: solertia e
os qui uel experimento cognorāt
uel ex auditu iudicabant Athe
niensium socios ꝑcipue cupidos
3
lacedemonioꝝ effecit. Nam cū
primus illinc ꝓdisset ususq: esset
circa omnia egregius, firmā spem
82
reliquit ceteros eiusmodi eē. Eum
igitur ad res Thracie uenisse Athe

nienses cum acceperunt hoste de
nuntiauere Perdiccam existiman
tes auctorem aduentus illius esse et
maiorem de sociis eius loci custodi
am egerunt. Perdiccas autē sump
83
to Brasida atq: exercitu cum suo
ipsius in Aribeum Bromeri filium
lyncestaꝝ macedonum rege sibi
finitimum eundemq: hostēm ten
dit uolens eum debellare. Is cū ad
2
ingressum lynci uenisset cum Bra
sida atq: exercitu Brasidas dicere
priusq̄ bellum inferretur uelle coue
nire Arribeum oratione si posset
socium lacedemoniis facturus. Et
3
enim Arribeus per caduceatorem
edixerat se paratum esse rem Bra
side inter ambos disceptatori cō
mittere et Chalcidensium q una
aderant legati quo eum expediti
orem ad sua conficienda negocia
haberent cōmonefaciebant ne ꝓ
Perdicca difficilia subiret cum pre
4
sertim apud lacedemonem q fue
rant a Perdicca missi tale quidda
iactassent multa hunc ex sibi fi
nitimis circa locis ad societatē il
loꝝ adducturum. Quo magis Bra
sidas postulabat ut ex publica u
tilitate res Arribei transigeret. Per
5
diccas negare se Brasidam addu
cere iudicem suaꝝ controūsiaꝝ,
sed suoꝝ potius suoꝝ hostium de
structorem quos ipse denuntiasset,
eumq: iniurium eē si se dimidiū
exercitus alente faueat Arribeo.
Brasidas tamen hoc inuito ac re
6
pugnante conuenit Arribeū eiq:
persuasus oratione abduxit exci
tum nondum terram illius ingressus.

A quo tempore Perdiccas tertiam pro
dimidia stipendii partem dedit sibi
84 existimans iniuriam fieri. Eadem
estate continuo post hec paulo an
uindemiam Brasidas secum habens
Chalcidenses bellum intulit Acan
2 tho Andriorum colonie. Oppidani re
ciperent hunc necne inter se illi
quidem altercabantur qui cum
Chalcidensib; sentiebant et plebs;
sed ob metum fructuum qui ad
huc foris erant persuasa est multi
tudo a Brasida ut eum solum ad
mitteret et cum audisset delibera
ret. Admissus et apud illam stans
non deerat autem ei ut homini
lacedemonio dicendi facultas hu
iuscemodi orationem habuit.

Oratio Brasidae ad Achantios

85 Quod ego atq; exercitus uiri
Achantii a Lacedemoniis di
missi huc sumus declarat ueram
esse causam quam in bello mouen
do Atheniensib; prediximus nos
bellum gesturos ob greciam Athe
niensium seruitute liberandam.
2 Si autem sero uenimus decepti ui
delicet spe ocius debellandi Athe
nienses sine uestro periculo nemo
reprehendat cum nunc quando
tempus adest uenerimus conatu
3 ri uobiscum illos euertere. Miror tamen
me portis excludi et non libentib'
4 uobis uenire. Etenim nos Lacede
monii existimantes preter id quod
fecimus huc ad socios uenire nos
posse; hoc autem animo etiam ad
cupidos esse uenturos hoc tantum
periculi contempsimus cum alie
nam terram multorum dierum itinere
peragrauimus exhibito omni er
5 ga uos studio. Quod si uos aliud in
animo habetis aut si uestre ipsorum
ac ceterorum grecorum libertati obsis
6 tetis improbum fuit non modo
quia ipsi obsistitis uerum et quia
quoscumque adiero minus mihi
aliquis obsequetur res profecto in
digna quod ciuitas ista sane egregia
et pro prudenti habita ad quam pri
mum accessi non admiserit. Neq;
huius facti satis idoneam possum
inire rationem nisi quod uideor aut
iniustam afferre libertatem aut
imbecillis atq; inualidus uenire
ad propulsandam Atheniensium uim
7 si inuaserint. Certe quidem dum ad Ni
seam cum his quas nunc habeo co
piis auxilio uenissem Athenienses
cum plures essent non sunt ausi
confligere: ut credibile non sit e
osdem huc missuros esse aduersus
uos tantum copiarum quantum clas
siarii exercitus ad Niseam miserunt.
86 Et ego ad non ad perniciem sed ad
libertatem grecie adueni maximo
iureiurando apud magistratus La
cedemoniorum interposito quoscumque
illos asciuero socios suis utique le
gibus esse uicturos. Neq; ut uos aut
ui aut fraude socios habeamus sed
e contrario ut uobis in seruitutem Atheni
ensium redactis socii simus in bello.
2 Quapropter dignum me censeo qui
neq; suspectus tibi sim summam
de hoc faciens fidem: neq; inualidus
ultor existimer ad uos magis ani
3 mandos uenisse. Quod si quis priua
tim ob aliqua metuens ne quibus
ego ciuitatem tradam cunctatur

4 is añ omnia uelim confidat. Ego
enim neq; ad concitandam sediti
onem uenio: neq; occultam opi
nor ee quam affero libertatem si
omisso patrio instituto aut ple
bem paucis aut pauciores plebi
5 addixero. Nam odiosius fuit hoc
q̃ externum imperium: et nobis
lacedemoniis gratia laboꝝ nr̃oꝝ
non deberetur, sed pro honore et
gloria potius accusatio qp quib;
criminib; insectamur Athenienses
ea ipsi habere uideamur magis
inuisa in nobis q̃ in eo qui hanc
6 uirtutem non pfitetur. fraus enim
cum in omnib; feda est tum uõ
in iis qui maiori dignitate sunt
prediti: fedior etiam q̃ aperta ui
olentia. Nam uiolentia iure po
tentie quam fortuna ipsi largita
est. fraus autem insidiis iniusti
87 ppositi grassatur. Ita nos multã
in maximaꝝ reꝝ momentis adhi
bemus circũspectionem. nec uos
maiorem preter iusiurandũ con
firmationem sumatis q̃ unde fca
rationibus respondentia necessa
riam opinionem prebent. prout
2 etiam conducit ut dixi. Qd si me
uobis hec pponente tamen nega
tis uos posse obsequi, et cũ bene
nobis uelitis postulatis ut sine +
noxa quiescatis, qp libertas uobis
non sine periculo fore uidetur
iustumq; ee eam illis offerri qui
possint recipere: inuitum autem
compelli neminem, deos testor
et heroas indigenas me bono uro
uenientem nihil uerbis pficere,
eoq; experiar uastandis agris ad

hoc uos compellere: existimans nõ
3 iam iniuria agere, sed iure et du
abus necessariis rationib;, una pp
lacedemonios, ne amore uestri,
si non accedatis nobis, illi damno
afficiantur a uobis ob pecuniam
quam Atheniensib; penditis, altã
pp grecos ne per uos eximi de ser
4 uitute phibeantur. Neq; eñ probe
fecerimus hoc ac ne debem9 qdẽ
nos Lacedemonii inuitos asserere
in libertatem, nisi alicuius publi
5 ci boni. neq; dominatum affecta
mus, sed alios potius dñatu abdica
re ppeiantes, essemusq; iniuri in
pleroscque si uniuersis sua iura re
stituentes omittamus uos huic +
6 facto aduersantes. De his bene +
consuletis annitaminiq; tum
ut principes sitis apud grecos ca
pessende libertatis, tum ut sempi
ternam uobis gloriam pariatis, tũ
ne ura priuatoꝝ bona detrimen
tum accipiant, tum ut uniuse
ciuitati honestissimum nomen
88 imponatis. Hactenus Brasidas.
Acanthii ii multa prius ultro ci
troq; altercati, clam datis suffragiis
tum pp Braside uerba ad psuaden
dum apposita, tum fructuũ amit
tendoꝝ metu plerique censuerũt
ab Atheniensib; deficiendum, ha
bitaq; fide iuri iurando qd iurat9
hic a lacedemonioꝝ magistratib9
dimissus est socios quos asciscere
suos usuros legibus ita exercitum
2 admiserunt. Hos secuta ẽ nõ multo
post Stagirus Andrioꝝ colonia. (hec ẽ patria Aristotelis philosophi.)
Hec sunt per eam estatem gesta.
89 Principio statim insequentis hy

emis quemadmodum Hippocrati
atq; Demostheni Atheniensiū du
cibus erat constitutum circa res
Boetie et oportebat hunc cum +
classe ad Siphas occurrere, illū ad
Delium, factum est errore dierū
quibus debebat uterque cum ex
ercitu ire ut cum Demosthenes p̄
or ad Siphas applicasset, habens in
nauibus Acarnanes et multos ex
his locis socioꝝ, res frustra ēēt de
tectis per Nicomachum insidiis o
uirum phocensem Phanoteū. nā
is Lacedemoniis nuntiauit, et illi
2 Boetiis. Ita omni Boetia succurren
te cum nihil dum Hippocrates qui
in mediterraneis erat lesisset occu
pate sunt Siphe et Cheronea. Qđ
delictum ubi rescierunt qui rem
tractauerant nihil agitandū in
90 ciuitatib; censuerunt. Hippocra
tes autem excitato omni populo
Atheniensi, ciuibus incolis et qui
cunque aderant hospitib; posteri
or contendit ad delium, Boetiis
iam reuersis a Siphis positisq; cas
tris delium muro concludit Apol
linis templum, ad hunc modum.
2 Fossam circum phanum ac delu
brum ducunt, humum egestam
pro muro aggerunt: in eā uallos
defigunt clatrantq; uinea que
circūmiecta fano erat excisa, la
pides etiam ac lateres ex pximis
edib; detractos iniiciunt: omni
deniq; ratione munitiones exci
tant, positis ubi opus erat ligneis
turribus, nec ullo phani edificio
existente. Nam porticus que fu
3 erat conciderat. Itaq; tertio a di

gressu e domo die cum incepis
sent quartum et quintum ad
prandii tempus in opere consūp
serunt. deinde cum pleraque p 4
fecissent exercitus illinc abiit, de
cem ferme stadia, tanq̃ rediens
domum, statimq; que maxima
multitudo erat leuis armatura
discessit: ceteri depositis armis
quiescebant: Hippocrate relicto
ad custodias, et quod reliquum
erat circa ppugnacula opus fcō
constituendum. Per hos dies in 91
Tanagram Boetii cogebantur: et
ubi ex omnib; ciuitatib; affuerūt
cognoueruntq; hostem se domū
recipere, ceteri Boetioꝝ magr̄at⁹
qui undecim sunt dissuadebant
prelium quoniam hostis intra
Boetiam iam non esset. In con
terminis enim Oropie erant A
thenienses cum arma posuerūt
Sed Pagondas thebanus Aeoladi
filius unus e magistratib; cū An
tida Lisymachi filio penes quē
tunc imperium erat, cupidus ibi
pugne cōmittende, q̄ satius ēē
arbitrabatur periclitari, hortatus
singulas cohortes ne frequentes
arma relinquerent, suasit Boetis
ut irent aduersus Athenienses +
certamenq; cōmitterent huiuscе
modi orōne. Oro Pagonde ad Bo
etios milites :–

PAR erat uiri Boetii nemini 92
uestrum in mentem uenire
qui magistratus estis non ēē con
sentaneum ut cum Atheniensib⁹
nisi eos in Boetia ę assecuti pre
lium ineamus. Nam cum in Bo

etia munitiones extruxerint et
eam e finitimis locis pfecti sunt af
flicturi. nimirum pro hostib; ha
bendi sunt et quocūque in loco
deprehendantur et undecūque
2 uenientes hostilia gesserit. Nūc
si cui non pugnare tutius uideba
tur is mutet sententiam. Neq; ē
eadem prudentie ratio habenda
est iis quoꝝ de agro per alium oc
cupato agitur; et iis qui cū sua
ipsoꝝ possideant plura concupis
3 centes ultro aliena inuadūt. Et
uobis certe cum patrium ē inua
dentem uos peregrinum hostem
& domi & procul a domo tum ū
conuenit multo magis Athenien
ses et quidem finitimos ppulsare.
4 Nam ita demum cuiusque ciuitatis
libertas paratur si in resistendo ui
cinis par sit. Qđ si isti non modo
uicinos sed etiam longe positos +
conantur in seruitutem redigē
quo tandem pacto non debeam⁹
ad ultimum uenire certaminis:
habentes exemplum e regione po
sitos trans fretum Euboios et cete
re grecie plurimum quomō his
subiectum est. et intelligere cete
ros uicinos de finibus dimicare +
nobis si uincimur unum indiscre
tum in toto territorio finem ee
statuendum. Quippe nr̄a ingressi
5 ui optinebunt. Tanto periculosi⁹
q̄ ceteri istos accolas habemus. Et
sane consueuerunt qui uiribus
freti ut nunc Athenienses uicinis
arma inferunt, aduersus quietū
et in sua se terra tantūmodo de
fendentem pmptius id facere q̄

facile continere eum qui extra
fines occurrat, et si occasio fuerit
bellum incipiat. Cuius rei ex istis 6
documenta habemus. Nam cum
eos terram nr̄am seditione laboran
tium tenentes apud Cheroneam
uicissemus, securam admodum ad
hoc tempus Boetiam prestitimus.
Quoꝝ nos memores debem⁹ animi 7
qui maiores quidem natu sumus
ut nr̄i similes simus. qui ū iuniores
ex egregiis illis orti parentib; ne
domesticas laudes dedecoremus,
confidentesq; deo ipsum a nobis
futurum cuius phanum isti infan
do muro septum incolunt necnō
sacrificiis que nobis imolantibus
pulchra se ostendunt in hos parit
tendere ac demonstrare eis se q̄
concupiscunt nullis illa defenden
tibus aggressos optinuisse. sed ab
iis quib; generosum est & suā re
gionem semper pugnando libera
rē nec alienam iniuste in seruitu
tem redigere sine certamine non
discessuros. His uerbis adhortatis 93
Boetios Pagondas persuasit ire ad
uersus Athenienses. confestimq;
motis castris exercitum eduxit.
Iam enim erat serum diei. Et postq̄
pmouit prope hostem substitit
in loco quodam unde inuicem se
aspicere interiecto colle nō pos
sent ac suos ordinat et tanq̄ ad p̄
lium instruit. Hippocrates q apđ 2
delium erat ubi ei nuntiatum est
infestos ire Boetios mittit ad exer
citum iubens ut aciem pararet +
nec multo post ipe affuit relictis
ferme trecentis circa delium eq
tibus.

tibus tum ad loci custodiam siqs
illum temptaret tum ut occasiōe
3 obseruata pugne adessent. Boetii
dispositis qui hos ꝓpulsarent ubi
cetera recte habebant superato ꝑ
colle apparent tenentes arma atq;
instructi quemadmodum erant
pugnaturi septem milia fere gra
uis armature leuis ū supra decem
milia equites mille peltati quin
4 genti. Dextrum cornu tenebant
thebani cum sociis. medii erant A
liartii et Coronei et Copenses ali
iq; stagni accole. In utroque aūt

Sinistrū tenebant Thespienses Thanagreiq; et Orchomenij.

cornu equites erant ac leuis arma
tura. Thebanoꝝ singulis scutatis
quini et uiceni applicati erant.
5 ceteri ut cuique contigerat. hūc
in modum instructi Boetii fuere
94 atq; ornati. Atheniensium acies
graui armatura par hostili tota
octonis densa uiris equites ꝑ cor
nibus erant. leuis armatura ex
apparatu instructa neq; tunc ad
erat neq; in urbe erat. Nam que
una in expeditionem exierat plu
res hostibus fuerunt et inermes
multi secuti utpote promiscuo
ex hospitib; qui aderant oppida
nisq; exercitui. Qui ut primū do
mum ire ceperunt non affuerūt
2 nisi pauci. Cum autem in acie sta
rent iam iam concursuri hippo
crates dux superueniens athenien
sium exercitum his uerbis adhor
tatus est. Exhortatio Hippocratis
ad milites Athenienses :

95 BReuis quidem Athenienses
adhortatio fit apud prestan
tes uiros sed tantundem prestat
magis in memoriam redigentis q̃
iubens. Nemini autem uestrū in
2 mentem ueniat tanq̃ improbum
sit nos hoc tantum periculū uelle
in aliena terra ꝓpulsare. Nam in
hoꝝ terra certamen erit ꝑ nostra.
In qua si uicerimus nunq̃ inuadet
Peloponenses istoꝝ equitatu caren
tes. Uno autē prelio cum istam ac
quiritis tum uel magis illam libera
3 tis. Pergite igitur in eos uti dignū
est et patria quam unusquisque
uestrū inter grecas principem se ha
bere gloriatur et uestris maiorib;
qui duce Myronida istis apd Oeno
phyta superatis Boetiam aliq̃ndo
96 tenuerunt. Talibus hortabundus
Hippocrates ad medium usque ꝑ
uenerat exercitus necdum maio
rem partem adierat cum Boetii
adhortante eos hic q̊q; Pagonda ꝑ
paucis peana modulati de colle in
festi feruntur et in eos e diuerso
Athenienses cursuq; confligunt.
2 extremis tamen utrorūque ad
manus non uenientib; sed idem
tamen patientibus ob riuos quib;
interpellabantur. Ceteri acri cer
tamine umbonibus se propellentes
3 consistebant. Et sinistrum quidē
Boetioꝝ cornu ad medium usque
uictum est ab Atheniensibus in a
lios iam et precipue in Thespienses
recta tendentibus. Nam cum ii q
contra steterant cederent et in
angusto ab atheniensib; circūda
rentur interficiebantur Thespien
sium qui se defendendo manus con
seruerunt. Feriebantur et Athen
iensium nonnulli in concludendo

hoſte perturbati, dumq; non int̉noſcunt ſe mutuo interimebant.

4 Ab hac igitur parte Boetii ſuperati ſunt, et ad eam que pugnabat ꝑ confugerunt. In dextro cornu ubi Thebani ſtabant ſuperantur Athenienſeſ: quoſ illi paulatī repulſoſ primum inſequebantur.

5 Contigit autem ut due equitum turme a Pagonda miſſe cum ſiniſtrum eoꝝ cornu laboraret, circuito furtim tumulo repente in conſpectum ſe dederunt, et Athenienſium cornu quod uincebat terrefecerunt, exiſtimantiū ſuperuenire alium exercitum ſuperuenire.

6 Ita cum utrinque & ab iiſ & a Thebaniſ pſequentibuſ urgentur, totuſ Athenienſium

7 exercituſ fuga facta eſt: aliiſ ad delium et mare, aliiſ in Oropū, aliiſ ad Parnethem montē, aliiſ ut cuiuſque ſpeſ aliqua tulit ten-

8 dentibuſ: quoſ Boetii inſequenteſ trucidabant, et precipue equteſ tum ipoꝝ tum locrenſium, q̄ re iam in fugam uerſa auxilio uenerant. Ceterum noctiſ int̉uentu faciliuſ fugientiū turba

9 ſalutem ſibi peperit. Poſtero die qui apud Oropum et delium erant relicto ibi preſidio (adhuc enim illud tenebant) domum ſe

97 ſecundum mare receperunt. Et Boetii tropheo poſito cadaueribuſq; ſuoꝝ quidem ſumptis, hoſtium uͦ ſpoliatiſ relictoq; p̄ſidio reuerſi ſunt in Tanagram, inſidianteſ delio tanq̄ aggreſſuri. Q̊ꝝ

2 caduceatori, Athenienſium caduceator ad mortuoſ petendos iter facienſ obuiuſ fit, ab eoq; reuocatur, q̄ diceret illum nihil acturum priuſq̄ ipē reuertiſſet. Idem cum ante Athenienſeſ ſtetiſſet, expoſuit mandata Boetioꝝ: haud iuſte feciſſe eoſ qui iura ꝑ grecoꝝ tranſgreſſi eſſent, quibuſ

3 conſtitutum ſit eoſ qui alienam terram inuaderent a templiſ que illic ſint abſtinere. Athenienſeſ autem delium muro circūdediſſe, incolere et quecūque ab hominibuſ in pphano fiunt ea in illo phano facere: aquam quam nefaſ ipſiſ eſſet tangere niſi ad abluendaſ in ſacrificium manuſ

4 in alioſ uſuſ haurire. Ideoq; Boetioſ tum dei tum ſua uice inuocanteſ loci preſideſ demoneſ atq; Apollinem edicere illiſ ut e templo excedant ſua ſecum abſportanteſ.

98 Hec cum caduceator dixiſſet, Athenienſeſ miſſo ad Boetioſ ſuo caduceatore negant ſe quippiam in templum iniuria feciſſe aut in poſterum ſua ſponte ee facturoſ. Neq; enim ea ſe gratia ab initio ueniſſe, ſed ut illinc eoſ qui ſibi potiuſ iniuriam

2 inferrent ꝓpulſarent. Eſſe autē apud grecoſ legem, peneſ q̊ſ imperium ſit cuiuſcūque regioniſ ſeu magne ſeu parue, ut peneſ eoſdem ſint ſemper & templa, ubi eiſdem cerimoniiſ fiant ſacra q̄buſ conſuetum eſſet, quoad fieri pot̄.

3 Etenim Boetioſ alioſq; ꝑmultoſ quicunque terram aliquam uicultoribuſ electiſ ipſi incolunt,

Verba caduceatoris boetij ad Athenienses.

Verba caduceatori Atheniensis ad Boetios.

templa que prius aliena erant oc
4 cupantes pro suis possidere: et eos
si preualerent et ipsorum terra poti
rentur hoc iuris habituros. Nunc
autem in qua parte sunt libenter
esse et tanquam ex suo non abscedere.
5 Aquamquam se in necessitate mouis
se nec per contumeliam apposu
isse: sed cum illos ulciscuntur qui
in suam terram irruperint ad u
6 tendum compulsos esse. Omnia
uero licere bello et aduersitate ali
qua circumuentis ueniam esse quin
dam et apud deum. Etenim de
lictis non uoluntariis refugium
esse aras: scelusque eorum uocari qui nul
la necessitate sunt mali non eorum
qui propter aduersa aliquid audent.
7 quin etiam impie illos multo ma
gis facere qui pro templis mortuos
reddi dignum censerent quam qui
inuiti que necessaria sunt consen
8 tanea templis accipiunt. Plane
autem iubebant illis dici se non
recedere ex agro Boetio non eti
am in eo se esse quem ui optinu
issent: sed ex ritu maiorum postu
99 lare ut mortuos tollere liceret.

Boetiorum responsio

Boetii respondent siquidem in Bo
etia essent excedentes e terra su
a absportarent sua: sin in illorum
ipsi intelligerent quid foret faci
endum. existimantes Oropiam
ubi contigit illos occumbere com
missa in eius confiniis pugna di
tionis Atheniensium esse quos ce
sos ipsi non tenerent illis inuitis.
neque ad eos reddendos se obligatos
esse sed illos ex sua terra abeuntes
consentaneum esse ea que repetunt

recipere. Hos Atheniensium cadu
ceator cum audisset infecta re i
100 abiit. Et Boetii tum accersitis pro
tinus ex sinu maliaco iaculatori
bus funditoribusque tum duobus
milibus grauis armature Corinthiorum
que secundum pugnam auxilio
uenerant tum presidiariis Pelopon
nensibus qui ex Nisea una cum Me
garensibus profecti erant aduersus
delium castra mouent aggressique
munimenta cum aliis oppugnan
di generibus tum et machina admo
ta unde et locus expugnatus est
2 ad hunc modum facta. Antennam
ingentem cum geminas in partes
serrauissent omnem excauant
eamque rursus ueluti tibiam affa
bre compingunt et in ipsius summo
lebetem catenis appendunt adun
co super illud ferreo rostro ad in
sufflandum quod ab ipsa antenna
procedebat eius ligno magna ex i
3 parte ferrato. hanc machinam lon
go spatio carris aduectam muro
admouent qua maxime parte ui
tibus erat lignisque constructus. Vbi
admota est grandibus follibus ei
capiti antenne quod ad ipsos spec
4 tabat applicitis flatum cient qui
flatus acriter actus in ahenum pru
nas et sulfur et picem habens in
gentem flamam excitauit murum
que incendit ita ut nemine super
eum perstante sed omnibus in fu
gam se dantibus munimenta ca
5 perentur presidiariorum alii occubu
erunt ducenti capti sunt alia mul
titudo conscensis nauibus recepit
101 se domum. Recepto delio decio

septimo a pugna die caduceator
Atheniensium rei geste prius signa
rius non ita multo post rursus cum
uenisset cesorum gratia eos Boetii red
diderunt non amplius eadem re
2 spondentes. Perierunt autem in
pugna Boetiorum quidem paulo
minus quam quingenti Atheniensium
uero cum Hippocrate imperatore pau
lo minus quam mille preter leuis ar
mature atque lixarum magnum nu
3 merum. Post hanc pugnam Demos
thenes ubi nauiganti sibi ad Siphas
proditio non processit cum haberet in
ea classe Acarnanum et Agreorum et
Atheniensium ad quadringentos
armatos egressus est in agrum Sicy
4 onium et priusquam omnes appelleret
naues Sicyonii ad sua tutanda ue
nientes eos qui egressi fuerant fu
gant ad nauesque usque persecuti
alios interemerunt alios uiuos ce
perunt ac tropheo erecto cesos
5 suis petentibus reddiderunt. Per
eosdem dies quibus ad delium res
gesta est Sytalces Odrysorum rex ui
ta excessit uictus in prelio a Triba
lis quibus intulerat arma. Cui suc
cessit in regno Odrysorum ac cetere
cui hic imperauerat Thracie Seu
thes Sparadoci germani Sitalcis
102 filius. Eadem hyeme Brasidas cum
iis quos in Thracia habebat sociis
bellum intulit Amphipoli Atheni
ensium colonie ad Strymonem flu
2 uium. Hunc locum ubi nunc si
ta est urbs primus temptauit in
colere Aristagoras Milesius cum re
gem darium fugeret sed ab hedo
nibus eiectus est. Deinde Athenien
ses duobus post et triginta annis eo
missis decem milibus incolarum tum
suorum tum aliorum quicumque ire
uellent que a Thracibus apud Dra
3 uescum sunt interempta. Rursus
undetricesimo anno Athenienses
reuersi Agnone Nicie filio coloni
am deducente expulsis Hedonibus
hanc urbem condiderunt que prius
4 nouem uie uocabatur. Profecti autem
fuere ex Eione quam ipsi mariti
mum emporium in hostiis fluuii
habebant quinque et uiginti sta
diis distantem ab urbe que nunc
est quam Agnon ideo Amphipoli
appellauit quod preterfluente utrinque
Strymone cingeretur ductoque a
flumine ad flumen longo muro
conspicuam mare uersus et conti
103 nentem collocauit coloniam. Ad
uersus hanc igitur Brasidas ex Arnis
agri Chalcidensis cum exercitu pro
fectus circa solis occasum peruenit
in Aulonem et Bromiscum qua
stagnum bolbe mari infunditur.
Cenatusque noctu ire pergit. Erat
2 autem tempestas subningebatque quo
libentius iter faciebat uolens late
re qui intra Amphipolim essent
3 preter proditores. Nam erant ibi tum
nonnulli Argiliorum qui sunt An
driorum coloni illic domicilium ha
bentes tum alii huius rei participes
partim a Perdicca partim a Chal
4 cidensibus persuasi precipueque Ar
gilii in proximo habitantes Athe
niensibus suspecti semper et oppido
insidiantes. Hi ubi et tempus affuit
et Brasidas cum iam pridem de tra
denda urbe composuissent cum suis

qui munia rei p. administrabant
tunc eum in urbem receperunt:
eademque nocte ab Atheniensibus
deficientes exercitum ad pontem
fluminis admouerunt: unde ma
gis quam a transitu oppidum abest non
dum muris cinctum quoniam nunc est.
Presidium autem quoddam modicum
quod ibi collocatum erat, paruo
negocio Brasidas ui summouens, tum
proditionis tum tempestatis tum re
pentini aduentus beneficio pontem
transit: continuoque eorum potitus est
que Amphipolitanorum passim ex
tra oppidum habitantium erant.

104 Hoc repentino eius transitu aduersus
ciuitatem facto et eorum qui extra
fuerant multis captis, aliis ad urbem
fuga elapsis Amphipolitani maio
rem in modum tumultuabantur
presertim mutuo suspecti: credi
tumque est ut dicitur Brasidam nisi
maluisset suos ad predam quam ad ur
bem subito conuertere: eam fuisse
capturum. Nunc sistens exercitum
ad ea que extra urbem sunt diri
pienda discurrit: destitit tamen
cum per eos qui intus erat nihil
ei succederet. Ceterum aduersarii
multitudine proditorum prepollentes
ne statim porte aperirentur mit
tunt cum Eucleo duce qui aderat
eis ad presidium loci pro Athenien
sibus ad alterum ducem Thracie
presidem Thucydidem Olori fili
um qui hec conscripsit: agentem
circa Thason Pariorum coloniam que
est insula distans ab Amphipoli
fere dimidiati diei nauigatione:
iubentes ut sibi ueniret auxilio.

Thucidides de se ipso narrat.

Quod simul ac ille audiuit cum
septem nauibus que forte aderant
proficiscitur: uolens ille quidem pre
cipue antequam Amphipolis dederetur
occurrere: sin minus Eiona occupa
re.

105 Interea Brasidas metuens tum
e Thaso auxilia nauium tum quod
audiebat Thucydidem in omni
circa Thracia officinis aurariis pre
esse et per se admodum posse apud
primores in continente annixus
est urbem si posset antecapere: ne
si ille ueniret plebs amphipolita
na sperans eum et classe et sociorum
auxiliis ex Thracia coactis urbem
defensurum iam sese dedere re
cusaret. Atque ita equabilem con
uentionem iniit: hoc edicto per
preconem denuntiato Amphipo
litanorum atque Atheniensium qui
intra urbem essent quisquis uellet
pari similique iure uti eum manere
apud sua bona: qui nollet eum
abire exportatis suis facultatibus
quinque intra dies.

106 Hoc audito
plerique alterius uoluntatis effec
ti sunt presertim cum per paucos A
thenienses respublica administra
retur: ceteri uulgus permiscuum
et eorum magna ex parte propinqui
essent qui foris fuerant capti et
pre metu equum esse edictum ex
istimantes. Athenienses quidem
quod libenter exirent non idem sibi
impendere periculum quod aliis ra
ti, quoque non celerem succursum ex
pectarent: cetera uero multitudo quod
neque equabili ciuitatis iure priua
rentur et preter opinionem pe
riculo liberarentur. Itaque iis qui

cum Brasida composuerant in a
perto iam edictum iustum asseren
tibus quod cernerent uulgusque mu
tasse sententiam nec amplius ex
audire eum qui aderat atheniē
sium ducem, accepta conditio ē
3 initaque conuentio. atque hunc in
modum urbs tradita. Eodem die
circa uesperum Thucydides cum
4 nauibus ad Eiona appulsus ē Am
phipolim tenente iam Brasida, et
nocte Eionem accepit statim sub
auroram nisi naues celeriter aux
107 ilio uenissent occupandam. Se
cundum hec Thucydides quidē
res apud Eionem ordinabat, ut
et statim si Brasidas inuaderet et
mox eos qui de superiorib; tran
sire ex federe uellent tuto posset
2 excipere. Ille autē repente mul
tis cum nauigiis secundo flumie
ad Eionem uectus si forte promonto
rio quod a muris excurrit occu
pato fluminis hostius poitet qn
etiam a terra Eionem cum temp
tasset utrinque pariter est repul
sus: obidque ad res Amphipolitanā
3 ordinandas se contulit, et ad eū
defecit Mircinus ciuitas Hedon
ensis Pittaco hedonorum rege a li
beris zoaxis et uxore Braure in
terfecto. Nec multo post Gapsel'
et Oezyma que sunt Thasiorum co
lonie Perdicca hec transigente
cum statim post captam urbem
108 affuisset. Amissa Athenienses Am
phipoli ingenti metu tenebant
presertim quod hec ciuitas eis peru
tilis erat. tum prouentu materie que
ad edificandas naues exportaba
tur pecunieque, tum quod aduersus so
cios suos ad Strymonem usque de
ducentib; Thessalis transitus Lacede
moniis erat. Quibus nisi pontem
tenentibus propter ingens sane flumi
nis in superioribus stagnum haud
quaquam licere accedere triremib;
Atheniensib; ad Eionem excuban
tibus. Tunc autem Athenienses hec
facilia factu existimantes et ne
deficerent socii uerebantur. Nam 2
Brasidas cum in ceteris modestū se
prebebat, tum ubique predicabat
se ad liberandam greciam esse missū.
Quod audientes que Atheniensib; 3
parebant ciuitates, et Amphipoli
ab eo captam, et qualem se quoque mi
tem exhiberet, uehementissime ad
res nouandas incitabantur, atque ad
eum clam missis caduceatoribus
accedere iubebant, pro se quique
ad illum primi deficere uolentes.
quippe rati non timendum sibi tā 4
diu destitutis Atheniensium subsi
dio quantum postea constitit, i
plus affectione ceca iudicantes
quam certa prudentia, assueti homines
quod maxime affectant id spei
inconsiderate permittere, quod
non affectant id principi rationi
committere. Augebatur preterea 5
eis fiducia, neminem aduersus ipsos
auxilio fore uenturum, quod recens in
Boetia Athenienses calamitatē ac
cepissent. Brasidaque allicientem nec
uera referente, non esse ausos con
gredi Athenienses apud Niseam
secum, suum solius exercitum ha
bente. Ideo ante omnia uolupta 6
tem in presentiarum capiebant, et quia

tunc primum lacedemonii consti
tuerant ea loca temptare, ipsi naua
re illis operam omni ratione para
ti erant. Que sentientes Athenien
ses presidia ut in tempore et bre
ui et hyberno in urbes dimiserūt.
At Brasidas e Lacedemone mitti si
bi exercitum cum iussisset, ipse i
super Strymonem ad cōpingen
7 das naues se accingebat. Verū hec
ei a lacedemoniis suppeditata nō
sunt partim inuidia primoꝝ, p̄ti
q; malebant suos ex insula recupe
109 rare atq; bellum finire. Eadē hy
eme Megarenses maiorem murū
quem de ipsis tenuerant Athenien
ses recuperatum euerterunt ad so
lum. Et Brasidas post captam Am
phipolim socioꝝ exercitum quē
habebat duxit adu̇sus locum no
2 mine Actam, qui a fossa regia in
trorsum prominet: cuiusq; Athos
mons excelsus ad Egeum pelag⁹
3 terminatur. ubi continentur ur
bes Sana Andrioꝝ colonia ad ip
sam fossam mare uersus quod Eu
boiam spectat et Thysus et Cleone
et Acrothous et Holophyxus, et
4 Dius. que p̄miscuis gentibus ha
bitantur: barbaris bilinguib; et
aliquantulum Chalcidensib; sed
p̄cipue pelasgicis tyrrenis qui lē
num aliquando Athenasq; inco
luerunt, et Bisaltico et Crestoni
co et Hedonibus uiculatim habi
5 tantibus. Haꝝ plereque ad Brasi
dam desciuere. ueꝝ Sana et Dius
quia obstiterunt, eaꝝ regionem
Brasidas statiua illic habens popu
110 latus est: et cum imperata non fa
cerent, continuo castra mouit i
aduersus Toronam Chalcidicam
quam Athenienses tenebant, soli
citatus a paucis quibusdam urbē
tradere paratis: et p̄fectus nocte
iam circa diluculum cum exerci
tu consedit ad templum Castoris
et Pollucis, quod ab urbe tribus
2 fere stadiis distat, ignaris Atheni
ensibus qui ibi presidio erant, ce
terisq; oppidanis preter eos q cū
illo transegerant ac uenturū no
uerant: quoꝝ aliquot qui eum
clam adierant aduentum ipsius
obseruabant. Qui ubi illum ades
se senserunt admiserunt ad se i
septem uiros nihil habentes armoꝝ
nisi gladios. tot enim demum ex
uiginti quibus negocium datū
erat ingredi non timuere, duce
Lysistrato Olynthio. Ii per murū
ad mare uergentem introgressi,
ac furtim conscensa altissima ar
ce urbis ad collem posite, p̄sidiū
quod illic erat optruncant, et po
stulam Canestreum uersus perrū
111 punt. Brasidas autē aliquantu
lum p̄gressus cum cetero exercitu
quiescebat, premissis centum pel
tatis qui cum porte alique aperi
rentur et signum quod conue
nerat tolleretur, primi irrumpe
2 rent. Et ii quidem aduentante
tempore mirabundi ad urbem
paulatim appropinquabant. Inter
autē Toronei illi cum iis qui in
troierant, p̄parabant ut et urbem
occuparent, et porte apud forum
diffracto uecte ipsis aperirentur.
Iidem primum circunductos q̄sdā

per portulam introducunt ut eos
qui in urbe essent nihil scientes et
a tergo et ab utroque latere repen
te terrerent. deinde ignem quod
signum condictum erat proferunt.
et per portas fori peltatos iam cete
112 ros accipiunt. Et Brasidas conspec
to quod conuenerat signo exci
tatis suis cursu contendit, identi
dem uociferantibus ad incutiendū
2 iis qui intus erant metum: quorum
alii protinus in portas inciderunt,
alii in trabes quadrangulares que
ad tollenda saxa muri collapsi qui
reficiebatur ante illum posite e
3 rant. Brasidas igitur cum multitu
dine confestim sursum uersus et
ad urbis superiora contendit uolens
eam a summo ac prorsus occupa
re. Cetera uero turba passim discur
113 rit. In hac ciuitatis expugnatio
ne plerique omnis rei ignari sata
gebant. qui uero participes fuerant et
quibus res placebat, subito intro
2 euntibus se associant. Athenienses
autem erant enim armati circiter
quinquaginta in foro dormien
tes ubi senserunt aliquot eorum in
ter manus illorum optruncati sunt.
reliqui fuga elapsi pars itinere pe
destri, pars ad duas naues que cus
todias agebant euaserunt in Le
cythum presidium quod ipsi te
nebant occupata arce urbis ma
ritime in angustiis Isthmi posite.
3 Ad quos etiam confugerunt Toro
neorum quicunque erant studiosi
114 illorum. Luce orta et urbe prorsus
capta Brasidas iis Toroneis qui cum
Atheniensibus profugerant per cadu
ceatorem edicit, quisquis exire
uelit, eum tuto ad sua reuersum
munus ciuitatis functurum. Athe
nienses uero iubet exire Lecytho ut
que sit Chalcidensium, data in hoc
fide eos et ipsorum facultates incolu
2 mes fore. Illi negant quidem se lo
cum relicturos: sponderi tamen sibi
postulant diei spatium ad mortu
os tollendos. Hic fide publica dies
duos indulsit. quibus et ipse uicina
edificia firmauit et Athenienses sua.
3 Insuper concilio Toroneorum coacto
talia quedam locutus est qualia
apud illos qui erant in Acantho.
non esse equum existimari eos qui
secum de tradenda urbe transegis
sent, ceteris deteriores aut prodito
res esse: quippe qui neque pecunia
persuasi hoc egissent, neque seruitu
tis sed libertatis et publici comodi
gratia: aut eos qui huius facti par
ticipes non extitissent rebus suis
frui non debere. se enim uenisse
non ad ciuitatem perdendam ali
4 quemue priuatum et idcirco e
dictum fecisse iis qui Athenienses
refugissent quod nihilo deteriores
censeret ob amicitiam que illis fu
isset cum Atheniensibus, neque Lace
demoniorum amicitiam eis cum ex
perti fuerint uisum iri minorem,
sed eo propensiores ad ipsorum beniuo
lentiam fore quanto ii futuri fo
rent iustiores, nunc quod inexperti
5 essent fuisse deterritos. Eos se hor
tari omnes ad se hortandum prepa
randum tanquam fideles futuros soci
os, eosdem posthac si iam peccaue
rint insontes fore, nam antehac

Oratiuncula Brasidae ad Toroneos obli qua

iniustos non fuisse: sed illos potius
quib: fortiorib: paruissent. et siqd
aduersati fuissent ueniam dandā.

115 Hec dicendo illos hortabatur. Ubi
tempus sponsionis exiit, Lecythū
aggreditur. Athenienses p muris
parum ualidis et pro edificiis pin
nas habentibus sese defensabant.
2 uniumq: diem uim arcuerūt. Pos
tero autem cum machinam hostis
admoturus esset. ex qua ignem in
lignea ppugnacula iacularetur,
turrim ligneam super edificium
opponunt. ad eam partem ad quā
iam tendebat exercitus. queq: o
maxime exceptura machina pu
tabatur et precipue expugnabil
erat. Huc multas amphoras aque
atq: urnalia et grandia saxa com
portant multiq: mortales conscen
3 dunt. Quo onere maiore q̄ ut fer
re posset edificium repente discis
sum est. editoq: ingenti fragore e
os Athenienses qui cominus spec
tabant maiore dolore affecit q̄
metu. At ii qui eminus et p̄serti
remotissimi quique existimātes
captum iam illinc oppidum fugā
ad mare et ad naues capessunt.

116 Quos Brasidas ut uidit deseruisse p
pugnacula et quod acciderat as
pexit, aggressus cum exercitu op
pidum capit, et quoscunque ibi
2 nactus est interficit. Ita Athenien
ses relicto loco nauibus ac nauigi
is in Pallenem se receperunt. denū
tiauerat autē uoce p̄conis cum op
pugnaturus lecythum eēt Brasi
das daturum se triginta minas ar
genti ei qui primus murum con
scendisset. Uerum ratus non huma
nitus sed aliter expugnationē ex
titisse, eam pecuniam palladi ē cui
illic eius dee templum. donauit. et
ubi lecythum euertit reparauitq:
3 omne id solum dedicauit. Ac reli
quum hyemis consumpsit tum ea
loca que habebat stabiliendo tū
aliena insidiando. Qua hyeme ex
acta octauus belli annus excessit.

117 Ineunte autem statim uere seque
tis estatis Lacedemonii atq: Atheni
enses annuas inducias fecere. q̄ c
censerent Athenienses quidē Bra
sidam nihil amplius de ipsis ad te
fectionem tracturum priusq̄ per
quietem reficerentur. simulq: ut
si eis bene cederet. ulterior conuen
tio fieret. Lacedemonii ū hec ipsa
put erat Athenienses extimescere
et laxamento maloꝝ ac laboꝝ fu
turos sua sponte auidiores ad agen
dum de reconciliatione. redditiq;
captiuis ad paciscendum in longi
2 us tempus. Nanq: suos recuperare
plurimi faciebant. et eo magis quo
Brasidas magis pficiebat remq: au
gebat habentes in animo alios co
firmare. alios qui ex equo resiste
3 rent temptare ac uincere. Igitur
ab his et eoꝝ sociis inducie pacte
sunt in hec uerba. Quod ad tem

Inducie inter Athenien ses et Lacedemonios.

118 plum atq: oraculum Apollinis Py
thii attinet placet nobis ut qui
uelint nullo dolo nulloq: metu
consulant ad patrium quisque
2 ritum. Lacedemonii hec pbauert
eoꝝq: qui aderant socii, atq: dix
erunt se Boetiis hoc atq: Pho
censib; quoad possent misso ca

3 duceatore persuasuros. Quod ad
pecuniam dei attinet curę fore ı
ut fontes deprehendamus et in e
os iure et ex maiorum legib; anim
aduertamus nos uosq; et quibuscū
que aliis libuerit patria instituta
4 seruantibus. De his igitur placu
it lacedemoniis et eorum sociis si mo
do federa fiant cum atheniensib'
utrosque in sua terra manere con
tentos his que habemus. Lacede
monios quidem in Coryphasio
intra Buphradem et Tomeū ma
nentes. Athenienses autem in Cy
theris: neutros cum alteris socie
tate misceri neq; nos cum ipsis ı
neq; ipsos nobiscum. Eos qui in ı
Nisea essent et in Minoa nō tran
sire iter quod est a Pylis preter Ni
sum ad Neptuni delubrum. Ab
ipso autem delubro statim ad pon
tem Minoam uersus. Megarenses
q; ac socios non transcendere uiā
hanc et insulam habentes quam
Athenienses ceperunt neutrosq;
cum alteris ultro citroq; comer
cium habere. Item eis uti licere
quecunque nunc in Troezene
habent, et de quibuscūque cum
5 Atheniensib; conuenerit: necnō
uti mari quocunque placuerit
uel ad sua ipsorum uel ad sociorum ire.
I tem Lacedemoniis licere et soci'
nauigare naui non longa sed
alio nauigio quod remis agat:
sitq; pondo uecture duum mili
6 um talentorum. Item caduceatori
atq; legatis comitibusq; quan
+pi tiscunque si placuerit dissol
uendi belli gratia et controuersiarum

in Peloponesum Athenasue eunti
bus ac redeuntib; terra mariq; fe
dera esse. Transfugas interea non 7
recipi liberum seruumue neq; a
uobis neq; a nobis. Item uos cau 8
sam dicere nobis deferentibus et
nos uobis secundum instituta ma
iorum in litigando: litem solui iudi
cio citra bellum. Lacedemonii hec 9
ac sociis placita sunt. Quod si quid
iis aut honestius aut iustius esse
uobis uidetur euntes in lacedēmo
nia docetote. Nihil enim quod
modo iustum dixeritis abnuent
uel Lacedemonii uel socii. Iis qui 10
ibunt id spatii arbitriiq; in eun
do habituris, quatenus nos nobis
iubebitis. federa hec ad annum e
runt. Placuerunt populo. Acaman 11
tis tribus magistratum Prytaneum
gerebat. Phenippus scriba fuit. Ni
ciades prefuit. Laches recitauit.
Quod faustum Atheniensibus sit,
inducias fieri, prout concesserunt
Lacedemonii eorumq; socii et spopon
derunt in populo inducias esse ı 12
annuas, que hodierno die incipi
ant quartodecimo Elaphebolionis
mensis. Hoc interim tempore utro 13
rumque legatos atq; caduceatores
inuicem adeuntes tractare qua
ratione bellum dissoluatur: con 14
cionem aduocantib; imperatori
bus ac pretoribus. Primum de pa
ce consultare Athenienses quonam
modo adeat legatio de bello sol
uendo, et postquam subito legatos qui
aderunt spondere apud populū
se placitis staturos ad annū uer
tentem. Hec conuenta ac placita

Legati in pace dicuntur. Caduceatores in bello.

119

sunt inter Lacedimonios Athenien
sesq; et utrorumq; socios Gerasthi apud
Lacedemonios mensis die duode
2 cimo. Conuentorum auctores exti
terunt ex Lacedemoniis Taurus et
Echetimide Atheneus Periclide et
Philocharidas Eryxidaide ex Co
rinthiis Eneas Ocyte Euphami
das Aristonymi ex Sicyoniis Da
motimus Naucratis Onasimus Me
gaclis ex Megarensibus Nicasus
Cecali Menestrates Amphidori ex
Epidauriis Amphias Epeide ex A
theniensib; magistratus Nicostra
tus Diotrephis Nicias Nicerati Au
3 tocles Tolmei. Atq; hec quidem in
ducie pacte sunt. Et per eas assidu
e in colloquium de rerum maiorum
120 federib; uentitabatur. Verum p
hos dies cum hec fiunt Sciona apud
Pallenam ciuitas ab Atheniensib;
ad Brasidam defecit. Aiunt aut
Scionei se Pallenenses esse ex Pelo
poneso oriundos suosq; maiores
cum a Troia nauigarent tempes
tate qua Achiui usi sunt in eum
2 locum appulsos ibi consedisse. Quos
cum defecissent noctu Brasidas
adiit preeuntem officii gratia t
triremem sequens ipse eminus ac
tuario nauigio ut si quod in na
uigium suo maius incidisset trire
mis opem ei ferret. Si u in aliam eq
magnam triremem non existima
bat illam in minus nauigium di
recturam sed in nauem et se inte
3 rea saluum fore. Cum transfretas
ses coacto Scioniorum concilio in
eam sententiam locutus est in qua
apud Acanthum ac Toronam et

Eneas penultima brevi semp inueni in p(ro)sa. et ita legitur in actib; aplorum.

hoc amplius esse illos precipua lau
de dignos qui cum Pallene in Isth
mo sita ab Atheniensib; occupetur
Potideam tenentib; cumq; nihil
sint aliud quam insulam tamen ad li
bertatem ultro transierint non ex
pectantes ignauiter ut sibi neces
sitas exprimeretur agnoscendi co
mestici boni et ee id signum eos
aliquid aliud rerum maximarum pre
stanti animo subituros. quod si ex
sententia contingeret haud dubi
e fidelissimos Lacedemoniis ami
cos existimatum iri atq; aliis in re
bus honoratum. Quibus uerbis **121**
erecti animo Scionii et omnes
pariter audaciores effecti et illi
quib; antea res acta displicuerat
constituerunt strenue bellum fer
re. et Brasidam cum in ceteris ho
neste acceperunt tum u et publi
ce aurea corona redimierunt tamquam
grecie liberatorem et priuatim
teniis coronarunt ac ueluti Ath
letam frequentarunt. Ille confes 2
tim relicto eis aliquanto presidio
retro abiit. Nec multo post eode
maiore cum exercitu transfreta
uit uolens Mendam atq; Potitea
temptare ac prius occupare quam quod
suspicabatur Athenienses tamquam
insule succurrerent. et cum non
nihil de proditione transegisset cum
his ciuitatib; iamq; rem esset ex **122**
ecuturus interim ad eum ue
niunt cum triremi qui induci
as renuntiarent ex Atheniensib;
Aristonymus ex Lacedemoniis
Atheneus. Ita exercitus rursus To 2
ronem reuersus est. et legati renun

Oratiuncula Brasidę ad Scionios obliqua.

tiant Braside conuenta. Que qdē
uniūsi in thracia socii approbaue
3 runt. Aristonymus ante cetera i
annuere. Scionios tamen negare
in federib; fore quos ex dierꝝ sup
putatione sciebat post initas indu
cias defecisse. Brasidas contra mul
tis uerbis affirmare antea defeci
4 se, nec se urbem uelle tradere. Que
ubi Aristonymus Athenis retulit
ꝓtinus Athenienses in expedito fu
erunt Scione bellum inferendi.
sed Lacedemonii missa legatione
dicere eos federa preuaricari et
se pro ciuitate intercessuros fidē
Braside habentes paratosq: iudici
5 o disceptare. Illi nolle iudicio pe
riclitari sed primo quoque tēpore cum
exercitu abire, irati siqui in insu
lis iam sunt, iam ipsis desciscendū
censeant, inutili sibi Lacedemoniorꝝ
6 terrestri potentia confisi. Consta
bat tamen re uera defectionē fu
isse qua ius suum tutabantur A
thenienses. Quippe duob; diebus
posterius a Scioniis descitum est.
1 Itaq: facto in sententiam Cleonis
decreto de Scioniis capiendis in
terimendisq: cetera omittentes ad
123 hoc sese ꝑparabant. Atq: interea ab
eis Menda defecit, ciuitas in Palle
na, Eritreorꝝ colonia, quā & ipam
Brasidas recepit, non existimas se
iniuste agere quia per indutias
aperte defecissent. Nam erant q
ipse inuicem Atheniensib; crimi
2 ni daret, ut federꝝ ruptorib;. Quo
magis Mendenses fuere audaces
tum cognita Braside ꝓpensa sētēn
tia sumpta ex Scioniis coniectu

ra quos non ꝓdidisset, tum quia eius pau
ci cum adessent consciis et ii tunc i
cunctarentur, non tamen omisissēt
sed cum sibi ipsis timerent ne pate
fierent, tamen eos qui multi erant
preter opinionem superauissent.
3 Hec cum ꝓtinus Athenienses accepe
runt, multo magis irritati se aduersus
utranque ciuitatem instruebant.
4 Quorꝝ classis aduentum expectans
Brasidas liberos uxoresq: Scioniorꝝ
ac Mendensium subduxit in Chal
cidicam Olynthum cum presidio
quingentorꝝ Peloponensium toti
demq: peltatorꝝ Chalcidensium, ꝑ
fecto omnium Polydamida. Et isti
quidem tanq̄ propediem uenturis
Atheniensib;, recte sane inter se cō
124 muniter res administrabant. Bra
sidas autem interea pariter ac Per
diccas rursus aduersus Arribeum ten
dunt in Lyncum. Hic quas hēbat
copias ducens Macedonum et in
colarꝝ grecorꝝ, ille preter suas Pe
lopōnensium reliquias Chalciden
ses Acanthios et ex aliis populis ꝓ
cuiusque magnitudine in sūma
grecorꝝ armatorꝝ fere tria milia i
equites omnes qui sequebant Ma
cedonum cum Chalcidensib; circit
mille, alia barbarorꝝ manus ꝑmulta.
2 Ingressi regionem Arribei cū Lyn
cestas ex aduerso castra metatos in
3 uenissent, & ipsi castra ponunt: cūq;
pedites collem e regione suū utq;
haberent, et in campum qui int
iacebat equites ꝑcursarent, pug
na inter eos primum equestris cō
missa est. Deinde Brasidas et Per
diccas cum Lyncestę pedites cum

equitibus e colle priores precessisset
parati ad prelium e diuerso produc
tis & ipsi copiis confluxerunt. Lyn
cestę in fugam uersi sunt multi in
terempti ceteri fugiendo altiora
4 adepti quieuerunt. Post hec tro
pheo erecto biduum triduumq;
substiterunt opperientes hillyri
os qui a Perdicca mercede conduc
ti uenturi erant. Verum Perdicca
non subsidere amplius uolebat
sed aduersus Arribei oppida progredi.
Brasidas autem respiciens ad Men
dam ne quid pateretur si prius ap
pellerent Athenienses et quod hillyrii
non aderant non ad progrediendum
sed ad regrediendum potius animatus
125 erat. Et cum ii inter se altercaren
tur nuntiatum est hillyrios Perdic
ca prodito cum Arribeo esse. Ex quo
utrique iam uidebatur ob illorum
metum hominum bellicosorum esse ab
eundum. Cumq; propter contentionem
nihil esset constitutum quonam
tendere oporteret interueniente
nocte macedones barbarorumq; mul
titudo subito timore perculsi id
quod in magnis exercitib; fieri
consueuit incertis causis quod puta
rent plures aduentare quam ueniebant
tantumq; nondum adesse in repen
tinam fugam se dantes domum re
uerterunt. et Perdiccam a principio
ignarum rei ut resciuit coegerunt
antequam Brasidam inspicerent procul enim
sane alter ab altero castra habebant
2 illinc discedere. Brasidas primo di
luculo postquam accepit abisse Ma
cedones et hillyrios atq; Arribeum
inuasuros quadrato ipse agmine
leui armatura in medium accepta
3 constituerat abscedere dispositisq;
si qua inuaderetur iunioribus excur
soribus cum delecta ipse trecentorum
manu in animo habebat ut postre
mus discedens resistendo primus
quibusque hostium sese offerenti
4 bus et priusquam illi aduentarent ut
in breui milites suos ita adortatus est.

Oratio Brasidę ad milites

126 Nisi ego uos suspicarer uiri Pe
loponenses terrore perculsos
quod derelictus sum quodq; barbari & ii
permulti in nos tendunt non ita
uos hortarer pariter ac docerem.
Nunc quod ad desertionem nostrorum
et ad hostium multitudinem atti
net que maxima sunt uos breui
admonitione et ortatione persua
2 dere conabor. Conuenit enim uobis
in reb; bellicis strenuos esse non propter
presentiam sociorum semper sed uirtutis
proprie causa neq; aliorum multitudi
ne terreri quippe qui non ex eius
modi re publica ortum ducitis in
quibus non presunt paucis multi
sed potius pluribus pauci nullo a
lio adepti potentiam quam uincendo
3 in preliis. Barbaros autem quos nunc
inexperti formidatis scire debetis
& ex illis contra quos pro macedoni
bus pugnauistis & ex iis que ego
partim coniectura partim fama
4 intelligo non asperos fore. Quecum
que enim re uera sunt imbecilla
sed putantur ualida cum de ipsis
documentum ueritatis accesserit
audaciores aduersarios reddunt.
Quibus autem aliquod utique bo
num adest si quis id non prudent

5

hic in eos ferocior fertur. Isti uõ q
tardi sunt in ueniendo terrori sũt
hominib: imperitis, utpote aspectu
multitudinis horrendi et uocife
rationis magnitudine terribiles, i
et inanis illã elator armor crepi
tatio speciem minar nis habet. i
sed iidem in conserendis manibus
adúsus eos qui ista sustinent non
tales existunt. Neq: enim pudet
eos quemadmodum nos lacedimo
nios cum ordinem nullum hẽant,
locum deserere dum superant: q̃r
fuga eandem quam aggressio ho
nestatis gloriam hẽt, ac ꝑ irrephen
sibili re ac forti existimatur. Et
cum pugna rer domina fit pre
cipueq: licui prebeat cum decore
causam conseruande salutis tuti
ducunt citra suum periculum ter
refacere nos q̃ nobiscum uenire
ad manus id quod anteq̃ nunc

6

factitauerunt. a quibus quicqd
asperitas impendeat cernitis, re
quidem modicum, aspectu autẽ
et auditu ferox. Eos cum infesti
uenient uos sustinentes, et cum
tempus erit, cum decore et ordi
ne rursus uos subducentes in tu
tum ꝑpere abibitis, cognituri in
reliquum tempus, huiusmodi tur
bas iis qui primum impetum ex
ceperint ostentare robur, mina
bundas eminus ac cunctabundas
easdem si accesseris cominusq: i
constiteris strenuitatem celerit
in id ut tuti sint demonstrare.

127

Talibus hortatus Brasidas copias sb
ducebat. Quo uiso barbari multa
uociferatione ac tumultu ingru
ebant, eum fugere opinantes, pre
uentumq: se interfecturos. Sed cũ

2

cum excursores quacunque illi
incidebant obsisterent et ipse cũ
delecta manu inuadentes sustine
rent, ita preter opinionem adús
primum impetum restiterunt et
deinceps excipiendo eos ꝑpulsarẽt
sese cum ab illis cessaretur suptra
hentes. At cum in spatiosum uentũ
est locum, a grecis qui cum Brasi
da erant iam ꝓcul aberant barbari
que pars relicta erat ut hos insecu
ta cum ipsis consereret manus. Nã
ceteri cursu contenderant in fu
gientes macedones quor ut in
quenque incidebant trucidarũt.
ꝑidem angusto in regionem Arribei
inter duos colles ingressu occupa
to, scientes non aliam esse Braside
ad redeundum uiam, iam aduen
tantem illum ad ambiguum uie
circũsistunt tanq̃ re capturi. At

128

iste re cognita precipit iis qui secũ
erant trecentis ut in eum quem
magis suspicabatur captum iri col
lem tendentes, q̃ possent ꝑ se qsq̃
celerrimo cursu sine ordine cona
rentur extrudere barbaros iã con
tra uenientes, priusq̃ maiori illor
accedente multitudine ibi conclu
derentur. Ita Brasidani eos qui in

2

colle erant aggressi impetu superãt,
et reliquus exercitus eodem facili
concessit. Nam barbari facta illinc
suor fuga deterriti et q hos ad fi
nes ẽe iamq: euasisse arbitrarent
non sunt ulterius persecuti. Brasi

3

das autem ubi editiora adeptus ẽ
tutius iter faciens peruenit eodem

die Arnissam primum que erat
4 ditionis Perdicce. Ubi milites ma
cedonibus q priores ad e abiissent
irati ut in queque incidebant t
inter eundum uel iuga boum ul
uasa que Macedonibus decidant
qualia credibile est in nocturno et
trepido discessu contingere iuga
quidem soluentes conciderunt
5 uasa ū sibi uendicare. Atq; hinc
primum Perdiccas Brasidam sibi
hostem ēē existimauit et postea
iudicio Peloponēnsium in Athe
nienses non consuetum odium
gessit. Sed cum e grauissimis ca
lamitatib; emersisset dedit operā
ut quoquo modo q̄primum cum
Atheniensib; conueniret et a La
129 cedemoniis dissociaretur. Brasi
das ex Macedonia reuisus Toronē
offendit Athenienses iam Mendā
tenentes. et quia inualidum se
ad expellendos iam hostes si in Pal
lenam transiret arbitrabatur: ibi
2 subsedit ad urbis presidium. Nā
per id tempus Athenienses exierat
auxilio iis qui apud Lyncū erat
contra Mendam et Scionam que
admodum instructi erant quin
quaginta cum nauibus q̄x decē
erant Chie. ferentib; mille arma
tos suox popularium. sagittarios
sexcentos. thracum mercenariox
mille. aliosq; illinc sociox peltatos
Nicia Nicerati et Nicostrato Dij
3 trephis ducibus. Cum qua classe
ex Potidea pfecti cum iuxta Nep
tuni templum tenuissent. adūs?
Mendenses iere. Illi et Scioniox
auxiliares trecenti cum Pelopō

nensium presidio omnes armati
numero septingenti Polydamida
duce. extra urbem castra habebāt
super tutum collem. Eo Nicias tra 4
mitibus quibusdam euadere cū
temptasset. habens secum Metho
nensium leuiter armatos centum
uiginti. Atheniensium armatox
delectos sexaginta. cum omnib;
sagittariis. illos ab ipsis uulnerat?
sūmouere non potuit. Nicostrat?
alio longiore itinere cum omni
reliquo exercitu aggress? imperui
um collem eo pturbationis uenit
ut parum abfuerit quin totus t
Atheniensium exercitus uinceret.
Et cum eo die Mendenses sociiq; 5
se dedere recusarent. digressi A
thenienses castra metati sunt. atq;
insecuta nocte Mendenses in ur
bem concesserunt. Postero die A **130**
thenienses oram Scione pteruec
ti. eius suburbana ceperunt. et
agrum quanta ea fuit die popu
lati sunt nemine obuiam pdeun
te. Erat enim nonnihil seditionis
intra urbem. Et cum proxīa nocte
trecenti illi Scionii domum abis
sent. postridie Nicias cum dimi 2
dio copiax pgressus ad fines Scio
niox regionem uastauit. et Nico
stratus pariter cum reliquis urbē
obsedit a superiorib; portis qua
itur Potideam. Polydamidas ab 3
hac enim parte Mendensib; auxi
liaribusq; intra murum arma posi
ta erant. eos tanq̄ ad pugnam in
struebat. et cum ad exeundum
Mendenses hortaretur eiq; e pplō 4
quidam seditiose contradiceret

et se exiturum negaret neq; belli
gerari oportere et ipse hominem
ut contradicebat manu abripuis
set atq; perturbasset indignatus e
uestigio populus sumptis armis
tendit in Peloponenses et in eos q
5 cum illis populo aduersari essent et
impetu dato uertit in fugam tum
ob repentinum certamen tum ob
metum Atheniensium quib; por
te fuere aperte patefacte. Quippe
Peloponenses suspicabantur illos
ab aliquo premonitos in se ee uen
6 turos. Ita quicunque non statim
obtruncati sunt in arcem confu
gerunt quam ipsi iam antea te
nebant. Athenienses aute iam ei
Nicias erat reuersus ad urbē stabāt
cum omnibus copiis irrūpentes
ueluti in captam ut que non ex
conuento aperta fuisset diripiūt
ut uix eos cohibere potuerit duces
7 ne et homines trucidarent. Post
hec iussere Mendenses pristino ri
tu rem publicam administrarent
et de iis per se supplicium sumerent
quos ee seditionis auctores censu
issent. Eos aute qui in arce erat
concluserunt muro utrinque ad
mare pertingenti et in eo imposu
ere presidium. Potiti iis que cir
ca Mendam sunt aduersus Scionā
131 tendunt. Obuiam prodeuntes oppi
dani cum Peloponensib; in difficili
ante urbem tumulo considunt o
quem nisi caperet hostis urbē cir
2 cūuallare non poterat. Eum Athe
nienses strenue aggressi detrusisq;
pugna qui occurrerunt castra po
nunt tropheum statuunt oppidū
concludere parant. Nec multo post 3
cum in eo iam opere occuparentur
auxilia que in arce Mende obside
bantur superatis qui erant ad ma
re custodib; noctu abierunt. Quo⁊
plerique fugientes per hostium cas
tra obsidentium Scionam intraue
runt. Ea circumuallata Perdiccas per 132
caduceatores cum Atheniensium
ducibus fedus init odio Brasidę con
tracto ob reditum ex Lynco iam i
tum statim rem transigere orsus.
Etenim comparata apud Thessalos 2
externo⁊ manu quo⁊ primoribus
semper fuerat usus simul Nicia postq̄
inter eos conuenit iubente ut ali
quid insigne pro Atheniensium tute
la faceret simul sua sponte q nollet
amplius in suam regionem uenire
Peloponenses prohibuit Ischago
ram Lacedemonium. is naq; tunc
exercitum terrestri itinere deduc
turus ad Brasidam erat ne cum co
piis impedimentisq; transiret ita
ut ne Thessalos quidem illi tempta
runt. Ipse tamen Ischagoras et Ame 3
nias et Aristeus ad Brasidam perue
nerunt a Lacedemoniis missi ad res
inspiciundas eductis a Sparta secū
adolescentulis cum leges id uetarent
qui ciuitatib; preficerentur ne ea res
quibuscumque committeretur. Et p
fecerunt Amphipoli Clearidā Cleo
nymi Torone Telidam Hegesandri.
133 Eadem estate Thebani muros Thespi
ensium criminū dantes q sentirent
cum Atheniensib; diruerunt id qd
semper quidem uoluerant sed tūc
facilius fuit quoniam in pugna cū
Atheniensib; commissa omnis eo⁊ iu

2 iuentutis flos erat extinctus. Templum q; iunonis eadem estate apd Argos deflagrauit Chryside sacerdote cum ardentem quandam lucernam coronis apposuisset illic ita soporata ut incensa omnia atq; flagrantia non sentiret.
3 Propter quod Argiuos uerita, ptinus in Phliunte nocte confugit. Argiui ex lege q apud eos est pmulgata aliam instituere sacerdotem nomine Phaeindem cum octo annos huius belli i Chrysis prefuisset et dimidiatum quando pfugit.
4 Et Sciona iam extremo estatis undique muris conclusa est. quibus imposito Athenienses presidio cum cetero excitu abierunt.

134 Insequens hyemis apud Athenienses ad Lacedemonios quieta mansit, pter inducias. Mantinei uero ac Tegeate cum suis utrique sociis apud Laodicium terre Oresthidis conflixerunt ancepsq; uictoria extitit Nam altero utrique cornu in fugam uerso trophea fixerunt ac delphos spolia miserunt
2 cum multis utrinque cesis adhuc dubio marte pugnantes nox diremisset. Tegeate illic pnoctantes statim tropheum excitarunt. Mantinei cum in Bucolionem discessisset idem posterius e regione fecerunt

135 Exitu eiusdem hyemis appetente uere Brasidas Potideam temptauit. noctu enim adiens scalas admouit hactenusq; hostem latuit. Nam tintinabulo allato sic incassum ante ipsius pditoris reditum admote sunt scale. et cum statim sensisset hostis Brasidas priusq accederet raptim retro reduxit exercitum luce non expectata.
2 Et hyems exiit annusq; nonus belli quod Thucydides conscripsit. :-

FINIT QVARTVS

LIBER QVINTVS INCIPIT

1 In sequenti estate federum annua dies q ad Pythia usque, presserat exiit. Per quos inducias Athenienses e Delo delios submouerunt rati illos ex uetusta quadam causa non esse castos ad sacra facienda. et hoc sibi restare expiationis de qua superius a me commemoratum est quasi sublatis defunctorum monumentis id rite facientes. Delii uero Adramytteum in Asia ut quisque i adibat eis locum dante Pharnace incoluerunt.
2 Cleon post exactas inducias cum triginta nauibus ducens peditum urbanorum mille et ducentos armatos cum equitibus trecentis ac sociorum pluribus in puinciam Thracie cum ad hoc Athenienses induxisset traiecit.
2 et cum Scionam primum tenuisset iam expugnatam sumptis illinc presidiariis armatis in portum Colophoniorum nauigauit non admodum ab urbe Torone distantem.
3 Vbi certior factus a transfugis neq; Brasidam intus esse et qui essent impares fore ad resistendum terrestri itinere ad urbem tendit et decem nauibus

ad circueundum portum dimissus
4 ante omnia pergit ad munimen
ta que Brasidas urbi circumdederat
uolens includere suburbana, et di
ruto ueteri muro unam efficere
3 urbem. Adortis ea Atheniensibus
Pasitelidas lacedemonius dux cum
eo quod aderat presidio succurrens
resistebat. sed cum repelleretur et
preterea timeret neue naues que
circummisse erant, circuito portu
desertam urbem occuparent, ne
ue in muro qui expugnabatur
ipse caperetur eo relicto ad urbem
2 cursu contendit. Verum et Athe
nienses classici nauibus egressi ur
bem priores ceperunt et insecutus
cum uociferatione peditatus qua
subrutus uetus murus erat irrupit,
ac Lacedemoniorum Toroneorumque ali
os qui repugnabant statim inte
remerunt, alios uiuos ceperunt,
inter quos et Pasitelidam ducem.
3 Brasidas autem Turonam, ille quidem
ad succurrendum profectus est sed
in uia certior de expugnatione
factus, redit preuenturus hostem
nisi quadraginta ferme stadiis se
4 rior fuisset. Cleon atque Athenienses
trophea duo erexerunt unum
apud portum alterum ante muros.
uxoribusque ac liberis Toroneorum in
seruitutem arreptis ipsos atque Lace
demonios et siquis alius Chalciden
sium aderat cunctos ad septinge
tos numero Athenas miserunt. quorum
lacedemonii ex federibus postea
initis remissi sunt: ceteri ab olyn
thiis accepti totidem uiris permu
5 tati. Per idem tempus et Boetij

Panactum murum in confiniis qui
erat Atheniensium proditione cepe
runt. et Cleon imposito presidio 6
Torone profectus Athon prope ad
Amphipolim usque prenauigauit
et Pheax Erasistrati filius cum duo 4
bus collegis ab Atheniensibus pro
legato missus in Italiam atque Sicili
am duabus cum nauibus transmi
sit. Nam Leontini Atheniensibus e 2
Sicilia reuersis post conuentionem
cum multos in ciuitatem ascrip
sissent et plebs agrum uiritim diui
dere haberet in animo, id sentien 3
tes ii qui potentes erant Syracusa
nis accitis plebem eiecere et ea
passim errabunda, dedentes se Sy
racusanis, urbemque deserentes ac
desolantes, habitatum Syracusas
ut ciues commigrarunt. Quorum non 4
nulli displicente sibi facto relictis
Syracusis locum quendam urbis
sue nomine Phoces cepere, et alium
in Leontino agro ualidum nomine
Bricinnias. Ad quos permulti ex
ulantes plebis se contulerunt, et
pro muris stantes belligerabant.
Hoc cum audissent Athenienses 5
Pheacem miserunt, si quo modo
persuasis suis qui ibi erant sociis et
aliis si posset Siciliensibus communi
ter tanquam aduersus proficientem Syra
cusanorum potentiam sumptis ar
mis liberarent populum Leonti
num. Pheax ubi aduenit, induc 6
tis Camarineis atque Acragantinis,
quia apud Gelam res ei e contra
rio eueniebat ad ceteros non per
rexit, intelligens haudquaquam se
illos persuasurum, sed rediens per

Siculos Catinam et in transitu bri-
cinnias ueniens adhortatusque dis-
5 cessit. Is tamen et cum in Siciliam
transmisit et rursus cum rediit a-
pud Italiam cum nonnullis ciui-
tatibus de amicitia Atheniensium
sermonem habuit, atque etiam cum
Mamertinis apud Locros agentibus
quo relegati erant cum post Sici-
liensium pacificationem orta inter
Mamertinos seditione ab aduersa
factione acciti Locrensibus eiec-
ti essent factaque aliquandiu Mes-
2 sana Locrensium. Hos itaque Pheax
illuc receptus nihil lesit quia cum
Locrensibus transegerat Athenien-
3 sium nomine. Soli enim omnium
sociorum in reconciliatione Sicilien-
sium fedus abnuerant cum Atheni-
ensibus, ne tunc quidem admissu-
ri nisi bello aduersus Itones et Mele-
os occupati fuissent finitimos suos
atque coloniam. Et Pheax quidem i-
aliquanto posterius Athenas redi-
6 it. Cleon autem soluens a Torona
Amphipolim uersus, Stagirum ab E-
one profectus inuadit Andriorum et
Galepsum Thasiorum coloniam. sed
illa non expugnata hanc expug-
2 nat, missisque ad Perdiccam legatis
ut cum copiis ex iure societatis ad
se ueniret, missis item aliis in Thra-
ciam ad Polem Adomantorum regem
qui quamplurimos Thraces mercede
conduxerat, ipse apud Eonem sub-
3 sedit hos expectans. Hec Brasidas
cum accepisset et ipse insedit e re-
gione Cerdylium qui est locus ar-
giliorum trans flumen editus haud
sane distans ab Amphipoli. Unde
omnia subiciebantur oculis adeo
ut ne lateret quidem Cleonem id quod
quod facturus expectabat, proficiens
cum exercitu ut aduersus Amphi-
polim ascendens hostiles copias pre
suis presentibus contemnens. Instrux- 4
erat autem Brasidas Thracum merce-
de conductos mille quingentos,
et Edones quos omnes euocarat i-
peltatos atque equites, habens Mirci-
niorum et Calcidensium preter eos
quos apud Amphipolim peltatos
mille, in summa ad duo milia pedi- 5
tum armata et equites grecorum tre-
centos. Hos cum haberet Cerdylium
cum mille quingentis insedit, ce-
teris intra Amphipolim cum Clea-
rida instructis. Cleon tantisper i- **7**
ocium tenuit dum id quod Brasi-
das expectabat facere coactus est.
Nam egre milites ferebant mansi- 2
onem reputabantque quante impe-
ritie atque ignauie duci suo res esset
cum Brasida tante peritie atque au-
dacie uiro. Ad hec inuiti domo
cum eo uenerant. Hanc mussati-
onem gliscere cum animaduerteret
Cleon, nolens ipsos quia in eodem de-
siderent loco grauari, contractos
educit, usus eadem ratione qua 3
apud Pylum: que quia prospere
cesserat, aliquid se sapere opina-
batur. Etenim neminem sperabat
ad pugnandum sibi obuiam exi-
turum, quin potius ad inspiciun-
dum locum sese dixit ascendere:
maiorem tamen apparatum expec-
tabat non ut tuto si ad hoc cogeretur
pugnaturus superaturusque sed ut
circumdato exercitu urbem expug-

4 naturus. Cum uenisset et ualido
in colle ante Amphipolim exercitum
collocasset, ipse contemplabatur
Strymonis restagnationem et ur
bis situm thraciam uersus quemad
modum se haberet, existimans sibi
quandocunque liberet abscedere li
5 cere absque certamine. Etenim ne
mo neque super muros conspicieba
tur neque egredi portis que et clause
omnes erant. Adeo sibi peccasse ui
debatur quod etiam cum machinis
non uenisset, posse enim urbem que
8 deserta esset capi. Brasidas simul
ac Athenienses mouisse cognouit
et ipse descendens e Cerdylio Am
2 phipolim intrat nullamque irrupti
onem nullamque instruendi agmi
nis aduersus Athenienses significa
tionem facit diffisus copiis suis et
quas impares hosti putabat non
numero nam propemodum pares
erant sed ornatu. Nam in ea expe
ditione militabat Atheniensium flos
et Lemniorum Imbriorumque robur. Itaque
3 artem aggressurus adhibet quo ui
delicet si numerum suorum et quantum
necessarium erat armatorum ostendis
set haud arbitrabatur magis perfi
cere quam si improuisus esset ac uere con
4 temptus. Igitur delectis sibi arma
tis centum quinquaginta ac tradi
tis Clearide ceteris constituit ado
riri priusquam abirent Athenienses ra
tus non perinde illos si disclusi fu
issent recepturos si qua sibi super
uenirent auxilia. Verum milites ad
hortari consiliumque suum aperire
uolens aduocatis omnibus in hunc
modum disseruit: —

Oratio Brasidae ad milites: —

9 Viri Peloponenses quoniam
ex ea terra profecti uos que propter
generositatem libera semper extitit:
et quia Dores cum Ionibus dimica
turi estis quorum superiores esse con
sueuistis satis erit paucis rem ape
2 rire. docebo uos quonam modo ir
ruptionem facere destino ne quod
cum paucis non cum uniuersis mihi
periclitandum duco uobis imbe
cillitatem uirium interpretantibus
3 formidinem prestet. Hostis enim
quantum conicio contemptu nostri
quos non putat in se ad pugnam pro
gressuros locum conscendit et nunc
ad spectaculum conuersus nullo or
4 dine securus agit. Que peccata hos
tium quisquis optime animaduertit
et pro suis etiam uiribus illos aggre
ditur non id faciens ex aperto et
instructo contra agmine magis quam
ex presenti oportunitate: huic ple
5 runque feliciter succedit. Atque
hec belli furta honestissimam gloriam
optinent per que precipue quis
hostem fallens summo amicos affi
6 ciat commodo. Ergo dum imparati
adhuc confidunt dumque abeundi
potius quam manendi quantum mihi
uidentur animum habent in hoc
eorum ancipiti consilio priusquam sententiam
componant ego cum iis quos ha
beo occupabo in medium eorum ag
men si potero incurrens et irruens.
7 Tu Clearida mox ubi me iam insi
luisse conspexeris atque terrentem illos
conicies, tunc tu patefactis repente
portis prodeas cum istis qui tecum
sunt Amphipolitanis ac sociis, an

interea

nitereque quam festinantissime te immis
8 cere. Sic enim spero precipue eos per
territum iri: quoniam terribilio
res sunt hosti qui interuenunt pug
9 ne quam ipsi pugnantes. Et quod ad
te attinet ut Spartiatam decet ui
rum te egregium presta. et cum uos
socii strenue sequamini existimã
tes id demum esse bene bellare ut ue
lis ut erubescas ut ducibus pareas,
atque hodierno die fore ut aut libe
ri exultatis si strenue gesseritis so
cii que lacedemoniorum uocitemini,
aut Atheniensium serui duriore
etiam quam pertulistis seruitute, cete
risque grecis quominus liberi fiant
impedimento sitis si etiam optime
rem gesseritis sine captiuis tamen
10 ac cede hostium. Sed neque uos in
strenui sitis cum sciatis quantis de
rebus certamen est: et ego ostendã
me non magis posse alios adhor
tari eminus quam gnauiter ipse commi
10 nus agere. Hactenus locutus Bra
sidas: tum sese ad exeundum prepa
rauit. tum alios cum Clearida ad
portas que uocantur Thraces ut
quemadmodum dictum est erũ
2 perent collocauit. Verum quia des
cendens a Cerdylio conspectus et
in urbe quoque conspicua rem diuinã
faciens atque imolans extra urbem
circa templum palladis conspectus
fuerat hoc Cleoni nuntiatum est.
Processerat autem tunc Cleon ad
spectaculum: quia et omnis hostilis
exercitus intra urbem subiicieba
tur oculis et sub portis uestigia per
multa equorum atque hominum exeun
3 tium notabantur. Hec cum audis

set eo perrexit: atque ubi rem agno
uit, iubet colligi uasa ad proficiscen
dum quasi scilicet nollet pugna decer
nere priusquam sibi uenirent auxilia,
quasique arbitraretur fugam se anteca
pere posse: edicitque abeuntibus ad
sinistrum cornu tamquam agere id so
lum liceret ad Conem se subduce
4 rent. Verum ubi hoc lente agi ui
sum est conuerso ipse dextro cornu,
et nuda hostibus prebens abduce
5 bat exercitum. Cum interim Bra
sidas cubi oportunitatem adesse
cognouit et Atheniensium moue
ri castra ad eos inquit qui secum
erant aliosque isti nos non expectãt
indicio est motus lancearum atque ca
pitum, hoc quicunque agunt ii
haud consuerunt expectare inua
dentes. Sed nunc mihi aliquis portas
quas dictum est patefaciat et pre
stanti animo quam celerrime irruamus.
6 Sub hec per portas et eas que sunt
super uallum perque primas longi
qui tunc erat muri egressus cursu
contendit recta uia ubi nunc per
maxime ardua loci euntibus tro
pheum uisitur. Atque circa mediũ
agmen adortus Athenienses iam
territos et sua confusione et inua
dentis audacia in fugam uertit.
7 et Clearidas uti preceptum erat
cum exercitu thracibus egressus per
portas infertur. Ex quo contigit
ut ex inopinato ac repentino A
thenienses utrinque perturbarentur
8 utque sinistrum eorum cornu Cone
uersus sicuti progressum erat dissi
patum fugam faceret: et hoc iam
fugiente Brasidas cum in dextrũ

ingruit uulneraretur quē caden
tem cum Athenienses non aīaduītis
sent sui qui proximi stabant sub
9 latum absportarunt. Eoq; magis
dextrum atheniensium cornu p
stitit. Cleon ut primum non ex
pectandum sibi constituit statim
in fuga exceptus est a Myrcinio
peltato atq: interfectus. Qui ū cū
eo fuerant armati conuersi ī hos
tem super tumulum bis terue as
silientē Clearide restiterunt nec
prius cesserunt q̄ Myrciniorum Chal
cidensiumq; equitatus ac peltati
circūsistentes atq: iaculis incessen
10 tes in fugam eos uerterunt. Ita u
niuersus Atheniensium exercitus
iam diffugiens egre uarias in mō
tib; uias intendit et quicunq; ce
si non sunt aut a principio dum
manus conserunt aut ab equita
tu Chalcidensium atq: peltatis Eio
11 nem se ceteri receperunt. Brasidas
cum eum sui e prelio suptraxissent
in urbem perlatus adhuc spirans,
cognouit ille quidem suos uicisse
sed non multo post expirauit defi
12 ciens. Reliquus exercitus cū Clea
rida persecutus hostem ubi rediit
cesos spoliauit tropheumq; erex
11 it. Post hec uniuersi socii Brasidā
sub armis comitati publice sepe
lierunt intra urbem ante forum
quod nunc est. Deinde Amphipo
litani monumentum eius circū
stantes tanq̄ heroi fanum dedica
runt honores tribuerunt certa
mina et anniuersalia sacrificia
coloniamq; uelut deductori ascrip
serunt deiectis Agnonis edificiis

et sique edes in illius memoriam
future erant, tum Brasidam libe
ratorem suum extitisse arbitrantes
tum ob presentem Atheniensium
metū, Lacedemoniorum societatem
demerentes. Nam eosdem honores
habere Agnonem neq; ita ex utili
tate ipsorum erat neq; ita iocundum
ppter hostilitatem Atheniensium,
quibus tamen mortuos reddiderūt. 2
quorum numerus ad sexcentos fuit,
hostium autē septem. quoniā nō
iustum prelium fuit sed potius ex
huiusmodi casu et incusso prius
metu. Sublatis mortuis illi domū 3
nauigauerunt qui cum Clearida
erant rem Amphipolitanam con
stabilierunt. Per eadem tempora 12
sub extremum estatis Ramphias
et Autocharidas et Epicydidas La
cedemonii in puinciam que erat
in Thracia transportarunt nongen
tos in supplementum armatos: et
cum Heracleam que est in Trachi
ne peruenissent quecunque nō
probe se habere uisa sunt eis con
stituerunt. Quibus ibidem agen 2
tibus prelium hoc gestum ē estasq;
excessit. Initio autē statim hye 13
mis ii qui cum Ramphia erant ad
Pierium usque qui est thessalie
mons progressi sunt sed inhibiti
a Thessalis et preterea morte Bra
side ad quem copias ducebant, do
mum reuerterunt, putantes haud
quaq̄ iam tempus ēē cum et Athe
nienses uicti abissent, nec ipsi ido
nei forent qui aliquid eorum confi
cerent que Brasidas animo agitas
set cum presertim scirent quanto 2

domo excussent. lacedemonios fuis
14 se propensiores ad pacem. Et contigit
ut secundum pugnam que ad Am
phipolim gesta est et Amphie ex
Thessalia regressum neutri amplius
quippiam belli attingerent. ad pa
cem magis spectantes. athenienses
quidem quod calamitatem acceperant
apud delium et paulo post rursus
ad Amphipolim. neque iam firmam
uirium spem habentes ut antea cum
federa expectarant. meliori se futu
ros conditione presenti prosperitate
2 confisi. preterea quod reformidabant
socios ne propter ipsorum clades elati i
citius deficerent. et penitebat e
os quod post rem bene gestam ad Py
3 lum non pacificauissent. Lacede
monii uero quod secus atque opinati fu
issent sibi in bello successerat. cuius
paucos intra annos putarant po
tentiam se Atheniensium deletu
ros si terram illorum depopularent.
accepta autem ad Pylum clade.
qualis nulla prius in Sparta. et iis
qui e Pylo ac Cytheris prodibant
regionem latrocinio infestantibus.
et seruis ad hostem transeuntibus.
et iis qui supererant assidue suspec
tis nequid noui sicut prius moli
rentur. solicitati ad presentem sta
4 tum ab iis qui fugissent. Huc acce
debat quod federa tricennalia cum
Argiuis percussa in exitu erant. nec
alia uolebant illi ferire nisi terra
Cynosuria sibi restitueret. ut pu
tarent Argiuis se et Atheniensibus
pariter impares ad belligerandum.
eo quidem magis quod nonnullas ha
bebant suspectas in Peloponeso ci
uitates ne deficerent ad Argiuos
prout et factum est. Hec igitur u **15**
trisque animo uersantibus uisum
est de pactionibus agendum. nec
lacedemoniis minus desiderio re
cipiendi captiuos ex insula quippe
qui erant cum Spartiate atque pri
mores tum uero ipsorum propinqui. Eoque 2
iam inde ex quo capti fuerant i
transigi ceptum est. Sed Athenien
ses elati animo nondum uolebant
equis conditionibus finire bellum
Eosdem apud delium clade affec
tos gnari Lacedemonii tunc id ma
gis admissuros. confestim annuas
fecere inducias quibus eos oporte
bat coire de ampliori tempore con
sultaturos. Postea uero quam ad Amphipo **16**
lum ab Atheniensibus male pugna
tum est et Cleon atque Brasidas mor
tem oppetiere. qui precipue e di
uerso paci aduersabantur. Brasidas
quidem quod prospere bellaret et ob id
honores assequeretur. Cleon autem
quod in quiete ciuitatis credebat se
in sceleribus committendis manifes
tiorem fore et minus habiturum
fidei in obtrectando. multo ma
gis hoc exoptabant. et ante omnes
duo in sua uterque ciuitate ad
principatum properantes. Philistho
anax Pausanie Lacedemoniorum rex
et Nicias Nicerati in re militari
eorum qui tunc erant longe clatis
simus. hic quidem quod in eo in quo
nihildum damni fecisset uolebat
opereque pretium putabat tueri fe
licitatem et cum ceteros ciues tu
um se laboribus in presentiarum uacare.
et nomen posteritati relinquere quod

nusq̃ de re publica male meritus
esset q(uia) ita demum arbitratur con
tingere si nihil periculi foret et si
quis se q̃minimum fortune comit
teret et fugam periculi pace pres
tari. Ille autem q(uia) ab inimicis insi
mulabatur de reuersione ex atti
ca et quasi ob hanc culpam ista +
contingerent quotiens aliquid
cladis accipiebant a Lacedemoni

2 is ei semper inuidia fiebat. Etenim
insimulabatur q(uod) eum Aristocle
fratre uatem que apud delphos e
rat persuasisset ut lacedemoniis
ad petenda oracula eo missis hec
plerunque respondere Joue sati
semidei prolem ex alieno solo in +
suum reducere alioquin argente

3 o arare uomere. Eandem q(uoque) aliq̃n
to post tempore ut lacedemonios
hortaretur ad se reducendum in
Lyceo exulantem p(ro)pter suspitio
nem acceptorum munerum ob re
ditum illum ex attica et dimidi
ata sedes templi iouis metu lace
demoniorum tunc inhabitantem
undeuicesimo regni sui anno ad
se inq̃ reducendum eiusmodi cho
ris atq(ue) sacrificiis quib(us) p(ro)sequi re
ges instituerunt cum primum La

17 cedemona condidere. Hac igit(ur)
offensus criminatione Plistoanax
simulq(ue) q(uia) existimabat cu(m) nihil
in pace aduersi contingeret ubi
Lacedemonii suos recepissent haud
quaq̃ se inimicorum inuidie obnox
ium fore cui semper obnoxii sit
necesse e(st) principes in ciuitate bel
li temp(or)e p(ro)p(ter) eius detrimenta con

2 uentionem preoptabat. Eamq(ue) p(er)

hyemem in colloquium itum e(st) et
iam instante uere apparatus a Lace
demoniis palam agitabatur p(er) ciui
tates denuntiantib(us) tanq̃ ad muni
tiones faciendas quo magis exau
dirent Athenienses. Et ubi in con
ciliis multa sunt utrinque iura al
lata ita conuentum est ut pax fi
eret utrisque ea que bello essent
parta reddentib(us) sed Atheniensib(us)
Niseam (re)tinentib(us). Nam cum Platea(m)
repeterent Athenienses et eam se
ui cepisse Thebani negarent nec
oppidanis p(ro)dentib(us) sed dedentibus
idem de Nisea et illi dicebant. Tunc
aduocatis lacedemonii sociis p(re)ter
Boetios ac Corinthios Eleosq(ue) et ali
os Megarenses his enim que fiebat
haud placebant decretoq(ue) facto
de bello finiendo fedus inierunt
percusseruntq(ue) cum Atheniensib(us)
quod Athenienses apud illos iure
iurando comprobarunt. Federa
inter Lacedemonios et Athenie(n)ses.

18 FEdera fecere Athenienses ac
Lacedemonii cum sociis in hec
uerba et per ciuitates rata iureiu

2 rando sunt habita. Quod ad te(m)pla
publica pertinet licere quicu(n)que
uelit tuto ire consulere consulto
res mittere more maiorum terra et
mari. Phanum u(ero) ac templum Apol
linis quod est apud delphos ac del
phos ip(s)os suis uti legibus uectiga

3 libus iudiciis sua denique terra mo
re patrio. Esse porro federa annos
QVINQVAGINTA Atheniensib(us) ac
Lacedemoniis et utrorumque sociis
pura et innoxia uel terra u(e)l mari.

4 Nec licere arma inferre detrimenti

causa neque Lacedemoniis neque Athe
niensibus eorumue sociis ulla uel ar
te uel machinatione. Siquid inter
eos controuersie extitat iure agat
et iureiurando de quibuscumque
5 conuentum est. reddentibus Lacede
moniis ac sociis Amphipolim Athe
niensibus; licere tamen ciuitatibus
quascunque Lacedemonii tradide
rint Atheniensibus abire quo libeat
suis cum facultatibus. Eas uero quas
Aristides tributarias fecit liberas
esse. Item non licere Atheniensibus
atque sociis nocendi gratia illuc ferre
arma si tributum pendant post ic
ta federa. Sunt autem he: Argilus.
Stagirus. Acanthus. Scolus. Olyn
thus. Spartolus. Nec socias esse al
terutris aut Lacedemoniis aut A
theniensibus. Quod si eas induxerit
atheniensis ut uelint esse socie li
6 cere socias facere. non tamen Cy
uerneos et Saneos et Singeos sua
ipsorum urbes incolere quemadmodum
7 Olynthii et Acanthii Lacedemo
niis ac sociis Panactum Athenien
sibus et inuicem Athenienses Co
ryphasium illis et Cythera et Me
thonem et Pteleum et Atalantam
et quoscumque Lacedemoniorum cap
tiuos apud Athenas uel in carceri
bus uel alibi intra suam ditionem
haberent reddentibus. necnon eos
quos in expugnatione Scione ce
pissent peloponensium et quecumque
ex sociis Lacedemoniorum apud Sci
onam essent. et quoscumque Brasidas
eo misisset. siquis denique Lacede
moniorum socius Athenis uel alibi
ubi imperium teneant in carceri
bus essent missos facientibus. Lace
demoniis preterea ac sociis redden
tibus quoscunque haberent. Hunc
in modum Atheniensium sociorum
ue. Quod autem ad Sciones atti 8
net et Toroneos et Sermylios et
siquam aliam ciuitatem habent
Athenienses consultaturos deque
aliis ciuitatibus quicquid sibi ui
deretur. Eosdem iusiurandum a 9
pud Lacedemonios eorumque socios
per ciuitates iuraturos. et utrosque
alteris domesticum iusiurandum
quod apud utramque ciuitatem max
imum est. quod quidem hoc sit.
Sto his pactionibus et his federi
bus iuste et pure. Sit Lacedemo
niis ac sociis in hunc modum er
ga Athenienses iusiurandum. Id 10 renouari
autem quotannis ab utrisque et
titulos lapideos erigi in Olympiis
in Pythiis in Isthmo et Athenis
intra urbem et Lacedemone in
Amycleo. Siquid autem alterutris 11
in mentem non uenit et siquid
rationibus discussum equum u
trisque uisum sit. hoc comutari
quacunque in parte utrisque uide
atur Atheniensibus ac Lacedemo
niis. Sub tempus federum presidebat **19**
Ephorus Plistolas. mensis Artemi
sii quarto ante finem die. Athe
nis presidebat Alceus mensis E
lapheuolionis sexto ante finem
die. Iurarunt autem et fedus per 2
cusserunt ex Lacedemoniis Plis
tolas. Damagetus. Chionis. Metage
nes. Acanthus. Daithus. Ischago
ras. Philocharidas. Zeuxidas. An
tippus. Tellis. Alcinidas. Empedias.

Menas. Lamphilus. ex atheniensi
bus, Lampon. Isthmionicus. Nici
as. Laches. Euthymedus. Procles. Pi
thodorus. Agnon. Myrtilus. Thra
sycles. Theogines. Aristocites. Iolci
cus. Timocrates. Leon. Lamachus.
20 Demosthenes. Hec federa icta sūt
sub extremum hyemis simul et
initium ueris, statim ab urbicis
dionysiis, decem solidis annis et
pauculis diebus a prima in atticā
incursione et ab huius belli prin
2 cipio. Velim autem quis mihi con
fideret ad fidem habendam tēpora
potius q̄ aut quoslibet alicubi ma
gistratus aut recensionem aliq̄ꝝ
ex aliqua dignitate nominū res
gestas significantium. Non enim
exacta res est exponere qbus nā
uel ineuntibus uel gerentib' ma
gistratum ut quicque gestum ē.
3 sed per estates et hyemes distīguē
quemadmodum feci. Vnde com
periet uim anni in duo media di
uidens, decem estates et totidem
hyemes habuisse superius bellum.
21 Lacedemonii captiuos, ꝑtinus qui
penes se erant missos fecerunt. nā
sortiti priorem locum erant reddē
di que haberent. miseruntq; in
Thraciam ad suam ꝓuinciam lega
tos Ischagoram et Menam et Phi
lochanidam ut Amphipolim trade
rent Atheniensibus. utq; alii fede
ra quemadmodum conuenerat
2 de singulis rata haberent. quod ta
men illi facere abnuerunt, arbi
trantes ea nequaq̄ sibi utilia fore.
Nec Clearidas quidem urbem tradi
dit, gratificari uolens Chalciden
sibus q' negaret se posse tradē istis
inuitis. Verum ꝓpere ip̄e cum lega 3
tis illinc in Lacedemonem uenit,
ad se purgandum si accusaret' ab
iis qui cum Ischagora fuerant q' nō
paruisset, et preterea ad cognoscen
dum siquid posset fedus īmutari.
Sed cum comperisset id cōpbatum
ēē, celeriter rediit, mittentib; eum
lacedemoniis atq; iubentib; ꝑcipue
ut urbem traderet, sin minus, qui
cunque ibi forent Peloponenses e
ducerent. Ceterum Lacedemonii cū 22
apud eos socii essent, et iussi rata ha
bere federa negarent eadem qua
prius causa se illa habituros rata
nisi aliquatenus equiora fierent,
hos non audientes dimiserūt. ipsi 2
cum Atheniensib; societatem fece
runt: rati Argiuos qui missis Ampe
lida et Licho fedus inire recusassent,
non acres hostes sine Atheniensib;
fore, et ceteram fere Peloponesum
quieturam, alioquin si liceret ad
Athenienses accessuram. Presentib' 3
igitur Atheniensium legatis habi
tisq; colloquiis conuentum est, so
cietasq; cum iureiurando inita hec
his legib;. Socii erunt Lacedemo 23 Societas inita inter Lacedemonios et Athenienses
nii annos quinquaginta. Qd' siqui
hostes agrum inuaserint Lacede
moniorum eisq; noxam fecerint, opē
ferant Athenienses quocūque mō
et quantam maximam poterunt.
si iidem hostes agrum uastauerint
pro hoste sit illa ciuitas Lacedemo
niis et Atheniensib; afficiaturq; ab
utrisque damno. et ab utrisque pa
riter hoc bellum deponatur. Atq; is
ta fiant iuste et impigre et pure.

2 I tem si qui hostes terram Athenien
sium ingrediantur noxamq; fece
rint, Lacedemonii opem ferant quo
cunque modo et quantam maxi
mam possunt. Si agrum iidem uas
tauerint, pro hoste sit illa ciuitas
et A Lacedemoniis et Atheniensib'
afficiaturq; ab utrisque damno:
et ab utrisque pariter hoc bellum
deponatur. atq; ista fiant iuste et
3 impigre et pure. Qd si seruitus ī
pendeat Lacedemoniis opitulen
tur Athenienses omni ui quoad po
4 terunt. Hec autē federa iidem q
superiora utrinque iurauerunt
quotannis renouanda Lacedmo
niis Athenas euntib; sub dionysia:
Atheniensibus Lacedemonem sub
5 hyacinthia. Erecto apud utrosque
saxeo titulo. uno quidem Lacedmo
ne iuxta Apollinem in Amycleo. al
tero autē Athenis intra urbē iuxta
6 Mineruam. Qd si quid uisum fuīt
Lacedemoniis et Atheniensib; adii
ciendum tollendumue circa soci
etatem, quicquid utrisque uisū
24 fuīt id equum sit. Hoc iusiurandū
ex lacedemoniis isti iurauerunt,
Plistoanax. Agis. Plistolas. Dama
getus. Chionis. Metagenes. Acanth'.
Daitus. Ischagoras. Philocharidas.
Zeuxidas. Antippus. Alcinadas. +
Tellis. Empedias. Menas. Laphilus.
E x Atheniensibus Lampon. Ischimo
nicus. Laches. Nicias. Eutidemus. +
Procles. Pithodorus. Agnon. Myr
tilus. Thrasycles. Theagenes. Aristo
crates. Iolcius. Timocrates. Leon. La
2 machus. Demosthenes. Hec socie
tas inita est non multo post fede
ra. et captiuos ex insula reddidere
Lacedemoniis Athenienses: estasq;
decimi anni cepit. Que per decem
continenter annos primo bello +
gesta hactenus conscripta sunt.
25 Post federa si et societatem inter
Lacedemonios atq; Athenienses
decenne post bellum initam sub
Plistola Lacedemonio(rum) ephoro
et Alceo Athenis presidente: pax
fuit dumtaxat inter eos qui illa
admiserant. Ceterum Corinthii
et quedam in Peloponeso ciuita
tes que acta fuerant concussert.
(pro)tinusq; alia perturbatio extitit
socio(rum) aduersus Lacedemonios
2 quin etiam Lacedemonii ipi pro
gressu temporis in suspitionē ue
nere Atheniensib; partim ob q̄dā
que ex uerbis pactionis executi
3 non sunt: atq; ad sex annos dece(m)
menses temperatum est q(uo)minus
utrique mutuo terram inuade
rent. Extra illam u(ero) uehementissiē
inuicem se leserunt per indutia(rum)
non sinceram quietem. Mox co
acti rumpere illa post decē ānos
federa, rursus in apertum iere bel
26 lum. Hec autē idem Thucydides
Atheniensis gradatim conscripsit
quemadmodum singula queque
gesta sunt per estates et hyemes
eo usque dum Atheniensium im
perium Lacedemonii cum sociis
euerterunt, ac longos muros et pi
rea ceperunt. Ad quod tempus i
anni belli omnes extiterunt sep
2 tem et uiginti. Qd si quis pactio
nem que intercessit spatio belli
ascribendam non putabit, is haud

recte putabit. Si enim ex rebus gestis
id estimabit inueniet non esse con
sentaneum eam iudicari pacem in
qua neque tradita neque recepta sunt
omnia de quibus conuenerat. Et
preter hec in Mantinico et Epidau
rio atque in aliis bellis utrinque cla
des accepte. Et nihilominus in
Thracia qui socii fuerant hostes ex
titerunt. et Boetii decendiales indu
3 cias agebant. Itaque et ex superioris
belli decennio et ex suspectis post
illud induciis et ex insecuto has
posteriori bello si quis tot annos
supputabit per tempora et aliquot
dierum accessionem hoc solum i
ueniet excitu comprobatum ex iis que
futura esse ex oraculis affirmaban
4 tur. Etenim memoria teneo ab in
cepto usque ad finitum bellum a
compluribus predicari solitum ter
nouenis annis bellum geri oportere.
5 Quo omni tempore cum per etatem
res ego iam intelligerem et animum
aduterem ut aliquid diligenter
cognoscerem contigit ut cum pa
tria exularem annos uiginti postquam
in Amphipolim traiecissem dux i
classis cunctis rebus agendis inter
fuerim apud utrosque nec minus
propter exilium apud Peloponenses
per ocium aliquid earum rerum
6 impensius nossem. Igitur contro
uersiam que post decem annos ex
titit et federum perturbationem et
deinceps quemadmodum bellatum
27 est exequar. Nam posteaquam quin
quaginta annorum federa sunt ini
ta et mox societates legationesque
que ex Peloponeso ad hec accite

fuerant e Lacedemone discessere et 2
alii domum abiere. Corinthii ad
Argos conuersi primum uerba fece
runt cum quibusdam principibus
Argiuorum. quando quidem Lacede
monii federa societatemque cum A
theniensibus fecissent antea sibi ini
micissimis non ob utilitatem Pelo
ponesi sed ob seruitutem oportere
Argiuos considerare ut salua sit i
res peloponensis. atque decernere que
cunque greca ciuitas suis legibus
pari iure equis conditionibus ui
uens uelit cum Argiuis societatem
facere liceret ut unaqueque ad al
terius terram mutua ferat auxilia
deligere aliquot homines penes quos
sit imperii summa ne res foras ema
net neue fiat ad populum mentio
si ille non sit assensurus. Multos enim
aiebant ad Argiuos odio Lacedemo
niorum se collaturos. Hec cum demon 3
strassent Corinthii domum reuer
tunt. Que Argiui illi cum audissent 28
et ad magistratus atque ad populum
retulissent facto decreto Argiui du
odecim uiros delegerunt cum quibus
liceret societatem facere quisquis
uellet grecorum preter Athenienses
ac Lacedemonios cum horum neutris
id liceret iniussu populi Argiui. Ad 2
miserunt autem hoc Argiui eo impen
sius tum quod cernerent bellum sibi cum
Lacedemoniis futurum quoniam federa
cum illis in exitu erant tum quod spe
rarent se principes fore Peloponesi.
Siquidem per id tempus precipue
Lacedemonium imperium male au
diebat et propter acceptas clades contep
tui erat et inter omnes optime Ar

quii se habebant, qui non sumpto
cum ceteris attico bello, q cum utiq̄
federati essent, rem ampliauerant.
3 Hunc itaq; in modum Arguui greco
rum uoluntarios in societatem re
29 cipiebant. Ad quos primi Manti
nei cum sociis transierunt Lacede
monios ueriti, a quibus dū adhuc
bellum cum Atheniensib; gerunt
partem quandam Arcadie illoꝝ
ditionis auisissent, quosq; nō cre
debant neglecturos q ea Mantinei
potirentur. Ita dum illi cunctan
tur libenter ad arguuos se contu
lerunt, ciuitatem magnam consi
derantes, et cum lacedemoniis usq;
certantem, et statum popularem
2 quemadmodum ipsi habentē. Se
cundum hoꝝ defectionem reliq̄
peloponesus gliscere cepit tanq̄ ipi
foret idem faciendum, rata plus +
quiddam cognouisse Mantineos
q ad Arguuos accessissent, et simul
succensens Lacedemoniis cum ob
alia tum ū q in federibus atticis
ascriptum esset, periurum ēē qcq̄
adiicere tollereue ei quod utriq̄
ciuitati uisum est, Lacedemonie et
3 Atheniensi. Hec enim particula p̄
cipue Peloponenses turbauit et
ad suspicandum induxit, ne se +
uellent in seruitutem redigere La
cedemonii cum Atheniensib; equū
namq; futurum fuisse ut ea trans
mutatio uniuersis sociis ascribēt.
4 Ex quo perterriti multi ad Arguuos
transierunt, ut eoꝝ societatē sin
30 guli coirent. Lacedemonii hunc
tumultum gliscere in Peloponeso
sentientes, et Corinthios illoꝝ ma
gistros fuisse, ac fedus ꝗ ipos cum
Arguuis percussuros, mittunt Corin
thum legationem uolentes quod
futurum erat preuenire, expostu
latum q illi essent totius rei caput
periuri etiam futuri si ab ipoꝝ ad
arguuoꝝ societatem deficerent, iā
nunc q; iniurii qui federa cum A
theniensib; non comprobarent, cū
dicatur in iis id ualere quicquid
maior pars socioꝝ decreuerit nisi
si quod uel deoꝝ uel hominū im
2 pedimentum intercessent. Corin
thii ū adhibitis sociis, prius enim
eos aduocauerant, quicunque
ꝗ ipsi federa non admisissent, con
tradicere Lacedemoniis non tn̄
propalam ostendentes ubi sibi
facta esset iniuria, quia neq; ipis
recuperassent ab Atheniensibus
Sellium neq; Anactorium et siqd
aliud se arbitrabantur amisisse, p̄
tendere, tantum se non deserturos
ēē eos qui forent in Thracia, iure
enim iurando suam illis priuatim
fidem dedisse, semel cum p̄mum
una cum Potideatibus rebellarūt
3 et sepius postea: negare itaq; se
federifragos eis ēē, si ipsoꝝ cum
Atheniensibus societatem respue
rent. Cum enim deoꝝ fidem iura
uerint illis in thracia, periuros se
fore si pdant. dictum autem illic
ēē, nisi dii aut heroes forent impe
dimento, et uideri sibi hoc diui
4 num impedimentum ēē. Et de ue
teri quidem iureiurando hactenus
responderunt. Quod autē ad Ar
guiam societatem attineret, se ha
bito cum amicis consilio quicqd

5 iusti fuit facturos. Et Lacedemo
nii quidem legati domum abie
runt. Corinthii uero Argiuorum lega
tis qui etiam aderant iubentes so
cietatem inire ipsos nec differre,
edicunt ut sibi presto sint prox
31 imo concilio. Aduenitque mox E
leorum legatio et primum init
cum Corinthiis societatem. deinde
illinc Argos petens quemadmodum
predictum est, cum argiuis idem fe
cit. Infensi namque Elei erant Lace
2 demoniis propter Lepreum. Nam bel
lo quod lepreate cum Arcadibus
gesserunt acciti a lepreatis Elei in
auxilium, mercede dimidiatorum
fructuum terre, cum bellum sol
uissent imposuerunt ipsis lepre
atis qui solum colerent annuum
talentum Olympio ioui penden
3 dum. Quod illi cum ad bellum usque
atticum pependissent, postmodum
destiterunt, causati bellum: et
dum ab Eleis cogerentur ad Lace
demonios recurrerunt. Commissa il
lis causa, suspicati Elei non equos
futuros iudices, omissa disceptati
one, solum lepreatarum depopula
4 ti sunt. nihilo tamen minus Lace
demonii pronuntiarunt liberos esse
lepreatas et Eleos agere iniuste.
Et quia Elei iudicio non stabant,
armatum presidium in lepreum
5 miserunt. Isti existimantes urbem
que a se defecisset Lacedemonios
recepisse, prolata pactione qua
dicebatur que quis moto attico
bello teneret, eadem retinendo pro
diret in bellum, tanquam ipsi ius suum
non optinerent ad argiuos defi
ciunt, societatemque sicuti predictum
6 est faciunt. Fecerunt item statim
post Corinthii, et qui in Thracia
sunt Chalcidenses. Idemque allegan
tes Boetii ac Megarenses cum a La
cedemoniis contemnerent, tamen
quieuerunt quod censerent popula
rem argiuorum statum minus sibi pro
futurum sub dominatu paucorum
degentibus quam rem publicam Lace
32 demoniorum. Per eadem huius esta
tis tempora Athenienses expugna
ta Sciona puberes interfecerunt:
pueros ac mulieres in seruitutem
redegerunt: agrum plateensibus
colendum dederunt. Necnon de
lios rursus in delum reduxerunt:
reputantes et preliorum detrimenta
2 et dei apud delphos oracula. Quin
etiam Phocenses ac Locrenses inter
3 se bellare ceperunt. Corinthii insu
per atque Argiui iam socii Tegeam
ueniunt ut ab Lacedemoniis abdu
cerent, cernentes secum esse ex
magna parte Peloponesum, et si
hic locus accederet, totam futuram.
4 Ubi Tegeate negant Lacedemoniis
se aduersaturos, Corinthii qui gna
uiter hactenus egerant, animos
demiserunt, ueriti nequis alius
5 ad se posthac accederet. Tamen Bo
etios sibi adeundos putauerunt
orandosque ut sui atque Argiuorum so
cii forent ceteraque communiter ad
ministrarent: ad hec ut federa de
cem dierum que illis erant cum Athe
niensibus non longe post alia quin
quaginta annorum se Athenas secu
ti sibique optinerent Corinthii iube
bant, et Atheniensium si hoc abnu

erent, induciis renuntiarent, nec
cum eisdem in posterum nisi se ad
6 hibitis federa facerent. Boetii ro
gantib; Corinthiis quod ad societa
tem Arguiorum pertinere expecta
re iusserunt: profectiq; cum eisdem
Athenas decem dierum federa nō in
uenerunt. Ceterum Athenienses +
corinthiis responderunt, sibi cum
illis esse federa si Lacedemoniorum ii
7 socii forent. Itaq; Boetii postulan
tibus Corinthiis atq; flagitantibus
ut secum paciscerentur noluerunt
tamen decem dierum federib; renū
tiare. Ipsis autem Corinthiis indu
cie citra fedus extitere cum Athe
33 niensibus. Eadem estate Lacedemo
nii populariter duce Plistoanacte
Pausanie rege suo in expeditione
ierunt aduersus Parrasios in Ar
cadia Mantineis obnoxios, acciti
ab eis seditione laborantibus, ex
cisuri preterea si possent murū
in Cypselis quem Mantinei extr
uxerant, suorumq; presidio tenebant
in agro Parrasio positum sup Sciri
2 tium qui est in Laconica. Et Lace
demonii quidem regionē Parra
siam depopulabantur. Mantinei
autem tradita Arguiis custodia ur
bis ipsi societatem tutabantur. Sed
cum nequirent et murum in +
Cypselis et in Parrasiis urbes defen
3 dere abiere. Lacedemonii ubi et
Parrasios in libertatē asseruerūt
et murum exciderunt domum
34 reuersi sunt. Iidem per eādem es
tatem iam reuersis e Thracia mi
litibus qui cum Brasida profecti fu
erant, quos post inita federa Cle
aridas reportauerat, decreuerūt
seruos qui sub Brasida fuissent in
prelio liberos esse, habitantes ubicū
que liberet habitandi potestatem.
eosq; non ita post cum iis quos re
center in ciuitatem ascripserant
in Lepreo quod in Laconico et Eleo
agro situm est collocauerunt iā
2 cum Eleis dissidentes. Preterea eos
quos ex insula traditis armis cap
tos receperant et horum nonullos
iam magistratib; fungentes igno
minia notauerunt: ueriti ne pp
calamitatē acceptam, illi opinan
tes suam imminutam esse conditi
onem, aliquid molirentur rerū
nouarum si honorib; uterentur. Nota
uerunt autem hac ignominia, ne
gerendi magistratus neue mer
candi uenditandiue aliquid ius
haberent. Aliquanto tamen post
35 ad dignitatem sunt restituti. Ea
dem estate Thysson que est in
Atho Atheniensium sociā et ciui
2 tatem Dictydienses ceperunt. Quamquam
omni estate inter Athenienses
ac Peloponēnses comercium fuit,
sed inter se suspecti erant Atheni
enses et Lacedemonii usq; ab ini
tis federib; quod neutri loca alteris
3 redderent. Nam Lacedemonii quorum
priores in reddendo partes erant
nec Amphipolim ceteraq; loca red
diderant, nec socios in Thracia ad
recipienda federa adegerant, ac
ne Boetios quidem atq; Corinthi
os assidue dicentes se illos si fede
ra reciperent nollent una cum Athe
niensib; coacturos, prestituta die
citra tamen syngrapham intra +

quam diem qui federa rata nō ha
berent, utrisque essent pro hostib9.
4 Harum rerum nullam confici ab illis
athenienses cum uiderent, suspica
bantur nihil equum Lacedemonii
os animo agitare. Ex quo Pylum
repetentibus reddere supsederunt,
adeo ut captiuosq: ex insula quos
in uinculis habuerant reddidisse
peniteret. Etiam loca cetera tenere
pseuerauerunt, prestolantes dum
illi que spopondissent perficerent.
5 Lacedemonii ū dicere se que pote
rant fecisse; quos enim in uinculis
habuissent Atheniensibus reddi
disse; milites qui in thracia et si qs
alius in ipso₄ arbitrio fuisset abdux
isse; amphipolim ut restituerent
non ee in sua potestate. Boetios
atq: Corinthios ut in federa addu
cerent operam daturos utq: Panac
tum reciperent et si quis Athenien
6 sis apud Boetios captiuus esset. Py
lum a: autem ut sibi redderent
postulare, sin minus Messenios illic
ac seruitia abducerent, queadmo
dum ipsi ex thracia fecissent, Athe
nienses per se si uellent locum cus
7 todirent. Sepe itaq: et multis habi
tis sermonib: per hanc estatem p
mouerunt Athenienses ad educen
dos e Pylo messenios ac ceteros tū
seruos tum eos qui e Laconica ad
ipsos transierant quos in uerticib:
8 Cephallenie collocauerant. Igitur
estate hac ab utrisque ocium fuit
et ad utrosque inuicem uentita
36 tum. Insequenti hyeme iam enī
alii ephori nec ii sub quibus inita
federa erant et eo₄ quida fede₄
aduersarii cum legati a societate
uenissent, presentibus Atheniensib9
Boetiis Corinthiis, et multa ultro
citroq: dicerentur nec quicq̄ con
uenirit, ut reditum est domum
cleobulus et xenares; hi enim p̄ci
pue ex ephoris federa solui uole
bant; sermones habuere sepatim
cum Boetiis atq: Corinthiis hor
tantes ut perfecte ea₄ re₄ condi
tionem cognoscerent utq: Boetii
qui priores fuissent socii Arguio₄
rursus se cum arguis facerent
socios Lacedemonio₄. Sic enim
fore ut Boetii ad accipienda attica
federa minime cogerentur. Nam
Lacedemonios ante inimicitias A
theniensium ac ruptionem fede₄
preoptasse sibi amicos atq: socios ee
Arguios. Siquidem semper Arguio₄
fidem habuerant suspectam, cupi
entes sibi sincere amicum Argos ee
q: uidelicet existimarent bellum
extra Peloponesum sic facilius fore.
Eīmuero obsecrare Boetios, Panac 2
tum lacedemoniis traderent, ut p
hoc recepta si possint Pylo expedi
tius inferrent atheniensib: bellum.
Ita edocti Boetii atq: Corinthii a xe 37
nare cleobuloq: et a suis amicis q
e lacedemoniis aderant ut ad suos
publice referrent utrique abiere.
Quos abeuntes duo e summo ma 2
gistratu argiui inter uiam obser
uauerunt congressiq: cum eis in
colloquium deuenerunt, si q̄ pacto
Boetii ipsis socii fieri possent queād
modum corinthii et Elei et Manti
nei. existimare enim hac re proce
dente facile iam eos cū belligerari

q pacisci etiam cum lacedemoniis
si uellent re inter ipsos comunicata
3 et si quibus cum aliis oporteret. Hec
Boetiis legatis audita placuerunt.
Quippe oportune ista rogabantur
que amiciq; e lacedemone ipsis i
miunxerant. Ea sentientes ab his
admitti argiui illi missuros se in bo
etiam c legatos cum dixissent di
4 gressi sunt. Reuersi Boetii detule
re ad magistratus que qi — ex lace
demone que qi — ex Arguis in co
gressu audissent. Magistratus qi res
placita erat erectiore animo esse:
Nam ipsis cum utraque parte conue
niebat et eorum opera lacedemoni
orum amici indigebant et Argiui i
5 ad similia properabant. Neq; multo
post cum legati argiuorum uenisset
ob ea transigenda que dixissent p
bata ipsorum oratione eos remiserunt
promittentes se legationem Argos i
38 de societate missuros. Interea uisu
est eis Corinthiisq; ac Megarensib;
et legatis e thracia inter se coniu
rare de ferendo inuicem auxilio
ut quisque indigeret deq; non ge
rendo cum aliquibus bello paciscen
doq; nisi comuniter: et ita Boetios
Megarensesq; nam idem inter se
ipsi fecerant federa facere iam cum ar
2 giuis. Verum antequam iusiurandum
prestaretur iidem Boetiorum magis
tratus rem ad quatuor consilia bo
etiorum penes que summa potestas
est retulerunt: suadentes ut ex usu
rei boetie cum iis ciuitatibus que
cunque hoc uellent coniurarent.
3 Hoc illi qui in consiliis erant non ad
mittendum censuerunt ueriti ne

lacedemoniis aduersarentur si cum
Corinthiis qui ab illis defecerant
coniurarent. Neq; enim eos certi
ores fecerant sui magistratus de iis
que ex lacedemone sibi Cleobulus
et Xenares ephori suasissent ut
prius Argiuorum Corinthiorumq; so
cii facti postmodum fierent laced
moniorum: rati etiam si ipsi non dice
rent tamen non aliud illos e con
silio decreturos quam quod eis ipsi pre
4 cognitum suasissent. Ubi autem res
in contrarium cessit Corinthii qui
dem et e Thracia legati infecto ne
gocio abierunt. Boetii uero magistratus
prius expectantes ut eadem persua
derent utq; experirentur facere
cum Arguis societatem: nec de ar
giuis ad consilia retulerunt: nec
Argos quam promiserant legatione
miserunt incuria quadam et om
39 nium occupatione. Hac eadem
hyeme Mecybernam ubi erat A
theniensium presidium Olynthii
2 subito adorti ceperunt. Post hec
lacedemonii nam inter eos atq;
Athenienses assidua colloquia ha
bebantur de reddendis que inui
cem tenebant sperantes si Panac
tum a Boetiis Athenienses recepis
sent fore ut ipsi reciperent Pylum
adierunt per legationem Boetios
obsecraueruntq; ut sibi Panactum
et qui in uinculis essent Athenien
ses traderentur ut pro iis ipsi Py
3 lum reciperent. Illi negare se red
dituros nisi secum quemadmodum
cum Atheniensib; hi societatem se
peratim coirent. Lacedemonii in
telligentes illi quidem se iniurios

fore in Athenienses cum dictū sit
neq; fedus inire neq; bellum nisi cō
muniter. cupidi tamen Panacti r
recipiendi et pro eo Pylum recu
perandi, cum presertim qui pperabant turbare federa ppensiores
in Boetios essent, societatē fecerē
hyeme iam extrema. et sub uer i
statim Panactum excisum ē, et un
40 decimus belli annus exiit. Ine
unte statim uere insequentis es
tatis, Argiui, quando neq; legati
Boetiorum quos illi missuros se dix
erant ueniebant, et eosdem Pa
nactum excidisse acceperunt, se
peratimq; societatem cum Lacede
moniis coisse, extimuerunt ne
soli relinquerentur, ceteris sociis
ad Lacedemonios transeuntibus,
2 opinantes a Lacedemoniis Boetios
inductos & Panactum excidisse
& in Atheniensium societatē con
cessisse, ipsis Atheniensib; harum rerum
conscius, cum quibusq; iam socie
tatem facere integrum non esse,
cum antea sperassent per causam
dissensionum sibi hos socios fore
si federa que Atheniensib; essent
cum Lacedemoniis non manerent.
3 Itaq; incerti ob hec consilii ac timo
re perculsi ne sibi bellandum foret
cum Lacedemoniis pariter & Te
geatis et Boetiis et Atheniensib;
ut qui prius federa Lacedemoniorum
non accepissent sed animum Pe
loponēso imperandi habuissent,
misere q̄primum potuere in La
cedemoniam legatos Eustrophū
et Esonem qui illis amicissimi ui
debantur: arbitrantes se ubi con
federati cum Lacedemoniis essent
quocunque res caderent, pro condi
tione presentium temporum, optime
41 quietem acturos. Eorum legati cum
Lacedemonem uenissent sermonē
habuerunt quonam modo federa
2 facienda essent, postulantib; ante
omnia argiuis aut ciuitati cuipi
am aut priuato delegari causam
suam de terra Cynuria, de qua sēp
disceptaretur in finibus posita, q̄
Thyream continet et urbem Athe
nam, coliturq; a Lacedemoniis. Sed
uetantibus mox Lacedemoniis fieri
de illa mentionem, ceterum si uel
lent hi ex pristina formula fedus
facere, se ad id paratos ēē dicentib;
legati hoc sibi utique concedi in
stabant in presentiarum fedus fieri
annorum quinquaginta, ea tñ lege
ut liceret utrislibet alteros prouoca
re ad prelium dummodo neque
morbo neq; bello implicitos, et de
hac terra decernere quemadmo
dum iterum quondam factum ē
cum se utrique uictores discessis
se putauerunt: sed non insequi
ulterius q̄ ad huius uel illius urbis
3 terminos. Hec a principio Lacede
moniis uideri stolida: dein quia
cuperent amicum omnino habere
Argos, que postulabantur indulse
re et in scriptum retulere: iubentes
tamen priusq̄ aliquid conficeret
illos redire Argos ad hec demōstran
da plebi, et si ei placita essent, uenire
ad hyacinthia iusiurandum presti
42 turos. Et legati quidem abiere. In
terea autem dum Argiui ista trac
tarent, Lacedemoniorum legati An

dromedes. Phedimus et Antimeni
das, quibus datum erat negocium
recipiendi a Boetiis Panactum ac
captiuos Atheniensibusque redden
di, offenderunt Panactum ab ipsis
Boetiis dirutum, causantibus quod
dam olim inter se atque Athenien
ses ex quadam controuersia ius
iurandum intercessisse, ne alteru
tri locum illum incolerent sed u
trique. Ceterum quos illi habebant
captiuos receperunt Atheniensibus
que reddiderunt, referentes Panac
ti excisionem ibique nullum amplius
Atheniensium hostem habitaturum
per hoc existimantes et Panactum
2 se tradere. Hec cum dicerent, gra
uiter sane Athenienses tulere, in
iuriam sibi fieri putantes a Laced
moniis, tum ob excisum Panactum
quod stans traditum oportuit, tum
quia audiebant eos cum Boetiisque socie
tatem seperatim fecisse, cum antea
dicerent se comuniter adacturos
in confederationem qui recusaret.
Hec atque alia considerantes que ex
pacto seruata non essent decep
tos se existimabant: ut aspere re
sponso reddito legatos remiserunt.
43 Cum esset huiusmodi dissidium inter
Lacedemonios atque Athenienses, ii
qui Athenis soluta federa cupiebant
2 primus hoc efficere instituerunt. cum
alii nonnulli, tum uero Alcibiades
Clinie filius per adolescentiam, il
le quidem in qua adhuc erat ut
quis in alia ciuitate, comendatio
ne autem progenitorum sane honora
tus, cui placebat et satius uideba
tur ad Argiuos potius accedere, neque
ob id modo quia satius uidebatur, uerum
etiam ferocitate spiritus federibus
erat infestus que per Niciam et
Lachetem contempta sua adolesce
tia Lacedemonii fecissent, nec ha
bito sibi honore uetusti iure hos
pitii, quod ab auo repudiatum
ipse renouandum curauerat offi
ciis quibus captiuos ex insula fu
3 erat prosecutus. Ex quo prorsus
sibi detractum interpretans ab
initio Lacedemoniis uerbo aduer
sabatur affirmans illos inualidos
esse, et ea causa cum atheniensibus
federa percussisse, ut per hec ab eis
Argiuos abducerent, et rursus athe
nienses destitutos adorirent. At
ubi discordia extitit tunc uero
sine mora ad Argiuos priuatim mit
tit, iubens quam celerrime ad societatem
prouocati uenirent cum Mantineis
et Eleis tanquam oportuno tempore et
44 se maxime annixuro. Quo nuntio
audito Argiui simulque cognito non
inisse cum Boetiis Athenienses so
cietatem sed a Lacedemoniis uehe
menter dissidere, omissis suis lega
tis federa apud Lacedemonem trac
tantibus ad Athenienses potius men
tem adiuterunt: reputantes ciui
tatem olim iam sibi amicam et que
sub statu populari regeret quemad
modum ipsi ac magne potentie presidio
sidio futuram a mari si ipsis bellum
2 moueretur. Mittunt itaque confes
tim ad Athenienses de societate le
gatos comitantibus Eliorum ac Man
3 tineorum legatis. Venit autem propere
et Lacedemoniorum legatio Philocha
ridas, Leon, et Endius qui uidebantur

studiosi ee Atheniensium. timeba
tur enim ne per iracundiam face
rent athenienses cum Argiuis soci
etatem ad reposcendam Pylum
in locum Panacti et ad excusan
dam societatem cum Boetiis non
45 se id malo Atheniensium fecisse. Ii
apud consilium de his rebus cum
dicerent seq; uenisse cum potesta
te summa de omnibus controu
siis transigendi Alcibiadem refor
midabant ne si ad populum de e
adem dicerent inducerent uulgꝰ
et respueretur societas Argiuoꝝ.
Verum Alcibiades aduersus hos huiꝰ
2 modi rem machinatur: Suadet la
cedemoniis ne palam faciant ꝑpo
se cum summa potestate uenisse: ꝛ
data eis fide si hoc faciant se pylū
illis restituturum: restituturum
autem persuasis Atheniensib; a se
queādmodum iterum nuper ad
eorundem legatis contradicendū
et in ceteris utrosque reconcilia
3 turum. Hec Alcibiades ideo agebat
ut illos ꝗ a Nicia alienaret. ꝗ ad po
pulum insectando tanꝗ nihil unꝗ
nec sinceri cogitantes nec ueri de
his reb; loquentes Atheniensibus
Argiuos et Mantineos et Eleos red
4 deret socios ꝑut ꝗ contigit. Nam
legati cum ad populum ꝓcessissent
et interrogati negassent se id qđ
in senatu dixerant cum absoluta
potestate uenisse: tum uero Athenien
ses non amplius sustinuerunt sed
Alcibiadem multo ꝗ antea uehe
mentius in Lacedemonios uocife
rantem audierunt animati ꝑtiꝰ
Argiuis introductis et illoꝝ comi
tibus inire cum eis societatē. Veꝝ
facto terremotu priusꝗ aliquid ꝛ
constitueretur concilium dilatū
46 est. Postero die coacto concilio ꝛ
Nicias cum Lacedemoniis deceptis
de non confitendo se uenisse ꝑdi
tos potestate ꝗ ipse deceptus affir
mabat oportere nihilominus Athe
nienses fieri socios lacedemonioꝝ
potius et differendo que ad Argiuā
societatem pertinerent iterū ad la
cedemonios mittere ac cognoscē
quid consilii haberent: dicens hono
rificam ipsis deformem illis ee belli
dilationem. Cum ipsis enim q̄ndo
quidem res eoꝝ bene haberent ꝑcla
rissime agi presentem tuendo felici
tatem. Illoꝝ uero quoꝝ aduerse res esset
interesse ut inuenirent ꝗprimum
2 quonammodo periclitarent. Suasit
q; ut illuc legatos et se inter illos
mitterent iussuros Lacedemoniiꝰ
siquid equi cogitarent Panactum
incolume redderent Amphipoliq;
et Boetioꝝ societatem missam face
rent nisi ita pepigissent queādmo
dum dictum ē ut neutri sine alte
3 ris cum nullo paciscerentur: itē de
nuntiaturum si pergerent iniurii
ee seq; iam Argiuos in societatē re
cepisse et huius rei gratia adesse. Si
quid aliud super hec succensebat
Athenienses id omne obiecturos
4 legatos cum Nicia miserunt. Lega
ti ubi peruenere et post alia cum
ad extremum dicerent nisi socie
tatem Lacedemonii Boetioꝝ diri
merent qui federib; non contine
rentur seq; in societatē Argiuos et
qui cum eis essent recepturos illi

negabant se Boetioꝝ societatē di
rempturos ut ita responderent e
uincente factione Xenaris ephori.
ius tamen iurandum Nicia flagitan
te renouarunt. Verebatur enī Ni
cias ne omni infecto negocio prsus
discederet insimularetur q: id qđ et
contigit q auctor federum cum
5 lacedemoniis fuisse uideretur. Sub
cuius reditum audientes Athenien
ses nihil acti e lacedemone referri
subito indignati et se iniuria affi
ci putantes cum Argiuis aderant
enim illi federa ac societatē auc
tore Alcibiade fecerunt his uerbis.

47 federa Atheniensiu cu Argiuis Mantineis et Eleis ad annos centū

Federa fecere Athenienses in annos
centum Argiuiq: et Mantinei atq:
Elei pro se proq: sociis quib; utriq
presunt sine dolo ac sine noxa tā
2 terra q̄ mari. ne liceat arma infer
re detrimenti causa neq: Argiuos
Mantineos Eleos eoꝝq: socios Athe
niensibus neq: rursus Athenienses
eoꝝq: socios Argiuis Eleis Manti
neis e illoꝝue sociis ulla uel arte
3 uel machinatione. ex hac formu
la societas sit Atheniensib; argiuis
eleis et mantineis annos centum
si hostes terram Atheniensiū intra
uerint eo ueniant Argiui auxilio
et Elei et Mantinei simul ac palā
eis factum erit ab Atheniensib; p
suis uiribus q̄ualidissime poterīt.
Si iidem hostes eandem terram de
populati abierint, p hostili sit ea
ciuitas Argiuis Mantineis Eleis
Atheniensib; maloq: afficiat a
cunctis his ciuitatib; nulliq: ip
saꝝ fas sit bellum quod erit adū
sus illam ciuitatem soluere nisi
si id omnib; uideatur. Itemq: A 4
thenienses auxilium ferant Argos
Mantineam Elim si hostis inuase
rit terram Argiuoꝝ Eleoꝝ Man
tineoꝝ simul ac palam eis factum
erit ab his ciuitatib; pro suis uiri
bus q̄ualidissime poterunt. si hos
tis terram depopulatus abscesserit
ea ciuitas p hostili sit Atheniensi
bus Argiuis Mantineis et Eleis, i
ab hisq: omnib; ciuitatib; malo af
ficiatur, nec fas sit soluere bellum
aduersus eam ciuitatem nisi si id
omnib; ipsis uideatur. neq: sinere 5
per suam terram socioꝝue quib;
singuli presunt aut per mare ar
matos transire inferendi belli gr̄a
nisi comuni decreto haꝝ ciuitatū
Atheniensis Argiue Mantinee E
lee de transeundo. Quin etiā ciui 6
tas que arcessierit opem ferentib;
comeatum prestet ad dies trigin
ta ex eo die quo in eam urbē aux
ilia arcessita intrauerint et item
abeuntibus. Eadem si diutius uti
exercitu accito uelit stipendium
det ternos quotidie obolos egine
os in singulos grauis ac leuis arma
ture milites atq: sagittarios. eqti
autem singulas drachmas egineas
ipsaq: imperium super exercitū 7
teneat q̄diu illic bellum erit. si q
tamen uniuersis ciuitatib; uide
atur comuniter in expeditionē
eundum participet imperiū eis
omnibus. Hec federa Athenien 8
ses pro seipsis proq: sociis iurent
Argiui et Mantinei et Elei et eoꝝ
socii per suas quique ciuitates. i
Iurent autē pprium quique ius

iurandum quod maximum ē apd
templa augusta in hec ũba. Stabo
in societate secundum conuenta
iuste et innocenter et simplicit'
neq; transgrediar ulla neq; arte
9 neq; machinatione. Iurent item
Athenis senatus ac tribuni plebs
idq; iusiurandum confirment 1
questores. Apud Argos iurent
senatus et octoginta uiri ac pre
tores, confirmentq; ipsi octogita
uiri. Apud Mantineam iurent o
pifices senatusq; ac ceteri magrat'
confirment uates ac belli duces.
In Elide opifices questoresq; era
rii et sexaginta uiri, confirmēt
10 q; opifices legumq; custodes. Re
nouentq; quotannis iusiurandū,
Athenienses quidem eundo in 1
Elim, Mantineam, Argos, trigita
dieb; ante olympia: Argiui uero
Mantinei Elei, eundo Athenas de
cem dieb; ante magna panathe
11 nea. Describantq; placita hec fe
deralia ac socialia cum iureiu
rando lapideo titulo, Athenien
ses quidem in urbe; Argiui ũ in
foro apud delubrum apollinis,
Mantinei autē in foro itē & apd
iouis delubrum. Cōmuniter ũ
ponant & ludis olympiacis eneū
titulum iis que nunc sunt olym
12 piis. Qd' siquid uideatur ēē sati'
his ciuitatib; addi ad conuenta,
quicquid cunctis cōmuniter ui
48 debitur id ratum sit. Et federa q
dem atq; societas hunc in modū
sunt inite. Neq; tamē que inter
Lacedemonios atq; Athenienses
erant ob has abolite sunt, neq;

ob alias. Ceterum Corinthii Argi 2
uoꝝ socii eas admittere noluerūt,
ac ne ratam quidem iureiurando
habere iam initam cum Eleis et ar
giuis et Mantineis societatem de
bellando deq; pacificando cum
eisdem hostib; qp dicerent sufficē
sibi superiorem conuentionem de
auxilio inuicem prestando laces
sitis bello, non autē lacessentibus. (bello)
Ita Corinthii a societate recesserūt 3
rursusq; cum Lacedemoniis sense
runt. Atq; hac estate olympia ex 49
titerunt: In quib; Androsthenes
Arcas in Pancratii certamine pri
mam palmam retulit. et Lacede
monii Elei interdixere templo 1
ne sacrificarent certarentue, nec
intendentes crimen illis per iudi
cium, ut ius olympiacum postulat
eos condempnarunt, dicentes ar
ma illos in Phyrcum murū infer
re, et armatos in suum Lepreum
dum olympiacum fedus esset, di
mittere. Mulcta autem erat duo
milia mnaꝝ, in singulos armatoꝝ
bine, quemadmodum lege conti
netur. His Lacedemonii missa le 2
gatione contradicebant, negan
tes iuste se condemnatos nōdum
palam facto apud Lacedemonem
federe quando ipsi in Lepreum mi
serunt armatos. Elei inducias dicē 3
iam apud ipos ēē quippe qui ipsi pri
mi denuntiassent, et se quiescen
tib; nec id expectantib; illi iniuri
am faciendo sub federib; latuisset.
Et cum Lacedemonii exciperent, 4
denuntiatum oportuisse etiā Lace
demone si sibi fieri suspicarentur

iniuriam: non autem put ipi sus
picarentur, id agi: neq; arma etiam
5 ullo pacto inferri. illi eadem ratio
ne respondere: non se iniuriosos ee,
si sibi non sit creditum. ceterum si
sibi restituere lepreum illi uellet,
ita demum partem se mulcte re
missuros, et eam pecuniam cuili
50 bet deo pro eis oblaturos. Illis hec
non audientib; rursus postulare,
Lepreum quidem si nollent non
restituerent, uerum ascenderet
ad iouis olympii aram, quandoq
dem templo uti exoptarent, et co
ram grecis iusiurandum prestarēt
se postmodum utique mulctā so
2 luturos. Ne hanc quidem condi
tionem accipientes lacedemonii
prohibiti sunt ab imolatione apd
templum atq; a certaminibus, do
miq; sacrificauerunt. Ludos spec
tauere ceteri greci preter Leprea
3 tas. Veriti tñ Elei ne per uim lace
demonii sacrificarent, armata iu
uentute excubias habuere. Ad qs
accesserunt Argiui pariter et man
tinei ex utrisque milleni, et Athe
niensium equites qui apd Argos
4 diem festum prestolabantur. Om
nem autem illam frequentiam in
gens perculit terror, ne lacedemo
nii cum armis uenirent, presertī
posteaq̄ Lichas Arcesilai lacedmo
nius uirgis a lictoribus est cesus in
loco certaminis: quia cum eius i
biga uicisset, declarato uictore Bo
etior tribuno plebis ipe pgressus
in locum ludor, lacedemonii in
terdictum, coronasset aurigam,
auidus indicandi suum currum

fuisse. Quo magis perterriti sunt
omnes, suspicatiq; aliquid noui fo
re. Lacedemonii tamen quieuere:
atq; ita eis ludor die successit. Se 5
cundum olympia Argiui atq; so
cii Corinthum perrexere, oratum
illos ut ad se transirent. Aderant
autem Lacedemonior legati. et
cum multi sermones habiti essēt,
ad postremum nihil est actum, sed
facto terremotu digressum in suā
cuiusque urbem, et stasq; excessit.
Ineunte hyeme pugnauere He 51
racleenses qui sunt in Trachine cū
Anienibus et Dolopibus et Meli
ensibus atq; aliquot Thessalis. Nā 2
he circa gentes illis hostes erant, q
non aduersus alias q̄ aduersus se
ea urbs condita esset. Ideoq; stati
ab ipā condita infeste ei fuerunt
quoad poterant ad perniciem illi
incumbentes, et in ea tunc pugna
superiores extitere cum aliis Hera
cliensibus, tum u Xenare Cnidio
lacedemonio illor duce interfec
to. Et hyems pariterq; duodecim
belli annus exiit. Principio stati 52
insequentis anni estati Heracle
am post prelium grauiter affectā
accepere Boetii Hegesippidē La
cedemonio tanq̄ non bene guber
nante eiecto: ueriti ne Lacedemo
niis in Peloponeso tumultuantib
occuparent Athenienses locū. Qua
ex re Lacedemonii in illos irati e
rant. Eadem estate Alcibiades Cli 2
nie filius Atheniensium dux, ad
iutorib; Argiuis ac sociis, pfect
in Peloponesum cum paucis Athe
niensium armatis ac sagittariis et

quos illinc sumpserat socius eoq; ex
ercitu Peloponesum pertransiens cũ
alia que ad societatem p̄tinet con
stituit tum ut muri Patree ad ma
re demolirentur persuasit habẽs
ip̃e in animo alios extruere in iugo
achaico. sed accurrentib; Corinthi
is Sicyoniisq; quib; offuturi erat
[53] illi extructi, prohibitus est. Eadẽ
estate bellum extitit inter Epidau
rios atq; Argiuos titulo quidem i
hostie quam ad Apollinem Pythi
um Epidaurii cum adducere de
buissent pascuoꝝ nomine nõ mi
serant: cuius templi maximum ar
bitrium erat penes argiuos. Veru
tamen nulla subsistente cā uisum
est ipsis atq; Alcibiadi Epidaurū
si possent occupare tum ut a Corin
tho securi essent, tum ut ab Egina
breuior ad auxilium traiectus fo
ret q̃ ex Athenis Scylleo circuito.
[1] Itaq; Argiui sese p̃parabant tanq̃
ipsi aduersus Epidaurum ad exi
[54] gendam hostiam exituri. Eduxe
runt autem per eadem tempora
& Lacedemonii omnem populum
in Leuctra que sunt in eoꝝ confi
niis aduersus Lyceum duce Agide
Archidami filio rege suo nemine
quo tenderent sciẽte ne ipsis qui
dem ciuitatib; oppidoꝝ unde ui
[2] ri in militiam mittebantur. Sed t
quia sacrificantes pro transitu li
tare non potuerunt domum re
diere edicentes sociis ut post inse
quentem mensem erat autẽ tũc
maius in quo stata sacra apd dores
sunt. se p̃pararent tanq̃ in militiã
[3] exituri. Illis digressis Argiui añ
quartum diem Klendaꝝ Iunii egssi
et eo die quantus fuit itinere facto
ingressi sunt Epidaurium agrum
ac depopulati. Ipsisq; Epidauriis so
[4] cios implorantib; partim illoꝝ nõ
dum adesse mensem causabant,
partim usq; ad confinia Epidaurie
[55] p̃gressi quietem egerunt. atq; q̃ad
Argiui in Epidauro fuerunt, lega
tiones socioꝝ Mantineam uentita
runt ab Atheniensib; excite. Et cũ
in colloquium uentum esset Eupha
midas Corinthius negare congru
ere uerba cum rebus. Nam ipsos q̃de
de pace transigere, Epidaurios aũt
ac socios cum armis adũsus Argiuos
in acie stare. oportere ergo p̃mum
missos facere exercitus qui utrīque
uenerunt, atq; ita rursus loqui de
[2] pace. Id probantes Atheniensium
legati abierunt. argiuosq; ex Epi
dauria abduxerunt. Et cum post
modum reuersi eodem conuenire
non possent reditum est ab Argiuis
iterum in Epidauriam, populatioq;
[3] facta. Exieruntq̃; Lacedemonii t
adũsus Caryas et cum ne hic q̃dẽ
de p̃gressu sacrificantes litarent
[4] rediere. Argiui tertia fere Epidau
rie parte uastata domum regressi
sunt quib; presidio fuerant mille
armati Atheniensium Alcibiade
duce, cognito Lacedemonios in
expeditionem exisse. Hec man⁹
ubi ea opus amplius non fuit, dis
[56] cessit. Atq; ita estas exacta est. Ini
tio hyemis Lacedemonii clam Athe
niensib; presidium trecentoꝝ mi
litum Agesippida prefecto ad Epi
[2] daurum mari sũmiserunt. Propt
quod.

quod Argiui Athenas uenerūt ex
postulatum q' cum in federib; scp
tum esset ut neutri per ea que sue
ditionis essent sinerent transire i
hostem Athenienses suo mari siuis
sent lacedemonios transire: dixe
runtq; nisi athenienses uicissim i
Messenios ac seruitia in Pylū trās
3 portarent iniurios fore. Illi auc
tore Alcibiade ac Laconico lapi
di titulari subscripsere Lacedemo
nios peierasse et seruitia e Craniis
ad latrocinandum in Pylum trans
4 portauere cetera quiescentes. Per
hanc hyemem cum inter arguos
atq; Epidaurios bellaretur nullū
iustum prelium extitit sed ex in
sidiis excursiones ubi ex alterutis
ꝑut contigebat nonnulli cadebāt.
5 Atq; extremo hyemis iam uergētis
in uer Argiui sumptis scalis tendt
Epidaurum tanq̄ desertam ꝓpter
bellum expugnaturi: sed infecto
rediere negocio hyemsq; et terci
57 usdecimus annus belli excessit. In
sequentis estatis medio Lacedemo
nii cum ꝗ Epidaurii socii uexarē
tur ꝗ in Peloponeso alia a se loca
deficerent alia male cogitarent:
opinantes nisi preoccuparent ꝓti
nus rem in deterius ꝓgressuram u
niuersi adusus Argos eunt ipsi i
atq; seruitia duce rege suo Agide
2 Archidami filio comitantib; eos
Tegeatis et quicunque alii Arca
des erant Lacedemonioꝝ socii. nā
ex cetera Peloponeso socii et qui
extra illam erant ad Philuntem
cogebantur Boetioꝝ quinque
milia cum iustis armis totidem
leuis armature et equites quingen
ti ac totidem sine equis Corinthi
oꝝ duo milia armata. alioꝝ pro
sua cuiusque copia numerus Phli
asioꝝ ū quia in ipsoꝝ agro exercit⁹
erat quantacunque fuit manus.
58 Argiui tunc primum prescito la
cedemonioꝝ apparatu cum illi in
Philuntem tenderent ad se cū aliis
coniungendum tunc ꝗ ipsi cum
exercitu ꝓdiere accedentib; auxi
lio Mantineis socios suos habentib⁹
2 et tribus milibus Eleoꝝ armatis. Et
ꝓgressi Lacedemoniis occurrunt i
apud Metridium arcadie et utrisq;
collem adeptis Argiui quidem ad
pugnam sese ꝑparabant tanq̄ desti
tuto sociis hoste: Agis autē sub noc
te mouens clam in Phliunte con
3 tendit ad socios. Quo Argiui cogni
to ipso statim diluculo abeunt pri
mum Argos mox ubi expectabāt
lacedemonios cum sociis in uiam
que fert in Nemeam descensuros.
4 Verum Agis non id ubi isti expecta
bant iter tenuit sed aliud asperius
denuntiata re lacedemoniis et Ar
cadibus Epidauriisq; et in campū
Argiuoꝝ descendit. Corinthiiq;
Pallenses q; ac Phliasii diuerso itinē
matutini perrexere. Boetiis autem
Megarisq; ac Sicyoniis ꝑceptum
erat ut uia que ducit ad Nemeas
descenderent quam Argiui inside
bant: ut si illi ad arcendam uim la
cedemonioꝝ in plana ꝓperarent
ipsi eos insecuti equitatu uterentur.
5 Ita instructa re ingressus plana Agis
Saminthum ac cetera populabatur.
59 Quo Argiui cognito iam luce ad i

subueniendum suis rebus e Nemea
pergunt: et nacti Phliasiorum Corin
thiorumq; exercitum, aliquot ex Phli
asiis optruncant, sed ex ipsis haud
multo plures a Corinthiis optrun
2 cantur. Et Boetii Megariiq; ac Si
cyonii perrexerunt ut erat sibi p̄
ceptum ad Nemeam, nec iam Ar
giuos adepti sunt. Illi ubi descen
derant conspicati sua uastari ad
pugnam sese expediebant, et inui
3 cem e regione lacedemonii. Ce
terum argiui circũuenti erãt, la
cedemoniis et qui cum ipsis erant
eos ex parte camporum secludentib; ab
urbe, e superiore parte Corinthiis
Phliasiis et Pellensibus, ex Nemea
Boetiis Sicyonibus et Megariis.
E qui autẽ Argiuis presto nõn erãt.
S oli nanq; ex sociis Athenienses nõ
4 dum aduenerant. Neq; ii Argiui
socialisq; exercitus tam atrocem si
bi conditionem adesse opinabant,
sed Lacedemonios a se et in sua t
terra et ante suam urbem depre
hensos, eoq; se pugnam pulchre
5 cõmissurum. Iamq; toto excitu
tantum non concurrente, pgres
si duo ex Argiuis Thrasylus e o
quinque ducib; unus, et Alciphron
hospes Lacedemoniorum cum Agide
collocuti sunt ne prelium fieret,
paratos enim argiuos iudicio sta
re si quid insimulantib; Lacedmo
niis deberent et illi inuicem ipsis
et in posterum ictis federib; pa
60 cem acturos. Hec ex seipsis Argi
ui isti iniussu multitudinis cum
dixissent, acquiescens Agis ne ipse
quidem frequentia suorum in con

silium adhibita sed uno tantum
questore, qui in ea sibi comes expe
ditione erat, pepigit quatuor men
ses intra quos deberent ea conficẽ
que dixissent: exercitumq; confes
tim abduxit, cum nullo aliorum soci
2 orum locutus. Eum lacedemonii so
ciiq; prout dicebat secuti illi qdẽ
sunt, legis causa, sed inter se tamẽ
magnopere incusabant q cũ opor
tune cecidisset ut possent cũ hoste
confligere undique concluso ab
equitatu peditatuq;, discederent,
nulla gesta re illo apparatu digna.
3 Etenim pulcherrimus ad eam diẽ
ille grecorum exercitus conuenerat,
maxime conspicuus quoad in Ne
mea habuit statiua, ubi omnes la
cedemoniorum copie affuerũt et Ar
cades et Boetii et Corinthii et Sicy
onii et Pallenenses et Phliasii et Me
garii et hi inter suos quique elec
ti, iudicatiq; pares non modo ad
pugnandum cum Argiuis eorumq;
sociis sed etiam cum altero tanto
4 si accederet copiarum. Qui excitus
ita succensens Agidi abiit, in suã
5 unoquoque domum dilapso. Sed
multo succensebant magis Argiui
iis qui iniussu suo pepigerant, rati
nunquam a se commodiorem Lacedemo
niis prebitam effugiendi oportu
nitatem: quoniam ipsi cũ multis
atq; egregiis sociis ante urbẽ suã
6 essent contra illos dimicaturi. Itaq;
reuersi apud Charadrum, quo in
loco antequam e militia urbem intro
eant, de causis militarib; iudicat,
Thrasylum lapidare ceperunt. Is
ad aram confugiens mortem de

initauit. eius tamen pecuniã pu
61 blicauerunt. Postea superuenien
tibus auxilio mille armatis Athe
niensium ac trecentis equitibus,
Lachete ac Nicostrato ducib; ut
abirent iusserunt, pacta enim cũ
lacedemoniis qualiacunque tñ
soluere pigebat, nec eos ad popu
lum respondere uolentes pduxe
runt, priusq̃ Mantinei et Elei nã
ii adhuc aderant id precibu' ex
2 torserunt. Introducti illi apud
Arguios ac socios coram Alcibia
de legato hec dixere. Non recte
federa sine sociis ceteris ne nunc
quidem fieri, se enim tẽpore p̃sto
esse, iniri oportere bellum. deiq;
cum socios oratione persuasissent
confestim aduersus Orchomeniũ
arcadicum omnes contenderũt
3 preter Arguios. Nam ii etsi psua
si tamen relicti sunt. mox deinde
4 & ipsi contenderunt, uniuersiq;
obsidentes Orchomenum oppug
nabant ac machinas ad muros
quatiendos faciebant cupidi ex
pugnande urbis cum pp' alia,
tum ũ q ibi obsides ex Arcadia
5 erant a lacedemoniis positi. Orcho
menii fragilitate muro2 diffisi
utiq; aduersus tot hostiũ copias
ueriti ne prius expugnarentur q̃
sibi subueniretur, pepigere cum
hostib; societatem, datis obsidibu'
ex suo2 numero Mantineis, et tra
ditis quos ibi Lacedemonii deposu
62 issent. Recepto iam Orchomeno
deliberabant socii quorsum dein
ceps potissimum ire oporteret. Elei
iubebant iri in Lepreum. Manti
nei in Tegeam. et ad hos acceden
tibus Arguiis atq; Atheniensibus
indignati Elei q non decretum 2
esset ut in Lepreum iretur domũ
rediere. Ceteri socii apud Manti
neam tanq̃ aduersus Tegeam itu
ri se pparabant. euocati a quibus
dam ex ipsa urbe Tegeatib; operã
nauaturis ad ipsam urbem deden
dam. Lacedemonii posteaq̃ ab **63**
Argo regressi sunt, initis in q̃tuor
menses federib; Agidem uehemẽter
inculpabant q secum rem non
cõmunicasset, in tanta cum Ar
guiis oportunitate bene pugnan
di quanta nunq̃ antea et maio
re ipo2 opinione. Non eẽ facile
factu esse tot ac tales socios contra
here. Vbi autẽ de Orchomeno 2
capto allatus est nuntius, multo
uehementius indignati, ptinus
pre iracundia deliberabant insue
ta sibi uia quasi oporteret & do
mum eius diruere & ipsũ centũ
milibus drachma2 mulctare. Il 3
le deprecari eos ne id rei agerẽt
bono enim se opere delicta sua
purgaturum, aut ducendo exci
tum, aut faciendo tunc erga illos
quicquid uellent. Illi ab irrogan 4
da quidem mulcta atq; a diruen
dis edibus abstinuerunt. legem
tamen e uestigio que nunquã
antea fuisset tulerunt. Decem
nanq; uiros Spartiatas ei consili
arios allegerunt sine quib; ipsi
non liceret educere ex urbe ex
ercitum. Interea nuntius ex Te **64**
gea a necessariis affertur, nisi ce
leriter assint Tegeam ab ipsis ad

Arguioſ eoꝝq; ſocioſ defectura, tan
tumq; non defeciſſe. Ibi lacedemo
nioꝝ auxilia liberi omneſ parit(er)
& ſerui, quanta nunq̄ cum feſtina
tione comparata ſunt, contuler(un)t
q; ſe in Oreſthium Menalie, et ſuaꝝ
partium Arcadibuſ p̄ceperunt, ut
in Tegeam per ſua ueſtigia freq̄n
teſ irent. Ipſi cum in oreſtium u
niuerſi ueniſſent, dimiſſa illinc
quinta ſui parte domum ubi ſe
neſ ac pueri erant, ad reſ domeſti
caſ tuendaſ, reliquo cum exercitu
in Tegeam perueniunt. et cū haud
multo poſt ſocii ex Arcadia affuiſ
ſent, miſerunt Corinthum et ad
Boetioſ et Phocenſeſ et Locroſ, iu
benteſ ut p̄pere in Mantineā ſuc
currerent. Erant autē quibuſ e
p̄pinquo ueniendum eſſet, ſed nō
facile niſi frequentib; et ſe inui
cem preſtolantib; ad hoſtilem ter
ram tranſeundam, nam ea media
intercludebantur. nihilo tamen
minuſ ire p̄perabant. Lacedemo
nii aſſumptiſ qui aderant arcadi
buſ ſociiſ in agrum mantinicum
incurrerint, eiuſq; caſtriſ an̄ her
culiſ templum poſitiſ depopula
bantur. **65** Hoſ ubi reſciuere Argiui
ac ſocii loco munito et acceſſu dif
ficili occupato, ueluti ad pugnā
ſeſe inſtruxerunt. quib; ſine mo
ra obuiam a lacedemoniiſ itū eſt,
et cum ad lapidiſ aut iaculi iactū
p̄celium eſſet, ibi e ſeniorib; q̄dam
ad Agidem exclamat, cernenſ ſuoſ
aduerſuſ locum arduum tenden
teſ. Agiſ malum malo ſanare cogi
tat, ſignificanſ uidelic& illū uelle
culpatam ex Argo reuſionem, pre
ſenti haud oportuna ſtrenuitate
emendare. Ille ſiue ob id conuici
um ſiue q(uod) ſibi aliud uideret ſiue
q(uod) idem e ueſtigio copiaſ rurſuſ
priuſq̄ manuſ conſererent, celerit(er)
abduxit. et ubi ad Tegeatin perue
nit aquam in agrum Mantinicū
diuertit. De quā aqua Mantinei
et Tegeate inter ſe belligerantur, ut
pleranque uaſtante in utroſ agroſ
inciderit. Volebat autē Argiuos
ac ſocioſ rebuſ ſuiſ ſubuenienteſ
e colle abducere ad emiſſarium
aque ubi hoſtem eſſe audiſſent et
in plano prelium facere. Atq; in
emittenda aqua eum illic diem p(er)
ſtitit. Argiui u(ero) ac ſocii primo ſtu
pefacti repentina illoꝝ e p̄pinquo
abitione, non habebant quid con
iectarent. Deinde poſteaq̄ idem
digreſſi ſeſe abdiderunt, et ipſi nō
inſequendo eoſ quieuerunt. Tunc
p̄timuſ duceſ ſuoſ inſimulabant q(uod)
& priuſ oportune deprehenſoſ an̄
Argoſ dimiſiſſent lacedemonios,
et nunc fuge ſe danteſ, nemo eēt
inſecutuſ, ſed per ocium illi liberati
ipſi p̄diti eſſent forent. Qua inſectatiōe
duceſ primo turbati ſunt, mox ab
ductiſ a tumulo copiiſ p̄greſſiq; in
planum caſtra poſuerunt tanq̄ in
hoſtem ituri. **66** Ac poſtero die aciē
inſtruunt ueluti pugnaturi cum
hoſte ſi eum adipiſcerentur. Hoſ
lacedemonii ab aqua rurſuſ ad
herculiſ templum in eadem caſtra
redeunteſ, conſpiciunt ex aduerſo
uniuerſoſ iam cominuſ e tumulo p(ro)
greſſoſ. Ex qua re tanto ſunt timo

re perculsi quanto unq(uam) ex omni
memoria fuere. Quippe quibus i(n)
breue momentum dabatur ad se
instruendos sed statim acceleran
do in suo quisque loco constiterit.
Agide omnia ducis munera ob

3

eunte ut lex iubet. Rege en(im) duce
cuncta eius imperio subsunt et se
cundis a se ducib(us) que fieri opor
teret mandante et illis deinceps
tribunis tribunisq(ue) centurionib(us)

4

rursus centurionibus decanis atq(ue)
hunc in modum siquid desiderat
mandari celeriter denuntiatur.
Fere enim in toto Lacedemonio(rum)
exercitu exceptis paucis duces
ducum sunt et re(rum) agenda(rum) di

67

ligentia multis incumbit. Tunc
autem in sinistro cornu Sciritę i(n)
sua sponte constiterunt. Hunc or
dinem semper soli omnium Lace
demonii inter seipsos seruant. Iux
ta hos e thracia reuersi milites Bra
sidiani cumq(ue) iis qui p(ro)xime ciui
tate donati fuerant. secundum
hos & ipsi iam Lacedemonii grada
tim per agmina. iuxta eos Arcades
herees. post hos Menalii. In dextro
cornu Tegeate paucis Lacedemo
nio(rum) extrema tenentibus et pro

2

cornibus equitatu. Atq(ue) hoc ordi
ne Lacedemonii instructi erant.
Hostium cornu dextrum mantinei
tenebant quia in ipso(rum) terra res a
gebatur. iuxta hos erant ex Arca
dia socii. tum mille ex Argiuis de
lecti quib(us) ob diuturnum rei mili
taris usum ciuitas e publico stipen
dium prebebat. prope hos ceteri
Argiui. post eos sui socii Cleonei &
Orneate. postea Athenienses ulti
mi sinistrum cornu tenebant cu(m)

68

equitatu domestico. Atq(ue) hic ordo
et he copie utroru(m)que erant. sed
Lacedemonio(rum) exercitus specie i(n)

2

maior. Verum quantus numerus
ho(rum) et item illo(rum) uel quantus u
niuerso(rum) extiterit scribere q(ui)dem
nequeo. Nam Lacedemonio(rum) nu
merus p(ro)pter domesticum silentiu(m)
institutum ignorabatur. Ho(rum) aut(em)
p(ro)pter strepitum sua cuiusque iac
tantium agmina credibilis non
erat. Hinc tamen ratiocinando La
cedemonio(rum) qui tunc aduenit

3

numerum licet inire. q(uod) agmina
septem pugnauerunt preter Sciri
otes qui fuere sexcenti singula ex
quinis centuriis et singule centu
rie ex binis manipulis cuius in pri
ma parte quaterni uiri pugnabat.
neq(ue) ubique densitas collocato(rum)
que in acie perequa erat sed p(ro) ar
bitrio cuiusque in suo agmine p(er)
fecti. Octonis fere ubique homi(ni)b(us)
densa acie. in longum aute(m) fronte
pretensa preter Sciritas quadrin

69

gentis et duodequinquaginta. Atq(ue)
ubi iam confligendum erat ibi a
pud singulos populos a p(ro)priis duci
bus exhortationes fiebant. Apud
Mantineos quidem rem esse p(ro) patria
pro seruitute ne illam experient(ur)
amplius pro imperio ut id inexper
tum sibi preriperent hostibus. Ap(u)d
Argiuos aute(m) p(ro) pristino principatu et
equali in Peloponeso dignitate ne
se perpetuo priuatos neue multas
iniurias quas sepe ab inimicis eisde(m)q(ue)
uicinis accepissent ferrent. Apud

Athenienses ů pulchrum ēē inter
frequentes atq; egregios socios +
pugnando nullis existere inferi
ores, si Lacedemonios in pelopō
neso uincerent, suum imperium
& stabilius & maius habituros ut
terram suam nunq̄ quispiam aliꝰ
2 inuaderet. Et Argiuis quidē atq;
eoꝝ sociis talia ꝑponebantur. La
cedemonii autem per seipsos et ex
militari disciplina cum essent stre
nui recolentes animo que norāt
se exhortabantur, gnari diutinā
operum meditationem magis sa
lutiferam esse q̄ breuem uerborū
70 bene dictoꝝ exhortationem. Atq;
post hec concursum est, Argiuis so
ciisq; uehementer et irate tenden
tib; Lacedemoniis autē cunctan
ter et ad cantum tibicinum qui
inter ipōs multi ex lege interposi
ti erant, non rei diuine gratia, sed
ut sedate ꝑ modulationem ince
derent, neue si ꝓgrederetur agmi
nis ordo perturbaret, id quod in
concursu magnoꝝ exercituū so
71 let accidere. Cum adhuc in con
gressum pergeretur Agis rex id fa
cere constituerat quod in omni
acie factitatur. Quotiens due con
fligunt acies dextrum utriusque
cornu magis exporrigitur et op
posito sibi sinistro se circūagit +
quia dum timet quisque nudas
sui partes ꝑferire plerunque scu
to illius admouet qui sibi dexter
est, existimans ad ꝓcludendum
hostis transitum densitatem max
ime tutam ēē. Cuius rei caput ē
is qui primus in dextro stat cor
nu, assidue laborans, nudam sui
partem ab hoste subducere. atq; e
2 odem timore ceteri sequuntur. Et
tunc quidem Mantinei multum
Sciritaꝝ cornu superabant. sed mlˀ
to magis Lacedemonii atq; Tegeate
Atheniensium quo plures erant. +
3 Agis ne sinistrum suoꝝ cornu con
cluderetur metuens, ratus multo
superiores ēē Mantineos, signum
dedit Sciritis ac Brasidianis ut se
exporrigendo longius a suis equa
rent Mantineis: et simul nuntiat
duabus e dextro cornu cohortib;
quib; preerant Hipponoides et
Aristocles tribuni, ut illuc accedāt,
et congressi uacua illa loca exple
ant, opinans & dextrum suoꝝ cor
nu sicq̊; abundaturum, & sinistrū
Mantineis oppositum firmius per
72 stiturum. Contigit autē ut tum
ex ipō concursu, tum ex breui mo
mento exequendi precepti Aris
tocles et Hipponoides adire nolu
erint. Quo nomine postea ex Spar
ta eiecti sunt pro ignauis habiti,
Utq; hostes se illis applicare occupa
rint et Sciritē Agide eos iubente
quandoquidem cohortes non ac
cederent ut rursus coirent, id iā
facere nequiuerint, neq; hostē con
2 cludere. Sed uidelicet tunc Lace
demonii in omnib; cum rei mili
taris peritia, tum uirtute se inferi
3 ores ostenderunt. Nam ubi ad ma
nus cum hoste uenerunt, Manti
nei quod erat dextrum cornu in
fugam uertit illoꝝ Sciritas ac Bra
sidianos. iidemq; cum sociis et Ar
giuoꝝ mille delectiˢ per uacua et

non cōmissa ordinum perrūpentes
cecidere lacedemonios, conclusos
q; uerterunt in fugam, et repulsos
ad plaustra usque. ibi aliquot seni
orum per plaustris instructos intereme
4 runt. Atq; hac in parte superati sunt
lacedemonii. At in alia et precipue
in medio ubi agebat Agis rex et
circa eum trecenti qui equites uo
cantur impressione facta in seni
ores arguiorum et eos que quinque
cohortes nominantur et in Cleo
neas et in Orneatas et qui in or
dinib; erant Athenienses. loco pel
lunt plerosque ne sustinentes qui
dem conserere manus sed statim
ad impetum Lacedemoniorum ce
dentes quosdam etiam conculcā
73 do ne fuga elaberentur. Posteaq̄
hinc ab Arguiis ac sociis data sūt
terga tunc uero eorum acies utrinque
perfracta est. et simul dextrum
lacedemoniorum cornu ac Tegeata
rum superante copia suorum circui
bat Athenienses ancipiti circūue
tos periculo quod hinc concludeban
tur, illinc iam uincebantur. Et ad
summam ibi peruentum eēt per
niciem nisi et equites qui aderant
2 ipsis auxilio fuissent. et contigit
ut Agis cognito sinistrum suorum cō
nu laborare quod erat Mantineis
delectis et mille Arguiorum oppositum, pci
peret uniuersis copiis tendere ad
3 cornu quod uincebatur. et hoc
facto Athenienses interea discres
su declinantis a se hostis per ocium
cum iis Arguiis qui una uicti erāt
euaderent. Mantineis et Arguiorum
mille delectis non amplius inerat

animus instandi sibi oppositis, sed
cernentes et suos profligatos et Lace
demonios in se ingruentes fugam
capessunt. Ex quib; Mantineorum 4
plures cesi sunt, Arguiorum electorum
plerique euasere, et si fuga abiti
one q; neq; effusa admodum neq;
pertinaci. Siquidem lacedemonii
diu atq; acriter pugnant dū hos
tem in fugam uertant. fugatos
autem breui et non usque perse
quuntur. Et tale extitit hoc pre **74**
lium, tum quia locus uicinissimus
iis qui pugnauerunt erat, tum
quia diuturnum, tum quia max
imum inter greca, tum quia int
potentissimas ciuitates gestum. La 2
cedemonii cadauera hostium qdē
primum armis ex quib; tropheum
statuerunt. deinde cetero orna
tu spoliauere. postremo repeten
tib; ex federe reddidere. suorum uero
recepta in Tegeam coportauere
ibiq; humauere. Occubuerunt 3
autem ex Arguiis et Orneatis et
Cleoneis septingenti. ex Mantine
is ducenti. totidem ex Athenien
sib; cum Eginetis, et eorum uterque
dux. Lacedemoniorum socii haud
ita multum accepere cladis ut me
moratu sit dignum. Ex ipsis quot
desiderati sint arduum ē uerum
discere. eos tn̄ circiter trecentos
dicebant fuisse. Cum in eo res eēt **75**
ut pugna iam foris cōmittenda.
Plistoanax regum alter ducens se
niores auxilio adolescentesq; ue
niebat. sed Tegeatenus progressus
audita illic uictoria, retro redit.
Iidem auxilia e Corintho et ab a 2

aliis extra Isthmum sociis uenien
tia per nuntios remiserunt. dimis
sisq; item sociis reuersi aderant ei
eis Carnea. diem festum egerunt.
3 I ta infamiam que tunc per grecos
passim ferebatur ut de ignauis pp
calamitatem in insula acceptam
et alias ut de inconsultis ac segni
bus hoc uno facto diluerunt. exis
timatiq; sunt fortune iniquitate
afflicti cum animo iidem essent.
4 C ontigit autem ut pridie q̄ p̄lium
fieret. ut Epidaurii cum omni ma
nu suoꝝ in agrum Argiuum tanq̄
desertum incurrerent. et complures
Argiuoꝝ qui reliqui erant presi
5 diarii egressos occiderent. Tria q;
Eleoꝝ milia que auxilio Mantine
is superuenerunt gesto iam p̄lio
et Atheniensium preter alios pri
ores mille. sine mora pariter om
nes hi socii aduersus Epidaurum
contenderunt. dum Lacedemo
nii Carnea celebrarent. expugna
tamq; urbem muro cinxerunt. +
6 et ubi alii quieuerunt Athenien
ses ut iussi erant. confestim arcem
iunonis templum extruxerunt.
Atq; in hoc muro communiter relic
to presidio in suam quisque urbē
76 abierunt. estasq; excessit. Initio
statim insequentis hyemis Laced
monii postea q̄ Carnea peregerant
in expeditionem exierunt. et in
Tegeam cum uenissent. ultro mi
serunt Argos qui sermonem insti
2 tuerent de paciscendo. Erant autē
apud Argos iampridem nonnulli
et illoꝝ necessarii et studiosi statū
popularem abolendi. et post gestū

prelium multo ualidiores ad indu
cendum plures in sententiam suā.
Hi uolebant federa que cum Lace
demoniis inierant inire rursus et
mox etiam societatem atq; ita iam
populum aggredi. Missus est autē 3
eo q̄ hospes eoꝝ esset Argolichas
Arcesilai filius. duo pcontaturus +
unum quonam modo bellum si bel
lum alterum quomodo pacem si
pacem agere uellent. Et cum mag
na extitisset altercatio aderat naq;
Alcibiades ii qui lacedemonioꝝ
studiosi erant iam libera audacia
persuaserunt Argiuis ut mentionē
conuentionis admitterent cuius
uerba hec sunt. Placet in hunc mo · Conuentio int Lacedemonios et Argiuos. 77
dum concilio Lacedemonioꝝ pa
cisci cum Argiuis. ut reddant Ar
giui Orchomeniis liberos. et eos q
sunt in Mantinea Lacedemoniis.
utq; ex Epidauro presidium edu
cant et murum excidant. et nisi 2
illinc decesserint Athenienses pro
hostibus sint tam argiuis q̄ Lacede
moniis et utrorūque sociis. et si que 3
puerum Lacedemonii penes se hn̄t
eum sue ciuitati restituant. Qui 4
exigunt ab Epidauriis iusiurandū
id exigant per Semelem. et inuicē
ipsi iusiurandum illis prebeant. Ci 5
uitates intra peloponesum parue
magneue libere sint utentes patri
is institutis. Siquis exteroꝝ terrā 6
peloponensem ingressus sit nocen
di ergo. succurratur pariter consi
lio habito q̄ equissime Peloponen
sium iudicio. Quicunque extra 7
Peloponesum socii Lacedemonioꝝ
sunt. eodem iure sint quo et Lace

demoniorum et argiuorum socii suum
8 territorium optinentes. Ut preterea
cum sociis ubi hec ostensa fuerint
una pugnetur si illis uidebitur sin
78 aliter domum redeatur. Hanc pri
mam conditionem admittentibus
argiuis exercitus lacedemoniorum
a tegea domum abiit. Non ita in
multo post comercio se mutuo ad
eundi rursus iidem illi uiri trans
egerunt ut argiui relicta Manti
neorum et Atheniensium et Eleorum
societate cum lacedemoniis fede
ra ac societatem inirent in hec uba.
79 Societas Argiuorum et Lacedemoniorum. In hunc modum Lacedemoniis et
Argiuis placitum est inter se fede
ra ac societatem esse in annos qin
quaginta equo et pari iure dare
penas patriis moribus et cum aliis
in Peloponeso ciuitatibus fedus in
hoc et societatem esse comunem que
libere et sue auctoritatis sunt ci
uitates suum territorium tenere
penas sumere ritu domestico ac
2 dare pares similesque. Quicunque
extra Peloponesum sunt lacedemo
niorum eisdem conditionibus erunt
quibus lacedemonii et Argiuorum
socii eodemque iure quo et Argiui
3 suum territorium optinentes. Si
cubi opus fuit comuni exercitu
consultare lacedemonios et Argi
uos quonam modo iustissime de
4 sociis iudicent. Sicubi ciuitati uel
earum que intra peloponesum uel e
arum que extra sunt controuersia
fuit aut de finibus aut aliqua alia
de re disceptent. Siqua socialis ci
uitas cum alia dissideat ad aliquam
ciuitatem eatur que equa iis que

dissidebunt uidebitur. Inter ami
cas patrio ritu iudicetur. Et huius 80
modi quidem federa ac societas in
ita sunt. per que quecunque belli
materiam aut siquid aliud simul
tatis inuicem habebant id omne
abolitum est. Sed confectis iam inter
se rebus decreuerunt caduceatorem
Atheniensium et legationem neutiquam
recipiendam nisi relictis muris Pe
loponeso excederent nec cum il
lo aut paciscerentur aut bellum gere
rent nisi comuniter. Intendebant 2
autem animum cum in alia quedam
tum in in prouinciam Thracie. Eoque
utrique ad Perdiccam misere lega
tos ut secum coniuraret suadentes.
qui tamen non protinus desciuit ab
Atheniensibus sed deliberabat ad
Argiuos intuens a quibus ipse oriun
dus erat. Super hec uetustum cum
Chalcidensibus iusiurandum reno
uauerunt et aliud addiderunt.
Miserunt et ad Athenienses Argiui 3
legatos iussum ut Epidauri murum
relinquerent. Illi cernentes ad ce
teri presidii comparationem suos
esse paucos Demosthenem miserunt
ad eos educendos. Is ubi peruenit
simulat se gymnicum extra muros
certamen inter presidiarios uelle
edere. Egressisque reliquis presidiariis
portas clausit ac postmodum reno
uato cum Epidauriis federe Athe
nienses ipsis murum restituerunt.
Post Argiuorum a societate defecti 81
onem. Mantinei primo reluctati
mox quia sine Argiuis impares
essent et ipsi cum lacedemoniis
pepigerunt imperiumque oppidorum

2 reliquerunt. Et lacedemonii Argi
uiq; cum millenis utrique sumpta
expeditione statum in Sicyone ad
paucorum redegerunt, ipsi potius La
cedemonii illuc euntes. Et post il
la utraque iam statum popularem
apud Argos ademerunt, et pauco
rum constituerunt Lacedemoniis
congruentem. Et hec sub extremu
hyemis gesta sunt iam uere appe
tente: quartusq; decimus belli an
82 nus excessit. Insequenti estate et
Dienses qui Athon incolunt ab A
theniensib; desciuerunt ad Chalci
denses. et Lacedemonii in Achaia
res que prius ex sententia nō erat
2 constituerunt. et Arguia plebs +
paulatim resipiscens resumptaq;
audacia in paucos illos ppotentes
impetum facit, obseruato tempe
quo Lacedemonii dum a sociis ac
cerserentur aliquandiu se in nu
do certamine exercerent. et comis
sa intra urbem pugna, uictrix ad
usariorum alios interimit, alios rele
3 gat. Lacedemonii dum a sociis ac
cerserentur aliquandiu ire super
sederunt. mox tamen di lato nu
dorum certamine succurrentes cū
apud Tegeam accepissent uictū
statum paucorum, pgredi ulterius
abnuerunt, orantib; iis qui effu
gerant, regressiq; domum nudorum
4 certamen peregerunt. et cū post
modum legati uenissent, tam ab
iis qui in urbe erant q̄ ab exulib;
Arguiis, adessentq; socii, et multa
utrinque dicta essent, pnuntia
runt iniurios eos qui intra urbē
erant, illucq; sibi cum exercitu e

undum. Sed his cunctantib; ac 5
segnius agentib; metu ipsorum ppls
arguius, resarcta rursus cum Athe
niensib; societate, quos sibi arbitra
batur maximo usui futuros, exci
tauit longos ad mare usq; muros
ut si terra phiberentur mari cō
meatus ope Atheniensium inue
herentur. Cuius rei faciende fue 6
runt conscie nonnulle in Pelopo
neso ciuitates, et in ea facienda
occupatum fuit quicquid Argis
hominum erat, uiri, mulieres, serui,
Ex Atheni' eo transmissis structori
bus lapidariisq;. et estas abiit. In 83
sequente hyeme Lacedemonii co
nita Arguiorum extructione, bellū
illis intulere ipsi atq; socii preter
Corinthios, rege suo duce Agide
Archidami filio. Erat autem eis 2
quiddam rerum arguiarum illic transi
gendum, ut ipsis uidebatur, qd
tamen ex sententia non successit.
Ceterum muros cum adhuc ex
truerentur ui ceperunt atq; diru
erunt, itemq; Hysias agri Arguiui
oppidum, ac ingenuis omnibus
quos ceperant interfectis abierūt
in suam quisque ciuitatem. Post 3
hec Argiui aduersus Phliasium +
copias eduxerunt et depopula
ti regionem abierunt, quia suos
exules receperant, quorum plerique
illic domicilium habebant. Eadē 4
hyeme discluserunt Athenienses
a Macedonia Perdiccam, crimini
dantes qd et cum Arguiis atq; Lace
demoniis coniurasset, et exercitu
ab ipsis pparato quem ducerent +
aduersus Chalcidenses in Thracia

atq; Amphipolum Nicia Nicerati
duce, frustratus esset societate. q
detrectante expeditio precipue dis
soluta esset. Coq; nomine Atheni
ensium erat hostis. et hyems hec
annusq; belli quintusdecim' ex
84 cessit. Principio estatis Alcibia
des cum uiginti nauibus Argos
traiciens, trecentos argiuos qui
suspecti erant, et cum lacedemo
niis sentire uidebant, coprehendit
quos apud circuniectas quib; do
minabantur insulas deposuere
Athenienses. Iidem adu's Melum
insulam nauigauerunt triginta
nauibus suaz, cum mille et duce
tis armatis sagittariis trecentis, eq
tibus sagittariis qui hippotoxote
dicuntur uiginti, Chioz sex, Lesbi
oz duabus, cum manu sociali atq
insularia ferme mille et quingen
2 toz armatoz. Sunt autem Melii
Lacedemonioz coloni illi quidē
sed quemadmodum ceteri insula
ni imperium Atheniensium abnu
ebant. Verum cum inter initia
in partib; non fuissent mox ab A
theniensib; coacti regionem uas
tantib; in apertum bellum pdie
3 runt. Huc posteaq cum iis copiis
transmisere Leomedes Lycomedis
et Tisias Tisimachi duces, priusq
aliquid regioni noceretur mise
runt legatos ad habenda collo
quia: quos legatos Melii ad mul
titudinem non intromisere, sed
apud magistratus ea dicere ius
85 sere quoz gra uenissent. Illi in
Athenienses legati. hunc modum locuti sunt. Qm
nos non apd multitudinē uerba
facimus sed apud paucos, ad quos
ideo nos introduxistis, intelligim'
enim uos hoc sentire, ne nobis per
petua oratione utentib; que pbabi
lia sunt atq; firma semel audiens
multitudo inducatur in errorem:
agedum facite etiam istuc uehe
mentius et perpetua oratione ne
ipsi quidem utamini, sed ad singu
la que per nos ab re dici uidebūt
ptinus excipientes iudicate: et an
omnia si placet uobis ut loquimur
Melii. 86 iudicate. Ad hec primores Melioz
respondentes, equitas inquiunt
per quietem mutuo docendi, haud
est illa quidem uituperanda: sed
ab hac re nonnihil uidetur abhor
rere, qp bellum a uobis non futurū
sed iam presens eē constat. Cerni
mus enim uos eoz que dicent iu
dices uenisse: et ut fides ē, hunc
finem ex hoc colloquio futurum,
ut si iure superiores uobis fuerim'
et ob id dicto non audientes bel
lum nobis inferatis, seruitutem si
Athenienses. 87 dicto audientes fuerimus. Enim
si ad suspitiones futuroz captan
das, aut ad aliud quippiam conue
nistis, q ut ex rebus psentibus et
quas cernitis saluti ciuitatis consu
latis, sileamus. sin ad hoc uenistis
Melii. 88 loquamur. Consentaneum ē ac
dignum uenia homines in tali con
ditione positos multa dicere: et
ad multa se uideri mutare. Et sa
ne congressus hic de salute nrā in
stitutus est, itaq; colloquium fiat
eo pacto quo nos ipsi puocastis si
Athenienses. 89 placet. Neq; nobis utendum ar
bitramur aut ambitu nominum

tanq̄ iure imperium penes nos sit q
Medum exterminauimus. aut lon
gitudine uerboꝝ parum ꝓbabili
tanq̄ iniuria lacessiti bellum infera
mus. neq; a uobis allegandum aut
colonos esse uos lacedemonioꝝ +
aut nihil lesisse nos. tanq̄ hec dicen
tes sitis nobis persuasuri. sed ea di
cenda abutrisque que opinemur
inter nos utique transigi posse. cū
sciatis uos loqui apud intelligentē
ea quidem uos humana ratione
iudicare iusta eē que ex equa ne
cessitate ꝓficiscuntur. possibilia ū
que superiores extorquent. et ab
90 infirmiorib; annuuntur. Melii. Quanto
quidem uos ita de iure loqui sup
sedentes instituistis facere mentio
nem cōmodi. equidem nos operep
tium censemus nam ita agere ne
cessarium est non dissoluere quod
publicum cōmodum est libertatē.
sed homini qui assiduo in pericu
lo uersetur decorum atq; equum
esse ut siquod alicui intra limites
diligentie suadet emolumentum
id assequatur. Neq; hoc min⁹ ūra
refert qui quo maiores ceteris estis
eo maiori exemplo si labemini eri
91 tis penaꝝ magnitudine. Athenien
ses. Nos ū finem imperii nr̄i si forte
aboleatur non expauescimus. Neq;
enim qui aliis dominantur ueluti
lacedemonii isti in eos seui sūt q̄s
uicerunt sed ii qui subditi fuerūt
siquando rebellantes superauerūt
2 eos quibus seruierant. Qua de ca
liceat nobis periclitari ne hoc fiat
quoniam aduersus lacedemonios
non ē nobis tale certamen. Qd at

ꝓ amplitudine imperii nr̄i cuius
gratia uenerimus. proq; urē ciui
tatis salute etiam loquamur id ū
planum faciemus. uolentes & pre
esse uobis citra molestiam & uos
ē urō ac nr̄o pariter usu saluos eē.
Melii. Qui fieri potest ut ita ex 92
usu sit nobis seruire. ut uobis do
minari. Athenienses. Nempe ut 93
uos quidem potius imperata faci
atis q̄ extrema omnia patiamini.
nos ū non interficiendo uos lucri
faciamus. Melii. Quid ut quietē 94
agentes remoti a partibus uos pro
hostib; amicos habeamus nō eritis
contenti. Athenienses. Minime. 95
Neq; enim tantopere nobis detri
mentosum est uos esse nobis hostes
quantum esse amicos. Nam ami
citia urā imbecillitatis. odium poten
tie nr̄e. qui presumus argumētū
est. Melii. Hoccine sentiunt qui 96
sub imperio urō sunt ut in eadem
conditione ponant eos qui ad ues
trum imperium nihil attinent. et
colonias urās que multe sunt aliene
as ue urbes postq̄ desciuerint subi
gantur. Athenienses. Quidni. Nā 97
neutros iuris respectu deficere ex
istimant sed illos quidem cū uires
nacti sunt superiores esse. nos autē
pre metu non inferre illis arma.
Itaq; preterq̄ q̄ in plures imperiū
tenebimus si uos subegerimus. pres
tabitis subacti ipsum nr̄m imperiū
stabilius cum presertim sitis insula
ni et inter eos qui classe pollent im
becillissimi nisi uincatis. Melii. Qd 98
uos nonne in eo urām tutelam re
ponitis. Debemus enim queadmod'

uos a mentione iustitie reiicien
do nos, suadetis ut cōmodo urō pa
reamus, sic nos docendo uos nrm̄
cōmodum si hoc contingat conari
persuadere idem & uobis comodū
esse. Nam quid mi uobis reddetis
hostes quicunque neutras hoc bel
lo partes sequuntur. Quippe qui
intuentes in ista que agitis suspica
buntur in se q; aliquando uos eē
ituros. quod quid aliud ē q̄ eos q
uobis sunt hostes augere et eos q
haudquaq̄ tales futuri erant im
99 pellere ut sint hostes. Athenienses.
H aud ita est. Neq; enim suspicamur
nobis fore acerbiores istos q conti
nentem ubiuis incolunt q̄ insula
nos qui alicubi sunt nullius impe
rio subiecti, quales uos estis quiq;
imperio subiecti sunt ob eam ne
cessitatem animo exacerbato. Il
li enim libertate qua degunt mi
to sunt segniores ad se custodien
dos a nobis. Isti plerunque incon
sultis affectib; indulgentes et se
ipsos & nos in apertum periculū
100 ducunt. Meli. Si igitur & uobis
ne imperium amittatis & iis qui
sub imperio degunt ut a seruitio
eximantur, tantum discrimē ad
eundum est, pfecto nobisq; qui
adhuc liberi degimus magno fla
gitio detur atq; ignauie, nisi pius
omnia experiamur q̄ seruiamus.
101 A thenienses. Vos uero non prudenter
isto modo consulueritis, quibus
non ex equo nobiscum est de stre
nuitate certamen, ut cedere pu
dere uos debeat, sed de salute po
tius consultatio ne multo pstan
tioribus resistatis. Meli. Sed non fu 102
git nos sepius fortunam belli esse
cōmunem q̄ sociam illius partis q̄
multitudine hominum abundat.
preterea ei qui se dediderit nullā
spem superesse. ei qui se exercet
etiam standi spem esse. Athenienses. 103
Spes periculi solatium, etiam si da
no afficit non tamen euertit eos
qui illa ex abundanti utuntur.
sed illos qui omnia in eam reiece
runt rem natura perniciosam, q̄
simul atq; deceperit agnoscitur a
qua quisquis se custodierit in eo
in quo illam cognouit is nō labet.
Quod uos qui imbecilles estis et in 2
hoc rerum articulo positi nolite pati
neq; similes plerisque eē qui cum
assit eis facultas euadendi postea
destituti omni aperta spe satagen
tes se conferunt ad incertas diui
nationem oracula et quecunque
talia per spem hominem perdunt.
Meli. Arduum quidem nobis esse 104
id quod probe uos intelligitis ipi
q; arbitramur uestris copiis a nos
ac fortune resistere quia nō erit
ex equo certamen. Nihilo tamē
minus ipsi fortune confidimus
diuinitus nos non inferiores futu
ros. Quippe qui insontes uobiscū
haud iuste inuadentib; consistimus.
et quatenus copia militum defici
mur accessuram illam ex societate
que nobis cum Lacedemoniis est
necesse habentib; succurrē si nō
ob aliud certe cum simus cognati
ob pudorem. Ex quo nō usqueq;
preter rationem sumus audaces.
Athenienses. Ne nos quidem diui 105

nam nobis benignitatem arbitramur
defuturam: ut qui nihil dicimus
iniustum agimusue preter hominum
opinionem aut de diis aut de ip
sorum hominum erga se deliberatione.
2 Nam quod ad numina pertinet, de
illis quod opinione receptum est
sentimus. de hominibus autem ita
nature necessitate comparatum ut
haud dubie quis ei semper dominetur
quem superauerit. Quam legem
neque tulimus ipsi, neque nouam primi
omnium usurpamus sed que iam
recepta erat suscepimus usurpa
musque: relicturi etiam perpetuo
futuram, ac pro comperto habentes
uosque ac ceteros si eadem qua nos
facultate prediti essetis idem esse
3 facturos. Ex quo quod ad deos
attinet merito non extimescimus
nos uobis inferiores fore. Nam et
quod pertinet ad uestram de Lace
demoniis opinionem, quos ut
creditis pudebit non succurrere,
gratulamur quidem uobis malo
rum inexpertis, ineptiam tamen
4 istam non probamus. Lacedemonii
enim inter se quidem ipsos et circa
domestica instituta plerunque
uirtute utuntur: erga alios autem
quales se prestent, multa quis com
memorare posset sed summatim
potius significauerit, id quod nos
scimus procul dubio, eos pro honestis
habere que sunt uoluptuosa, pro
iustis que sunt utilia, quamquam non est
illis istiusmodi cogitatio pro uestra
salute cuius nunc ratio nulla est.
106 Melii. Nos uero hoc ipsum precipue
credimus ob suam illos utilitatem
non commissuros ut Melii colonia
ipsorum ab eis proditi efficiantur infidi
suarum partium grecis, utiles aduersa
riis. Athenienses. Ergo sentitis ita 107
demum quid utile esse si fuerit tutum:
iuste autem et honeste fieri cum
periculo, quod minime omnium
Lacedemonii plerunque audent.
Melii. Immo et arbitramur illos 108
nostri causa magis pericula adituros
et se arbitrari per nos quam per ceteros
esse firmiores, quanto ad res geren
das sumus Peloponeso uiciniores,
quantoque ipsis sententie cognatio
ne fideliores quam ceteri. Athenienses. 109
Presidium erga eos qui inuocant
non declaratur eorum qui opitula
ri debent beniuolentia: sed quod
multo satius est, operibus, id quod
Lacedemonii plus ceteris quidam
animaduertunt: ut qui diffidentia
domesticarum copiarum, sociales copi
as etiam aduersus finitimos accer
sunt. Ex quo credibile non est nostris
nauibus mare tenentibus, eos in in
sulam traiecturos. Melii. Atqui 110
alios habent Lacedemonii quos
mittant, et ingens est creticum
pelagus, in quo difficilius est illud
tenentibus alios excipere quam illis
latere uolentibus se subducere.
Et si hec eos ratio destituat, illa 2
non deerit, se conuertendi aduersus
terram uestram et ad uestros socios qui
reliqui sunt quos Brasidas non
adiit: ut uobis res sit non de terra
nihil ad uos pertinente, sed de
uestra ipsorum. Athenienses. Istud uero 111
uobis nec inexpertis continget et
nec ignaris a nulla umquam obsidione

Athenienses alioꝝ timore discessis
2 se. Quanq̃ uos ut animaduitimus
cū de salute urā dixeritis uos con
sultaturos, nullam tamen eius rei
in tanto sermone fecistis mentio
nem qua freti homines arbitran
tur se iri liberatum. Ceterum ea q̃
uos uehementissime speratis futu
ri temporis sunt: sed presens tēpꝰ
breue uobis est ad uos tutandos
ab iis que iam urgent. Quapropter
magnam declaratis amentiā nisi
nobis iterum semotis aliud aliq
3 q̃ hec prudentius decernatis. Nā
sic nequaq̃ uos ad uerecundiam
que hominibus in fedis et apertis
periculis exitit plerunque per
niciosa conuertetis. Cum eñ per
multa conspiciamus adhuc ad
que tendatur id quod turpe ap
pellatur ui nominis inducente,
tamē ipā ui nominis excussa, eligi
tur potius q̃ sponte in cladem ine
mendabilem incidatur et turpiꝰ
dedecus accipiatur per insipien
4 tiam q̃ per fortunam. Quod uos si
recte consulueritis cauebitis, nec
indecorum uobis censeatis, cedē
maxime ciuitati a uobis equa
postulanti, ut socii sui efficiamini,
urā terra potientes sub tributo,
neue cum detur uobis optio belli
et securitatis, per animi contenti
onem optetis partem deteriorē,
sed illis similes sitis quib; plerūq;
ꝓspere succedit qui paribus non
cedentes honeste cedunt potenti
orib;, erga inferiores moderate se
5 gerunt. Considerate itaq; seorsū
a nobis, et cogitate etiam atq; et

uos deliberare de patria, que una
uobis est, quamq; scitis uno hoc
consilio uel felicem fore uel infe
112 licem. Post hec Atheniensibus a
colloquio digressis Melii inter se
ipōs collocuti sunt: cumq; simili
modo contradicendum uiderent
2 responderunt. Melii. Nobis uō
Athenienses neq; aliud q̃ paulo
ante uisum est uidetur neq; li
bertas septingentoꝝ ab urbe con
dita annoꝝ breui tempore amit
tenda: sed fortuna que nos ad hāc
diem diuinitus tutata est, et ope
cum alioꝝ hominum tum uͦ La
cedemonioꝝ freti, conabimᷓ hanc
3 urbem conseruare: hortati tamē
uos prius ut liceat nobis amicos
esse uobis, neutris hostes. uosq; ini
tis federib; que ex utriusque ptis
utilitate uidebuntur e nro solo
113 excedatis. Talia Melii cū respon
dissent Athenienses iam e colloq̃o
digressi dixere. Athenienses. Enī
uero uos soli omnium ut nobis
uidemini ex urīs consiliis certio
ra iudicatis ēē que sunt euentu
ra q̃ que cernuntur, et que occul
ta sunt in consulendo, q̃ ea que fi
unt creditis iam uos intueri, utiq̃
quo plus et Lacedemoniis et for
tune et spei permittentes uos atq;
114 fidentes eo plus ꝑlapsuri. Et le
gati quidem ad castra rediere. Du
ces autē quoniam Melii nullo uo
lebant pacto obedire ad bellum
continuo se conuerterunt et per
urbes distributi Melios muro con
2 cluserunt. Post hec presidio tum
ex suis tum ex socialibus copiis q̃

a mari & a terra relicto cum maio
ri exercitus parte reuersi sunt. ce
teris qui remanserunt locum op
115 pugnantibus. Sub idem tempus
Argiui Phliasium agrum ingressi
ab ipsis Phliasiis et ab exulib; suis
excepti insidiis circiter octoginta
2 amisere. Et qui in Pylo Athenien
ses erant ex urbe Lacedemonioꝝ
predam auterunt. Neq; tamē ob
id Lacedemonii federib; abiectis
in eos bellum mouerunt. Ceterū
edixerunt quisquis uellet suoꝝ
abigere predas ex Atheniensib;.
3 Corinthii tamen quiescentib; reli
quis Peloponensib; priuataꝝ qua
rundam dissensionum cā bellum
4 cum Atheniensib; gerebant. Melii
q; Atheniensium muri ambitum
aggressi nocte ceperunt q̄ parte
forum ille spectabat nonnullosq;
interfecerunt et frumento alisq;
que ex usu forent q̄ plurima potu
ere importatis cum se recepissent
quieuere. Atheniensib; in posterū
ad comodius excubandum dilige
116 tib; effectis. Atq; estas excessit. In
sequentis hyemis initio Lacedēmo
nii ad fines agri Argiui illum cū
exercitu inuasuri quia litare nō
potuere domum rediere. Per q̄ꝝ
expectationem Argiuoꝝ qui in
urbe erant quidam ab iis quibus
suspecti erant comprehensi sunt
quidam sua sponte in exiliū abie
2 runt. Sub idem q; tempus Melii
ab alia quadam parte murum q̊
obsidebantur ceperunt pauci ex
Atheniensi presidio ibi presentib;
3 Et mox ubi hec gesta sunt p̄fecto
ex Athenis alio exercitu duce Phi
locrate Eudemi filio cum iam omī
ope oppugnarentur facta q̄dam
inter ipsos p̄ditione sese dedidere
Atheniensib; liberum illis arbitriū
4 de se permittentes. Athenienses Me
lioꝝ quoscunque nacti sunt pu
beres interemerunt. pueros ac fe
minas in seruitutem acceperunt
domumq; absportarunt. Locum
ipsi incoluerunt missis eo postmo
dum quingentis colonis.

Finit liber quintus.

SEXTVS INCIPIT FELICITER.

ADEM HYEME 1
Athenienses decre
uere rursus in Sici
liam maiori q̄ cum
Lachete et Euryme
donte apparatu trā
smittere ad eam sub
igendam si possent
ignari plerique & magnitudinis
insule & multitudinis incolentiū
tum grecoꝝ tum barbaroꝝ ac se
suscipere bellum haud multo mi⁹
quodammodo q̄ illud erat adūsus
Peloponenses. Est enim Sicilie am
bitus non ita multo minor q̄ octo
dieꝝ circūnauigatione onerarie
nauis et cum tanta sit uiginti fer
me stadioꝝ intercapedine prohi
betur ne sit continens. Incoluerūt 2
autē eam ab initio atq; tenuerūt p
multe gentes quaꝝ feruntur an
tiquissimi in quadam duntaxat
insule parte habitantes Cyclopes
atq; Lestrygones quoꝝ ego neq;

2. Descriptio Sicilie.

genus neq; unde uenerunt neq;
quo abierint dicere habeo. Suffi
ciat ut & a poetis memoratum e
& apud se quisque de illis agnoscit.
2 Post hos Sicani primi demonstran
tur incoluisse. atq; ut ipsi predi
cant omnium primi. quippe cu
sint illius terre indigene. Sed ue
ritas arguit eos hiberos ee. oriun
dos a flumine Sicano quod est in
hiberia a ligyis eiectos. et ab his tuc
dictam Sicaniam insulam prius
Trinacriam nominatam. q adhuc
loca insule ad occasum uergentia
3 incolunt. Ceterum capto Ilio qui
dam Troianorum dum fugiut Ache
os nauibus in Siciliam applicuert.
et collocatis sedibus in finibus Si
canorum uniuersi sunt Elymi appel
lati. Vrbes eorum Eryx et Egesta. his
accole accesserunt nonnulli Pho
censes eorum qui e Troia tunc in li
byam tempestate delati primum.
deinde ex libya in Siciliam trans
4 misere. Siculi aute ex Italia. ibi
nanq; habitauere. fugientes Opi
cos in eandem insulam traiecert.
ut & credibile est & fama fertur
ratibus obseruato cum uentus i
posuisset fretro. forte & aliter t
transuecti. Et sane adhuc extat
in Italia Siculi. ipsaq; regio ab I
talo quodam Arcadum rege hoc
habente nomen sic e cognomina
5 ta. Hi magno cum exercitu in Si
ciliam transeuntes uictis prelio
Sicanis et in partes que meridie
occasumq; spectant remissis fece
runt ut pro Sicania Sicilia insu
la uocaretur. et eius optima qque
loca incoluerunt annis ex q transi
erunt ppe trecentis ante grecorum in
Siciliam aduentum. et nuncq; me
diterranea eius atq; ad aquilonem
uergentia optinent. Phenices ptea
6 per eandem passim habitauerunt
occupatis ad mare promontoriis
et paruis circa insulis negociandi
cum Siculis gratia. At postq permlti
grecorum illuc cum nauib; traiecert
omissa nauigatione Motyam So
loentem. Panormum. finitima Ely
mis oppida. sedibus ibi positis inco
luerunt freti tum Elymorum societa
te tum quia exiguo illinc in Car
taginem traiecti Sicilia distant.
Tot igitur numero barbari atq; in
hunc modum inhabitauere Sicili
3 am. Grecorum autem primi Chalci
denses ex Euboia transeuntes cum
Teocle illius deductore colonie Nax
um incoluerunt et aram Apollinis
Archegeti que nunc extra urbem
uisitur extruxerunt. Vbi qtiens
e Sicilia soluunt oracula petituri
2 primum sacrificant. Insequente
anno Archias ab hercule oriundus
e Corintho Syracusas incoluit. ex
pulsis prius ex insula Siculis. intra
quam insulam nondum mari cir
cumfluam sita e urbs. nam ea que
extra insulam e diu post addito i
3 muro facta e populo frequens. Verum
Theocles atq; Chalcidenses e Naxo
pfecti septimo post inhabitata Sy
racusas anno Leontinos eiectis Sicu
lis incolunt. et dehinc Catina cu
ipsi Catinenses Euarchum fecissent
4 colonie auctorem. Per idem tepus
et lampis coloniam deducens e Me

Siculi sunt pars. Sicilioti & Sicilienses sunt omnes ex insula Sicilia.

Leontini urbs uocatur et homines.

garis in Siciliam uenit et sup flu
men Pantacyum loco quodam cui
nomen est Trogilum incolas collo
cauit: et illinc postea digressus cū
aliquantulo tempore apud Leonti
nos una cum Chalcidensib; rem .p.
administrassent ab eisdem exac
tus est collocatisq; in Tapso incolis
cum uita decessisset ceteri e Thap
so migrauerunt et Hyblone rege
Siculo qui regionem pdiderat du
ce Megareas incoluerunt qui Hi
2 blei sunt dicti. Et post ducentos
ac quadraginta quinque annos
q̄ habitare cepissent a Gelone Sy
racusanoꝝ rege ex urbe et agro
expulsi sunt. Sed anteq̄ expelle
rentur centum postq̄ illic habita
re ceperant annis Helinuntē mis
so illuc Pammilo condiderunt. Is
e Megaribus ipsoꝝ metropoli super
3 ueniens pariter habitauit. Gelam
autem Antiphemus e Rhodo et En
timus e Creta suam uterque colo
niam ducentes pariter condider̄
anno quadragesimoquinto post
Syracusas habitari ceptas, imposi
to a flumine Gela urbi nomine.
cum locus ubi nunc urbs sita est,
quiq; munitus antea muro erat
Lindii uocatur; iuribus doricis hu
4 ic ciuitati impositis. Annoq; ppe
centesimo octauo a sue urbis initio
Geloi Agragantem incoluerunt,
urbem a fluuio Agragante appel
lantes delectis sibi auctorib; Aris
tono et Pystilo datisq; suis legib;
5 Zacla ů inter initia a latronibus
e Cumis que ē in Opica Chalcidi
ca urbs pfectis habitata ē. Sed postea
cōmuniter a multitudine que a
Chalcide atq; a cetera Euboia que
in eam regionem superuenit cuius
colonie ductores extitere Perieres
atq; Cratemenes alter e Cumis alter
e Chalcide. Vocabatur autē prius
ea urbs a Siculis Zancla a specie i
falcis. Siquidem falcem Siculi zan
clam appellant. Iidem postmodū
a z Samiis electi sunt et aliis qbus
6 dam Ionibus qui Medos fugientes
ad Siciliam appulerunt. Nec ita i
multo post Anaxilas Reginoꝝ ty
rannus exterminatis Samiis urbē
pmiscuis hominib; frequentē red
didit et a sua quondam patria
5 Messanam appellauit. Himeraq;
e Zanclanis habitata ē, deductis
ab Euclide et Sacone in quam co
loniam uenerunt plurimi Chalci
denses cum quib; habitauerunt
& Syracusani exules a contraria
factione superati qui Myletade
nominantur. Atq; apud hos opti
nuit uox quedam inter Chalcidi
cam et doricam media, sed leges
2 Chalcidenses. Acre autē et Casme
na a Syracusanis sunt inhabitate
Acre quidem septuaginta annis
post Syracusas Casmena ů circit
3 uiginti annos post Acras, et prius
ferme centum ac triginta quinq̄
annos a conditis Syracusis Cama
rina per ipsos Syracusanos, aucto
ribus colonie Dascone et Meneco
lo. Electosq; aliquanto post Cama
rineos ob defectionē a Syracusa
nis, mox Hippocrates Gele tyrann'
accepit p redemptione Syracusa
noꝝ quos habebat captiuos, atq;

ipse effectus colonie deductor eos
in terra Camarinea collocauit, et
cum rursus a Gelone sedib; amo
ti fuissent, tertio sunt ab eodē Ge
6 lone collocati. Tot igitur gentes
partim grece partim barbare in
coluere Siciliam: que cū tanta
esset, Athenienses tamen eam sibi
inuadendam putauerunt, cupi
ditate ꝓculdubio totius insule po
tiunde, sed uoluntateq; honeste
ferendi auxilii Chalcidensib; suis
2 cognatis ac pristinis sociis, ꝓcipu
eq; Egestanis, quoꝝ legati aderāt,
a quibus inducti sunt ut illuc t
tenderent, enixe flagitantibus
opem. Quippe Selinuntii ob que
dam sponsalia et controuersiā de
agro finitimi suis bellum intule
runt. Illi accitis Syracusanis so
ciis bello eos ꝓhibebant terra et
mari. Itaq; Egestani repetita me
moria societatis sibi cum Lachete
inite et superioris belli Leontino
rum obsecrabant Athenienses ut
se missa classe tutarentur, cū alia
permulta allegantes tum ū quod
caput erat: Syracusanos si impu
ne ferrent ut expellerent Leon
tinos, mox ceteris eoꝝ sociis ꝓfli
gatis omnem Siciliam ad suum
imperium redacturos. Vnde pericu
lum fore ne quando Dores mag
na cum manu ꝓpter cognationē
Doribus Peloponensibus a quib;
ipsi in colonias missi essent, auxi
lio euntes una destruerent Athe
niensium potentiam: eoq; pruden
tium ēē cum reliquis adhuc sociis
obuiam ire Syracusanis, se ꝓserti
collaturis satis pecunie ad bellum.
3 Que et in concionib; et in colloquiis
sepenumero dicentes Egestanos, cū
audirent Athenienses, decreuerūt
primum mittendos Egestam lega
tos ad explorandam tum pecuniā
si tanta foret quanta iactabatur
et in erario et in templis, tum rem
bellicam ac Selinuntioꝝ q; ut q
7 illic esset conditio referrent. Et
legati quidem Atheniensium in
Siciliam missi sunt. Lacedemonii
autem eadem hyeme cum sociis
preter Corinthios armati agrum
Argiuum ingressi sunt, eumq; no
magna ex parte populati frumta
et aliquot boum paria absporta
runt. Et Argiuoꝝ exulibus in Or
neas transcriptis atq; illic paucis
e reliquo exercitu relictis initisq;
federibus ad certum temp' intra
quod Orneate atq; Argiui se inui
cem non lederent, domum cum
2 excitu rediere. Nec ita multo post
Athenienses triginta nauib; sexcen
ti armati cum uenissent, et Argi
uoꝝ omnis populus qui per etatē
ferre arma poterat cum illis egres
si, unum diem Orneas oppugnaue
runt. Noctu his procul castra ha
bentibus, ii qui intra urbem erāt
ꝓfugere. Quod ubi sensere poste
ro die Argiui, Orneas diruerunt
reuersiq; sunt domum, et mox
3 item Athenienses. Iidem apd Me
thonem que finitima Macedonie
ē, assumptis ex ora maritima tu
suis tum macedonum qui apud
ipsos exulabant equitib;, terrā Per
4 dicce infestabant. Veꝝ Lacedemo

nii missis ad Chalcidenses qui sūt
in thracia iubebant eos Perdicce
adesse in bello. quod illi facere re
cusarunt quibus inducie cum A
theniensib; erant decem dierum. Et
hyems exiit ac decimus sextus i
annus huius belli quod Thucydi
des conscripsit. 8 Insequenti esta
te ineunte statim uere Athenien
sium legati e Sicilia rediere et cu
iis Egestani ferentes sexaginta ta
lenta non signati argenti tanquam i
menstruum stipendium sexagin
ta nauium que ut mitterentur
erant orаturi. 2 Athenienses aduo
cata concione auditisq; et Egesta
nis et suis legatis cum alia dicenti
bus ad persuadendum apposita
tum uero de pecunia mentientibus
tanquam parata et multa tum apud
templa tum apud erarium decre
uerunt sexaginta naues in Sicili
am esse mittendas cum ducibus i
summa potestate preditis Alcibi
ade Clinie, Nicia Nicerati Lamacho
Xenophanis filio qui opem quidem
Egestanis ferrent contra Selinun
tios, Leontinos autem siquid prospe
re in bello contingeret omnes in
sua sede collocarent atq; alia trās
igerent apud Siciliam ut maxime
expedire rei publice sue cognosce
rent. 3 Quinto post hec die concio
rursus aduocatur quemadmodū
oporteret hanc classem quam celerrime
fieri decerniq; siqua re ducibus
4 ad perfectionem opus eēt. Nicias
qui inuitus fuerat delectus haud
recte ciuitatem decreuisse exis
timans, sed exigua de causa et spe
cie decori omnem Siciliam opus
arduum affectasse procedens Athe
nienses a proposito reuocare uoluit
hunc in modum dehortatus.

Oratio Nicie Atheniensis.

Hec quidem concio ob nrām 9
classem instruendam coacta
est perinde ac si in Siciliam naui
gare oporteat. Mihi autē uidetur
de hoc ipso quoque considerari oportere
utrum satius sit mittere classem i
necne: nec ita breui consultatione
de rebus arduis credendo uiris ali
enigenis bellum sumere quod ad
nos nihil pertineat. 2 Equidem quod
ad me attinet ego ex hac re hono
re afficior et meo ipsius corpori mi
nime omnium timeo. Sed cū exis
timem bonum ciuem eē cum eum
qui et corpori et fortunis suis prospi
cit tum eum multo magis qui uult
sua opera rem publicam prosperam
eē. ego sicuti superiori tempore i
nunquam ampliande dignitatis grā
dixi secus atq; sentiebam ita nūc
que optima eē sentio dicam. 3 Qui
si suadeam uobis ea que assunt tu
enda nec iis que certa sunt propter
incerta periclitandum infirma i
quidem apud affectus uros fuerit
oratio mea. Quod autē neq; tempesti
ua est properatio ura neq; facilia sunt
ad optinendum ea ad que conten
ditis, hoc planum faciam. 10 Etenim
arbitror uos illuc traiciendo cum
multos hic hostes relinquatis cupere
ut plures et huc hostes contrahatis.
2 Et opinamini apud illos federa que
nobiscum inierunt aliquid forsan
firmitatis habitura. Illa uero quiescentibus

· nobis ·

nobis erunt federa dumtaxat no
mine. Sic enim quidam e nostris
atq: ex adversariis rem transege
runt. Sicubi autem exercitus nr
plusculum cladis acceperit sine i
mora manus hostilis ingruet no
bis. primum quia nobiscū pacti
sunt non voluntate sed iniquita
te fortune et necessitate ac ma
iore q̄ nos turpitudine. deinde i
q per hec federa complures con
3 tentiones habuimus. Super hec
sunt qui has pactiones nequaq̄ ad
miserunt. neq: ii invalidissimi et
eorum alii pfessi hostes alii quia lace
demonii pp̄ter decem dierum federa
quiescunt adhuc & ipsi ab inva
4 dendo cohibentur. qui forsitan
si nras copias bifariam divisas esse
acceperint id quod nunc facere i
festinamus nos prorsus adorientur
et quidem una cum Siciliensibus
quos iam pridem putant opere pci
5 um ee excire in societatem. Ex q
animadvertere debemus qualia i
sint hec. neq: supra modum civi
tatem in discrimen adducere et a
lienum imperium affectare priusq
id quod habemus stabilierim. Qd
& si Chalcidenses qui sunt in Tracia
tot annos nobis rebelles in potesta
tem nondum redacti et in conti
nente alii nonnulli ut fert male
pacati sunt. nos egestanis et sociis
tanq lesis ppere succurrimus et a
quib: q olim defecerunt a nobis
iniuriam accepimus eos ne etiam
11 ab iniuria vindicabimus. et si hos
vincendo retinebimus illis certe q
pcul absunt qq: permulti sūt egre

imperabimus. Amentia igitur sit
eos invadere quos neq: victor qs
in officio teneat et nisi re feliciter
gesta nequeat eque ac prius ado
riri. Sicilienses mihi videntur ut 2
nunc se res habent et si imperio po
tiantur Syracusani minus infesti
in nos fore. quo nomine precipue
terrorem nobis incutiunt Egesta
ni. Nam etiam si forte nunc illi ve 3
niant cuncti gratificandi Lacede
moniis gratia certe credibile no
ē eosdem pro alieno imperio cont
alterius imperium militaturos cū
ipsi imperium habeant. quoniam
quo ipsi modo cum Peloponensib:
nostrum imperium evertissent eode
credere debent suum ab eisdem i
eversum iri. Porro greci qui illic st 4
primum nos magnopere extimes
cent si illuc non transmiserimus.
Dehinc etiam si ostentatis per nos
copiis paulopost discesserimus. Qd
siquid detrimenti acceperimus con
tinuo per contemptum nri cum
aliis hinc grecis nos adorientur. cum
sciamus ut queque gratissima remo
tissima sunt ita ee maxime admi
rabilia. et ut maxime experta sūt
ita minimum dignitatis pre se fer
re. id quod nunc vobis Athenien 5
ses erga Lacedonios eraq: socios
usu venit. qui quoniam pret opi
nionem circa ea que metuebatis
antea superiores extitistis iā pre
contemptu illorum Siciliam affecta
tis. Neq: ū oportet ad fortunam 6
adversariorum extollere animos sed
animos ipos cohibendo confidere
sentireq: nihil aliud Lacedmonios

ſpeculari ꝓpter ignominiam accep
tam q̃ quo pacto uel nunc q̃ ſi poſ
ſint decipiendo uoſ emendent ·
turpitudinem ſuam · idq; tanto ·
magiſ quanto maiore & amore
& ſtudio gloriam uirtutiſ amplec
7 tuntur. Itaq; non de Egeſtanis
in Sicilia uiriſ barbariſ eſt nobiſ
certamen ſi ſapimuſ ; ſed ut rem
publicam nr̃e ciuitatiſ ab inſidi
iſ uolentium inducere ſtatum ·
12 paucoꝝ cito tueamur : debenteſ
memoria tenere noſ recenſ ab in
genti morbo ac bello paululum
quiddam laxamenti accepiſſe.
ut equum ſit nos augeri nume
ro & pecuniaꝝ & hominum · et ·
hec pro nobiſ ipſiſ hic impendi, nõ
ꝓ uiriſ iſtis deſertoribuſ auxilia
obſecrantibuſ quibuſ & pulchre
mentiri utile eſt · & uicinoꝝ pe
riculo cum nihil ipſi niſi uerba
tantum impendant · aut meritã
gratiam nobis habere, reb; pſpere
euntibuſ : aut ſiquid ſecuſ accidat
amicoſ ſecum in perniciem trahẽ.
2 Quod ſiquiſ ad hanc prefecturam
libenſ delectuſ hortatur uoſ ad na
uigandum, ſuaꝝ tantum rerum
rationem habenſ, preſertim iuni
or q̃ ut imperio fungatur q̃ ſit ·
admirabilior in apparatu equoꝝ
quoſ alit ex multiſ quoſ habet ꝓ
uentib; quoq; magiſtratũ hunc
lucrifaciat, ne huic quidem con
cedere debetis ut priuatĩ ſplen
deat periculo ciuitatiſ : ſed exiſti
mare ab huiuſcemodi hominib;
reſ quidem publicaſ ledi, priuataſ
autẽ ꝓfligari. Preterea hoc nego

cium grande ẽẽ, nec de quo ado
leſcentuluſ conſultare quodq; re
pente temptare debeat. Cui uiro 13
nunc hic aſſidenteſ ab ipſo corroga
toſ cum uideam, timeo, et ob id e
diuerſo ſenioreſ hortor, ne eoſ pude
at ſi ab aliquo iſtoꝝ admoneant
niſi bellum ſuaſerint, ne ignaui ẽẽ,
neue quod ipſoꝝ uitium ẽ, abſenti
um praui amatoreſ ẽẽ uideantur:
cum ſciatiſ affectationi per q̃ raro
pſpere euenire, circũſpectioni ple
runque et de patrie periculo pro
pulſando in quod deducta ẽ, q̃d q;
maiuſ ſuperiorib; eſt iterum crea
re duceſ ac decernere. Sicilienſeſ
quantum ad noſ pertinet, quibuſ
nunc finibuſ utuntur nõ abuti :
nec ionico ſinu ſiquiſ terrã legat :
neq; Sicilienſi ſiquiſ altum teneat,
ſuaq; per ſe colenteſ utilitati uaca
re. Egeſtaniſ autem ſeperatim re 2
ſpondendum, quandoquidẽ ſine
Athenienſib; a principio bellum ·
cum Selinuntiiſ contraxerunt ut
id ipſi per ſe diſſoluant. Nec poſt
hac ſocietatem queadmodũ con
ſueuimuſ faciamus, qui calamito
ſiſ quidem ſubſidium ferimuſ, ipſi
uero deſiderанteſ ſubſidium nõ in
uenimuſ. Tuq; queſtor ſi & te dig- 14
num ducis gerere curam ciuitatiſ
& bonuſ uiſ ciuiſ exiſtere, de inte
gro conſulto Athenienſeſ de his
et ad ſuffragia reuocato, dũ ſciaſ
ſi uererіſ legem diſſoluere, rogan
diſ iterum ſententiis non incurſu
rum te crimen ẽẽ in tanta frequen
tia teſtium, ſed eum ciuitatiſ male
conſulte medicum ẽẽ. hoc ẽ recte

incipiendo quisquis de illa cum
sit ipsius patria optime aut certe
15 uolens nihil male meruerit. Hec
Nicias. Post hunc processere alii sub
inde Athenienses quorum plerique
ad sumendam expeditionem horta
bantur nec reuocanda que decre
ta essent, nonnulli dehortabantur.
2 Omnium autem acerrime ag urge
bat ad ineundam expeditionem
Alcibiades Clinie filius, auidus re
pugnandi Nicie cui erat infestus
cum ob alia circa rei publice ad
ministrationem, et quod sui mentio
nem inuidiose ille fecisset, tum
precipue quod imperator esse cuperet
sperans se Siciliam pariter atque
Cartaginem in potestatem redac
turum ac priuatim se si rem prospere
gereret, pecunia simul et gloria o
3 auctum iri. Nam cum esset apud
ciuitates in honore, ambitiosius
quam pro modo facultatum uiuebat,
circa alimenta equorum aliosque sump
tus id quod postmodum non ex +
minima parte ciuitatem Athenien
4 sem euertit. Multi enim cum intu
erentur eius supra modum in cul
tu uictuque lautitiam et quibuscumque
in rebus uersabatur spiritus magni
tudinem tamquam tyrannidem affec
tantis hostes ei extiterunt et licet
publice res bellicas preclarissime
administraret singuli tamen priuatim
studiis eius infensi et aliis alium
commendantes non diu post ciuita
5 tem seduxerunt. Hic itaque procedens
Athenienses hunc in modum cohor
tatus est. Oratio Alcibiadis :~
16 Imperatorem esse me Athenien
ses magis quam alium quemque et decet
hinc enim exordiri necesse habeo
cum me Nicias pupugerit, et dig
num arbitror. Nam propter que inter
homines celebrior ea afferunt cum
meis maioribus ac mihi ipsi gloriam
tum uero patrie emolumentum. Quip 2
pe meo hoc splendore uite apud
olympiam spectatores greci uali
diorem suis uiribus nostram ciuitatem
existimant quam prius debellatam
esse credebant, quod ego illuc cum sep
tem curribus adii, cum quot pri
uatus antea nemo quoque uictor ex
titi et secundus et quartus, ac cetera
que ad assequendam uictoriam
faciunt preparaui que iure honori
fica sunt, queque dum fiunt afferunt
etiam potentie opinionem. Hec 3
magnificentie opera aliaue quibus
in ciuitate celebrior natura sunt
illa quidem conciuibus inuidiosa.
apud hospites uero exterosque poten
tie specimen. Neque uero incommodum
est hoc hominis propositum quisquis
suis sumptibus non de seipso tantum
sed etiam de sua patria bene mere
tur: neque improbum de se aliquem 4
preclare sentientem nolle esse ceteris
parem quia neque infelix ullum
habet calamitatis sue socium sed
quemadmodum dum calamitosi
sumus ab aliis contemnimur, ita
dum sumus felices feramur ab eis
dem quod se contemnamus, parem
uicem, dum erunt parem adepti
statum si uolent repensuris. Nec 5
me fugit huius generis homines
et quicumque aliqua dignitate
precellunt inuisos fuisse maxime

quidem paribus sed nonnihil alius
quam cum quibus una uixerunt. id tamen
suo dumtaxat euo. eosdem id poste
ritati reliquisse. ut multi se horum
cognatos esse. et nonnulli qui non
essent gloriarentur. quidam ex e
adem patria unde illi ortum duxis
sent. profecto non tanquam alieni atque fa
cinorosi sed tanquam de popularibus suis
6 ac de patria bene meriti. Quorum ego
emulus et ob ista priuatim illustris
animaduertite si quo alio ciue dete
rius in re publica uersor. Etenim
maxima quaque Peloponensi poten
tia per me contracta sine uestro mag
no aut periculo aut sumptu com
puli lacedemonios uno die apud
Mantineam de omni statu suo di
micare. Quo ex prelio licet uicto
res discesserint. tamen ne nunc qui
17 dem satis audacie habent. Et hec
mea adolescentia meaque inscitia
que preter naturam uidebatur pos
se contra potentiam Peloponensi
um effecit apposite loquendo atque
fidem uindicte faciendo persuasit
ut neque nunc de hac etate pertimes
cant. Verum quamdiu ego per hanc auc
toritatem in etatem integram ado
lesco et Nicias bene rem publicam
gerere uidetur. utimini utroque
2 prout comodus est. neque profectionem
in Siciliam reuocandam putetis
tanquam aduersus multas gentes futu
ram. Namque urbes illic sunt promis
cuis hominibus frequentes. faciles
que ad status mutandos atque uarian
3 dos. neque quispiam illic tanquam pro
patria aut pro iis que ad corpus su
um pertinent arma sumit neque
consuetos loci apparatus. Et unusquisque
quia opinatur se aut persuasurum
que dicit aut seditione orta si se
frustretur spes cum aliquo pecula
tu solum esse uersurum ad hoc ipsum
4 se accingit. Ex quo uerisimile est
huiuscemodi turbam neque uno animo
uerba orantis exaudituram neque
comuniter ad res agendas se colla
turam. que siquid ad uoluptatem
refertur eo se festinanter confert.
presertim si quemadmodum audimus
5 seditione laborauerint. neque in bel
lo armati sunt neque tot numero quot
fama feruntur. cum ne alios quidem
grecos tot fuisse compertum sit quot
suos esse illorum quique iactabant sed
quo maxime in agendo numero so
lita sit grecia mentiri fere hoc bello
ostendit. in quo uix satis fuit arma
6 ta. Tales igitur ibi res quantum sen
tio ex iis que audiui atque adeo fa
ciliores erunt. Nam et barbaros mul
tos nobiscum habebimus qui Syra
cusanis sibi inuisis una inferent bel
lum. neque ista erunt impedimento
negociis nostris si recte consulueritis.
7 Siquidem nostri progenitores cum eosdem
quos nunc aiunt esse hostes quam certe
nos nauigare permittunt. et preterea
Medum hostem haberent. hoc impe
rium comparauerunt nullo alio
nisi quod magnitudine classis pollebat.
8 nec aliam ob rem Peloponenses etsi
prepotentes sint. magis desperauerunt
nos debellare posse. Nam quod in terram
nostram ingrediantur id uel esse si naui
gare supersedeamus facere possunt.
classe nobis obesse non possunt quoniam
reliquum nostrarum nauium par illis est.

18 1 Itaq; eos aliquid dicere credibile est.
aut q̄ ire nos piget. aut q̄ tergiuersa
mur ferre sociis qui illic sūt opem
quam ferre debemus, cum id nos t
facturos illis iureiurando p̄miseri
mus: non autem pretendere cont̄
eos q̄ nec ipsi nobis tulerint opem.
Neq; enim nos illis idcirco p̄sidium
ibi prestamus ut idem uicissim hic
ipsi nobis prestent: sed ut hostibus
illic nr̄is infesti prohibeant eosdē
2 huc contra nos uenire. Atq; hunc
in modum imperium parauimus
& nos & quicumque alii reꝝ poti
ti sunt. impigre succurrendo semp̄
a quib; implorabamur siue barba
ris siue grecis. Nam si supersedeam9
opitulari. aut inter genera homi
num quibusnam opitulari opor
teat delectum habeamus. paululū
quiddam imperii per hec acqretes
ipō imperio magis hac ipā re peri
clitabimur. Eum enim qui preua
let non modo inuadentem arceas
sed etiam p̄occupes nequando inua
3 dat. Neq; ū nobis licet erarium re
plere usquedum imperare uolu
erimus: sed necesse est quoniam
imperium habemus aliis insidias
tendere. alios insidiari non sinere:
quia in discrimen adducimur cū
illi ab aliis subigantur nisi ipi alios
imperemus. Neq; eadem de causa
nobis habenda est ratio quietis ac
ceteris. nisi in eadem in que illi t
4 studia incumbamus: considerantes
magis hinc a nobis p̄fici si nauigā
tes illuc tendamus ut & animos p̄
sternamus Peloponensium si p con
temptum ipoꝝ in Siciliam traicē
uidebimur non gaudentes huius
quiete temporis et rebus illic bene
gerendis totius grecie ut credibile
est imperium nanciscemur. aut t
certe quod in nostrum pariter et
socioꝝ rem sit. malo afficiem9 Sy
racusanos. Sine noxa autē & ma 5
nendi siquid p̄ficiemus & abeundi
facultatem naues prestabunt. Nam
penes nos arbitrium erit et omniū
Siciliensium. Neq; ū uos Nicie inep 6
ta et ad seditionem pertinens con
citandam a iunioribus ad seniores
traducat oratio: sed pulchro insti
tuto et maioꝝ nr̄oꝝ exemplo apd̄
quos iuuenes cum senibus consul
tantes rem atheniensem in hunc
statum extulerunt. quē statum t
nunc eadem ratione uos p̄ferre
experiamini, existimantes iuuen
tutem senectutemq; nihil altera
sine altera ualere. simulq; & imbe
cillum & mediocre & quod plane
absolutum est maxime pollere cū
sunt p̄miscua. ac ciuitatem si sit in
ocio. in se ac per seipsam conteri
more aliaꝝ reꝝ: et omnem apud
nos disciplinam consenescere: et
per certamina assidue p̄ficere ex
perimento et scientiā se tutandi
non loquendo sed operibus poti9
assuescendo comparari. Ad sūma 7
sic sentio ciuitatē negociosam in
ocium mutatam. confestim meo
iudicio destrui. ac tutissimos int̄
omnes eos degere homines q pre
sentibus moribus ac legib;, etiam
si minus bona sint utentes. eodem
tenore rem publicā administrāt.
Hec Alcibiade locuto. Egestanisq; **19**

ac leontinorum exulibus qui preesse
re precantibus, et admonendo iuris
iurandi supplicantibus ut sibi ferrent
auxilium. Athenienses multo stu
diosius quam antea in expeditionem ire
2 statuebant. Quos Nicias animad
uertens nihil sane reuocatos esse sua
oratione, sed fortasse reuocatum iri
si magnum ingentemque apparatum
precepere, rursus procedens hunc in
modum apud eos locutus est.

Oratio Nicie secunda

20 Quoniam uos ad hanc militiam
obeundam Athenienses prorsus
animatos uideo, operepretium est
considerare quemadmodum hec
exequi uelimus. Ego que in pre
sentiarum mihi in mentem uenerint
2 indicabo. Etenim aduersus ciuita
tes quantum audiendo didici mag
nas ituri sumus, nec aliam alii ob
temperantes, neque tales que aut
status mutationem desiderent, illi
optabilem que uiolenta e serui
tute in faciliorem conditionem
transire; aut uerisimiliter serui
tutem nostri sint cum sua libertate co
mutature. Itemque aduersus permultas
ut in una insula grecas ciuitates.
3 Nam preter Naxum et Catinam quas
propter Leontinorum cognationem spe
ro ad nos concessuras alie sunt nu
mero septem ciuitates omnibus
rebus instructe quibus noster exercitus
eodemque modo et precipue ille
aduersus quas tendimus Selinus
4 et Syracuse: ubi perquam multi sunt
et armati et sagittarii et iaculato
res: ubique permultum est nauium
ac multitudinis ad illas implen
das suppeditante pecunia uel pri
uata uel que in templis est. Nam
preter hanc que Selinuntiis etiam
est tributaque Syracusanis pendun
tur a barbaris quibusdam. et quo
nobis precipue prestant equorum
copia prediti sunt, nec aduectitio
frumento utuntur sed uernaculo.
21 Aduersus hanc itaque potentiam opus
est non classe modo et imbecilli ex
ercitu, sed ut peditatus quoque multus
una traiciat, siquid dignum cogi
tatis agere uolumus nec equitatu
hostium arceri a terra, presertim
si metu nostri conspirent inter se ci
uitates et nihil nobis inuicem pres
tent ulli alii ex amicis preterquam E
gestani, quo pacto equitatui re
2 sistemus. Deforme est autem reiectos
nos abire aut inconsulte prius
rem aggressos iterum postea accer
si. satiusque iam nunc cum iusto ap
paratu in hostem contendere, gna
ros et longe nos a domo nauiga
turos, nec equo in loco castra ha
bituros, nec per aliqua subditorum
nostrorum loca transituros unde faci
le liceat ire ad sumenda que opus
fuerint ex terra uel amicorum, sed in
omne iter emensuros per imperi
um alienum, ut uix illinc quattuor
hybernis mensibus perueniat nun
22 tius. Quapropter mihi uidetur
debere nos ducere magnam uim
armatorum tum nostratum, tum so
ciorum, tum subditorum, et siqui ex
Peloponeso possumus aut suaden
do aut mercede inducere, ad hec
sagittarios multos et funditores
ut hostili equitatu obsistant. Preterea

abundare nauibus que ad subue
henda necessaria facile suppeditẽt,
onerariisq; que rem frumentariã
hinc portent, triticum et ordeum
pretorridum ac pistores, q̃ꝝ pars
molere cogatur, ut sicubi deprehen
damur nauigare prohibiti, habe
at exercitus necessaria, cuius etiã
ꝑ multitudinem nec tota urbs
una erit capax. denique cetera
omnia quoad fieri potest ꝑpara
re, neq; extraneis inniti, et in pri
mis pecuniam hinc q̃ plurimam
ferre. Nam que ab Egestanis pdi
catur illic in promptu ẽẽ eam pu
tate uerbo maxime ẽẽ in pmptu.

23 E tenim si pficiscamur hinc nõ mo
do iustis armis iustoq; exercitu +
preter Egestanoꝝ militum manũ
sed etiam rebus omnibus ppollen
tes, sicq; uix ualidi satis erimus ad
hos ptegendos, illos superandos:
2 cum debeat ciuitas considerare
nos pergere apud peregrinos a
pudq; hostes habitatum. et q̃ pri
mum die in Siciliam appulerim⁹
eodem protinus oportere capere
terram. aut si hoc deficiamur, p
certo habere, omnia nobis hostilia
3 fore. Quod ego extimescens atq;
intelligens, debere nos etiam atq;
etiam bene consultare, ac multo
magis felices esse, quod arduum ẽ
cum simus homines, uolo proficis
ci, q̃ minimum memet fortune
cõmittens, oportunis reb; instruc
tus atq; munitus. Hec enim reor
& cuncte ciuitati tutissima fore
et nobis imperatorib; salutaria.
Q uod si cui uidetur secus, huic ego
magistratum cedo. Hec Nicias in

24 quit: ratus se aut mole negocioꝝ
Athenienses a sententia reiecturũ:
aut si in expeditionem ire cogerẽt
tuto saltem hoc modo pfecturũ.
2 At illi a cupiditate nauigandi
non destiterunt, ne pre difficulta
te quidem instruendi apparatus,
sed multo studiosius pperauerũt.
Ita penes Niciam contra ac uole
bat uictoria stetit. Nam & ipse
bene suadere uisus est, et res eo
pacto futura admodum tuta.
3 Adeo cupido nauigandi omnib⁹
pariter incessit, senibus quidem
tanq̃ aut redacturis in ditionem
ea ad que pergerent, aut magnas
uires si nihil aduersi contingeret
adepturis. florentib; autẽ etate
q̃ et auebant peregrinam terram
subiicere oculis ac uisere, sibi pro
mittentes se incolumes fore; illi
ũ numerose multitudini ac mili
tari ppter presentem mercedem &
spem ampliandi imperii unde ipsis
perpetuum suppeteret stipendium.
4 Ex quo ppter ingentem plurium
cupiditatem, sicui forte res min⁹
placebat, is metuens ne refragando
ciuitati male sentire uideretur +
silentium agebat.

25 Tandem quidã
Atheniensis adiens Niciam hortat⁹
est, inquiens non debere tergiuer
sari atq; cunctari sed in omnium
conspectu iam ploqui quam nam
sibi classem uellet ab Atheniensib;
2 decerni. Ille inuitus se quidem in
quit cum collegis per ocium magis
consultaturum, tamen quantum
sibi uideretur non paucioribus q̃

centum triremib: nauigandum &
iis atticis quecunque uiderentur
quib: ipi Athenienses armati por
tarentur aliasq: sociales accersen
das in quib: omnib: tam Athenien
sium q̃ socioꝝ non minus esset q̃
quinque milia armatoꝝ et plus
etiam si possẽt alias preterea copias
ex formula quin etiam sagittarios
& illinc & ex Creta funditoresq: du
cendos et siquid aliud oportunũ
26 uideretur ꝑpararent. Quib' auditis
Athenienses e uestigio summa im
peratoribus potestatem tribuerũt
tum circa numerum copiaꝝ tũ cir
ca omnem nauigandi rationẽ put
eis maxime futurum ex usu rei A
2 theniensis uideretur. Postq: hec ap
paratus effectus est et ad socios mis
sum et apud eos recensiti ciues. Iam
enim se ciuitas & a morbo & ab as
siduo bello recreauerat aucto etiã
numero tum iuuentutis tum pecu
nie ꝓpter inducias. ex q̃ omnia i
sunt facilius suministrata. Et isti
27 quidem iam in procinctu erant. Veꝝ
interea quicunque lapidei Herme
intra urbem erant sunt autẽ Her
me ex domestica consuetudine
opus quadratum et ii permulti tã
in priuataꝝ edium uestibulis q̃in
sacraꝝ eadem nocte circũcisi sũt
2 ex maxima parte circa ora. cuius
rei auctores nemo scit et si mag
nis pro indicio ꝓpositis premiis i
publice quereretur decretumq:
esset ut siquod aliud quis admis
sum piaculum sciret ultro indica
ret nullo timore siue ciuis siue i
3 hospes siue seruus. Pluris q̃ pro q̃li

Quadrati hi lapides ideo ꝑfecti erant ut significarent uirtus et ueritas que semp recta stat ut forma quadrata qualis e talus. Appellati autẽ Herme a mercurio qui dr̃ Hermes qui dr̃ deus rationis et uirtutis in reb: nunciandis.

tate hoc factum estimabat. Quippe
quod uidebatur eẽ & ꝑfectionis au
gurium & coniurationis de rebus
nouandis et dissoluendi stat' popu
laris. Indicatum tamen ẽ per inco 28
las quosdam ac famulos nihil qdẽ
de hermis sed de aliis simulacris nõ
nihil iam pridem concisis ab ado
lescentib: per puerilitatem ac temu
lentiam simulq: de mysteriis que
intra domos fede fierent. quaꝝ reꝝ
etiam Alcibiadem insimulabant
admittentib: delationem ii ꝑcipue 2
qui Alcibiadi erant infensi q' ipsis
hic fore nonnihil impedimento
quominus plane populo preessent.
qui arbitrantes utique se ꝑmores
futuros si hominem eiicerent rem
exaggerabant uociferabanturq:
quasi ad euertendam rem publicam
pertinerent mysteria et Hermaꝝ
laceratio colligentes ex studiis ce
tere uite sine ipso nihil hoꝝ actum
neq: id populare nefas eẽ. Ille in 29
presens indicia contra se refellebat
paratus etiam siquid eaꝝ reꝝ admi
sisset iudicio stare uel anteq̃ pro
ficisceretur. Iam enim que ad appa
ratum spectabant collata erant et
siquid commisisse conuinceret pena
dare sin absolueretur fungi suo im
peratorio munere. obtestans ne de 2
se absente reciperent crimina sed
iam si deliquisset morte mulctaret
prudentius enim eẽ ne talis se cri
minis reum priusq̃ causam cognos
cerent mitterent ꝓ imperatore tan
ti exercitus. Veriti eius inimici ne 3
si contendere insisterent abaliena
rent ab eo militum animos neue

plebs que illi obsequebatur relan
guesceret, quia propter hunc argiui
comites erant expeditionis et non
nulli ex Mantineis id fieri dehorta
ti sunt. Summissique aliis oratoribus ad
profectionem maturandam qui dixe
runt tunc ille quidem nauigaret
ne distineretur abitio sed reuersus
ad diem iudicio sisteret, uolentes
atrociore eum inuidia premere quam
in absentem facilius conflaturi erant
reuocatum ac coactum iudicio in
contendere. Ita uisum est Alcibiade
30 abire. Post hec medio iam estatis
discessum est in Siciliam et plerisque
sociorum itemque onerariis frumenta
portantibus atque aliis nauibus et
quicunque preterea apparatus co
mitabatur preceptum prius uti ad
Corcyram presto essent quo frequen
tes ad Iapigiam promuntorium in
transmitterent Ionium mare. Ipsi
autem Athenienses et siqui aderant
sociorum ad Pirea descendentes prima
statim aurora ad dictam diem na
ues impleuere tanquam tunc uela fac
2 turi: cum quibus una descendit omnis
prope dixerim turba que in urbe erat
tum ciuium tum incolarum. hi do
mesticos illi amicos, alii cognatos
alii filios suos quisque deducentes
cum spe pariter ac lamentatione:
spe quidem tanquam lucraturos, lamen
tatione tamen quod reputabant num
quando amplius aspecturi essent
qui in tam longinquam a patria
31 nauigationem dimitterentur. et in
presentiarum quod mutuo se relicturi in
periculo forent: tunc magis tristis
cogitatio subibat quam cum nauigandum
esse censuissent. aspectu tamen pre
sentis potentie tam grandis exerci
tus fiduciam capiebant. Quin etiam
peregrini ac cetera multitudo ad
spectaculum perrexit tanquam dignum
uisu et opinione maius. Hec enim
classis utique unius grece urbis ui
ribus omnium ad illam diem pri
ma exiit instructissima atque sump
tuosissima. Enimuero classis que cum 2
Pericle missa est in Epidaurum itemque
cum Agnone in Potideam fuit illa
quidem non inferior numero cum
nauium tum armatorum, quippe que
constitit ex quatuor milibus Athe
niensium armatis trecentisque equi
tibus, triremibus centum, Lesbiorumque
atque Chiorum quinquaginta, multoque
sociorum comitatu sed breui cursu 3
ac tenui apparatu. At ista ut que
diuturna in expeditionem erat itu
ra et ad utrumque prout usus exigeret
nauibus simul ac peditatu fuit in
structa. permagno constitit tum
quando exedificata est sumptibus
et Trierarchorum et ciuitatis, tum sin
gulas drachmas in singulos nautas
quotidie conferente re publica
et nauibus uelocibus uacuis sexaginta et
que armatos portarent quadraginta
et harum administris que optime in
omnium erant quibus trierarche
uehebantur cum tranitibus qui lon
giores remos trahunt quibus ab
ipsis trierarchis super publicam in
nautarum mercedem alia contribue
batur. preterea alio sumptu insigni
um atque ornamentorum quibus utteban
tur preciosis unoquoque in longis
simum preparante ut sua nauis int

ceteras et concinnitate precellere et
cursu. Et peditatus qui cum dili
gentia delectus erat et armatura
et corporis cultu inter se magno
4 pere certabat. Accedebat insuper
hoc et emulationis quis cui prepo
neretur: ut potius esset ostentati
o uirium atque potentie apud ceteros
5 grecos quam in hostem apparatus. Si
quis enim rationem iniret sump
tuum ciuitatis et priuatorum cuius
que in se militis. ciuitatis quidem
quos fecit cum duces sua portan
tes misit. priuatorum autem uel quos i
quisque in corporis cultum. ut quos
trierarchus in nauem fecit. quosque
facturus erat preter eos quos citra i
publicam mercedem credibile est
plerosque fecisse in uiaticum quod
ad diuturnam militiam preparabant.
preterque ea que permutandi gratia
quis uel miles uel negociator se
cum tulit. comperietur permulta
talenta fuisse et ex urbe uniuersa
6 absportata. Neque uero minus ob au
dacie miraculum et cultus splen
dorem quam magnitudine classis cele
ber extitit exercitus apud eos ad
usum quos nauigabatur presertim
tam procul a domo ac maiori cona
tu atque spe proposita quam pro uiribus.
32 Vbi naues implete sunt uiris. impo
sitaque omnia que secum ferre de
bebant tuba silentium indictum
est. tum legitima ante profectionem
uota nuncuparunt. non per sin
gulas naues sed uniuersi per preconem:
miscentesque per omnem exercitum
in aureis argenteisque poculis propi
nabant uectores. ducesque libabant
2 uota simul faciente e terra ciuium
cetera turba. et siquis alius eis beni
uolus aderat. Cum peona cecinis
sent libaminaque peregissent abi
erunt. et cum ab initio in specie
cornu irent iam certatim usque
ad Eginam cursum tenuerunt. Illic
in Corcyram quo cetera manus so
ciorum cogebatur contenderunt.
3 At Syracusis et si sepenumero de
nuntiabatur aduersum se uenire
classem. diu tamen nihil est creditum.
Sed coacta concione orationes ha
bite sunt alie ab his qui aduentum
Atheniensis exercitus credebant. a
lie ab iis qui non credebant. Quorum
Hermocrates Hermonis filius pro
cedens tanquam plane scire se illa con
fisus. hunc in modum cohortan
do uerba fecit. Oratio Hermocra
tis ad Syracusanos :-

33 Incredibilia quidem que ad
modum alii nonnulli. uide
bor et ego forsitan apud uos dicere
classem contra nos utique uenire.
Nec me preterit que supra fidem
sunt. qui ea narrant nuntiantue
eos non modo non persuadere. uerum
etiam uideri dementes. Sed non
deterritus idcirco desinam cum
rei publice periculum impendeat.
quia persuasum habeo aliquid me
exploratius afferre quam quemuis alium.
2 Athenienses enim in nos id quod
uehementer admiramini cum in
genti exercitu ueniunt tum na
uali tum pedestri. pretextu quidem
Egestanorum sociorum. ac Leontinos
domum reducendi. re autem uera
Sicilie auiditate et in primis urbis

nrē. existimantes si hac urbe po
tiantur: facile se ceteris potituros.
3 1 taq; eis tanq̄ propediem applicatu
ris considerate quemadmodum ex
presentib; copiis pulcherrime re
sistamus. Nec uelitis contepnen
do hostem ipreparati dephendi:
nec rem non credendo omīa du
4 cere omittenda. Qd' si cui nō c̄re
dibilia uidentur hec, is noli neq;
audaciam eoꝝ neq; copias refor
midet. Neq; enim magis lede̅ nos
q̄ ledi a nobis poterunt: idq; q' i
magna cum classe ueniunt non
inutile nobis est, imo adō utilius
multoq; melius et erga alios Sici
lienses. Quippe qui metu illorū i
mallent a nobis stare. et siue supe
rauerimus istos, siue infecto quod
optant negocio reiecerimus, non
enim uereor ne consequantur q'
expectant: p̄clarissime nobiscum i
agetur id quod ut mea fert opīo
5 sperare debemus. Etenim paucis i
classib; seu grecoꝝ seu barbarorū
utique magnis p̄cul a domo p̄fec
tis recte successit. Nam neq; nu
mero superant urbanam suburba
namq; turbam contra quam ueni
unt undique in unum se pre ti
more congregantem, et si penu
ria reꝝ necessariaꝝ in alieno solo
male rem gerant q̄q̄ id defectu i
reꝝ contingat, tamen uictorie fa
mam relinquunt iis quib; arma
6 intulerant insidiatiq; fuerant q̄
ratione isti ipsi Athenienses cele
bres facti sunt, cum Medus tanq̄
contra Athenas isset, plerūque in
iquitate fortune male pugnant.

Cui simile quiddam nobis euentu
rum non est desperandum. Quoma **34**
gis et que hic opus sunt impigre
p̄paremus, et ad Siculos mittendo
tum alios firmiores reddamus tū
alioꝝ societatem amicitiamq; con
trahere temptemus: neq; ad Sicu
los modo ueꝝ ad ceterosq; Sicili
enses legatos mittendo ostendam'
comune hoc periculum ēē: neq; ad
hos tantum sed etiam in italiam ut
aut nobis in bello socii sint, aut ne
recipiant Athenienses. neq; eō so 2
lum, sed Cartaginem uel potius m
uidetur ēē mittendum. Non enī
sine fide hoc erit apud illos assidu
o in metu agentes nequando adū
sus urbem suam ueniant Athenien
ses. Itaq; ad hunc nuntium fortasse
seq; in discrimine ēē existimantes
uolent aut clam aut palam aut
alio quo pacto nobis opitulari:
Et certe possunt uel omniū max
ime qui nunc reꝝ potiuntur si
uelint. Quippe qui plurimū auri
argentiq; possideant, unde et bel
lum et cetera recte p̄cedunt. Mit 3
tendum preterea Lacedemona ac
Corinthum oratum ut huc p̄pere
mittant auxilia, et illic in Atheni
enses bellum moueant. Quodq; 4
ego in primis oportunum arbitr'
et si uos iampridem desides minime
acquiescitis, tamen a me dicetur
per nos Sicilienses si libet uniuisos,
sin minus plerosque nobiscū de
ductis cunctis nauib; cum duoꝝ
mensium cibariis occurrendum
Atheniensib; ad Tarentum et ad
Iapygiam promuntorium, eisq;

demonstrandum non sibi de Sici
lia prius fore certamen sed de Io
nio mari transeundo. Ex hoc facto
nimirum eos maximopere deter
rebimus et ad cogitandum etiã
atq; etiam reuocabimus, presertim
q̃ e sociali terra obuiam ut nram
tueamur pficiscemur. Excipiet eñ
nos Tarentum. et ipsis cum ingens
pelagus sit transeundum difficile
est omni classi in tanto transitu
seruare ordinem. nobis uõ facile fac
tu ut breui spatio et ordine inua
5 dere euntibus. Quod si ad accele
randum cursum exoneratis na
uibus addensatisq; uenient. idq;
remigando defessos aggrediem.
sin hoc non placebit agere. licebit
nos subducere Tarentum. Iidem
si cum exiguo comeatu quasi ad
nauale prelium mare transierint
certe apud deserta loca penuria
laborabunt. et aut manendo de
bellabuntur. aut si abire conabũ
tur ceterum apparatum derelin
quent. et cum inexploratum ha
beant an a ciuitatib; recipiantur
6 solicito tamen animo erunt. Eoq;
ipse hac ratione adducor eos hic
exclusos ne soluturos quidem ẽẽ
a Corcyra sed aut consultando il
lic speculatoresq; mittendo quot
numero sumus et quo in loco in
hyemis importunitatem extrahen
dos aut perculsos inopinata re a
progrediendo destituros. eo qdẽ
magis q̃ quantum ego audio pe
ritissimus inter duces eorum inuit9
accepit hoc munus. libenter cau
saturus si modo quid a nobis pro

7 nrã dignitate edatur. Prodeat de
nobis rumor in maius ut certum
habeo euasurus. Nam et rumorib;
stant hominum sententie. et ma
git terrorem incutit ut inuadere
uolenti prior occurras q̃ ut te re
pugnaturum significes. cum se ille
pari in discrimine sic fore existi
8 met. id quod nunc Atheniensibus
usu ueniet qui in nos tendunt. p
inde ac non repugnaturos. Neq;
immerito id sentiunt q̃ se uincti
Lacedemoniis bello non uexaueri
mus. Iidem si preter opinionẽ suã
audere nos uiderint. magis ex ipsa
re inopinata terrebunt q̃ qñta
9 erit re uera nrã potentia. Credite
itaq; mihi quod optimum est. ut
hoc quod dixi audeatis. sin minus
ut primoquoque tempore q̃ ad
bellum pertinent pparetis. hoc uo
bis in animum inducentes conte
nere quidem hostem a q̃ inuada
ris id uõ ita demum declarari si factis
ualeas. ipsa uõ facta declarare si iã
tutissimos apparat9 cum metu cõ
pares. existimans hoc utilissimum
fore si tanq̃ periculo impendente
facias. Nam hostes cum classe ueni
unt atq; adeo iam aduentant tan
35 tumq; non assunt. Hec Hermocra
tes. At in populo Syracusano mag
na inter se altercatio erat. aliis ne
gantib; ullo modo uenire Atheni
enses nec uera ẽẽ que Hermocrates
diceret. aliis etiam si uenirent qd
sibi facturi essent Athenienses dicen
tibus ut non inuicem plura pate
rentur. aliis contemnendo prorsus
rem in derisum conuertentib; paucis

omnino hermocrati fidem haben
2 tibus futurumque timentibus. Tunc
Athenagoras qui primarius in po
pulo erat et ut illis temporibus uir
ad persuadendam plebem apposi
tissimus procedens huiuscemodi ha
buit orationem. ORATIO ATHE
NAGORE AD SYRACVSANOS

36 Quisquis negat Athenienses si
huc ueniant dementes esse et
nobis obnoxios fore is profecto aut
formidolosus est aut de re publi
ca non bene sentiens. quod qui ad
nos deterrendos nuntiant horum non
temeritatem demiror sed insipien
tiam nisi si patere se non arbitrantur.
2 Etenim qui priuatim sibi aliquid ti
ment ii captant ciuitatem perter
refacere ut publico metu suum oc
cultent. et huc isti nunc rumores
tendunt haudquaquam sua sponte
confictos sed ab hominibus qui semper
3 talia moliuntur. Quod si uos recte
consulueritis non ex iis que isti nun
tiant coniectando ratiocinari de
betis quid credibile sit sed ex iis que
perspicaces uiri et multarum rerum ex
perti quales ego Athenienses reor
4 agerent. Non est credibile hos re
lictis Peloponensibus et bello nondum
illic plane finito ad alterum bellum
non inferius illo ultro uenire. quos
ego arbitror putare bene secum agi
quod in se nos non tendamus tot ciui
37 tates atque tam magnas. Qui etiam
si ueniant ut fertur ad eosdem de
bellandos Siciliam uel magis suffec
turam quam Peloponesum quanto ma
gis ad omnia est instructior. immo
adeo nostram ipsam ciuitatem uali
diorem esse hoc qui nunc dicitur
uenire exercitu atque esse bis tanto.
Quippe cum nullus sequatur equita
tus quod scio neque hinc suppedita
turus sit nisi paucorum aliquot egesta
norum et eorum numerus armatorum
nequaquam nostro comparandus. Arduum
namque sit uel uacuis exercitu nauibus
cursum huc tenere ceterum appa
ratum ferentibus quantum est suppetere
oportet aduersus tantam ciuitatem
que certe exigua non est. Adeo qui 2
dem ab ista ego opinione dissentio
ut si Athenienses urbem aliam tan
tam quante sunt Syracuse coloni
am suam nobis finitimam habentes
illinc bellum mouerent uix fieri
posse rear quin profligarentur nedum
nunc cum omnis sit eis Sicilia hos
tis. Continebuntur enim castris ex
classe communitis atque ex tabernacu
lis necessarioque apparatu non laxe
tendentes utpote a nostro equitatu
exire prohibiti. Prorsus ut ne terra
quidem eos potituros credam adeo
nostras quam illorum copias censeo prestanti
ores. Quod intelligentes quemadmo 38
dum dixi Athenienses sua ipsorum ut
certum habeo conseruant sed qui
dam ex hac urbe homines ea que
neque sunt neque fiunt dictitant quos 2
ego non nunc primum deprehendi
sed olim huiuscemodi rumoribus
et nonnunquam malignioribus interdum
et factis uelle imperite multitudi
ni inicere timorem ut ipsi ciuita
tis potiantur imperio quod sepenumero
conantes nequando consequantur
uereor neue nos segnes antequam op
primamur ab istis non caueamus.

et cum intelligamus hoc, nō tamē
3 obuiam eis eamus. His enī de causs
raro quiescit nr̄a ciuitas, permultis
seditionib; agitata, permultisq; cer-
taminib; ac plurib; secum ip̄a q̄
cum hostib; nonnunq̄ etiā tyran
4 nide iniquoq; dominatu, a quib;
ego si uos sequi uoletis, ut nequid
unq̄ caueatis efficere temptabo tū
p̄suadēdo plerosque uestr̄, tum
eos qui ista machinant̄ plectendo
non modo deprehensos (arduum
enim fuīt deprehendere) sed etiā
ob ea que cū si non potuerunt tū
uoluerunt efficere. Aduersus enim
inimicum non modo ex iis que
agit sumenda defensio uer̄ etiā
ex iis que cogitat presumenda ē.
quoniam nisi quis sibi precauit
prior detrimentum accipiet. Nā
sic mihi p̄cipue uideor istos oli
garchie studentes a maleficio re
uocare, si eor̄ facta partim coar
guam, partim caueam, partī do
5 ceam. Enimuō sepe mecum conside
raui quidnam uobis uelitis adole
centes utrumne iam nunc impe
ria optinere? At istuc legitimu;
non ē. Nam lex idcirco lata ē ne
uos geratis imperia, quia non po
testis ea gerere, non ut contume
liam faceret uobis ad gerenda id
oneris. An non ēē pari iure cum
ceteris? At istuc quo pacto iustū
est eosdem homines non eisdem
39 honorib; affici? Dicat aliquis po
pularem statum rem esse neq; con
sultam neq; equabilem, sed q lo
cupletes sint eosdem optimos ēē
ad preclarissime imperandum.

Ego uō primum respondeo popula
ris status nomine omnem intel
ligi ciuitatem; paucor̄ uō partem
ciuitatis. deinde custodes quidem
pecuniar̄ optimos ēē locupletes;
ad consulendum autē p̄clarissime
eos qui pollent intelligentia; certū
uō postq̄ audierit res optime iudi
care, et hec item siue per partes
siue in uniuersum equaliter distri
bui in democratia. 2 At paucorū
status pericula quidem multis im
partit; comodor̄ autē non modo
plus uerum ēt totum sibi uendi
cat erepta ab aliis sua portione.
que scilicet hoc tempore qui sūt
potentes, iidemq; iuuenes, affectāt
rem impossibilem in magna ciui
tate. Sed adhuc o omnium demē
tissimi nisi discitis qui ad malum
p̄peratis, aut imperitissimi estis
omnium quos noui grecor̄ aut
iniustissimi si hoc audetis scientes.
40 Ver̄ aut a me edocti aut ipsi resi
piscentes quod ad totius ciuitat
bonum pertinet id augeatis exis
timetisq; hoc equum ēt satius ēē
qui boni ex uobis sunt, hoc ē mul
titudinem ciuitatis rer̄ ēē parti
cipem. Quod si secus uolueritis pe
riculum aditis ne omni parte p̄
uemini. Reiicite itaq; nuntios
istos tanq̄ precognitos, nec aliqd
p̄ficere sinatis. 2 Nam ēt ut ueniāt
Athenienses hec ciuitas pro sua
dignitate p̄pulsabit. suntq; nobis
magistrat' qui ista p̄uidebūt. Qđ si
nihil hor̄ ueri fuīt, put ego suspi
cor, nequaq̄ uestris rumorib; ex
pauefacta ciuitas sua sponte ser

uitutem excipiet, uos sibi duces
eligendo, sed ipsa per sese rimata
ueritatem de ubis uestris tanq̄
idem quod facta pollentib; iudi
cabit, et presentem libertatē nō
ex rumoribus amittet, sed ex cau
tione res gerendas cōmittendi
41 tueri conabitur. Hec Athenago
ras. Ibi quidam e magistratibus
consurgens alium ad dicendum
pcedere permisit neminem; ipē
autē quod ad presens attinet ita
inquit. Alter ex magnatib Syracu

2 Ptrectationes quidē
uel inuicem dici uel ab au
dientib; admitti, nequaq̄ pruden
tie est: sed potius ad ea que nun
tiantur respicere, quo et priuati
et publice nos probe instruam
ad eos arcendos qui in nos tēdt:
3 et si forte nihilo opus fuīt, nihil
dampni fiet ex publico apparatu
armoꝝ equoꝝq; ac ceteroꝝ qb
4 bellum gaudet. Nobis aūt cure
erit de hostib; explorare mitten
do ad ciuitates atq; speculando et
siquid aliud expedire uidebit.
Hec iam nos curauimus, et qcquid
senserimus, id ad uos referemus.
Hec locuto magistratu, Syracusāi
42 e concilio abierunt. Athenien
ses interea sociiq; iam apud Cor
cyram omnes aderant. Et pmū
recensito duces exercitu consti
tuerunt quo ordine cursum cō
ficere deberent et castra ponere
totaq; classe trifariam distributa
singulas sortiti sunt partes, ne si
pariter nauigarent, neq; aqua
neq; portus, neq; res in stationib;
necessarie suppeterent, utq; cum
in ceteris reb; essent copie ornati
ores, tum ū faciliores ad regendū
sub suo queque duce instructe.
2 Dehinc premiserunt in Italiam
Siciliamq; naues tris, que referrēt
quenam ciuitates essent ipsos ex
cepture, dato eis precepto ut oc
currerent classi quo scirent ipsi
43 quorsum nauigarent. Post hec
Athenienses cum tanto apparatu
soluentes e Corcyra in Siciliam
transfretarunt, triremib; numero
centum triginta quatuor ac du
abus rhodiis biremibus: quarū
triremium erant attice centum
et haꝝ ueloces sexaginta, cetere
que milites ferrent, reliqua classe
Chioꝝ atq; socioꝝ. In quibus ad
summam uehebantur armatoꝝ
quinque milia ac centum: quoꝝ
erant ex formula Athenienses mil
le quingentiq; cum septingentis
famulis ad ministerium nauium,
ceteroꝝ ū socioꝝ cōmilitium, pti
subditoꝝ, partim Argiuoꝝ quin
genti: Mantineoꝝ autē ac mer
cennarioꝝ ducenti ac quinqua
ginta. Sagittarii omnino q̄drin
genti octoginta: quoꝝ Cretenses
ofuere octoginta: et funditores
rhodioꝝ septingenti. Megarensi
umq; exulum leuiter armatoꝝ
centum uiginti, cum una hippa
gine triginta equites portante.
44 His copiis a principio classis in
bellum pfecta est, cum triginta
onerariis nauibus que exercitui
necessaria ferrent, comeatū, pis
tores, tectores cum ministris, oīa

ad extructionem muroꝝ instru
menta: cumq; centum nauigiis q̄
onerariaſ necessario comitabant̄.
A lie preterea permulte naues, p̄ti
onerarie, partim non onerarie,
ultro exercitum sequebant̄ ne
gociandi gr̄a: que omnes parit̄
tunc e Corcyra sinum Ionium tr̄ns
2 miserunt. Atq; huius classis alia
pars ad p̄montorium Iapygiam:
alia Tarentum: alia alio, p̄ut cuiq;
cōmodum fuit in Italiam appule
runt: a nulla ciuitatum recepti
neq; in mercatum neq; in urbem
aquatione tantum eis et statiōe
concessa: ac ne his quidem conces
sis a Tarentinis atq; Locrensib; do
nec uentum ē Regium italie p̄
3 muntorium. Vbi contracti iam co
piis, extra urbem q̄m intra muros
non recipiebantur castra cōmu
nierunt ad diane delubrum, ubi
forum uenalium eis prebitum ē:
subductisq; nauib;, ocium tenuere
et apud Reginos uerba fecere, pos
tulantes ut illi quoniam Chalcide
ses essent Leontinis qui & ipi essent
Chalcidenses auxilium ferrent. Re
gini negare se alterutris affuturos,
sed quicquid italis ceteris cōmu
4 niter placeret id ēē facturos. Isti
tamen ad res Siculas animū inten
dentes quonam modo optime ap
pellerent, precursorias ab Egesta
naues prestolabantur scire cupi
entes de re nummaria, nunquid
ea essent que athenis legati Eges
45 tani predicassent. Interea Syracu
sanis cum aliunde sepenumero
tum ū a speculatorib; nuntiabat̄
plane naues ad Regium stare. Itaq;
non amplius increduli, sed omni
studio ad apparatum se accingebat
circūmittē ad Siculos, ad hos presi
dia, ad illos legationes, contrahere
ad tutelam ex omni circa regione
nauigia, queque intra urbē essent,
recensere arma atq; equos, siqua
in publico essent, cetera cōparare
tanq̄ imminenti bello tantumq; nō
46 p̄senti. Atheniensib; autē tres ille
p̄cursorie naues ab Egesta ad Re
gium presto fuere, renuntiarūtq;
nullam illic aliam ēē pecuniam
quam spopondissent, eam ū uideri
2 tantum triginta talenta. Qua ex
re duces subito abiecere animos
q̄ eos ipā statim principia frustra
rentur, q̄q; Regini una militare
recusarent, q̄s primos inducē temp
tassent, & induci posse maxime cre
dibile erat, quippe qui & Leonti
noꝝ Ieo cognati forent, & ipsoꝝ
semper studiosi fuissent. Et Nicie
quidem hec, p̄ut expectauerat ab
Egestanis contigerunt: duob; aut̄
reliquis ducib; preter opinionem.
3 etenim tale fuit Egestanoꝝ commenti
cum primum eos adiere legati A
thenienses ad explorandas ipoꝝ pe
cunias. Adductis illis in fanum Ve
neris quod ē in Eryce: sacraria do
nariaq; ostendere, phialas, trullas,
turibula, ceteramq; non tenuem
supellectilem: que cum forent ar
gentea multo maiorem pecunie
speciem prebuerunt q̄ pariue ciui
tatis erant, quinetiam priuati ex
ceptis hospitio trierarchis collecta
ex omni Egesta et ex omnib; circa

[Marginal note:] Tantū nō. i. pene addit: quia tamen hec aliter q̄ res tamen sit p̄sens: hunc grecoꝝ loquendi modū multi fuit latini imitati.

oppidis uel phenicum uel grecorum
corrogata pocula tum aurea tum
argentea in conuiuiis exhibuere:
tanquam suam quisque domesticam
4 supellectilem, cum singuli conui
uatores eodem fere instrumento
supellectilis uterentur. et cũ m(u)lta
ubique uasa conspicerent, magno
afficiebantur stupore. athenienses
illi ex triremibus, ut reuersi Athe
nas p(ost) diuulgarint ingentem se pe
5 cunie uim conspexisse. Per quos in
errorem inductos cum et alii tũc
inducti fuissent, ubi palam factũ
est non ẽẽ in Egesta pecunias, res
in magna inuidia apud milites e
rat. duces autem de p(re)senti rerum
statu deliberabant. Et Nicie qdẽ

47 Consiliu(m) Nicie.

consilium erat cum omnib(us) copiis
nauigare in Selinuntem q(u)o p(re)cipue
missi essent. et si Egestani mercedẽ
toti exercitui numerarent, ibi de
reb(us) agendis consultare: sin minus,
ab eisdem postulare ut sexaginta
nauibus quot ipsi petissent cibari
a prestarent: atq(ue) ibi permanendo
Selinuntios illis uel ui uel pactiõe
reconciliare: et ita ad alias ciuita
tes p(ro)ficiscendo ubi uires Athenien
sis populi ostentassent et in amicos
ac socios [fidem] impigre declarassent. do
mum redire: nisi quid breui tẽpo
re aut ex inopinato p(ro)desse Leonti
nis possent, aut aliquam aliarum ci
uitatum in societatem adducẽ. ne
suas quisque [illegible]ultates p(ro) re p(ublica) con
sumentes ipso rei p(ublice) statu periclita

48 Consilium Alcibiadis.

rentur. Alcibiades negare cum
tanta manu p(ro)fectos debere turpit(er)
infecto negocio abscedere, sed po
tius apud omnes ciuitates preter
Selinuntem ac Syracusas denun
tiare misso precone aduentũ suũ.
easq(ue) ad defectionem solicitare. Sicu
losq(ue) partim a Syracusanis abdu
cere, partim amicos facere: ut illic
frumentum suppeditaret et copie
et ante omnia inducere Mamer
tinos. eos enim ẽẽ p(re)cipue in transi
tu et traiectu Sicilie: et illic portũ
atq(ue) stationem classis exercitusq(ue) +
capacissimam. atq(ue) ita in societatẽ
ciuitatis euocando et quarum que
partium essent cernendo tunc ag
gredi Syracusas ac Selinuntẽ. saltẽ
ut illi cum Egestanis conuenirent.
isti Leontinos habitare p(er)mitterent.

49 Consilium Lamachi.

Lamachus haud dubie affirmare
nauigandum ẽẽ Syracusas et an
urbem primoquoque tẽpore preli
andum cum adhuc imparati essent
2 ac maxime perteriti. Omnem eñ
exercitum in principio maxime ẽẽ
terrificum. Si differrent anteq(uam) in
conspectum uenirent resumpta p(ro)
consilium audacia, hostem eos cum
uiderint magis contemptui habitu
rum. Sin autem repentini inciderint
cum adhuc horribiles expectarent,
maxime superiores futuros, et oĩ
ex parte terrorem iniecturos, tum
aspectu. plurimos enim nunc uiden
tum expectatione cladium quas
accepturus ille esset, presertĩ pericu
3 lo subite pugne. eo quidem magis
q(uo)d credibile esset posse permultos
in agris excipi, cum p(re)sumptũ ha
beant classem neutiquam ẽẽ uen
turam. qui si se in urbem recepisset
non defuturam exercitui rem pecu

niariam si uictores ante urbē con
4 sedissent. preterea reliquos Sicili
enses sic iam et Syracusanorum mi
nus et ipsorum magis societatem pe
tituros. idque incunctanter cum i
animaduertissent utri superiores
existerent. Stationem insuper na
uium dicebat siue se reciperent
siue inuaderent oportere Mega
ra facere que deserta essent, neque
procul a Syracusis aut mari aut ter
50 ra. Hec locutus Lamachus, senten
tie tamen Alcibiadis accedebat.
Post hec Alcibiades Messanam sua
naui transuectus, apud Mamerti
nos de societate ineunda uerba
fecit. Vbi non persuadet, respon
dentib; illis in urbem quidem se
nequaquam recepturos, forum tamē
uenalium prebituros traiecit Re
2 gium. et confestim impletis sex
aginta ex omni numero nauib;
sumptisque necessariis, duces in
Naxum transmiserunt, uno ex i
eis cum cetera classe ad Regium
3 relicto. A Naxiis intra urbem re
cepti, Catinam nauigant. sed cū
a Catinensib; non reciperentur, ad
erant enim illic quidam Syracu
4 sanorum studiosi, subierunt Teriā
flumen: ubi stationem eo die cū
habuissent, insequenti Syracusas
nauigarunt, in cornua classe di
gesta, ac premiserunt decem na
ues in portum magnum, que sub
euntes explorarent si quid nauiū
ab hoste deductū esset, et ex eis e
aliq gressi in terram, denuntiarent Sy
racusanis Athenienses uenire, ad
reducendos in suam patriam Leon

tinos iure societatis atque cognatio
nis. ideoque Leontini qui Syracusis
agerent, intrepide transirent ad
amicos ac benemeritos Athenien
ses. Vbi denuntiarunt situmque ur 5
bis ac portuum et omnem circa re
gionem contemplati sunt, unde
appellentibus sibi oportunitas foret
oppugnandi, rursus reditum est
51 Catinam. Inito concilio Catinen
ses abnuere exercitum excipere:
ingredi tamen duces, et si quid uel
lent dicere iussere. Apud quos ha
bente orationem Alcibiade et in
illam concionem conuersis oppida
nis, milites portulam quandā ma
le constructam subruerunt, ingres
2 sique mercabantur per urbem. Hos
ubi ingressos uidere qui cum Sy
racusanis sentiebant Catinenses,
subito terrore perculsi, clam profuge
runt, non adeo multi. Ceteri decre
uere faciendam cum Atheniensib;
societatē, iubentes reliquum exer
3 citum accersiri a Regio. Quo postea
reuersi Athenienses iam cum om
ni manu mouentes inde ubi Catinā
appulerunt castra communiunt.
52 Atque illic eis affertur e Camarina
si se conferant eo, ad ipsos defectu
ram eam ciuitatem, simulque Syra
cusanos classem instruere. Cum
omni igitur exercitu ac classe pro
ficiscuntur aduersus Syracusas pri
mum, ubi cum nihil nauium in
structum comperissent, retro se in Ca
marinam receperunt, appulsique
ad litus, preconis uoce se uenisse
nuntiant. nec tamen recepti sunt, di
centib; illis iusiurandum interces

sisse; ut cum una demum naui +
applicantes Athenienses reciperēt
nisi si plures naues ipi ab athenie
2 sibus accersissent. Ita infecto nego
tio discessum est. Cūq; in locum +
quendam agri Syracusani e naui
bus descendissent, predasq; egissēt
occurrentib; Syracusanis equitib;
et per eos palatis nonnullis ex leui
armatura interfectis, Catinam re
53 ditum est. Ubi offendunt nauē
Salaminiam Athenis missam, tū
aduisus Alcibiadem cui iubebat
ut remearet ad respondendum
criminib; quo℞ publice insimu
labatur, tum aduersus alios q̄sdā
milites de quib; delatum indiciū
erat tanq̄ sodalib; illius partim in
polluendis impie mysteriis parti
2 in uiolandis hermis. Etenim athe
nienses post abitum classis questi
onem nihilominus peregerūt de
iis que circa mysteria circaq; her
mas acta erant: nec ꝓbatis indici
bus sed suspitionib; omnia riman
tes, habita facinorosissimis quibusque
fide longe omnium modestissimos
ciues cōprehenderunt et in uīncu
la coniecerunt: conducibilius eē
arbitrantes scrutari rem et inue
nire q̄ per facinus indicis aliquē
integre existimationis delatum
3 elabi nisi non conuictum. Nam
is populus auditu cognitū habēs
tyrannidem Pisistrati ac filio℞ a
cerbam circa finem extitisse eāq;
p̄terea neq; a se neq; ab harmodio
destructam sed ab lacedemoniis,
timebat assidue et omnia in peio
54 rem partem accipiebat, quanq̄ +
conatus Aristogitonis et harmodii
ꝓpter amatorium consortium sup
sit audaciam. quam ego rem plu
ribus cōmemorando ostendam +
neq; alios grecos neq; Athenienses
ipos de suis tyrannis aut de re ges
ta aliquid compertum loqui. Etei 2
cum Pisistratus senio in tyrannide
decessisset, non Hipparchus ut ple
rique opinantur sed Hippias qui
erat natu maximus optinuit p̄n
cipatum. Erat autē Harmodius
quidam flore etatis conspicuus
quem Aristogiton medie int' ciui
conditionis uir adamabat habe
batq;. Is Harmodius ab Hipparcho 3
Pisistrati filio appellatus de stupro,
non modo non expugnatus ē, sed
etiam querelam ad Aristogitonem
detulit. Hic amatorio dolore affec
tus, extimescensq; Hipparchi poten
tiam ne ui adolescentem sibi aufer
ret, ꝓtinus insidias tendit ad destru
endam pro sua facultate tyranni
dem. Interea Hipparchus cū rurs9 4
solicitando Harmodium, nihiloma
gis inducens, statuerat tamē ui
nihil agere sed in loco aliq̄ occulto.
Cūq; ne sic quidem aliquid ꝓficēt,
accingebat se ad eum contumelia
ꝓsequendum. Hactenus enim lice 5
bat nec ulteriorem dn̄atum in suos
populares induxerant isti tyrāni
neq; inuidiosum reddiderant qp
pe qui plurimam uirtuti atq; pru
dentie operam dabant, uicesimā
q̄; tantum ex prouentib; exigebāt
ab Atheniensib; et urbem suam egre
gie exornarunt ac bella tolerauē
runt, apud delubra et sacrificaue

Ideo tot uerbis de hac re loquitur Thucydides quia ipse a Pisistrato fuit oriundus.

Hos autē duos Aristogitonem et Harmodium tanq̄ tyrannicidas summis honorib; affecere Athenienses. —

6 runt: cetera ex superiorib; legibus
usurpante ciuitate: preterq̃ q in
hoc incumbebant: ut semper aliqs
ex eis esset magistratus. Et alii apd
Athenienses ex ipsis annuum impe-
rium tenuerunt. et Pisistratus Hip
pie filius illius qui tyrannus fuit +
aui referens nomen, dum impera
ret: aram duodecim deoꝝ in foro
7 dedicauit atq; Apollinis pithii. sed
epigramma are: que in foro posita
erat: deleuit postea populus cum
eam aram augustius exedificauit.
N am illud Pithii adhuc extat: q̃uis
obscuris litteris tamen uel nuncq;
apertum in hec uerba. In Pithii phe
bi Pisistratus ede locauit Imperii +
55 Hippiades hec monumenta sui. Im
perasse autem Hippiam q eet inter
fratres natu maximus non modo as
seuerare possum quia famam dili
gentius ceteris indagaui: ueꝝ etiã
ex hoc ipo quis licet agnoscat q so
lum hunc ex fratrib; legitimis con
stat filios sustulisse: quemadmodũ
testatur et ara et lapideus titulus +
de tyrannoꝝ scelere in arce Athe
niensi erectus in quo nullus Thes
sali aut Hipparchi filius scriptus ẽ
sed quinque Hippie liberi q̃s ille
suscepit ex Myrina Callie Hipere
chidie filia. Et sane consentaneũ
ẽ maximum natu inter fratres p̄
2 mum duxisse uxorem, qui et in
ipo titulari lapide secundũ patrẽ
primus inscriptus legitur. Necnõ
illud nonnullam fidem facit q pa
tris legatus ire: et eiusdem in tyran
nide munera obire consueuerat.
3 N eq; ũ mihi uidetur unq̃ Hippias +

. Epigrãma disticon .

statum imperium retenturus facile
fuisse: si Hipparchus in principatu
perisset, nec eodem ipo die pncipat'
munia executurus. Sed q diu iam
et inter populares suos imperiose et
inter auxiliares diligenter se gesse
rat: ideo nullo prsus cum periculo im
perium retinuisse: neq; sicuti frater
iunior fecisset trepidasse: cum in ea
re iam pridem exercitatus eet. Veꝝ 4
ex aduerso rei euentu contigit Hip
parcho ut nobilitaret: crederetq;
a posteris tyrannidem accepisse. Hic 56
igitur cum solicitando Harmodiũ
pellicere non posset, contumelia hu
iuscemodi psecutus est. Sororẽ Har
modii puellam nuntiatam uenire
in pompa quadam ad gestandum
canistrum, per suos a ministerio sũ
mouit, dicentes non permittere id
magistratum quia indigna eet. Qd 2
egrẽ ferens Harmodius et ob eum
multo egrius Aristogiton, compara
uerunt omnia que ad conspirati
onem pertinebant: operiebantur
tamen festa que dicuntur magna
Panathenea. quo tantum die extra
suspitionem erat. ciues eos q pompã
misissent in armis frequentes esse:
et debebant ipsi quidem aggredi +
opitulari autẽ sine mora ii q erant
inter hastatos. fuerunt autem non 3
multi coniurati occultande rei grã.
et quia sperabant eos et q conscii
non erant, q̃libet paucis facinus au
dentib; tamen ex repentina re cũ
arma haberent libenter seipos parit'
in libertatem asserturos. Vbi dies + 57
festus aduenit, Hippias exterius in
loco qui Ceramicus dicitur cum
.armatis.

hastatis exornabat quemadmod'
oportebat singula in pompa pcedē.
H armodius autem atq; Aristogiton
sumptis iam pugionib; ad opus p
2 dissent conspicientes quendā de
coniuratis cum Hippia familiarit'
colloquentem (erat autē facilis oī
bus ad hippiam aditus) extimue
runt arbitrati rem palam factam
esse tantumq; non se iam compre
3 hensum iri. Itaq; cum a quo fuãnt
dolore affecti et per quem omni
statu periclitabantur uoluerunt
primum ulcisci si possent atq; q̄ +
erant habitu uadentes introeunt
portas nactiq; Hipparchum in lo
co qui uocatur Leocorum statim
adoriuntur inconsulte ac per ira
cundiam prete precipue alter ob
amasium alter ob dedecus feri
4 unt occiduntq;. Et Aristogiton +
quidem hastatos a principio deui
tauit uerum concursu multitu
dinis postea comprehensus nō le
uiter mulctatus est. Harmodius +
autem e uestigio illic occubuit.
58 Q uo Hippias per nuntium cognito
apud Ceramicum non in rem pre
sentem sed ad pompaticos arma
tos priusq̄ rem sentirent sine mo
ra contendit, longe enim aberat
et composito ad dissimulationē
cladis uultu iubet eos in locum
quendam quem monstrauit sine
2 armis abire, quod illi fecerūt ra
ti illum aliquid dicē. Iste satelli
tibus admonitis ut arma illa sup
traherent, secreuit ptinus eos de
quib; suspicabatur et siquis cū
pugione deprehensus est. Nam +

cum scuto et hasta consueuerant
agere pompas. Hunc in modum pp 59
amatoriam indignationem princi
pium insidiaꝝ et inconsulta ob re
pentinam timoris causam audacia
extitit Harmodio atq; Aristogiton.
Et post hoc temporis seuior in Athe 2
nienses tyrannis est instituta, q: Hip
pias iam sibi uehementius metuens
complures atheniensium interemit
et simul ad externa auxilia respex
it siquid tutele aliquando sibi fo
ret statu mutato. Ideoq; statu post 3
hec Hippoclo Eantide Lampsaceni
tyranni filio Archedicem filiam sua
collocauit Atheniensis Lampsaceno
q: sciret illos multum apud Dareum
regem posse. Cuius femine monu
mentum Lampsaci hoc habet epi
gramma. Propugnatoris graium · Epigrama tetrasthicon ·
quis prefuit Hippie. Hac in humo
proles conditur Archadice. Que +
patre germanisq; uiro gnatisq; ty
rannis. In nullum tamen est facta
superba nefas. Hippias cum tres de 4
inceps annos tyrannidem apud
athenienses tenuisset quarto ãno
per Lacedemonios et Alcmeonidas
exules abrogato sibi imperio abiit
ex placito in Sigeum et Lampsa
cum ad Eantidem et illinc ad Da
reum regem. Unde postmodum +
anno uicesimo iam senex in Ma
rathona cum Medis in expeditio
nem uenit. Que reputans popul' 60
Atheniensis ac memoria repetens
quanta de illis cognouit fama ex
ulcerato tunc animo erat ac suspi
cax in eos qui de Hermis atq; mys
teriis insimulabantur ut omnia

que egissent uiderentur et spectare
ad coniurationem status paucorum ac
2 tyrannidis: et tanq̄ ob hanc rem iras
ceretur multos et eos splendidos ui
ros iam in carcerem coniecerat: ne
quedum tamen uidebatur ēē con
tentus: in dies magis ac magis pficie
bat seuitia cōphēdendi aliquos. In
terea quendam ex iis qui erāt con
iecti in carcerem qui nocentissimus
esse putabatur persuasit unus ex iis
qui unà uincti erant ut rem indi
caret siue uera illa siue non uera
esset. In ambas enim partes argu
menta sunt: et liquidam ēē nemo
aut tunc aut postea dicere potuit.
3 Persuasit autē q̄ diceret oportere
eum uel si nihil admisisset deposi
to metu et seipsum et suspi ciuita
tem suspitione liberare. certiorem
enim ipsi salutem fore ingenue et
confitenti q̄ pernegāti in subeun
4 do iudicio. Ita hic et contra se et et
contra alios confessus ē rem actam
de Hermis. Quod populus libenter
accipiens ut opinabatur manifes
tum atroci facto usus: ne prius in
sidiatores suos ad plebem ferret, in
dicem sine mora missum fecit, ac
ceteros quos ille non detulisset: re
liquorum autē qui delati erant, per
acto iudicio alios occidit q̄s uideli
cet comprehendit, alios fuga elap
sos morte damnauit, pposita mer
5 cede iis qui illos occiderent, cum
interim non constaret ii q̄ suppli
cio affecti erant, utrum iusto sup
plicio affecti essent, necne. Et cetā
quidem ciuitas hec plane in psen
61 tiarum lucrifecit. De Alcibiade autē
inimicis deferentibus, iisdem iis qui
priusq̄ proficiscerentur ingruerāt,
grauiter accepit: et ubi de Hermis
pro comperto habuit, tunc ei mul
to magis ille mystica de quibus insi
mulabatur unà cum facto coniu
rationis in populum uisus ē admi
2 sisse. Etenim exercitus quidam La
cedemoniorum non sane magnus p
hoc tempus quo circa hec Athenis
turbatio extitit, ad Isthmū usque
pgressus est ad nescio quid cum Bo
etiis transigendum: quem illius et
opera non Boetiorum causa creditū
ē ex composito uenisse: et nisi pre
occupassent ipsi comprehendē illos
indicio delatos, fore ut ciuitas p
deretur. Vnde unam quandam
noctem apud Thesei templum qd
in urbe est sub armis pernoctauerūt.
3 Quin etiam apud Argos Alcibiadis
hospites sub idem tempus in suspi
tionem uenerunt ne in plebē gras
sarentur: et ob id Argiuis suorum tūc
potestatem fecere Athenienses q̄s
p obsidibus acceptos in insulis de
4 posuerant. Deniq; circūsistebant
undique Alcibiadem suspitiones.
Itaq; ii qui adductum eum ad iudi
cium uolebant ut morte mulcta
rent, mittunt ad ipsum in Siciliā
et ad alios de quibus mentio habita e
5 rat nauem Salaminiam, iussis nun
tiis precipere homini ut ad causā
dicendam sequeretur se, non tū
comprehendere, habita ratione tū
suorum in Sicilia militum atq; hostiū
nequid turbaretur, tum uel magis
Mantineorum atq; Argiuorum quos ab
Alcibiade inductos ad societatem

expeditionis uolebant permanere.
6 Hic igitur habens suam nauē. iteq;
ii qui una insimulabantur pfecti
sunt ex Sicilia cum naui Salamini
a tanq̄ Athenas ituri. Iidem cū in
Thuriis fuere, non amplius ns sūt
secuti, neq; posthac conspecti. siq
dem e naui abierunt, metu calū
7 nie, nolentes se illuc conferre. q̄s
tamen qui missi erant cum naui
Salaminia uestigantes, ubi nusq̄
inuestigant, cursum redeuntes i
peregerunt. Nec perinde post ex
Thuria Alcibiades naui transmisit
in Peloponesum iam exul. Quem
Athenienses & eos qui cum illo erāt
deserto iudicio capite condemna
62 runt. Post hec reliqui duces athe
niensium in Sicilia bifariam diui
so exercitu ac sortito imperantes,
cum omnib; copiis in Selinuntem
nauigant atq; Egestam, ad cognos
cendum quidem, daturi ne forēt
Egestani pecuniam an non. sed i
ad explorandas q; res Selinuntioꝝ
discendamq; controuisiam q̄ inter
2 illos esset et Segestanos. Profecti ac
Siciliam a sinistra habentes qua
parte uergit ad sinum tyrrenū
Himeram tenuerunt, que una ē
greca urbs ex omni illa Sicilie o
3 ra. Vbi non recepti, redierunt. et
cum p̄teruehuntur, cepere Hicca
ra, uicum Sicanicum quidē, sed i
hostilem Egestanis (Erat autē ma
ritimus) quem ubi diripuere, E
gestanis tradidere, quoꝝ eqtat⁹
iam aderat. Ipsi rursus cum pedi
tatu per Siculos peragrando, pue
uere usq; Catinam, nauibus que
predam portabant circueuntib⁹.
4 Nicias ex Hyccaris, ptinus Egestam
delatus ibiq; cum alia pecunia tū
ū triginta talentis acceptis ad exer
citum rediit. Predaq; diuendita ē
confectaq; ex ea centum uiginti
5 talenta. Illinc circūuecti Siculoꝝ
qui socii erant oram, iubebant eos
suas copias mittē. cumq; dimidia
exercitus parte ad Hyblam uene
runt in agro Gelatino que erat i
hostilis. quam tamen non expug
63 nauerunt, estasq; excessit. Insequē
ti statim hyeme Athenienses ad in
uadendas Syracusas se apparabant
uicissimq; Syracusani & ipi tanq̄
2 in illos ituri. Qui quoniam ad pri
mum terrorem atq; expectationē
non protinus inuaserant Atheni
enses, quotidie magis ac magis a
nimos sumebant. et quia dum
oram illam p̄terueherentur lon
ge ab ipsis ire conspecti erant et
profecti Hyblam expugnare ne
quiuerant, eo uehementius con
temnebant, postulabantq; a du
cibus put solē pre ferocia uulg⁹
facere ut se Catinam ducerent
quando hostis in ipos non iret. i
3 Quin etiam equites Syracusani ad
speculandum assidue ad castra usq;
atheniensium puecti cum alia
probra ingerebant, tum ū illud
nunquid potius ad habitandum
secum in aliena uenissent, q̄ ad
Leontinos in ppria sede collocan
64 dos. Que cognoscentes Athenien
sium duces, uolebant tū illos uniū
sos q̄ longissime ab urbe abducere
ut ipsi interea sub noctē cū classe

preteruecti locum castris idoneum
per ocium caperent, gnari non per
inde se ualituros si aut e classe ad
usus paratos descenderent, aut
terrestri euntes itinere cognosce
rentur. Sue enim leui armature
ac multitudini cui nihil dum eq
tum adesset ab equitatu Syracusa
norum qui permultus esset magnope
re noceri. At illo modo se occupa
turos locum unde ab equitatu ni
hil admodum lederentur. Et locū
quidem quem caperent ab exulib'
Syracusanis qui ipsos sequebantur
edocti sunt, quem et ceperunt ante
olympia. Ipsi autē ut hoc quod uo
lebant efficerent, hoc comentum
2 machinati sunt. Mittunt quendā
pbate sibi fidei, eundemq; ut puta
batur ducibus Syracusanis ad quos
mittebatur non minus familiare
qui diceret se uenire a quibusdā
Catinensibus. erat autē ipse catinen
sis quorum nomina illi nossent et e
os adhuc superesse sue factionis
3 studiosos. Is inquit Athenienses in
tra urbem depositis agitare armis.
si uelint illi certa die prima auro
ra cuncto cum populo uenire ad
usus Atheniensem exercitum se
hunc exclusuros ab urbe classēq;
incensuros Syracusanos autē fa
cile Atheniensem adortos exercitū
deleturos. Permultos fore Cathinē
sium ad rem agendam adiutores
ac iam paratos ēē a quibus ipse
65 uenirent. Huic Syracusanorum duce'
ut qui erant alioquin audaciores
et habebant sua sponte animum
eundi cum apparatu ad usus Cati
nam multo inconsideratius fidem
habuerunt nec cunctati constitu
ta die qua ad Catinam adessent ho
minem remiserunt, populoq; omni
edixerunt. iam enim Selinuntii et
alii nonnulli ex sociis aderant ut
se nullo delectu ad exeundum ex
pedirent. Ubi omnia que ad appara
tum pertinent in expedito fuere et
dies qua constituerant uenire ad
uentabat, profecti Catinam usus cas
tra posuere ad Symethum flumen
in agro leontino. Quos ubi adue
2 nientes sensere Athenienses sumptis
omnib; copiis et suorum et Siculorum
et siquis alius illuc accesserat eisq;
in naues ac nauigia impositis de
3 nocte tendunt Syracusas. et sub or
tum aurore egrediuntur in magnū
portum ante olympium tanquam illuc
castrametaturi. Syracusani interi
equites primi Catinam perlati cog
nito omnem classem uela fecisse
regressi nuntiant peditatui. Qua
de re cuncti iam reuersi sunt ad
66 ferendas urbi suppetias. et quia lon
gum ipsis iter faciendum erat Athe
nienses interea per ocium copias
collocauerant oportuno loco unde
pro suo arbitrio prelium inire pos
sent nec ab equitatu Syracusanorum
admodum infestari uel ante opus
uel in opere faciundo. quod murales
munitiones atq; edificia prohibebāt,
super hec arbores et stagnum et lo
2 ca abrupta. Ipsi quoq; cesis circa arbo
ribus et ad mare comportatis can
cellatimq; confixis naues protexe
runt. Quin et que pars castrorum
depressior erat, queq; aditu facil

lima hostibus eam electis saxis ac
lignis arduam festinabundi reddi
dere. preterea pontem per quem re
3 meatur a nauibus soluerunt. Quod
opus dum fieret, nemo progressus ex
urbe interpellauit. Primi Syracusa
norum equites ad opem ferendam pro
currerunt. mox deinde uniuersus
peditatus conuenit et primum ad
exercitum Atheniensem accessere
propius. dehinc cum ab illis non prodi
retur obuiam regressi ac uia Helo
rina transmissa castra posuerunt.

67 Insequenti die Athenienses ac socii
se instruxerunt tanquam ad prelium
atque ita steterunt. dextrum cornu
argiui tenebant et mantinei. al
terum ceteri socii. athenienses me
dium. Et dimidium quidem copi
arum in fronte octonis ordinibus
instructum erat. dimidium uero quod
ad tentoria erat et ipsum octonis
quadrato agmine ordinibus. cui
preceptum est quacunque max
ime partem exercitus cerneret la
borantem ad eam se conferret. Intra
hos ita instructos posuerunt lixas
2 calonesque. Syracusani autem eos qui
iustis armis prediti erant instrux
ere denos senos omnem uidelicet
populum et quicunque aderant
sociorum. Nam in primis auxilio ue
nerant Selinuntii mox Geloi equi
tes ad ducentos, et Camarinei ad
uiginti sagittariique circiter quin
quaginta. Quos equites non minus
mille ac ducentos in dextro collo
cauere cornu. hos iuxta iaculato
3 res. Ibi cum Athenienses essent pri
ores inituri prelium. Nicias singu
las gentes ut quanque adibat ta
libus uerbis adhortabatur.

Oratio Nicie ad milites.

68 Multa apud uos uiri me uti ex
hortatione quid opus est? ut
certetis, qui ad hoc ipsum faciendum
adestis. Talis enim apparatus uidetur
mihi per se efficatior esse ad prebendam
audaciam quam uerba alicuius proble
2 dicta si imbecillus sit apparatus. Nam
ubi sumus Argiui et Mantinei et
Athenienses et primores insulanorum
quonam pacto oportet nos inter
tantos ac tales socios non habere
ingentem uictorie spem? presertim
aduersus homines non delectos qua
les nos sumus, sed sine delectu ueni
entes ad resistendum, et eos quidem
Sicilienses qui et nos contemnunt,
nec tamen expectant, quia minus
3 peritie quam audacie habent. Id uestrum
cuique uestrum ueniat in mentem
nos procul a nostra in haud beniuo
la terra abesse: quam nequaquam uos
nisi pugnando optinebitis. Volo
quoque diuersa ratione quam se ipsos ut proba
scio hostes adhortantur uos admo
nere. Illi enim quod pro patria sibi res
est ego quod non licebit postea nisi
uincimus, patria frui aut certe non
facile hinc in patriam rediti. Multi
4 namque equites nobis ingruent. Vos
igitur uestre ipsorum dignitatis memo
res inuadite strenue hostem, exis
timantes presentem difficultatem atque
necessitatem quam aduersarios esse terribi

69 liorem. Hec locutus Nicias conti
nuo copias egit in Syracusanos non
expectantes quidem illos eo tempore
tanquam sibi foret dimicandum. quorum

etiam nonnulli in urbem utpote
uicinam abierant: qui tamen festi
nabundi ut suos adiuuarent reuer
tentes, tardius illi quidem peruene
re, sed ut quisque perueniebat ibi
miscens se pluribus consistebat.
Nam eis neque alacritas neque audacia
defuit aut hac in pugna aut in ce
teris. nec animi prestantia Atheni
ensibus inferiores erant, quatenus
intelligentia suppetebat, quatenus
non suppetebat, inuito animo ce
debant. Et tamen quod non opinaba
tur in se uenturos athenienses pri
ores, quoque propere tutari se cogeban
tur, sumptis raptim armis occurre
[2] runt. Et primum ex utrisque qui
uel de manu uel de fundis lapides
iaciunt et sagittarii leue certamen
commiserunt, fugiendo fugandoque
inuicem ut in leui armatura fac
tum esse credibile est. Deinde et
aruspices bene litatum esse palam
fecerunt: et classico canente arma
[3] ti coierunt, processeruntque. Et Syra
cusani quidem prelium inibant
pro patria, proque sua quisque et
in presens salute et in posterum li
bertate: ex hostibus autem Athenien
ses quidem pro aliena terra, sed ut
suam optinerent neue illam uicti
perderent. Argiui uero et qui ex so
ciis liberi erant ut una cum Athe
niensibus pararent illis ea quorum
gratia uenerant, utque suam quisque
patriam uictores reuiseret. Socii
autem qui alterius imperio pare
bant alacri animo erant, precipue
ob presentem salutem, quam nisi
uincerent, desperabant: secundo

loco, si non aliud, certe ut indul
gentiores haberent illos quibus pa
rebant, quod eorum adiutores in subigen
da Sicilia fuissent. Ubi pugna ad [70]
manus uenit, perdiu inuicem utrique
obstiterunt. Cum interim contigit
ut fulgura et tonitrua aliquot simul et
pluuia ingens existeret: qua ex re
Syracusani quidem qui tunc primum
pugnabant, minime experti bellorum,
terrore correpti sunt. Athenienses
autem qui expertiores erant, putarent
ea que fiebant propter anni tempus
fieri, et eos qui huic rei non cede
rent multo maiorem terrorem ad
uersariis iniecturos. Primi tamen omnium [2]
Argiui impressione facta in leuum
Syracusanorum cornu, et post Argi
uos in oppositam sibi partem Athe
nienses reliquas iam Syracusanorum
copias perrumpunt atque in fugam
uertunt. Verum non longo illos spatio [3]
persecuti sunt Athenienses, equi
tatu hostili qui permultus atque
inuictus erat inhibiti. Is enim in
armatos hostes si quos longius inse
quentes cerneret, inuectus compesce
bat. Illi tamen confertim quoad tuto
potuere persecuti, retro se receperunt,
tropheumque statuerunt. Syracu [4]
sani in uiam Helorinam congregati
et ut poterant e presenti rerum statu
dispositi, presidium tamen ad Olympieum
quod adhuc ipsorum erat miserunt:
ueriti ne Athenienses que illic erant
pecunias amouerent. ceteri redie
re in urbem. Athenienses templum [71]
illi quidem non adiere: sed recep
tis suorum cadaueribus ac pyre impo
sitis ibidem pernoctarunt. Postero

die Syracusanis victoriam conce
dentibus mortuos reddidere: numero
tam civium quam sociorum ducentos sex
aginta. Suorum autem tum Athenien
sium tum sociorum quinquaginta +
omnino amisere: quorum ossibus et
hostium spoliis lectis Catinam na
2 vigavere. Erat enim hyems, neque
bellum illinc amplius videbatur +
geri posse priusquam equites et suos ex
Athenis accerserent et sociales illic
contraherent ne prorsus equestri
certamine superarentur: utque res
pecuniaria ex eisdem locis confice
retur et ab Athenis afferretur. Quin
etiam aliquas ad defectionem ci
vitates solicitarent quas post pug
nam sperabant ad se pronius de
fecturas. et cum cetera tum vero
rem frumentariam et que opus e
rant prepararent tanquam sub vernum
72 tempus Syracusas temptaturi. Et
hoc quidem consilio ad hybernan
dum in Naxum et Catinam disces
sere. Syracusani autem sepultis suis
mortuis concionem coegerunt.
2 1 hi procedens Hermocrates Hermonis
filius cum in ceteris rebus prudentie
agendis nulli secundus, tum in +
bellicis experte strenuitatis con
spicueque fortitudinis, exhortaba
tur eos nec sinebat fortune suc
3 cumbere. Non enim ipsorum consi
lium fuisse superatum, sed quod ordi
ne caruissent hoc eis nocuisse; non
tamen perinde inferiores fuisse +
ut crederentur, presertim rudes
cum + eruditissimis grecorum et pro
pemodum operariis bellorum dimi
4 cantes. Vehementer et officere du

.Oratio Hermocratis obliqua.

cum multitudinem et imperanti
um turbam (preerant enim eis quindecim
duces) et inordinatam rem esse per
vices plurium principatum. Quod si
pauci forent imperatores et ii peri
ti atque per eam hyemem armatorum
vim compararent, suministrantes
quibus deessent arma, ut esset quam max
ima vis armatorum, et hos ad ceteras
belli meditationes adigerent affir
mabat quantum credibile esset
eos adversariis superiores fore, dum
ad prestantiam animorum que illis
adesset ordo rerum agendarum acce
deret. Nam hec ambo invicem ad
iuvare et ordinem quidem pericu
lorum meditatione, prestantiam vero
animi fiducia sui per peritiam as
sidue proficere. Quin ipsos impera 5
tores ut paucos ita summa potes
tate preditos deligi oportere, quibus
iusiurandum prestetur, permit
tendum illis ut quatenus libuerit
catenus imperio suo fungantur.
Sic enim que celari oporteret ma
gis celatum iri, et cetera pro commo
ditate preparari nullo tergiversante.
Hermocratem cum audissent Sy 73
racusani in eius sententiam omnia
decreverunt; ipsumque imperatorem
delegerunt et Heraclidem Lysi
machi et Sicanum Execesti filium,
hos tris: atque legatos Corinthum 2
Lacedemonemque miserunt ad so
cietatem contrahendam, ac Lace
demonios persuadendos ut pro se
bellum Atheniense administrarent
fortius ex professo aut abducen
do ex Sicilia Athenienses aut ali
quod presidium ad illam Sicilien

sem manum que imbecillior eet mit
74 tendo. At classis atheniensis que ad
Catinam erat continuo Messanam
se contulit tanq̄ receptura eam ur
bem per ꝓditionem. sed que tracta
bantur non successere. Siquidem
Alcibiades abrogato sibi magr̄atu
cum reuocaretur gnarus se exule
fore detulit indicium rei cuius a
gende conscius erat amicis Syracu
sanoꝝ qui Messane agebant. Illi
delatos proditionis cum an̄ omnia
interemissent et mox orta sediti
one in armis essent optinuere id
quod uolebant ne reciperent A
2 thenienses. Illi statiuis illic tredeci
circiter dies habitis ubi anni tp̄re
uexari ceperunt et necessaria de
esse nec aliquid succedebat redi
ere in Naxum et thraces et illic
circundato castris uallo hyberna
uerunt missa Athenas triremi pe
cuniaꝝ et equitum gr̄a ut ea pri
75 mo statim uere adessent. Per eam
hyemem Syracusani murum an̄
urbem quacunque parte spectat
epipolas incluso intra fano excita
uerunt ne si forte male pugnas
sent qua parte fragilior erat urbs
circumuallari possent. Apud Mega
raq; itemq; apud olympieum aliud
presidium posuerunt qui etiam
quacunque ex parte descendi a
mari in terram poterat cancellato
2 uallo precluserunt et cum scirent
apud Naxum Athenienses hyber
nare cum omni uulgo aduersus
Catinam in expeditionem ierunt
agroq; eoꝝ uastato et castris athe
niensium tabernaculisq; incensis

domum rediere. Super hec cognito 3
ab Atheniensib; Camarinam missos
legatos pro iure societatis inite sub
Lachete si quo pacto ad se illos indu
cerent et ipsi e diuerso miserunt lega
tionem. Erant naq; ipsis suspecti Ca
marinenses quia segnius ea que mise
rant ad superiorem pugnam misis
sent ne deinceps opem ferre recusa
rent neue ad Athenienses quos cerne
bant e prelio superiores discessisse
ab illis persuasi ex uetere amicitia
accederent. Profectis igitur illuc ex 4
Syracusis Hermocrate cum aliis A
theniensium aute Euphemo cum ce
teris Hermocrates aduocato conci
lio Camarinensium quo Athenien
ses palam insimularet hanc habuit
orationem. Oro Hermocratis Syracusani

NOn ideo ad uos legati missi su 76
mus uiri Camarinei quia timea
mus ne presenti atheniensium ex
ercitu terreamini sed potius ne pri
usq̄ a nobis quippiam audieritis il
loꝝ que facturi sunt uerbis induca
mini. Venerunt enim in Siciliā sub 2
optentu quidem quem audistis
animo aute que omnes suspicam̄
et ut mihi uidentur non ad leonti
nos in sedem suam reducendos sed
ad nos potius a sede nr̄a abducendos.
Neq; enim consentaneum ē illos eas
que illic ciuitates sunt ex urbibus
ablegare que aute hic sunt in ur
bibus collocare et leontinoꝝ curā
gerere quasi cognatoꝝ quia Chal
cidenses sunt ipsos aute Chalcidenses
a quibus isti oriundi sunt in serui
tute continere. Itaq; quo ꝑtextu 3
illa optinent eodem nunc ista op

Leontini q urbs significat hic.

tinere conantur. Nam cum a uolun
tarii essent tanquam ad ulciscendum
Medum duces constituti. Ionii sce
terisque qui ex eorum colonis socii
erant eos in potestatem suam rede
gerunt. partim quasi desertores
fuissent. partim quod inter se belligera
rent. partim ob aliam ut in quisque
oportunam habebant causam obiec
4 tantes. Neque uero aut Athenienses pro
grecorum aut greci pro sua ipsorum li
bertate Medo restiterunt. sed isti
ut sibi non Medo seruiretur. illi ut
dominum commutarent non pro eo
qui minus eum qui magis. sed pro
eo qui peius eum qui melius senti
77 ret. Verum et si facile reprehensibilis
est Atheniensium ciuitas non tamen
ad eam reprehendendam nunc ue
nimus apud homines plane scien
tes quanta illius excitat iniuria.
sed uel multo magis ad reprehenden
dos uos qui cum habeatis exempla
grecarum urbium que illic in serui
tutem redacte sunt non tamen de
fenditis uosmet ipsos. nec que nunc
ad uos afferuntur sophismata pro
pulsatis. Leontinorum cognatorum resti
tutiones. Egestanorum sociorum opitu
lationem. quibus nequaquam acquies
centes libentius uolumus ostendere
non esse nos Iones neque Hellespon
tios neque insulanos. qui dominum
aut Medum aut quemlibet alium
commutantes seruiunt. sed Dores li
beros e libera Peloponeso Siciliam
2 habitantes habitaturosque donec
omnes oppidatim capiamur. cum
sciamus hac una uia capi nos posse.
et ipsos ad hanc uiam se conuertisse.
ut alios suis uerbis dissocient a nobis.
alios sub specie societatis sue ad inui
cem bellandum impellant. alios pro
cuiusque conditione iocundum a
liquid dicendo quoad possunt de
trimento afficiant. Et arbitratur a
liquis nostrum remotiore uicino iam
subuerso non deuenturam in se quoque
calamitatem. sed in eo substitutam
potius qui prior passus est. Quod si quis **78**
statuit non se hostem esse Atheniensi
sed Syracusanum et dicit sibi pro
mea patria periclitari. is cogitet non
magis pro mea se. sed pariter ac per
eque pro sua ipsius pugnare dum
pugnat in mea. et quidem tanto
tutius quod me non prius euerso sed sibi
socio non destitutus suscipit bellum.
Cogitet item Atheniensem non ulcis
ci uelle inimicitiam Syracusanorum
sed hoc colore suam non minus uo
biscum amicitiam confirmare. Verum 2
si quis aut inuidet nobis aut nos me
tuit. Inuidie enim ac timori imbe
cilliorum obnoxii sunt potentiores.
et ob id uult Syracusas quo simus
modestiores damno affici. superesse
tamen quo ipse tutius degat. hic non
humane potestatis animo sperat.
Neque enim possunt homines in suo
arbitrio pereque habere uotum pa
riter et fortunam. Nam si aliter atque 3
expectauit eueniat. tunc calamita
tis sue tedio forsitan uelit rursus ut
prius bonis meis posse inuidere. quod
iam impossibile est desertori et qui
recusauit eadem suscipere pericula.
suscipere inquam non uerbo sed re. Qui
enim nos tuetur nomine quidem i
statum nostrum opere autem suam ipsius

4 salutem tuetur. Et sane decebat uos
p̄cipue qui finitimi estis Camarine
os, quiq; secundum nos periclitami
ni ista prospicere, neq; segnes sicut
hactenos prebere uos socios sed uiā
potius (sponte) uenientes ad nos exhibere hor
tatores ne animo succūberem? nūc
eadem nobis allegando que allegas
setis ope nr̄a indigentes si contra
uos prius Athenienses uenisset. sed
neq; uos nunc neq; alii ulli ad hoc
79 agendum accesserunt. Veꝝ tamē
metu ius & erga nos & erga hostes
nr̄os seruauistis causati uobis esse
cum Atheniensib; societatem. quā
ꝑfecto uos non contra amicos con
traxistis, sed contra hostes si quos
inuaderent utq; Atheniensib; esse
tis auxilio quotiens eis fieret ab ali
is iniuria, non cum ipsi quemad
modum nunc uicinis ur̄is iniuri
am facerent. quia ne Regini qdē
& si Chalcidenses sunt uolunt re
stituere Leontinos qui sunt Chal
2 cidenses. Et certe indignum est
si illi hoc opus pulchrum iustūq;
nulla ratione suspectum habentes
modeste se gerunt, uos rationabili
causa uultis iis qui natura sūt hos
tes prodesse. eos autē qui uos na
ture cognatione contingunt per
3 dere, hostib; iuncti. Sed iniurium
est ut adiuuetis potius q̄ extimes
catis istoꝝ apparatum, qui nō foret
pertimescendus si inter nos omnes
conuenirit, sed si e contrario non
conuenict, id quod isti efficere la
borant qui non adusus nos solos
uenerunt, neq; enim ea que opta
bant & si prelio uictores extitere

peregerunt, uerum ꝑtinus abierūt.
80 ut credibile sit eos ꝓpter paucitatē
suam sibi diffidere et ob id tantope
uelle cum aliis inire societatem, p̄
sertim uenturis huc e peloponeso
auxiliis, qui homines sunt istis in
re bellica longe prestantiores. Neq;
illud circūspectum uobis (esse) uideat
q uobis quidem equum uobis aut
tutum sit, nolle alterutris auxilio
2 esse tanq̄ utrorūque socios. Non
enim ut iure istud ita facto par ē.
Nam si ꝓpterea q uos (ab) estis a partib;
ii quib; bellum infertur succūbent
et alii uictores existent, qd aliud
nisi hoꝝ salutem non defenditis,
illos nē mali fiant non ꝓhibetis?
Atqui satius fuit iniuriam patien
tibus & iis quidem cognatis adesse,
cōmune Sicilie cōmodum tuendo
et Athenienses ut aiunt amicos nō
3 sinere peccare. Atq; ut semel omīa cō
plectamur nos Syracusani, tū di
cimus nullius negocii ēē plane do
cere aut uos aut alios ea que nihi
lominus ipsi cognoscitis. tum uō
p̄camur pariter & optestamur ni
uobis nr̄is acquiescetis insidias nob
ab Ionibus tendi perpetuis hostib;
4 et a uobis prodi doribus dores. qui
si ab Atheniensib; superemur, ꝓpter
ur̄a quidem consilia superabimur
sed uictorie laus a penes illos erit
nullum aliud premium accepturos
ros q̄ eum ipsum qui uictoriam sū
ministrauit. At si uictoria penes
nos fuit, penam luetis q auctores
5 extiteritis periculoꝝ nr̄oꝝ. Quare
considerate atq; iam nunc eligite
aut presentem sine periculo serui

tutem, aut hec ut si uiceritis nobcū
ne turpiter istos dominos suscipiatis
et inimicitiam nrām non breuem
deuitetis. Hec Hermocrate locuto
81 Euphemus Atheniensium legatus +
ita excepit. Oratio Euphemi Athe
niensis contra Hermocratem.

82 Veneramus quidem ad reno
uandam pristinam inter nos
et uos Camarinei societatem: sed quo
niam Syracusanus non incessit, ne
cessarium est etiam de imperio +
nrō uba facere qua ratione illud
2 merito optineamus. Atq; huius rei
uel maximum iste testimoniū per
hibet qui dixit, Iones semper dori
bus extitisse hostes. et ita se res hēt.
Nos enim cum simus Iones, Pelopon
nenses autē dores, iidemq; & plures
nobis & accole, dedimus operam ut
3 illis q̃minimum obediremus. & post
Medicum bellum cum classem habe
remus a lacedemoniorum imperio +
ac ductu exemimus. arbitrantes
nihilomagis conuenire, ut illi no
bis q̃ut nos illis imperaremus. nisi
q̃diu plus ipsi q̃nos ualuerunt. Ii
dem nos omnium grecorum q prius
regi paruerant, principes consti
tuti. nrā incolumus, existimantes
sic minime oportere nos pelopon
nensib; obnoxios ēē, habentes uim
qua uim ꝓpulsemus. Atq; ut inge
nue loquamur, non iniuria in nos
tram redegimus potestatem iones
atq; insulanos: quos & si cognatos
nrōs tamen aiunt seruire nobis +
4 aiunt Syracusani. Quippe uene
rant cum Medo adūsus nos metro
polim suam, non ausi amittere res

Metropolis dr̄ mater ciuitas. nō a metrū sed a metros q̄ ē mr̄.

domesticas sicut nos qui urbem de
seruimus. sed deficientes a nob, ma
luerunt & ipsi seruire & nobis ser
uitium inducere. ꝓpt̄ que digni
83 sumus qui imperemus. & q plus na
uium q̃ceti plusq; animorum sine
ulla terguisatione prestitimus pro
grecia, q̃q; ab istis hocidem eniχe
prestantib; medo lesi fuimus. Sup
hec cum uires adūsus peloponenses
2 optemus neq; alterius auspicia seq
iure optimo imperamus. ut q uel
soli ꝓfligauimus barbarum, ut ꝓ
libertate cum aliorum tum ꝑcipue
istorum ac nrā ipsorum pericula adiui
mus. Itaq; decet et sine inuidia ē
nos & cuique salutē prebere. &
nunc tutele nrē gratia adesse, cer
3 nentes hec uobis q̃; usui esse planius
facere quid sit unde & nos isti cri
minantur & uos ꝑcipue uobis ti
mendum suspicamini. qui tn̄ scitis
eos qui pre ingenti metu suspican
tur aliquid solere in p̄sentiarum ora
tionis suauitate mulcere eos a qb'
suspicantur, in exequendo autē
postea id agere que sibi conducat.
4 Etenim nos illic imperium tenere
ob metum memorauimus & eadē
de cā uenisse huc ut cum amicis
res hic tuto constituamus. nō ut
in seruitutē redigamus imo potius
84 ne hoc patiātur ut ꝓhibeamus. Neq;
opinetur quispiam nos ea q̃ quasi
nihil ad nos attineant curare. cū
sciat statu urō incolumi dū non
estis ad resistendum Syracusanis
impares, minus noceri nobis posse
a Peloponensib; ad q̃s minus copiarum
2 Syracusani summitterent. Et ipi ob

hoc precipue nos comprobastis quod e-
quum fore restitui Leontinos nec
subditos esse quales sunt eorum consan
guinei apud Euboiam sed quam poten
tissimos, ut istis vice nostra finitimis
3 suis infesti essent e sua terra. Nam
bello domestico per nos ipsi suffici
mus ad hostem propulsandum. Et
Chalcidenses quos quia subegimus
Syracusanus hic ait absurde nos
velle eos qui hic sunt asserere in li
bertatem utiles nobis erunt immunes
militia tantum pecuniam penden
tes. Utiles item qui apud Siciliam sunt
Leontini ac ceteri amici quam plurimi
poterunt a nobis asseri in libertatem.

85 Et sane viro tyrannidem et civitati
principatum optinenti nihil non
honestum quod utile est nihil pro
prium quod non idem fidum sit. Atque
omnibus in rebus vel amicum vel ad
versarium fieri oportet ex temporis
comoditate. Et nobis comodum est
hoc loco non ut amicis noceamus
sed ut per amicorum potentiam inva
2 lidi reddantur inimici. Quod non
debet apud vos carere fide. Nam so
cius illic nostris ita imperamus prout
quisque nobis est utilis. Chius et Me
tymneis ut classem prebeant ceteram
ut liberi sint, multis ut maiorem pe
cuniam solvant, aliis ut liberi omni
no socii sint tam et si insulam et pre
de oportuni quia Peloponeso adia
cent in locis ad occasionem expositi.
3 Ex quo credibile est quod facimus
hic quoque ad utilitatem spectare. Atque hoc
quod dicimus pertinet ad inferen
dum terrorem Syracusanis qui vobis
dominari affectant immo toti Sici
lie idque optinere aut vi aut vestra soli
tudine si nos re infecta redierimus
a quibus illi vos tanquam suspectis abducere
volunt. Quod evenire necesse est si
vos ad eos transieritis. Nam neque nobis
facultas erit amplius parandi tantum
copiarum neque isti invalidi contra vos
erunt nobis absentibus.

86 Hoc sicuti non
videatur res ipsa arguit. Siquidem
cum primum nos adistis hortatique es
tis nullum alium metum allegastis
nisi fore ut si neglexissemus vos in
Syracusanorum venire potestatem ipsi
2 periculum adiremus. Quominus de
cet nunc qua ratione postulastis
ut induceremur eadem vos indu
ci nolle et hoc quia adversus istorum vim
validiore cum classe adsumus in sus
pitionem vocare cum potius de istis
3 diffidere debeatis. Nos nisi vobiscum
ne manere quidem hic possumus si
mali effecti res nobis subiiceremus
invalidi ad eas retinendas tum lon
gitudine navigationis tum difficul
tate custodiendi urbes et magnas a
liquin et mediterraneis copiis sub
nixas. At isti non exercitu sed quod
maius exercitu nostro est suo populo
cum sint finitimi vestri insidiantur
vobis assidue quacumque sibi obla
tam occasionem non amissuri id quod
iam declararunt cum erga alios tum
4 et erga Leontinos et nunc declarant
cum audent contra vos a quibus hec
facere prohibentur et Siciliam hucusque
subigere vos hortari velut amentes.
5 At nos e contrario ad multo verio
rem salutem exhortamur orantes
ne mutuam ex utrisque nostrum uti
litatem prodatis sed existimetis semper

istis in uos etiam citra socioꝝ auxi
lia ꝓꝑ populi multitudinem esse ui
am expeditam. uobis ū non sepe fu
turam facultatem cum tot auxilia
ribus copiis eos arcendi: quas si aut
ob suspitionem infecto negocio aut
accepta calamitate sine eius abscedē
optabitis ꝓfecto aliquando ēt cer
nere maiores dum non erit amplius
87 huc ueniendi copia. Sed ne crimina
tionibus istoꝝ aut uos Camarinei
aut alii fidem habeant: exposita per
nos omni cur suspecti simus uerita
te: Quibus summatim in memori
am uestram redactis oramus ut ac
2 quiescatis. Non enim negamus nos
quidem aliquot circa populis impe
ritare ne nobis alius imperitet: sed
tamen adesse ad Sicilienses seruitio
eximendos nequid ab eis ledamur:
et quo plura custodienda habemus
eo ad plura facienda cogi: et socios
tum antea tum ū nunc uenisse iis
quib; ex uobis inferebatur iniuria
non sponte nrā sed uocatu uestro.
3 Quos nequaquā uos tanquā facti iudices
aut censores reꝝ a nobis gestarū
quod iam difficile factu ē reuocare
temptetis. sed quatenus studium
nrm uobis actionesq; conducunt
eatenus in usum uestrū assumatis:
existimetisq; non omnib; pereque
ista officere: sed multo plurib; gre
coꝝ non modo officere sed ēt pro
4 desse. In omni ēn loco ēt ubi non
imperamus coguntur homines ꝓꝑ
arma nrā et ad succurrendum et
ad ulciscendum parata: et q insidi
as tendunt ab inferenda iniuria
temperare et qui sibi iniuriam fieri

putant: nullo negocio incolumes
5 fieri. Quare eodem quo ceteri modo
facientes. iuncti nobiscum reddite
uices Syracusanis: et ne semp ab
eis caueatis, aliquando uos ipsis in
88 sidias tendite. Hec Euphemius. At
Camarineoꝝ ita se habebat affectus
Athenensib; quidem bene uolebat,
nisi quatenus eos affectare imperi
um Sicilie suspicabantur: a Syra
cusanis autē quib; contermini sū
assidue dissidebant: tamen ꝓꝑ hanc
ipsam uicinitatem ne sine se illi uin
cerent miserunt ad eos tunc pmū
aliqt equites. ac deinceps putaue
runt eisdem potius inseruiendum
sed opera q̄ possent modestissima .i.
Veꝝ in psentiaꝝ ne minoris facē
uiderentur Athenienses q in pugna
uictores extiterant equale utrisq;
2 responsum reddiderunt cū int se
consultassent hunc in modū. qm
bellum inter eos gereret qui ipsis
socii essent: uideri sibi e iureiuran
do esse neutris contra alteros in p
senti auxilia ferenda. Quo reddito
responso utrique legati abierunt.
3 Et Syracusani quidem ad bellum
sese omni ope accingebant. Athe
nienses autē apud Naxum statiua
habentes quod ad Siculos pertine
bat ut eoꝝ q̄plurimi ad se transi
4 rent operam dabant. Quoꝝ Sicu
loꝝ cōplures pcipue qui plana in
colentes Syracusanis parebant de
fecerunt: qui ū mediterranea te
nebant et quoꝝ urbes erant libere
ac fuerant libera semper antea do
micilia ꝓtinus pter paucos Athe
niensib; se applicuerunt cōmeatumq;

ad exercitum cōportarunt; nōnulli
5 & pecuniam. Qui defecere a Syra
cusanis recusabant, eos admotis
Athenienses copiis partim ad dedi
tionem cōpulerunt, partī ne missa
a Syracusanis auxilia possent adi
re phibuerunt. Iidem p hyemem
mouentes e Naxo Catinam uene
runt, ubi castra sua a Syracusanis
incensa rursus excitauerunt, atque
6 ibidem hybernarunt. Vnde etiā
Carthaginem conciliande amiciti
e grā siquid proficere possent trire
mem miserunt: et ad maritimas
ciuitates tyrreni maris quarum non
nulle ultro se belli socias fore rēspo
ponderunt. Circūmiserunt itē ad
Siculos atq; ad Ægestam, iubentes
ut equites q̄ possent sibi plurimi
mitterentur. Ceteraq; que ad mu
rum circūducendum, lateres, fer
rum, et quecūque in rem erant p
parauerunt, tanq̄ ineunte statim
7 uere bellum inituri. At legati Sy
racusanorum qui Corinthum ac Lace
demona missi fuerant in pteruehē
do italicas ciuitates persuadere co
nati sunt non ēē illis contēnenda
que ab Atheniensib; fierent, tanq̄
& eis pariter insidiosa. Appulsi Co
rinthum uerba fecerunt, postulan
tes ut sibi pro iure cognationis sb
8 uenirent. Quibus extemplo Cori
thii primi omnium decreuerunt
omni studio subueniendū: cūq;
eis legatos ad Lacedemonios mise
runt ut illos q̄; inducerent, et ad
bellum apertius gerendum cum
Atheniensib; et ad aliquid auxi
9 liorum in Siciliam mittendum. Hi
legati Lacedemonem uenerunt
eodemq; Alcibiades cum iis q unà
exules erant naui honeraria pau
lo post aduectus, primum ex Thu
ria in Cylenem que est agri Elei,
mox deinde in Lacedemonem ab
ipsis Lacedemoniis accitus, data ei
fide, quoniam illuc accedere ue
rebatur, ppter ea que cum Manti
neis transegebat. Contigitq; ut i 10
apud concilium Lacedemoniorum
eadem & Corinthii & Syracusani
& Alcibiades suadendo pcarentur.
Et cum Ephori atq; alii magistratus
Lacedemoniorum in animo habēnt
mittere Syracusas legationē que
illos cum Atheniensib; pacisci p
hiberet, non tamen ad ferenda aux
ilia prompto animo essent, pcessit
Alcibiades eosq; huiuscemodi ūbis
excitauit atq; exacuit. Oratio
Alcibiadis ad Lacedemonios :~

89 Necessarium mihi ē añ omnia
de mea criminatione apud
uos uerba facere: ne suspectum ha
bentes me cum de re. p. loquor, nō
2 libenter audiatis. Cum mei pgeni
tores ppter accusationē quandam
hospitium urē ciuitatis repudias
sent, ipse rursus illud instauraui,
coluiq; uos cum in aliis reb;, tum
ū circa cladem quā ad Pylum ac
cepistis. Atq; in hoc erga uos affectu
cum ego pseuerarem, uos reconci
liati cum Atheniensib;, per eos ini
micis quidem meis potentiam, m
3 ū ignominiam attulistis, ppt' que
ad partes Mantineorum Argiuorumq;
non immerito transgressus atque
hostis factus uobis, quoquo modo

nocui. Qđ siquis tunc irascebatur
mihi cum nocebam is certe nunc
si uere considerat acquiescē debet.
1 tem siquis q̄ factionem populare
sectatus sum potius de me peiꝰ sen
tiat ne hic quidem recte putabit
4 mihi succensendum. Semper enī ty
rannis fuimus infesti. quod autē
imperitanti aduersatur id populꝰ
nominatur. atq; hinc penes nos +
popularis auctoritas permansit.
et statu populari uigente. pleru
que necesse nobis fuit rebus pre
5 sentib; obsequi. Tamen licentia q̄
circa rem.p. intemperantie erat +
temperate uti sumus conati cum
non defuissent tam superiore q̄
nr̄a memoria qui plebem in dete
riora deducerent qui & me eiece
6 runt. Nos autē omni tempore q̄
prefuimus. ita prefuimus ut iustū
sentiremus. qua conditione floren
tem maxime ac liberam ciuitatem
quis accepisset. in eadem conser
uare. Nam popularem statū cū
omnes qui aliquid sapimus cogni
tum habemus. tum ū ipse q̄ maiore
iniuria affectus sum. eo magis ui
tupero. nequid de confessa eius a
mentia dicatur. Hunc autē statū
non uidebatur tutum nobis im
mutare dum a uobis hostib; obsi
90 deremur. Hactenus de iis que m̄
inuidiam conflauerunt. nūc qđ
ad ea pertinet de quib; uobis de
liberandum. et siquid qđ magis +
ego copertum q̄ uos habeam come
2 morandum ē. cognoscite. In Sici
liam eo animo traiecimus ut Si
cilienses primum si possemus in
nr̄am potestatem redigeremus. mox
deinde italicos. tum ut Cartaginen
sium sociis atq; ipsis etiam Cartagi
nensib; imperare temptarem? Que 3
si pcederent aut omnia aut plera
que. tum ū peloponesum aggrede
remur sumptis illinc uniūsis gre
coꝝ copiis. multisq; barbarorum
mercede conductisꝰ & hiberis & alis
qui sine controūsia cunctoꝝ illic
barbaroꝝ nunc sunt pugnacissimi.
edificatis ēt permultis triremibus
preter nr̄as. affatim materie haben
te italia. quib; peloponesum circū
sideremus. peditatu pariter a t̄ra
inuadentes. urbium alias ui expug
nando. alias circūuallando. speran
tes facile nos debellaturos et mox
omnis grecie imperio potituros.
pecuniam et rem frumentariam 4
ad hec cōmodius transigenda eis
dem illis oppidis suppeditantib;
preter eos puentus qui hinc exi
gerentur. Que ad classem q̄ modo **91**
pfecta ē pertinent. audistis ex ho
mine qui que cogitaueramus ex
ploratissima habet. que & si disces
sit illinc. tamen a reliquis impera
torib; conficientur si poterunt.
Cui rei nisi occurratis. nihil ibi ob
stiturum ēē iam discite. Etenī Si 2
cilienses homines imperitiores illi
quidem sunt rei militaris. tn̄ si +
conueniant frequentesq; bellum
ineant. nunc q̄q; superiores fuint.
Veꝝ soli Syracusani qui uniuersi
iam & in acie uicti sunt et a na
uigando cohibentur. impares e
runt exercitui q nunc ē illic athe
niensium. Que urbs si capiatꝰ re 3

liquaq; Sicilia occupabitur. mox et
italia. Atq; hoc quod predixi uobis
impendere periculum, non diu ab
4 erit quin in uos decidat. Ex quo
nemo sentiat de Sicilia solum con
sultari: uerum et de peloponeso nisi
propere hec executi fueritis. talemq;
illuc classem dimiseritis ut iidem
remiges sint et milites, et quod ipso in
hoc exercitu magis expedire opi
nor: uirum Spartiatam pro imperatore
tore, qui et presentes in officio te
neat et recusantes adesse cōpellat.
Sic enim et qui uobis amici sunt in
plus fiducie habebunt, et qui animo
nutant minus timide accedent.
5 Et quod ad hec loca pertinet: debetis
apertius bellum Atheniensibus in
ferre, ut Syracusani sentientes cu
ram uos sui gerere: resistant uehe
mentius et Athenienses segnius
6 alia auxilia suis mittant. Quin et
Deceleam ab attica muro interse
pire, quod Athenienses semper pre
cipue, quodq; solum rentur in hoc
bello non esse temptatum. Et sane
ita maximo quis damno hostes af
ficit. si que illi maxime reformi
dant, hec ipse ubi plane explora
rit inferat. Credibile enim ē unū
quenque: que sibi periculosa sūt
7 ea et scire precipue et timere. Quan
topere autē ex hac muri extruc
tione uobis utiles, aduersariis inuti
les eritis ut multa omittam: que
maxima sunt sūmatim dicam. In
tersepto atheniensium agro pleraq;
oppida urē ditionis erunt, partim
capta, partim ad uos ultro deficien
tia. prouentusq; ex Argentifodinis

lauri, et quecunque illis nunc e
terra atq; e iudiciis cōmoda sugge
runtur: statim cessabunt. presertim
que a sociis obueniunt: minus ob
uentura. ipsis sociis iam Athenienses
paruifacientib; si intellexerint uos
92 omni ope bellum administrare. quorum
rerum ut mature aliquid et impigre
fiat in uobis situm ē Lacedemonii.
Nam et hoc fieri posse. nec me falli
2 opinione prorsus confido. Neq; uero
debeo aut cuiq̄ uestrum uideri dete
rior: si qui inter infestissimos uobis
hostes aliquando publicola habitus
sum, idem nunc contra rem publi
cam meam acerrime tendo, aut in
suspitionem uenire: quasi emeren
3 di exilio fauoris gratia loquar. Exulo
quidem, sed a peruersitate illorum qui
me eiecerunt, non autē a urā si mihi
credideritis utilitate. Neq; mihi pro
hostib; magis habendi uos qui ali
quando hostes nobis nocuistis, quam qui
ut amici fierent hostes mihi, coege
4 runt mihi tunc publicole. nō nunc
cum iniuriam patior sed cū tuto in
re publica uersabar. Que cum am
plius mihi patria non sit, non reor
me aduersus patriam ire, sed ad eā
multo potius que nulla est recupe
randam. Atq; is recte amator patrie
est non qui suam cum iniuste ami
serit non inuadit, sed qui eā quoq;
modo potest ob illius desiderium re
5 cuperare conatur. Ex quo ego dig
num me arbitror Lacedemonii quo
et in periculis et in laborib; omnib;
intrepide utamini: cū sciatis hūc
sermonem uulgo in publicum ue
nisse: qui dum hostis eēt uehementius

nocuit, eundem si amicus sit satis pro
futurum. eo quidem magis q(uod) et res
Athenienses cognitas habeo et uiras
coniectura colligo. Postuloq; ut cū
de maximi momenti rebus consul
tari sentiatis ne pigeat expeditionē
uos in Siciliam atq; in Atticam sus
cipere: ut illuc traicientes parua
manu res sibi maximas conseruetis
et Atheniensium potentiam presen
tem pariter et futuram euertetis, ipsi
in posterum tuto habitaturi, et cūc
te grecie non coacte sed uolunta
rie imperio potituri. **93** Hec Alcibia
des. Qua oratione lacedemonii cū
cum iam antea et ipsi cogitarent et
bellum Atheniensibus inferre sed ad
huc aliquid circūspectantes cūcta
rentur, multo tamen magis sunt
confirmati existimantes se audisse
atq; edoctos esse omnia ab eo q(ui) hec
plenissime nosset. 2 Itaq; ad interclu
dendam iam deceleam animum in
tenderunt: et statim aliquid auxi
liorum in Siciliam mittere. preficien
tesq; Syracusanis Gylippum Clean
dride filium iusserunt eum habito
cum illis et cum Corinthiis consilio
curare, ut q(uam) posset maxime ac ma
turrime illuc aliquid presidii iret.
3 Ille Corinthios ut in Asinem ad se
iam duas naues mitterent iubet, et
ceteras appararent quascunq; mit
tere destinassent, que cum temp(us)
adesset ad nauigandum in expedi
to forent. His constitutis e lacede
mone discessum est. 4 E Sicilia autē
triremis Atheniensium quā duces
miserant pecuniarum atq; equitum
gr(ati)a Athenas uenit. Cuius postulata
cum audissent Athenienses decre
uere et comeatum mittendum et
equitatum. Atq; hyems excessit ac
decimusseptim(us) huius belli annus
quod Thucydides conscripsit. **94** In
sequente estate initio statim ueris
Athenienses qui in Sicilia erant mo
uentes e Catina nauigauerūt ad
uersus Megara que ē in Sicilia unde
exterminatis sub Gelone tyranno et
oppidanis quemadmodū prius a me
cōmemoratum ē ipsi Syracusani a
grum possidebāt. 2 Hunc agrū egressi
nauibus Athenienses populati sunt.
et pgressi ad castellum quoddā Sy
racusanorum cum id non expugnassent
rursus tam pedestri itinere q(uam) nauiga
tione ad flumen se Teriam receperūt.
transgressiq; campestria uastauerūt
frumentumq; incenderunt, et ali
quot Syracusanorum in quos non tū
multos inciderant interfecerunt.
atq; ad naues erecto tropheo rediere.
3 Reuersiq; Catinam et illic frumentati
cum omnibus copiis pfecti sunt in
Centoripa oppidum Siculum. quo
cum ex conuentione intrassent, in
censis segetibus Tinesiorum simul et
4 Hybleorum discessere, ac reuecti Cati
nam, offendunt equites ducentos
quinquaginta sine ipsis equis sed
cum illorum ornatu tanq(uam) Sicilia eq(uo)s
suppeditatura et equestres sagitta
rios triginta, necnon argenti talen
ta trecenta Athenis aduecta. **95** Eodē
uere Lacedemonii sumpta aduersus
Argos expeditione cū Cleonarum
tenus uenissent facto terremotu
rediere. Post quorum discessum Ar
gui in agrum Tyreensem sibi con

conterminum ingressi magnam ex
lacedemoniis predam egerunt, que
diuendita ē talentis amplius uigi
2 tiquinque. Neq; ita post, eadem es
tate populus Thespiensis impetum
fecit in magistratus. sed res frustra
fuit: succursuq; atheniensium Thes
pienses partim comprehensi sunt,
96 partim Athenas effugerunt. Per e
andem estatem Syracusani precepto
equitum aduentu ad Athenienses,
et in se iamiam futuro, arbitrantē
si hostis non occuparet Epipolas lo
cum preruptum et urbi īminentē,
se non facile posse circūuallari mu
ro ne si prelio quidem uincerent,
constituerunt loci aditus obserua
re, ne latenter illuc hostis ascende
ret, non enim alia parte conscen
2 di posse, quia cetere ardue essent,
hic autē urbetenus aliquantulū
decliuis et introrsum omnino
patens locus. ideoq; a Syracusanis
Epipole uocatus, quia eminet plu
3 rimum alii loco. Itaq; prima stati
luce omnis populus urbe egressus
est in pratum iuxta Anapem am
nem, ductu eorum qui una cū Her
mocrate iam imperium acceperant,
ibiq; recensitus atq; recognitus.
E x quo delecti sunt sexcenti ārma
ti ān omnia, p̄fecto eis Diomilo
andrio exule, qui p̄sidio essent E
pipolis, et siquid aliud accideret,
euestigio conuenientes adessent.
97 E a nocte cum dilucesceret, Atheni
enses recensis copiis cum iis ōibus
e Catina profecti ad locum nomine
leonem ab Epipolis sex septēue
stadiis distantem, clam hoste pe
ditatum in terram exposuerunt,
et cum classe Thassum subierunt,
que angusto terre limite in mare
prominens peninsula ē, non procul
2 a Syracusis siue terra siue mari. Eā
terre angustiam cancellato uallo
cum obsepsissent nautici milites
quieuere. At peditatus extemplo
ad Epipolas cursu contendit, con
scendensq; ab Eurielo locum occu
pat priusq̄ Syracusani e prato post
recensionem cognita re adessent.
3 Affuerunt autem auxilio cū alii
ut quisque celerrime poterat, tū
ii illi sexcenti quib; p̄fectus erat
Diomilus. Interiacebat autem a
prato usq; ad locum ubi hostibus
occurrerunt non minus quinque
4 ac uiginti stadiis. Hunc itaq; in
modum in illos Syracusani inciten
tes ac uicti prelio apud Epipolas
in urbem rediere, amisso Diomilo
5 et aliis fere trecentis. Quibus athe
nienses redditis hosti uictoriam
concedenti, tropheoq; erecto des
cenderunt postero die aduersus ur
bem. et cum nemo obuiam prodiret
regressi castellum apud Lebdalum
excitant in summa crepidine Epi
polarum qua parte uergunt ad Me
gara, ut esset illud apotheca uasorum
atq; pecuniarum quotiens aut ad
pugnandum aut ad murum ex
98 truendum ipsi prodirent. Nec ita
multo post superuenerunt eis ex
Egesta equites trecenti, et Siculorum
Naxiorumq; et aliorum quorundā cir
citer centum, cū ipsorum essent ducen
ti quinquaginta, qui sibi equos
partim ab Egestanis Catinensib'q;

sumpserunt, partum mercati sunt.
quorum equitum summa extitit sex
2 centorum quinquaginta. Imposito
itaq; apud Labdalum presidio ad
usus Sycam profecti sunt: quam ob
sidentes cum propere muro conclu
sissent, pavorem Syracusanis ipsa
festinatione prebuerunt. Illi tamen
ne rem negligerent egressi sunt
3 animo pugnandi. sed eos cum u
trinque iam acies instruerentur.
videntes sui duces dissipatos esse
nec facile in ordinem redigi, in
urbem reduxerunt, preter partẽ
quandam equitatus que remansit
ad impediendos Athenienses quomi
nus & lapides legerent & longius
4 vagarentur. Eam una cohors A
theniensium armata atq; omnis
pariter equitatus adorti in fugã
verterunt nonnullosq; occiderunt.
cuius equestris victorie tropheũ
99 statuerunt. Postero die pars mu
rum aquilonem versus extruebat.
pars lapides atq; materiam cõpor
tabat apud locum cui nomẽ tro
gilum, deponens semper qua parte
brevissimus murus erat fiebat e
magno portu ad alterum mare.
2 At Syracusanis non placuit amplius
totius populi viribus in prelio pe
riclitari, precipueq; ductu Hermo
cratis, sed quod satius esset, murum
substruere qua parte illi suũ duc
turi erant: et si in discludendo hos
tem prevenirent simulq; si ibidẽ
presidium posuissent, mittere ali
quam partẽ copiarum ad occupan
dos aditus atq; intersepiendos: hos
tem enim si opus absolvit omnes

populos ad se asciturum. Egressi 3
itaq; murum excitant ducto ab
urbe ipsa exordio supter ambitũ
muri Atheniensium ex transverso
excisis oleis phani ex quib; turres
ligneas erexerunt. Adhuc enim ipsi 4
maritima optinebant, nondum
Atheniensium classe in magnum
portum circũducta e Thapso, unde
illi terrestri itinere necessaria affe
100 rebant. Ubi satis habere & vallum
& substructionem muri visum ẽ,
nunquam interpellantib; eos Athenien
sibus, qui & ipsi suas munitiones ab
solvere properabant, quoq; timebant
si bifariam agitarent ne facilius
oppugnarentur, in urbem redie
re, una cohorte in presidium operis
relicta. At vero Athenienses tum fis
tulas aqueductus que aquam ad
potandum in urbem ferebant in
tercidebant: tum speculati alios
Syracusanorum per meridiem intra
tentoria se tenentes, alios in urbẽ
regressos, alios pro vallo segniter
excubantes, constituunt ut tre
centi ex suis armati & item ex
levi armatura aliquot utrique
electi repente incurrerent in sub
iectas hostium munitiones. ceterẽ
copie bipartito sub suo queque
duce contenderent: altera ad ur
bem si illinc succurreretur, altera ad
vallum qua vicinum pyramidi [portice]
erat. Aggressi vallum treceenti illi 2
capiunt, custodib; id deserentib;
et ad murum templo circunda
tum refugientib; quo pariter ir
rumpentes qui persequebantur atq;
ingressi vi rursus a Syracusanis

eiecti sunt: ibiq; aliquot Argiuoꝝ
3 atq; atheniensium occisi. cetere co
pie diruto muro reuulsoq; uallo
reuerterunt uallos secum ꝑ se qsque
portantes, ac tropheum erexerunt.
101 P ostero die locum arduum paludi
imminentem muro cinxerunt: &
unde ex Epipolis in magnū portū
ꝓspectus ē. et qua breuissimus eis i
muri ambitus fore descendentib;
per planum et paludem in portum.
2 H oc interim spatio Syracusani egres
si rursus & ipsi uallum reparant in
choatum ab urbe per mediam pa
ludem fossamq; pariter & aggerē
ducunt ne liceret atheniensibus
murum ad mare usque ꝓducere.
3 I lli perfecto superius opere, iterū
aggredi statuunt Syracusanoꝝ
fossam et uallum. Itaq; iubent clas
sem ex Thapso circūagi in portū
magnum. Ipsi circa auroram ab E
pipolis descendentes in planum
per paludem qua limosa erat et
minime dumosa substratis fori
bus latisq; asseribus ac desuper in
cendentes sub ipsum diluculum
fossam capiunt et uallum preter
exiguam partem, mox & id reli
4 quum erat. prelioq; ibi cōmisso i
uincunt Syracusanos quoꝝ qui
in dextro cornu erant ad urbem
fugerunt qui autē in sinistro ad
flumen. Hoꝝ transitum uolentes
intercludere trecenti illi delecti
Atheniensium cursu ad pontē con
5 tenderunt. Quod ueriti Syracusa
ni: aderant autem eis pleriq; eqtū
eunt pariter in hos trecentos, eosq;
in fugam uertunt. et dextrū athe

niensium cornu aggressi sunt: ad
quoꝝ ꝑimpetum prima cohors ei9
cornu perterrita est. Id intuens La 6
machus a suo sinistro cornu succur
rit cum non multis sagittariis assūp
tis et argiuis. et cū fossam quandā
transgressus esset destitutus cū pau
cis qui unà transgressi fuerant oc
cubuit cum quinque sexue comi
tibus. Hos statim Syracusani arrep
tos ꝓperauerunt portare trans flu
men in locum tutum ante alteri9
manus hostium aduentum, sed illa
iam instante abscesserunt. Hec in 102
terea fieri uidentes ii qui int̄ ini
tia fugerant ad urbem, & ipsi rurs9
addito animo aciem instruunt: &
adūsus sibi oppositos Athenienses:
et partem quandam suoꝝ ad am
bitum qui obiectus erat Epipolis
mittunt: rati se desertum illum in
tercepturos. Et qui missi sunt occu 2
parunt illi quidem atq; expugna
runt exteriores munitiones decē
iugerum expugnaturi et ambitū
nisi a Nicia ꝓhibiti fuissent q illic
ꝓpter malam ualitudinem erat re
lictus. Is enim machinas et omne
que ante murum erat abiecta ma
teria incenderent ministris suis
imperauit non uidens alio pacto
locum inopia defensoꝝ posse ser
uari. atq; ita contigit ut seruaret. 3
Nam Syracusani non ausi ꝓpter
incendium subire ꝓpius rursus re
dire: qm̄ athenienses qui hostem
deorsum fuerat insecutus iam ad
auxilium aduentabat & naues pa
riter a Thapso ut dictum ē ad por
tum magnū appellebant. quod cer 4
nentes.

nentes illi qui superfuerant Syracu
sani propere abscessere. reliquusq;
omnis exercitus ad urbem, quod exis
timarent non satis sibi iam uiriū
adesse ad prohibendum quominus
ab hoste murus ad mare duceret.

103 S ecundum hec Athenienses tropheū
erexere. mortuosq; Syracusanis
uictoriam concedentib; reddidē.
et Lamachum inuicem cum iis q.
una perierant recepere. Et cū iam
presto esset omnis exercitus naua
lis pariter et terrestris. conclusere
duplici muro Syracusas, perducto
2 ab Epipolis rupibusq; ad mare. ad
quos et cōmeatus undique cōpor
tabantur ex italia. et accedebant
permulti socii Siculoꝝ. qđ antea
facere contempserant, et ex ora
tyrreni maris naues biremes tres.

D eniq; omnia ita pcedebant, ut
3 uictoriam spe psumerent. qa Sy
racusanis nec fiducia iam erat bel
lo superandi quod sibi nihil dum e Pe
loponeso auxilioꝝ uenirēt. Itaq;
colloquia de paciscendo et inter
seipsos et cum Nicia habuere. Is
enim iam solus imperator erat de
4 functo Lamacho. nihil tñ usquequa
que transactum ē, multa tantum
qualia credibile ē agitari int ho
mines consilio nutantes. et arcti
quam antea obsessos dicta sunt cū apd
Niciam, tum u intra urbem. Quippe
mutuo sibi ex presentib; malis nō
nihil suspecti erant. Ipsos et duces
sub quib; ista contigerant eis ab
dicauerunt tanquam clades esset ac
cepta illoꝝ aut infelicitate aut
pditione, et in eoꝝ locum alios
delegerunt. Heraclidem et Euclea
et Telliam. Interea Gylippus Lacede 104
monius et naues e Corintho iam
circa Leucadem erant animo quam ce
lerrime auxilia in Siciliam feren
di. Quibus cum atroces nuntii af
ferrentur omnes in idem mendaci
um congruentes iam prorsus cir
cumuallatas ee Syracusas omnē spem
Gylippus Sicilie abiecit. cupiens tñ
italiam tutari cum duab; Laconicis
nauibus et una Pythen Corinthius
cum totidem Corinthiis quelocissi
me transmisso Ionium Tarentum
peruenere. dum Corinthii preter
suas decem naues duab; Leucadiis
et tribus Ambraciotis instructis
posterius nauigare constituerent.

E Tarento Gylippus in Thuriam p 2
mum pro legato pfectus. renouata
patris memoria in administranda
re publica, ut ad defectionem ad
duceret. cum nihil pficeret abiit.
et cum pteruéheretur italiam ar
reptusq; uentis in sinu Terineo q.
obnoxius aquiloni uehementer
spirat, auferretur in pelagus. rursus
tempestate acerrima iactatus Ta
rentum subiit. ac naues quecumque
tempestate quassate erant subdux
it refecitq;. Hunc Nicias cursum 3
Syracusas tenentem cum audisset,
pre nauium paucitate contempsit,
id quod et Thurini fecerant. existi
mans eum potius pdonum ritu na
uigare. eoq; nullam adhibendam
ee custodiam. Per eadem huius 105
estatis tempora Lacedemonii cū
sociis adūsus Argos arma sūpserūt
magnamq; argiui agri partē depo

pulati sunt. contra quos triginta na
ues Argiuis auxilio misere Athe
nienses. per quod federa que ipsis
erant cum Lacedemoniis aperte sunt
2 rupta. Nam ad eam diem latroci
niis e Pylo et circa Peloponesum
potius egerant quam in Laconica cum
Argiuis et Mantineis ingressi bel
lum gesserant. et hortantibus cre
bro Argiuis ut Laconicam cum ar
mis eatenus peragrantes quatenus
ipsi tenerent. et quantulamcunque
partem populati secum abirent.
numquam id facere in animum indux
erant. Tunc vero prefectis Pythodoro
Despodioque ac Demarato in Epidau
rum egressi. Limeram et Prasias et
alia quedam eius regionis loca po
pulati sunt. Ex quo factum est ut
Lacedemonii multo excusatius
se contra Athenienses tuerentur.
3 Reuersis ex Argo cum classe Atheni
ensibus et item Lacedemoniis Argi
ui Phliasiam incursauere ac parte
agri uastata, nonnullisque interemp
tis domum reuersi sunt.

Finit liber sextus.

THUCYDIDIS LIBER SEPTIMUS INCIPIT FELICITER.

1 GYLIPPUS AUTEM
et Pythen posteaquam na
ues instruxere ad Lo
cros qui ad occasum
uergunt e Tarento pro
fecti sunt. et facti cer
tiores nondum circumuallatas esse
undique Syracusas sed adhuc li
cere uenientibus cum exercitu per
Epypolas introire. deliberabant,
utrum dexteriora Sicilie tenentes
periculum facerent intrandi. an
ad leuam nauigantes Himeram pe
terent primo, et coperata tum ex
illis tum ex aliis quos induxissent
manu, pergerent itinere terrestri.
2 Et constituerunt ad himeram na
uigandum, presertim nondum Re
gium appulsis quatuor attice na
uibus quas tamen miserat Nicias cog
nito quod isti adhuc apud Locros essent.
Harum aduentum Gylippus et Py
then preuertentes ac per fretum trans
mittentes cum Regium ac Messa
nam tenuissent. ad Himeram per
ueniunt. 3 Ibi cum essent Himereos
ad belli societatem. et ad se sequen
dum et ad prebenda suarum nauium
nautis quibus deerant arma indux
erunt. Naues enim ibidem subdux
erant. Selinuntios preterea iussere
missis quibusdam ad certum locum
sibi occurrere cum omnibus copiis.
4 Aliquantulum autem non tamen multum
copiarum missuros se ad istos spopon
derunt et Geloi et Siculorum nonnulli
multo tunc ad transeundum animosio
res. quod et Archonides qui apud quosdam
id loci Siculos regnasset nuper uita
excesserat. non inualidus Atheni
ensium amicus. et Gilippus impigre
uenire e Lacedemone uidebatur.
5 Sumptis itaque Gylippus e suorum nau
tarum epibatarumque numero quos ar
mauerat ad septingentos et hime
reorum mille tam leuis quam non leuis
armature, et equitibus centum, Se
linuntiorum aliquot leuiter arma
tis atque equitibus, et Geloorum paucis

ac Siculis ad mille omnino pergit
2 Syracusas. Necnon Corinthii e
Leucade mouentes cum reliquis
nauibus que potuere maturrime
auxilio uenerunt. Cuius Corin
thie classis unus e ducibus Gongy
lus qui postremus cum naui una
profectus erat primus appulit
Syracusas paulo ante Gylippum.
qui nactus ciuitatem de pacifican
do cum hostibus concilium habi
turam id fieri inhibuit. atque eam
exhortatus est quod diceret et alias
in cursu esse naues et Gylippum
Cleandri pro duce a Lacedemoniis
2 missum. Qua ex re animo Syra
cusani confirmati, Gylippo protinus
iam eum aduentare eum accepe
rant tanquam obuiam ituri cum om
3 nibus copiis prodiere. Ille in ipso
itinere Igetis Siculorum muro ex
pugnato acie instructa tanquam ad
prelium contendit ad Epipolas.
conscendensque ab Euryelo qua
parte Athenienses prius ascende
rant, perrexit cum Syracusanis
aduersus Atheniensium muniti
4 ones. Atque id temporis quo iste ue
nit. septem octoue stadiorum mu
rus erat ab Atheniensibus ad portum
magnum perfectus et is duplex,
preter aliquantulum spatii mare
uersus quod adhuc edificabatur. Nam
ex altera et quidem maxima am
bitus parte Trogilum uersus lapides
maritenus iam comportati iacebant,
et opus alibi perfectum alibi semi
perfectum erat relictum. Eo peri
3 culi Syracuse deuenerant. Athe
nienses repentino Gylippi ac Syra
cusanorum aggressu tumultuantes
quidem a principio tum e diuerso
sese instruxere. Ad quos Gylippus
positis iuxta armis caduceatorem
premittit qui diceret si uelint in
tra quinque dies Sicilia decedere
sumptis rebus suis paratum se fede
2 ra cum eis inire. Illi paruifacien
tes hec nullo reddito responso ca
duceatorem remisere. moxque ab
utrisque ueluti ad pugnam acies
3 instructa. Ceterum Gylippus per
turbatos cernens Syracusanos e
greque in ordines ire. satius duxit
eos in locum patentiorem reducere.
nec suos Nicias in hostem egit sed
quietos sub muro castrorum egit te
nebat. Quos ubi non inuadentes
se Gylippus animaduertit, abduxit
copias in uerticem nomine Teme
4 nitem ibique statiua posuit. Poste
ro die cum maiore suorum manu
aciem admouit ad muros Athen
iensium, ne inuicem sibi illi succur
rerent, ac missa copiarum parte cas
tellum Labdalum cepit, et omne
quod ibi nactus est presidium in
teremit. non enim conspiciebatur
5 ab reliquis atheniensibus locus. Eo
rundemque triremis eodem die a
Syracusanis excepta est dum por
4 tum magnum subiret. Extruxere
que secundum hec Syracusani et
socii murum ab urbe incipientes
per epipolas sursum uersus ducentes
ad illum alterum et simplicem et
obliquum, ut Athenienses si hoc
non impedirent ne urbem quidem
2 circumuallare amplius possent. Verum
illi absoluto ad mare muro iam

se in superiora receperant. sed eius portio quedam fragilis erat. ad quā Gylippus noctu sumpto exercitu

3 contendit. Sed cum Athenienses extra uallum enim stationem habebant, sensissent et obuiam se ferrent citato agmine redit. Hoc i deinde muro Athenienses sublimi excitato illic per se excubias agebant. Nam socios iam reliquis in partibus ubi quisque excubare deberet collocarant.

4 Nicieq; uidebatur muro sepiendus locus quē plemyrium uocant quod est promuntorium e regione urbis. qdq; prominens portū magno fauces eius coartat. et eo septo faciliorē fore receptum comeatus ac rez necessariaz. E ꝓpinquiori enim se spatio ante portum Syracusanoz ingressuros, non queādmodū tūc e longinqua portus parte sese recepturos siquid hostes classe molirentur. Et iam tum intendebat animum magis ad nauale bellum cernens minus sperandum sibi e mediterraneis locis post Gylippi aduentum.

5 Instructa itaq; atq; ornata classe et exercitu, tria presidia muro comuniunt. ubi & pleraque uasa reposita sunt, et naues magne pariter & ueloces iam in i

6 statione agebant. Propter quod tum primum non ex minima pte facta ē iactura hominum. Quippe penuria aque q longius aquārentur laborabant. et quotiens lignatum naute ꝓdibant ab equitātu Syracusano terram optinente plerique conficiebantur. Nam tertiā equitum partem Syracusani apud oppidum quod est in olympio collocarant. ne ii qui apud Plemmyrium erant, ad ipos ledendos exirēt.

7 Cognito insuper Nicias ceterās corinthioz naues aduentare ad eas intercipiendas mittit uiginti suas cum mandato ut illas in Siciliam transmittentes circa locros et Regium et pminentia Sicilie loca caperent.

5 Gylippus & ipē murum int Epipolas extruxit, usus iis lapidib quos Athenienses in usum suum aggesserant. Simulq; Syracusanos ac socios in aciem extra munitiones ꝓducebat assidue. Athēniensib; e diuso suam aciem instruentibus.

2 Cui postea q̄ tempus adesse uisum est hostem inuadendi princeps ipē inuadendi extitit. Et cū ad manus uentum est, certabatur aut inter utrorūque munitiones. ibi nullus usus fuit Syracusani equitat atq;

3 socioz. Itaq; uicere athenienses uictisq; mortuos reddidere ac tropheum erexere. At Gylippus conuocatis copiis negat illāz culpam ēē sed suam qui usum equitum iaculatozq; eripuisset instructa inter muroz intercapedinē acie. nunc autē se rursus illos educturum ēē

4 iuberetq; eos ut id cogitarent cum non minorē habeant q̄ hostes exercitum non comittendum sibi q peloponenses et dores essent quin ionios et insulanos et conuenas homines uincerent et e regione

6 depellerent. Post hec ubi tempus fuit iterum eosdem eduxit. Nicias autē atq; Athenienses censebant

Oratio mcu la Gylippi obliqu...

etiam si illi nollent priores in aciem
prodire: tamen sibi necessariū fore
non contemnere murum hostilē
qui iuxta suum excitabatur. iāq;
tantum non ad extremitatem sui
accesserat, qui si accessisset, facerét
ut Syracusani non iam oppugna
rentur sed oppugnarent, planeq;
uincerent ac debellarent. Prodie
runt igitur in aciem adūsus Syra
2 cusanos ac confluxerunt. Gylipp9
autē longius a muris q̄ nuper ar
matos pduxerat: et equites atq; ia
culatores in loco spatioso ubi mu
ralia utrorūque opera desinunt,
3 transūsos hosti collocarat. Cōmis
sa pugna hic equitatus sinistrū
Atheniensium cornu quod in ip
sum uergebat inuadit atq; in fu
gam uītit: ex quo factum est ut
reliquus exercitus a Syracusanis
superaretur ac dissipatus in sua mu
4 nimenta redigeretur. Nocte inse
quenti uictores pduxerūt murū
suum usq; ad hostilem, ita ut non
possent amplius ab illis neq; phibe
ri ab edificando, neq; muro ne a
uincentibus quidem circūualla
7 ri. Appulere post hec Corinthiorū
et Ambraciorū et leucadiorū que
relique erant naues, numero duo
decim, quib; preerat Thrasonides
Corinthius frustrate Atheniensiū
custodiam nauium. A quibus ad
iuti sunt Syracusani in reliq̄ muro
2 struendo usque ad simplicem. Et
Gylippus urbe digressus, ceteram
Siciliam obiuit ad classem pedes
tremq; exercitum cōparandum
ad solicitandas et̄ in societatem ci

tantū nō .i. ppe

uitates si que aut non ppense in
bellum aut omnino abhorrentes
a bello essent. Aliiq; Syracusanorū 3
Corinthiorūq; legati sunt missi La
cedemonem et Corinthum, ut pl9
copiarū traicerentur quoq; modo
posset siue onerariis nauib; siue na
uigiis siue aliter dum peruenirent.
Preterea tanq̄ ab Atheniensib; etiā
copie accerserentur. Syracusani 4
classem explent, et quasi nauib; q̄;
hostem aggressuri, huic rei operam
dant, et in alia q̄; uehementer incū
bunt. Que Nicias animaduertens, il **8**
lorū uires augescere, magis in dies
suasq; decrescere: mittit et ipse iden
tidem Athenas qui referrent cum
de aliis singulis que gererent, tum
ū de presenti rerū statu quē ancipi
tem arbitrabatur et de illo actum
eē nisi aut ipsi reuocarent aut alii
non pauci mitterentur. Veritus ta 2
ne eos qui mittebantur aut dicen
di facultas aut memoria manda
torū deficeret aut uoluntas populo
assentandi auerteret, epistolam scp
sit ratus sententiam suam nihil a
nuntio suppressam cū didicissent
Athenienses sic precipue ex uero
consultaturos. Quibus litteris illi 3
quos mittebat acceptis, ac manda
tis que ipsi expositiri erant abie
re. Interea Nicie rem castrensem
custodire maiori iam cure erat q̄
uoluntaria pericula adire. Sub **9**
extremum eiusdem estatis Eueti
on atheniensium dux cū Perdic
ca multisq; thracibus bellum in
tulit Amphipoli: et cum eā non
expugnasset adductis in Strymo

nem amnem liburnicis nauib; ab
ipso strymmone urbem oppugna
bat, ex Himereo pficiscens. Atque
10 hec estas excessit. Ineunte hyeme
qui missi a Nicia erant Athenas p
uenere, et que mandata erāt ūbis
exposuere et siquis quid percuncta
batur respondere atq; epistolam
reddidere: quam pcedens scriba ci
uitatis Atheniensib; recitauit in
11 hec uerba. Que antehac gesta st
ex superiorib; epistolis nostris Athe
nienses. nunc tempus est uos cog
nito qua in conditione simus ni
2 hilominus consultare. Cum Sy
racusanos adūsus quos missi sum
aliquot preliis superassemus mu
rosq; extruxissemus intra quos
nunc agitamus, aduenit Gylip
pus Lacedemonius cum exercitu
ex Peloponeso et ex quibusdā Si
ciliensium ciuitatum. quē prima
in pugna uicimus. in secunda ab
equitatu frequenti atq; iaculato
ribus coacti sumus intra muros
3 nos recipere. Nunc itaq; ptermissa
circūuallatione muroꝝ pp hosti
um multitudinem ocium tenem.
Non enim possumus omnes in aciē
copias deducere, cum parte arma
toꝝ opus sit ad agendas in statio
nib; muroꝝ excubias. Et hostes
murum simplicem iuxta nostrū
excitauerunt, ut iam eos circum
uallare nequeamus, nisi qs illum
multo cum exercitu adortus ex
4 pugnet. Euenitq; ut qui alios +
obsidere uidemur ipsi poti qtenus
ad terram pertinet obsideamur.
Quippe qui haud multum pp ter
hostium equitatum e loco progre
12 dimur. Miserunt preterea in Pelo
ponesum legationem accersitum
alias copias, et ad urbes Sicilie in
societatem belli solicitandas que
nunc in partib; non sunt Gylippū
illinc pedestres naualesq; copias si
2 poterit adducturum. Constituit
enim, quantum audio, pariter ado
riri nr̄as munitiones, peditatu a
3 terra classe a mari. Neq; cuiquam
uestꝝ hoc arduum eē uideatur qꝛ
ēē a mari. Nam nr̄a classis ut illi q;
cognitum habent inter initia ex
celluit tum siccitate nauium tum
hominum incolumitate. Nunc et
naues tam diu sub diuo agentes et
in mari putrefacte et uiri absūpti
4 sunt. Nec licet illas nobis ad refici
endum subducere. ob id qꝛ aduersa
rie nr̄is numero pares sunt atq; et
plures. que nos se inuasuras assidue
5 significant. quod palam ē illos eē
facturos, cum penes eos sit et laces
sere pugnam et suas naues exicca
re comodius, ut qui non obsident
13 alienas naues. quod uix nobis licu
it tanta classe abundantib; necdū
coactis queadmodum nunc omni
nos classe tutari, qui siquid ut mo
dicum e tutela nr̄a remiserim? cō
meatum nullum habebimus, que
nunc q; urbem illoꝝ ptereuehentes
2 egre importamus. Qua de re nau
tici homines cū antea amissi sunt
tum et nunc amittuntur cum lig
natum, cum aquatum, cū aliquid
pdatum longius eunt, ab hostili
equitatu confecti: seruitiisq; cū
ad pugnandum constituimus trans

fugientibuſ. Peregrinoꝝ q̊; multū
qui conſcendere naueſ adacti fue
runt continuo in urbeſ dilabunt̄.
qui uͦ magnitudine mercediſ al
lecti uenerant ratiq; ſe queſtum
facturoſ potiuſ q̄ dimicaturoſ, ubi
preter opinionem ex aduͤſo claſſē
et alia hoſtilia uiderunt. partim
per occaſionem ad hoſtem tranſe
unt. partim ut cuique facultaſ ē
abeunt. Spatioſa enim Sicilia eſt.
quidam etiam mancipia hyccca
rica mercati perſuaſiſ trierarchis
ut illa pro ſe ſubſtituant diſcipli
14 nam rei naualiſ euitunt. Nam in
telligentib; autē ſcribo breue ad
tempuſ eſt ille claſſiarie multitu
diniſ floſ, pauciq; agendi nauem
2 atq; moderandi periti. Atq; inter
hec omnia id maxime ſolicitum
facit, q mihi duci non licet iſta p
hibere. Nam & ingenia ur̄a Athe
nienſeſ difficilia ſunt ad coercen
dum: nec unde expleamuſ na
ueſ habemuſ, id quod hoſti m̄ltiſ
ex locis licet; ſed neceſſe ē nobiſ
illinc ſumere: unde quando huc
uenimuſ & que abſumpta ſunt
& que ſuperſunt ſumpſimuſ. Siq
dem que perſtant in ſocietate ci
uitateſ inualide ſunt Naxuſ et
3 Catina. Qđ ſi hoc unum hoſtibus
accedat ut oppida italie quibuſ
alimur cognito in qua conditio
ne ſumuſ et q a uobiſ non mit
tuntur auxilia ad illoſ deficiant
ꝓfecto ſine prelio debellatum eſt
4 noſq; ab iſtis expugnati. Hiſ ego
iocundiora uobiſ ſcribere poterā
ſed non tn̄ utiliora, ſi modo deca
uoſ rebuſ nr̄iſ aperte cognitiſ deli
berare, cum preſertim habeam ur̄a
ingenia probe nota, qui iocundiſ
ſima quidem uultiſ audire ſed ſiq
ex iiſ non perinde ſucceſſerit poſt
modum accuſatiſ. Tutiuſ duxi uerū
15 promere. Et nunc in iis ad q̄ nos
a principio miſiſtiſ ita ſentite ni
hil uoſ neq; militibuſ neq; ducib;
ſuccenſere poſſe. Veꝝ cum omniſ
Sicilia conſpiret & aliuſ a Pelopō
neſo exercituſ expectetur, decer
natiſ aut noſ reuocandoſ ēē q ne
preſentib; quidem hoſtib; pareſ
ſumuſ: aut alium huc exercitum
mittendum nec peditatu minore
nec claſſe nec cum exigua pecu
nia, & mihi q̊; ſucceſſorem utpote
ad permanendum inualido ex re
2 nibuſ laboranti. quod ut impetre
mereor quia cum recte ualerem
in adminiſtrandiſ magiſtratibuſ
crebro de uobiſ bene meritus ſum.
Quicquid autē facturi eſtiſ id in
eunte ſtatim uere, neutiq̄ differ̄n
do facitote, tanq̄ hoſtib; reſ Sicili
enſeſ paulatim ſibi conciliantib;.
Nam quod ad Pelopōnenſeſ reſ at
tinet, cunctatuſ ille quidē fient
tamen niſi animum aduertitis
partim quemadmodum antea
uoſ latebunt, partim ꝓoccupabī.
16 Hec Nicie narrabat ep̄la. Quibꝰ
Athenienſeſ auditiſ Niciam qdē
magiſtratu non amouerunt, ſed
donec illi collegaſ mitterent duoſ
eoꝝ qui cum eodem erant dele
gerunt Menandrum et Euthy
demum ne ſoluſ et idem eger mo
leſtia conficeretur. Alium quoq;

exercitum censuere mittendum
nauticaꝝ pedestriumq; copiarũ
tam socialium q̃ suoꝝ ex formula.
2 delectis Nicie collegis Demosthe
ne Alcisthenis et Eurymedonte
Thuclis filio. quẽ Eurymedontẽ
statim circa solstitium hybernũ
in Siciliam dimisere: cum nauib;
decem cumq; centum uiginti ta
lentis argenti. qui et nuntiaret il
lis uentura ipsis auxilia. curãq; eoꝝ
17 ciuitati fore. Demosthenes ad ap
parandam pfectionem remansit
tanq̃ primo statim uere pfecturꝰ
ad indicendumq; sociis delectum
ac comparandas illinc pecunias
2 naues armatos. Super hec Atheni
enses mittunt circa Peloponesum
naues uiginti ad custodiendũ ne
quis e Corinthio ac Peloponeso tra
3 iiceret in Siciliam. Nam Corinthii
posteaq̃ ad eos uenere legati et
res in Sicilia meliore conditione
ee nuntiauere: multo magis aĩo +
confirmabantur. existimantes nõ
intempestiuam fuisse classem quã
prius misissẽt. Itaq; ad mittendas
eodem armatoꝝ copias onerariis
in nauib; sese accingebant. eodẽ
modo ex cetera peloponeso Lace
demonii suas et ipsi copias missu
4 ri. Et Corinthii quinque et ui
ginti naues impleuere ut pugnã
naualem experirentur adũsus spe
culatorias illas que stabant ad n
Naupactum ne ab iis onerarie sue
transire phiberentur oppositiuri
18 triremium presidium. Lacedmo
nii ũ put constituerant expediti
onem apparabant urgentib; Syra
cusanis atq; Corinthiis. cũ audissẽt
auxilia ab Atheniensib; in Siciliam
mitti ut ipa missio phiberet. laced'
monius terram eoꝝ ingressis. Alcibi
ade q̃; qui iis aderat admonente
dececleam muro obsepiendam ee.
2 nec bellum omittendum. Et cum
hec tum precipue illud confirma
bat Lacedemonioꝝ animos q ar
bitrabantur Athenienses duplex
gerentes bellum contra ipos cõtq;
Sicilienses facilius opprimi posse et
eosdem prius federa rupisse. Nam
in superiore bello se id potius id ad
misisse. quoniam Thebani saluis fe
deribus Plateam inuasissent. et cũ
in priorib; pactionib; diceretur ne
arma inferrent iis qui iudicio sta
re uellent ipsi ad hoc ab Athenien
sibus euocati stare noluissent. et
ob id merito se aduersa fortuna
usos cum in aliis tum ũ in illa apd'
3 Pylum calamitate. At postq̃ Athe
nienses ex Argo pfecti cum nauibꝰ
triginta quandam epidaurici agri
partem Prasioꝝq; et alia loca uasta
uerunt. atq; e Pylo latrocinia agi
tabant et quotiens ex federe a La
cedemoniis repetebant res erepte
et in iudicium uocabantur discep
tationem abnuebant: tum ũ arbi
trati sunt pristinam culpam suam
in Athenienses refusam ee. Ideoq;
alacri ad bellum animo edixerunt
4 eadem hyeme sociis ut illi ferra
menta dum ipsi cetera ad extruc
tionem muroꝝ instrumenta ppa
rarent. Simulq; tanq̃ supplemento
in Siciliam mittendo pecuniam &
ipsi contulerunt & ceteros Pelopo

nenses ad conferendum adegerint.
hyemsque exiit ac duodeuicesimus
huius belli annus quod Thucydi
19 des conscripsit. Sub initium sta
tim insequentis ueris Lacedemo
nii sociique maturrime atticam in
cursauere duce Agide Archida
mi filio Lacedemoniorum rege. et
primum que preiacent campes
tria uastauere. deinde muro de
celeam intersepire ceperunt dis
2 tributo per ciuitates eo opere. Ab
est autem Decelea ab Athenis circiter centum ac uiginti stadiis
tantundem aut non multo plus a
Boetia. Extruebatur autem murus
tum apud campestria tum apud opor
tunissima ad infestandum loca et
3 Athenas usque conspicuus. Et Pe
loponenses quidem ac socii murum
in attica edificabant. Interea uero qui
in Peloponeso erant armatorum co
pias in Siciliam miserunt onerariis
nauibus. Lacedemonii lectissimum
quemque seruorum atque ascriptitiorum
numero sexcentos duce Eccrito
Spartiata. Boetii trecentos ducibus
Xenone et Nicone thebanis Hege
4 sandroque thespieo. Hi inter primos
a Tenaro laconice profecti altum te
nuere. Nec multo post hos Corin
thii quingentos partim ex ipsa Co
rintho partim ex Arcadibus mer
cede conductis prefecto eis Alex
archo Corinthio. cumque Corinthi
is Sicyonii ducentos quibus preerat
5 Sargeus Sicyonius. Ille autem quinque
et uiginti Corinthiorum naues instruc
te atque ornate per hyemem e regi
one uiginti atticarum nauium que
ad Naupactum stabant in statione
fuerunt dum ille que armatos e
Peloponeso portabant onerarie
transirent. quarum causa triremes ipse
prius fuerant instructe ne Athe
nienses adusus onerarias potius quam
adusus triremes animum intende
20 rent. Inter initia ueris dum Dece
clea muro intercludebatur Athe
nienses dimisere triginta circa Pe
loponesum naues duce Caricle A
pollodori cui mandatum erat ut
profectus Argos ex iure societatis hor
taretur Argiuos ad explendas na
2 ues armatis. Dimiserunt item quemad
modum destinarant in Siciliam De
mosthenem sexaginta cum nauibus
atheniensium et quinque Chiorum
ferentibus ex formula mille et du
centos atheniensium armatos in
sulanorumque quam plurimos undique con
trahere potuerunt et ex aliis sue
ditionis sociis sicubi aliquos oportu
nos ad rem militarem habebant. Cui
preceptum est ut iuncta cum Caricle
classe circumuecti Laconicam oram
3 infestarent. Et Demosthenes quidem
in Eginam traiecit. ibique siqui suorum
reliqui erant et dum Caricleus Ar
21 giuos assumeret opperiebatur. In Si
cilia uero per eadem ueris tempora Gy
lippus redit Syracusas agens e ci
uitatibus quas persuaserat quam potue
rat maximum undique exercitum.
2 conuocatisque Syracusanis inquit
operepretium esse eos quam plurimas pos
sent naues armare ac pugnam ex
periri naualem sperare enim se ali
quod dignum periculo facinus in
3 eo bello editurum. Ad quod illos et

Gylippi oratio [illegible]

Hermocratis obliqua oratio.

Hermocrates hortabatur, in primis
negans recusandum classe confli
gere cum atheniensib; non enim
illos hereditariam aut perpetuam
habere peritiam rei naualis sed me
diterraneos ee magis q̄ Syracusa
nos et cogentib; Medis nauticos
factos. Ceterum audacib; uiris
quales sunt Athenienses eos uide
ri asperrimos qui & ipsi ex adu̇so
audaciam ferant. Nam q̄ finiti
mos suos in potestatem redegerīt
id ū non tribuendum ee eoꝝ ui
ribus sed audacie inuadendi, ✝
eoq; idem terroris ab aduersariis
4 pati debere. Seq; dicebat probe
nosse Syracusanos ex ipā auda
cia obuiam eundi classi atheni
ensium et ex hac re illis inopina
ta terrorem incutiendo magis ꝑ
futuros q̄ Athenienses ex sua pe
ritia Syracusanoꝝ imperitie rei
naualis obfuturos. Capesserent igr
rem nauticam eos iubebat, nec pi
5 geret experiri. His et Gylippi et
hermocratis et siculus alteri exhorta
tionib; inducti Syracusani ad ✝
pugnam naualem se expediunt
22 nauesq; implent. Quod ubi factū
est Gylippus tota nocte, cunctum pedestre
agmen ducit ut eodem momēto
ipse a terra ad muros qui sunt in
Plemmyrio subiret, et naues a
mari. Itaq; ex composito triremes
Syracusanoꝝ e portu magno qn
que et triginta in adu̇sum tendīt,
e portu minori ubi naualia eoꝝ
erant quinque et quadraginta ✝
circuaguntur eo consilio ut cum
iis que intus erant miscerent, et

nihilominus Plemmyrium adori
rentur quo Athenienses utrinque
inuasi tumultuarentur. At illi ꝑpere 2
sexaginta e diu̇so nauib; implent,
quinque ex iis et uiginti certamē
iniere cum Syracusanoꝝ quinque
et triginta intra portum magnū.
ceteris tendunt adu̇sus eas que e
naualib; circūagebantur cū qb;
statim in ore magni portus conflix
ere diuq; inuicem obstitum, his ✝
conantib; penetrare, illis penetra
23 re ꝓhibentib;. Interim dum Athe
nienses qui erant apd Plēmyriū
ad mare descendissent et ad spec
taculum pugne naualis intenti
essent, Gylippus prima luce repen
te muros adoritur et primum e
tribus maximum capit, deinde a
lios minores non resistentib; cus
todib; cum uiderent primum tā
2 facile captum. In quo qui fuerāt
egre in naues et quasdam onera
rias effugerunt et in castra se re
ceperunt, insequente eos una ue
loci triremi Syracusanoꝝ. q̄iam
intra portum magnum uictoria
nauali potiebantur. Vbi ū & duo
reliqui capti sunt muri, ibi Syra
cusanoꝝ haud dubie uictoria ✝
erat. Ceterum uicte facile fugam
3 capessierunt. Nam Syracusane il
le que ꝑ faucibus portus decerta
bant, cum prrupissent obstantes
nullo sunt ordine ingresse, sed se
inuicem perturbantes hosti pre
buere uictoriam. Siquidē classis
atheniensis & istas in fugam dedit,
& illas a quib; ipsa intra portum
4 superata fuerat, quaꝝ decem de

pressit. ac permultos in illis morta
les interfecit, preterq̄ ex trib9 q̊s
uiuos cepit. tresq̊; ipsius naues +
corrupte sunt. Athenienses extr
actis hostilib; naufragiis ac posito
tropheo parua in insula que Plē-
myrio preiacet, in sua castra redi
ere.

24 Atq; hunc in modum Syracu
sani rem gesserunt in pugna na
uali, apd plēmyrium tn̄ trib; mu
ris potiti totidem trophea statue
runt. et e duob; muris posterius
captis alterum diruerūt, reliq̊s
p̄sidio imposito tuebant. 2 In qb;
muris expugnandis & perierunt
multi & capti sunt, capta insuper
que ingens erat omnis pecunia, q̊
niam illis uelut erario utebantur
Athenienses. ubi multa et̄ inerat
pecunia negociatoꝝ et res frumē
taria, multa et̄ trierarchoꝝ. q̊ppe
relicta illic erant quadraginta tri
remium uela atq; alia instrumīta,
et tres que subducte erant trire
mes. 3 Que Plemmyrii expugnatio
Athenienses maximo detrimento
affecit. et in primis q9 non tuto +
iam necessaria importabantur +
sed cum prelio, importari phiben
te Syracusanaꝝ nauium occursu.
Que res cum timorem ad cetera ex
equenda militib;, tum languorē
animi afferebat.

25 Secundum hec
miserunt Syracusani naues duo
decim cum prefecto Agatharcho
Syracusano, quaꝝ una legatos in
peloponesum ferret ad edocenda
que apud ipsos gesta essent. et se
in spem ingressos simulq; ad acu
endos illos ut bello ibi gerendo +
magis incumberent, relique un
decim italiam peterent, q9 rumor
erat naues pecunia onustas ad A
Athenienses cursum tenere. 2 Eas
naues Syracusane nacte. magna
ex parte corruperunt, et materi
am ad edificandas naues idoneā
in ora maritima Caulonis concre
marunt. que Atheniensib; erat p̄
parata. 3 Eedem undecim cū Locros
hinc abiissent, et illic in statione
essent, nauis una e peloponeso o
neraria in qua Thespii armati ue
hebantur aduenit. 4 quib; in suas
naues receptis, Syracusani domū
redibant, obseruantib; eos Atheni
ensib; cum uiginti nauib; ante
Megara, a qb; una omnino inter
cepta est, nam plures non potue
runt, cetere Syracusis elapse. 5 In
ipsoq̊; portu pugnatum est leui
certamine sub uallum quod in
mari ante uetera naualia Syra
cusani iecerant, intra qd ipsoꝝ
naues stationem haberent. 6 Huc
Athenienses naues decem miliū
sarcinaꝝ, turritam et loricatam
ne in aggrediendo sibi noceret
admouent. uallosq; in mari de
pactos e nauiculis illaqueant, +
machinamentisq; conuellūt, q̊s
dam etiam natando educunt. Sy
racusanis in istos ex naualib9, istis
ex oneraria in illos missilia iaci
entib;. Ad extremum Athenien
ses multum euulsere ualloꝝ. 7 Erat
enim eis cum ceteri infesti tum
maxime qui occultabant non
extantes ḍ ab aqua, de industria
sic depacti ut accedentes naues

periculum adirent nisi prouidissent
ne ueluti in pedicam induerent.
i. qui sub aqua permanent natando.
Hos tamen urinatores mercede soli
citati refixerunt. Sed alios rursus
8 Syracusani pangebant. Multe pre
terea machinationes inuicem qua
les inter uicinos exercitus et oppo
sita castra habentes fieri credibile
est excogitabantur. leuiaque conse
rebantur certamina. nullum denique
genus experimenti pretermittebatur.
9 Miserunt autem Syracusani legatio
nes ad ciuitatem Corinthiorum Am
braciorum. Lacedemoniorum nuntia
tum de Plemmyrio recepto. deque
pugna nauali in qua non tam a
hostium uiribus quam sua perturbatio
ne superati essent. et quod reliquum
erat. se bene sperare ac postulare
ut sibi forent auxilio. classe pariter
ac peditatu. utpote Atheniensibus
alium exercitum expectantibus
ante cuius exercitus aduentum
si illi profligarentur. sit debellatum.
Atque hec qui in Sicilia erant egerunt.
26 Demosthenes autem ubi copias coe
git cum quibus ad auxiliandum
suis in Siciliam erat transmissurus
soluens ex Egina in Peloponesum
nauigauit. Chariclique qui cum tri
ginta nauibus erat coniunctus est.
ac sumptis in naues Argiuorum ar
2 matis. Laconicam petiuerunt. et
primum partem limere agri Epi
daurici depopulati sunt. deinde
appulsi in agrum Laconicum e re
gione Cytherorum ubi est Apollinis
templum nonnihil terre uastaue
runt et locum quendam Isthmo
similem muro cluserunt quo trans
fugerent Lacedemoniorum seruitia,
et unde latrones sicut ex Pylo pre
datum irent. Quem locum simul ac 3
cepit Demosthenes. traiecit in Cor
cyram: ut illincque sumptis socialibus
copiis extemplo in Siciliam naui
garet. Caricle dum murus loco cir
cundaretur permanente qui im
posito illic presidio mox et ipse tri
ginta cum nauibus se recepit et Ar
giui pariter. Hac eadem estate ue 27
nerunt Athenas e Thracibus mache
rophoris a diaco oriundis mille ac
trecenti peltati in Siciliam cum De
mosthene transmissum. Hos quia 2
serius uenerant Athenienses rursus
in Thraciam unde uenissent remit
tere constituerunt. Nam tenere e
os ad bellum quod ex decelea gere
batur sumptuosum sane uidebatur.
Nanque horum singuli quotidie singu
las dragmas accipiebant. et Dece 3
clea posteaquam hac estate primum ab
uniuersis hostium copiis muro con
clusa est. nam postea certo temporum
spatio presidiis ciuitatum inuicem
succedentibus insessa est. magnam
iacturam fecere res Athenienses. et
in primis pecuniarum atque hominum
amissione. Nam antehac cum ad 4
breue tempus fierent incursationes
non prohibebantur reliqua parte an
ni frui suis agris Athenienses. nunc
autem hostibus perpetuo obsidentibus
et nonnunquam maiore cum manu in
uadentibus. aliquando etiam ex necessi
tate sue cuiusque uicis custodiam
ac predas agendi. utique Agide pre
sente Lacedemoniorum rege. nec segnem
militiam sinente. uehementissime

5 uexabantur omniq; circa regione
excuti sunt et ipsorum seruitia amplius
uiginti milia ad hostē transierunt
eaq; manuarias artes magna ex
parte factitantia. Ouesq; uniuerse
amisse sunt ac boues. necnō equi
quotidiana agitatione equitum
tum ad Deceleam recurrentiū tū
omnem circa regionē tutantium
partim claudi fiebant arido in solo
et assidua erumna. partim saucia-

28 bantur. Etiam cōmeatus qui prius
ex Euboia per Deceleam breuio-
re uia subuehebatur nunc circūna-
uigato Sunio sumptuosa reddeba-
tur. Adeo omni re aduectitia ciui-
tas indigebat et ex urbe presidium
2 factum erat. ciuibus interdiu per
uices ad pinnas murorum excuban-
tibus. noctu omnibus p̄ter equites.
I ta alii sub armis alii super muros es-
tate pariter et hyeme perseueran-
3 tes conficiebantur. et eo quidem
tristius q: duo simul bella sustine-
bant. atq; eo peruicacie uenerant
quam nemo si audisset antea fuit
crediturus. ipsos muro a Peloponen-
sibus circūsessos tamen ne sic qdē
e Sicilia decedere. sed illic uicissim
eodem modo obsidere Syracusas
ciuitatem nihilo per sē q̄ ipsas athe-
nas inferiorem. dantes specimē sue
tum potentie tum audacie. maius
opinione grecorum q̄ ab initio belli
conceperant. Nam alii annū alii
biennium. alii triennium. nemo di-
utius eos bellum toleraturos puta-
uerat si ipsorum regionem Peloponen-
ses introissent. Atqui a primo horum
ingressu annus septimusdecimus
agebatur cum in Siciliam transmi-
serunt. iam eodem bello exhausti. et
alterum bellum sumpserunt nihilo
inferius priore. quod cum pelopon-
nensib; gerebant. Vnde et Decelea 4
tunc uehementer afflicta et inciden-
tibus magnis aliis super alios sump-
tibus ad tenuitatem rei pecuniarie
redacti sunt et in locum tributi per
id tempus uicesimam exegerunt
ab iis quib; imperabant maritimis
populis. rati plus sibi hac ratione i
pecunie obuenturum. Nam et im-
pense non quales prius sed tanto
maiores fiebant quanto maius ex-
istebat bellum et obuentiones erāt
extincte. Igitur Thraces qui post 29
discessum Demosthenis uenerant
extemplo inopia rei pecuniarie mis-
sos fecerunt. dato negocio dii tre-
phi eos accipiendi et in prenaui-
gando (transibant enī per Euripum)
siquid possent hostibus nocendi.
Hos ille in Tanagram cum eduxisset 2
et raptim nonnihil prede egisset
sub uesperum e Chalcide euboie
traiecit Euripum. et expositos in
Boetiam duxit aduersus Mycalessū
et per noctem occultus subsedit 3
ante mercurii fanum quod a My-
calesso distat sedecim circiter stadia.
ac prima statim luce urbi succe-
dit. eamq; et si magnam. tū incus-
toditam nactus. et nihil minus q̄
aliquos unq̄ a mari tantum facinus
ausuros suspicantem capit. qua
parte murus inualidus erat. et a-
licubi collapsus. alicubi humilius
structus securitate insidiarum etiā
portis apertis. Irrumpentes itaq; in eā 4

Thraces et priuatas et sacras edes +
diripiunt. oppidanos trucidant
non senili non iuuenili etati par
centes. sed omnes ut in quemque
incidebant puerosq; ac feminas
quinetiam iumenta et quascumq;
animantes uidebant interimen
tes. Etenim Thracum genus bar
barico pximum. ubicunque nō
timet. ibi seuissimum se prebet. +
5 E t tunc alia non exigua extitit
perturbatio et passim funestum
spectaculum. irruentes enim in
ludum pueroꝝ qui illic maxim'
erat. eos omnes (iam enim scholā
introierant) conciderunt. quae
clades adeo inopinata adō acer
ba toti ciuitati incidit ut nulla
30 alteri magis. Cognita re Thebani
suppetias eunt. adeptiq; Thraces
iam digressos. non tm̄ longe pda
exuunt. perterritosq; psequuntur
ad Euripum usque et ad mare. u
bi naues quib; aduecti fuerant +
2 stabant. plurimos eoꝝ dum naues
conscendunt nec natandi gnaros
occidunt cum illi qui in nauibus
erant uisa suoꝝ fuga retraherent
naues extra ictum sagittaꝝ. At o
posteaq̄ iterum se recepere Thraces
non incomposite et aduersus equi
tatum Thebanoꝝ a quo primum
inuasi fuerant pcurrerunt. con
globatiq; et ut tempus ferebat
ordinati sese defensabant. tunc
pauci eoꝝ periere. nonnulli etiā
intra urbem illic inter pdandum
deprehensi. in summā ex mille +
trecentis. ducenti omnino et qn
3 quaginta. ex Thebanoꝝ autē et

aliis qui suppetias iere circiter ui
ginti equites armatiq; una cum
Scirphonda thebano uno ex Boetiis
magistratibus. Et Mycalesioꝝ pars
quedam recepta ē. Cuius ciuitatis
calamitate nullam alterius ut in
tam diutino bello miserabiliorem
reor fuisse. adeo atrox ea fuit. De 31
mosthenes autē e Laconica post mu
nitum muro locum in Corcyram
traiciens. nauem onerariam in +
Phia que est agri Elei in statione
eo adeptus corrupit. Qui ū in ea
erant elapsi sunt uiri corinthii +
iidemq; armati in Siciliam trans
missuri. et qui mox alia sumpta
oneraria transmisere. Post hec in 2
Zacynthum pfectus Demosthenes
et in Cephalleniam sumpsit illinc
armatos et ex Naupacto Messeni
os accersiuit. atq; in oppositā Acar
nie continentem traiecit. in Aly
ziamq; et Anactorium quod ab
Atheniensib; tenebatur. Cui circa 3
hec loca agitanti occurrit Eurym
don e Sicilia remeans. quo cum pe
cunia ad exercitum portanda p
eam hyemem fuerat missus. Is nun
tiat cum alia. tum ū se audisse int
nauigationem Plemmyrium ēē a
Syracusanis receptum. Conon in 4
super qui Naupacto preerat ad hos
uenit nuntiatum quinque et ui
ginti Corinthioꝝ naues q̄ contra
Naupactum in statione essent nō
desinere bellum gerere. pugnandi
cupidas. iubere igitur eos ad se na
ues q̄ sue duodeuiginti impares
essent ad confligendum cū hosti
um quinque et uiginti. Itaq; mit 5

tunt cum Conone Demosthenes &
Eurymedon ex iis quas ipsi habebāt
uelocissimas decem ad illas que e
rant ad Naupactum. Quib' missis
ad delectum agendum se contule
runt. Eurymedon quidē in Cor
cyram profectus quindecim naues
ab illis expleri iussit et armatos
delegit. nam collega Demostheni
iam datus erat ubi rediit queād
modum dictum est. Demosthenes
autem ex iis que circa Acarnani
am sunt locis quoscunque potuit
funditores ac iaculatores coegit.

32 At legati Syracusanorum qui post ex
pugnatum Plemmyrium adierāt
ciuitates cum illis oratione psua
sissent. et quē cōparauerant exer
citum adducturi essent de hac re
certior factus Nicias mittit ad e
os Siculos qua transiturus erat i
hostis et ad socios cum alios tum
Centoripinos et Alcyeos, ne illum
transire permittant sed congrega
ti prohibeant. Non enim alia uia
transire conaturum. Nam Agrigē
tini per suum agrum iter dene
2 gabant. Itaq; Siculi queādmodū
orati ab Atheniensib; erant iam
iter ingressis insidias tendūt trib'
in locis ac repente incautos aggssi
ad octingentos ferme occiderunt
omnesq; legatos preter unum co
rinthium. Hic eos qui elapsi sunt
ad mille et quingentos perduxit Sy
33 racusas. Per eosdem dies ad Syracu
sanos auxilio uenerunt Camarinei
armati quingenti iaculatores tre
centi ac totidem sagittarii. Mise
runt & Geloi naues quinque ia
culatores quadringentos equites
ducentos. Iam enim omnis prope 2
modum Sicilia preter Agrigenti
nos qui in partib; non erant ce
teri conspiratione facta cū hacte
nus circūspectassent auxilia fere
bant Syracusanis contra Atheni
enses. Accepta tn̄ apud Siculos 3
clade Syracusani cohibebantur
ab inuadendis protinus Atheni
ensib; cum Demosthenes et Eury
medon comparato iam exercitu
e Corcyra atq; e continente tr̄s
misso mari Ionio tenuerūt Iapygiā
promuntorium et illinc Chiradas 4
Iapygie insulas, et Iapygū centū
quinquaginta iaculatores messa
pie gentis imposuere in naues.
et renouata uetusta quadā ami
citia cum Arta eius loci principe
qui iaculatores indulserat appu
lerunt ad Metapontum italie, in 5
duxeruntq; Metapontinos ad i
mittendos iure societatis trecen
tos iaculatores et triremes duas.
que cum accepissent uenerunt
Thuriam ubi deprehendunt ad
uersarios Atheniensium proxime
per seditionem exactos. Atq; il 6
lic contractis omnib; copiis uo
lentes recognoscere siquis relict'
esset et simul inducere Thurinos
ad capessendam q̄ lubentissime so
cietatem militie et quando eos
fortune uenissent ad eosdē pro
hostib; proq; amicis habendos q̄s
haberent Athenienses subsederūt
atq; ista confecerunt. Circa hoc 34
idem tempus Peloponenses et clas
siarii quinque illorum et uiginti na

uium que onerariarum grã in Sicili
am tendentium e regione Naupac
ti ad ancoras stabant contra atti
cas tanq̃ ad pugnam naualem se
instruebant. impletisq; aliis adhuc
nauib; adeo ut paulo essent pau
ciores atticis stationem habuerũt
iuxta Erineum achaie in Rypica
2 loco in speciem lune curuato quorum
ad presidium in eminentibus p
muntorii peditatus utrinque dis
positus erat tum Corinthiorum tum
indigenarum. ipsis nauib; inter se
stipatis medium tenentib; duce
3 earum Polyante corinthio. In has e
Naupacto tres et triginta attice
4 duce Diphilo contenderunt. Et
Corinthii principio quidem qui
euere. postea ũ q̃ ipsis signum sub
latum ẽ et tempus adesse uisum
obuiam Atheniensib; eunt. ac
pugnam cõmittunt in q̃ perdiu
5 ab utrisque repugnatum ẽ. et Co
rinthiorum tres naues corrupte. A
theniensium nulla quidẽ depssa
prorsus. ceterum septem inutiles
ad agendum facte. in cursu a pro
ra Corinthiarum crassiora habentiũ
rostra. laceratisq; remigiorum fron
6 tibus. Certatum ẽ autem ancipi
ti marte. adeo ut sibi utriq̃ uicto
riam uendicarent. Athenienses
tamen naufragiis potiti sunt. sed
ppellente in altum uento nec in
stantib; ultra Corinthiis utrique
diremptí neutriq; alteros insecu
ti nec ulli ex alterutris capti quia
Corinthii ac Peloponenses benefi
cio terre prope quam dimicarat
liberati sunt. et Atheniensiũ nulla

7 depressa est nauis. Quibus in Nau
pactum abeuntib; continuo trophe
um erexere Corinthii. ceu uictores
q pluris hostilium nauium inuti
les ad cursum reddidissent. interp
tantes ob id se non fuisse superatos
q neutri uicissent. Nam & Corin
thii uictores se ẽẽ censebant si nõ
admodum uicti essent. et Atheni
enses se uictos nisi. admodum ui
8 cissent. Discessu Peloponensium di
lapsoq; peditatu Athenienses erex
erunt & ipsi tropheum in Achaia
ueluti uictores cum abessent ab
Erineo ubi Corinthii classem habe
bant uiginti ferme stadiis. Atq;
hunc exitum habuit pugna naua
35 lis. Demosthenes autẽ etq; Eury
medon posteaq̃ Thurini ad socie
tatem militie se expedierunt. sep
tingenti armati trecenti iacula
tores iubent classem in oram ten
dere Crotoniatam. Ipsi recensitũ
prius peditatum ad fluuium Syba
rim ducunt per agrum Thurinũ
2 qui cum ad amnem hyliam perue
nissent. pmisissentq; ad eos Crotoni
ate qui dicerent nolle se per sua
terram meare exercitum descen
derunt ad mare ubi Hylias in illud
excurrit castra habuere. ubi naues
eis ob id presto fuere. quib; poste
ra die conscensis abiere. subinde
adeundo ciuitates pterq̃ locrensi
um donec ad petram peruenere
36 agri Regini. Hos interea Syracu
sani cognito uenire anteq̃ perue
nirent uoluere fortunã naualem
rursus experiri atq; terrestrem alio
peditatu quẽ ob id ipsum cõpara-

2 uerant. Instruxerunt autē tunc
& alteram classem tanq̄ superatu
ri q(uod) e superiori pugna plus aliq(ui)d
inspexissent decurtatisq(ue) proris
firmiores naues reddidere crassa
q(ue) ipsis proris rostra imposuere et ab
iis sublicas p(ro)tenderunt an(te) muri
senor(um) fere intrinsecus atq(ue) extrin
secus cubitor(um) quo scilicet modo i
corinthii adu(er)sus Athenienses ad
Naupactum naues instructi e pro
3 ris pugnauerunt. Quippe puta
bant Syracusani aduersus atticas
non ut suas edificatas a prora sed
graciles ut que non tam aduersa
fronte q(uam) ex circu(m)ductu incurre
rent non minus ualituras suas &
in magno portu pugnam multar(um)
nauium non magnum intra spa
tium futuram secum facere qui i
adu(er)sis proris eisdemq(ue) eratis incur
rentes diffracturi essent suis crassis
ac solidis rostris uacuas Athenie(n)
4 sium ac fragiles proras nulla ipsis
Atheniensib(us) facultate suas naues
aut circu(m)agendi aut educendi p(er)
angustias quo genere pugnan
di maxime illi confiderent. q(uo)r(um)
alterum ne illi elaberentur q(uo)ad
possent ipsi alterum ne naues ii
dem circu(m)agerent angustia loci
5 prestaret. Itaq(ue) quod inscitia suor(um)
gubernator(um) prius contigisse ui
debatur ut proris confligerent
ex hoc se maxime superiores fore.
Non enim liciturum Atheniensib(us)
nauib(us) ictu adu(er)sariar(um) repulsis
remigare retrorsum ad ictum i
terandum alio nisi terram u(er)sus i
ne id nisi per exiguum et in exi

guum tractum iuxta sua ipsor(um) cas
tra, cum cetero portu sint hostes po
6 tituri et suis sicubi succu(m)berent aux
ilio futuri. Ille u(ero) in arctum redacti
omnes et in eundem locum inciden
tes inuicem se turbaturi. id quod
in omnib(us) naualib(us) pugnis pluri
mum Atheniensib(us) obfuit. quib(us)
non licebat quemadmodum Syra
cusanis in omnem portu(m) retroce
dere nec circu(m)flexu in apertum
mare euadere cum illi a pelago in
gressum tenerent, nec resilire p(rae)
sertim futuro ipsis infesto Plemmy
rio et non satis amplo portus in
37 gressu. Talia Syracusani ex sua pe
ritia suisq(ue) uiribus comentati si
mulq(ue) iam pre superiori prelio fe
rociores rem aggrediuntur pedi
2 tatu pariter et classe. Et peditatu(m)
quidem Gylippus paulo prius ex
tra urbem eductum ad murum
atheniensium eatenus admouet
unde sibi in urbem erat p(ro)spectus.
Item qui apud olympium erant
armati atq(ue) equites et leuis arma
tura Syracusanor(um) utrinq(ue) murum
& ipsi subeunt. Mox deinde Sy
racusane naues socialesq(ue) p(ro)deu(n)t.
3 Athenienses qui a principio peti
se solo peditatu opinabantur u
bi naues q(uo)q(ue) cernunt ex aduerso
tendentes subito turbant(ur). Isti
partim in muris partim ante i
muros contra accedentes in acie
steterunt. At illor(um) alii prodeu(n)t
in equites qui multi erant iacu
latoresq(ue) properato uenientes
ab olympio & ab iis qui extrin(secus)
erant. alii naues conscendunt.

alii in litus auxilium ferunt. Et
ubi quinque et septuaginta imple
te sunt naues obuiam itur hosti.
cuius naues erant circiter octogi
38 ta. Et classes cum diu inuicem eo
die incurrissent, resiluissent, multa
temptassent et neutri possent qp
piam alteris eripere dumtaxat me
moratu dignum, nisi q Syracusa
ni unam aut alteram atheniensi
um nauem depresserunt direpti
sunt simulque a muris peditatus +
2 abscessit. Postero die Syracusani
quieuere neutiquam significantes +
quidnam essent acturi. Nicias u
cernens pari euentu fuisse certa
tum ueritus ne rursus idem cona
retur hostis, adiit trierarchas ad
naues instruendas siqua quippi
am laborasset: onerariasque protra
hit e uallo quod in uicem portus
conclusi defixum erat in mari. +
3 reliquas onerarias binum iugerum
spatio inter se distinxit ut siqua
nauis ab hoste superaretur tutum
et effugium foret et rursus per
ocium egressio. In hoc apparatu
totum diem ad noctem usque con
39 sumpsere Athenienses. Die inse
quenti Syracusani aliquanto +
maturius sed eodem conatu et pe
ditatus et classis conflixere cum
2 Atheniensibus, et cum eodem quo
nudiustertius modo ad multum
diei classes obnixe constitissent
inuicem lacessentes Ariston Co
rinthius Pyrrichi filius omnium
qui cum Syracusanis erant opti
mus gubernator suadet prius
sue classis ducibus mittant in ur
bem sedulos aliquos qui iubeant
extemplo omnes qui in urbe essent
quod quisque esculentum haberet
conferre ad mare: exhiberetque forum
uenalium rerum et ad uendendum
adigi ut egressi nautae mercatique
statim ad naues pranderent ac
subinde alii atque alii idem facerent
et eodem die Athenienses aggrede
rentur inopinatos. Huic optem 40
perantes duces nuntium mittunt:
mercatum apparatur. Syracusani
sine mora cessim euntes ad urbem
reuehuntur, egressi propere ibidem
prandent. Hos rati Athenienses + 2
tanquam superatos cessim ire in urbem
ipsi per ocium egressi cum ad alia
tum uero ad prandium expediendum
se conferunt, ut qui non crederent
amplius eo die futuram pugnam
naualem, cum Syracusani rursus 3
repente conscensis nauibus inue
huntur. Qua de re Athenienses +
magno tumultu ac plerique ie
iuni nullo ordine naues ascendunt
atque egre obuiam tendunt. Et cum 4
aliquandiu utrique se mutuo +
obseruantes disiuncti fuissent, non
committendum sibi putauere Athe
nienses ut differendo a se ipsis la
bore superarentur, sed quam primum
cum hoste decernendum. Itaque +
dato signo ingruentes pugnam
cient. Eos Syracusani excipientes 5
adusis proris quemadmodum exco
gitauerant ornauerantque ere la
cerant illorum magna ex parte re
migiorum frontes et ex tabulatis
iaculatores uehementer eosdem
infestabant. sed longe magis qui

exilibus nauigiis circũuecti nũc
ima subeuntes nunc latera prete
reuntes missilia illinc in nautas ‡
41 Atheniensium iaciebant. Tandem
hunc in modum Syracusani om
nibus aduocatis uirib; dimicantes
superant. Athenienses terga uten
tes per onerariarum nauium effugi
um, in suam stationem penetrant,
2 hoste usq; ad illas insequente, ul
terius ire ꝓhibito pp̄ antennas o
nerariarum, altius q̃ ut ingressum ĩ
pedirent leuatis, unde plumbei ‡
delphines ad demergendas sube
3 untes naues pendebant. a quibus
due Syracusane uictoria feroces
succedere ause corrupte sunt, et
alia cum ipsis defensorib; capta.
4 S yracusani septem nauib; atheni
ensium depressis, multis laceratis,
multisq; uiris tum captis tum oc
cisis rediere. ac trophea utriusq;
pugne naualis erexere. sibi pro
certo iam persuadentes se classe
multum Atheniensib; ancellere,
42 peditatu ũ inferiores ee. Et hi qui
dem tanq̃ rursus hostem utrinq;
aggressuri sese p̃parabant. Demos
thenes autẽ interea atq; Euryme
don cum auxiliis que acceperant
ab Atheniensib; aduenerunt na
uib; tribus ferme et septuaginta
preter mercede conductas cum
quinque milib; fere armatorum tã
popularium q̃ socialium, cumq;
non paucis iaculatorib; & barba
ris & grecis, necnon funditoribus
sagittariisq;, et huiusmodi generis
2 hominum magna ui. Ex quo sta
tim Syracusanos non paruus per
culit pauor, diffidentes ullũ sibi
exitum ee posse periculi deuitan
di, cum uiderent circũuallata de
celea nihilo tamen minus alium
exercitum similem paremq; ꝓori
superuenisse, et undique eximi
as Atheniensium uires ostendi, q
superiori exercitui tanq̃ ex imbel
libus confecto robur quoddam
accessisse. Demosthenes quonam 3
modo res se haberent animaduer
tens, censebat non terendum esse
tempus nec cõmittendum sibi
quod Nicias commisisset, qui cũ in
ipo principio terribilis appulisset
quia non ꝓtinus Syracusas ador
tus est sed apud Catinam hyber
nauit, et in contemptum uenis
set et a Gylippo e Peloponeso co
pias afferente preuentus esset, q̃s
copias ne accersissent quidẽ Sy
racusani si confestim eos Nicias
inuasisset. et quia se pares hosti
rebantur ee ubi uidissent se im
pares ee atq; circũuallatos non
perinde etiam si accersissent co
pias adiuuari potuissent. Hec ‡
itaq; considerans Demosthenes
sciensq; se tunc primo statim die
maxime horribilem ee hostibus
uolebat ocius uti in illos p̃senti
exercitus sui terrore, et cum cer 4
neret directum Syracusanorum ‡
murum quo se ab Atheniensib;
circũuallari prohibuerant sim
plicem ee et ad expugnandum
facilem, siquis ascensum Epipo
larum occuparet, & ite que illic erãt
castra, quippe nullis uim Atheni
ensium laturis, ꝓperabat inuasi

onem experiri spe intra breue mo
5 mentum bello defungendi. Fore
enim ut aut prospere pugnando po
tiretur Syracusis aut illinc copias
abduceret potius quam incassum uex
aret omnes et qui in militia et qui
6 domi erant Athenienses. Igitur e
gressi Athenienses primum Syracu
sanorum agrum circa Anapum depo
pulantur potiti regione quemad
modum prius pedestribus copiis pa
riter et per classem. Aduersus neutros
enim prodiere Syracusani preter
equites atque iaculatores ex olym
43 pio. Deinde uisum Demostheni
munimenta hostium machinis
temptanda. Sed cum ille muni
mentis admoret a Syracusanis su
perne defensantibus incenderentur
et reliquae copiae diuersis in locis
subeuntes repellerentur non am
plius tempus terendum sed Epi
polas inuadendas. quod ita facien
dum Nicie et aliis collegis suis p
2 persuasit. Ceterum non posse fieri
ut accedentes ascendentesque hos
tem laterent. Edicit igitur quinque
dierum cibaria eosque qui lapides le
gerent ac structores sumit et ce
terum missilium apparatum cum
omnibus que extruentibus necessa
ria sunt si loco potirentur. Ipse a
a primo somno et Eurymedon
et Menander sumptis omnibus
copiis ad Epipolas contendit Ni
3 cia ad muros relicto. Vbi iam loco
appropinquabant prope Euryelum
qua parte iterum prior exercitus
ascenderat. latuere custodias Sy
racusanorum et hostilem quibidem
erat subeuntes murum capiunt
4 nonnullos custodum occidunt plu
ribus elapsis qui propere apud i
terna que in Epipolis erant castra
Syracusanorum una altera ceterorum
Siciliensium tertia aliorum sociorum
nuntiant hostes introisse. sed preci
pue sexcentis illis Syracusanis qui
primi apud hanc partem Epipolarum
5 excubabant. Hos protinus subsidio
uenientes nacti Demosthenes atque
Athenienses etsi strenue resistentes
tamen in fugam uertunt ac porro
celeriter pergunt ne presenti im
petu penetrandi cuius rei gratia ue
nerant segnius uterentur. Ceteri
proximas munitiones Syracusanorum
non ualentibus resistere custodibus
6 capiunt pinnas detrahunt. At Sy
racusani et socii et Gylippus cum
suis subsidio expugnaculis eunt
et quando per noctem inexpecta
ta hostium audacia premebantur
attoniti cum Atheniensibus congredi
untur et repulsi inter initia supe
7 rantur. Sed progredientibus iam lon
gius nullo ordine Atheniensibus
quasi uictoribus qui uellent omnino
nondum expugnata loca hostium
quam uelocissime perrumpere ne se im
pressionem remittentibus illi rursus
conglobarentur obsistere primi
omnium Thebani et congressi eos
44 fundunt fugantque. Hic ingens iam
Atheniensium perturbatio oritur
atque difficultas quam cognoscere
haud facile erat neque ab his neque
ab illis quonam modo singula con
tigerunt. Nam que interdiu ges
ta sunt certius illa quidem sed neque

omnia

omnia nouere qui affuerunt: uix
quisque que circa ipsum acta sūt
nouit. In nocturna pugna hac q̄
sola eo bello inter magnos exercit⁹
facta ē qua ratione quippiam q̄s
2 nouerit: fulgebat quidem luna
sed ita se inuicem conspiciebāt ut
conspici ad lunam licet, speciē cor
poris cernebant, familiarem ab a
lieno non discernebant. Angusto
in loco armati ex utrisque non +
3 pauci uersabantur. Ex Athenien
sibus cum alii iam uincerent, alii
priore adhuc impressione inuic
ti pergebant, ad quos ex reliq̊ ex
ercitu plerique aut ascenderant
iam aut aduentabant, adeo ut ne
scirent quonam tendere deberet.
N am facta iam a primis fuga, omia
perturbata ac difficilia ad dignos
4 cendum erant. Siquidem & Syra
cusani sociiq; uincentes non paruo
clamore in iubendo utebantur q̄
nequibant aliter per noctem q̄d
uellent significare: et eos qui se
ferebant obuiam excipiebant. et
athenienses suos queritabant, et
quicumque occurrerent etiam si
amici essent utique cum iam re
fugerent eos hostes ēē suspicaban
tur: cumq; signum tessere percon
tarentur identidem, q̄ nulla re a
lia internosci poterant sibi ipsis i
ngentem perturbationem prebe
bant q̄ & omnes & simul idem p
contabantur, id signum hostibus
5 prodendo. cum eoꝝ ipsi inuicem
non ita intelligerent, quia uincen
tes illi nec dissipati minus agnosce
bantur. Itaq; si qui hostes in hos in
cidebant & si magis ualidos tamē
diffugiebant q̄ istoꝝ tesseram no
rant. quod si ipsi non ꝯsimulabant
trucidabantur. Ceterum quod ei⁹ 6
precipue nocuit fuit modulatio i
peonis qui cum similis utrorūque
esset animos confundebat. Nam
ut hostes, ita Argiui et Corcyrei et
quicquid dorice gentis cum A
theniensib; erat, ipsos Athenienses
perterrefaciebat quotiens peanem
citassent. adeo quidem ut ad pos 7
tremum cum semel perturbati esset
inter se ipos passim incursantes ami
ci in amicos, populares in popula
res, non modo metum mutuo face
rent, sed etiam ad manus uenirent
pene ad internitionem. Q̊ꝝ multi 8
aliis insequentibus per abrupta sese
pcipitantes interiere cum arti fo
ret ex Epipolis ad regrediendum
descensus. et postq̄ in plana qui in
columes euaserant ex arduis locis
descenderant, eoꝝ plerique, utiq̄
qui erant ex priore exercitu p̄ci
pue locoꝝ notitia in castra perfu
gere, eodemq; alii posterius perue
nere: nonnullos uia deceptos erra
bundosq; ac palatos ubi illuxit Sy
racusanoꝝ circūfusus equitatus
optruncauit. Postero die Syracu **45**
sani duo trophea statuerunt apd
Epipolas, unum qua intratum est,
alterum ubi primum Boetii resti
terunt. Athenienses se uictos con
fessi mortuos suos receperunt q̊ꝝ 2
non exiguus numerus fuit tā ipsoꝝ
q̄ socioꝝ. Plura tñ arma q̄ pro nu
mero cesoꝝ capta. Nam qui ad de
siliendum ex abruptis cōpulsi sī.

abiectis scutis inermes partum pe
46 riere partum euasere. Post hec Sy
racusani ꝓspero ex re inopinatã
successu ueluti in pristinam auda
ciam restituti mittunt Agrigen
tum quod seditionib; agitabatur
Sicanum quindecim cum nauib⁹
ad occupandam si posset eam ciui
tatem. Gylippusq; terrestri itinẽ
Sicilienses urbes adiit, rurs⁹ alias
copias adducturus, ut qui spem
esset ingressus, quandoquidẽ res
ita apđ Epipolas contigisset, ui mu
ros Atheniensium expugnandi.
47 Interea Atheniensium duces tum
ex calamitate accepta, tum ex
presenti cunctis in rebus exercit⁹
imbecillitate consultabant, cer
nentes neq; successum habuisse
conatus suos, et milites perosos ẽẽ
2 mansionem, utpote morbo impli
citos, duplici causa, et ꝑꝑ anni tẽ
pus: nam id erat quo precipue e
grotatur: et ꝑꝑ loci situm ubi erãt
castra, palustrem atq; asperum, cũ
etiam aliunde nulla spes ostende
3 retur. Igitur Demostheni nõ pla
cebat ulterius manere, sed cum
constituisset apud Epipolas peri
clitandum, et cum frustratus eu
tus esset, decedere potius q̃ immo
rari, dum mare foret idoneum
ad transfretandum, et ipsi possent
iam classis accessione hostiũ cas
4 tra superare. Esse enim conducibi
lius patrie cum iis bellare qui in
ipsoꝝ regione hostiles extruerent
muros, q̃ cum Syracusanis q̃s iã
expugnare arduum ẽẽt, neq; con
ueniens illi urbi ingentẽ pecuni

am absumentes incassum assidere.
48 Et Demostheni quidem ita place
bat. Nicias autẽ et ipse male rem
habere sentiebat: nolebat tñ id
oratione confiteri, ne palã facto
ipsoꝝ placito de discedendo rumor
ad hostes emanaret, et idcirco miñs
difficili⁹ cum uellent latere hostẽ
2 possent. Ad hec nonnihil spei Nici
as habebat, quippe qui res hostiũ
magis q̃ college intelligebat, q crẽ
deret deterius actum iri cum illis
q̃ secum si in obsidione perseuera
retur, exhausturosq; se pecunia il
los cum presertim mari iam lati⁹
recenti classe potirentur. Et erant
Syracusis nonnulli qui rem Athe
niensium fouerent, et ad ipsum
mitterent certos, nec abire sinẽnt.
3 Que ille intelligens, res in ancipi
ti tenebat, circũnspectansq; diffe
rebat, ꝓpalam tñ negauit se exer
citum illinc ẽẽ abducturum, ꝓbe
enim se scire hoc si fecissent, non
ẽẽ ratum habituros Athenienses
iniussu suo de ꝓuincia decedere
exercitum, nec eosdem de ipsis iu
dicaturos qui reb; agendis inter
fuissent, queadmodum cõmilito
nes: nec ita sensuros de ipsis plecten
dis ut ab aliis audissent, sed fidẽ
habituros criminib; que quis ap
4 posite loquendo obiecisset. q n etiã
multos, immo adeo plerosque cõmi
litonum q tunc uociferarentur
tanq̃ dura in conditione positi, cũ
illuc redissent diũsa uociferaturos,
quasi duces pecunia corrupti di
cesserint. Nolle itaq; se qui nosset
Atheniensium ingenia ob turpem

causam atque inique mulctari ab
illis potius quam ab hostibus si opus esset
priuato periculo hoc ipsum pati.
5 Etiam deteriore condicione quam suas
aiebat esse res Syracusanorum, qui sump
tum facerent in mercennariis mili
tibus alendis pariter et nauticis ꝑ
tante classis, idque iam annum in
tutandis circa oppidis et aliarum rerum
inopiam tolerare, aliarum nullam ini
re rationem, duoque talentorum milia
erogasse et multorum etiam esse debi
tores. et si uel quantulumcumque a
numerando militibus stipendio ces
sarent, res eorum perituras, ut que ꝑ
magis auxiliari exercitu starent
quam necessitate: quod secus in ipsis
6 esset. et ideo debere in obsidenda
urbe perstare, nec tamquam inferiores
pecunia qui multo superiores es
49 sent abscedere. Hec Nicias dicen
do asseuerabat: pro certo habens
et inopiam pecuniarum esse Syracusis,
et quosdam qui res Atheniensium
perpetratas cuperent, a quibus man
data accipiebat ne discederet. Su
per hec fretus classe tunc magis quam
2 antea cum uictus est. Et Demosthe
nes neutiquam assentiebatur de per
stando. Ceterum si non foret iniussu
ciuitatis abducendus exercitus
sed perstandum, dicebat hoc faci
endum, ut aut in Tapsum moue
rent castra aut in Catinam, unde
et peditatu frequenter in hosticum
incursantes illudque expugnantes
se alerent pariter et hosti nocerent,
et non intra angustias que pro hos
tibus magis essent ut nuper, sed in
libero mari decertarent ubi sua
ipsis peritia prodesset, ubi et recipi
endi se et aggrediendi hostem non
ex breui et ex prescripto faculta
tem haberent. In summa nulla ra 3
tione sibi placere ipsos ibidem ul
terius manere, sed quam uelocissime iam
ac nihil differre proficisci. Huius ora
tionem comprobabat Eurymedon
sed contradicente Nicia, segnities 4
quedam atque cunctatio existebat
et preterea suspitio ne propter aliquid
Nicias quod pre ceteris nosset ita
perstaret. Hunc in modum negli
gentiores facti Athenienses in loco
permansere, cum interim Gylippus 50
atque Sicanus remeauere Syracusas.
Sicanus quidem infecto Agrigen
ti negocio. Nam cum apud Gelam
adhuc ageret, seditiosa illa propter
Syracusanos in gratiam redit. Gy
lippus autem afferens secum et ex
Sicilia magnam uim militum et
ex Peloponneso eos armatos qui one
rariis nauibus illinc missi per uer
in Selinuntem appulerant e Lybia
transmittentes. Nam delati in Li 2
byam cum essent, et eis Cyrenen
ses duas triremes dedissent ac fa
ciende nauigationis duces tule
runt dum preteruehrent auxili
um Euesperitis qui a Libyis oppug
nabantur, ipsisque Libyis superatis
et illinc profecti nouam ad urbem
Cartaginense emporium, unde in
Siciliam breuissimus est traiectus du
orum omnino dierum et unius noctis
nauigatione, et illinc traicien
tes in Selinuntem applicuerant.
Qui postquam aduenerunt tum uero Sy 3
racusani sese confestim expedie

bant tanq̄ hostem iterum utrique
aggressuri classe ac pedestrib; co
piis. Eundem exercitum intuen
tes Atheniensium duces accessisse
et res suas quotidie non in meli⁹
ꝓficere sed ex omni parte in peı⁹
precipue hominib⁹ morbo affectis
penitebat eos q̄ non antea disces
sissent. Et Nicia iam non adeo con
tradicente sed tantum postulante
ne palam decerneretur edixerūt
omnib; q̄ potuerunt occultissime
abitionem, utq; expediti forent
4 cum quis signum dedisset. Ita ex
peditis rebus ubi erant ꝓfecturi ł
luna defecit. erat enim plenilu
nium. Eam rem pro ominosa ha
bentes cum Atheniensium pleriq;
ad subsistendum duces hortaban
tur tum ū Nicias qui miraculis
atq; huiuscemodi rebus ueheme
ter deditus erat negabat sibi ali
quid constitutum esse ān terno
uem dies quib; uates manendū
ꝑdicassent ut tunc primum cas
tra mouerentur. Qua de re Athe
niensium animis refrigeratis man
51 sum ē. Syracusani hoc percepto
& ipsi tanto promptiores efficie
bantur ad illoꝝ fugam ꝓhibendā
tanq̄ agnoscentium iam se non
ēē prestantiores Syracusanis uel
classe uel peditatu, non eni aliter
furtiuam molituros abitionem.
Et simul nolebant eosdem illinc
ꝓfectos alicubi in Sicilia conside
re unde infestiores hostes essent.
ł ad dimicandū
sed primo q̄q̄ tempore cogi pugna
nauali. ubi ipsis incomodum eēt.
2 Itaq; naues implent et aliq̄t dies
qui satis eē uisi sunt conquiescūt.
Vbi tempus instat primo die ad
muros Atheniensium succedunt in
quos cum pars quedam non tamē
magna armatoꝝ equitumq; athe
niensium per quasdam portas egres
sa impetum dedisset, aliquot ex ar
matis capti sunt a Syracusanis atq;
in fugam uersi. et cum ingress⁹ eēt
arctius septuaginta equites amise
re et nonnullos ex aliis. Atq; hoc 52
quidem die se recepere Syracusa
ni. Insequenti autē cum classe ꝓ
diere sex et septuaginta nauium,
et simul ad muros hostium cū pe
ditatu perrexere. Aduersus quoꝝ
classem Athenienses suam eduxe
re sex et octoginta naues: confli
gentesq; ꝓlium conseruere. Dex 2
trum eoꝝ cornu tenebat Eurymé
don. Hunc aduersarias naues cir
cundare conantem, et in eas lax
iori ductu conantem ꝓpius terrā
Syracusani ac socii eo facilius me
dia Atheniensium classe superata
primum, & ipsum adipiscuntur
apud conclusa atq; ꝓfunda port⁹
eumq; cum sua naui ac ceteris q̄
comitabantur conficiunt. deinde
& reliquam classem insequuntur.
ad terram usq; urgentes. Eam iam 53
superari extraq; lignea septa et sua
castra preferri cum cerneret Gy-
lippus, auidus occidendi egredien
tes in terram, et facilitatis ꝓhende
Syracusanis ad retrahendas hostiū
naues, q̄ ab amicis terra teneretur.
pergit cum parte quadam copiaꝝ
ad fauces portus suis auxilium la
turus. Hos uicissim cernentes Tyr 2

rent. illic enim presidio p(ro) Athenien
sibus stabant. incomposite conten
dentes ad succurrendum ueniunt
in primos irruunt. eosq; in fugam
uertunt. et in paludem cui nomē
3 est Lysimelia deturbant. mox in
gruente iam maiore Syracusanorum
ac sociorum manu. ipsiq; Athenienses
qui de nauib; soliciti erant suppe
tias ferunt. ac congressi superant
atq; persequuntur. occisis armatorum
non ita multis. nauiumq; suarum ple
rasque tutati in castra retulerunt.
quarum duodeuiginti cepere Syra
cusani ac socii. earum defensorib; ce
4 sis. et cupientes concremare ceteras
onerariam quandam uetustā mal
leolis tedisq; cum refersissent. iniec
to igni (erat autem uentus in athe
nienses secundus) dimisere. Aduersus
hanc Athenienses de sua classe anx
ii machinamenta ad ignē restin
guendum adhibuerunt. eaq; propius
accedere prohibita. restinctaq; fla
54 ma periculum deuitarūt. Secun
dum hec utrique trophea statue
runt. Syracusani quidē naualis
uictorie pariter et interceptorum .i.
prius ante muros hostiles armato
rum militum atq; adeo equitum.
Athenienses autē tum peditū plures
a Tyrrenis in paludem. tum ceterorum
55 a se reliquis deinde repulsorum. Par
ta iam insigni uictoria nauali per
Syracusanos qui prius reformida
rant classem que cū Demosthene
superuenisset. Athenienses exani
mati prorsus erant. longe enī secus
atq; opinati fuerant euenerat. sed
exercitum multo magis penitere

cepit. quod eis demum ciuitatib; bel 2
lum esset illatum que eisdem insti
tutis et sub statu populari degerent
ut ipsi. queq; classem et equitatū
et potentiam haberent. et illatum
esset a se qui non possent neq; indu
cere diuersam factionem specie .i.
mutande aliqua in parte adminis
trationis rei publice. neq; subigē
maiorib; quam illa haberet copiis. Ita
et pleraque spe decepti de statu
rerum suarum anxii erant. et postquam
id quod minime opinabantur clas
se superati sunt. multo uehementius
consternato animo expauescebāt.
At Syracusani illico portum preuec 56
ti fauces eius precludere statuebāt
ne posset amplius etiam si uellet la
tere in exeundo hostis. Neq; enim 2
iam eis de salute sua tuenda cure
erat sed de hostili prohibenda arbi
trantib; ex presenti rerum fide id
quod erat. melius agi secum quam cū
Atheniensib;. quos una cum sociis si
mari pariter et terra superare po
tuissent. splendidum sibi certamē
hoc apud grecos uisum iri. quoniam
mox cetera grecia partim seruitu
te partim seruitutis metu liberare
tur. Non enim fore reliquā Athe
niensium potentiam posthac uali
dam ad sustinendum bellum quod
inferret. Cuius facti se auctores .i.
magne admirationi futuros tum
apud presentes tum apud posteros.
Et cum propterea opere pretium erat 3
in id certamen incumbere. tum uero
quod non modo Atheniensium uerum
et multorum sociorum uictores existe
rent. Neq; ipsi tantū Syracusani

ista cogitabant sed ii q; qui auxi
liaru copiaru duces erant Corinthi
arum ac Lacedemoniaru · q in pri
mis suas ciuitates periculo exposu
issent suppeditata pre ceteris ·
magna classis parte et egregie
4 nauata opera. Etenim gentes ad
hanc unam urbem confluxerat
plurime secundum eas que aper
hoc bellum uel ad Athenienses ·
uel ad Lacedemonioru urbe con
57 uenerant. Tot nanq; uel contra si
ciliam uel pro Sicilia se illuc con
tulerunt, eoru alii ut subacte re
gionis participes forent alii ut ·
sua pariter tutarentur aut hinc
aut illinc steterunt non secuti ·
partes uel iudicio aliquo uel cog
nationis gra potius q prout cui'
que casus tulit aut emolumentu
2 aut necessitas quoru hec nomia
sunt. Athenienses quidem cu ipi
essent Iones Syracusanis q sunt
Dores bellum intulerunt ultro ·
cumq; iis eadem lingua et eisde
q; institutis utentes Lemnii · Imbrii ·
Æginete qui tunc Eginam tene
bant. preterea Hestienses coloni q
3 Hestieam in Euboia incolunt. Su
per hos alii partim subditi, partim
socii suis uiuentes legib; partim tri
4 butarii. Ex subditis quide ac tri
butariis stipendiariisq; ab Euboia
Eretrienses, Chalcidenses, Styren
ses, Carystii. Ab insulis aute Cei ·
Andrii, Tenii. Ab Ionia u. Milesii,
Samii, Chii · quoru Chii tributoru
immunes sunt tantum nauib; p̄s
tandis obnoxii, cetera liberi. q̄u
et plerique sunt Iones et factiois

· Qui uenerunt in Siciliam cum Atheniensib; ·

Atheniensium, preter Carystios q
inter dryopes numerantur. Isti &
si Iones, tamen adusus dores ab A
theniensib; quib; parebant coacti
sunt ipos sequi. Preter hos Eoles · 5
quoru Mythemnei naues non tri
butum pendebant, Tenedii atq; ·
Enii uectigales erant. hi Boetiis
qui Eoles ut & ipsi sunt atq; etia
eoru conditores necessitate hostes
fuerunt. Item Plateenses ex Boetiis
soli, Boetiis iure inimicitiaru hostes.
Rhodiiq; atq; Cytherii dores utriq 6
sed tamen Cytherii Lacedemonioru
coloni pro Atheniensib; contra La
cedemonios qui cum Gylippo e
rant tulerunt arma. et Rhodii
dores utpote ab Arguiis oriundi
contra Syracusanos qui Dores &
item contra Geloos coloniã suam
militantes cum Syracusanis utriq
necessario. Insularu q; circa Pelopo 7
nesum Cephallenenses atq; Zacyn
thii liberi illi quidem, tn q essent
insulani Athenienses potius qui
mari potiebantur sequi cogebat.
At Corcyrei non modo dores sed
Corinthii plane Corinthiis atq; Sy
racusanis cu hoc coloni illoru co
gnati essent, tn hostes erant, tum
officii gratia erga Athenienses qb'
parebant, tum libenter pp odium
Corinthioru. Etiam qui nuc Mes 8
senii uocitantur e Naupacto et
ex Pylo que tunc ab Atheniensi
bus tenebatur. Item Megarensiu
exules non multi numero, Mega
rensib; qui Selinuntini sunt ad
ūsi erant aduersitate fortune. Cete 9
roru sociorum magis uoluntariu co

militum fuit. Nam Argiui socie
tatis gratia potius quam inimicitiarū
cum Lacedemoniis et sue cuiusq;
ad presens utilitatis dores aduersus
dores secuti sunt athenienses qui
sunt Iones. Mantinei atq; alii Ar
cades mercede conducti aduersus
apertos perpetuosq; sibi hostes assue
ti ire, tunc lucri gratia nihilominus
eos Arcades qui cum Corinthiis ue
nerant pro hostib; habebant. Nec nō
Cretes et Ætoli stipendio et ipsi ad
ducti. Contigitq; ut Cretes qui unà
cum Rhodiis Gelam condidissent
non pro colonis starent, sed cont
10 illos ultro stipendia facerent. Acar
nanum et nonnulli cū lucri tum
multo magis demerendi Demos
thenis gratia et erga Athenienses beni
uolentia socia arma in auxilium
contulerunt. Et hi quidem intra
11 fines Ionii sinus. Ex Italicis autē
Thurini et Metapontini: qui eo ne
cessitatis uenerant seditiosis rei p.
temporib; ut comites militie assu
merentur. Ex Siciliensib; Naxii
et Catinenses. Barbaroꝝ Egestani,
qui belli auctores extiterant. et
plerique Siculoꝝ. Extraq; Sici
liam nonnulli Tyrrenoꝝ qui Syracu
sanis aduersarii essent: et Iapyges
mercenarii. Tot adeo gentes athe
niensium sunt auspicia secuti. E
diuerso autē Syracusanis auxilio

Qui fuerē auxilio Syracusanis.

58 fuere Camarinenses illoꝝ finitimi,
et qui post hos incolunt Geloi.
Nam Agrigentini quorum urbs ordine
proxima est a partib; aberant. Se
cundum hos siti Selinuntini Sy
2 racusanas partes secuti sunt, et

qui eam Sicilie partem incolunt
que in Libyam uergit. Ex ea autē
que in mare Tyrrenum Himerei,
qui soli omnium e grecis illic ha
bitant: soliq; illinc auxilio uenerēt.
3 atq; ii demum ex Sicilia grece na
tionis. Fuerunt auxilio et dores et
qui sui iuris erant. et ex barbaris
soli Siculi quicunque non transi
erant ad Athenienses. Ex iis uero qui
extra Siciliam sunt grecis Lacede
monii ducem Spartiatam prestit
terunt: ceteros cum mancipiis li
bertini nuper in ciuitatem ascripti
a Lacedemoniis libertate donati.
Corinthii soli et classem et peditatū.
Leucadiiq; propter cognationē Am
braciiq; uenerunt. Et ex Arcadia
mercenarii a Corinthiis transmissi.
et Sicyonii necessitate militantes.
4 Ex iis qui extra Peloponesum sūt
Boetii. Super has aduentitias co
pias ipsi Sicilienses magne utiq;
ciuitates ingentem perinde uim
omnis generis hominum suppedi
tauerunt. Siquidem et armatos
sane multos et naues et equitatū
et aliam innumeram multitudi
nem contraxerunt. uerum pre oīb;
ut sic dicam aliis Syracusani ipsi
plus copiaꝝ prestiterunt tum pro
ciuitatis tum pro periculi magni
59 tudine in quo erant. Atq; hec utro
runque contracta auxilia fuere,
ac tunc presto utrique parti sue
neutriq; alia ulla postmodum su
2 peruenere. Igitur non immerito
Syracusani ac socii parta nauali
uictoria pulchrū sibi certamen
arbitrabantur de debellando oī

Atheniensium qui tantus esset ex
ercitu: utraque parte illum mari
3 terraque effugere prohibentes. Prae
cludunt itaque continuo maioris
portus os octo ferme stadiorum trans
uersis triremibus onerariis aliisque
nauigiis ea anchoris stabilientes:
ceteraque si adhuc Athenienses pug
nare conentur expediunt, nihil
60 etiam paruum paruifacientes. A
quibus Athenienses se intercludi
cernentes, et reliqua que iidem des
tinauerant intelligentes, consul
2 tandum sibi putauerunt. congre
gatique duces ac prefecti cum propter
alias difficultates tum precipue
propter inopiam commeatus, quem nec
ullum in presens habebant, quia
premissis Catinam nuntiis tanquam
profecturi nequid ad se deueherent
mandarant, nec in posterum ha
bituri erant nisi classe superarent:
censuerunt superiores muros de
serendos occupatumque ante naues
locum quam minimo possent muro
concludendum, utensilium atque
egrotorum capacem, et hunc presi
dio custodiendum: cetero pedita
tu cunctas naues implendas que
cunque et idonee et non idonee
ad cursum forent omnibus rebus in
eas congestis, ac prelium nauale
committendum, ut si ex eo uictores
discederent Catinam se reciperent:
sin secus incensa classe, pedestri
itinere atque agmine abirent, qua
parte breuissime locum aliquem
seu barbaricum seu grecum qui
3 amicus esset adipiscerentur. Que
posteaquam agi placuit illico acta
sunt. Nam e superioribus muris ad litus
descenderunt, nauesque uniuersas
compleuerunt cunctis ingredi adac
tis quicunque per etatem quoquo
modo idoneus esset. Vniuerse autem 4
fuere ad centum ac decem. In quas
impositi sunt complures sagittarii
atque iaculatores Acarnanum aliorumque
militum peregrinorum, ac cetera que
cunque ab hominibus eius necessita
tis eiusque cogitationis imponi lice
bat. Hec cum pleraque iam in expe 5
dito forent, Nicias intuens milites
consternato esse animo, quod preter so
litum in pugna nauali longe infe
riores fuissent, quodque pre inopia com
meatus periculum summe rerum
sine mora facturi essent, conuoca
uit prius omnes exhortatusque est
in hunc modum oratione habita.

Oratio Nicie ad milites

[M]ilites et qui Athenienses et qui **61**
socii estis, certamen quidem
quod nobis instat, pereque omnibus
commune est, ubi de sua quisque sa
lute ac patria non minus quam hostes
nostri laboramus. qui si uincimus
nunc in hac pugna nauali, licebit
nobis suam cuique ciuitatem ur
bemque reuisere. Verum non debetis 2
abiecto animo esse, neque id pati quod
inexpertissimi hominum solent, qui
si primis in preliis male successit,
nunquam deinceps spem habent, semper
timentes similem calamitatem. sed 3
uos quicunque adestis Athenien
ses permulta iam bella experti, uosque
socii Atheniensium perpetui commi
litones mementote inopinatos bel
lorum esse euentus ancipitemque fortunam,

et si eam a nobis stare sperabamus.
Cęq; uos ad pugnandum preparate
quemadmodum pugnare par ē
tantam uestrą ualitudinem quā
62 uidetis. Nam quod ad nos attinet
quecunque ipsi utilia fore anim
aduertimus circa portus angustias
et futurum nauium tumultū con
traq; illorum p contabulationibusq; p
pugnaculisq; apparatum unde no
bis antehac nocitum est ea omnā
nos una cum gubernatorib; ex pre
senti copia prouidimus compara
2 uimusq;. Nam sagittarii permulti
atq; iaculatores in naues ascenderēt
et tanta hominum multitudo q̄n
ta pugnantes quidem in libero ma
ri non uteremur: quoniam ad exer
cendam disciplinam rei naualis im
pedimento est onus nauium. sed i
hic futura utilis ubi e nauib; preli
3 um pedestre faciemus. Excogita
uimus preterea, cum alia que in nauib'
edificanda fuerunt tum ū adūs'
crassitudinem lignorum que promi
nent e proris illorum quod precipue
nobis obfuit ferreas manus que
nauem hostilem o cum semel in
currerit, retro se recipere prohibe
ant, si modo qui superstabunt hoc
4 opus exequantur. Huc enī redac
ti sumus ut de nauib; pedestre p̄
lium geramus. et put constat, no
bis expediat ut neq; ipī resiliam'
a complexu classis aduerse, neq;
illam a nobis resilire permittam'.
p̄sertim cum terra futura sit hosti
lis, preter eam ubi noster peditat'
63 insistet. Que uos tenentes memo
ria pugnare debetis quoad suppe
tunt uires: nec sinere uos ad terram
ppelli. et cum nauis in nauem impe
gerit non prius eas dirimendas pu
tare q̄ armatos qui pro tabulato hos
tili stant detruseritis. Atq; in hec nō 2
minus q̄ nautas uos exhortor qui
uestra arma geritis. sed uel magis q̄n
to magis eorum hoc opus ē qui desup
pugnant. et uestra interest sicut
alis ita nunc q; pleraque pedestri a
cie uincere. In quo ipō uos et naute 3
hortor atq; obsecro ne admodum
perculso animo sitis ob acceptas ca
lamitates cum et meliorem e tabu
latis habeatis apparatum et naues
plures. Quinetiam illam animo con
cipite uoluptatem dignum uobis
eē ut uos periculo eximatis. et qui
Athenienses nuncupamini. et q si
non estis tamen pter comercium
lingue ac pter emulationē nrorum
institutorum apud omnem greciam
inclyti extitistis consortes et impe
rii nrī eatenus certe quatenus ad
cōmodum uestrum spectabat. ut
cū terrori essetis subditis nrīs tū si
ab aliis ledi nequiretis. Itaq; cum 4
soli libere socii sitis imperii nrī me
rito nunc illud cauete ne pdatis:
sed contemnentes quos sepenume
ro superastis Corinthios pariter ac
Sicilienses, quorum nemo q̄diu nrā
classis uiguit resistere ausus ē eos
ppulsate: ostenditeq; urām peritiā
etiam egrotantium atq; afflictorum
ancellere alieno robori uel exper
ta felicitate subnixo. Rursus iis q 64
inter uos Athenienses sunt hec in
memoriam redigo. neq; naues alias
his similes apud naualia. neq; aliā

armatoꝝ iuuentutem uobis reliq̄
esse: et siquid aliud uobis contin
gat nisi uincere, ꝓtinus hostem il
linc huc nauigaturum aduersus
nros hic relictos qui inualidi erūt
aduersus eos qui illic fuerint et qui
superuenerint tutandos. uosq; 7
continuo partim in Syracusano
rum ueniretis potestatem contra
quos qua mente ueneritis ipsi uob
conscii estis: partim in Lacedemo
2 nioꝝ qui illinc stant. Quare cū
uobis de his duab; reb; certamen
sit constitutum, sit unq̄ antehac
nunc maxime annitamini: me
mores et singuli et uniuersi clas
sem hanc que nunc pugnatura
est, eam demum eē Atheniensiū
et peditatum et naues et urbem
et ciuitatem reliquam, denique
magnum nomen Athenaꝝ. pro
quibus siqua in re alius alii pre
stat aut peritia aliqua aut ani
mi prestantia, is nunq̄ oportuni⁹
q̄ hodie se ostentauerit et sibi ipsi
utilis et ceteris salutaris futurus.

65 His Nicias suos exhortatus e uesti
gio iussit ut naues conscenderēt.
Quod Gylippo atq; Syracusanis in
promptu erat sentire: Quippe qui
illos sese ad pugnandum prepa
rare conspicerent: facti erāt certi
ores de manib; ferreis. quas in ip
soꝝ naues iniecturi essent Athe
nienses. Ideoq; sicut aduersus alia,
ita aduersus hec remedia adhibue
2 runt. Proras enim et bona exptē
superiora nauium coriis contex
erunt. ut in his nihil haberet ma
nus iniecta quod prehenderēt sed
laberetur. Que postq̄ ꝑparata sūt 3
omnia, iidem qui hec militib; ꝑpa
rauerant duces eoꝝ ac Gylippus
talia apud illos uerba fecere. Oro

Syracusanoꝝ ac Gylippi ad milites 66

Quod preclare se habeant que
hactenus gessimus quoq; de p̄
claris in posterum reb; certamen
nobis futurum sit. Syracusani atq;
socii ut uidemini plerique cognos
citis. Non enim tam ꝓmpte prelia
adissetis. Siquis tamen id nō perin
de ac debet sentit, hunc edocebi
mus. Athenienses huc loci se con 2
tulisse primum ad Siciliam subi
gendam deinde si ceptis bene ces
sisset, ad subigendam Peloponesū
ceteramq; greciam. hos maximo
imperio preditos cunctoꝝ et supe
rioris et nrē memorie grecoꝝ uos
primi omnium resistentes classe
qua illi cuncta obtinebant, aliq̄
tiens superastis, et nunc ut fides ē
superabitis. Nam qui bellum infe 3
runt iis quib; preesse se dignos
putant si spe decepti et sua quam
ꝑsumpserant opinione infirmio
res succūbant, hoꝝ mox animus
sicut antea supra uires, ita postmo
dum infra uires est, id quod nūc
Atheniensib; accidere credibile
est. At uobis qui cum adhuc im 67
periti essetis, tamen obsistē ausi es
tis, nunc ualidiorib; effectis acce
dente persuasione uīē strenuita
tis eximie, q strenuissimos superas
tis, duplex adesse singulis spes de
bet: una, et ea maxima que pinde
maximam fiduciam prebet, q mīta
a nobis ad audendum cōparata.

2 sunt. altera quod haec ipsa ab illis mu-
tuati sumus nonnihil nostro more
nostraque consuetudine facientes per
quod non incompositi aduersus
singulas eorum naues erimus. At il
lic cum soluto frequentiores arma
ti tabulatis superstiterint ex mag
na parte ut sic dicam terrestres
iaculatores ueluti Acarnanes ali
ique id genus hominum qui ne se
dentes quidem inuenient quomodo
tela emittere debeant quod ni stan
tes in nauibus aberrabunt a nostris
hominibus feriendis et inter se ipsos
alius alio modo titubantes tumul
3 tuabuntur quibus ne multitudo
quidem nauium proderit. Eas et si
plures quam nostre sunt ne quis uestrum
reformidet. Ille enim cum multe
sint tardiores erunt ad id exequen
dum quod gubernatores uolent
oportunissime autem machinamen
tis que ad eas affligendas copara
4 uimus. quod uerissimum esse cog
noscatis licet ex iis que uos arbi
tramur aperte audisse. Ingentibus
isti malis euicti et presenti rerum
penuria urgente ad desperatio
nem redacti sunt. nec tam appa
ratui suo confidunt quam id quod possit
temeritati fortune ut aut prum
pentes classem nostram elabantur et
in altum uela faciant aut si hoc
nequeant terrestrem profectionem
moliantur nimirum ut in hoc +
rerum statu non deteriora secu
68 turi. Cum istis igitur tam confu
sis hominibus et quos fortuna sua
tradidit infensissimorum hostium
animo pugnam conferamus ex
instimantes equissimum esse simul
de aduersariis qui ad nos uexan
dos uenerunt sumere ultionem
et saturare animi iracundiam si
mul inimicos repulsare rem nobis
maxime uoluptati futuram quo
tiens alicubi narrabitur. Nam quod 2
inimici atque inimicissimi nobis
sint isti omnes cognoscitis qui huc
ad nos in seruitutem redigendos
traiecerunt si prospere pugnassent
nos uiros summo supplicio nostros
liberos atque uxores extrema defor
mitate totam denique ciuitatem
maxima ignominia affecturi.
Quibus de causis nemo uestrum 3
molli animo esse debebit neque pro
lucro ducere quod illi abeant nullo
periculo nostro. Nam sine periculo
nostro abibunt etiam si uicerint. +
Si uero id effecerimus quod facere
et debemus et uolumus ut istos
puniamus cuncteque Sicilie pris
tinam agricolationem atque liber
tatem restituamus et certiorem
quam antea fuerat profecto pulchrum
nobis hoc certamen est et raris
sima talium periculorum occasio
ut ex aduersa fortuna minimum
damni fiat ex prospera plurimum
lucri. His uerbis Syracusanorum 69
duces ac Gylippus suos et ipsi mi
lites adhortati inuicem naues im
plent simul ac Athenienses idem
facere senserunt. At Nicias presen 2
ti rerum conditione attonitus quod
cerneret quale periculum esset quamque
uicinum cum tantum non iam pro
cessum essent reputansque qualia
in atrocibus preliis contingere solent

· tantum non · i · pene iam ·

existimabat nihil dum satis pparati apud suos esse: nec se satis eosdē allocutum. Rursus itaq; singillatī trierarchas uocat: eos honorifice & patrum & tribuum & ppriis nominib; appellans: oratq; put in eo quoque aliquid decoris erat: ne dignitatem suam prodat: neue ij quoꝝ egregia maioꝝ facinora extabant domesticam uirtutem ac gloriam obliterarent. admonebat eosdem patrie que omnium liberrima esset: et suaꝝ cuiusque facultatum in illa ad uictum repositaꝝ. alia preterea comemorans que i tali in tempore iam positi homines dicerent: non qui captarent uideri cuiq̃ priscoꝝ uti oratione referendo de singulis que conuenientia sunt dici de uxoribus de liberis de diis patriis sed que in pͣsenti i pauore utilia dictu putantes exclamant.

3 Hec Nicias non tam sufficientia q̃ necessaria se locutum ratus digreditur ab iis ac peditatum ducit ad mare, et in ordines q̃ plurimum potest collocat ut iis qui in nauib; forent q̃ maxime p̄desset ad fiduciam presumendam.

4 Demosthenes autē et Menander et Euthydemus ii enim duces ascenderant atheniensium in naues mouentes a loco castroꝝ sine mora nauigarunt ad fauces portus iam p̄occupatas preclusasq; ne illac exiretur habentes in animo

70 perrumpere in exteriora. In quos ut undique ingruerent Syracusani ac socii totidem fere nauibus prius mouentes eaꝝ parte exitū portus parte reliquum portum in orbem tutabantur: peditatu partim eis auxilium ferente quocunque in loco naues substitissent. Preerāt autem classi apd Syracusanos Sicanus et Agatharchus in suo cornu uterque: medium Pythen et Corinthii tenebant.

2 Athenienses posteaq̃ ad obsectas fauces subiere primo i impetu congressi sunt, collocatūq; ex aduso nauium agmen superaueīe illaꝝq; retinacula resoluere tēptabant. sed mox iniectis in eos undique Syracusanis ac sociis nō iam p angustiis exitus tantum sed et intra portum prelium gerebatur. eratq; atrox quale nullum superioꝝ.

3 multa etiam ferocia utrisque ad alteros incursandos per nautas quando uociferans exhortatio existebat. multaq̊: inter diuersos gubernatores artis aduocatio atq; contentio epibatis subseruientib; quotiens nauis nauem incurreret: ne qui tabulatis insistebant alioꝝ destituti artificio deficerent, unus quisque in loco sibi assignato nitebatur primus extare.

4 Ceterū confligentib; tot intra tam breue spatium nauibus et eaꝝ plerisque in angustissimo: exiguum enī spatii relinquebant ducente naues: rari excursus fiebant, nulla facultate aut retrocedendi aut excedendi sed frequentiores implicationes, put queque nauis in alteram incidisset: siue inter fugiendum siue inter alteri occursandum.

5 Et q̃diu alia nauis aliam inuadebat, tam diu ii qui pro tabulatis erant abun

de missilibus utebantur: iaculis sa
gittis saxis. Cum u᷉ conserebantur
epibate ad manus ueniebant, co
nantes utrique in alienā transgre
6 di nauem: contingebatq; multis
in locis cum in arcto stipate naues
essent ut hi in illoꝝ illi in horū i
naues transilirent. et alicubi sin
gulas bine aut plures necessario
coartarent: et gubernatores alia
rum tutela aliaꝝ insidie, neq; id
per uices sed pariter undique cir
cūsisterent. ingensq; multaꝝ int᷑
se concursantium nauium sonit᷒
& pauorem prebebat & auditum
eoꝝ que iubebantur adimebat.
7 Multa enim utrinque adhortatio
p̄positoꝝ ac uociferatio excitabat
tum ex arte gubernatoria, tū ex
presenti contentione uincendi. A
theniensium quidem suis ut per
rumperent inclamantium, utq;
siquando alīs nunc ꝓmptius eni
terentur ꝓ salute sua proq; in pa
triam reditu. Syracusanoꝝ autē
ac socioꝝ quod eis pulchrum ui
debatur ut ꝓhiberent illos effugē
et suam quisque patriam gloria
8 uincendo augerent. Duces quoq;
utriusque classis hoc amplius, si
cubi animaduertissent aliquam
non necessaria causa nauim cessi
re, accitum nominatim eius tri
erarcham percontabant᷑. Atheni
enses quidem num cederet quia
terram iam hostilissimam magis
hospitalem q̄ mare non exiguo
labore optentum arbitraretur,
Syracusani u᷉, num quos plane sci
ret in animo habere quoq̄ modo

effugiendi, hos fugientes ipē fugeret.
71 Cum apud hos ancipiti marte dimi
catur: utrorūq; peditatum ingens
certamen et animoꝝ contentio te
nebat. Syracusanum de maiori q̄
parauerat decore sibi cōparando,
Atheniensis ne secum peius q̄ cum
2 classiariis ageretur. Nam cū omnes
facultates Atheniensium in naues
imposite essent. inerat et futuri me
tus ut nemini tantus et eo uehemē
tior q᷑ superne ex edito loco pug
nam naualem spectare cogebatur.
3 Nam cum eēt e uicino spectaculū
et omnes pariter eodem intuerent᷑
siqui suos alicubi uincentes aspex
issent animos attollebant, et ad in
uocandos deos ne se salute frauda
rent conuitebantur. qui autē suos
uinci in planctu atq; uociferatione
utebantur: adeo magis aīo frange
bantur ex iis que fieri uidebant
q̄ ii qui in ipō opere u᷉sabant᷑. Non
nulli sicubi anceps certamen cer
nerent q᷑ acre et pertinax esset,
ipsis corporib; ꝓut animo affecti
erant, pre metu innuebant gestūq;
agebant tanq̄ & ipsi pugnarent.
et in eadem qua illi erumna u᷉sa
bantur. Assidue nanq; exiguum
intra spatium aut fugiebant aut
4 trucidabantur. Apud eundem A
theniensium exercitum q̄diu clas
ses comminus dimicabant licebat
omnia pariter audire: lamenta,
clamores, uincentes, succūbentes,
et alia quecunque magno in dis
crimine exercitus edere pluriha
5 riam cogitur. His equalia patie
bantur & ii qui in nauib; erant.

Ceterum Syracusani ac socii cum in-
perdiu obstinate pugnatum esset
classem Atheniensium in fugam uer
tunt, et inuecti strenue cum magno
clamore atque exhortatione, terram
[6] uersus persequuntur. Tunc nauti
cus exercitus alia atque alia parte
quicunque exteriores capti non
erant citato cursu castra subiere.
Nec peditatus quidem amplius in ex
ambiguo esse, sed uniuersi ploratu
gemituque miserantes ea que fiebant,
uno impetu partim ad subuenien
dum nauibus tendunt, partim ad
reliquam partem murorum tuendam.
alii que maxima portio erat, iam
pro se ipsis qua sibi salutem pararent
[7] circumspectant. Fuit autem eo momen
to pauor tantus, ut nullus ex su
perioribus extitit maior, ac tale quid
dam passi sunt quale ipsi fecerunt
ad Pylum, ubi Lacedemonii amissa
classe perierunt, et ut illi in insu
lam transgressi, ita in terra nunc A
thenienses nisi quid inopinatum
accideret saluos se fore desperabant.

[72] Post gestam acerrime pugnam na
ualem in qua multe naues ac mul
ti uiri utrinque perierunt, Syra
cusani ac socii uictoria potiti, nau
fragiis etiam ac cesorum corporibus
potiti sunt. reuectique ad urbem tro
[2] pheum statuerunt. Athenienses
autem pre magnitudine presentium
malorum ne cogitauerunt quidem
de mortuis ac naufragiis repeten
dis, sed consultabant de abeundo
[3] protinus per noctem. Et Demosthe
nes Niciam adiens censebat faci
endum, ut repletis reliquis naui
um, sub auroram erumperent por
tu si possent, quod diceret plures adhuc
ipsis utiles naues superesse quam hosti
bus. Supererant enim eis naues cir
citer sexaginta, hostibus minus quin
[4] quaginta. Cui consilio cum Nicias
assentiretur, uellentque naues imple
re nautae introire abnuebant, ut
qui perculsi adeo erant quod male pugnas
sent, nec credebant se posthac esse
[73] superiores. Ita cuncti ad disceden
dum pedestri itinere animum ad
iecerunt. Horum consilium suspi
catus Hermocrates Syracusanus,
ratusque atrocem rem fore si tantus
exercitus terrestri itinere profici
scens alicubi subsideret, unde rursus
contra ipsos faceret bellum, adit ma
gistratus, negatque oportere contem
ni nocturnam hostium profectionem,
commemorans hec et alia que ipsi
uidebantur, sed potius egredi om
nes Syracusanos pariter et socios
ad obstruendas uias, occupandaque
locorum angusta atque custodienda.
[2] Hoc alii nihilo illi quidem minus
quam Hermocrates intelligebant, et esse
faciendum putabant, sed homines
ab ingenti certamine reuisos liben
tius iam quieturos, et eo egrius im
perata facturos quod dies festus instaret.
instabant enim eo die sacrificia in
Herculis, in quo pre ingenti uicto
rie gaudio plerique se conuerterent
ad potandum, omnia denique spe
randa citius illis persuaderi posse,
quam ut in presens sumerent arma ad
[3] exeundum. Talia reputantes ac
difficilia factu existimantes, ma
gistratus cum inducere non posset

hermocrates uerereturque ne Athe
nienses per silentium noctis transe
untes ardua maxime loca occupa
rent, hoc per se comentus ē. Quos
dam e comitib; suis equestres mit
tit ad hostium castra obscura iam
nocte: qui eo usque puecti unde
quis exaudiri posset quasi essent
Atheniensium studiosi quales qdā
in urbe erant, Niciam de rebus ur
banis certiorem facere soliti, euo
catis certis iuberent referri Nicie
ne moueret ea nocte tanq̄ Syra
cusanis itinera obsidentib; id po
tius postridie per ocium instruc
4 to agmine faceret. Hec cū missi
dixissent discessere: cūq; eadem
ii qui audierant ducib; Atheni
74 ensib; retulissent, duces ipsi ob eū
nuntium hac nocte cunctandū
censuerunt, nullam subesse frau
dem opinati: et quia non statim
produssent etiam die insequenti
ut se milites p facultate comodis
sime instruerent manendum ac
relictis cetis reb; omnib; abeundū
preterq̄ iis que ad usum corporis
2 pertinerent. Syracusani interea
ac Gylippus cum peditatu priores
egressi itinera passim quibus illos
transituros credibile erat obstrux
erunt et ad riuoꝝ ac fluminum
uada posuere presidia et ad alia o
portuna excipiendo hosti loca q̄
uisum est ut illum transitu arcerēt.
S uper hec inuecti classe naues Athe
niensium ab littore abstraxerunt.
quaꝝ aliquot concrematis quod
facere ipsisq; Atheniensib; in aīo
fuāt ceteras per ocium inhibente

nemine ut queque alicubi quas
fata erat religatas portauerunt
75 in urbem. Post hec Nicias ac Demos
thenes ubi satis ipsis uisum ē suos īstrux
isse tertio a pugna nauali die mo
2 uerunt. Res acerba omnib; non
eo solum nomine: q' omni classe
amissa decederent e magna spe
redacti in discrimen et suum et ci
uitatis ueꝝ q' relinquere castra
esset cunctis triste spectaculum
sensuq; et cogitatione miserum.
3 Nam cum mortui insepulti essēt
quotiens quis aliquem necessari
oꝝ iacentem conspexerat mero
re pariter et metu afficiebat: sed
multo mestiores reddebant erga
uulneratos atq; egrotos tanq̄ de
functis miseriores q̄s relinq̄bant.
4 Nam ad coplorationem se atq; e
iulatum conuertentes illi miseri qd
agerent nesciebant ut se socii ab
ducerent obsecrabant noīatim u
numquenque inclamantes, et si
cubi quis uidisset ullum aut soda
lium aut familiarium aut contu
bernalium iam abeuntē, penden
tes ab eis et quoad poterant inse
quentes et siquos prius uires mē
broꝝ defecissent non sine multis
optestationib; ac ploratib; dese
rebantur, prsus ut omnis exercit'
lacrimis copleretur et pre huius
cemodi angore non facile disce
deretur: q̄uis ex hostico et maio
re q̄ quem lacrimis ostendebant
merore, tum ex iis que iam passi
erant, tum ex iis que intra se ne pa
5 terentur formidabant. nec mesti
tantum, sed et sibi ipsis admodum

succensentes. Nihil enim aliud quam
expugnate ciuitati et quidem non
exigue que perfugerent similes uide
bantur. Quippe uniuersa multitu
do simul proficiscentium non erat
infra numerum quadraginta mi
lium. Quorum ceteri omnes ut
quisque poterat sibi utilia, pedi
tes autem equitesque preter consue
tudinem sua ipsorum cibaria sub armis
ferebant, alii inopia comitum, alii
diffidentia; transfugerant enim
serui cum antea multi, tum uero
proxime plurimi; neque hec que fere
6 bant sufficientia erant. Nam rei
frumentarie in castris iam nihil su
pererat. Cum interim huiusmodi
erumna, que aliis ob hoc quod equalis
et communis est cum multis, habet
aliquid leuamenti, nunc nihilo
magis eis tolerabilis uidebatur, pre
sertim cogitantibus quanto ex splen
dore pristine dignitatis in quem
exitum miseriamque recidissent.
7 Etenim hec maxima nouitas exer
citui greco contigit ut ad quos
subigendos uenisset ipse metu
ne potius ab illis subigeretur absce
deret, et qui cum uotis et canti
cis in expeditionem exissent rursus
ab expeditione diuersa uoce ac
contrario sono reuerterentur, ex nau
ticis facti pedestres et armato ag
mini magis quam classi uacantes. Ta
men ipsis hec omnia toleranda
uidebantur propter impendentis
76 iam periculi magnitudinem. Quos
Nicias cernens tam affectos animo
esse et uehementer abalienatos
adiens exhortabatur ex rerum con
ditione consolabaturque, clamore
etiam utens magis quam uoce ut ad quos
que accedebat ut illorum animos ex
citaret, et cum uellet ut qui pluri
mum posset prodesse eis ex presenti
quoque rerum statu. Oratio Ni
cie ad milites.

77 Athenienses, inquit, ac socii, cum nonnul
li iam ex asperiori quam nostra est
conditione incolumes euaserint,
debetis habere spem neque supra mo
dum uobismet ipsis succensere aut
propter iacturas quas fecistis aut propter
indignitatem malorum que nunc
sustinetis. Ego quoque nihilo meliore 2
quam uos conditione sum, non uiribus;
nam quomodo ex ualitudine af
fectus sum cernitis. non fortunis
quibus cum ad uictum tum ad alia
pertinentibus nulli aliquando in
ferior cum fuerim, nunc tamen in pari
periculo inter miserrimos conspi
cior, quamquam multo cultu deos, mul
ta iustitia ac bonitate homines per
secutus sum. Propter que futurorum 3
spes audax illa quidem est, sed cer
te uos clades accepte iam magis quam
pro magnitudine perterrent, que for
sitan alleuientur. Nam et satis feli
citer cum hostibus actum est, et si cui
deorum inuisi huc militauimus sa
tis iam dedimus abundeque penarum.
Etenim alii quoque nonnulli aliquando 4
iam bellum aliis intulerunt, quod cum
more hominum egissent tamen tolera
bilia passi sunt. Vos quoque tum sperare
debetis deum mitius nobiscum esse
acturum, quippe qui digniores iam
sumus misericordia numinum quam
odio. tum non ualde extimescere

cum intueamini uosipsos qualis
armatura urā sit et quantus nūs
pergentis agminis. Quin ēē illud
cogitare ubicunque consederitis
ibi ptinus uosipsos uobis ēē ciuita
tem urbemq; neq; ab ulla alia Sici
liensi ciuitate aut uenientes faci
le receptum aut alicubi collocatos
5 facile expulsum iri. Iter autem ut
tuto et ordine fiat ipsi obseruabi
tis nihil aliud suo quisque animo
uersantes nisi quocunque in loco
quis uestrum pugnare cogetur se eū
optinendo & patriam & menia sua op
6 tenturum. Quod iter approperabimus
continenti nocte ac die qm exi
guum habemus cōmeatum. Et si
peruenemimus ad aliqd amicū op
pidum Siculorum hi enim ob metū
Syracusanorum in fide perstāt tūc
demum sentite tuto uos in loco i
consistere. Ad q̊s pmittite q iube
at eos nobis occurrē pariter & cō
7 meatum afferre. In summa hoc i
sentite cōmilitones necessarium
uobis fortib; uiris ēē ut quib; nul
lus uicinus locus ē in quo si igna
ue egeritis salui ēē possitis: et si
hostem euaseritis ceteros quidem
e uobis consecuturos que reuisē
concupiscitis. Athenienses autem
magnam ciuitatis urē potentiam
esse collapsam resuscitaturos. Viri
enim non menia et naues sine ui
78 ris ciuitas sunt. His Nicias adhor
tationib; milites adibat sicubi cer
nebat eos aut non continenti aut
non ordinata serie pergentes co
gendo atq; disponendo. Nihil mi
nus Demosthenes hec aut similia

apud suos dicebat quadrato agmi 2
ne euntes. Nicie copie sub ipō prio
res ibant sue sub demosthene seq
bantur impedimentis et turba plu
rima intra armatos recepta. Qui 3
posteaq̄ ad uada puentū ē Anapi
amnis offendunt illic instructam
Syracusanorum ac sociorum manum.
Ea sūmota ac transitu potiti ultro
pgrediuntur Syracusano eqtatu
assultante leuiq; armatura iaculis
incessente. Atq; hac die confectis 4
quadraginta ferme stadiis tumu
lum quendam insederunt. Postri
die diluculo iter ingressi cum ui
ginti circiter stadia pcessissent des
cenderunt in campestrem quendā
locum ibiq; castra posuerunt uolen
tes sumere tum aliquid esculentū
e suis quisque rebus (habitabatur
enim locus) tum aquam illinc quā
secum ferrent quoniam multa p
stadia qua perrecturi erant nihil
admodum aque ēēt. Interea Sy 5
racusani transitum ulteriorē pre
occupantes inedificarunt. Erat
autem tumulus arduus et utriq;
rupibus preceps cuius uertex uo
catur Lepas. Postero die iter ingssi 6
Athenienses a Syracusanis sociali
busq; equitib; ac iaculatorib; q̊rum
magnus erat numerus utrinque
obequitantib; atq; iaculantibus
pergere phibebantur: et cum diu
dimicassent tandem in eādē rursus
castra rediere iam non itē suppe
tente eis cōmeatu quib; digredi
pre hostium equitatu nō liceret.
79 Mane tamen mouentes rursus
ire pergunt et ui peruadunt ad

tumulum, sed eum inuenit muro
preclusum, et muro superstantem pe
destrem aciem ex magna parte scu
2 tatam. Erat autem arctus locus, quem
subeuntes athenienses expugnare
nitebantur. uerum cum a tot uiris e
loco eminenti ferirentur, facilius
enim superne tela uibrantur, nec
possent perrumpere, retro se rece
3 pere atque quieuere, cum presertim
exstiterent tonitrua pariter et im
bres quales anni tempore in autum
num iam uergente fieri consue
uere. unde exterriti sunt, et eo
uehementius quod existimarent in
suum exitium ista omnia fieri.
4 His quiescentibus Gylippus atque Sy
racusani partem quandam copi
arum mittunt ad hos muro intercl
dendos a tergo qua uenerant. quod
tamen fieri et isti missis e diuiso qui
5 busdam suorum prohibuere. Mox cum
omni manu regressi, propius campum
consedere. Postero die cum progre
derentur, eos undique circumfusi
Syracusani adoriuntur, multos
sauciant, retroque se cum in ipsos im
petum Athenienses facerent subdu
cebant, cum abirent, ingruebant
postremis quibusque precipue infes
ti, si forte membratim illos territan
6 do totum agmen auerterent. Et diu
hunc in modum restitere Athени
enses. dehinc progressi quinque sex
ue stadia, in campo con quieuere. ab
eisque in sua castra rediere Syracu
80 sani. Sub noctem Nicie ac Demos
theni placitum est, quoniam male secum
ageretur, tum generali iam inopi
a commeatus, tum multitudine uul

neratorum ab hostibus identidem assul
tantibus, accensis quamplurimis ignibus
abducere exercitum, non tamen
eadem amplius qua constituerant
uia, sed e contrario quam Syracusani
custodiebant, mare uersus. Ferebat 2
autem hec uia non in Catinam sed
in aduersam prorsus Sicilie oram,
in Camarineam, in Gelam, in alias
circa urbes uel grecas uel barbaras.
lignorum struibus
Accensis igitur pluribus ianam pyris 3
per noctem proficiscuntur. sed quod
omnibus accidere exercitibus solet
presertim maximis et noctu pergen
tibus et per hosticum et hoste quem
timerent non procul agente, inces
sit eis trepidatio pauor tumultus.
Et copie quidem Niciane que ad 4
modum erant duces in ordine per
stiterunt, longeque precesserunt. At
Demosthenicarum dimidium pene
ac maior pars interrupta est ac
solutioribus ordinibus pergebat. Pri 5
ma tamen luce peruenere ad ma
re, et ingressi uiam nomine Elori
nam incedebant, ut cum ad Cy
parim fluuium deuenissent, se
cundum ipsum fluuium iter per
superiora et mediterranea tenerent.
Sperabant enim sibi illac Siculos
occursuros quos accersissent. Vbi 6
ad flumen est uentum, offendunt
illic quoque custodias quasdam Syracu
sanorum obsepientes uada muniti
onibus ac uallo. Sed illis ui summotis
fluuium transmisere, processereque i
rursus ad aliud nomine Erineum.
hac enim ductores ire iusserant.
Interea Syracusani ac socii ubi il 81
luxit senserunt que abisse Athenien

ses plerique Gylippum insimula
bant q sciens athenienses dimisis
set: raptimq: persequentes qua iter
ingressos haud difficile nosset ad
ipiscuntur eos sub horam prandii.
2 et incidentes in Demosthenicos
et tardius et inordinatius ut qui
noctu perturbati fuissent iter fa
cientes repente prelium cient. cir
cundatoq: equitatu eos in idem
loci urgent. eo facilius q bifaria
3 diuisi iam erant. Nicianis illinc +
centum quinquaginta stadia p
gressis. Nam Nicias ocius suos du
cebat existimans minime saluta
re ee tali in tempore cunctari ul
tro ac dimicare; sed quelocissime
fugere. eatenus pugnando qten'
4 cogeretur. Demosthenes aut mul
tiplici frequentiq: magis labore
implicabatur q posterius digres
sus prior ab hostib; urgeretur. et
tunc gnarus insequi Syracusanos
non tam progrediebatur q ad o
pugnandum se instruebat. donec
ita cunctatus ab hoste circuue
niretur. et magna pturbatione
ipse pariter ac milites eius afficerent.
Quippe deprehensi intra locum q
munitionibus circudatus eet. et
in uia que hinc et hinc no infre
quentes oleas haberet. circuquaq
5 missilib; incessebantur. Huiusce
modi autem assultibus no pugna
rataria non ab re utebantur Sy
racusani. Nam summa rer peri
clitari aduersus homines salutem
desperantes iam non tam ipsor in
tererat q Atheniensium. simulq:
nonnihil cauebant ne reb; iam

pcul dubio iam psperè gestis ali
quid interueniret arbitrantes +
hoc modo perdomitum hostem a
82 se captum iri. Itaq: ubi toto die
missilibus eum undique incessen
tes uiderunt iam exhaustu uul
nerib; atq: aliis erumnis iubent
caduceatorem Gylippus Syracu
saniq: ac socii denuntiare pmiu
siquis ad se transire insulanor
uellet liberum fore. transierutq:
aliquot non tamen multe ciui
2 tates. mox deinde omnibus aliis
qui cum demosthene erant ob
lata conditio si traderent arma
neminem eor morte obiturum
aut uiolentam aut in uinculis
aut inopia rer ad uictu necessa
3 riis. Atq: ita dedidere seipsos cuc
ti numero sex milia. omneq: pe
cuniam deposuere qua habebat.
effundentes in scuta resupinata
et ex ea quatuor scuta repleuere.
statimq: in urbem a Syracusanis
adducti sunt. At Nicias hoc ipso
die cum suis ad flumen Erineu
peruenerat. illudq: transgressus
in edito quodam loco consedat.
83 Eum postero die adepti Syracu
sani inquiunt Demosthenicos se
se dedidisse. iubentq: ipsum idem
facere. Ille non habita istis fide
paciscitur ut equitem mitteret
2 ad explorandum. ubi eques re
uersus retulit Demosthenicos se
se dedidisse. Nicias per caducea
torem Gylippo Syracusanisq: re
spondet se paratum ee transige
Atheniensium nomine si cu ex
ercitu dimittatur qs sumpt' in

bellum Syracusani fecissent. eos om
nes restituturum. datis obsidib; Athem
ensib; dum pecunia solueret singu
lis talentis in singulos obsidum capi
3 ta taxatis. Ea conditione nō accep
ta Gylippus atq; Syracusani aggressi
undiq; telis petiuere ad uesperum
4 usq;. Illi et si male accepti inopia
commeatus aliorumq; necessariorum tn̄
habentes in animo discedē serua
to silentio noctis arma sumpserūt.
5 Sed intelligentes se non latere hostē
nam ille rem sentiens peanem cane
bat rursus ea deposuere pter tre
centos fere qui ui peruadentes hos
tilem custodiam qua potuere per
84 noctem contenderunt. Niciam i
posteaq̄ dies illuxit agmen ducen
tem Syracusani sociiq; inuadunt
eodem quo pridie modo undiq;
2 lacessentes iaculis sagittisq;. Inter
que ex omni parte ferientia eq
tatu pariter cunctaq; multitudi
ne urgente. illi tn̄ ad amnem Assi
narum festinabant tum opinantes
fore ut eo transito aliquanto fa
cilius haberent tum potandi desi
3 derio quo miseri tenebantur. Vbi p
uenere nullo iam ordine in illum
irrumpunt pro se quisque primus
omnium transire pperantes. Sed
hostis ingruens difficilem eis tran
situm reddebat. Nam cū confer
ti ire cogerentur alius in alium in
cidentes inuicem conculcabant
telisq; et armis quorum alii stati pe
ribant alii inter se impliciti deflu
4 ebant. Hos ex utraque fluminis
parte Syracusani superstantes e
rat autē ipsa ripa preceps desup

missilib; conficiebant multos etiā
auide potantes et inter se utique in
cauo fluminis alueo perturbatos.
Sed Peloponenses pcipue illuc des 5
cendentes trucidarunt eos qui in
fluuio erant. Unde subito aqua cor
rupta est. Ex qua nihilominus ce
nosa et cruenta bibebatur deq; ea
inter multos certabatur. Tandem 85
permultis iam cadauerib; aliis sup
alia iacentib; pfligatoq; exercitu
partim apud amnem partim siqui
effugerant ab equitib;, Nicias Ge
lyppo sese dedidit plus ei habens
fidei q̄ Syracusanis permittensq; i
sui potestatem tum illius tum aliorum
Lacedemoniorum arbitrio a cede ce
terorum militum abstineri iussit. Post 2
hec Gylippus imperat non interfi
ci Athenienses sed uiuos capi. Ita
ceteri quicunq; occultati nō essent
multi autē hi erant uiui sunt cap
ti necnō missis qui psequerentur tre
centi illi qui noctu per custodias
euaserant comprehensi. Verorum ii os 3
in unum contracti haud multi fu
erunt multi tamen q supprimebantur
ex quib; tota Sicilia referta est
ut qui non ex pactione queadmo
dum illi qui cum Demosthene cap
ti essent. Quedam tn̄ eorum pars neq; 4
hec exigua interiit. Verorum hec maxima
strages extitit et nulla minor ex i
omnib; que in Sicilia hoc bello ex
titerunt. Nec pauci in itinere faci
endo dum subinde inuaderentur
absumpti sunt attamen multi elap
si quidam statim quidā postea cū
seruissent fuga inita quib; in Cati
nam erat receptus. At Syracusani 86

·et socii.

et socii acceptis quam plurimis poterant
captiuis ac spoliis frequentes in ur-
2 bem redierunt. Et ceteros quidē
atheniensium ac socioꝝ quoscumque
ceperant in lithotomias demiserunt
tutissimam existimantes eam esse
custodiam. Niciam uero atque Demosthe-
nem necauerunt inuito Gylippo.
Is enim speciosum sibi ducebat post
cetera ex eo bello portare ad Lace-
demonios etiam ipsos hostium duces.
3 quoꝝ alter extitisset eoꝝ hostis a-
cerrimus propter illa que ad Pylum ges-
sisset alter ob eadem studiosissimus.
N am illos uiros apud insulam captos
Nicias precipuo affectu prosecutus
dimittendos curauit inductis A-
theniensibus ad facienda cum Lace-
4 demoniis federa. quo nomine et i
Lacedemonii erant in eius amorē
propensi et ipse plurimum Gylippo
credens se dediderat. Sed quia cum
illo homines uulgo loquebantur
ueriti tum quidam Syracusanoꝝ
ut ferebatur ne ob id tormentis
interrogatus tumultum ipsis exci-
taret in rebus prosperis tum alii et pre-
cipue Corinthii ne corruptis ali-
quibus pecunia quia locuples erat ef-
fugeret aliquid in ipsos iterum no-
uaꝝ reꝝ moliturus persuasis ad hoc
5 sociis hominem interemerunt. Et
Nicias quidem ob hanc causā aut
huic proximam morte affectus est
uir omnium mea etate grecoꝝ
minime dignus qui eo deueniret
infelicitatis ob studium uirtutis
quod omne in illam conferebat.
87 C aptiuos autē qui apud lithotomi-
as erant Syracusani duriter sane
tractauerunt inter initia. Siquidē
cum essent in loco depresso et arcto
tot homines et sub dio prius in so-
le et estu deficiebant. dehinc super-
ueniente autumnalium noctium i-
gelu ipsa mutatione contrarioꝝ
2 ualitudinem contrahebant preterea
quia propter loci angustiam omnia ibidē
faciebant quoque cadauera permiscue
coaceruata erant tam eoꝝ qui ex
uulneribus quam eoꝝ qui ex mutatio-
ne et huiusmodi causis decesserant
intolerabili insuper uexati odore
fame etiam ac siti. Namque per octo
menses data sunt singulis aque i
singula acetabula panis bina. De-
inque nihil non maloꝝ passi sunt
eoꝝ que pati credibile est in hoc
loco homines qui illuc inciderunt.
3 In qua uite conditione septuagin-
ta dies stipati traduxerunt. Post
hec preter Athenienses et si qui Sici-
lienses Italiciue cum illis militaue-
rant ceteri omnes sunt diuenditi.
4 Quot autē capti fuerint et si omnes
capti exacte dicere arduum est tamen
non infra septem milia fuerunt.
5 Quod factum huius belli tempore
in grecia maximum contigit et
quantum mihi uidetur omnium gre-
coꝝ factoꝝ maximum que nobis
fando sunt cognita idem uictori-
6 bus splendidissimum et uictis ca-
lamitosissimum qui in totum et
ex omni parte superati nec ulla in
re tenuiter afflicti funditus ut di-
citur euersi sunt peditatu classe
nullo denique non amisso pauci e
multis domum reuersi. Hactenus que apud
Siciliam sunt gesta. Finit liber VII.

[Margin: nomen proprium carceris dictum aut lapidicine quia illic lapides cedebant]

THVCYDIDIS LIBER VIII. IN
CIPIT FELICITER

1 ATHENIS POSTEAQVAM
nunciata res est. diu
fide caruit, ne militi
bus quidem creditum
qui illinc euaserant
plane que gesta essent
referentibus; ita undi
que omnia funditus esse excisa. Sed
ubi factum agnouerunt. ibi exes
tuare Athenienses aduersus oratores
qui principes hortatores extitissent
in Siciliam transmittendi, tanquam
non hoc ipsi decreuissent. irasci in
super ariolis atque uaticinis. denique
omnibus qui tunc aliquid ipsis per
sacra consulentibus suasissent profec
tionem tanquam Siciliam subacturis.
2 Vndique itaque omnibus in rebus mesti
ob ea que acciderant, circumsistebat
eos et ingens metus consternatioque. i.
Exuti enim et priuatim et publice
multo peditatu, equitatu, iuuen
tute qualem superesse alteram non
uidebant affluctabant. Simulque
nec nauium satis in naualibus, nec
pecunie in erario, nec ministeriorum
ad nauticos usus cum cernerent, i
desperabant in presens de sua sa
lute arbitrantes in presentia aduersum
se statim appulsuros classem e Si
cilia hostesque presertim tanta illic
uictoria subnixos, et iam omni
conatu cum uires duplicatas ha
berent, una cum sociis qui ad ip
sos ab atheniensibus defecissent ter
3 ra marique oppugnaturos. Non tamen
uisum est eis succumbere se debere, i
sed ex presentibus facultatibus naues
undecunque possent comparare. col
lata ad illas edificandas materia
atque pecunia, ad hoc oppida sociorum
stabilire, et precipue Euboiam, et
in urbe nonnihil castigare uite
sumptus et quendam magistratum
deligere seniorum qui de statu pre
senti cum tempus afforet pre ce
teris consultarent. Denique terro 4
re circumstante id quod uulgus fa
cere solet, ad omnia recte dispo
nenda accincti erant, et que agen
da uisa executi sunt. Atque hec es
tas excessit. Insequenti hyeme ob 2
res in Sicilia ab Atheniensibus adeo
male gestas uniuersi protinus greci
animos erexerant. Enim uero qui neu
trorum socii erant, non debere se am
plius abesse a bello uel si a nemine
rogarentur censebant. sed ultro
aduersus Athenienses ire quod uide
licet putarent singuli in se illos i
fuisse uenturos si in Sicilia prospere
rem gessissent, et simul reliquum
belli breue futurum, eiusque se fieri
participes fore sibi speciosum. Qui
socii erant Lacedemoniorum, propera
bant impensius quam hactenus fece
rant, eximi se protinus multa erumna.
Qui Atheniensium imperio parebant 2
ii precipue et supra uires prompto
animo erant ad rebellandum, aui
ditate rei discutiende, et nullam
rationem pretermittendi quin inse
quenti estate possent euadere uic
tores. Quibus omnibus Lacedemonia 3
ciuitas fiduciam capiebat et eo
maiorem quam credibile erat e Sicilia
socios propter accessionem classis necessa

rio iam cum magnis copiis sub in
4 itium ueris presto futuros. Ita un
dique affulgente spe statuerunt
non detrectare bellum: recte ratio
cinantes si debellatum foret, se tū
liberatos in posterum tali periculo
quale ipsis inpendebat ab atheni
ensib; si Siciliam subegissent, tum
illis euersis, sine controuersia toti⁹
3 iam grecie principes fore. Igitur
eorum rex Agis confestim ꝑ eandē
hyemem ꝓfectus ex Decelea cū
aliquanto exercitu, pecuniā ex
egit a sociis ad classem cōparandā,
et ad Melieum deflectens sinum,
ingentem Oetorum predam egit ob
uetustas inimicitias, et ex ea pecu
niam redegit. Acheosq; Phtiotes
et alios circa populos ditionis thes
salorum sibi suspectos, ipsis etiā Thessa
lis inuitis, coegit pecuniam dare
et aliquantulum obsidum, quos
apud Corinthum deposuit cum
temptasset eos in societatē addu
2 cere. Lacedemonii porro centum
naues ciuitatib; edificandas dis
tribuerunt, ita taxantes sibi atq;
Boetianis quinas et uicenas; Pho
censibus ac Locris item Corinthiis
quindenas, item Megarensibus [Archadib; et Pellenensib;]
et Troezeniis et Epidauriis et her
monensib; denas. Alia insup cō
parabant tamq̃ circa uer ꝓtinus
4 inituri bellum. Per hanc ipsā hy
emem Athenienses et ipsi quemad
modum constituerant edifican
dis nauib; operam dedere, pro se
quisque materiam suppeditantes,
et Sunium muro p̄cluserunt, ut
naues que cōmeatum ipsis subue

herent, tuto p̄teruehrentur muni
tionib; quas in Laconica extruxe
rant cum in Siciliam transmiserāt
tunc destitutis, et sicubi qd sup̄
non expedire uidebatur in parsi
moniam contracto, sed in primis
ne socii deficerent, ꝓspiciebant.
5 Dum hec ab utrisque fiunt, nihil
aliud q̃ inuicem se in apparatu bel
li preuenire maturantib;, p̄mi om
nium Euboi per hanc hyemē ad
Agim legatos de sua ad eum defec
tione miserunt. Quorum oratione
admissa Agis accersiuit e Lacede
mone tanquā in Euboiam missu
ros duos e primorib; Alcamenem
Sthenelaide filium et Melanthū.
Eoq; transitum premuniente, illi
uenerunt trecentis cum libertinis.
2 Lesbii interea cupidi et ipsi rebel
landi uenerunt. a quib; induct⁹
est Agis utique Boetianis adiuto
rib; ut ipsorum defectioni operā daret,
intermissa Euboica. Alcamene q
in Euboiam iturus erat dato p̄fec
to cum uiginti nauib;, quarum Agis
et Boetiani denas pollicebantur.
3 Atq; hec ignara ciuitate Lacede
monia transacta sunt. Etenim pe
nes Agidem fuit ius et copias mit
tendi si quo uellet et contrahendi
et pecunias exigendi q̃diu apud
Deceleam egit. quo tēpore uel
magis ꝓpedixerim ei socii obtē
perabant q̃ Lacedemonie ciuitati.
quippe habens exercitum ꝓtinus
ubicūque libebat imperiosus ade
4 rat. Et hic quidem cum Lesbiis +
transegit. Chii autē qui et ipsi de
fectionem parabant nō cū Agide

tractauerunt sed cum ciuitate,
quib; cum uenit legatus Tissapher
nis, qui regis Darei filii Arctaxer
xis pretor inferioris puincie erat.
5 1 s enim ad hoc Peloponenses incita
bat pollicens se affatim stipendii
prebiturum: quoniam nuper e i
grecis ciuitatib; puincie sue pro
rege tributa exegerat que p A
thenienses antea lucrifacere ne
quisset. Ea se tributa magis pcep
turum oppugnandis Atheniensi
bus arbitrabatur. et simul Lacede
monios regi socios redditurum:
atq; Amorgem Pissuthni filium
nothum, regis perfugam circa
Cariam put ei rex ipe negocium
dederat aut excepturum uiuū
6 aut interfecturum. Itaq; Chii ac
Tissaphernes cōmuniter eandem
rem transigebant. Sub idem autē
tempus Calligitus Laophontis Me
garensis et Timagoras Athenago
re Cyzicenus sua uterq; patria
extorris, a Pharnabazo Pharna
ci filio cuius hospites erant, Lace
demonem uenerunt ad accipi
endas in hellespontum naues ea
dem et ipso que Tissaphernes cu
piente conficere si posset, ciuita
tes que in prouincia sua essent
ab Atheniensib; abducere, et int
regem suum ac Lacedemonios i
2 contrahere societatem. Hec cū
seperatim utrique agerent, qui
a Pharnabazo et qui a Tissapher
ne uenerant, ingens inter Lace
demonios concertatio extitit.
iis ut in Ioniam et Chium: illis ut
in hellespontum prius classis mit

teretur persuadere nitentib;. Tan 3
dem Chiorum et Tissaphernis postu
lata multo magis admissa sūt, utpo
te Alcibiade coadiutore q Endio
tunc Ephoro id est tribuno plebis
erat in primis hospes et paternus.
Vnde pp hospitium nomen Laco
nicum ei familie inditum ē. Endius
enim Alcibiades cognominabatur.
Prius tn̄ in Chium Lacedemonii i 4
Phrinem uicinum illis hominem
miserunt exploratum, nunquid
tanta classis eorum foret quantā di
cerent, aliaq; adessent fame urbis
respondentia. Hoc renuntiante
ueritatem fame respondere exte
plo Chios et Erithreos in societatē
acceperunt et quadraginta illuc
naues mittendas decreuerunt, cū
circa se Chii dicerent ēē non minus
sexaginta. ex quib; quadraginta p 5
mum missuri erant decem cū Me
lachrida nauarcho, sed cū terremo
tus extitisset, p Melachrida Chalci
deum miserunt, et p decem nauib;
quinque in laconica armauerūt.
et hyems excessit, atq; undeuice
simus huius belli annus quod Thu
cydides conscripsit. Ineunte stati 7
uere insequentis estatis Chiis ut i
naues sibi mitterentur instantib;
q timerent ne agitata resciscerēt
Athenienses nam omnes clam illis
ierant legationes, miserūt Corin
thum Lacedemonii uiros Sparti
atas tris qui iuberent Corinthios
q celerrime ab altero mari in id qd
Athenas uergit transuectis p Isthmū
omnib; nauib; tam iis q̄s in lesbū
Agis armasset, q ceteris trāsmittere in

Chium. Erant autem illic sociales
naues numero undequadraginta.
8 Huius classis in Chium proficiscentis
cum nollent esse participes Calligi
tus et Timagoras Pharnabazi lega
ti pecuniam non dederunt quam
attulerant classis nomine quinque
et uiginti talenta. sed postea per se
alia comparata classe constitue
2 runt nauigare. Agis ubi uidit La
cedemonios in Chium tranecere ante
omnia destinasse ne ipse quidem
censuit aliud iam agendum. Sed
facti apud Corinthum concilio
atque consilio habito decreuerunt
in Chium sibi primum esse nauigan
dum duce Chalcideo qui in Laco
nica quinque naues armauerat.
deinde in Lesbum duce Alcamene
quem etiam Agis destinabat. pos
tremo in Hellespontum duce Cle
3 archo Ramphii filio. Verum prius na
uium dimidium transportari per
Isthmum. idque statim traicere ne
Athenienses tam in eas animum ad
uerterent que proficiscerent quam in eas
4 que posterius transportarent. Namque
ab hac ora propalam naues soluebant
contempta Atheniensium imbecil
litate quorum nulla admodum clas
sis usque uisebatur. Vbi id placuit
unam et uiginti naues continuo
9 traduxerunt qui etsi simulabant
Corinthios ad secum nauigandum
tamen illis cordi non fuit ante Isthmi
a que tunc instabant celebrata.
Et cum Agis uellet indulgendo ne
federa Isthmica soluerentur suam
2 ipsius classem facere, Corinthique
abnuerent ac tempus tererent A
thenienses acta Chiorum certius sen
sere. ac misso illuc uno e magistra
tibus Aristocrate insimularunt Chi
os. eosque pernegantes iusserunt ex
formula naues mittere. Atque ita
3 misse sunt septem. quarum mitten
darum auctores fuere tum multi rerum
agitatarum nescii tum pauci qui sibi
actorum erant conscii nolentes ple
bem prius hostilem habere quam tute
le aliquid accepissent cum Pelopo
nenses qui tam diu non uenirent
non amplius uenturi expectarent.
10 Interea ludi Isthmici edebantur.
Quibus spectaculis cum interessent
Athenienses indicta enim fuerunt
federa dierum festorum eo magis depre
henderunt Chios spectare ad defec
tionem. Atque ubi discessum est ita
confestim sese preparant ne clam
ipsis naues a Cenchris proficiscerent.
2 Profecte autem sunt illinc post lu
dos confectos una et uiginti naues
Alcamene prefecto. Ad quas cum
totidem obuiam euntes Athenienses
primum in pelagus hostem subdu
cebant. ubi ille non longo spatio
secute se auterunt. ipsi quoque re
diere. Quippe septem Chiis quas
in eo numero secum habebant dif
3 fidebatur. sed postea impletis aliis
septem et triginta eosdem profici
scentes persecuti sunt ad Pireum
agri corinthii qui est portus deser
tus et nouissimus ad confinia terre
Epidaurice. Intra quem pelopon en
ses una que in alto cursum tene
bat amissa contractis ceteris se con
4 tinebant. Eis Athenienses et a mari
nauibus adorti et in terram egressi

tumultum ingentem perturbatio
nemq; prebuerunt: ac naues ple
rasque lacerauerunt e terra atq;
Alcamenem interfecerunt aliquot
11 tamen suorum amisis. Vbi dirempti
fuere, naues que satis uise sunt
aduersus hostiles illic collocauere:
cum reliquis ad paruulam insu
lam non admodum distantem in
stationem subiere et castra posu
ere, misso Athenas nuntio subsidi
2 a accersitum. Nam postero die Pe
loponensium classi auxiliares Co
rinthii affuerunt nec ita multo
post alii finitimi. Qui cum cernerent
custodiam deserto in loco sibi perquam
laboriosam fore ancipiti consilio
erant deq; incendenda classe co
gitabant. Satius deinde uisum est
eam subducere, circundatoq; pe
ditatu tutari dumodo aliqua cō
mode offerretur occasio. Verum (i. effugiendi)
Agis his cognitis misit ad eos ui
3 rum Spartiatam Thermonem. Fu
erant autē & Lacedemonii certi
ores iam antea facti de discessu
nauium ab Isthmo cum precepis
sent tribuni plebis Alcameni ut
cum id fieret nuntium ad se mit
terent. Ideoq; mature quas apud
se habebant naues quinque mit
tendas censuerunt Chalcideo du
ce una cum Alcibiade. Deinde cū
hi proficiscerentur nuntiumq; de
fuga suorum in pireum accepissent,
animo sunt consternati quod in bel
lo Ionico auspicando inauspica
te cecidisset, eoq; statuerant nō
amplius e sua terra classem dimit
tere, imo adeo que dimissa esset

12 reuocare. Quod animaduertens Al
cibiades, rursus suadet Endio atq;
aliis tribunis plebis ne relinque
rent a classe mittenda in Chium,
prius enim illam peruenturam quam
cladem acceptam Chii sentirent,
et se si Ioniam adeat facile socias
Atheniensium ciuitates ad defec
tionem inducturum: comemoran
do & atheniensium imbecillitatē
& Lacedemoniorum studia: nā preter
ceteros sibi apud illos fidem esse.
2 Ipsi autē Endio seperatim dicere:
speciosum illi fore si per eum & Io
nia deficeret & rex socius fieret
Lacedemoniorum, neq; hoc Agidis
opus esse. Erat nanq; ipse Agidi +
3 aduersarius. Ita Endio atq; aliis
tribunis plebis persuasis abiit cū
Chalcideo Lacedemonio et cele
riter cursum cum quinque na
13 uibus confecerunt. Per hoc idē
tempus recipiebant se ex Sicilia
sedecim Peloponensium naues du
ce Gylippo post gestum illic comu
niter bellum. que dep̄hense atq;
uexate a septem et uiginti atti
cis nauib; quib; preerat Hippocles
Menippi, classis e Sicilia redeuntis
reditum obseruantib; circa leuca
diam: tñ omnes preter unam effu
gerunt, Corinthumq; tenuerūt.
14 At Chalcideus atq; Alcibiades ut
in quasque incidebant naues cō
prehendebant, ne ipsorum nauigatio
palam fieret: quas non antea mis
sas fecerunt quam Corycum que est
in continente tenuissent, et con
gressi cum aliquot Chiorum qb; cum
res agitabantur, iussiq; ab eis ut

cum nemine colloquenti ad urbem
nauigarent, illic ex improuiso af
2 fuerunt. Et cum plerique Chiorum
admirabundi attonitique essent, per
paucos data est opera ut concilium
cogeretur. Vbi Chalcideo atque Al
cibiade dicentibus alias quoque permultas
uenire naues, nulla de nauium
obsidione apud Piręum mentione
habita defecerunt Chii ab Athe
3 niensibus; et mox Erythręi. Atque il
linc iidem profecti cum tribus naui
bus Clazomenas ad defectionem
induxerunt. Nec cunctati Cla
zomenii transgressi in continen
tem illic oppidulum condiderunt
ut siquid timoris in insula fore
quam incolebant, esset quo refu
gerent. Et omnes quidem qui re
bellauerant, in menibus muniendis
atque in apparatu belli erant occu
15 pati. Athenienses autem accepto pro
pere de Chiorum defectione nuntio,
rebantur magnum circumstare se
manifestumque periculum, ne ce
teri socii post maximę urbis rebel
lionem nollent quiescere. Itaque
mille talenta que per omne bel
li tempus intacta esse cupierant,
de quibus tangendis siquis aut re
tulisset aut suffragium tulisset,
propositis penis sanxerant, tunc ex
presenti pauore, legibus abroga
tis, mouenda decreuerunt. Ex
quibus naues instruxere non pau
cas, et nauium que Piręum obse
derant, octo iam tunc mittendas
que insecute classem qua uehe
batur Chalcideus, nec assecute,
duce Strombichide Diotimi, omis

sa obseruatione redierant: nec mul
to post, alias subsidiarias duodecim
Thrasycle prefecto que et ipse omi
2 serant obsidionem. Nam septem
Chiis que socie fuerant oppugna
tionis apud Piręum reductis, ser
uos qui in eis erant libertate do
narunt, liberis autem uincula in
diderunt. Alias item in locum re
lictarum raptim armatas miserunt
contra aduentum classis Pelopon
nensis, habentes in animo et alias
triginta armare. In quibus confi
ciendis tantum studii adhibuerunt
ut ne tantulum quidem fecerint
nisi quod ad succurrendum Chio
16 pertineret. Interea Strombichides
octo cum nauibus traiecit in Samum
et illinc sumpta una Samia in †
Teum incolasque loci ut quiescerent
exorauit. Eodem et Chalcideus
ex Chio cum tribus et uiginti na
uibus traiciebat, aderatque ei Cla
zomeniorum atque Erythreorum pedi
2 tatus. Huius aduentum presentiens
Strombichides abscessit: et ubi in
altum euectus prospexit multas a
Chio naues fugam in Samum in
3 tendit illis insequentibus. Tei pedi
tatum cum a principio excipere
noluissent, post Atheniensium fu
gam introduxerunt, qui expec
tato aliquandiu Chalcideo ab in
secutione Atheniensium necdum
reuertente, muros demolitus est
quos Athenienses extruxerant ur
bis Tee, qua parte respicit conti
nentem, adiuuantibus eum aliquot
qui superuenere barbaris duce
17 Stage Tissaphernis propretore. Chal

cideus atq; Alcibiades Samotenus
insecuti Strombichidem apd Chi
um armauerunt nauium Pelopō
nensium nautas, ibiq; presidio re
liquerunt, substitutis in eorꝫ locū
Chiis, et aliis uiginti naub; instruc
tis petiuerunt Miletum tanq̄ ad se
2 defecturam. Nam Alcibiades cui
erat cum primorib; Milesiorꝫ ne
cessitudo uolebat in illis inducen
dis preuertere naues e Peloponeso ᵱ
uenturas, et tum Chiis tum sibi tū
Chalcideo tum a quo missus erat
Endio addere hoc decus quemad
modum spopondisset q̄ plurimas
ciuitates copiis Chiorꝫ cum Chal
cideo ad defectionem induxisset.
3 Itaq; occulte pleraque nauigatio
ne facta, nec ita multum p̄uenien
tes Strombichidem et Thrasyclea
qui tunc ex Athenis cum duodecim na
uibus aderat illum secutus, Mile
tum ad defectionem induxerūt.
Horꝫ uestigia persecuti Atheniensē
cum undeuiginti naub; cum a
Milesiis non reciperentur ad Ladā
insulam Mileto preiacentem sub
4 ierunt. Et post defectionem Mi
lesiorꝫ statim prima societas int̄
regem ac Lacedemonios per Tissa
phernem atq; Chalcideum inita
18 est hunc in modum. Sup his
societatem cum rege ac Tissapher
ne Lacedemonii sociiq; fecere. q̄m
cunque regionem et quācunq;
urbem rex habet eiusue ꝓgenito
res habuere ea regis esto. Et ex his
urbib; quicquid pecuniarꝫ aliud
ue Atheniensib; pendebatur, rex
cōmuniter ac Lacedemonii sociiq;

Societas inter regem
[illegible] Lacedemonios.
Rex autē semp intelligitur rex
Medorꝫ et Persarꝫ.

ꝓhibento nequid pecuniarꝫ Athen
enses aliudue quippiam accipiant.
2 Item bellum cum Atheniensib; rex
et Lacedemonii sociiq; cōmuniter
gerunto. bellumq; cum Atheniensi
bus ne dissoluere liceat nisi utrisq;
uideatur regi ac Lacedemoniis so
3 ciisq;. Qd si qui ab rege defecerint
ii hostes sunto Lacedemoniis ac so
ciis. si qui uō a Lacedemoniis ac sociis
19 ii regis hostes sunto. In hanc formā
societas inita est. Secundum hec ᵱ
Chii statim adornatis decem aliis
nauibus ad Anea se contulerunt
animo tum audiendi de Mileto tū
ciuitates ad defectionem sollicitan
2 di. sed accepto nuntio a Chalcideo
ut redirent q̄m terrestri itinere A
morges cum exercitu afforet naui
garunt ad Iouis templum. unde
ꝓspexere sedecim naues athenien
sium uenientes quib; preerat Dio
medon post Thrasyclem Athenis ꝓ
3 fectus. Quibus cognitis Chii cum
una naui Ephesum cum reliquis
in oram Teiam diffugerunt. sed earꝫ
quatuor ab Atheniensib; intercep
te sunt uacue tā hominib; prius
in terram elapsis. ceteri urbem Tei
4 am tenuerunt. Et Athenienses q̄
dem in Samum nauigarūt. Chii
autē reliquis naub; contractis ad
iuncto sibi peditatu Lebedum ad
defectionem induxerūt et item
Eras. Post quod et naues et pedites
ad suas utrique domos se recepert̄.
20 Circa eadem tempora uiginti na
ues Peloponensium, quas totidem
Athenienses insecute fuerant et in
pireum ingressas obsidebant in re

pentinam erumpentes pugnam atti
cas superant quatuorq; earum capiunt
atq; illinc petitis Chenciis de integro
adornant classem in Chium atq;
in Ioniam nauigaturi misso eis ex
Lacedemone nauarcho Astyocho
penes quem iam esset summa rei na
[2] ualis. Digresso peditatu ex Teo ad
uenit ipse Tissaphernes et siqd mu
ri reliquum erat demolitus abscess
sit. Nec multo post eius abitu Dio
medon cum decem Atheniensium
nauib; applicans pepigit cu Teiis
se et illos recepturum. Et illinc pro
fectus Eras cum urbem adortus ex
[21] pugnare non posset uela fecit. Per
idem tempus apud Samum uulgus
una cum Atheniensib; qui tribus
cum nauib; aderant aduersus pri
mores arma sumpserunt et eoru
ad ducentos qui maxime potentes
erant interfecere, quadringentos
exilio mulctauere, prediis illorum et
urbanis et rusticis inter se distribu
tis, et Atheniensium decreto tamq
in fide posthac permansuri indul
ta libertate, per se postea munia
ciuitatis obiere urbemq; sociis dis
tributionis comunicauerunt in
terdicta facultate iam ulli e pplo
aliquid aliud aut ab illis aut ab
[22] illis elocandi conducendiq;. Post
hec eadem estate Chii quemad
modum instituerant nihil sedu
litatis ptermittentes, et absq; Pelo
ponensib; que aderant copiis ci
uitates ad defectionem solicitabat
cum ob aliam tum u q uolebant
secum qplurimos periclitari. Itaq;
in expeditionem cum trib; nauib;
aduersus Lesbum tendunt queadmo
dum a lacedemoniis erat pdictum
secundo loco eundem ee in Lesbu
et inde in hellespontum. Nam pedi
tatus et peloponensium q aderant
et indigenarum circa sociorum in Clazo
menas et Cumam abierat. cuius
prefectus erat Eualas Spartiates,
nauium u Diniadas ex finitimis
[2] subditis. Quibus nauibus Chii pri
mum Methymnam quo prius per
uenere, deinde relictis hic qtuor
nauib; Mitylenem quo cum ceteris
nauib; uenerunt ad deficiendum
[23] impulere. At Astyochus Lacedemo
nius nauarchus e Cenchris ubi in
statione fuerat cum trib; nauib;
traiecit in Chium. et tertio q aduc
nerat die, quinque et uiginti at
tice naues Lesbum appulerunt du
cib; Leonte et diomedonte. Siqde
Leon posterior cum decem nauib;
in auxilium ex Athenis aduenerat.
[2] Eodem Astyochus eadem die iam
aduesperascente inductus est ut
sumpta una naui Chia se conferret
siquid posset pfuturus. Et cum ue
nisset in Pyrram et postero die in
Cressum ibi certior fit Mitylenem
ab Atheniensib; ipso impetu ee cap
[3] tam. Nam Athenienses ut uenerat
ex impulso cum portum optinu
issent naues Chias superauere et e
gressi in terram iis qui obstiterat
[4] prelio uictis urbe potiti erant. Qb;
cognitis Astyochus cum nauibus
Cressiniis et tribus Chiis que cum
Eubulo ex Metymna superarant
et ab Atheniensib; coprehense sed
cum Mitylene caperetur elapse u

na enim ab atheniensib; fuerat in
tercepta, non putauit sibi amplius
Mitylenem eundum, sed Cresso p
defectionem recepta ac comuni
ta, quos habebat in nauib; armatos
itinere terrestri transmisit in Ant
sam et Metymnam, pposito illis
Eteonico. ipse q; eodem cum nauib;
suis ac tribus Chiis uela fecit, spe
rans conspectu sui Metymneos
fiduciam capturos ad permanen
5 dum in rebellione. Sed cum ei omnia
apud Lesbum in contrarium cede
rent, resumptis suis copiis traiecit
in Chium. Ubi rursus oppidatim
receptus est peditatus sociorum, itemq;
classiarius qui erat iturus in Hel
lespontum. ad quos etiam postea
uenerunt e classe sociali Pelopon
nensium que ad Cenchream sta
6 bant naues sex. Athenienses autem
reb; apud lesbum de integro con
stitutis, pfecti illinc castrum Cla
zomeniorum in continente, q extr
uctum diruerunt, et Clazomeni
os iterum in urbem que in insu
la est reportarunt, pter defectio
nis auctores qui in daphnunte
abscesserant. Et denuo Clazome
ne in ditionem Atheniensium con
24 cessere. Eadem estate Athenien
ses qui in Mileto apud Ladam i
cum uiginti nauib; in statione
erant, cum aggressi essent exposi
tis in terram copiis, Panormum i
quod est ore Milesie: Chalcideum
Lacedemonium ducem interfece
runt, occurrentem cum paucis i
ad uim arcendam. et tertio post
die abierunt erecto tropheo, qd

Milesii summouerunt tanquam erectum
ab iis qui in eum locum non opti
2 nuissent. At Leon et Diomedon cum
nauib; quib; preerant Atheniensi
um ex lesbo et ex Oenussis insulis
Chio preiacentib;, ex Sidussa q; et
ex Pteleo, quos muros in Erythrea
habebant diruerunt. atq; e lesbo
transmittentes in Chium de nauib'
cum Chiis pliabantur. habebant
autem Epibatas e numero armatorum
3 quos ex formula extorserant. Et
ad Cardamylam expositis in terra
copiis, et ad Bolissum fusis acie q
se obuiam tulerant Chiis ac multis
cesis, omnia circa oppida in officio
tenuerunt, et altero ad Phanas p
lio ac tertio ad Leuconium uicto
res cum contra eos Chii amplius
non pdirent, regionem egregie ex
ornatam et a Medorum temporibus
ad illa usque illesam uastauerunt.
4 Etenim Chii soli omnium qs ego
cognouerim secundum Lacedemo
nios beati et iidem modesti extite
runt. qui quo magis eorum ciuitas
pficiebat eo magis ei instruende
atq; ornande operam dederunt.
5 neq; prius ipsam defectionem mo
liri, si minus tuto moliri, ausi fu
issent. qn una cum multis se et egre
giis sociis periclitaturos compertum
habuissent, et nisi intellexissent
ne ipsos quidem Athenienses iam ne
gare post acceptam in Sicilia cala
mitatem quin de imperio suo actum
esset. et siquid opinione lapsi sunt
quib; fore uidebatur ut status A
theniensium propediem euerteret.
6 Itaq; cum et a mari coercerentur

ut in hominum uita contingere solet: tamen cum multis lapsi sunt.

& a terra oppugnarentur. conati i
sunt quidam eorum urbem Athenien
sibus tradere. quo principes comperto
ipsi quidem quieuerunt. sed sumpto
ex Erythris Astyocho nauarcho cum
quatuor quas habebat nauibus in
spexerunt ut insidias aut obsidi
bus accipiendis aut quo alio modo
quam moderatissime cohiberent. Et i
25 Chii quidem talia egerunt. Athe
niensium autem sub eiusdem estatis
extremum mille et quingenti ar
mati. Argiuorumque mille. quorum di
midiam partem leuiter armatam
athenienses iustis armis instruxe
rant. et sociorum totidem cum nauibus
duodequinquaginta. quarum aliquot
erant ad armatos portandos. du
cibus Phrynicho et Onomacle et
Scironida. ex Athenis transmiserunt
in Samum. et transeuntes in Mile
2 tum castra posuerunt. Aduersus
quos egressi ipsorum Milesiorum octin
genti armati et qui cum Chalci
deo uenerant Peloponenses. ac i
mercenaria Tissaphernis auxilia
cum ipso etiam Tissapherne atque
eius equitatu prelium conserue
3 re. Et Argiui latus exporrecto su
o cornu pre contemptu tanquam
impetum suum Ionibus non latu
ris. cum inordinatius pergerent.
a milesiis superantur. et paulo mi
nus trecentis ex ipsis occubuit. i
4 Athenienses cum a principio uicis
sent Peloponenses. et barbaros ce
teramque turbam propulissent. cum
Milesiis non sunt congressi. Nam
Milesii fugatis argiuis ad urbem
secesserant cum aliud suorum cornu

superatum uidissent. et pro menibus
iam uictores arma deposuerant.
5 Qua in pugna contigit ut Iones
utrinque dorum uictores existe
rent. Athenienses quidem Pelopo
nensium. Milesii autem Argiuorum.
Hinc tropheo Athenienses erecto
sese ad circumuallandam urbem i
est enim locus peninsula accin
gebant. existimantes si Miletum
reciperent. facile sibi cetera oppi
26 da in deditionem uentura. Interea
sub occasum iam sero nuntius eis
affertur quinque et quinquaginta
naues e Peloponeso atque e Sicilia
tantum non adesse. Siquidem her
mocrate Syracusano in primis auc
tore apud Sicilienses ferendi i auxi
lia ad reliquias Atheniensium euer
tendas uiginti naues Syracusanorum
et due Selinuntinorum ueniebant
et Peloponensium que armabantur
iam parate erant. He classes dato
negocio Therameni Lacedemonio
ad Astyochum nauarchum usque
deducendi. primum in Eleum tra
iecerunt insulam que ante Mile
2 tum iacet. mox illinc cum accepis
sent in Mileto agere Athenienses.
in Iasicum sinum prius animo noscen
di quid rei apud Miletum agerent.
3 deinde in Tichiusam que est ore
Milesie. ubi stationem habentes
de prelio facto docentur ab Alci
biade qui illuc equo aduectus
est quique prelio gerendo interfu
erat stans pro Milesiis atque Tissapher
ne. et ab eo admonentur si nolint
de Ionia et de ceteris rebus actum esse
maturarent ocius Mileto succurrere.

tantum non i. prope uel pene. ita enim greceque est.

neue circumuallari eam pro nihilo
27 haberent. Ita illi prima luce succur
re statuerunt. Phrynichus Athen
ensium dux ubi de classe hostium
et Derro certior factus est cū uel
lent collegę expectare ad decer
tandum negabat id se aut cōmis
surum aut illis quoad posset alte
2 riue cuiq̃ permissurum. Quoties
enim liceret postea planius nosse
aduersus quot hostium naues et
quantum ipse nauium satis habe
as et per ocium te instruere ad
pugnandum neutiq̃ turpitudi
ni atq; dedecori dandum eē si no
lis subire nulla ratione periculū:
3 neq; deforme atheniensib; cum
classe cedere ad tempus sed uel
deformius eē quoquo modo cō
mittere ut uincerentur et ciui
tas non modo in dedecus sed etiā
in discrimen maximum adduce
retur. Que cum uix deberet pre
cladibus acceptis q̃ posset tutissi
mo apparatu aut aliqua prorsus
antecedente necessitate hostem
lacessere quo tandem modo de
beat non coacta sed ultro adire
4 pericula. Itaq; iubere illos sūptis
saucijs peditatuq; et instrumētis
dūtaxat que attulissent ceteris
que ex hostico cepissent ut naues
leuarentur relictis q̃ocissime ue
la facere in Samum et illinc iam
contractis in unum omnib; naui
bus sicubi foret oportunum hos
5 tes adoriri. Hec cum p̄suasisset
fecissetq; Phrynichus magis q̃ in
posterum neq; in hoc tantum sed
in omnib; aliis negociis que ipsi

non in p̄sens

delegarentur circūspectus est habi
tus. Hunc in modum Athenienses 6
imperfecta uictoria statim sub ues
peram a Mileto abierunt. Et mox
e Samo Argiui ob iram cladis accep
te domum reuecti sunt. Pelopon 28
nenses ipso statim diluculo mouen
tes ex Tichiussa in hostem tendebāt.
et cum unum in hoc diem consūp
sissent postridie assumptis nauib;
Chiis quas cum Chalcideo antea
fuerat insecutus hostis statuerūt
redire in Tichiussam gratia lemboꝝ
quos suptraxerant. Quo ut perue 2
nerunt eos adiens cum peditatu
Tissaphernes persuadet ut ad Iasū
nauigarent ubi se tenebat Amor
ges pissuthni filius nothus regis
a quo rebellarat hostis. Ita Iasum
repente aggressi non opinantib;
illis hostiles sed atticas naues esse
expugnant. In quo opere p̄cipua
extitit laus Syracusanoꝝ. Pelopō 3
nenses Amorgem quem uiuum ce
perant Tissapherni tradidere p̄du
cendum si ei liberet ad regem que
admodum ab illo fuerat iussus. I
asum ipsam milites diripuere mag
namq; admodum pecunie uim et
absportauere. Erat enim oppidū
iam inde a priscis temporib; locu
ples. Ceterum auxilia que circa 4
se Amorges habuerat sine noxa
recepere ad se Peloponenses interq;
ordines suos redegere q plerique
illoꝝ essent ex Peloponeso. Hinc
tradito Tissapherni oppido cū om
nibus captiuis tam liberis q̃ seruis
pacti in singula capita singulos
stateres daricos sibi soluendos re

5 dierunt Miletum. Unde Pedaritū
Leontis filium quem Lacedemonii
magistratum in Chium legauerant
mittunt itinere pedestri usq; ad E
rythrea cum iis copiis que auxili
ares Amorgis fuerant atq; illic Mi
leto Philippum preficiunt. estasq;
29 confecta est. Insequenti hyeme
Tissaphernes posteaq̄ Iasum presi
dio muniuit aduenit Miletum,
et quemadmodum Lacedemone
spoponderat menstruum stipendi
um nauib; numerauit singulas
uiritim drachmas atticas uolens in
reliquum tempus soluere ternos i
obolos donec regem consuluisset
soluturus ut dicebat si ille iussisset
2 integras drachmas. Verum contradi
cente Hermocrate Syracusanorum
duce; Theramenes enim cum non
eet ipse nauarchus sed ad traden
dam Astyocho classem cum illis na
uigaret segnior erat circa rationē
stipendii; conuentum ē inter eos
ut preter quinque naues plusq̄ ter
ni oboli uiritim soluerentur: Nā
quinque et quinquaginta naui
bus terna talenta in singulos men
ses dabat. ceteris nauib; que ultra
hunc numerum essent ad hancip
30 sam rationem soluebatur. Eadem
hyeme qui apud Samum agebāt
Athenienses cum aduenisset illuc
alia e domo classis quinque et tri
ginta nauium ducib; Charmino et
Strombichide et Euctemone con
tractis et a Chio et aliunde nauib;
statuerunt inter se sortiti inuadē
naualib; copiis Miletum et classē
atq; peditatum mittere in Chium,

quod et fecerunt. Nam Strombichi 2
des et Onomacles atq; Euctemon cū
triginta nauibus et parte arma
torum qui uenerant in Miletum actu
ariis nauigiis aduecti in Chium i
quam sortiti fuerant; mox eorum col
lege apud Samum remanentes cū
quatuor ac septuaginta nauibus
ac mare optinentes aduersus Mileti
tendunt. Astyochus autē ut erat 31
id temporis apud Chium obsides i
deligens proditionis metu maturabat
eam rem perficere: sed posteaq̄ sen
sit Theramenem cum classe uenisse
et negocia societatis in melius pfi
cere acceptis decem Peloponensib;
nauib; et totidem Chiis abiit et tēp 2
tata frustra Ptelei expugnatione
transmisit Clazomenas. Ibi eos qui
cum Atheniensib; sentiebant iussit
ad se deditionem facerent et in d
daphnuntem migrarent: qd item
iubebat et Tamus Ionie pretor. Illis 3
facere imperata recusantib; adort9
urbem muris carentem tn̄ expugna
re cum non posset abiit et ingenti
uento usus ipse quidem Phoceam et
Cumam tenuit. naues autē cetere
insulas Clazomeniis obiacentes Ma
rathusam Pelam Drimissam et que 4
cunque circa loca Clazomeniis ob
noxia erant. octo dies pp tēpestatē
immorate cum partim diripuissēt
exhausissentq; partim oppugnas
sent in Phoceam et Cumam ad Asty
ochum remearunt. Is dum ibi agit 32
a legatis Lesbiorum aditus est de in
sula illi tradenda et ab eis quidem
persuasus. Verum cum Corinthii atq;
alii socii pp superiorem cladē mi9

libenter illuc ire uellent proficiscitur
in Chium, sed tempestate disiecte
naues, eodem tandem omnes alia
2 aliunde peruenerunt. Quo postea
Pedaritus qui fuerat apud Erythras,
tunc pedib; iter faciens e Mileto i
transmisit cum iis copiis quas ha
bebat. habebat autem in iis ad qn
gentos milites qui relicti cū armis
fuerant ex quinque Chalcidei na
3 uibus. Ibi cum quidam Lesbiorum
se defecturos pollicerentur, Astyochus
retulit rem ad Pedarytum atq; ad
Chios, tanq̄ expediret ire cū classe
ad lesbum recipiendam. fore enī
ut aut plus sociorum cōpararet, aut
certe Atheniensib; siquid minus
succederet nocerent. Sed cum hoc
illi audire nollent, negaretq; Peda
ritus naues Chiorum se illi permissu
33 rum, ipse sumptis quinque Corin
thiis, et sexta Megaride, et una i
hermionide preter suas Laconi
cas cum quib; uenerat, Miletum
abiit ad suam nauarchiam, saneq̄
minatus Chiis se neutiq̄ illis opi
tulaturum siqua ope indigerent.
2 et appellens ad Coricum, ore Ery
three illic stationem habebat. A
thenienses autē e Samo cum ex
ercitu Chium petierunt: et ad al
terum tumuli latus q̄d dirimebat
ita stationem habuerunt, ut utrq;
3 alteris occulti essent. Astyochus
accepta a Pedarito epistola q̄sdā
Erythreos captiuos e Samo mis
sos uenisse Erythras ad molien
dam proditionem, extēplo reuectus
ē iterum Erythras, ac parum ab
fuit quin incideret in athenienses.
Is ac Pedaritus qui ipse q; illuc ad
4 eum traiecerat, questione habita
de iis qui proditionem moliri uide
rentur, ubi cōpererunt id totū ob
salutem ciuitatis e Samo fuisse con
fictum, absolutis illis redierunt alter
in Chium, alter in Miletum q̄d des
34 tinauerat. Interea classis Athenien
sis e Coryco preteruehens Arginum
incidit in tris naues longas Chiorum:
easq; simulac conspexit insecuta
est: et exorta ingenti tempestate,
egre in portum Chie refugerunt.
Atheniensium autē tres que pre
ceteris institerant perierūt ipsa
te menib; Chiorum, uiriq; partim
capti sunt, partim interfecti: ce
tere fugam intenderunt in portū
Mimanti subiectum, nomine Phe
nicuntem. Vnde postea in Lesbum
profecti Athenienses ad munitiones
35 excitandas se apparabant. Eadē
hyeme Hippocrates Lacedemonius
cum decem nauib; Thuriorum quibus
preerat Dorieus diagore unus
e tribus, cumq; duab; aliis, Laco
nica altera, altera Syracusana, ex
Peloponeso traiecit in Gnidum
que iam a Tissapherne defecerat.
2 Cuius classis aduentum ubi sen
sere qui apud Miletum erant, ius
serunt dimidium classis Gnidi eē
presidio, naues que ad Triopium
stabant succurrere onerariis que
ab egypto transmitterent. Est aūt
Triopum prominens ore Gnidie
promontorium ubi situm ē Apolli
3 nis templum. Eius rei certiores i
facti Athenienses profecti e Samo
sex naues ad Triopium presidiarias

intercepere classiariis in terram e
lapsis. Mox appellentes Gnidum
eamq; adorti urbem muris caren
tem, parum abfuit quin expug-
4 narent. Postero die rursus subeun
tes, cum per noctem oppidani me
lius urbem obsepsissent, et ii sub
intrassent qui ad Triopium e na
uibus diffugerant, non iam per
inde in oppugnando nocuere: ac
peruastato illoꝝ agro in Samum
36 rediere. Per idem tempus cum in
Miletum uenisset Astyochus ad
classem, omnia adhuc que ad ex
ercitum spectant suppeditabant
Peloponensib; ut quib; et stipen
dium abunde solueretur et res ex
Iaso direpte a militib; magne pe
cunie superessent, et Milesii impi
2 gre onera belli sustinerent. Ceteꝝ
cum superiora federa per Chalci
deum et Tissaphernem inita Lace
demoniis uiderentur quibusdā
reb; manca nec tam pro sua fa
cere q̄ pro altera parte: placuit
de integro inire Theramine ad
hibito in hec uerba. Pactiones in
ter Lacedemonios sociosq; et rege
Darium eiusq; filios ac Thissapher
nem ut federa sint et amicitia
2 in hanc formulam. Quecunque
ꝓuincia atq; urbs regis est Darei
siue ee patris fuerunt siue ꝓgeni
toꝝ in has ne eant aut belli aut
quoquo modo nocendi ergo uel
Lacedemonii uel socii eoꝝ: neq;
tributa ex his urbib; exigant
aut Lacedemonii aut Lacedemo
nioꝝ socii. Ne uicissim rex aliq̄s
ue eoꝝ quib; rex preest aduisus

Pactiones secun
de int' Lacede
monios et regē
Dareum.
37

Lacedemonios eoꝝ ue socios eat
belli ergo aut quoquo modo leden
di. Siquid aut Lacedemonii socii 3
ue rogauerint regem, aut rex La
cedemonios sociosue quicquid
alterutri persuaserint bene fieri
id alteri faciant. Bellum autem 4
quod cum Atheniensib; illoꝝq; so
ciis geritur id ab utrisque comu
niter geratur. q's si id dissoluē pla
cuerit, comuniter utrique dissol
uant. Necnon quantus exercit'
fuit in regis prouincia, ab ipso ac
citus rege, tanto rex soluat sti
pendium. Siqua autē ciuitatū 5
cum rege con federataꝝ ꝓuinciam
regis aliquam inuaserit, ceteri ꝓ
hibeant, et regi quoad poterunt
opitulentur. Rursus siquis e pro
uincia regis aut quacunque ex
urbe in qua rex imperium opti
net inuaserit regionem Lacede
monioꝝ socioꝝue, ꝓhibeat rex
et quoad potest opituletur. Post 38
has pactiones Therimenes tradit'
Astyocho nauib; celoce ꝓfectus
e luce abiit. Athenienses autē e 2
Lesbo iam Chium appulsi, terraq;
ac mari potiti, Delphinium muro
cluserunt, locum alioquin et a
terra munitum et port' habentē
nec ꝓcul ab urbe Chia diremptū.
Chii cum multis antea preliis af 3
flicti, tum inter seipos non admo
dum bene animati, sed Tydeo lo
ne cum suis tanq̄ cum Athenien
sib; sentirent iam a Pedarito mor
te affectis, et reliqua ciuitate ne
cessario in exiguum redacta q
escebant, suspecti mutuo et ob id neq;

istos neq; eos qui cum Pedarito e-
rant auxiliares idoneos ad pugnā
4 putabant. In Miletum itaq; mit-
tunt ad Astyochum ut ad se tutan
dos ueniat. et illo mandata non
audiente scribit de eo Lacedemo
nem Pedaritus tanq̄ ledente rem
5 publicam. Hactenus apd' Chium
Athenienses res suas constituerūt.
Ceterum naues eorū que apd' Samū
erant adusus eas que ad Miletum
stabant ducte sunt. et cū hostes
pugnam detrectarent rursus in
39 Samum reducte quieuere. Per e-
andem hyemem transacto Phar-
nabazi negocio per Calligetū Me-
garensem et Timagoram Cyzice-
num naues a Lacedemoniis arma-
te septem et uiginti e Peloponeso
circa solstitium in Ioniam traie-
cerunt duce Antisthene Sparti-
2 ata cum undecim Spartiatis q̄s
Lacedemonii ad Astyochū mit-
tebant ut eorū consiliis uteretur.
quorū unus fuit Lichas Archesile-
dato eis negocio. ut postq̄ Miletū
peruenissent curarent ut cū cetā
q̄ optime haberent. tum ū has na-
ues siue tot siue plures siue pauci
ores in hellespontum ad Pharna
bazum si uideretur mitterent Cle-
archo Ramphii prefecto qui in
eadem classe nauigabat. Astyo-
chum et si eisdem placeret amo
uerent a nauarchia. Antisthenēq;
subrogarent. Ex epistolis enī Pe-
dariti Astyochum suspectum ha
3 bebant. Igitur he naues a Malea
altum tenentes ad Melū appulse
nacte sunt decem Atheniensium
naues quarum tres capte sunt. tria
nes crematęq;. Mox isti ueriti ne re-
lique que aufugissent aduentum
suum prout contigit notum face-
rent Atheniensib; Sami stationem
habentibus. Cretam petunt. et ple-
raque nauigatione per custodiā
confecta tenuerunt ad Caunum
4 Carie. Inde tanq̄ ex tuto nuntium
mittunt ad classem que stabat ad
40 Miletum ut ab ea exciperent. In
terea Chii et Pedaritus Astyochū
et si cunctantem nihilo tamē min⁹
per nuntios orabant. ut sibi obsessis
omni cum classe succurreret. nec
maximam ex omnib; sociis in Io
nia urbibus pro derelicta haberēt
et a mari interclusam. et a terra la
2 trociniis oppressam. Etenim seruitia
Chiorū cum tot essent quot in una
urbe nusq̄ preterq̄ Lacedemone. et
ob tantam multitudinem seueri⁹
in delictis q̄ alibi castigarent. ubi
Athenienses exercitus tuto se loco
post erectas munitiones collocasse
uisus est ad eum permulta trans
fugerunt et pp̄ notitiam regionis
plurima per se detrimenta attule-
3 runt. Itaq; aiebant Chii debere As-
tyochum usquedum spes facultas
q; esset muri apud Delphinium in
hibendi auxilium ipsis ferre. cir-
cūuallantem exercitu ac nauib⁹
ampliori castro hostium castrum.
Astyochus et si quemadmodum
tunc fuerat interminatus aliter
statuerat. tn̄ ut uidit socios ad hoc
41 incumbentes succurrerē statuit. In
terim accepto nuntio ex Cauno
de uigintiseptē nauium et consi

liarioꝝ aduentu, cetera omnia
posthabenda existimauit. satiusq; ee
ut reciperet tot naues per quas mari
poteretur. et lacedemonii qui ad
se explorandum uenissent tuto
transmitterent. Igitur omissa na
uigatione in Chium. sine mora t
2 nauigauit in Caunum. Conq; Me
ropidem. et expositis in terram i
copiis utique cum pteruehitur
urbem diripuit et carente muris
et terremotu collapsam. q max
imus omnium quos meminimus il
lic contigit. et oppidanis in mon
tana dilapsis. agrum discursantes
predas abegerunt preterquam liberoꝝ
hominum. hos enim dimittebant.
3 P rofectus ex Co in Gnidum nocte
ab exponendis in terram nautis
reuocatus est a Gnidiis. ut pgeret
ptinus aduersus uiginti naues A
theniensium hortantibus quemad
modum res se habebat. quib; Char
milus unus e ducib; q agebat a
pud Samum. preerat ad speculan
dum harum septem et uiginti na
uium transitum ex Peloponeso ad
4 quas Astyochus ipse nauigabat. Et
enim in Samo ex Mileto certiores
facti Athenienses de hoꝝ aduetu
negocium Charmilo dederant ut
eas obseruaret circa Symam et
Chalcem et Rhodum et Lyciam. i
Q uippe iam ee in Chauno accepe
42 rant. Instat itaq; famam nauiga
tionis sue preuertere Astyochus
tendens in Symam. si forte classe
hostilem in alto adipisceret. Sed
pluuia et nubilum celum ptur
bationem ei prebuit ne classem

per tenebras moderari posset. adeo 2
ut sub diluculum disiectis nauib;
sinistrum cornu ueniret in conspec
tum atheniensium. cum dextrum
adhuc circum insulam oberraret.
Has esse naues quas obseruarent e
Cauno rati Charmilus atq; Atheni
enses extemplo puecti eas adori
untur. que erant pauciores uigin
ti illaꝝq; tris deprimunt et alias 3
lacerant iam prelio uictores donec
plures opinione ipoꝝ naues appa
ruerunt a quib; undique circuuen
ti fuge se mandant ac septe amis 4
sis nauib; in Teuglussam insulam
cum ceteris et illinc in Calicarna
sum contendunt. His gestis Pelo
ponenses in Gnidum classem appu
lerunt. adunctisq; sibi uigintisep
tem ex Cauno nauibus. uniuersa
cum classe petierunt Symam. ibiq;
tropheo posito rursus in Gnidum
redierunt. Cognita pugna nauali **43**
Athenienses cum omnib; nauib;
e Samo in Symam pficiscuntur.
et cum neq; inuaderent ipi classe
que ad Gnidum stabat. neq; ab ea
inuaderentur. sumptis naualibus
uasis que erant apd Symam et Lo
rymis in continente oppugnatis
redierunt Samum. Peloponenses 2
coacta ad Gnidum omni classe
siquid deerat apparabant. et ex eis
undecim uiri. cum Tissapherne q
illuc aduenerat. colloquium ha
buerunt. de reb; iam transactis si
qua illaꝝ eis displiceret. deq; bello
futuro qua ratione optime ex
utrorumque utilitate maxime ge
rendum eet. et ante omnes lichas 3

que transacta essent considerans
negare federa bene inita, tam a
Chalcideo quam a Therimene. Indig
num enim sane si cuicunque pro
uincie rex atque eius progenitores im
perassent, eam rex nunc sibi uen
dicaret. oporteret enim rursus et in
sulas omnes et Thessaliam et Locros
et deinceps Boetia tenus in serui
tutem redigere, ac Lacedemonios
pro libertate imperium Medorum gre
4 cie induere. Itaque iubere alias iniri
pactiones, aut istis stari non opor
tere, nec ob eas ullo stipendio opus
esse. Hac de re stomachatus Tissa
phernes, infecto negocio ac pre se
indignationem ferens inde absces
44 sit. Illi a primoribus Rhodiorum pu
blice accersiti constituerunt illuc
ire, sperantes et insulam tum nau
ticis tum pedestribus hominibus pol
lentem se recepturos, et huius so
cietatis beneficio preterquam quod a Tissa
pherne pecuniam poscerent, posse
2 alere exercitum. Profecti igitur
protinus per eandem hyemem ex
Gnido, cum ad Camirum ore rho
die primum appulissent nauibus
quatuor et nonaginta, permultis
terrorem iniecerunt, ignaris rerum
que tractarentur, ita ut ab urbe
profugerent menibus presertim carentem.
Quibus postea Lacedemonii conuo
catis et duabus item ciuitatibus
Lindo et Elisso suaserunt Rhodiis
ut ab Atheniensibus deficerent.
Atque ita Rhodus ad Peloponenses
3 defecit. Id cum sensissent Atheni
enses sub idem tempus e Samo
soluerunt, rem anteuertere cupi
entes, et cum altum tenerent, in
hostium conspectum uenerunt,
sed iam tardiusculi. Ideoque confes
tim in Chalcen abiere, et illinc
rursus in Samum. tamen postea et
ex Chalce et ex Co et ex Samo trai
icientes in Rhodum, cum illis bella
gerebant. Ibi Peloponenses subduc 4
tis nauibus, cetera quieti per dies oc
toginta ab Rhodiis duo et trigin
ta talenta coegerunt. Interea et 45
iam inde antequam Rhodum ad defi
ciendum induxissent, dum hec
sunt gesta, Alcibiades post Chalci
dei necem et pugnam apud Miletum
in suspitionem Peloponensibus ue
nit, et de eo interimendo ex La
cedemone ad Astyochum epistola
missa est. Erat enim Agidi inimicus
et alioquin infidus habebatur. Ob
hunc ille metum a principio ad
Thissaphernem secessit, mox apud
eum quam maxime potuit negociis
Peloponensium nocuit, et edocen
dis omnibus quomodo se haberent
rebus, auctor fuit iminuendi sti 2
pendii, ut pro singulis drachmis
atticis terni oboli nec ii assidue
soluerentur, iubens Tissaphernem
illis dicere Athenienses quia uetusti
ores essent peritia rei naualis
ternos duntaxat obolos classiariis
suis numerare, non tam propter pau
pertatem, quam ne illi affluentia sti
pendii abuterentur, partim corpora
sua reddendo deteriora, dum il
lud in ea demum impendunt, unde
imbecillitas contingit, partim clas
sem deserendo dum partem stipen
dii sibi debitam non relinquunt

Obliquo oro Alcibiadis ad Tissaphernem

3 obsidem sui. Item edocuit ut tri
erarchos et ciuitatum duces, data
eis pecunia, ad hanc rem sibi con
cedendam inducerent, preter Sy
racusanos quorum dux hermocrates
solus omnium adusabatur, socia
4 lis classis nomine. Ciuitatesque que
pecunias postularent confutabat
ipse Tissaphernis uice, quod diceret
Chios quidem impudentes esse,
qui cum sint omnium grecorum
ditissimi et auxiliis illorum incolu
mes effecti, postularent pro sua
libertate alios periclitari et cor
5 poribus et pecuniis. Alias autem ci
uitates iniuste agere que pro athe
niensibus antequam ab eis deficerent
sumptus facere solite, nollent nunc
pro seipsis tantundem aut etiam plus
6 conferre. Et Tissaphernem non ab
re nunc bellum gerentem suis
pecuniis parcere, redditurum illis
solidum stipendium si quando id
a rege mitteretur et ciuitatibus
pro cuiusque merito profuturum.

46 Ad hec Tissaphernem admonebat
ne admodum incumberet bello
finiendo neue aut accitis quas instrux
erat phenicum nauibus aut maio
ri grecorum classe conducta tradere
Lacedemoniis terre ac maris im
perium uellet, sed sineret utrosque
bifariam habere potentiam. fore
enim ut semper regi liceret in e
os a quibus offenderetur inducere
2 alteros. si uero ad alterutros deueni
ret maris ac terre imperium non
habiturum eum adiutores quibus
opprimeret eos qui rerum potirentur,
nisi uellet ipse aliquando per se
cum ingenti et impensa et pericu
lo adire certamen. Satius autem
esse si aliquantula impensa cum
hac rerum difficultate decideret,
et si rebus suis saluis, grecos inter se
3 colliderent. Addebat etiam commodiores
illi fore socios imperii Athenienses,
quippe qui minus dominari in
terra optarent, et rationem simul
atque operam bellandi utiliorem
regi haberent: quod si forent eius socii
in seruitutem redigerent sibi quidem
ipsis maris partem, Regi autem grecos
omnes qui prouincias illius incole
rent. Lacedemonios uero in contra
rium tendere ad restituendam li
bertatem, quos neutiquam credibile sit
cum grecos nunc a grecis ipsis libe
rent, non liberaturos esse a barba
ris eosdem siquos antea ab illis non
4 liberassent. Iubebat igitur illum prius
utrosque conteri sinere: et cum
precisum esset quamplurimum ex athe
niensium uiribus, tum demum
peloponenses e prouincia depelleret.
5 Atque ita se rem habere Tissaphernes
fere sentiebat, quantum ex iis que
fiebant colligere licebat. Alcibi
adi enim ob hec tamquam bene admo
nenti fidem habens, parcius Pelo
ponensibus stipendium dabat, nec
eos bellum gerere permittebat, sed
dicendo tum naues phenicum uen
turas, tum illos supra modum aui
dos esse certandi, res euertit, et clas
sem eam que fuerat longe ualidis
sima deflorauit, in ceterisque apertius
agens quam ut occultari se non libenter
47 illis sociis gerere bellum. Atque hec
Alcibiades simul quod optima factu

arbitrabatur Tissapharni pariter
et regi coram suasit, simul quod suum
in patriam reditum curabat, cuius
impetrandi si eam non euteret sci
ebat sibi aliquando fore faculta
tem. eumq; ex hac re precipue exis
timabat impetratum iri si Tissapher
nem constaret ipsi esse familiarem,
2 quod et contigit. Nam postea quam eum
apud Tissaphernem pollere senserant
milites Athenienses qui in Samo
erant et ipse antea ad potentissimos
mandata dederat ut apud optimum
quenque sui restituendi mentio
nem haberent, uelle enim se in pa
triam redire sub statu paucorum,
non id quidem perniciose, sed ne
sub statu populari a quo esset eiec
tus, et cum illis una administrare
rem publicam, quib; amicum red
deret Tissaphernem. tum uero pleriq;
trierarchorum atheniensium qui erant
apud Samum et potentissimi quiq;
sua sponte inclinauerunt ad sta
tum popularem antiquandum.

48 Que res in exercitu primum agitata
est. mox illinc ad urbem peruasit,
et e Samo nonnulli ad Alcibiadem
colloquendi gratia ueniebant. et il
lo spondente redditurum se illis
amicum Tissaphernem primum, de
inde regem si modo statum popu
larem non tutarentur, sic enim regem
magis confisurum, magnam sane
spem concipiebant cum hostem
superandi tum uero ipsi primores ci
uitatis qui affligebantur maxime
2 ad se negocia transferendi. Hi cum
Samum redissent re cum idoneis
transacta coniurauerunt, et palam
apud multitudinem dicentes re
gem eis amicum fore et pecuniam
prebiturum, dumtaxat Alcibiade
restituto ac statu populari subla
3 to. Vulgus etsi nonnihil iis que
tractabantur in presentiarum angeba
tur, tamen affulgente stipendii ab
rege suppeditandi spe, quiescebat.
At illi qui statum popularem agi
tabant, postea quam cum uulgo rem
comunicauerunt, rursum et sibi
ipsis et plerisque sodalium que fo
4 rent ab Alcibiade perspiciebant. Et
aliis quidem hec tum ampla tum
explorata uidebantur. Phrynicho
autem qui adhuc dux erat nihil
admodum horum placebat et nihilo
magis statum paucorum Alcibiades
prout erat quam popularem desiderare
uidebatur, neq; aliud captare nisi
quoquo modo disciplina ciuitatis
immutata accitu sodalium reuer
teretur. sibi autem ceteris hoc non esse
negligendum, presertim ne seditio
nes existerent. quin etiam ne regis
quidem interesse ut Peloponensi
bus iam eque in mari uersantibus
et in illius imperio non minimas
urbes optinentibus, accederet ad A
thenienses quib; diffideret et nego
cium sibi facesceret cui liceret Pe
loponenses a quib; nihil dum mali
5 passus esset efficere sibi amicos. Pre
terea se probe scire aiebat socias
ciuitates cum denuntiatum eis fore
hos statum paucorum non popularem
uiuere et ita ipsis esse uiuendum,
profecto nec que defecissent ad im
perium redituras, nec que non de
fecissent stabiles permansuras. Neq;
· enim ·

enum preoptaturas in paucorum
aut populi statu seruitutem q̃ in
utrocunque nancisci possent liber
6 tatem. Quinetiam eos q optimates
uocarentur opinaturos non min'
negocii sibi q̃ per populare statū
p eos exhibendum qui largitioni
bus uterentur et duces malo⁊ es
sent, unde plura ipsi cōmoda con
sequantur, et sub illis inaudita cā
homines atq; immanius ad necē
ēē rapiendos; popularem ů statū
& effugium suum & illo⁊ coerci
7 torem ēsse. et hec ita sentire ciui
tates ex ipsis operib; edoctas, plane
se scire Phrynicus aiebat ideoq;
nihil eo⁊ sibi que in p̄sentia⁊ ab
49 Alcibiade agerentur placere. ii
tamen qui congregati in societa
tem belli erant sicut a principio
placuerant hec ita tunc admise
runt ac legatos qui Athenas mit
terentur cum alios tum ů Pisan
drum parauerunt, ut de Alcibia
de reducendo ac statu populari
antiquando deq; contrahenda ↄ
Atheniensib; cum Tissapherne ami
50 citia tractarent. At Phrynichus
habende orationis de Alcibiade
reducendo gnarus et eius ab athe
niensib; admittende, ueritus ne
ob ea que a se in contrariū dicta
essent male secum ageret si in ar
bitrium illius deueniret, ad tale ↄ
2 genus se conuertit. Mittit ad As
tyochum Lacedemonio⁊ nauar
chum circa Miletum adhuc agen
tem clandestinas ep̄tas, in quibus
cum alia simpliciter scribebat, tū
ů Alcibiadem illo⁊ negocia cor
rumpere qui Tissaphernem Athen
ensib; conciliaret sibi ueniā dan
dam ēē qui aliquid consuleret in
perniciem hostis uel cum dedecore
sue ciuitatis. Astyochus de Alcibi 3
ade mulctando preterq̃ q amplı'
ille non ueniebat in manus, ne cu
rauit quidem, sed reu̇sus ad eū in
Magnesiam apđ Tissapherne retu
lit ambobus que sibi sc̄pta essent
e Samo, index ip̄e rei factus, et ut
ferebatur tum iis tum aliis reb; cō
municandis Tissapherni sese appli
cans priuati lucri gr̄a eoq; lenti'
ferens stipendium non ēē p̄solutū.
Alcibiades non cunctatus lr̄as in 4
Samum ad magistrat' mittit, de
iis que a Phrynicho agerent, postu
lans ut eum morte mulctarent. Ob 5
id exestuans Phrynichus, ut q ob
indicium esset in summum omino
discrimen adductus, rurs' ad Asty
ochum scribit, insimulans illum su
perioris facti, q rem haud probe ↄ
occultasset, et nunc se paratum ēē
tradere omnem Atheniensium ex
ercitum qui esset apđ Samum illi'
ad internitionem expositis singu
latim omnib; modis, cū Samus mu
ris careret, quib; modis ista exeque
retur, neq; inuidiosum sibi iam ēē
cum ꝓ inimicissimos capite pericli
tur si hoc & aliud quodcūq; potius
ageret q̃ ut ab illis trucidaretur. ↄ
Hecq; Astyochus ad Alcibiadem de
tulit. Cuius iniquitatē p̄sentiens **51**
Phrynichus tantumq; non ab Al
cibiade de his reb; ep̄lam adesse,
p̄occupat ip̄e ad ex̄citum indiciū
efferre, inquies, hostes in āno bre

cum Samus careat muris nec oīs
classis intus habeat statione castra
inuadere: et quandoquidem hec
ipse pro comperto habeat, debere i
Samum illos q celerrime muro con
cludere, et in ceteris custodias age,
Atq; ipse eos p imperio quo erat ad
2 hec facienda adegit. Et isti quidē
partim ad extruendos muros res
pparare, partim celeriter extruē,
non solum ex hac causa, sed etiā
tanq sic Samus eēt duratura. At
non ita multo post littere ab Alci
biade uenunt, exercitū a Phryni
cho pditum iri, et hostes eum inua
3 suros. Ex hoc Alcibiades non ex fi
de, sed ex odio dicere existimat
et Phrynicho tanq cum hostibus
sententi opponere que ipse faci
enda ab hostib; preiudisset, nihil
huic obfuit, imo testimoniū eo
52 indicio perhibuit. Idem post hec
Tissaphernem alliciendo induxit
ut amicus Atheniensib; fore, ti
mentem quidem Peloponenses
q maiori cum classe q Athenien
ses adessent: cupientem tn̄ siquo
pacto posset sibi haberi fidem, pre
sertim posteaq sensit eo apd Cni
dum dissensionem de federibus
p Theriminem initis. Nam id tē
poris cum illi apd Rhodum essēt
iam dissensio excitauerat. In quam
post Alcibiadis sermonem cū Tis
sapherne habitum, Lacedemonii
os ire assertum cunctas ciuitates
in libertatem, superuenit Lichas
negauitq; tolerandam eē pactio
nem, ut rex optineret ciuitates
quib; prius aliquando aut ipse
aut pgenitores eius imperasset. Et
Alcibiades qdem utpote ad magna
contendens officiose Tissaphernē de
53 merebatur. Legati autē Atheniensi
um qui cum Pisandro e Samo missi
erant, ubi Athenas puenerūt, ubi a
apd pplm fecere, alti repetentes et
an omnia licere illis et regē sociū
habere, et Peloponenses uincere
si Alcibiadem restituerent, nec e
odem modo degerent sub statu po
2 pulari. Contradicentib; multis
partim pro statu populari, partī
pp inimicitias Alcibiadis, ac recla
mantib; indignum facinus eē si is
rediret qui leges rupisset, in quem
Eumolpides preconesq; de mysti
cis testimonium dixissent, q noīe
exilium sibi ille consciisset: quem
denuq; si reuocarent, sese deuouis
uissent. Pisander ubi plurimū con
certationis erat ac querele, adiens
ac prehensans singulos contradi
centium percontabatur num quā
spem salutis publice haberent, pe
loponensib; nec in mari pauciores
q ipsi naues rostratas habentib; et
socias ciuitates plures suppeditan
te illis rege ac Tissapherne pecuni
as, que ipsis nulle relique essent
nisi quis ad eos regē traduceret.
3 Et cum interrogati nullam aliam
eē dicerent, tunc palam subicie
bat eis, Atq hoc ut conficiamus fas
non ē nisi rem publicā prudenti
administremus, et ad paucos poti
regimen deferamus, ut nobis rex
habeat fidem, nec plus de admis
tratione rei publice in psentia
q de salute consulamus, habituri fa

cultatem postmodum si displice
bunt ista mutandi. Alcibiademque
qui hoc unus nunc efficere potest
54 reducamus. Hec audiens populus
egre quidem a principio ferebat
mentionem status paucorum. sed
Pisandro plane docente nullam
aliam salutem esse inter metum et
spem ut status rei publice immu
2 taretur annuit. factumque decre
tum est ut Pisander cum decem col
legis irent ad transigendum cum
Tissapherne atque Alcibiade quoquo
modo sibi maxime e re publica
3 fore uideretur et criminante Pi
sandro Phrynichus a prefectura
cum suo collega Scironide amo
tus est subrogatique in eorum locum
Diomedon et Leon et ad classem
missi. Dedit autem crimini Pisan
der Phrynicho quod diceret eum pro
didisse Iasum et Amorgem. uide
licet arbitrabatur eum non ido
neum fore iis que ab Alcibiade
4 transigerentur. Ita Pisander ubi
coniurationes omnes que prius
fuerant de iudiciis ac magistratibus
in ciuitate recitando statum po
pularem abrogandum per factionis
sue homines et qui publice con
sulerent. ceteraque que ad presentem
usum pertinerent curauit ne quid
more intercederet. ad Tissaphernem
ipse cum decem collegis nauiga
55 uit. Et Leon ac Diomedon per ean
dem hyemem cum ad classem A
theniensium peruenissent. Rhodum
petierunt. ubi nacti subductas
Peloponensium naues in quendam
locum egressi sunt. ac Rhodiis qui
ad arcendam eum occurrerant
prelio superatis. in Chalcem se re
cepere. et illinc bellum acrius ex
Co gerebant. quod inde comodius ob
seruarent si qua traicerent Pelo
2 ponensium naues. Xenophanti
das autem Lacon e Chio in Rhodum
uenit a Pedarito nuntiatum iam
ad finem peruenisse atheniensi
um murum. et nisi omni classe
subueniatur actum esse de Chio.
Et isti quidem subuenire statue
3 runt. at tamen Pedaritus interea
et qui cum eo auxiliares erant atque
Chii admotis omnibus copiis mu
nitiones Atheniensium circumdatas
classi oppugnant. et eius parte ex
pugnata aliquot nauibus que sub
ducte erant potiuntur. Sed eo suc
currentibus Atheniensibus primi in
fugam uersi sunt Chii. mox peda
ritus ipse reliquis circa fusis occu
buit ac multi Chiorum pluraque ar
56 ma capta. Post hec multo quam antea
Chii arctius obsidebant et a terra
et a mari et fame inualescente.
Pisander autem legatique college u
bi ad Tissaphernem uentum est
uerba fecerunt de pactionibus ineu
2 undis. Ille quoniam magis extimesceret
Peloponenses et quemadmodum ab
Alcibiade erat edoctus. uellet u
trosque adhuc uehementius conte
ri. non se certum omnino Alcibi
adi prebebat. Ea de re hic ad tale
genus se contulit. ut inter Athe
nienses et Tissaphernem tanquam ni
mia postulantem non conueniret.
3 quod ut mihi uidetur et Tissa
phernes uolebat. ipse quidem propter

metum. Alcibiades autē q ubi a
nimaduertit illum ut uidebatur nō
affectare conuentionem, nolebat
uideri atheniensib; inualidus ad
hoc ei psuadendum, sed iam psua
so et uolenti ad Athenienses se con
ferre, ipos Athenienses nō idonea
4 offerre. Postulauit eni Alcibiades
coram Tissapherne, cuius uice ipe
in loquendo fungebatur, adō que
modum supergrederentur, ut p Athe
nienses etsi ingentib; sane postula
tis acquiescerent, stare qminus
conueniretur. Nam postulauit i
omnem Ioniam tradi, rursusq: in
sulas Ionie adiacentes. que cum
non abnuerent Athenienses tan
dem in tertio congressu ne plane
deprehenderetur parum pollere
petiit ut sinerent regē edificare na
ues et iis terram ipoꝝ obire qt et
quotiens libuisset. Ad hec postu
lata nihil iam amplius assensere
Athenienses, sed ea intolerabilia i
existimantes et se ab Alcibiade ee
deceptos, cum iracundia digressi
57 · se Samum receperunt. Post hec r
rursus Tissaphernes eadē hyeme
contulit se in Caunum, animo Pe
lopōnenses iterum reuocandi Mi
letum. initisq: aliis qbuscunque
posset pactionib; stipendium sol
uere: ne prsus sibi hostes redderet
timens tum ne aut coacti pugna
re cum Atheniensib; classe ex mag
na parte stipendio fraudata suc
cumberent aut ex armata ad uo
tum suie se Atheniensib; succederet,
tum uel magis ne illi stipendii pa
randi grā continentē puastaret.

2 Harum igitur rerum omnium re
spectu atq: prudentia, ut quemad
modum optabat grecos inter se co
equaret, accitis Pelopōnensib; sti
pendium numerat. federaq: cum
58 eis tertio init in hec uba. Tertiode
cimo regni Darei anno Alexippi
da apd Lacedemonem tribuno pleb
pactiones inite sunt apd Meandri
campum inter Lacedemonios so
ciosq: ac Tissaphernem et Hierame
nem Pharnaciq: liberos, de Regis
deq: Lacedemonioꝝ et socioꝝ ne
2 gociis. Quecunq: plaga regis in
Asia est, regis esto. deq; [illegible] puin
cia rex deliberato p suo arbitrio.
3 Lacedemonii sociiue puinciam
regis ne adeunto nocendi ergo. i
neue rex Lacedemonioꝝ aut so
cioꝝ uel nocendi ergo regionem adi
4 to ullius mali ergo. Qd si quis La
cedemonioꝝ aut socioꝝ nocendi
ergo regionem regis adierit, Lace
demonii sociiq: prohibento. et si qs
e ditione regis adierit Lacedemo
nios sociosue nocendi ergo rex p
5 hibeto. Nauib; que nunc assunt
Tissaphernes stipendium prestato
ex pacto dum naues regis adue
6 niant: que ubi aduenerint Lace
demonii sociiq: suam classem si uo
lent alunto. sin a Tissapherne ali
uolent Tissaphernes stipendium i
prebeto. Eam pecuniam finito bel
lo quantam acceperint Lacedemo
nii sociiq: Tissapherni reddunto.
7 Postq classis regia uenerit, et illa
et Lacedemonioꝝ et socialis comu
niter bellum gerunto qtenus Tis
sapherni uidetur Lacedemoniisq:

Pactiones terrie int Lacedimonios et Regē sociietatis.

ac sociis. Qđ si societatem belli con
tra athenienses dissociare libuerit
59 ex equo dissocianto. Atq; he pacti
ones inite fuerunt. Post quas Tissa
phernes operam dedit ut naues e
phenices quemadmodū dictū ē
adducere/ atq; alia que spopōde
rat animo etiam ostentandi se q̄
ad ipsum pertinerent ostentandi
60 apparare. Sub extremum iam hy
emis Boetiani Oropum intercepe
runt, prodito Atheniensium quod
ibi erat presidio opera et nōnul
lorum Eretriensium et ipsorum Oropi
orum captantes Euboiam ad defecti
onem inducere. Nam cum id oppi
dum sit situm in Eretria quod A
thenienses tenebant fieri non po
terat quin magna iactura affice
retur & Eretria & cetera Euboia.
2 Potiti igitur iam Oropo Eretrienses
in Rhodum uenerunt accitū Pe
lopōnenses in Euboiam. Illi Chio i
potius que uexabatur succurren
dum cum statuissent et e Rhodo
3 soluentes omni cum classe circa i
Triopium nauigarent, pspiciunt
Atheniensium naues a Chalce altū
tenentes. et cum neutri in alteros
tenderent abierunt, Athenienses
quidem in Samum Pelopōnenses
autē in Miletum, cernentes nō pos
se se Chio succurrere sine certami
ne; hyemsq; hec confecta ē, et ui
cesimus huius belli annus quod i
61 Thucydides conscripsit. Ineunte
statim proxime estatis uere Dercy
lidas uir Spartiata haud magna
cum manu missus ē itinere pedes
tri in hellespontum, solicitatū ad
defectionem Abydum que ē Mi
lesiorum colonia. Chiiq; q̄diu Asty
ochus de ferendo auxilio ambigit,
obsidione urgente ad confligen
dum compulsi sunt nauali certa
2 mine. Acceperant autē post mor
tem Pedariti Astyocho adhuc apđ
Rhodum agente Leontem e Mile
to uirum Spartiatam pro duce q
cum Antisthene uenerat epibata
et duodecim naues Mileti p̄sidia
rias, quarum Thurine erant quinque
Syracusane quatuor et Anerta
3 et Milesia et Leontis singule. Egres
si itaq; populariter Chii et tuto q̄
dam loco occupato, una cum sex
et triginta suis nauib; aggressi sūt
Atheniensium duas et triginta.
et cum atrox esset pugna naual
neq: in ea Chii atq: socii forent in
feriores, tamen iam ei erat uesper
62 in urbem redierunt. Secundum
hec cum Dercylidas pedestri itinē
ad hellespontum peruenisset, stati
ad eum et ad Pharnabazum Aby
dus defecit, et duos post dies Lamp
2 sacus. Hoc cognito Strombichides
e Chio repente suppetias uenit na
uib; quatuor et uiginti Athenien
sium, inter quas erant militares
que portabant armatos. et p̄lio
superatis Lampsacenis q obuiam
pdierant ipso impetu Lampsacum
muris carentem cepit ac uasa ho
minesq; abripit, ac restitutis in eā
liberis hominib; ad Abydū acces
3 sit. Sed cum Abydenos neq: ad de
ditionem impellere; neq; oppug
natione temptata expugnare
posset/ ad Sestum transfretauit, ur

bem in Cheroneso et regione Aby
di sitam, quam medi aliquanto
tenuerant: ibiq; presidium impo
suit ad totius Hellesponti tutelā.

63 1 Interea & Chii compotes maris ef
fecti sunt magis, & qui ad Mile
tum erant & Astyochus tum au
dita pugna nauali tum discessu
2 Strombichidis audaciores. Itaq;
duab; omnino nauib; in Chium
ꝓfectus Astyochus sumpsit que
illic erant naues, et tota iā classe
contendit in Samum: et cū hos
tes non exirent obuiam, ꝙ mutu
o suspecti erant, rursus redit Mi
3 letum. Nam per hoc tempus atq;
etiam prius Athenis antiquatus
erat status popularis. Siquidem
postq̄ Pisander cum collegis a Tis
sapherne redierunt Samū, rem
illic castrensem ad suum magis
arbitrium transtulerunt: et Sa
mii ipsi hortabantur optimates
ad capessendum secum statum
paucoꝝ, etsi inter se seditione
concitati ne sub statu paucoꝝ
4 degeretur. Quinetiam Athenien
sib; qui illic erant cum & ipsi in
ter se contulissent, placuit Al
cibiadem quandoquidem hoc
ei non eēt cordi, missum facere,
Non enim amplius idoneū fore
si ueniret statu paucoꝝ, sed se
iam quoꝝ de periculo ageretur
per se dispicere oportere, q̄nam
modo & res istā, non remitteretur &
bellica sustineretur, unoquoque
ex sua re familiari impigre pe
cuniam, et siqua alia re op' eēt,
conferente, ut qui non aliis iā
sed sibi ipsis laborarent. Talia tūc

64 exhortati continuo Pisandrū et
dimidium legatoꝝ domum di
miserunt ad res ibi transigendas,
dato insuper eis negocio, ut in q̄s
cunque subditoꝝ ciuitates pos
sent, statum paucoꝝ instituerēt.
Alterum dimidium in alia item
2 subditoꝝ oppida alio aliū, necnō
Diotrephem ad ꝓuinciam sibi
mandatam in Thracia adminis
trandam tunc agentem circa e
Chium. Is Thasum ꝓfectus statū
3 ibi popularem aboleuit. A cuius
discessu Thasii altero fere mense
urbi murum circūdederūt tāq̄
nihilo iam indigentes cum athe
niensib; statu optimatū, sed liber
tatem a Lacedemoniis ꝓpe diē ex
4 pectantes. Nam eoꝝ exules q non
penes Athenienses sed apd Lacede
monios erant, cum suis q intra ur
bem erant necessariis omni ope
annixi sunt ut & naues recipe
rentur & ciuitas rebellaret. Itaq;
ipsis quidem euenit ex sententia
ut & ciuitas citra periculum ser
uitio eximeretur & populus qui
fuāt refragaturus ab administra
5 tione summoueretur: ceteris autē
Atheniensium studiosis e contrario
qui statum popularem illic con
stituerant. Neq; id in Thaso tantū
ut mihi uidetur, sed in aliisq̄
multis subditoꝝ ciuitatib;, que
resipiscentes ac nullo metu eoꝝ
que tractabantur, illaq; fallaci
sub Atheniensib; legitime uiuen
di conditione posthabita, ad eā
que ꝓculdubio erat libertatem

65 transtulerunt. At Pisander cum collegis profecti statum popularem ut ipsis videbatur ex urbibus sustulerunt et ex aliquot earum armatis in socios sumptis Athenas reverterunt, 2 ubi comperiunt iam pleraque a sodalibus perpetrata. Etenim Androclem quendam in statu populari longe principem et qui inter primos exciterat auctor Alcibiadis expellendi, nonnulli iuniorum conspirati clam optruncarant duplici causa tum quod erat maxime apud populum auctoritatis, tum vel magis aliquanto Alcibiadis demerendi tanquam reversuri, et Tissaphernem eis amicum redditurи, aliosque nonnullos tanquam non oportunos eodem clam modo sustulerant. 3 Oratioque ab eis ex composito propalam habita est neque mercedem aliis dari debere nisi militantibus, neque plures esse participes rerum gerendarum quam quinque milia, et eos precipue qui et pecuniis 66 et corporibus prodesse possent. Erat autem hec res decora apud plerosque, ut qui administrationem civitatis immutassent, iidem civitatem administrarent. Adhuc nanque et populus et concilium ex consuetudine congregabatur, ita tamen ut nihil consultaret nisi quod conspiratis probaretur ex quorum et numero erant qui contionabantur, pensatis prius inter se 2 que forent dicenda, nemine iam aliorum contradicente pre metu cum tantam cerneret conspiratorum manum. Quod si quis contradiceret, confestim aliquo idoneo modo necabatur, neque de percussoribus aut inquirebatur aut siqui suspecti erant supplicium sumebatur, sed intra silentium populus se tenebat, adeo perterrefactus ut taciturnitatem suam lucrifacere se putaret si nihil violentie pateretur. 3 et cum multo plurium quam erat conspirationem suspicaretur, animo succumbebat. Nec id licebat explorare tum propter magnitudinem civitatis tum propter mutuam ignorationem. 4 Neque vero fas erat ob hoc ipsum cuiquam apud alium miserari ac lamentari vicem suam quasi de ulciscendo secreta consilia agitaret. sive enim notum sive ignotum inactus esses quem alloquereris, infidus videbatur. 5 singulis e populo suspitiose invicem se adeuntibus veluti participes forent eorum que agerentur, quoniam ex eo paucorum numero erant quidam quos nemo unquam suspicatus esset ad eam se factionem conversuros: qui precipue et apud multitudinem ut fides non haberetur effecerant, et apud statum paucorum ut multum firmamenti esset vel hoc ipso quod populares ad mutuam diffidentiam inducebant. 67 Sub hoc igitur tempus Pisander collegeque venientes, statim cetera peregerunt et ante omnia coacto populo sententiam dixere de decem scribis deligendis penes quos liberum imperium esset, qui conscriptam rogationem certa die ad populum ferrent qua ratione civitas optime degeret. 2 Ubi dies dicta advenit, adduo

demereor te: id est obligo te proficere et meritis.

cata contione in editum locum
ubi templum Neptuni ē situm,
decem ferme extra urbem stadiis,
pmulgarunt decem uiri illi nihil
aliud q̄ hoc demum. licere quod
cunque quisuelit d Atheniensiū
decretum refellere, refellentemq;
siquis aut scripserit aduersus leges
facere aut quoquo alio modo lese
3 rit ingentib; penis sanxerūt. Hic
ū clare locuti sunt, nullum iam
pristino instituto magistratum
ualere neq; stipendium numera
ri, sed quinque deligi presides a
quib; rursus centum uiri deligan
tur qui singuli item ternos sibi
cooptent penes q̄s numero qua
dringentos cum in curiam uene
rint imperium sit exequendi q̄
optima factu ee senserint, et q
quinque milia ciuium quotiens
68 eis uideretur congregare. Fuit
quidem q hanc rogationē tulit
Pisander qui ut in ceteris ita in
hoc statum popularem libentissi
me ꝓpalam abrogabat. Qui uero
totum negocium composuit qua
ratione ad hoc deueniret, iam p
dem id pmeditatus fuit Antiphon
uir Atheniensium sui temporis
nulli secundus uirtute atq; idē
prestantissimus in comminiscendo,
et in iis que sentiret pmendis q
neq; ad populum neq; ullā in con
tentionem uoluntarius pdibat sed
cum suspectus uulgo ꝓ opinio
nem facultatis in dicendo cessa
ret ab agendo, tn̄ hic unus ut
cuique aliquid aut in iudicio
aut apd populum agenti consu
lebat. plurimum posse pdesse ex
2 istimabat. et qui postmodum cū
statu quadringentorum collapso
acta illorum populus ultum iret, ip
seq; in iudicium uocaretur tanq̄ u
nus ex istarum rerum auctorib; uidet
mihi optime omnium ad meam
usq; memoriam causam capitis
3 dixisse. Prestabat autē sese et Phry
nichus perq̄ studiosum circa sta
tum paucorum Alcibiadis metu quē
intelligebat cuncta apd Samum
a se cum Astyocho tractata resci
uisse, ratus ut credibile erat eum
nunq̄ sub paucorum statu reuersu
rum. Et aduersus atrocia quia iis nō
succubuerat, plurimum de sua
4 uirtute spopondisse uidebat. The
ramenesq; Agnonis filius int pri
mos eorum extitit qui statum popu
larem dissoluerunt, uir neq; ad di
cendum neq; ad intelligendum
inualidus. Itaq; opus a uiris et mul
tis et circumspectis agitatum, et si ar
duum tn̄ non immerito pcessit.
Arduum enim fuit populum athe
niensem centesimo fere ab exactis
tyrannis anno libertate priuare:
nec eum modo nullius imperio sb
iectum, sed plusq̄ huius temporis
dimidio ipsum aliis imperare as
69 suetum. Ubi autē concio nemine
refragante, sed rata habente que
pmulgabantur, soluta ē, aliquan
to post in curiam introducti sunt
quadringenti hunc in modum. E
rant Athenienses assidue sub armis
ꝓ hostes apud Deceleam agentes,
partim in muris, partim in stationi
2 bus suo quisque loco. Igit illo die

cos q conscii non erant, ex consue
tudine abire permittunt, dato precep
to coniuratis ut permanerent non
apud arma sed seorsum: et siquis ad
res que agerent notandas restitis
set, hunc sumptis armis id facere
3 prohiberent. Fuerunt autem ii quibus
id negocium datum est q ad hoc ipsum
uenerant cum suis armis Andrii
et Tenii et Carysthiorum trecenti, et
Egynete incole quos illuc habitatum
4 miserant Athenienses. His ita dispo
sitis quadringenti uiri, occulto quis
que pugione uenientes, comitan
tibus centum uiginti adolescentu
lis quibus utebantur sicubi manu
illorum opus erat, circumsistunt intra
curiam senatores qui suffragiis di
gebantur: eisque precipiunt ut sumpta
mercede egrederentur. Attulerat
autem ipsi mercedem illis totius re
liqui temporis, et eam egredienti
70 bus persoluerunt. Itaque hunc in
modum senatus nihil refragatus
e curia prepsit: ne ceteris quidem
ciuibus aliquid innouantibus; sed
quiescentibus; Tunc illi ingressi cu
riam questores e suo corpore sor
titi sunt quibuscumque; uotis atque hos
tiis magistratus ineuntur usi. Postea
ualde immutato ritu, status popu
laris preterquam quod exules Alcibiadis
gratia non restituerunt, in ceteris im
2 periose ciuitatem regebant, et non
nullos licet haud multos quos uide
bantur idonei qui in locum ipsorum
substituerentur interemerunt, et
nonnullos in carcerem coniecerunt,
quosdam relegauerunt. Ad Agi
demque regem Lacedemoniorum qui
erat apud deceleam, misere cadu
ceatorem qui diceret uelle se redi
re in gratiam et consentaneum esse
ut ille ipsis potius quam infido populo
qui amplius non extaret assentiret.
71 At iste non quieto animo ciuitatem
esse existimans, neque sibi populum
ita subito uetustam libertatem tra
diturum, nec quieturum si mag
num exercitum hostium conspex
isset: ideo non tantum fidei habens
illis in presens quin crederet etiam
turbari posse: nihil de conuenti
one respondit iis qui a quadringen
tis aduenerant sed accito e Pelo
poneso ingenti exercitu haud mul
to post ipse cum iis copiis et iis que
ad Deceleam excubabant descen
dit ad ipsa menia Atheniensium,
sperans eo magis perturbatos Athe
nienses in suum arbitrium peruen
turos aut uoluntarios aut ipso
impetu propter tumultum intra extra
que credibiliter futurum. Neque enim
defore quin muros maiores propter
2 illorum solitudinem occuparet. Cum
quas copias propius menia admouisset,
Athenienses ne tantulum quidem
intra urbem mouerunt, sed emis
so equitatu et parte quadam grauis
ac leuis armature sagittariorumque
depulerunt eos qui propius subissent,
armisque atque corporibus quorundam
interfectorum potiti sunt. Ita re Agis
cognita rursus reduxit exercitum.
3 Et ipse quidem et qui cum eo fue
rant, illic apud Decelee loca man
serunt. Eos autem qui superuenerant
postquam illic aliquot dies fuerant com
morati, domum remisit. Secundum

hec quadringenti uiri legationē
ad eum cum miſiſſent et hic ni
hilominuſ etiam magiſ cunctare
tur et ad hoc ipoſ hortaretur, La
cedemonem mittunt ad paciſcen
dum legatoſ, cupidi pacificandi.
72 Mittunt item in Samum decē uirōſ
ad leniendoſ militeſ docendoſq;
cum alia que dicere oporteret,
tum ꝗ̃ illud non in perniciem ci
uitatiſ conſtitutum ēē ſtatum ł
paucoꝝ ſed in ſalutem reꝝ om
nium, et quinque milia hominū
ēē non quadringentoſ ſolum q̃
negocia adminiſtrarent. Nec ūq̃
ad eam diem athenienſeſ ꝓꝑ expe
ditioneſ et peregrinaſ occupati
oneſ ad ullam rēm conſultandā
quantūlibet arduam plureſ q̃nq̃
2 milib; conueniſſe. Hoſ tñ ſtatim
ab ipā ſtatꝰ ſui conſtitutione mi
ſerunt, ueriti ne id quod euenit,
nautica multitudo nollet ſub ł
eo ſtatu manere, et illinc incoha
73 to malo ipſi ſūmouerentur. Ete
nim iam apud Samum circa ſta
tum paucoꝝ reſ taliſ erat inno
uata eaq; per ipſum tempuſ con
tigit quo quadringenti ſūt con
2 ſtituti, Nam Samioꝝ q tūc aduꝰ
ꝓcereſ ſurrexerant, cū antea fuiſ
ſent ſtatꝰ popularis ſed īmutati
rurſus perſuaſione Piſandri dū
uenit et Athenienſium in Samo
conſpiratoꝝ facta coniuratione
ad quadringentoſ homineſ ſta
tuerant aggredi ceteroſ, tanq̃
3 illi populus forent et hypbolū
quendam Athenienſem hominē
nefarium exulantē nō potentie
dignitatiſue metu, ſed ꝓꝑ ſcelera
et dedecuſ ciuitatiſ interemerūt,
una cum Charmino uno e ducibꝰ,
et quibuſdam ſecum athenienſibꝰ
quib; fidem habebant. Et cum iiſ
alia huiuſmodi ꝑpetrarunt, aliati
ēē pluteſ inuadere. Hanc rem q 4
ſenſerant futuram, nudauerunt
tum e ducib; Leonti ac diomedon
ti. hi enim q a ꝓꝑlo honore affecti
eſſent, inuiti ſtatum paucoꝝ fere
bant, tum Thraſybulo et Thraſyl
lo quoꝝ alter erat trierarchuſ ł
alter armatiſ preerat. itemq; ceťiſ
qui precipue uidebantur illi con
ſpirationi ſemper aduerſi: obſecra
runtq; ne ſe ipoſ morti deſtinatoſ,
ne Samum ab Athenienſib; aliena
tam ꝓꝑ quam unam magiſtratuſ
eiſ in id tempuſ ꝑmanſiſſe con
temnerent. Hoc illi auditoſ ſingu 5
loſ militeſ adeunt, orantq; ne quo
modo id permittant et in primiſ
eoſ qui dicuntur parali, homineſ
Athenienſeſ atq; liberoſ omneſ q
in ea naui uehebantur ſtatui pau
coꝝ necdum preſenti ſemꝑ infeſti.
Quibuſ Leon ac Diomedon q̊tieſ
aliquo nauigabant ſoliti erant
aliquid nauium cuſtodiendum
relinquere. Adeo cum trecenti 6
illiſ in Samioſ impetum fecissent
iſti omneſ et precipue parali in
teruentu ſuo pleroſque Samioꝝ
periculo exemerunt, et triginta
e numero trecentoꝝ optrunca
runt, et eoꝝ treſ maxime nocen
teſ exilio mulctarunt, ceteriſ ignoſ
centeſ, reſtituto ꝓꝑlari ſtatu in
poſterum cōmuniter rem publica

74 administrarunt. Hanc itaq; na
uem paralo℞ cum ipso℞ prefecto
Cherea qui in statu mutando na
uauerat operam, ꝑperanter Samii
atq; milites Athenas mittunt ad ea
que acta essent nuntianda. Nō
dum enim resciuerant q̄dringen
2 tos uiros imperio potitos. Cū athe
nas nauis peruenisset, ea ꝑtinus
quadringenti ablata, paralo℞ a
liquot duob; tribusue uincula
indiderunt, reliquos in aliā mi
litarem nauim impositos manda
runt per Euboiam custodiendos.
3 Cherea simul ac ea que agerentur
animaduītit utcūque latitans,
rursus in Samum reuisus rettulit
militib; que fierent Athenis. oīa
in maius ui orationis exasperās
uniuersos qui ab iis q rem.p. admi
nistrarent uerberib; affici nec ⁊
contra eos quicq̄ hiscere licere,
quin etiam ho℞ uxorib; liberisq;
uim afferri. Eosdemq; statuisse
omnium qui in Samo militarēt
qui ab ipso℞ sententia discrepa
rent ꝑpinquos cōprehendē atq;
coercere, nisi sibi obtemperatum
sit eos interfecturi. Alia et ꝑmlt
75 ta mentiendo adiecit. Que audi
entes milites, non modo eos qui
statum pauco℞ introduxerant
sed et eos qui participes erant
statuerunt a principio occidē.
deinde ab iis qui se interposue
re ꝑhibiti atq; edocti ne hostib;
infesta classe uenientib; rem A
theniensem perderent abstiterē.
2 Ac postea uolentes iam aperte rē
Samiam ad statum popularē re
uocare. Thrasybulus Lyci ac Thra
syllus, isti enim ꝑcipui auctores
extiterant status innouandi, ad
egerunt ad maximum iusiuran
dum cum ceteros milites tum ū
eos qui erant e statu pauco℞ ca
pessituros se rem.p. popularem
idemq; quod ipsi sensuros, et bel
lum aduersus Peloponenses īpi
gre gesturos, trecentosq; uiros ꝑ
hostib; habituros, ac nihil admo
dum cum illis per caduceatorē
transacturos. In eadem ūba iura 3
uerunt ex Samiis omnes q per e
tatem ferre arma poterant. Cum
quib; omnia negocia et que ex
periculis euentura forent milites
sibi cōmunia eē uoluerunt: ar
bitrantes neq; sibi neq; illis ullam
reliquam salutē fore, sed utrisq;
pereundum siue quadringenti
uiri uincerent siue hostes e Mile
to. Atq; hoc tempus ꝑ concerta **76**
tionem omne consumptum est,
militib; Athenas ad popularem
statum, illis hos ad pauco℞ cōpel
lentib;. Sed milites coacta ꝑtin⁹ 2
concione, supiores duces et siquē
trierarchum suspectum habebāt
magistratu amouerunt, aliosq;
suffecerunt trierarchos ducesq;
quo℞ extitere Thrasybulus Thra
syllusq;. Qui ad dicendum surgen 3
tes, ceteros exhortati sunt cū aliis
rationib; non debere ipsos aīo la
bare, q ciuitas sua defecisset, tū
ū his q a se qui ꝫ plures essent
ꝫ omnib; magis ł abundarent
illa secessisset. Nam cum ipsi om 4
nem classem habeant, posse se ci

uitates quibus preessent adigere
ad pecuniam p uirib; dandam et
si illinc abirent, Samum superesse
urbem non inualidam, sed quen?
maritimum robur atheniensium
quod soli optinere contenderat
eo imbecillitatis recidisset satis
ualidam ad hostes ex eodem loco
arcendos unde iterum arcuisset,
et se propter classem potentiores q̄
eos qui in urbe essent ad copan
5 dum comeatum, cum etiam ipo?
beneficio qui Samo presiderent
hactenus licuisse illis in Pireum
applicare, quod non liceret in re
liquum si rem .p. eisdem restituē
recusarent. Itaq; magis se posse il
los phibere usu maris, q̄ ab illis p
6 hiberi. Nam illud exiguum qddā
ēē et nullius momenti faciendū
illos urbem ab hoste eripere si hoc
ipsis utile sit, et eosdem nihil ami
sisse, si iam non habeant quam t
mittant pecuniam, sed eam mili
tes ipsi erogent, et senatum con
stituisse, si eius gratia ciuitas ha
beat exercitus. Uno etiam in hoc
eos deliquisse q patrias leges re
sciderint. Se ū debere & sue salu
ti consulere, & temptare ut illos
ad officium retraherent: nec de
teriores illis eosdem censendos q
7 aliquid melius consultaret. Al
cibiademq; pposita sibi per ipos
securitate atq; restitutione, soci
etatem inter eos ac regē cupide
conciliaturum. Quodq; maximū
sit si cetera frustrentur, certe cū
tantam classem habeant, hoc nō
deesse ut secedant aliquo ex mt

tis locis ubi & urbes & agros inueni
77 ant. Talibus sese colloquiis mutuo
in concione cohortati sunt: et ni
hilo segnius ea que ad bellum ge
rendum pertinebant apparabant.
Que sententes decem legati qui
a quadringentis uiris in Samum
missi erant, cum iam in populo
78 uersarentur, ibidem siluere. Per
hoc tempus classiarii peloponen
sium milites qui erant Mileti int
se succlamabant tanq̄ negocia ab
Astyocho pariter atq; a Tissapher
ne perderentur: ab Astyocho qdē
q neq; prius pugnare uoluerit
q̄diu ipo? classis prepotens, athe
niensium tenuis fuit: neq; nunc
uelit cum Athenienses inter se
dissidere dicantur: nec eo? na
ues eodem in loco ēē, sed tempus
terat operiendo phenices, a Tissa
pherne autē q has naues nō ac
cierit naues nomine non re pe
riculum certaminis facturas. A
Tissapherne autē q has naues nō
accierit, qq; neq; solidum neq;
assiduum stipendium soluendo
classem peloponensium destruat.
Itaq; negabant ulterius expecta
re oportere, sed pugna nauali t
decernere, ad quod pcipue Sy
79 racusani instabant. Hoc mur
mur gliscere sententes socii atq;
Astyochus, concilio habito cen
suere decertandum, quandoq
dem seditionem apd Samum ēē
nuntiabatur. Ergo cum omīb;
nauib; numero centum ac duo
decim Micalem pficiscuntur, t
missis eo Milesiis adesse pedestri

2 itinere. In Galaucis autē Mycales
stationem Athenienses habebant ⁊
due et octoginta naues e Samo ꝓ
fecte. distat autē paulum a conti
nenti Samus qua parte Mycalem
spectat. Qui cum ꝓspexissent Pelo
ponensiacas naues ex aduᷣso ueni
entes secesserunt in Samum rati
suas non satis ēē ad subeundū de
3 summa reꝝ periculum et simul
expectantes; presciuerant eñ hostē
e Mileto uenire cupidum pugnan
di. Strombichidem ex Hellesponto
succursurum cum ea classe qua ⁊
se e Chio Abydum contulerat ad
4 quem premiserant nuntium. Cū
se in Samum Athenienses subdux
issent. Peloponenses ad Micalem ⁊
classe appulsa illic castra posuere
et cum eis Milesioꝝ peditatus atq;
5 accolaꝝ. Postero die cum aduᷣsus
Samum nauigare statuissent ac
cepto nuntio Strombichidem ab
Hellesponto redire, illico Miletum
6 reuecti sunt. Aduᷣsus quā uicissim
Athenienses post accessionem alte
rius classis contendunt centū atq;
octo nauib; ꝓposito decertandi. ⁊
Sed nemine obuiam se dante rursꝰ
80 in Samum reuituntur. Statim sc̄dm
hec eadem estate Peloponenses tā
numerosa classe tamen nō idone
os se arbitrantes ad prelium con
serendum inopes consilii unde ⁊
tot nauib; pecunia suppeteret ꝑ
sertim Tissapherne male soluente,
mittunt ad Pharnabazum, quod
iam inde ex Peloponeso ꝓceptum
erat Clearchum Ramphii filium
quadraginta nauium prefectum.

2 cuocauerat enim eos Pharnabazꝰ
prebere stipendium paratus. pactoq;
per legatum se illis Byzantium ad
3 defectionem impulsurum. Ita na
ues Peloponenses datis uelis altum
petentes ut in cursu faciendo hos
tem laterent, coborta tempestate
iactate sunt: et eaꝝ alie Delum te
nuerunt, alie que plures erāt qbꝰ
Clearchus uehebatur posterius Mi
letum reuerse sunt. Sed rursꝰ eas
recepit Clearchus in Hellespontū
pedibus itinere confecto. Veꝝ et
que in Hellespontum euaserant
cum Helixo Megarei decem naues
Byzantium traxere ad defectionē.
4 quod postea cum rescissent Athe
nienses qui ad Samum statiua ha
bebant, miserunt auxilio atq; ꝓ
sidio loci classem in Hellespontū.
et breuis quedam pugna commissa
ē ante Byzantium inter octonas
81 utrinque naues. Inter eosdem ii
qui rebus preerant et ān omnes
Thrasybulus cum semper alias tū
ū postq̄ statum immutarat in eā
dem sententia fuit ut Alcibiadē
reuocarent. Ac tandem frequēti
militum concione ad hoc ꝑsua
sa, factoq; decreto reducendum
donata uenia Alcibiadem, ad Tis
saphernem nauigauit Alcibiadēq;
deduxit in Samum, unam spem
fore existimans si ille Tissaphernē
a Peloponensib; ad ipos transferret.
2 Alcibiades coacta concione iacturā
exilii sui questus est et deplorauit
multaq; locutus de re.p. non in
paruam spem futuroꝝ audientes
adduxit, supra modum amplifi

cando suam apud Tissapherne gratiam: ut cum ii qui holigarchiam domi gerebant ipsum extimescerent, tum uel magis coniurationes dissoluerentur: simulque ut ab iis qui Sami erant plus fiducie caperetur ac pluris ipse fieret: atque hostes Tissaphernem quam maxime optrectarent, et a spe in qua erant deciderent. [3] Enimuero asseuerabat amplissimis uerbis sibi recepisse Tissaphernem nunquam cessaturum dare stipendium Atheniensibus si modo eis confideret quoad ipsi quippiam reliquum foret, et ne si oporteret quidem se ad extremum uenundare torum suum. Nauesque phenicum que iam in Aspendo essent ad Athenienses, non ad Peloponenses adducturum. Ita demum se Atheniensibus habiturum fidem si ipsum ad eos redeuntem excepissent. [82] Hec illi aliaque multa simul atque audiere in collegium superiorum imperatorum cooptauere, iusque ei rerum omnium permisere: tantam subito spem singuli presumentes, ut nihil minus quam de sua salute deque supplicio quadringentorum dubitaret, parati etiam iam tunc propter ea que ille dixerat, contemptis qui aderant hostibus nauigare in Pireum. [2] Ad quod faciendum cum multi instarent, ille uehementer abnuit, negans omisso qui propius esset hoste in Pireum esse nauigandum et quandoquidem ipse delectus esset imperator: se rationes belli ante omnia curaturum adito Tissapherne. [3] Atque extemplo ex hac concione abiit: uideri uolens uniuersa cum illo comunicare, et maioris apud illum pretii esse, ostentando se quod imperator iam delectus esset illique prodesse posset et obesse. Atque huic contigit ut per Tissaphernem terrefaceret Athenienses, inuicem per Athenienses Tissaphernem. [83] Peloponenses qui Mileti erant audito Alcibiadis reditu, cum iam antea Tissaphernem pro infido haberent, multo iam magis optrectabant. [2] Delatum enim multis e locis ad eos fuerat quia recusassent prodire obuiam classi atheniensi ad Miletum usque ultro lacessenti, Tissaphernem multo languidiorem effectum esse ad mercedem soluendam, et iam antea ab Alcibiade operam datam, ut idem ipsis inuisus esset. [3] Itaque inter se milites alius alium conuenientes, quemadmodum prius fecerant conspirauerunt, et alii quidam auctoritatis homines non solum militares, quod neque solidum unquam stipendium acciperent, et id breuis temporis atque intermissum nisi quis eos aut in prelium duceret, aut aliquo abduceret unde alerentur deserere naues, culpam omnem in Astyochum refundentes qui priuati lucri gratia Tissapherni indulgeret. [84] Cum autem in huiusmodi conspiratione isti essent, conflatus est quidam circa Astyochum tumultus, hunc in modum. [2] Syracusanorum nautę Thurinorumque, quo liberior multitudo erat, eo licentius ingruentes stipendium

repoposcere. Quibus ille proter-
uius quoddam responsum red
didit, interminatusq; est, et in
hermocratem nautis suis astipu
3 lantem leuauit fustem. Hoc cer
nentes comilitones, utique nau
te, cum clamore in Astyochum
ut ferirent impetum fecerūt. Qd'
ille preuidens, ad aram quandā
confugit, atq; ita percussus nō ē,
sed illinc in diuersa discessum.
4 Ceperunt & Milesii furtim adorti
castellum Tissaphernis illic extr
uctum, et presidium quod ibi e
rat eiecerunt. que res pbata ē
cum aliis sociis, tum precipue Sy
5 racusanis. Lychi tn̄ displicuit af
firmanti debere Milesios aliosq;
qui sub ditione regis essent inser
uire atq; obseq Tissapherni in iis
que moderata essent, donec rati
ones belli recte disponerent. At
Milesii ob hec, illi et alia huiusmodi
succensentes, mox defunctum
morbo humari phibuerunt eo
loco ubi qui aderant Lacedemo
85 nii uolebant. Per hanc rez dis
cordiam inter ipos Tissaphernēq;
et Astyochum superuenit ex La
cedemone successor Astyochi
Mindarus, nauarchieq; suscepit
imperium, et Astyochus abscessit.
2 Cum quo Tissaphernes gauletem
quendam ex iis qs secum hēbat
nomine Cara, legatum misit uiri
usque lingue gnarum, tum ad in
simulandum Milesioz factū cir
ca castellum, tum ad se purgan
dum sciens sui succlamandi grā
precipue illuc Milesios ire et cū
eis hermocratem, qui asseuerant
ipsum cum Alcibiade res Pelopō
nenses destruere, in partib; uacil
3 lantem. Erat enim illius in hunc
perpetua simultas pp stipendii so
lutionem. Que ad extremū iam
Syracusis extorrem, cum alii du
ces Syracusanaz nauium, Potamis,
Miscon et Demarchus Miletū ue
nissent, insectatus est Tissaphernes
multo acrius, ac crimini dedit cū
alia, tum ū. q quia pecuniā pos
tulatam aliquando non impetras
4 set, inimicitias secum gereret. Igr̄
Astyochus Milesiiq; et hermocra
tes a Mileto Lacedemonē petiere.
Et Alcibiades rursus a Tissapherne
86 Samum. Ubi dum adest, legati ex
delo aduenuint. qs quadringēti
uiri mittebant ad demulcendos
eos docendosq; qui Sami erant.
Et coacto concilio conantes eos
2 Loqui nolebant initio ausculta
re milites, sed succlamantes iube
bant interfici eos qui statum po
pularem sustulissent. mox tamē
uix reticescentes subticui exau
3 dierunt. Illi comemorare nō ex
cidii publici sed salutis causa, neq̄
ut ciuitas hostib; pderetur facta
ēē status imutationem. Licuisse
enim cum hostis ad urbem subis
set sibi id facere qui ciuitati pre
essent, aliisq; quinque milib; qm̄
omnes aliquatenus participes esset.
Neq; domesticos eoz aut iniuria
quemadmodum Cherea inuidio
se retulisset aut ullo damno affi
ci, sed in suis passim locis quenque
4 manere. Et cū alia multa come

morarent. noluerunt eos ulteri9
exaudire qui aderant. qm̄ egre
ferebant, et alii aliam sententiam
dicebant, sed in primis de nauiga
do in Pireum. Ibi Alcibiades pri
mum uidetur de patria bene fu
isse meritus ut nemo magis. Pro
perantib; enim Atheniensib; e Sa
mo aduersus Athenienses nauiga
re, ex quo planissime fuisset hos
tes ꝑtinus Ionia et Hellesponto po
5 tituri, intercessit, quo tēpore ne
mo alius cōpescende multitudi
ni idoneus extitisset. Ille et publi
ce cupidos a nauigando cohibu
it, et priuatim irascentes legatis
ne conuiciarentur inhibuit, et
6 legatos ipsos remisit, per se reddi
to responso se quinque milia q
dem a gubernatione nō ꝓhibere,
quadringentos autē ut amoue
rent iubere, consiliumq; restitue
rent quemadmodum prius fuisset
quingentoꝝ. porro si quid ad le
uandos inopes sepositum esset q̄ i
magis stipendium militib; suppe
7 teret se magnopere ꝓbare. Et alia
ut exhortaretur iussit, neue se i
hosti dederent. Nam ciuitate in
columi multam spem ēē et inter
se conueniendi, si ū semel alteru
tri succūberent aut isti qui Sami
aut illi qui Athenis essent, nemi
nem iam fore per quē in mutuā
8 gratiam redirent. Aderant autē
et Argiuoꝝ legati pollicentes fac
tioni populari que erat illic se aux
ilio futuros. Quos Alcibiades col
laudatos et cū quis eos uocaret
ut adessent, rogatos ita dimisit.

9 Venerant autē illi cum Paralis qb;
tunc iniunctum fuerat a quadrin
gentis uiris ut naui militari Eubo
iam lustrarent, et legatos a q̄drin
gentis missos Lespondiam et Aristo
phontem et Melesiam deducerent
Lacedemonem. At isti ubi Argos ap
pulerunt, cōprehensos eos Argiuis
tradiderunt, ueluti e numero illoꝝ
qui in primis statum popularem
antiquassent. Neq; ipi posthac A
thenas rediere, sed hos ex Argo le
gatos Samum, quam habebant tri
87 remi aduexere. Eadem estate aūt
hoc tempore Tissaphernes q̄ ꝑcipue
inuisus Peloponensib; erat cū ꝓp
alia tum ū ꝓp Alcibiadem restitu
tum tanq̄ plane cum Atheniensib9
sentiens huius inuidie abolende
gratia, ut uidebatur, apparabat
ꝓfectionem ad classem phenicem
que ad Aspendum stabat, iubens
secum ire Licham substituto Tamo
ut dicebat suo prefecto, q quoad
ipē abesset exercitui stipendium
2 preberet. Fertur non ea grā abisse,
nec facile cognitu ē quo consilio
abierit in Aspendum, cum illic i
3 classem non apportarit. Quippe
centum quadraginta septem naues
phenicum Aspendotenus uenisse
constat, cur autē non peruenerit
multifariam homines interꝑtant.
alii ut res peloponensium quead
modum constituerat distineret ab
scessu suo, ideoq; nihilomelius sti
pendium Tamus cui imperatum
fuerat sed deterius prebuit. alii
ut ꝓductos ad Aspendum phenices
exacta pecunia missos faceret, utpote

quibus nihil admodum usui esset.
alii uitande inuidie qua apd La
cedemonem flagrabat hoc ē fac
tum ut non iniurius ē uideret
sed plane ad classem se contulisse
4 uere armatā. Mihi ā euidentissi
mum uidetur causa remorandi ↄ
distinendiq; grecoꝝ negocia clas
sem non deportasse ut ꝙdiu abes
set illic et cunctaretur ad exitiū
illa deduceret utq; dum neutro i
accedit neutros reddendo preua
lidos utrosque exequaret. qui si
uoluisset utique apertum geri ↄ
bellum non anceps ꝓfecto ut cre
dibile est Lacedemoniis. nam ad
eos se contulisset uictoriam tra
didisset. quippe cum per se q; ma
gis pari q̃ inferiori classe contra
5 hostem steterint. Etenī maxime
euidentis tergiuersationis fuit qd
causabatur cur naues non appor
tasset q̄ uidelicet pauciores q̃ ius
sisset rex naues essent contracte.
Sed ipē maiorem apud regē grām
inire studebat si non magno sūp
tu pecunie regie sed paruo tamē
6 eadem confecisset. Quocūque igr
ꝓposito Tissaphernes Aspendū peti
erit, Peloponenses illo iubente tāq̃
ad naues miserunt Philippum ho
minem Lacedemonium duabus
cum triremibus, et ipē cum Pheni
88 cibus congressus est. Quem Alcibi
ades ubi sensit in Aspendum naui
gare, et ipē sumptis tredecim naui
bus eodem contendit pollicens iis
qui Sami essent tutum atq; āplū
beneficium se collaturum qm phe
nicem classem aut ad athenienses
afferret aut ad Peloponenses affer
ri prohiberet. gnarus ut consenta
neum est ex longa consuetudine
Tissaphernis ꝓpositi qui illam nō
esset adducturus animo et ꝙmax
ime obnoxium criminib; eum fa
ciendi apd peloponenses in suum
et Atheniensium fauorem ut eo
magis ille cogeretur per hoc ipsū
ad Athenienses accedere. Et hic
quidem continuo ꝓfectus supe
riora Phaselidis et Caunī tenebat.
89 Legati autē a quadringentis uiris
missi ubi e Samo peruenere Athe
nas Alcibiadis exposuere manda
ta iubere illum ut hosti resisterēt
nec quicq̃ concederent habere
enim plurimum spei & reconcili
andi eis exercitum & Peloponen
ses superandi. Hec uerba multos
uehementius corroborauere multos
qui iampridem grauabantur con
sortium collegaꝝ in statu paucoꝝ
et qui libenter se illinc dum tm̄
2 tuto explicarent. ii iam tunc uno
quodam consensu negocia carpe
habentes in hoc duces longe prin
cipes illius status atq; magistratuū
Theramenem Agnonis et Aristo
cratem Sicelli et alios qui inter
primos quidem rerum participes
erant sed ut aiebant metuentes
exercitum Samium atq; Alcibia
dem legatos mature sane Lacede
monem miserant nequid ciuita
tem Atheniensem sine maiori pte
offenderent. Ita eī uitari posse ne
res ad paucos admodum esse de
ueniret, sed quinque milia re nō
nomīe declarari oportere et rem

publicam in alterum statum trans
3 ferri. Pretendebant autē menti
onem rei publice cum tn̄ plerīq
eorꝝ priuata ad hoc ambitione
incumberent, qua ratione pcipu
e aboletur status pcipue paucorꝝ
e populari effectus. Cuncti nāq;
suo quisque die in orbem perant
non ut pares essent sed ut singu
li ceteris longe preessent. In sta
tu autē populari in quo magrat?
per electionem fiunt facili? ferat
quis ea que eueniunt tanq̄ non
4 repulsus a paribus. Et pculdubi
o ualide res Alcibiadis apud Sa
mum hos extulerunt q9q; pau
corꝝ status ipsis haud stabilis fu
turus ēē uidebatur. Certatim igr
annitebatur unusquisque ut ipe
potissimum in populo princeps ex
90 isteret. Huic rationi refragabant
maxime ex quadringentis uiris
qui primores erant Phrynichus
qui aliquando ap dum apud Sa
mum dux esset ab Alcibiade dis
sedit. et Aristarchus in primis ac
iampridem statui populari adū
sus. et Pisander et Antiphon et
alii potentissimi. Hi et prius cū
rem rapidissime constituissent
et posteaq̄ ea in Samo īmutata
ē, legatos e corpore suo Lacede
monem miserunt, et statu pau
corꝝ ppensius uacabant, et muri
in loco quem uocant eetioneam
multo etiam q̄ antea magis exci
tabant. Et post reditum suorꝝ
e Samo legatorꝝ animaduiten
tes coplures etiam e suis q prius
pro fidis habiti fuissent ēē īmu

2 tatos, miserunt ppere Antiphon
tem et Phrynichum, decemq; alios
cum mandatis, ut quoquo modo
dum tolerabili conditione transi
gerent cum Lacedemoniis, q scili
cet timerent et que illic fierent
3 et que in Samo. et eo studiosius
murum in Eetionea extruebant.
Cuius extruendi hoc consilium
fuit ut aiebat Theramenes et qui
cum eo erant, non ut illi e Samo
si infesti uenirent non reciperent
in Pireum, sed ut potius hostium
quotiens uellent et classis et pedi
4 tatus reciperetur. forceps enim
Pirei est Eetionea, et iuxta eam
statim nauium ingressus. Hic igr
sic cum eo extruebatur q antea
erat terram uersus muro, ut illic
pauci insidentes introitus naui
um arbitri essent: qm ad ipsam
alteram portus cuius os angustū
est turrim terminantur et anti
quus murus terram uersus. et inte
5 rior nouus mare uersus. Proxi
me hunc statim intra Pireum
edificaruerunt et porticū max
imam, cuius ipsi potiebantur, in
quam cogebant suum quenque
frumentum seponere, quodq; in
tra urbem esset, quodq; mari ad
ueheretur et illinc pmentes ue
91 nundare. Theramenes ista et iam
pridem tumultuans denuntia
uit. et posteaq̄ legati e Lacede
mone prorsus infecta pactione
cum uniuersis redierent aiebat fore
ut ob hunc murum periclitaret
2 incolumitas ciuitatis. Nam sub
hoc idem tempus affuerūt parit

ex pelopōneso due et q̊draginta
naues eoꝝ qui Euboi cognominā
tur: quaꝝ nonnulle erant e Taren
to et locris Italice et Siciliensses.
et quedam iam statione habita
ad Lan ore Laconice et instruc
te ad transmittendum in Euboi
am, prefecto Agisandrida Agi
sandri Spartiata, ut dicebat The
ramenes non tam in Euboiam e
untes q̄ ad extructores in Eetio
nea muri, et nisi quis iam custo
diam ageret furtum excitum al
3 lature. Erat autē eoꝝ que rep
hendebantur nonnihil ueri, nec
omnino detrahendi studio dictū
N am preoptabant illi maxime in
statu paucoꝝ ciuitatis ac socioꝝ
principes ēē, Sin minus certe ha
bentes classem et muros, suo ar
bitrio uiuere. hocq̊; exclusi, ne
a populo rursus restituto ipī an
omnes euterentur uolebant, sed
introducendo hostes absq; muris
et nauib; pacisci cum eis qualē
cunque ciuitatis statum dūmō
92 de corporib; suis securi essent. Ide
oq; hunc murum ac portulas ser
uabant introitusq; et receptacu
la hostium studiose edificabant
ne ꝑuenirentur absoluere ꝓperan
2 tes. Et a principio quidem inter
paucos hec ac furtim potius dice
bantur. At ubi reuisus Phrynichꝰ
e Lacedemone legatus a quodam
excubatoꝝ ex insidiis frequen
ti in foro uulneratus est, nec ita
post e curia abiens continuo de
cessit: et percussore eius elapso, t
adiutor tamen eius homo Argi
uus a quadringentis uiris cōpre
hensus ac tortus, nullius nomē a
quo iussus esset ꝓtulit, nihilq; ali
ud q̄ scire se cōplures homines in
Peripolarchi atq; alias edes conue
nire solitos tunc ū nihil factum.
cum ēēt ex hoc noui, Theramenes
iam audentius Aristocratesq; et
alii quicunque uel ex ipsis qua
dringentis uel extra hos eiusdem
sententie erant, negocia capesse
runt. Nam super hec classis a La 3
iam circūuecta ad Epidaurū sta
tionem habens Eginam excursi
onib; infestabat. Quo magis ne
gare Theramenes credibile ēē, si
in Euboiam tenderent naues, in
sinum Egine fuisse deflexuras,
et rursus in Epidaurum se recep
turas nisi uenirent exhortatum
ad ea peragenda que ipē semper
accusasset, eoq; non posse se ulte
rius quiescere. Ad postremū mul 4
tis et sediciosis suspiciosisq; ser
monib; habitis iam opere aggre
diendam rem ēē censuerūt. Siq
dem homines grauis armature
qui in Pireo murum Eetionee ex
truebant, in quib; et Aristocrates
erat prefectus certa ei delegata
custodia, cōprehendunt Alexicle
inter collegas status paucoꝝ pre
cipua dignitate preditum et do
mum adductum cohibent. Com 5
prehendunt item cum alios q̊s
dam tum ū Hermonem ꝑfectum
uigilum qui apd Munychum ex
cubabant. Et hoc ex uoluntate
maxime armatoꝝ partis. Quod 6
simul ac renuntiatum ē q̊drin

gentis uiris. considebant autē in
curia, preter eos quib; ista nō pla
cebant, parato animo erant ire
ad arma ac Therameni et iis qui
cum eo erant minitabantur. The
ramenes purgans se dicere paratū
ēē iam ire cum ipsis ad illos rapi
endos. et sumpto secum uno e du
cibus sue uoluntatis, pergit ad Pi
reum. Adiuuabat eū Aristarch9
7 et equitum iuuentus. Erat autē
tumultus ingens atq; horribilis.
N am & qui in urbe degebant Pirea
iam captum, eumq; q̄ cōprehens9
esset morte affectum ēē, et q̄ in
Pireo, tantum non adesse contra
8 se urbicos suspicabantur. uixq;
senionb; istos ne ad ferenda ar
ma discurrerent phibentibus et
Thucydide Pharsalio qui tunc
aderat hospes publicus officiose
apud singulos intercedente atq;
exclamante, ne patriam hoste ip
sis insidiante perderent, resedit
impetus, et in diuersa digressi sūt.
9 T heramenes ut uenit in Pireum e
rat autē & ipe magistratus, ira in
homines grauis armature intra
uociferationem ille quidem exce
ruit. Aristarchus autē et q̄ adū
sarii erant re uera excanduerūt.
10 N ihilominus illi qui in opere faci
undo pergere nec facti penitere,
interrogare tamen Theraminem,
numquid ei uideretur ex utilita
te extrui murum, et an sati9 foret
dirui. Atq; hoc respondente, si ip
sis placeret dirui sibi q̄q; placere,
hinc e uestigio conscendūt mu
rum et alii multi eoꝝ qui erant
in Pireo eumq; demoliunt᷑ uulgus
11 exhortantes his uerbis. quicunque
mallet quinque milia q̄ quingen
tos preesse ciuitati eum debere ad
id opus accedere. Occultabant ēī
rem adhuc sub nomine quinque
milium nequis eoꝝ qui preesse
uellēt, ppalam statum popularem
nuncuparet, metu ne quid aliqs
cum alio loquens, per inscitiam i
lapsus pro tali utique haberetur.
Et idcirco quadringenti uiri nec esse
uolebant illos quinquies mille, i
neq; q̄ non essent manifestū esse.
existimantes si tot numero uiri i
participes gubernationis fierent,
haud dubie statum ēē ppl̄arem.
Hoc autē occultatum mutuo ter
93 rorem prebebat. Postero die qua
dringenti uiri etsi animo fluctu
antes in curiam tamen congregan
tur. Item apud Pireum armati cū
Alexidem quem cōprehenderant
missum fecissent ac murum demo
liti essent concessere ad theatrum
dionysiacum quod ān Munychiū
est intra Pireum, et positis armis
concilium habuerunt et ex pla
cito omnium ppere petentes ur
bem arma in statione deposuerūt.
2 Ad quos uenerunt quidā a qua
dringentis, et alloquentes uiritī
ut quenque uidebant ingenio
ēē miti rogabant suadebantq; ut
& ipsi quiescerent & alios qetos
efficerent, dicentes ut quinque
milia hominum nuncuparent, et
in eoꝝ partem quatenus illoꝝ uo
luntas ferret ipsos quadringentos,
ne quo modo ciuitatē perderent.
· neue hostib

3 neue hostibus obiectarent. His uer-
bisque & multa & multis inculca
bantur multitudo armatorum pla
catior quam fuerat effecta est. maximeque
extimescens pro uniuersa re p. con
sensit ut ad certam diem concili
um haberetur in ede Dionysii hoc
94 est Bacchi de concordia. Ubi uero
ad edem Bacchi uentum est tan
tumque non concio coacta erat 4
nuntiatur duas et quadraginta
naues et Agisandridam a Megaris
in Salaminem cursum tenere. quod
nemo non ex turba hoc ipsum non
existimauit esse quod olim a The
ramene et ab iis qui cum eo erat
dicebatur. classem ad murum iter
habere. eoque utiliter esse dirutum.
2 Agisandridas ante forsitan quidem
ex composito iuxta Epidaurum
atque illa iuxta loca uersabatur. tamen
credibile est etiam propter presentem A
theniensium seditionem affulgen
te spe si offerretur occasio illic eum
3 substitisse. Athenienses ea re ipsis
nuntiata citato cursu uniuersi
in Pireum contendunt. tamquam bel
lum domesticum maius quam hostile
nec longinquum sed ante portum
esse. Itaque eorum alii naues que ad
erant agere ingrediuntur. alii alias
deducunt. alii in muros qui pro
faucibus portus sunt suppetias fe
95 runt. At classis Peloponensium
aduentans superato Sunio tenu
it inter Thorycum et Prasia. mox
2 appulsa est ad Oropum. Athenien
ses raptim & qui ad manus erant
nautis uti coacti qualia contin
gunt in ciuitate seditionibus labo
rante ac magno discrimini occur
rere festinante. Nam Euboia eis
omnia erat interclusis attica. mit
tunt Thymocharem ducem cum
classe in Eretriam. Que classis ubi 3
peruenit sex et triginta nauium
cum iis que prius in Euboia erant
coacta est protinus dimicare. Nam
Agesandridas iam pransus ab Oro
po classem ducebat. Abest autem
Oropus ab urbe Eretriensi stadiis
fere sexaginta tractu maris. Dum 4
itaque ille infesta ueniret classe A
thenienses propere suas naues conscen
dunt opinantes sibi milites iuxta
futuros. At illi cibaria in prandium
mercabantur non ex foro sed do
mesticatim ex ultima urbis parte.
Nam nequid in foro uenderetur
Eretrienses prospexerant ut dum
cunctanter naues ingrediuntur
ab hoste preuenirentur et ita dum
ille ingruit illi utcumque imple
tas naues educere cogerentur. Et
signum ex Eretria hosti ad Oropum
sustulere quando mouere contra
Athenienses deberet. Tali Atheni 5
enses apparatu [struck] pugna su
pra portum Eretriensem commissa
tamen aliquantisper restitere. de
inde in fugam uersos usque ad li
tus insecutus est hostis. Quorum qui 6
cunque ad urbem Eretriensem ut
amicam confugerunt indignissi
me ab Eretriensibus interfecti sunt.
qui uero in munitiones quas ipsi in
Eretria tenebant incolumes fue
re. itemque nauium quecumque in
Chalcidem peruenerunt. Earum dua 7
bus et uiginti cum remige mili

teq; captis Peloponenses et capti
uorum aliis interfectis aliis conser
uatis tropheum statuerunt. Neq;
multo post omnem Euboiam ad
defectionem compulerunt pter
Oreum, quod Athenienses ipsi te
nebant, et alia circa loca coposu
erunt. Postq hec ad Euboiam ges (96)
ta Athenis nuntiata sunt, pauor
eos ad illam diem maximus cir
cumstetit. Neq; enim accepta in
Sicilia calamitas et si tunc ingens
uisa, neq; aliud unq tanto terro
ri fuit, utpote cum et exercitus (2)
apud Samum abesset, neq; alia ad
esset classis, neq; qui illas conscen
derent, ipsis seditiose dissidenti
bus, et incertum quando inter
se conuenturis, tantum eis cala
mitatis inciderat, qua cum et
classis et quod maius est Euboia
esset amissa, unde plus q ex Atti
ca emolumenti perciperetur, q
nam modo non forent consterna
ti? et eo quidem uehementius (3)
pp summam loci uicinitatem, ne
continuo uictoria feroces hostes
ad uacuum nauib; Piretum ap
pellerent quos tantum no adesse
suspicabantur, id quod illi si au (4)
daciores fuissent facile fecissent.
Ex quo aut aggredientes urbem ma
gis in seditionem concitassent ci
uitatem, aut manendo obsedis
sent cogentes ab Ionia classem et
si aduersariam statui paucorum tn
suis reb; domesticis atq; uniuse
ciuitati succurrere, atq; interea et
hellespontus et Ionia et insule et
omnia Euboia tenus et ut sic dicam

omne atheniensium imperium
ipsis cessisset. Verum non in hoc (5)
tantum bello Lacedemonii sed in
aliis etiam multis omnium hosti
um atheniensib; utilissimi extite
re: qui cum plurimum inter se mo
rib; differentes essent, alii ppere,
alii cunctabundi, et alii manu
pmpti, alii formidolosi precipue
in gubernanda classe, plurimum
Atheniensib; pfuere. quod max
ime declarauere Syracusani, qui
concordes inter se pclarissime bel
ligerauere. Ad hunc nuntium A (97)
thenienses uiginti tn naues arma
uere, concionemq; coegere semel
statim, tum primum in loco quem
uocant pnycen, ubi et alias con
sueuere: in qua concione qdrin
gentis uiris amotis decreuerunt
administrationem rerum quinque
milib; tradendam. esse autem ex
eo numero quicunque arma ges
tarent, neq; ullo p magistratu i
mercedem accipere, si secus fecis
sent, execrabiles ee. Alieq; dein (2)
ceps crebre sunt habite concio
nes, in quibus et legum latores et
alia ad rem.p. pertinentia consti
tuerunt. Atq; inter initia uiden
tur mihi Athenienses no parum
comode rem.p. administrasse, int
utranque factionem paucorum et
multitudinis in unum redacta,
egregio temperamento. que res
ex improbis factis que fiebant i
prima sustinuit ciuitatem. Decre (3)
uerunt preterea Alcibiadem ce
terosq; qui cum eo essent reuocan
dos in patriam, et ad eum militesq;

qui in Samo essent mittendum in
bentes ut ad administrandam rem p.
98 accederet. Inter hanc statum rerum
mutationem Pisander Alexiclesque
cum suis et qui precipui fuerant
e statu paucorum se in Deceleam sub
duxerunt, solus ex eis Aristarchus
erat enim dux sumptis repente
aliquot sagittariis qui essent bar
2 barissimi ad Oenoem pergit, mu
rum Atheniensium in Boetie con
finiis, quem Corinthii propter suorum a
decelea se recipientium cedes que
facte fuerant ex Oenoe obsidebant
uoluntarii quique Boetianis ac
3 citis. Cum his habito colloquio
Aristarchus seduxit eos qui erant
apud Oenoem, quod diceret quando
quidem populares sui intra urbem
de ceteris rebus cum Lacedemoni
is transegissent debere et ipsos eum
locum tradere Boetianis, de hoc
enim transigi. Cui ut duci fidem
habentes illi, quippe qui omnium
rerum ignari quod obsessi essent, sub
4 pactione abierunt. Hunc in mo
dum et Boetiani relictam Oenoem
receperunt: et Athenis status pau
99 corum seditioque cessauit. Per eadem
huius estatis tempora Peloponen
ses apud Miletum cum nemo eis
stipendium numeraret illorum quibus
a Tissapherne mandatum erat dum
contulit se in Aspendum neque clas
sis phenicum ac ne ipse quidem Tis
saphernes ueniret, et qui cum eo mis
sus erat Philippus ad Mindarum
nauarchum scriberet classem non
esse uenturam idque ipsum hyppocra
tes uir Spartiata qui apud Phaselidem

agebat significaret tunc intellex
erunt se prorsus decipi a Tissapher
ne. Itaque solicitante eos Pharna
bazo qui optabat conducta ea
classe reliquas prouincie sue ur
bes compellere ad deficiendum ab
Atheniensibus quemadmodum Tissa
phernes, Mindarus spe aliquid plus
ab isto optinendi multa diligen
tia presentique edicto ut lateret
hostem qui erat in Samo soluens
a Mileto tribus et septuaginta na
uibus petiit Hellespontum, quo prius
per hanc eandem estatem duodecim
alie naues concesserant, et partem
quandam Cherronesi incursioni
bus infestauerant. Sed tempestate
usus ad Icarum coactus est appel
lere: ubi propter difficultatem nauigan
di quinque sexue moratus dies
100 peruenit Chium. Quem a Mileto
soluisse certior factus Thrasylus
apud Samum, et ipse cum quinque
et quinquaginta nauibus proficis
citur approperans ne ille preueni
2 ret in Hellespontum. Ceterum cogni
to apud Chium esse hostem, ratusque
illic subsessurum, speculatores quidem
collocat in Lesbo et in continente
opposita ne se lateret ille siquid mo
ueretur. Ipse cum reliqua classe
Metymnam profectus, farinam orde
aceam atque alia oportuna appa
rari iubet tamquam e Lesbo Chium pe
titurus si diutius illic moraretur
3 hostis. Et simul uolebat in Eresum
nauigare, defecerat enim Eresus a
Lesbo recepturus eam si posset.
Namque Metymnei exules non e
postremis sumptis e Cuma quin

quaginta ferme armatis arctissi
ma familiaritate coniunctis et e
continente aliis mercede conduc
tis ad trecentos cuncti Anaxarcho
thebano ob cognationem duce de
lecto primum adorti fuerant Me
tymnam. quod irritum fuit incep
tum ꝑ presidium Atheniense q̄
e Mitylena adueniens. comissa i
pugna rursus eos extra urbem e
iecerat. Verum recepti per monte
Cresum ad defectione copulerat.
4 A dusus hanc igitur cum tota classe
aduectus Thrasylus de aggredien
da cogitabat. Sed eodem anteu
terat Thrasybulus cum quinque
nauib; e Samo. cum ei de hoc ex
ulum traiectu allatum eet. Post
quem Thrasylus cum appulisset
5 ad Cresum stationem habebat. Ac
cessere preterea due naues ex hel
lesponto domum remeantes. Itaq;
tam Metymnee q̄ cetere naues ad
erant numero septem et septua
ginta. quaꝝ nauales copie et i
machinas et omnis generi oppug
nationes ꝑparabant ad Cresū ex
101 pugnandam si possent. Interea i
Mindarus cum classe Peloponensi
biduo re frumentaria ꝑparata ex
Chio ac datis a ꝑpo Chio ternis
et quadraginta nummis chiis in
singulos tertio die illinc uela in
altum dedere ne in naues que
ad Cresum stabant inciderent.
et a sinistra lesbum habentes ꝑ
pelagus in continentem perue
2 nere. ac subeuntes portum q est
in Carteriis terre phocaidis. ubi
postq̄ pransi sunt. ꝑteruecti ora

Cumanam cenauere in Arginus
sis que sunt in continente aduersus
Mitylenem. Vnde multa nocte ꝑ 3
ficiscentes cum uenissent in Har
matuntem que ē e regione Me
tymne in continente sumpto rap
tim prandio ꝑtereuntes Lectū et
Larissam et Hamaxitum et alia cir
ca loca perueniunt in Rhetęum
quod iam est hellesponti. media
nocte in diluculum declinante.
quaꝝ nonulle tenuerunt ad Sige
um atq; ad alia circa litora. Athe 102
nienses qui apd Sestum erant du
odeuiginti naues ubi conspexere et ex
speculis ignes qui ipsis ꝑ signis fie
bant. et frequentes in hostico py
ras collucere repente intellexerūt
ingressos ee Peloponenses. et hac
ipā nocte quantum maturare po
tuerunt. subeuntes Cherronesum
nauigauerunt in Eleunte uolen
tes hostilem classem in apertū ma
re uitare. Et sedecim qdē naues 2
que ad Abydum erant latuere
q̄uis ꝑmonitas a socia que adue
niebat classe ut excitum Atheni
ensium nauium obseruarent. Ce
terum sub ipsum statim diluculū
in conspectum uenerunt classis
Mindari et e uestigio fuge se ma
darunt. neq; tn̄ omnes fugam oc
cuparunt sed que plures erant in
continente et in lembum effuge
runt. q̄tuor in cursu postreme
ꝑpe Eleuntem circūuenite sunt
una cum ipsis ꝑpugnatorib; ipac 3
ta iuxta delubrum Protesilai due
sine ꝑpugnatorib;. una uacua an
Imbrum cobusta. Post hec coniuc 103

tis ex Abydo aliisq; nauib; sex et
octoginta uniuise. hoc ipso die op
pugnauere Cleuntem. que cum
ad deditionem compelli no posset.
2 petierunt Abydum. Athenienses
clam se non discessuram hostium
classem opinantes. per ocium Cre
si menia oppugnabant. Sed ubi
cognouerunt speculatores fuisse
frustratos relicta ptinus oppug
natione; in hellespontum celerit
3 suppetias iere. duasq; peloponensi
um naues que persequendis fero
cius hostib; in pelagus euecta inci
ciderat in eos exceperunt. Postero
die in Cleuntem peruenere. ubi
stationem habentes quecunque
ex Jmbro diffugerant naues rece
perunt. et quinque dies in appa
ratu pugne naualis consupsert.

104 Post quos dies hunc in modu pug
natum e. Atheniensis classis instr
ucta in cornua. Sestum usus ter
ram legebat. Eius aduentu pcep
to Peloponensis classis et ipa obui
2 am ex Abydo pcedit. Atq; ubi a
nimaduerterunt ad pugnandum
in utrique cornua exporrexere.
Lacedemonii quidem ab Abydo
usque ad dardanum nauib; octo
3 et sexaginta. quar dextru cor
nu tenebant Syracusani. alteru
ubi erant uelocissime queq naues
ipe Mindarus. Athenienses aute
Chersonesum usus ab Jdaco usque
ad Arriana nauib; sex et octogin
ta. quor sinistrum cornu Thrasyl
lus regebat. dextrum Thrasybul'.
ceteri duces in assignato quisque
4 loco. Et maturauere Peloponenses
priores confligere. ut sinistro suo
dextrum Atheniensium cornu su
perantes intercluderent eos facul
tate extrinsecus pdeundi si posset.
medium u ad terram repellere no
pcul distantem. Quo animaduso
Athenienses qua parte statuerant
ipos intercludere aduersari. eadem
parte perrupere. euectiq; nauiga
tione prestabant. Sinistrum aute 5
cornu iam promontorium exces
serat quod uocant canis sepulcru.
Quo facto medium classis inuali
dis ac dissipatis nauib; constabat
et preterea minus plenis locisq;
circa sepulchrum canis habebat
acutum et angularem ambitum.
ita ut ea que supra illum fiebant
extra conspectum hor essent.

105 Huc igitur Peloponenses inuecti ppel
lunt usque in siccum Athenien
ses. et cum forent prelio superiores
in terram desiliunt. 2 Neq; u huic
medie classi succurre potant aut
a dextro qui cum Thrasybulo erat
pp multitudine nauium in ipos
ingruentium. aut a sinistro qui
cum Thrasyllo pp pmontorium
canis sepulchrum quo interiecto.
hec res illor oculis subiecta non
erat. qui psertim ab acie Syracu
sanar aliarq; non paucior na
uium urgebantur. donec pelopo
nenses uictoria freti. securi alibi
aliam insequendo nauem cepert
quadam sui parte ordines solue.
3 Quod animaduertentes Thrasybul'
cu suis. omissa iam contentione
circuagendi cornu conuersi ptinus in eas
a qb; cohibebant. repellunt atq;

in fugam uertunt. nactiq; partē classis hostilis que uicerat palatā feriunt: et earum plerisque etiā sine pugna terrorem inferunt.
Syracusaniq; qui & ipsi iam cedebant iis qui cum Thrasyllo erant eo magis dedere se in fugam ubi
106 alios etiam fugere uiderunt. Postq̄ terga data sunt, et Peloponenses fugerunt p̄cipue ad flumen Pydium, deinde Abydum. paucas quidem cepere naues Athenienses quoniam angustie hellesponti breui hostib; effugia prebebant.
Sed oportunissimam hanc naualis prelii optinuere uictoriam.
2 Quippe extimescentes tunc Peloponensium classem pp calamitates cum pximam tum illam in Sicilia acceptam, desierunt & se ipsos obiurgare & hostes iam in
3 re nautica magnificare. De qb; has naues cepere: Chioꝝ octo. Corinthioꝝ quinque: Ampraciotaꝝ et Boetianoꝝ binas: Leucadioꝝ et Lacedemonioꝝ et Syracusanoꝝ et Pellenensium singulas. Ex suis autē quindecim amiserunt.
4 Ac posito sup pmontorio ubi canis sepulchrum est tropheo attractis q; naufragiis et mortuis ex fedē hosti redditis, nuntium Athenas
5 uictorie triremi miserunt. Que nauis ubi peruenit, audita illi felicitate sibi insperata pp clades que & circa Euboiam & per seditionem iam contigerant, uehementer animo confirmati sunt: arbitrantes posse res suas si impigre anniterentur euadere supe-
riores. Quarto autē q̄ pugnatū 107
est die, refectis pperanter apud Sestum nauibus, Athenienses in Cyzicum nauigabāt que ab ipsis defecerat: conspicatiq; ad harpagium et Priapum octo pfectas e Bizantio naues aggressi sunt: ac superatis prelio, qui in terra erant illas intercepere. et perlati Cyzicum muris carentē iterum receperunt, illincq; pecunias exegerunt.
2 Peloponenses interea pfecti ex Abydo in eleuntē, ex suis nauib⁹ captiuis quecunque integre erant acceperunt. Nam ceteras eleuntii concremarant, et in Euboiam hippocratem et Epiclem ad afferendas illinc alias miserunt. Per hec
108 eadem tempora Alcibiades tredecim cum nauib; e Cauno et Phaselide Samum remeauit nuntiatum se naues phenicum auertisse ne ad Peloponenses irent: et fecisse Tissaphernem in Atheniensium beniuolentiam pnsiorem q̄ fu-
2 isset. Et instructis preter eas q̄s habebat nouem nauib; ab Alicarnasseis ingentem pecuniam exegit: et Con muro conclusit. quo perfecto magistratibusq; illic constitutis, Samum iam sub autūnū
3 rediit. Et Tissaphernes cognito classem Peloponensem e Mileto in hellespontum pfectam, soluens ex
4 Aspendo pperauit in Ioniam. dūq; Peloponenses apd hellespontū agitant, Antandrii (sunt autē eoles) assumptos ex Abydo armatos, terrestri per Idam montē itinē introduxerunt in urbem, q scilicet

iniuria afficerentur ab Arasco
Persa Tissaphernis prefecto. qui et
Deliosque qui ab Atheniensibus De
lum per causam lustrationis illinc
eiecti in Adramyttium comigra
rant, dissimulato occulto odio cum
optimatibus eorum amicitie ac soci
etatis specie expeditione indix
isset eduxerat. et obseruato dum
illi pranderent circundata suorum
manu iaculis eos confixerat. Et
5 Qua de re Antandrii illum formi
dantes nequid in se aliquando
seuiretur et aliquin que alia que
ab eodem imponebantur ferre
non possent, presidium eius eie
109 cere ex arce. Quo etiam Pelopo
nensium facto Tissaphernes post
illa in Mileto et in Gnido unde
etiam fuerant deiecta presidia
eius existimans insigni se affec
tum esse contumelia ac ueritus
nequid amplius lederetur, ad
hec egre ferens si Pharnabazus
minore et sumptu et tempore ma
gis proficeret adiusus Athenienses
conductis Peloponensibus statuit
ad eos ire in hellespontum datu
rus crimini que gessissent apud
Antandrum et crimina sua cum
alia tum uero de nauibus phenicum
quam accomodatissime purgaturus.
Et cum Ephesum primum uenisset
2 Diane sacrificium fecit. Dum et
hyems estatem hanc finiet pri
musque ac uicesimus annus fini
et:

OCTAVVS ET IDEM VLTIMVS
THVCYDIDIS LIBER FINIT.
DEO GRATIAS:

IVSSV PONT. MAX. NICOLAI
PAPE QVINTI. EGO IOANES
LAMPERTI DE RODEBERG
POSTEAQVAM TRANSLATVM EST
HOC OPVS PRIMVS TRANSCRIP
SI. M. CCCC. LII. PONTIFI
CATVS PREFATI DOMINI
NOSTRI ANNO. VI.
MENSIS IVLII
DIE. XIII.

ROME.

Hunc Thucydidis codicem qualis nullus ut opinor unquam apud ipsos grecos uel scriptus uel ornatus est magnificentius, idem ego Laurentius iussu sanctissimi domini nostri domini Nicolai diuina prouidencia pape Quinti, recognoui cum ipso Joanne, qui eum tam egregie scripsit. Ideoque hec meo chirographo subscripsi, ut esset hic codex mee translationis archetypus, unde cetera possent exemplaria emendari.

VATICAN PRESS